

**De curandis hominum morbis, epitome praelectionibus academicis dicata /
Auctore Joanne Petro Frank.**

Contributors

Frank, Johann Peter, 1745-1821.
London School of Hygiene and Tropical Medicine

Publication/Creation

Mannhemii : Apud C.F. Schwan et C.G. Goetz, 1792-1821.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/x8etcy6h>

Provider

London School of Hygiene and Tropical Medicine

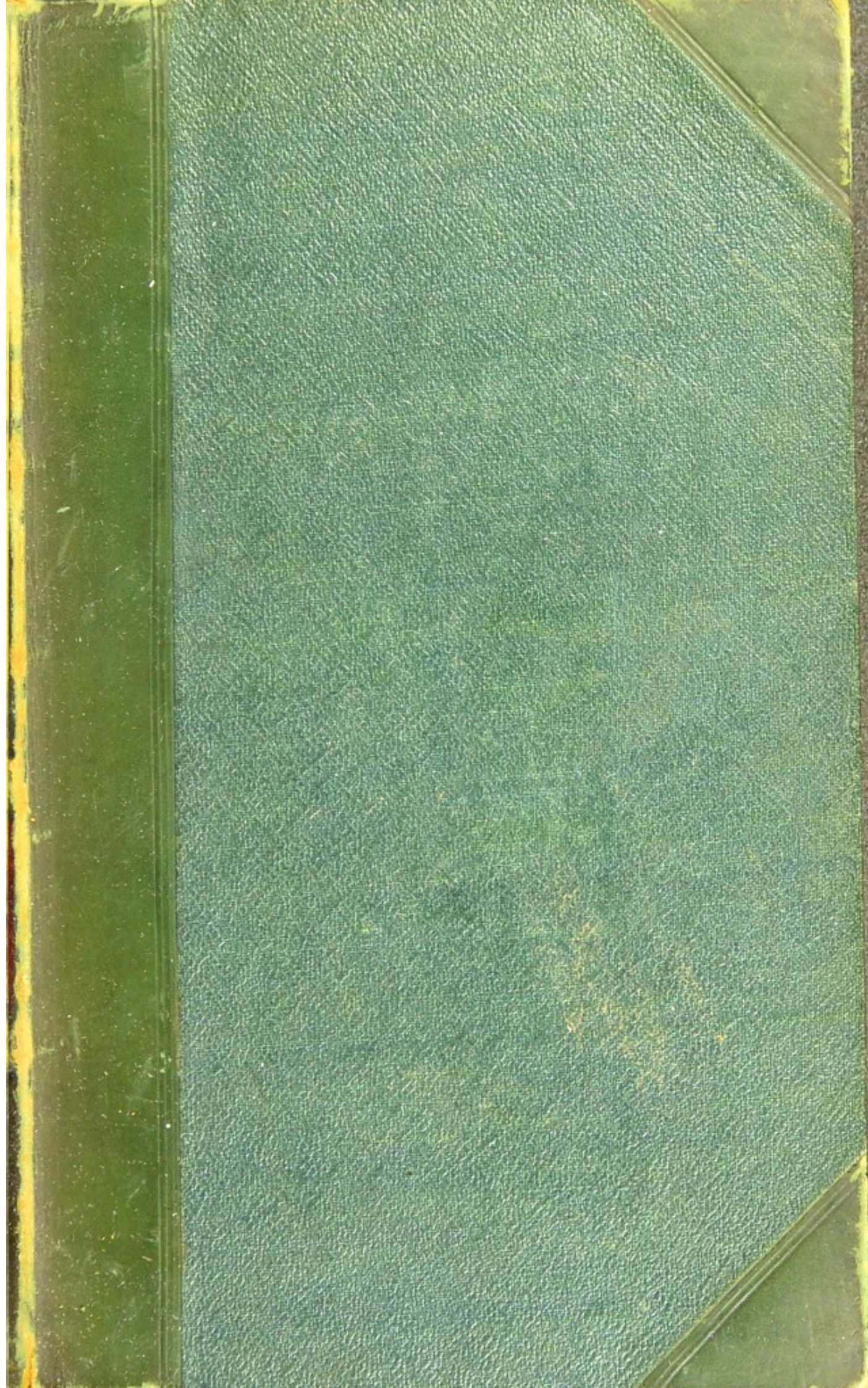
License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by London School of Hygiene & Tropical Medicine Library & Archives Service. The original may be consulted at London School of Hygiene & Tropical Medicine Library & Archives Service. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

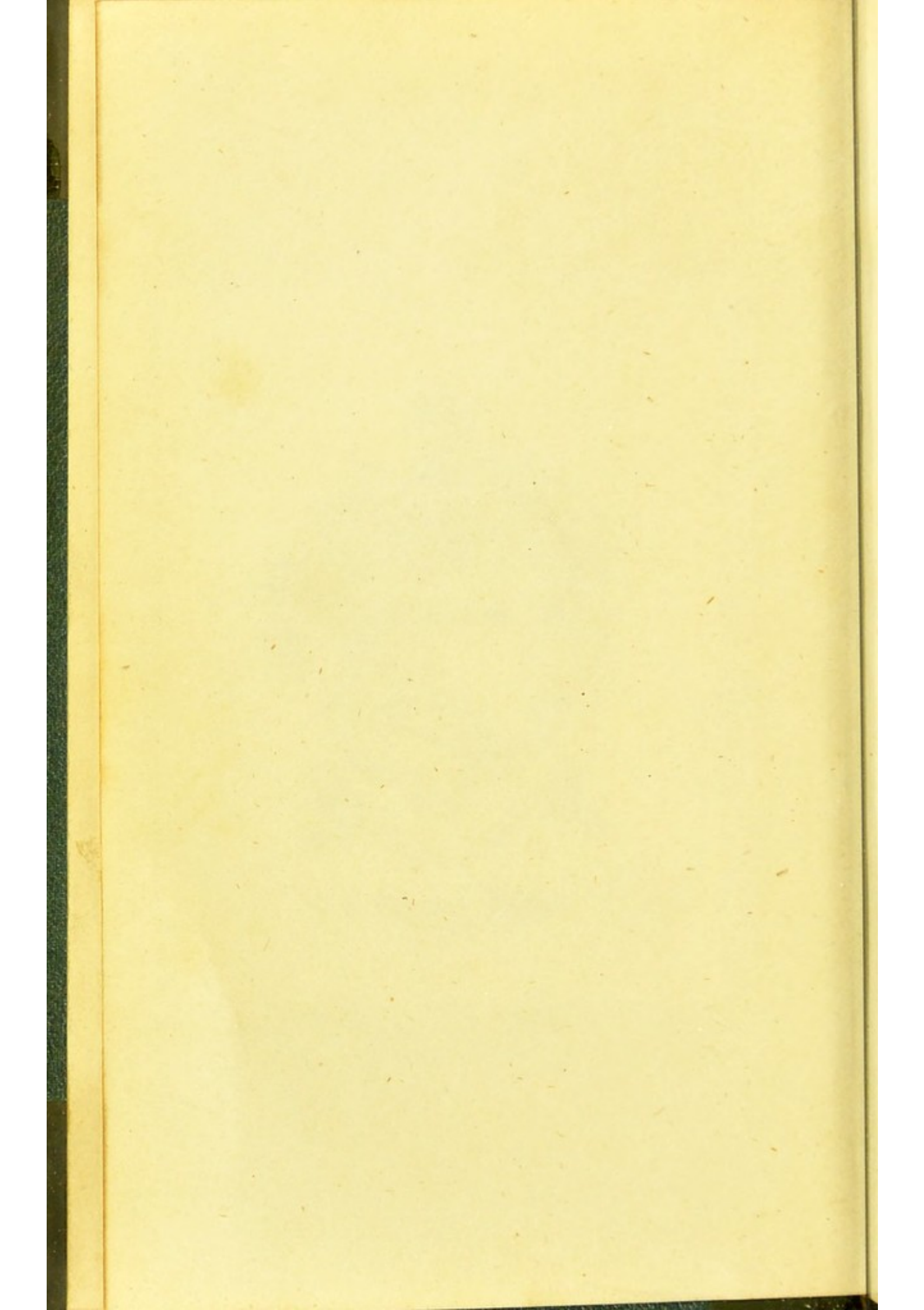
*CR

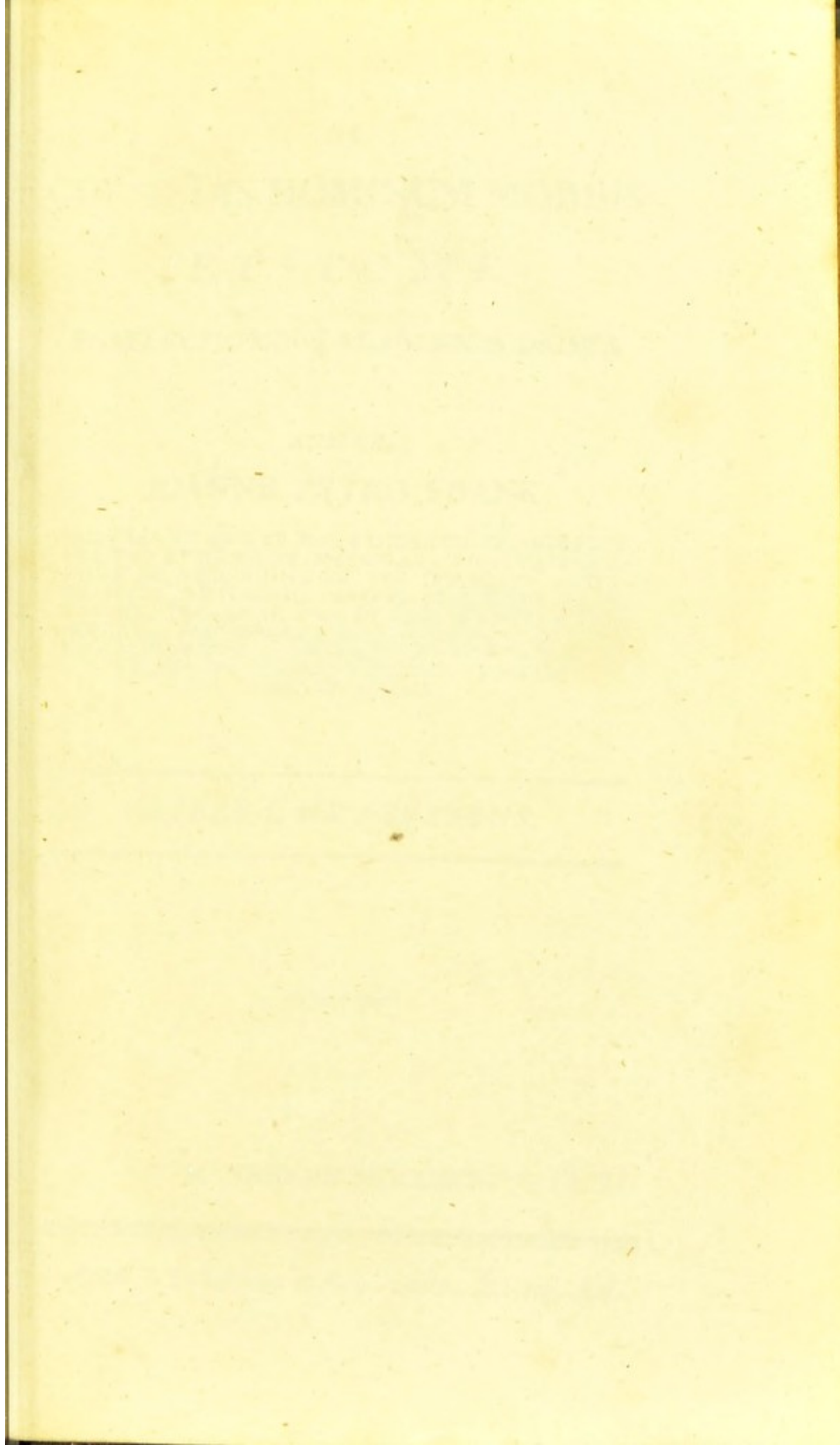

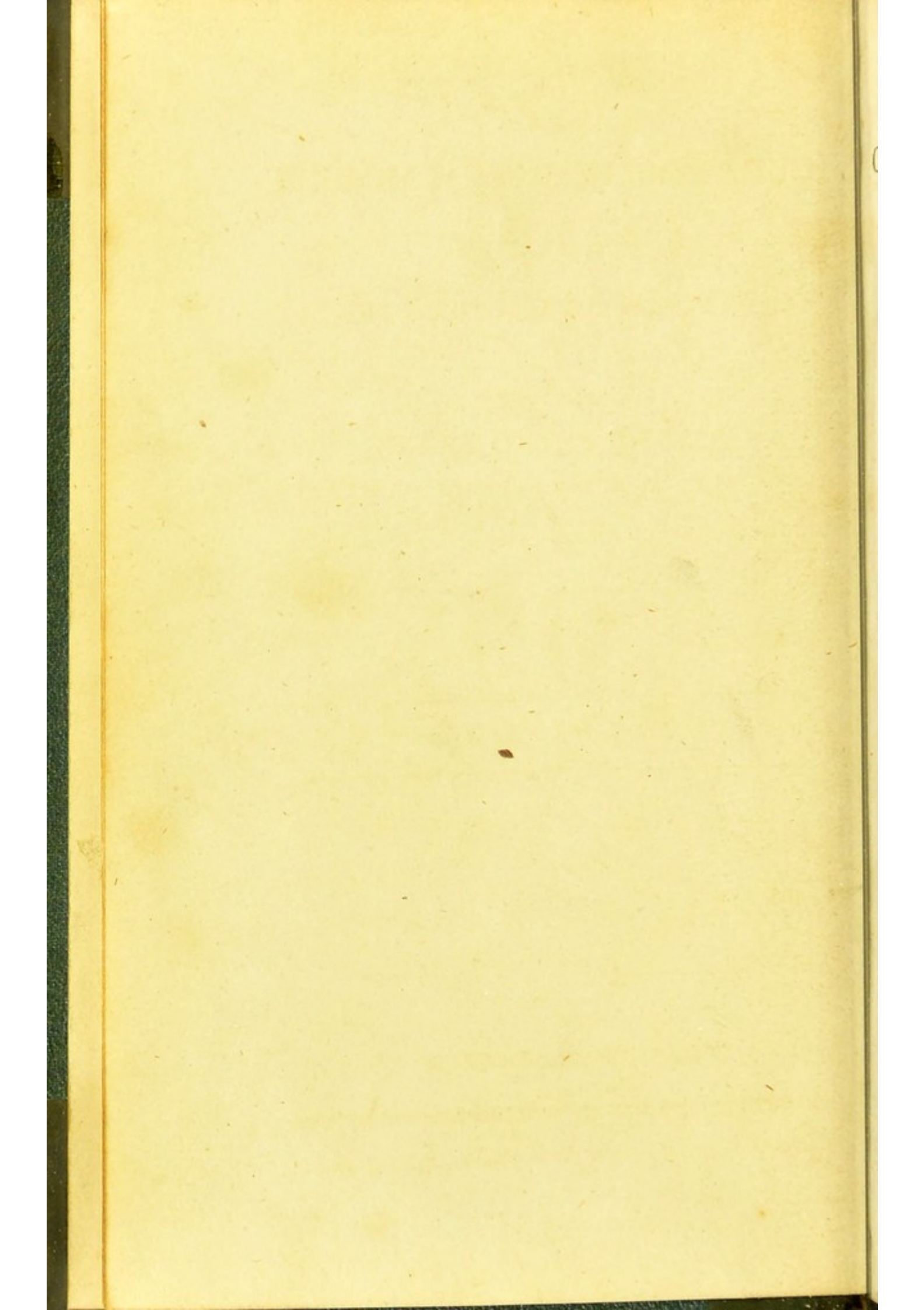
S. Lenox L. Bigger.

books bd. all
other vols
in 1st room
3 vols
301

DE
CURANDIS HOMINUM MORBIS
E P I T O M E

PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE
JOANNE PETRO FRANK

SAC. CAES. ET REG. AP. MAJ. A CONSILIIS MAGISTRATUS
POLITICI ET OECONOM. MEDIOLAN., FACULTATIS ME-
DICAE AC NOSOCOMIORUM PER INSUBRIAM AUSTR.
PRAESIDE, XENODOCHII PAPIENS. AD S. MATII MODE-
RATORE, THERAPIAE SPEC. ET CLINICES IN TICINENSI
ACADEMIA PROFESSORE P. ET O. ACADEMIAR. REG. SCI-
ENTIAR. GOETTING. MANTUANAE, ET ELECT. MOGUNT.
TUM SOCIET. PATRIOT. MEDIOL. ET MEDIC.
HELVET. SODALI.

LIBER I. DE FEBRIBUS.

MANNHEMII MDCCXCII. — 1821

Apud C. F. Schwan et C. G. Goetz, Bibliop. Aul.

22634

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

AND

TROPICAL MEDICINE

LIBRARY

PRAEFATIO.

Vastissimae scientiae, qualis Medicorum est, fundamenta paucioribus complectere, problema sistit, cujus solutioni, BOERHAVIO proprius nemo accessit; sed ipsum hoc opus ita quidem absolvere: ut Docentes, quo loco interest, dicendorum copiam et occasionem nanciscantur; — ut Discipulorum memoriae, unius quasi intuitu verbi, dictorum mox summa suggeratur, idearumque affinium promptissima succedat renovatio; — ut idem hic labor Academici temporis non minus angustiae,

quam cognoscendorum necessitati morborum respondeat; utque exclusis hypothesium illecebris, non ephemeram, sed constantem in arte exercenda constituat regulam, hoc, nisi omnia me fallunt, quantumvis ab eximia notae Scriptoribus; non tamen omni, qua voluissent, felicitate impositum est sibi onus.

Haec animum quoque meum abstertere debuissent fata librorum; sed urgebat necessitas, minusque imperfectionis pertimescere notam, quam, quod Auditoribus, saltem meis, profuturum esse sperabam, reticere malebam. Nec tamen illotis hoc ad opus manibus me accessisse, ipsemet bene sentiebam: qui per quinque jam lustra, et quod excurrit, diversas apud gentes hac in arte, non sine multiplici experientiae

occasione versatus: tum hanc ipsam consulere, tum quaecunque aut veterum, aut recentiorum auctoritate nituntur, in usus meos convertere poteram, atque summa, qua licuit, industria converti. Quae vero docendae artis difficultates hoc in labore considerandae erant, eas in duabus, iisque celebrioribus Europae Academiis sat satis expertus, attente ponderavi; neque dubium nunc quidem mihi superesse potest, Medicinae compendium juventutis commodo, nec a viro doctissimo, longiori tamen experientia destituto, nec ab alio quovis, academicae turbinis ignaro, facile posse adaptari.

Vellem tamen ab aequis tantarum rerum iudicibus ad locales, quibus praesens dicatur opus, circumstantias respici quarum certe natura in per-

tractandorum dispositionem, ac universae doctrinae habitum quam maxime influit. In hac nempe, qua Practicae Medicinae complexum docendi munus mihi incumbit, Academia, duorum huic operi annorum impendere curriculum, non sine magnis rationibus, conceditur. Sed cum academicus apud Italos annus, ob ardentis coeli rationem, non nisi mensibus octo confletur: in quibus lectionum, nobis quidem praescriptarum, ad centum et octuaginta extenditur numerus; hinc patet, pro totius Medicinae ambitus exponendi ratione, non ultra unius anni terminum a lege assignari; qui, nisi hanc ipsam multiplici, nec interrupto aegrotantium quorumvis intuitu, ac vivis morborum difficillimorum exemplis quotidie illustrare liceret; pro Medicorum educatione, si contentionis ac virium huic aetati con-

cessarum rationem ineamus, nequaquam sufficeret.

Oportet igitur, ut in opere academicis praelectionibus dicato, tum praecipua scientiae momenta, ne infelix scribendi necessitas Auditoribus imponatur, sat diffuse, — tum vero, ne superflua chartae consumantur eruditione, ut sat succintce exponantur. Aphoristica hinc scribendi non ubique conveniet brevitās; eaque, subsidii literarii, cum scholas liquerit, egena juvenus non sine magno memoriae detrimento uteretur; sed certe hinc inde sufficiet, res captu faciles vel unico verbulo, docentis voce ulterius illustrando, adnotare, ac intellectus exercendi discipulis occasionem concedere.

Hac libertate, pro ingenii mei et experientiae ratione, utens, primum, de curandis hominum morbis,

qui de febribus tractat, Auditoribus
sisto librum; sequentes, cum non uno
humeris oppressus, pondere incedam,
horulasque paucas talia scribendi con-
cesserint superi, quam prompte id fie-
ri licebit, communicabo.

INTRODUCTIO.

PARUM aegrotant, quae naturali instinctu reguntur, animalia, victuque simplici contenta, corpus in eodem quaerendo exercent, labore non exhaustiunt, passionibus animi necessariis, salutaribus concutiuntur, et quae interdum detrita fuerunt, ad noctem quietam componunt. Eadem quondam felicitate et hominem gavisum fuisse, traditio, historia Populorum docet, quos pridem, quos nostris temporibus vitam prorsus animalem duxisse vidimus. Pauca certe hominis aevum animalia attingunt; nulla sub coelo adeo diverso, sub ardenti zona non minus, ac sub gelidissimo septentrione, victu penitus contrario, sanitatem aequalem ac humana facit species, diutissime conservant.

Homo, sic consideratus, vix aliis, nisi decrepitae aetatis, incommodis videtur primum succubuisse, alia vero externarum laesionum ratio est, quibus audax progenies terrarum imperium tum coeteris animantibus, tum propriae speciei disputans, mox subjecta fuisse debuit. Chirurgiam igitur Medicina forsitan seniore esse, concedimus lubenter; sed vix serii quidquam ex hoc ipso inferendum esse putamus: nobilitas enim scientiarum non ex earundem antiquitate majori; sed ex necessitate ac utilitate eruenda: qua quidem consideratione ars utraque pari passu ambulat, eadem dignitate gaudet, et iisdem principiis superstruitur. Nec minus Chirurgus Medicinâ, quam Chirugiâ Medico opus est; ut male ex hominis superficie vel interna, vel externa, unius scientiae desumpta sit divisio.

Primus autem vel Medicus, vel Chirurgus, fuit natura; alter, casus erat, et experientia, necessitatis filia. Primos ab animalibus remedia didicisse homines, fabula est. Qui morbo prehenditur, cibos fere nusquam appetit, saepius eosdem abhorret, ab

assumptis plectitur, abstinentiam sponte colit. Qui dolet; jactatur inquietus, et in varias corporis se volvit, revolvitque positiones: quarum meliorem, quousque haec fuerit, retinet. Qui vomiturit; hic digitum (primum forte mortalium emeticum) faucibus intrudit, et ad sui exonerationem ipsemet ventriculum provocat. Qui sanguinem ex vulnere profundit; plagam; quam citissime potest, obturat, atque sic omnis Medicinae rudimenta in ipsius doctrina naturae, et in eorum, quae aut nocuerunt, aut casu, vel consilio profuerunt, observatione, sunt quaerenda. Hinc nunquam non Medicina fuit, et expulsis Roma Medicis, haec ipsa expelli sine civibus non potuit.

Cum vero cuivis natura non supeteret, nec experientia suggereret remedia; quicumque pietate commotus ad expositos in triviis lectulos praeter-eundo vel accersitus adiret, hic, si quid nosset, quod sibi, quod aliis in simili malo conduxisset, Medicinam proposuit. Sensim vero sensimque vel seniores, quibus vita longaeva majorem experientiam concesserat, vel

patresfamiliae, vel proceres viri, qui filiorum, affinium servorumque majori numero praesidebant, frequentiori observandi occasione instructi, cognitione coeteris medica antecellebant. Hinc veneranda artis, et Regia, et divina fuerunt incunabula.

Quemadmodum vero artes et scientiae ex Aegypto cum Colonis in Graeciam transvectae fuerunt; ita haec ultima princeps Medicinae et Chirurgiae puerascentis Theatrum sistit; sed jam in Aegypto, cum in morborum curatione Divini aliquid esse videatur, quod mortalium animos non injusta admiratione percellit; qui Deorum cultui dicabantur, his ipsis Medicinae adminiculis, ut Populorum in sese reverentiam et fidem augerent, usi fuerunt, nec sine humanae mentis cognitione in his versati sunt. Infensi Numinis placare iras, favorem implorare, Sacerdotibus Populus commisit. Hi primam morborum originem, quam ex legum naturae neglectu debuissent, a Jove offenso derivarunt, atque holocaustis redimi salutem docuerunt. Fiducia aegrotantium in Sacerdotem Medicum, ineptissimis rebus

virtutem; remedii virtus, majorem Pontifici aestimationem dederunt: ut Medicina aris, araeque Medicinae fulcrum sibi mutuo concesserint.

Sed ipsa scientia a Divina Pathologia non parum obfuscata, vix alia sub Sacerdotio Medico habuit incrementa; quam quod hoc ipsum, Deorum effata et consilia, experientia hinc inde comprobata, in futuros usus conservaverit; sacrificia vero pura ab impuris, Deorum nutu indignis, discernendo, et attentiori oculo perscrutando, prima, tum sani, tum morbo si corporis Splanchnologiae posuerit, deperdita aliis, fundamenta; et victum, coelo, temperamentis congruum legibus definiverit divinis: quae ultimae tum apud Indos primum, tum apud Arabes, Aegyptosque datae, non parvam Sacerdotum Legislatorum his in rebus perspicaciam manifestant. Cadaverum condiendorum Aegypto propria et a certis, publicisque hominibus suscepta sollicitudo, variis circa morborum causas, vel effectus observandi occasionem dedit: ita ut Anatome Pathologica, prae Physiologica, hominum attentionem

sibi arripere debuisset; nisi fatali iterum influxu, qui cadaver tractare susciperet, hunc impurum declarasset Sacerdotium.

Principiis vero hucusque destituta Medicina, scientia non fuit; sed morbi sibi aspectu similes, aut remedio eodem curabantur; aut nullo: ita tamen, ut certae familiae majori pollerent remedium catalogo, et restituendae aegrotantium saluti prae aliis constantius invigilarent. Sic res haec constituta fuit: donec Vir, humano major elogio, Hippocrates, prima, et solidissima artis fundamenta, ex disjunctis admodum materiis construeret, morborum decursus fideliter adnotaret; futurae salutis, aut mortis indicia colligere, causarum, remediorum actiones succincte ac vere enarrare, et attentissimum ad singula observatorem agere, indefessus continuaret.

Vix autem extincto novissimae scientiae fundatore, philosophorum deliria, quod ante Hippocratem, Pythagora duce, jam fecerant, Platonis nunc auctoritate, Medicorum capita invaserunt, atque divina Medicinae vix nascentis lineamenta absurdissimarum hypothesium fuco inquinaverunt

Erastriati tandem aevo, in tres partes divisa est scientia: quarum una quidem diaeta, pharmacis altera, ac manu tertia, morbos oppugnaret. Singulas has partes temporum isania ac indelebilis ratiocinandi pruritus adeo investavit: ut, Ptolomaeo regnante, tantis major deliramentis Empyricorum pater Serapio, ratiocinio cuivis in medendo valedicens, ad solam hac in parte provocaverit experientiam. Dogmaticorum secta, hujus quidem auctoritatem negare non ausa, subtiliorum tamen rationem abrepta ludibrio, lubentius huic ipsi, quam lentiori, ac ingeniis arpentibus nimis fastidioso observationum studio adhaesit.

Ex Graecia, Romam nunc profecta Medicina est: quam tamen, ut crudelem, cum Archagato urbs citius expulsi. Asclepiadi, eloquenti, sed vanissimo homini, faciendae Medicinae jus nunc impertitur; et, sub Augusto, a Themisone, methodicorum Sectae fundamenta ponuntur. Mox vero magnum Romanis lumen, Celsus apparuit: qui, nisi ipse Medicinam utramque exercuerit, dictionis elegantia ac veritate eandem fecisse meretur.

Sequitur hunc Vir graecus, stupendae eruditionis, Hippocratis ultor, mox invidia Roma expellendus; sed, inimicorum victor gloriose iterum rediturus, Claudius Galenus. Subtilioris interim ingenii illecebris nec hic sibi cavit satis, quin arti suae gravissimos errores intulerit, per multa secula, quibus solus hic Pergamenus legem imposuit, duraturos.

Incertae quidem, nec tamen facile Galeno prioris, aetatis Medicus, Aretaeus, fidelissimus, post Hippocratem, morborum pictor, quam graeca tellus, nisi posterum neglecta, Medicinae favisset, ubertim ostentit. Aliorum reliquias hoc ex solo collegerunt Aetius, Aeginetta, Alexander Trallianus, Oribasius, Paulus, Palladius, Theophilus, ultimusque graecorum, Actuarius.

Nunc Barbarorum irruptiones, ut scientiarum omnium, sic et Medicinae culturam suffocant. Quae chartis diligenter consignaverat antiquitas, ea cum his pro maxima parte conflagent; reliqua suppellectili potiuntur Arabes, inter quos Haly Abbas, et Rhases, et Avicenna, et Hali, ejusdem filius,

Aven-

Avenzohar demum, et Averrhoes, et Albucasis, obscuritate, garrulitate, ineptiis, ac superstitionibus inclauerunt. Nec tamen, cui patientia non deest, illi ex Arabum ruinis hinc illinc pretiosam gemmam eruendi negabitur occasio, nec populus integer in re tam seria, et in omnibus, quae salutem concernunt, perpetuo, tot seculis, delirare consuevit. Copiosas interim Scriptorum hac ex gente nugas, Aristotelicae insomnia Philosophiae auxere; ac tales quidem, pro solidissima Medicinae basi, ad praesentis usque principium aevi, in singulis Europae Academicis interpretabantur.

Sic fere de scientia salutari actum erat, cum in aeternum sacra hominibus typographicae artis iuventio, codices ex bysantino pulvere aliquos eduxisset, et major iterum Hippocraticae doctrinae haberetur ratio; licet et tunc temporis Interpretes, galenicarum subtilitatum, et loquacitatis arabicae quamplurimum intersererent. Accesserunt Chemicorum, Alchemicorumque deliria; donec cognoscendi corporis humani perspecta satis necessitas, ad meliora excitaret immortalia Mundini, Beren-

garii Carpensis, Vesalii, Columbi, Eustachii ingenia. Circulatio sanguinis, non prorsus adeo incognita, ab Harveo nunc demonstratur; quin tamen hac ex doctrina emolumenti tantum, ac praevideri debuisset, in Medicinam redundaret. Deteguntur tandem, Asellio duce, vasa lactea, et mirabilis hodiernae de vasis lymphaticis doctrinae struuntur fundamenta.

Interim Hippocraticae studium doctrinae augetur ubique, ac Sydenhami, Viri insignis, labore pristina dignitas Medicinae restituitur. Hac luce praefulgente, majores in arte progressus fiunt: superaccedit Stahl, fr. Hoffmanni, et demum Boerhaavii immortalis solertia, qua salutiferae artis incrementa giganteis mox passibus promovebantur, nisi mathematicis rem medicam argumentis fulcire nimis tunc scholae conarentur. Tandem collatis populorum omnium laboribus, et observatorum ubique crescente numero, antiqua et ab Hippocrate frustra inculcata filiis veritas Medicorum animo affulsit, et, Vanam esse, quae ex observationibus non deducatur,

doctrinam, uno nunc ore profiteamur
coacti.

Nullum vero non tempus fuit, in
quo Medicorum ab arte aut salutis prae-
sentis conservatio, aut amissae recupe-
ratio sanitatis non merito expectaretur.
Ac primum quidem, sicut nobilissimum
Medicinae objectum, sic et faciliorem
officii partem offerret; nisi per ipsam
hominum incuriam, et voluptatum, pa-
thematumque animi tyrannidem, pars
maxima curae impediretur. Nec tamen
vel causas morborum omnes a civibus
avertere possibile est; nec Medicis da-
tur, Principum in fugandis populorum
miseriis, ac evitabilium morborum
causis negligentiam ubique supplere.
Praesentem jam morbum consilio ae-
que, ac auxilio curamus: inter quae,
primum, aegrotantes, qua ratione in
morbis vivendum sit, ita docet: ut ad gra-
viores etiam ex istis felicitate magna tol-
lendos persaepe sufficiat. Vis etenim ma-
gna in corpore tum animali, tum etiam
vegetabili latet; qua ipsa natura vulne-
ribus prospicit, vel separatas ab in-
vicem partes adglutinat, vel ammissas
restituit, illapsa peregrina involvit, ob-

ducit, expellit. Ergo vel nihil agendo non raro morbos curamus; nec auxilio indigemus, nisi cum, aut nimias naturae vires temperare, aut collapsas erigere, aut demum aberrantes ad finem suum reducere oportuerit. Quodsi vero haec ipsa requiri videantur (in quo certe major medentis prudentia haeret); tunc fere ad quatuor, pro necessitate recurrendum erit subsidia: vel enim diaeta, vel pharmacis, vel manu ac instrumentis, vel demum morali succursu aegrotantibus operam praestamus. Sic solo interdum mutato victu, saluti quam optime consulimus ammissae; sic prudenti pathematum directione, non paucorum morborum radices rescindimus, forentque plura ex sollicito mentis regimine, si, quam coeteris industriam remediis, hanc animi studio humani impenderemus, expectanda.

Qui morborum pericula aufugit, hic statu, morbum inter et salutem medio, languet, et medentis certe consiliis et auxilio reconvalescens indiget. Multi quidem vel in ipso portu naufragium patiuntur, et vix paucio-

res, qui morborum fines, quam qui initia spreverint, tum propria, tum Medicorum frequentius culpa, interimuntur. Renascens hoc tempore ciborum appetitus, et major mentis irritabilitas, tum illud, quod acutae quamplures, conamine naturae non uno, sed repetito, ac per sat magnam reconvalescentiae partem continuato terminentur, ad recidivas, aliosque, primo peiores, morbos communissimam occasionem largiuntur. Idem vero principium, quod expellendae in morbis causae invigilat; in reconvalescentibus ad resarcienda naturae damna occupatur, et nunc directione indiget; nunc erigi, nunc vero moderari contendit; nec una est aegrotantibus; sed, pro exantlati vix morbi diversitate, alia et diversa reconvalescentia, quae ipsa mirandum, nec Medicis intellectum satis, naturae opus constituit.

Atqui haec singula scientiae, quam profitemur, vastitatem, ac difficultates abunde manifestant. Duo vero sunt, quibus has superamus subsidia: regularum scilicet, quae artem dirigunt, scientia, vel ratio medendi; et fa-

ciendorum ex factis similibus dilucidatio, sive experientia. Prima, quae circa morbos singulos tum cognoscendos, tum curandos versatur; Therapeia specialis vocatur, alteram, frequens aegrotantium; non simplex aspectus, sed attenta observatio, rectumve de singulis iudicium, conciliant: quod Clinicum, sive rerum ad aegrotantium lectulos contingentium, scientia practica, appellatur. Nec ratio sola, nec experientia, hac ipsa destituta, tam arduo in opere sufficiunt. Illa quidem, perpauca Medicinam morbis assignavit; haec vero non fido semper, in analogia, duce dirigitur. Alia vero ratio in rebus medicis vel sola mentis prolicitur acutiae; alia, quae experientiae filia est, et ex totidem correlariis, a fideli observationum alienarum congerie deductis, systema offert, ex quo, ad morbos necdum conspectos, consilium petimus. Prima quidem, hypothesium ac errorum fertilissimam genitricem constituit; altera solidissimum Theoriae, ac fere unicum, cui fides haberi queat, fundamentum largitur.

Hac Theoria, et cognitionum pathologicarum, ac Therapeuticarum summa instructi, oblatos nobis morbos dignoscere, judicare, ac demum curare, vel saltem lenire, intendimus. Ac primum quidem, praestamus mente in causas, inque symptomata morbi attenta Causarum quidem non ubique tam evidens natura observatur; ac interdum, earundem ignari, non minus (intermittentium, scorbuti exemplo) morbum curamus. Sed magna certe ex illarum recta consideratione petuntur auxilia, et cognita epidemicae constitutionis natura, illius saepius defectum supplebit. Morborum judicium, sive diagnosis, ex symptomatum similitudine, aut discrepantia cum noto alterius morbi characterē, eruitur, totiusque artis basin omnino constituit. Judicium de morbo, respectu ad ipsius exitum aut finem desumpto, formatum, prognosis appellatur, ex qua sicut melioris curationis momenta saepius pendent; sic medentis perspicacia, et prudentia quam maxime elucescunt.

Alii vero morbi non tuto satis,

alii in integrum curari non possunt, ac palliativam potius sibi methodum expostulant. Haec ipsa methodus ad symptomata curabilis alias morbi interdum extendi debet, quotiescunque nempe ferocia illorum pericula minatur, quorum causa per curam radicalem tam cito auferri nequit. Haec ipsa obtinetur attenta naturae virium consideratione, harumque prudenti moderatione: quibus nempe methodi, tum expectantis, tum activae fundamenta potissime circumscribuntur. Causarum ablatio princeps in medendo punctum constituit, eaque sola ammissam functionum libertatem restituimus; sed saepius aut ignotae, aut conamine tanto majores, infringi magis, quam e corpore sese expelli patiuntur.

Est vero, ut in motu sanissimi corporis, sic et in aegrotante hominis machina, sublimis quidam, et sacer ordo: quo natura vel in salutis restituendae opere procedit; vel a vi morbi obruitur ipsa. Non tam complicatus quidem hic ordo, quam morborum aspectus, videtur; sed exceptis tamen

illis, qui, ut plantae, certo propagantur seminio, et eundem in quovis corpore morbum iterum producant; inter alias aegritudines tantus quidem non observatur ordo; ut in illarum ordinatione systematica, quasi in botanicis, Linneana gaudere felicitate liceat. Interim non inutilis Nosologorum labor est. Scientiam quidem vix augent eorundem systemata; sed longe faciliorem reddunt; indicem morborum accuratiorem et practicis Medicis pernecessarium sistunt; in praecipua, vel characteristicis symptomata attentiores hos reddunt; paucissimis paginis seculorum labores certo ordine collocatos complectuntur; nomina certa rebus certis impertiuntur; linguam medicam a polo ad polum diversissimis gentibus perspicuam reddunt: a cujus tam longo neglectu et confusione vere babylonica, magna inter laborantes exorta est discordia, et vocum magna obscuritas.

Nos quidem in ordinandis morborum familiis, dispositionem, quae minus imperfecta, nobis saltem, videtur, arripimus, primumque in hac ipsa lo-

cum febribus, quae **essentiales**, nec
symptomaticae sunt, concedimus;
quem vero cum coeteris ordinem in-
sequamur; ex absoluti quondam ope-
ris elencho comparebit.

DE
CURANDIS FEBRIBUS.
LIBER I.

DE
CURANDIS FEBRIBUS
LIBER I.

CLASSIS PRIM A.

FEBRES.

GENERALIA DE FEBRIBUS.

§. 1. **F**EBRIS magnae familiae morborum Pyretologia, nomen est. Doctrina, quae illam considerat, cognitam a causis suis repetere, distinguere, dijudicare, curare, praevertere docet, *Pyretologia* vocatur.

§. 2. Aetati, sexui, temperamento nulli *Natura*, febris parcit: intensius fortes, imbelles segnius adgreditur: nunc simplex, nunc alterius morbi nuntius, comes, finis.

§. 3. Nec tamen ideo, quid sit febris, *Definitio*, definiri; nec eius character evidens, specificus, necessarius indicari potest. Satellites febris omnes, Tyranni praesentiam praesentes docent: absentes multi, non excludunt. Febris certorum potius morborum

umbra, quam ipse morbus est. Naturae instrumentum dicere, quo a puris impura secernantur, — affectionem vitae, mortem avertere conantis, vocare, *effectum* magis, quam rem ipsam indicat; quamvis lateat tam in animali, quam in vegetabili corpore ignotum principium, quod resectas partes restituat, fractas, separatas uniat, noxia abducatur, involvat, separet, expellat. Hoc principium, in fibra irritabili, nervorumque pulpa sensibili domicilium figens, in febribus multis, quam in chronicis affectionibus efficacius, stimulis erigitur, excitatur, in ipsam adeo perniciem interdum accenditur; a putrido, mephiti, veneno, miasmate, contagio, moerore, timore, fortissimo quovis animi pathemate deprimente, alimenti necessarii defectu, afficitur, deprimatur, suffocatur. An febris *affectio irritatae per inconsuetum stimulum, reagentisque naturae cum laesa abhinc functione aliqua*, dici meretur? Sed satius est rerum differentias intelligere, quam de nominibus contendere. In multis certe febribus, superato fere per morbi causam vitali principio, haec naturae reactio tentamen magis ad reactionem, quam reactio dici potest.

§. 4. Symptomata februm, easdem vel Symptomata
 praecedunt et futuras indicant (Prodroma);
 vel conjuncta, ipsam febrim constituunt
 (constitutiva). Prima, interdum desunt;
 alia simul sumpta, febrem efficiunt; sepa-
 rata vero, auctoritatem saepe perdunt;
 aut saltem absentem febrim absentia sua
 non evincunt.

§. 5. Signa prodroma (§. 4.) febribus ac- Prodroma.
 cidentalia, sunt: animi morositas, taedium,
 torpor, oblivio rerum, irritabilitas, sensuum
 obnubilatio mutatio, anxietas; artuum, cor-
 poris gravitas plumbea, dolor obtusus, in-
 grata sensatio, segnities, cita defatigatio,
 pandiculatio, oscitatio, aversatio cibi, oris
 mucositas, siccitas, sitis, praecordiorum
 molestia, ructus, nausea, vomituro, cutis
 ariditas, contractio, levis horror ex spina
 dorsi oriens, scapulas ascendens, descen-
 dens lumbos, pectus transversim perstrin-
 gens, cum calore vago, intercurrente;
 ulcerum exsiccatio, livor; faciei pallor,
 rubor insolitus; mutatio magna; capitis
 gravitas, obtusus dolor, oculorum splen-
 dor imminutus, auctus; somnus terrificus,
 interruptus, inquietus, nullus; sopor con-
 tinuus, non reficiens, excretiones natura-

les, adsuetae, deficientes, auctae, perturbatae.

Lassitudo. §. 6. Symptomata constitutiva sunt.

a) Signorum praecurrentium (§. 5.) continuatio, augmentum. *Lassitudo* inprimis major, et anxius aegritudinis sensus; vires quidem interdum auctae sub deliriis, furore; interim tremor et actionis inconstantia, robur taurinum cum incertitudine motuum, et manifesta functionum laesione observantur.

Frigus. a) *Algor, horror, rigor*, sub quibus cutis pallescit, contrahitur, arida, anserina fit, rigescit; ungues albescunt, livent; tactus imminuitur, ammittitur, depravatur; memoria labescit; muscoli tremunt, conquassantur; vasa ad superficiem collabuntur, disparent; pori clauduntur; respiratio inaequalis, tussiculosa, difficilis, anxia redditur; ventriculus turget, opprimitur, vexatur, nauseat, vomiturit, flatus, contenta eructat. Oris cavum, lingua, siccesunt, cum sapore aut nullo, aut mucosa, amaro; siti, potum copiosum, stomacho gravem, infestum, exigente. Urina copiosa, cruda, aquosa. Pulsus contracti, exiles, frequentes, vel etiam naturalibus lentiores, valde-

que inaequales. Sed nunc frigus *verum*, a thermometro confirmatum; nunc *ad sensum* aegroti, cum calore corporis naturali, vel etiam majori. Nunc corpus omne, nunc pars haec, vel illa friget. Continuatio frigoris et ordo, variabilis; nunc calorem saepissime praecedit, intercurrit, subinde sequitur; nunc excludit, nunc saepe deest, atque a calore excluditur ipsum; aut denique solum, per horas bene multas, scenam ludit, claudit, vitalem calorem adimit, extinguit.

Ex his apparet, *frigus* necessarium febris symptoma non esse; caloris rationem aequam in se non continere; neque aliam, Causa. quam in ipso nervorum systemate, ignotam licet, petere originem.

Effectus frigoris febrilis maxime conspicui, sunt: circuli humorum inaequalitas, languor, interceptio; capitis, pulmonum, cordis, vasorum majorum oppletio; solidorum robur infractum, systematis lymphatici debilitas, desidia, fluidorum compages mutata, disjuncta, extravasatio, stagnatio in cavis corporis, cellulosa tela; obstructio glandularum, viscerum, canalium excernentium; nervorum affectio

Effectus
frig.

multiplex. Sub medio febris decursu, praesentis inflammationis suppurationem, gangraenam, mortem, interdum indicat.

Calor, c) *Calor* frigus insequens, praecedens, intercurens, vel et sine hoc prorumpens, saltem ab eodem non pendens, aut directus, nunc *verus*, nunc *sensu* aegroti solo percipiendus, universalis, partialis, internus, externus, *interdum nullus*, vix unquam 16 gradibus (fahrenheit) naturalem superans, primum mitis, intersectus, mox auctus, siccus, deinde humidus, saepe mordax, digitosque urens.

Inter haec *pulsus* redduntur frequentiores, aequaliores, liberiores; interdum vero a naturalibus vix differunt, cum vibratione ad certas corporis partes, collum, tempora, loca inflammata, evidentiori, fortiori. Caput calet, dolet; memoria redit, sensusque interni acuuntur, saepius turbantur. Genae rubore intenso, oculi splendore nitent; fulgent; sitis augetur, vel et cum frigore imminuitur; respiratio velox; sed, nisi pectus locali malo obruatur, expedita; urinae flammeae, subrubae, bruneae, crassae, mox turbidae, jumentosae; nausea, vomitumritio continuat, augetur; vel saepe cum frigore cessat.

Causa caloris tum *sani*, tum *morbosi*, parum intellecta; effectus miri, explicatu difficilis, saepe contrarii. Ipse quidem calor *verus morbosus*, ex augmento causarum, quae calorem *sanum* producunt, vel ex respiratione aucta, ex reactione cordis, arteriarum, virium nervosarum, sub studio frigoris spasmi febrilis, oppressarum, resurgente pendet: nunc *simplex* et purus, nunc igne *composito*, inquinato deflagrans. Calor *ad sensum*, nervosum systema a causis accidentalibus aggressum testatur, et ab acri contagioso, gastrico, exanthematico, specifico, purulento alio exoritur.

Effectus caloris animalis *sani*, vitalis, Effectus
cal. est fluiditas, circulatio, perfectio, secretio humorum, vasorum libertas, mobilitas; irritabilitatis, sensibilitatis cuius parti propriae conservatio.

Effectus caloris *morbosi*, *simplicis*, seu puri, consistit in viscidae, tenacis materiae solutione, ad subeundum circulum dispositione, immutatione; vel ad futuras excretiones, suppurationes, metastases, crises, praeparatione, maturatione; hinc febrium multarum, intermittentium, acutarum, in solvendis obstructionibus benignis, mor-

bis chronicis, virtus; tumoris immaturi, saxei, in mollem et fluctuantem abscessum, et materiae ad futuras depositiones, judicationes, elaboratio, *coctio* veterum. Calor diversus, mitior, intensus, brevis, longior, ab subigendas, praeparandas, maturandas, excernendas morbi materias requiritur: exemplo abscessuum, ulcerum, variolarum, morbillorum, dato tempore, calore incubandorum. Calor nimius coagulandae quidem lymphae impar, secretiones tamen immutat, turbat, creat novas, auget naturales, aut supprimit; fluidorum miscelam alterat, sejungit, inquinat, fluidiora canalibus expellit, expulsa, stagnantia, corruptioni propriae, celeriori, exponit; circulantia vero ob vim vitae resistentem non putrefacit quidem, sed ad putrefactionem disponit; acredinem evolvit, exaltat; sensibilitatem; irritabilitatem auget, immutat, obtundit, extinguat; lympham, fluidore parte spoliata, ad coagula, sub data quiete, proniorem reddit, et infarctus, obstructions sollicitat; nimiae vasorum extensioni, distractioni, rupturae ipsi, et haemorrhagiis favet: Si, praeter causas calorem augentes, stimulus alienus accedat, vel in corpore latens evolvatur,

aut generetur: tunc multiplex, infidus saepe, et obscurior caloris effectus, cum partium, totius pernicie.

Calor *ad sensum*, internus, externus, partialis, urens, mordax, effectus causis suis proprios producit, eo majores, quo minor vis cordis, nervorum, his subiungendis, immutandis, expellendis invigilat. Hinc *coctio* in febribus contagiosis, nervosis, lentis, in subjectis cachecticis, aut nulla, aut tarda, aut mala; abscessus sordidi, metastases frequentes, insecure, inutiles, gangraenae, paralyses, infarctus viscerum, hydrops, atrophia, tabes.

d) *Pulsus naturali frequentior*, tam sub frigore (b); quam inprimis sub ipso febrili calore (c) Interdum *celeritate* magis, quam frequentia aucta arteriae micant; sed non raro in ipsis adeo acutis, nervosis, contagiosis febribus, sub ipsa phrenesi, peripneumonia, pulsus pacati, naturalibus non frequentiores, sed longe etiam lentiores. In febre *larvata*, vel et *perniciosa intermittente* saepe nullum in pulsu febris indicium: ut arteriae, fallacissimo signo, minime sit fidendum.

Reliqua febrium symptomata pedisequa, sitis, anxietas, delirium, pervigilium,

sopor, convulsio, dolor, alvi obstructio, laxitas, haemorrhagia, sudor, exanthemata, partim vix memorata, partim sub specierum pertractatione considerata, minus praedictis essentialia sunt, eorumque natura, causae, effectus, in opportunius *pathologicis* explicantur.

Causae, §. 7. Causae remotae, quae ad febres disponunt, occasionem porrigunt, multiplices, saepe sat manifestae. Februm origo et ratio *proxima*, profundus, quam ut oculo mortali distingui valeat, delitescit. Non enim vel aucta in capillaribus vasculis resistentia et lentor humorum, — non sensorii communis irritatio, — non energiae ejusdem debilitas, vel alia luxuriantis ingenii deliramenta, nodum hic solvunt; neque miasma, neque contagium generum febrilium rationem in se continent, aut reliquas causas excludunt.

Materiae febrilis ideo non major habetur cognitio: neque enim in febribus aut fluida semper accusanda sunt; aut, sicut saxa torrentes, ita peccantem secum materiam volvunt; neque morbum magis fecit, quam a morbo factum est, quod sub *crisi* per diversa rejicitur colatoria; vel saltem non tam nudum intuentium illud subjicitur pupillae,

§. 8. Causae febrium cognitae (§. 7.) Continuatio, sunt: 1° *externae*, corpori admotae, ingestae; 2. *internae*, in eodem evolutae, generatae; 3. *ex utrisque compositae*.

Ad primas spectant ambientis atmosphaerae frigus, calor, siccitas, humiditas nimia, inquinatio mephitica, contagia specifica ex aegrotantibus aliis, tum propriae, tum, quod rarius contingit, alterius speciei, scaturientia, atque per insontem, quidem, sed evolvendo, diffundendo veneno sub certis et incognitis circumstantiis faventem magis aerem, ad limitatas distantias eliquata, — nunc per cutis externae, internae spiracula, nunc vulnere, nunc utraque via, invasione aut unica, aut repetita, dispositis timore, moestitia, inedia, debilitate, aut modo demum incognito, subjectis communicabilia; laesiones variae: contusio, concussio, luxatio, fractura, erosio, laceratio, vulnus, adustio, distentio, compressio, oppletio, extravasatio, abortus partus difficilis, artificialis, placentae immatura extractio, ejusdem vel sanguinis congrumati diuturna in utero detentio, prolapsus ejusdem vel intestini, hernia, etc; acria, venena, exterius admotæ, insecta per aures, nares, anum ingressa,

ulcera exsiccata, exanthemata, efflorescentiae cutanae reperiussae, depositio materiae purulentae, irritantis; *ingesta*, uti cibus, potus, copia, qualitate peccantes, drastica, venea; exercitatio corporis violenta, protracta, balnea, ictus solis, etc.

Ipsa vero et fluida et solida corporis ad totius destructionem materias largiuntur; neque certius unquam venenum chymici elaborarunt, quam ipsi nos nobis fabricamus. Mephitim spirant pulmones, vaporem cutis non intellecta satis natura infestum. — renes lixivium, amurcam jecur, in corruptionem promptissima, calculorum materia ex ossium penu pro parte absorpta, praegna destillant. Serum sanguinis, saliva, lacrymae, gastricus liquor, lympa, mucus, seminalis humor, synovia, medulla ossium, adeps, a solidorum, quibus praeparantur, continentur, reactione quam maxime quidem pendent; singula tamen vel sibi commissa, vel certis rerum circumstantiis exposita, propriis mutationibus subjiciuntur: licet has ipsas quotidiana observatione confirmatas aut definire, aut ad certas acrimoniae species revocare nequaquam liceat. Sed ipsa, quae

secernendis liquidis praesunt, organa, stimulo quovis; specifico, purulento, contagioso lacescita, officia mutant; humorem a pristino alienum, stimulantem, insidiosum separant. Prima morborum contagiosorum semina ab aegrotante animali sponte evoluta, non minus certam, distinctamve progeniem, quam animalia, plantae, quae a creatione originem ducunt suam, habitura. Sed sola jam irritatio, inflammatio, secernentium vasorum actionem immutat, atque lympham, quod calor major, ac animalis est, quod acida fortiora, quod alcohol, aerisque contactus potuissent sola, ad ipsos canalium limites, laterales tractus, in spissam, atque purulentam materiam coagulat, sub ulteriori *morbosae secretionis* incremento in foetidissimum, acerrimumque ichorem convertit. Nec minora puris, ichorosae, sphacelosae materiae, serilymphae extravasatae, mora corruptae resorptio damna infert.

In ipso igitur vivente animali tum *spontanea* diversorum liquidorum a naturali blanditiae contingit aberratio: qua, rejecto interdum gustus, olfactus, ipsiusque chemiae iudicio, acrem atque stimulantem

naturam induunt; tum *secretionis morbosae* influxu ad incognitas sensibilitatis auctae, imminutae, permutatae leges evolvuntur, nascuntur diversa febrium incitamenta.

Quaecunque praeterea excernendorum, vel qualitate, vel copia peccantium, aut certa naturae, habitudinis lege expellendorum, e corpore eliminationem, aut debitam humorum renovationem, distributionem retardant, impediunt; aut fluidorum in solida, solidorum in fluida actionem invertunt, aequilibrium vel in parte, vel in toto infrangunt, quo inprimis violenta animi pathemata, incitantia, deprimentia, vigiliae, studia protracta, alimentorum mala in primis secundis viis elaboratio, succique nutritii, nobilioris, jactura, etc. spectant; illa morborum quidem plurimorum, sed inprimis febrium acutarum, lentarumque causas multiplices offerunt.

Divisio. §, 9. In tanta causarum infinitate, deberet et febrium infinitum esse numerum, si vel ex illis solis, vel ex peculiari aliquo, seu manifestiori symptomate, harum species vellent multiplicari. Sed aliter naturae simplicitas, et fata systematum jubent. Non vana est interim *analogiae*, que inter diver-

esos primo aspectu morbos detegitur, auctoritas: cum sic eadem medendi methodus *larvato*, sed ad cognitae febris genus reducto hosti feliciter opponatur. Est etiam causarum, licet diversarum, non parva inter se ipsas affinitas: qua, constanti actionis similitudine, in eosdem conspirant effectus, iisdemque curis avertuntur. Hinc saltem de plausibili dividendarum febrium ordine non prorsus est desperandum: et quo *simplicior*, eo naturali vicinior ille habendus.

Qui, *primo*, morborum violentiam, et periculi continuationem pro divisionis regula assumpsere, illi febres diviserunt in *lentas* (hecticas, phthisicas, cachecticas) et in *acutas* (simplices, peracutas, acutissimas.)

Qui, *secundo*, societatem morborum cum similibus vel locum, quem sibi eligunt, considerant; in *epidemicas*, *sporaticas*, *endemicas*, *stationarias*, et *intercurrentes* disponunt.

Qui, *tertio*, tempora in morborum ingressu potius respiciunt, *vernales*, *aestivales*, *autumnales*, *hyemales* constituunt.

Qui, *quarto*, ad periodorum, et *apyrexiae* ordinem intendunt: in febres *intermittentes*, *remittentes*, *continuas*, *continentes* ordinant.

Qui, *quinto*, ad praecipua symptomata

oculum convertunt, illi tot species febrium, quot manifestiora illas phenomena comitantur, sibi creant.

Qui, *sexto*, ad insueta, vel ordinaria tum symptomata, tum pericula febribus conjuncta mentem figunt; in *benignas*, *depuratorias*, et *malignas* secernunt.

Qui demum, *septimo*, causas febrium ipsas majoris momenti faciunt, illi febres in *primarias*. aut *essenciales*., et in *secundarias*, vel *symptomaticas* bipartiuunt.

Primam ex his divisionibus incertos febrem lentam inter et acutam limites agnoscere, nonnisi sub febris finem decursus celeritatem patere, nec ad morbi cognitionem aliquid contribuere, docet observatio.

Secunda febrium partitio, ob *dominantis* stationarii morbi in caeteros (*intercurrentes*) influxum et auctoritatem, magnae in artis exercitio utilitatis, ad ipsas tamen febris naturam et differentias eruendas non sufficit.

Eadem de *tertia* divisione dicenda sunt: qua quiden constitutio anni, ab aequinoctiis fere incipiens, maxime consideratur, nec tamen sat firma et constans febrium classificatio obtinetur.

Quar-

Quarta, antiquissima febrium distributio, facilitate et utilitate se commendat, nec tamen ideo vel praecisa satis est, vel sola sufficit, vel febrium ordines diversos, periodis, apyrexia, vel remissionibus saepe inter se confusos, satis distinguit. Interdum ex *intermittentium* familia est, quae nequaquam intermittit febris; et interdum, quae intermittere videtur, ad lentas tamen, quas pro *continuis* habent, revocanda. Nec tam *continens* ulla febris est, si vel unicam *Ephemeram* aut simplicem, aut protractam excipiam, ut a *continua* febre cum aliquo fundamento distingui valeat.

Quinta divisio, in quam veteres praecipue confidebant, symptomata magis, quam febrem ipsam, pro objecto, quod certe illud curationis esse nequit, sibi assumit: vix in alium usum, quam ad febrium *periculosarum* varietates designandas, nunc amplius adhibenda.

Quae vero *sexta* febrium adducta est Malignitas
febrium: in benignas, atque malignas divisio; illa donec de *malignitatis* ambigua significatione experti convenerint, vel gratuita, vel in ipso artis exercitio periculi plena est. Neque enim febris; in qua symptomata

insolita, difficiliora, ac copiosiora occurrunt, vel quae a consuetis remediis auxilium non sumit, aut quae sub spe levitatis periculum maximum tacita alit, aut quae cum insolita virium vitalium debilitate incedit, *maligna* mox erit appellanda: nam symptomatum novitas, fallensque levitatis sub specie periculum morbi, mendicantis potius inscitiam, vel artis imperfectionem, quam aegritudinis *malignitatem* involvit; nec, quod experto alias viro novum, — expertiori insolitum non est, *malignum*, *benignumque* simul esse potest. A solo emetico, vel dempto sanguine, non raro summa virium vitalium prostratio, fumi adinstar, dissipatur.

Ast vero, dum vanas agyrtarum ostentationes, inventaque ad terrendos mortalium animos morbosarum affectionum prosequimur nomina, an *malignitatem* ideo in morbis nullam esse, illamque pro ignorantiae, aut timiditatis partu declarare audebimus? utinam in chartis hanc negando, a lectulis febricitantium proscribere liceret! Non existit certe, quae *specifica*, quae sui generis dici possit, *maligna febris*; et si eo tantum fine *malignos* dicen-

dos esse morbos contendant: ut, absque ulteriori causarum cognitione, solis pugnandum esse *alexipharmacis* credant: *malignitatem* potius omnem recusaverim; illosque raros quidem, insolitos, fallaces, periculosos, non vero *malignos* appellaverim. Nec illi ipsi, qui *malignitatis* nomen proscribunt; aliud eidem, quod majorem auctoritatem mereatur, *febris pestilentialis*, *nosocomialis*, *castrensis*, *navalis*, *carceralis*, *putridae*, *nervosae*, vocabulum substituunt.

Non iniquam de febris *malignitate* ideam trademus, si eam febrem dicamus, in qua nervosum inprimis systema a causis minus manifestis ita afficitur: ut summa, mox a morbi initio, et constans virium vitalium, animalium, prostratio, nec a plethora, nec a saburra abdominali, sed a subtiliore principio, saepius contagioso, proficiscens observetur; quin pericula vel tempori morbi, vel causis cognitis, vel signis aliis, in communibus morbis gravitatem indicantibus aperte correspondeant. Non igitur prorsus inepta est febrium in *malignas*, et in eas, quae malignae non sunt, distributio: dummodo ex hac ipsa, methodum omni malignitati, quae una non est,

accommodandam eruere non contendamus.

Quid de *septima* febrium divisione sentiendum sit, jam dictum est. Certe causarum cousideratio, et earundem ad leges affinitatis prudens ordinatio, si cum rationibus ex periodorum et apyrexiae natura petendis combinetur; dividendarum febrium non spernendum suggerit fundamentum. Quare sequentem febrium ordinationem, non quidem ut perfectam, quae in desideriis est, sed ut naturali viciniorum proponimus.

CL. I.**F E B R I S.**

Affectio irritatae per inconsuetum stimulum, reagentisque naturae, cum laesa abhinc functione aliqua. §. 3.

O R D O I.

Febris *periodica, intermittens* legitima, ex pluribus, dato fere tempore recurrentibus paroxysmis, et intervallis, vel mox, vel tardius liberioribus composita. §. 22.

G E N U S I.

Febris *periodica, intermittens* legitima *nervosa*; ex specifica nervorum affectione oriens. §. 29.

Spec. I. F. P. I. L. *Nervosa simplex et benigna*, sat diu sine vitae periculo, et symptomatibus non insidiosis incedens. §. 29.

— II. F. P. I. L. *Nervosa perniciosa*, symptomatibus suis aut aperte, aut insidiosae vitae minitans. §§. 31. 35.

— III. F. P. I. L. *Nervosa larvata*, sub alterius specie morbi, sine consueto febris symptomate decurrens. §§. 32. 36.

GENUS II.

Febris Periodica, intermittens legitima gastrica, a saburrissimi ventris ortum sumens. §. 50.

Spec. I. F. P. I. L. *gastrica simplex* ex sola abdominis per saburram periodica irritatione pendens. §§. 50. 52. 55.

— II. F. P. I. L. *gastrica complicata*, praeter saburras, aliam irritationem agnoscens; nunc nervosa simul, nunc inflammatoria. §§. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57.

GENUS III.

Febris Periodica, intermittens legitima inflammatoria, cum aucta cordis, arteriarumque irritabilitate et actione ingrediens. §. 66.

Spec. I. F. P. I. L. *inflammatoria simplex*,
a sola cordis, arteriarumque periodica irri-
tabilitate et actione pendens, nunc generali,
nunc locali affectu excrucians. §§. 66. 67.

— II. F. P. I. L. *inflammatoria compli-*
cata, nunc nervosam, nunc gastricam indo-
llem observans. §§. 54. 68.

O R D O II.

Febris *continua*, aegrotantem a principio
morbi, ad finem usque, manifeste satis
circumdans. §. 72.

G E N U S I.

Febris *continua, nervosa*, a sola nervo-
rum sensibilitate mutata incedens, cum
causis manifestis non cohaerens, sympto-
matibus absque ordine decurrentibus,
insidiosus §§. 80. 82.

Spec. I. F. C. N. *acuta simplex*, celeri
passu periculosa. §§. 81. 82. 83. 84. 85.
86. 88.

— II. F. C. N. *lenta*, febricula in lon-
gum tempus insidias struens. §. 91.

Spec. III. F. C. N. *acuta*, vel *lenta*, nunc *saburris* nunc *inflammatoria* apparatu, nunc *exanthematibus* etc. *complicata* §§ 89. 90. 91.

GENUS II.

Febris continua gastrica ex *infestis* in tubo alimentari materiis originem trahens. §§. 98, 99.

Spec. I. F. C. G. *simplex*, ex ingestis, quantitate, qualitate peccantibus, aut ex corruptis in tubo alimentari, aut ex depositis in hunc ipsum stimulantibus materiis dependens. §§. 100. 101. 102. 106.

— II. F. C. G. *complicata*, cum nervosa, vel *inflammatoria* affectione, aut cum *exanthematibus*, etc. *incedens*. §§. 103. 104. 105.

GENUS III.

Febris continua inflammatoria, ex aucta cordis, arteriarumque irritabilitate et actione oriunda. §§. 114. 115.

Spec. I. F. C. I. *simplex*, sine locali partis inflammatione, ac sine nervosae aut gastricae symptomate, invadens. §§. 114. 115. 116,

— II. F. C. I. *complicata*, quae ex inflammatoria febre, aut cum locali affectione, aut cum nervosae, vel gastricae causis incedente conflatur. §§. 115. 116. 117.

§. 10. Varios febris in corpus humanum *Febris effect.* effectus exserit, tum *bonos* (§. 6. c.): ut, expulso acri, vel tenaci fomite, convulsionibus, paralyses, cachexias, maniam, etc. dissipaverit, magnumque medicae, ac chirurgicae artis in recto febris usu positum sit arcanum; tum saepe nimis *malos*, in acutis non minus affectibus, quos incipientes febris persequitur, lethales claudit; quam in chronicis morbis; quos socia febris in acutos, mortemque praecipitat.

§. 11. *Boni* febris effectus (§. 10.) ob- *Crisis.* tinentur, irritantis (crudae) materiae correctione, assimilatione; aut praeparate (coctae) separatione, expulsionem. Ad utrumque opus natura viribus suis (§. 3.) brevior, longiore temporis spatio utitur: quo, vel cessante tandem stimulo, tumultus excitati sedantur; vel per hos ipsos morbi ma-

teria partitis nunc vicibus (lysis), nunc unico impetu (crisis) per colatorium opportunum, cutim, renes, alvum, vasa (crisis simplex), vel saepius per plures vias simul (crisis composita), expellitur omnis (crisis perfecta).

Variae spec. §. 12. Interdum *crisi imperfecta* materia praeparata (§. 11.) in aliam partem depōnitur: quae, si ad nobiliora loca, ad viscera, organa corporis ruat; *mala* — si minus necessaria petat; *bona metastasis* vocatur: alterum nunc morbum, acutum, chronicum, — vel si relictis novis sedibus, resorpta, intus iterum recipiatur; *recidivam*, priori morbo saepe pejorem, productura,

Dies critici. §. 13. Haec vero (§§. 11. 12.) vergente sub finem morbo accidunt, dierumque numero *indicari* (dies indices, indicatorii); et certis demum absolvi, *judicari* (dies judicatorii, critici), dicuntur. Magna hinc diebus criticis, tum *primi*, tum *secundi ordinis*, auctoritas fuit concessa: quorum ultimi, saepe imperfectius judicantes, primis, seu diebus *decretoriis*, pro *indicatoriis* inservire, et, praemissa *crisibus perturbatione*, diebus, nunc *paribus*, nunc *imparibus*, pro circuituum rationibus, morbos judicare asserebantur.

§. 14. Nec tamen ratio febrium tam Earum incert.
materialis semper, aut in ipsis *fluidis* continuo quaerenda est: ut *crudae* materiae coctio ubique expectari, vel, quae sub morbi fine ejiciuntur, pro ejusdem mox causa haberi queant (§. 7.). Hinc aucta sub febris declinatione excretio, saepe spasmi cessantis potius signum, quam auxilium, fluctuansque veterum de *crisi* iudicium esse ostendit. Morborum initia saepe nimis incerta; eorundem exitus aut evidenti crisi frequenter destituti; aut in dies nunc hos, nunc illos, sine magno rerum discrimine, cadunt; magna theoriae de *diebus criticis* apud ipsos ejusdem fundatores, pro saeculi doctrina numerorum scientiae indulgentes, contradictio; major hac ipsa, rei, nec menstruae periodi exemplo illustrandae, nec febrium *intermittentium* paroxysmis in *continua* immutatis, et hanc ipsam constituere, creditis, explicanda obscuritas. Certum quidem in febribus ordinem, quo incipiant, increscant, persistent, declinent, in similibus morbis vix non aequalem, observamus: ut febres acutae vel prima, vel secunda, vel tertia terminentur hebdomada; sed quovis

morbi declinantis die febrium crises accidere, atque has in diem vel priorem, vel posteriorem, quin pejora aegrotantibus immineant, cadere posse, observatio docuit. Nec vivendi modus, nec medendi ratio apud veteres distincta, antiquam hypothesin erroris absolvit, quin, Vel auxilio ad solos dies non judicantes (medicinales) reducto: ad dies vero indices, decretorios, excluso, tempus terendo, *turgescientiam*, coctionem materiae, aut saepe non futuram, aut non necessarium, aut melioribus auguriis expectando, innumeris aegrotantibus exitio esse debuerit. In multis certe febribus *expectans methodus* optima, et naturae *minister* est medicus, non *imperator*; sed in aliis bene multis res aliter constituta, et praeceptus occasio est, quae oscitando, morbisque blandiendo, irreparabili errore ammittitur.

Conclusio. §. 15. Ex his (§§. 11. 12. 13. 14.) apparet, febribus acutis proprium fere tempus esse, quo vel in salutem, vel in alium morbum, vel in mortem terminentur. Hoc ipsum tempus in quavis febre sedulo observandum, et, ne medicatricis naturae molimina elidantur, nunquam non respi-

sciendum, — sed nullum morbi diem, quo magis, quam alio, solvi morbum oporteat, vel quo, ne satisfaciamus indicationi praesenti, prohibeamur, a natura esse constitutum, credimus.

§. 16. Quare interest crisis futurae signa critica, et per quae tandem colatoria expectanda sit, non ignorare. Sunt autem haec in morbis *inflammatoriis*, quam aliis, longe evidentiora, atque tempore certiore circumscripta; nec enim *crisis* dicenda est, quae *intermittentium* paroxysmos claudit, non febrem solvit excretio; nec in continuis tam saepe *cum impetu* tentatur solutio; sed illarum pars magna per *lysin*, tum urinis, et sudoribus simul, tum per alvum, dissipatur. Haemorrhagiae per nares, uterum, anum, *symptomaticae* saepius, et sub ipso morbi incremento potius, quam sub fine, ut *crises*, contingunt; per salivationem, et per vomitum, hae ipsae rarissime fiunt; nisi latiore termino, quae sub initio, et per totum morbi decursum contingunt, ad *crises* revocare contendas. Hinc raras sunt *perturbationes*, quae magnas, et evidentes morborum crises praecedant, nec aliae, quam quae ab ultimae, et fortio-

Signa critica.

ris *exacerbationis* ingressu facile sunt explicandae: horror scilicet levis, saepius nullus; calor increscens, vertigo, caligines, deliria, anxietas, pulsum inaequalitas, sopores, et interdum lipothymiae: quae symptomata tandem sudor conspicuus, et foetens; urina turbida, cum sedimento mox fundum petente, copioso, lateritio, alibi expectoratio copiosa insequuntur, et per integram morbi solutionem (crisis perfecta), vel evidentiores remissionem, intermissionem febris, repetitis demum, sed levioribus similis naturae accessionibus (per lysin) terminandae.

Infida, arbitraria, et aequivoca est multorum de *pulsibus criticis* doctrina. Sudorem interim praedicunt cutis mollis, vapore humescens, pruriens, cum pulsu undoso, magno, nec tamen forti; alvus, urina parca. Oportet vero et copiosum prorumpere, et universalem, et calidum, et particulari odore distinctum esse illum. Urina, qua sola vix febris judicatur, praevидetur critica sub alvo clausa, sudore minus evidenti, urethrae sub mingendo ardore, et deponendi lotii frequenti stimulo. Sedimentum est album, aequale, leve, et per sat

multos dies constans. *Diarrhoeam ctiticam* expectamus in febribus gastricis, si motus in abdomine, borborygmi, dolores intestinorum moderati, intercurrentes, ructuum, flatuumque secessio, interdum pulsus sat fortes, sed tam vi, quam tempore inaequales, aut et intermittentes, sub fine febris observentur. Atque si talia, quae purgari oportet, cum levamine purgentur; bonum est. Caeterarum crisis signa sunt maxime ambigua.

§, 17, In acutarum principio tum par- Prognosis.
vis signis minor fides habenda, tum de majoribus non mox desperandum est. Cachectici, alio morbo detenti, exhausti, aetas tenerior, senilis, gravidae, puerperae, sensibilissimi homines, majora in febribus pericula subeunt. Faciei magna a naturali, sine magnis evacuationibus, labore, praegressis, mutatio, collapsus, pejora significat. Quo major in progressu observatur functionum *vitalium* laesio, anxietas, inquietudo, jactatio, peturbatio sensuum, debilitas, symptomatum inconstantia, contradictio; eo majus funesti exitus periculum est: hinc deliria perpetua, dolores, sopores continui, oculorum rubores, la-

crymae, perversio, linguae siccitas, nigredo magna, aut tremor, respiratio difficilis, anhelosa, brevis, inaequalis, stertens, frigida, praecordiorum durities, inaequalitas, tumor, aut retractio, meteorismus, vomitus aeruginosi, herbacei, nigri, singulorum rejectio, frigus artuum, sudores viscerum, frigidi, alvi, urinae diuturna retentio, involuntaria excretio, tendinum subsultus, spasmus, convulsio, singultus. maculae lividae, gangraenosae, lipothymiae, haemorrhagiae impetuosae, et singula, nisi talia quaedam assuetis, et quo plura ex his signis simul incedunt; de majore, aut summo vitae discrimine testantur.

Therapeia.

§. 18. Cura febrium inchoanda est cum attenta causarum, quae illas produxerunt (§. 7.), perscrutatione. Ad has cognoscendas, sexus, aetatis, temperamenti, vitae generis, consuetudinis, dispositionis connatae, haereditariae, acquisitae, inprimis vero constitutionis annuae, et exitus morbi in alios, maxima ratio habenda est. Quae vero ad febrem causae occasionem dederunt; illae vel abigendae, vel saltem moderandae sunt; quo, non perspiciendae causae proximae, pro viribus saltem, detrahatur. Secundo vero, cum
natura

matura, in stimulantem causam reagendo, febris in febre ipsa remedium indicat, nisi aut specifico illam medicamento extinguere, aut saltem alio involvere, diluere, aut quantocyus e corpore per emetica, purgantia, sudore, expellere, aut subtiliores forte in origine solidorum turbas suppressere liceat: hinc in recto febris moderamine, quod ex prudenti virium vitalium et potestatis morbosae aestimatione eruendum est, toties cardo rerum vertitur, atque methodus, nunc *expectans*, nunc *activa* indicabitur.

Sed cave, ne *oppressas* modo, non *suppressas* naturae vires incitamentis egere credas, quas sola opprimentis causae correctio impune excitat. Reagentis principii vires nimias in propriam perniciem ruentes praeter causae irritantis moderamen, infringunt alimentorum nutrientium parcitas, potus vegetabilis, saponaceo, acido commixti copia, aër moderate frigidus, animi, corporis quies, venaesectio, cucurbitulae scarificatae, hirudines, emolientia.

Vires a causa febris suppressas, hac ipsa remediis opportunis impugnata, erigunt alimentorum nutrientium, facile digerendorum, ipsius adeo tenerae carnis,

vini generosi cautus quidem, sed copiosi satis, usus, sinapismi, vesicantia, champhora, acida dulcificata, sales volatiles, antimonialia refractis dosibus porrecta, cortex chinae, cinamomi, roborantia alia, grato simul stimulo irritabilitatem, sensibilitatem incitantia.

Si vero languor virium cum irregulari motuum, et majore sentientis principii mutatione conjuncta incedat; non praetervisa talium causa, vino, roborantibus, excitantibus praedictis, valerianae serpentariae virginianae radix, moschus, naphthae, opium ipsum combinanda sunt.

Dum sat aequo febris Marte dimicat: tunc negativa medenti methodus, et servata pro felici tandem morbi solutione colatoriorum libertas sufficit,

Symptoma-
tum mode-
ramen,

§. 19. Symptomata, febrilis causae effectus adeo interdum increscunt, ut ab illis ipsis primarius morbus vel augeatur, vel novus tandem generetur. In recto igitur praecipuorum symptomatum modamine magna pars curae ponenda est; atque hoc ipsum denuo causarum symptomatibus subjacentium examen, atque consilia his ipsis opponenda requirit; hac tamen

adhibita cautione, ne phoenomeni alicujus majori, quam ipsius morbi, habita sollicitudine, principalis objecti cura negligatur.

§. 20. Febrilis materiae, quae nec rejici, Cura sub crisi, nec in propriam converti naturam potest, praeparatio, et salutaris per crisin, metastasin separatio, per indicatas a natura subjecti, morbi ipsius, constitutionis generatio, vias promoveatur.

§. 21. *Reconvalescentiae* non minor, quam Reconvalescentiae cura, superatae febris habenda est ratio. Hoc vero in opere dirigendo, secundum regulas alibi tradendas, inprimis autem secundum naturam, causas, inorbique exantlati finem, procedendum; nec *reconvalescens* omnis aut tam sollicitè, aut tam parce nutriendus, aut alvo purgandus, aut demum roborandus; sed sua cuivis feбри, subjecto, aetati reconvalescentia est: quae diaetam sibi propriam, et medicamenta interna, externa, aut varia, aut nulla sibi exposcit. Omnibus vero aer rusticanus, amica consortia, et moderata refectioni tandem corporis exercitia conducunt.

ORDO I. FEBRIUM.

FEBRIS PERIODICA INTERMITTENS
LEGITIMA.

Definitio. §. 22. Febris primaria, ex pluribus, dato fere tempore recurrentibus, paroxysmis, et intervallis vel mox, vel tardius liberioribus composita, *periodice intermittens* legitima dicenda est. Nec enim omnis, qui non prorsus, aut mox in principio intermittit morbus, ad febres *intermittentes* non pertinet. Interim dum *paroxysmos* dicimus, non tantum symptomatum febrilium (§. 6.); sed cujusvis morbosae affectionis accessionem periodicam intelligimus: qua quidem dispositione, amplissima *periodicarum* familia, in sinu suo tam febres manifestas, quam morbos *aspectu non febriles*, ex eadem causa natos, eademque methodo percurandos, comprehendens, iisdem cancellis includitur. Nec tantum differt *intermissio* paroxysmis intermedia, a continuæ febris

remissione, quae exacerbationibus interponitur: ut ex illa character specificus praedicatae periodicarum intermittantium legitimarum familiae erui queat; utpote quae nunquam tam perfecta est, ut saltem debilitas, languor, et febrilis habitus, ciborum appetitus delectus, et sitis ipsa, sub apyrexia non continuent. Neque tam integra intermittentibus apyrexia est, ut aliter, quam gradu differat a continuarum remissionibus; neque febres desunt, quae, vel apyrexia instructae, ad intermittantium tamen familiam haud pertineant (§. 24.), et illegitimae, spuriae, secundariae, nobis dicuntur; vel tales, quae vel nulla intermissione signatae, huic ipsi tamen afinitate jungantur, atque eandem sibi curationis methodum exigant: ut igitur interdum a sola constitutione annua, et ab illorum, quae prosunt, observatione praesentis periodicae intermittentis legitimae character erui debeat.

§. 23. Nunc vero signa febris prodroma Symptomata
 (§. 5.) *periodicam intermittentem legitimam* annunciant; nunc derepente haec invadit, et, nisi morbi non febrilis larva obveletur (§. 22.); symptomatibus constitutivis (§. 6.) in scenam prodit. Si consuetum ordinem

observent symptomata: tunc horrorem sequitur calor; calorem sudor, atque hunc ipsum apyrexia; sed interdum frigus nulum, vel calore posterius; vel calor vix conspicuus, aut partialis duntaxat, persentitur; vel aliud modo symptoma, febribus licet improprium (§. 23.), loco dictorum, *intermittentis periodicae* typum absolvit. Difficilis illinc, difficilior hic morbi, sub prima invasione, a futura *continua*, inprimis *Ephemera* (§§. 85. 106. 116.), distinctio est; nisi vel regnans morborum character, vel loci natura, vel praegressi morbi historia, vel frigus diutius continuatum, calor brevissimo tempore intense auctus, in genere, stadia febris sese citius excipientia, vel demum apyrexia accessionibus periodicis interposita, cum urina lateritio sedimento instructa, difficultatem tollant.

Diversitas.

§. 24. Distinguendi sunt a *periodicis intermittentibus*, licet eundem fere typum observent, morbi tam febriles, quam alii, qui, singulari nervorum affectione, a resorpto pure, ab acri rheumatico, herpetico, venereo, etc. a pertinaci viscerum obstructione, scirrho, carcinomate, vel forsitan ex sola sensibilitate, irritabilitate

morbosa in hystericis, praegnantibus, hypochondriacis, vel ex ignoto demum stimulo symptomatice propullulant, et corticis peruviani virtuti, consuetisque in *periodica intermittente* remediis constanter resistunt: quippe qui, licet periodos observent, aut interdum perfecte intermittant; ex intermittentium tamen classe omnino sunt excludendi. Interim causarum ejusmodi cum vera *intermittente* complicatio, diagnosis difficultatem, et diversae curationis exitus quam maxime constituit.

§. 25. Causa proxima febris *periodicae intermittens legitimae*, non minus, quam illa *continuarum* (§. 7.), ignoratur. Praedisponunt ad illam febris eadem non ita pridem superata, debilitas, tempus vernum, autumnale, humida calidaque atmosphaera, corpus valdopere irritabile. Occasionem praebent exhalatio paludum, in quibusdam regionibus contagia, errores in rebus, quas *non naturales* vocant, commissi.

Quaecumque vero intermittentes legitimas causa produxerit; non *unica* haec dicenda, licet effectus, quem plures causae habere queunt, *specificus* esse videatur. Peculiarem nervosi generis morbus *intermit-*

Causae

tentes constituere, docet actio purgantium, venaesectionis, quae febrim jam cessantem frequentissime revocant; docet pathematum animi ad gignendas, reproducentas *intermittentes* aptitudo; docet corticis peruviani, ex adstringente amaroque principio minime derivanda, mira actio, opii-que virtus; docet observatio facillioris, quo tempore mulieribus menstrua imminet, recidivae; et hujus in horam, qua pridem accessio fiebat, a minimis causis derivanda incidentia, et tandem illorum, quae *imaginationem* feriunt, ineptissimorum, alias remediorum, amuletorumque, probata *credulis* potentia.

Divisio.

§. 26. Multiplex est apud auctores Medicos febrium dictarum divisio: in *regulares* et *erraticas*, sive *anomales*: in *simplices* atque *compositas*; quarum primae, *quoditianas*, *tertianas*, *quartanas*, *quintanas*, *tartioresque*, ut volunt, his accessiones, — secundae, *quoditianas*, *tertianas*, *quartanas*, *quintanas*, *duplices*, *duplicatas*, *triplices*, comprehendunt; in *vernales*, et *autumnales*, in *benignas*, *depurativas*, atque in *corruptivas* et *perniciosas*; in *epidemicas*, *endemicas* et *sporadicas*.

Regularis,
erratica.

Paucae tamen ex his divisionibus adeo evidentem in artis exercitio utilitatem

habent, et nulla specialem methodum statuto indicat, nisi in complicationem, genusque omnium attendatur. Nec enim, quae *regulares* dicuntur, eae tam statis horis adoriuntur, ut vel, quae anticipant febres (*febres subintrantes*), mox peiores; aut mitiores, quae retardant, censeri possint; nec si hoc faciant, diversa ex hinc methodo indigent.

Neque Typorum differentia naturam febris mutat: cum eadem febrilis affectio nunc hunc, nunc alium in typum transiliat, eodemque modo ac specifico sanetur.

Quotidianas, id est, quae singulis diebus *Quotidiana.*
easdem accessiones, et decessiones agnoscunt, conspicui in arte viri negarunt, nisi *nocthas*, et quae in phthisi, aliisque lentis affectionibus observentur. Sed licet quamplurimae ex *quotidianis*, minime ad intermittens legitimae spectent familiam; vidimus tamen, de quibus dubium esse non potuit, et quarum similes quotidie paroxysmi *tertianae duplicis* conditionem non arguebant. Caeterum *quotidianae* paroxysmi matutinis utplurimum horis invadunt; et quae post meridiem, vel noctem versus quotidie accedunt, eae saltem suspectae

sunt, et facile ad aliam periodicarum tribum pertinere observantur, licet et ex hac tales nobis occurrerint, quae matutinis horis *quotidianae legitimae* naturam aemulabantur.

Tertiana.

Tertiana, quae pomeridiano tempore delectatur, licet matutinis etiam horis incidisse noverimus, *alternis* diebus easdem accessiones, decessionesque affert, diemque intermedium aegrotis, inter omnes frequentissima, liberum concedit. *Tertianae* in *exquisitam*, et *notham*, a paroxysmorum extensione minori, majori, petita distinctio, practica utilitate destituitur. Interim *tertiana*, caeteris fere promptior est in *perniciosas* intermittentes, et frequentius epidemice grassatur.

Quartana.

In *quartana*, accessiones fere similes, post duorum nycthemerorum apyrexiam, quarta quavis die vespertino ut plurimum tempore, revertuntur. Horror illam evidentior, quam alias, longiorque saepius annunciat, calor longiori mora protrahitur plerumque; atque relicta sibi haec febris, pertinacius aegrotum vexat, habitum ei febrilem magis, quam aliae, communicat, faciliusque, licet devicta, in recidivas ruit, autumno in primis dilecta, visceribus insidiosa.

Quintanam, in qua, post trium dierum Quintana.
 pyrexiam, quinta quavis die novus pa-
 roxysmus ingruit, quod et alii de se tes-
 tantur, nos ipsi aliquoties vidimus, facilis
 tamen, nisi constanter sic incedat, in cal-
 culo error occurrit, et tertianae non ob-
 servata, aut deficiens unica invasio, pro
 quintana incautis imponit.

Quotidianam duplicem legitimam, cum sat Quotidiana
duplex.
 perfecta, inter duos paroxysmos, eadem
 die superaccedentes, integritate, non nisi
 unica vice vidi; observarunt alii.

Tertiana duplex accessiones quotidie, al- Tertiana
duplex.
 ternis diebus aut vi, aut tempore corre-
 spondentes, agnoscit, frequentissima inci-
 pientis autumnii soboles, sed et verno, et
 quovis alio tempore, occurrens, cui princi-
 pium fere et finis *simplex* esse consuevit.

Accessus binos, alternis diebus inva- Tertiana du-
plicata.
 dentes, quos *duplicatam tertianam* efficere di-
 cunt, nunquam vidi, nisi hecticæ febris
 progeniem.

Idem fere de *tertiana triplici*, quæ prima Tertia tri-
plex.
 et tertia die binas accessiones, secunda vero
 et quarta, unicam agnoscat, asseruerim.

Quartanam duplicem, cui tertia quævis Quartana
duplex.
 dies a febre conceditur immunis, cujusque

paroxysmus primus, tertio, — secundus, quarto correspondet, non tam infrequenter conspeximus.

Quartana
duplicata.

Quartana duplicata, quae duas, quarta quavis die, secunda vero et tertia, nullas accessiones adducit, nunquam nobis visa; nec *quartana triplex*, nec *triplicata*, ex propria nobis sat longa copiosaque observatione constitit unquam. Vidimus utique accendentem *ter* in die, et sexta quavis die fortissimam semper ex his unam, accessionem, per multos menses continuasse; sed ad intermittentis legitimae familiam non revocanda fuit.

Vernalium intermittentium indoles, ab *autumnalibus* differt in eo: quod illae morbum *se-miacutum* in plurimis sistant, et remissionibus magis, quam apyrexiiis, incipientis morbi paroxysmi intersecentur. Saepius in his, inflammatoriae dispositionis, ab hyberna constitutione mutuatae, aliquid latet, facilisque sub methodo calidiori, aut ab ipso cortice praepostere porrecto, in febrem ardentem exitus est. Typum quotidianae, tertianae, etiam duplicis, ut plurimum observant; venaesectioni, evacuantibus, salinis, aperientibus remediis facilius cedunt, rarius cortice indigent: ut et sponte, frequen-

per satis, post quintam fere accessionem, dissipantur, hominemque a variis sub hi-poerna quiete contractis incommodis interdum liberent; nec sine noxa in multis, praecipue quibus in pulmonalem phthisin dispositio est, praemature auxilio supprimantur.

Autumnalis vero intermittens ex *quartanarum* quam maximae, non raro vero ex *tertianarum duplicium* specie, epidemico more apud nos late grassari, biliosae particeps innaturae, pertinacior et in recidivas prona magis esse consuevit. Plurimorum chronicae naturae morborum, neglecta, vel male tractata haec febris occasio est, aut sub dyssenteriae, febrisque contagiosae acutae, quam *putridam* appellant, larva frequentius, et *perniciose* subinde, incedit. Est nempe et sua *intermittentibus* interdum *malignitas* (§, 9.), qua *perniciosarum* sub nomine, nunc sporadicae, nunc epidemiarum more strages edunt: calidioribus, et paludosis regionibus communiores, et soporosis imprimis atque apoplecticis non raro convulsivis etiam, cholericisque insultibus, aut et asthmate, aliisque gravioribus infestae symptomatis; quibus a *benignis intermittentibus*, vel et a *corruptoriis*, quae pertinacia sua sanitatem opprimunt, distinguuntur.

Intermitt.
larvata.

Larvatas etiam *intermittentes* vocamus, quae, sine tanta symptomatum pernicie, cujuscunque alterius faciem morbi assumunt, nec aliter febrilem naturam ostendunt, nisi quod periodum exacte absolvant, atque a cortice peruviano, ut *legitimae intermittentes*, fugentur, nunc *universales*, nunc *topicae*, et specialem corporis partem aggressae (§. 22.). Jam vero monuimus, *periodicitatem* atque symptomatum *intermittentiam*, nequaquam solas ad diagnosin sufficere (§. 24.).

In locis uliginosis, paludosis, febres intermittentes *endemice* regnare, in aliis *epidemicarum* more, sub certa, incognitaque persaepe rerum conditione, insurgere, quocunque vero tempore et ubique *sporadice* prodire, regnantisque constitutionis annuae characterem facile assumere observantur. Nonnunquam aliis morbis, varicellis, morbillis, Dyssenteriae supervenientibus *intermittentes* locum concedunt; illis vero cessantibus, eodem typo, ordineque eodem iterum potiuntur aegroto.

Divisio nostra.

Cum vero nullo non tempore typorum his in febribus ratio invertatur, atque saepissime ex quartana, tertiana, — ex hac vero, aut quotidiana, aut tertiana duplex, aut

iterum quartana procedat; facile videre est: causam uni non aliam, quam alteri subesse; atque hoc ipsum ultro confirmatur ex eo: quod, quocunque demum *intermittens* incedat ordine; quaevis una eademque curari possit methodo: igitur desumpta ex apyrexiae longitudine *periodicarum* divisio, aliam in praxi utilitatem, quam dirigendi remedii rationem non afferat. Felicior hinc febrium istarum divisio est, quae ad causas evidentes, ad complicationes, instantisque magnitudinem periculi respicit, atque sic illas suo hic ordine considerabimus.

§. 27. Cachecticus febricitantium habitus, digestionis, virium omnium prostratio, solidorum robur infractum, fluidorum neglecta resorptio, extravasatio, stagnatio, corruptio in tela cellulosa, corporisque cavis, pertinaces glandularum, viscerum infarctus, obstructions, icterus, asthmata, nervorum vitia, tremores, paralyses, sensuum oblitteratio, totius corporis atrophia, consumptio, acuta denique, hecticave febris, intermittentem partim mox ab initio circumdant, partim neglectam insequuntur.

Prognosis.

Interim hoc in ipso malorum fomite, magnorum interdum medicina morborum latet (§. 6. 10.) praecipue illorum, qui ex

suppressa inconsulto intermittente, originem habuere. Nec enim vanum febrium quarundam *depuratoriarum* nomen est, multasque cachexias, glandularum infarctus, systematisque lymphatici inertiam, obstructions, in phthisin dispositiones, intermittens, inprimis verna, persaepe dissipat vel emendat, latensque in penetralibus corporis acre per varia colatoria expellit, tenacem abdominis, pulmonum pituitam resolvit, ad expulsionem disponit. Hinc ex suppressa praepostere febre, quae *simplex nervosa* tam benigna, quam inprimis *perniciosa* non fuerit, abundantissima morborum tum acutorum, tum chronicorum seges, et facilius certe opus est, praesentem intermittentem fugare; quam suppressam iterum revocare. Hinc tot ex hoc fonte ventriculi incommoda, oppressio, dolor, vomitus, inflatio, tot abdominis infarctus, viscerum, inprimis lienis, hepatisque volumen morbose auctum, scirrhi; tot asthmata, tussesque suspectae: tot ad nervos metastases, ex quibus spasmi, convulsio multiplex, tremores, dolores artuum, paralyses, coecitas, surditasque originem sumunt; tot denique absces-

abscessus, cutisque defoedationes et ulcera propullulant.

Nec tamen minora ex intermittente neglecta; et ex praeconcepta eandem naturae committendi opinione, profluunt incommoda: quorum pars major inepte in febrifugum, tardius tandem, quam par erat, adhibitum, rejicitur. In paludosis regionibus nulla tam insons et intermittens vel aestiva, vel autumnalis, quae non inopinato interdum aut in perniciosam, ex qua, nisi mox ab initio compescatur, mors certa vix non semper expectanda est, vel in acutam periculosam converti queat. Qui viribus exuti sunt, cachectici multi, et senes, et teneri infantes, et delicatulae mulieres; his ex longa intermittente infauftissima prognosis est. Quo diutius quendam intermittens tenuit, eo pertinacius ea medicamentis resistit, et in recidivas pronior est, praecipue quartana, vel tertiana autumnalis.

Caeterum, quo brevior intermittentibus apyrexia; eo major in acutas propensio; — quo longior vero paroxysmis quies intercedit: eo evidentior in chronicas affectiones nisus esse consuevit. In primo

casu, vernali inprimis tempore, accedente methodo, victuque calefaciente, inflammatoriae febres; sub autumno vero, externiana duplici, febres saburrales periculosae, non raro oriuntur. In secundo, lienis praecipue infarctus, pedum oedema, anasarca, pectoris, abdominis hydrops, icterus et hepatis scirrhi communius observantur. Lienis inflatio, sub paroxysmis saepe magis conspicua, pedumque intumescencia interdum critica, interdum innocua, frequentius mala; nisi solventibus, vel ipsi tandem febrifugo cedere cogantur; vel largo tenuis urinae profluvio dissipentur.

A paroxysmo intermittentium vel anticipante, vel retardante, frequentius nihil in ipsa febre mutari observo. Quae tamen in acutas transiturae sunt; illae per anticipationem accessionum in illas ruere consuescunt. Caeterum quae duplex est intermittens, ea priusquam tota cedat, in simplicem converti solet. Oris, labiorum vesiculae, ulcuscula, crustis mox obtegi solita, interdum spontaneam febris decessionem indicant; frequentius expectationem fallunt. In ipso frigore febrili, nisi perniciose hominem tenuisset, mortuum;

in longo licet artis exercitio, vidi neminem, ne senem quidem. Viderunt alii. Quos sub calore periisse novi, hos acuta febris prius prehenderat. Infantes sub paroxysmis convulsi nonnunquam decedunt.

§. 28. In febre intermittente legitima recte pertractanda, temporis non modo, quo febris quemquamprehendit, sed et annuae constitutionis, et naturae subjecti, morborum praegressorum, causarum remotarum, complicationis ratio est habenda. Ex his comparebit, an febris naturae pro certo tempore committenda (§. 10.); an vero, et quibusnam auxiliis dirigi, curari debeat. In hoc casu removenda sunt, quae feбри occasionem dederunt; et, quae ejusdem in acutam conversionem efficere possent, auferenda. In ipso quidem insultu, febrifugis locus esse vix potest; sed, naturae nutum auscultando, nimium sub frigore spasmus potu tenui, tepido, leniter aromatico, non multo, et tegumentis paulo calidioribus moderamur, inque senili, debiliore aegroto, vitae viribus prospicimus, quin successurum febris calorem stimulo artificiali incendamus. Calor nimius, tegumentorum detractio, aeris

Cura general.

puritate, potuque acidiusculo limitatur; raro, nisi sub summo capitis dolore, pulsus forti ac duro, cum deliriis, in plethorico corpore venaesectionem implorat.

Sudor, qui calorem sequitur, fovendus; atque patienter ab aegrotante, quin aut calefacientibus eundem urgeat, aut incauto refrigerio reprimat, sustinendus: sic enim apyrexia perfectior paroxysmum coronat, febriumque sequelae securius avertentur.

Sub apyrexia, plethora evidens venae-sectione corrigenda, cruditates, saburrae, si quas adesse suspicio, aut certitudo subsit, potu, remediis solventibus praeparandae, vel jam mobiles, per oesophagum, intestina, qua porta urgere videantur, expellendae sunt. Hoc praesito, vel, si nulla istorum indicia occurrant, nec constitutiones annuae cognita id exigat conditio; his subsidiis prorsus neglectis, ad ipsam febrem fugandam descendimus.

Hoc ipsum obtinetur vel sola causarum, quae febribus favent, evitatione, cautove digestionis regimine, amarorum, tonicorumque usu, vel denique remedio, aliis quibuscunque facile superiore, cortice

peruviano. Ante hujus febrifugi, casu; non ratiocinio, quod de melioribus remediis dicatis, detecti notitiam, febres intermittentes curabuntur quidem, atque nostris etiam temporibus diversissimis et pene contrariis inter se rebus saepe profligantur: ita ut et emetica, et purgantia, et aromata calefacientia, et quae calorem moderant, remedia, nec minus absorbentia, alcalina, quam acida; adstringentia, quam relaxantia, fugatae febris laudem nactae sint; atque exhinc ingens febrifugorum catalogus, sed major certe febrium, quae his singulis pertinaciter refragantur, numerus habetur. Neque meliori sorte remedia hoc aevo pro febrifugis venditata, hypocastani, salicis albae cortex, radices arnicae, gei urbani, aliaque multa, instruuntur; ut quae febrem quidem interdum sanant, vernalem inprimis, gastricamque sobolem, quam emetica et purgantia, jam maxime infregerunt; sed, quotiescunque rebellior caeteris quartana autumnalis, aut pernicio demum intermittens auxilium potens expostulat; ad corticem peruvianum lubenter omnes confugiunt, et divini remedii praestantiam coacti profitentur.

Nec tamen celandum hic est, huic ipsi demum cortici febres interdum reluctari, vel eodem suppressas, post breve spatium iterum, iterumque redire, quod imprimis in casu complicationis (§. 43.) vel et sub certis hominum, atque ipsius adeo epidemiae constitutionibus non infrequenter contingit, ita ut cortex vel contrario praescribatur consilio; vel saltem rerum, complicationis causis oppositarum, omnino indigeat connubio. Non igitur superflua aliorum, quae febribus adversantur, investigatio est; quin ideo ad suspectissimum adeo *arsenicum* recurrendum esse credamus; et frequenter ex antimonialium, mercurialium, opiatorum, ammoniaci salis, aromaticorum unione, majorem cortex efficaciam adipiscitur; qui alias solus, sufficienti dosi, longoque satis tempore porrectus, dummodo sincerus, alienis certe non indiget.

Superata tandem febre, ne in pristinum aeger morbum relabatur, videndum est; quod, tum continuato febrifugi usu, tum imprimis ciborum, qui et facile digeruntur, et satis nutriunt, delectu, aequa vini generosi portione, vel demum ama-

ris chalybeatisque medicamentis obtine-
tur. Maxime vero circa tempus achoram,
quibus febris pridem quenquam prehen-
debat, nec non ad muliebres periodos re-
spiciendum est: sub quibus ad eundem
morbum sat diu major dispositio manet,
quae et a fortiori quovis pathemate, ab
illis, quae debilitant, in actum deduci con-
suevit. Atmosphaerae humidioris, palu-
dum effluviis impraegnatae fuga, non
modo recidivum morbum praevertit; sed
interdum sola est, qua rebellis aegritudo
queat debellari.

ORDO I. GEN. I.

FEBRIS PERIODICA INTERMITTENS
LEGITIMA NERVOSA.

§. 29. Sanissimos caeterum homines intermittens legitima frequenter corripit, a causis sensus fugientibus oriunda: quas, aut epidemica constitutio, aut pathemata animi, aut major sensibilitas, aut res alia demum, ignoto modo, in nervos potissimum agens, offerunt; quin manifesta vel plethorae, vel cruditatis et gastricae saburrae signa in iisdem occurrant, aut alius demum fomes, quam qui ipsam febrem in dispositis accendit, supponi prudenter queat. Hanc febrem intermittentem, sine vitae periculo sat diu, et symptomatibus non insidiosis incedentem, *nervosam*, vel *simplicem benignam* appellamus: in quam speciem quaevis altera intermittens, priusquam cortice fugetur, reducenda est.

Definitio.

§. 30. Ali ex consimili causa febrici-^{Nervosa complicata.}
tant; sed ob latentem prius cruditatem,
aut ob plethoram, symptomatum nascitur
complicatio, febrisque *intermittens* sistitur *ner-
vosa complicata*; donec solventibus, aut et
solis evacuantibus praemissis; in simplici
nervorum periodico affectu (§. 27.) aegri-
tudo omnis versetur.

§. 31. Sub certa autem conditione tum^{Nervosa perniciosa.}
subjecti ipsius, tum regnantis constitutio-
nis, praecipue in atmosphaera calida, hu-
midaque regionis paludosae, cerebrum
ipsum, vitalium nervorum compages in-
primis afficitur, nasciturque, ex causa fe-
brium communi, *intermittens maligna*, seu
perniciosa, symptomatibus suis aut aperte,
aut insidiosae vitae minitans.

§. 32. Alias, sine consueto febris sym-^{Nervosa larvata.}
ptomatae, periodica intermittens nascitur
affectio (§. 24.) quae iterum vel ad *simpli-
cem nervosam* (§. 29.) pertinet; aut ad *compli-
catam* (§. 30.), et quam *intermittentem larva-
tam* fas est compellare,

§. 33. Omnes vero hae febres (§§. 29.<sup>Subconti-
nua.</sup>
30. 31. 32.) nunc evidenter satis intermit-
tunt; nunc vero continuitate quadem ob-
scurantur: quo in casu *intermittentis subconti-*

nuae vel benignae (§. 29.), vel etiam *perniciosa* (§. 31.) titulum sibi promerentur.

Nervos.
simpl.

§. 34. In simplici *nervosa benigna*, alia non occurrunt; quam quae supra (§. 23.) enumerata fuerunt, periodicae intermittentis phoenomena.

Symptoma-
ta f. perni-
ciosae.

§. 35. Symptomata febris *nervosae perniciosae* tam diversa sunt; ut omnium quasi acutissimarum affectionum sistant epitomen. In hoc nempe creditum est, *perniciosa* a *maligna* febre differre: quod terribilia illam symptomata aperte comitentur; aut saltem ex his unum, aut alterum, insolito more sub quovis paroxysmo compareat; interdum idem; interdum a priori diversum. Interim non ubique tam evidens *perniciosa* observatur natura: ut semper hac ipsa a malignis discedat: multi enim, aliorum in modum, a febre intermittente correpti, non gravius his ipsis laborasse ab inexpertis credebantur; cum ex improvviso, sub insequenti febris insultu, vel in summum vitae periculum conjecti, vel morte ipsa arrepti conspicerentur; neque alia, sub principio, tam funesti eventus indicia habentur; quam capitis a primo jam febris insultu, sine manifesta causa,

continuata per apyrexiae spatium, obnubilatio, gravitas, insignis dolor, stupitidas, vertigo, majorque in somnos propensio; iridium singularis et superior illa, quae ex simplici intermittente expectari posset, postratio; lipothymiae frequentes, vomitus, diarrhoea exhaustiva, urina semper tenuis, pellucida, vel et rubra, crassiuscula, foetida, stranguria, tenesmus; motus convulsivi partiales, aut musculorum hinc inde stupor, vel contractio involuntaria; cordis palpitatio, pulsuumque irregularitas, lentor, aut exilitas; et magna faciei a sana mutatio: quae singula eo magis timenda sunt sub coelo calido et noxiis paludum effluviis inquinato; vel ubi character epidemicus perniciosus febribus favet; vel in senibus, cachecticisque, aut alio morbo fractis, sensilissimisque, nec tamen hypochondriacis hystericeisque, in quibus morbi pro gravioribus facile imponunt, hominibus, infantibus teneris, puerperis, etc.

Nec varia, quae febris huic speciei imposita sunt, nomina, naturam ejusdem inwertunt, aut aliam sibi medendi methodum, si complicatio (§. 30.) desit, expos-

Varietates.

cunt; nec ex typi, quem observant, diversitate, differentia petenda est. Nunc etenim *quotidianae* decursum observans *perniciosa*, *subcontinuae* habitum facile assumit: nunc, quod frequentius accidit, *tertianae* ingressum imitatur; nunc vero *quartanae* typum absolvit. Quo symptomate interim potissimum terret; ab hoc nomen *perniciosa* tributum cuique fuit: atque nunc soporosis affinitate jungitur haec febris: quo spectat *perniciosa comatosa*, *lethargica*, *carotica*, *apoplectica*; nunc ad paralyses magis et ad debilitates accedit: quo reducenda est *hemiplegica*, *amaurotica*, *syncopalis*; nunc ad convulsivos affectus: ad quos pertinet: *spasmodica*, *tetanica*, *cataleptica*, *epileptica*, *emetica*, *choleric*a, *astmatica*, *catarrhosa*; nunc ad dolores refertur: uti faciunt *athritica*, *cardiaca*, *pleuritica*, *cephalica*, *colica*, *dysenterica*; nunc vero alia eminenti symptomate distincta est, quales sunt, *algida*, *lipyria*, *diaphoretica*, *scorbutica*, *petechizans*, et aliae: ut, qui singularum affectionum, quae suam *perniciosis* denominationem impertiuntur, decursum noverit in sequentibus accuratius describendum; ille, quo rectam harum febrium ideam acquirat, nihil praeter pe-

periodicitatis, et periculi majoris conceptum superaddat, necesse sit.

§. 36. Febris intermittens *larvata* (§. 24. ^{Differentia larvatae.} 332.) a *perniciosa*, non nisi periculi minoris differt et vehementiae mitioris rationibus; eaque similem ex praecipuo symptomate, quo periodice recurrit, denominationis originem petit.

§. 37. Quamvis vero causas non alias, ^{Causae.} quam quae intermittenti cuivis legitimae subsunt, agnoscat *perniciosa febris*; et symptomatum diversitas non ab illa causarum, sed partis, quam haec afficiunt, differentia pendeat; mirum tamen et intellectu difficile est, tot morbos aspectu non modo diversos, sed re ipsa inter se contrarios, ab agente unico fere principio derivandos esse: quod ipsum, nunc cum impetu systematis vitalis reactionem adauget; nunc eandem infringit, ac vix non suppressit; mox vero sub apyrexia fere sepultum delitescit, morbique etiam summe inflammatorii, quod in *peripneumonia perniciosa tertiana* observavimus, per horas atque dies scenam interrupt!

§. 38. Fatendum tamen est, non tam ^{Perniciosa complicata.} simplices semper incedere perniciosas, ut non

et *causae secundariae* interdum subesse queant medentis attentione dignissima. Magna hic *bilis* copiosius secretae, aut morbosae, vel ipsius etiam plethorae, generalis, specialis, est actio: ut vel ex sola saburra, aut periodico vasorum infarctu, vel a rheumatico fomite super victus conjecto, perniciosus quasi febres observemus: quae, vel ejecta, vel aversa secundariae affectionis causa: in simplices mox, easque benignas intermittentes commutantur. Interim vix tanta haec praestant, ut non facile effectus pro causa habeatur, et cum summo aegrotantium damno, lethalis futuri morbi pericula, specifica curatione mox a principio frustrentur. Certe, quo tempore *benignae* febres epidemice grassantur: *perniciosae* non raro subintrant; vel ex illis ipsis, aucta, ut apparet, corporis sensibilitate, vel mutata materiae sede, originem istae sumunt, eodem, quo simplices illae, antidoto fugandae. Nec tamen ideo, quacunque in periodica intermittente, sub fortiori accessione, vel vomitus urget, vel aliud quoddam non tam infensum symptoma dominari observatur; ea mox pro *perniciosa* declaranda, atque

rejecta complicationis idea, ad specificam illico methodum descendendum est: qua ex praepostera medendi ratione, in regionibus, quibus frequentior perniciosarum numerus esse consuevit, insignes noxae redundant.

§. 39. Cognito, post duas, tresve morbi invasiones, febris periodicae intermittentis, legitimae, *nervosae*, caractere (§§. 29. 32. 36.) absente quidem complicationis (§. 30.), et perniciosae indolis (§§. 31. 35.) formidine, aut spe, latentem diu in febricitante morbum alium per ipsam febrem posse auferri (§§. 10. 27.); ad hujus curationem descendendum, neque a tempestiva febris medela damnum pertimescendum est: quod ex longiori praesentis morbi continuatione, et perversa curationis ratione immineret.

Cura febris
intermitt.
I. *nervosae*.

§. 40. Abigitur haec febris (§. 29.) cognito intermittentis legitimae et simplicis antidoto, cortice peruviano, aut solito, aut rubro, in substantia, ut vocant, porrecto, eoque solo; sed exquisito, alienis rebus minime indigente. Interdum hic cortex, ob specialem aegri naturam, ob stomachi, intestinorum sensibilitatem, irritabilita-

China cortex,

tem, aut ventriculum stimulat, opprimit; aut vomitu mox rejicitur; aut denique citius, quam par est, per alvum ruit: tunc, in primo casu, cinamomum, aut aliud gratum quodvis aromaticum corpus, in binis aliis, *òpium* prudenti manu remedio aut praemissum, aut subjunctum, efficaciam ejusdem sustinet, promovetque. Infusum corticis, frigida, calida paratum, ejusdem decoctum, extractum gummosum, resinosum, quin sola illius externa applicatio, per anum injectio, febrim, abstulisse visa sunt; potissima virtus in *toto* jacet.

Tempus et
modus ad
ministrati-
onis.

§. 41. Sed duo potissimum, in quavis intermittente legitima, tempora, — primum, quod *paroxysmum*, alterum, quod *apyrexiam* constituit, respicienda sunt. In illo, vix praeter symptomatum moderamen, aliquid; — in isto, latescentem morbum fugare moliendum est. Cedit hic antidoto, tum mox a paroxysmo, tum sub media apyrexia, tum binis fere ante illum horis, porrecto: nec tanti quidem interest, quo momento, quam quo pondere, medicamentum porrigatur. Multis aridet tardior hujus porrectio; sed non tam certum semper invasionis momentum est, multi-

multique primis ante istam horis sensibilitate majori jam affecti, singula nauseant, sumptum remedium, ejusdem delusi effectu, expuunt. Exquisitissimi *corticis* duae drachmae ad praevertendum paroxysmum imminuentem interdum sufficiunt; sed saepius duplici dosi opus est; quae vel integra ab aegrotante assumi, vel, quod, ob facilem abhinc in multis nauseam, stomachi irritationem, rejectionem deglutiti vix remedii, praestat, divisis portionibus ordinari ita potest: ut pro majori, aut minori apyrexiae longitudine, *corticis* aut minor, aut major portio simul ingeratur. Non rarum est, primum ab assumpto cortice paroxysmum adeo non imminui: ut et validior inde exsurgat invasio; continuato constanter remedio in proximum facile praecavenda. Varia in variis *corticis* ad fugandam protinus febrim quantitas requiritur: ut raro minor, ac trium unciarum quantitas sufficiat; quae igitur pro epidemico febris caractere ejusdemque pertinacia, major etiam, fugatis licet paroxysmis, quotidie ita distribuenda est: ut, quo minus a febre intervallum excurret; eo major quovis die *corticis* dosis;

protracto sat longum in tempus remedio, propinetur. Sub his vero ab illis abstinendum est, quae aut debilitant, aut transpirationem supprimunt, aut digestionis gravare viscera, aut nervos stimulare queant: ut quorum actio, tempore inprimis, quo febris pridem invaserat, aut, apud mulieres, menstruo, majori facilitate necdum abactam in febrem dispositionem exaltat, pristinumque revocare morbum potest, eadem tunc methodo, nisi complicationis causaeque praegressae ratio aliter deciderit, pertractandum.

Alia.

§. 42. Sed ipsa haec simplicissima febris ea est, quae cum in quibusdam subjectis cortici refragatur, vel soli *opio*, vel ejusdem cum cortice connubio cedit; vel demum illis, quae in stomachi nervos specificè agunt, vomitorio levi, aut refractis ipecacuanhae, tartari emetici dosibus, dilecti anxieque desiderati, licet quandoque absurdi, cibi usu, ipsisque demum apud credulos amuletis, inprimis vero aeris mutatione interdum devincitur.

F. Secundariae cura.

§. 43. Saepius vero sub majore febris pertinacia, aliud quid subest, quod vel febrem legitimam intermittentem *mentitur*.

vanamque corticis actionem reddit (§. 24.), vel complicationem sistit (§§. 29. 38), qua non detecta, febris cum periculo praedictis remediis (§§. 40 41.) impugnatur. Latentis hinc obstaculi investigatio urget, quod saepe in visceris cujusdam, inprimis hepatis, lienis, obstructione, scirrho, carcinomate, — interdum in acri specifico, herpetico, scabioso, ulceroso, venereo; arthritico, rheumatico, — saepe in naturalis aut consuetae evacuationis, sudoris pedum, axillarum, fluoris uterini, haemorrhoidalis suppressione, aliisque interdum latet, quae curam sibi propriam exposcunt, interdum nullam admittunt, et a cortice praepostere porrecto exasperantur.

§. 44. Si cum ipsa febre *nervosa* legitima et intermittente (§. 20.) complicatio causarum intercedere observetur (§. 29.); tunc haec ipsa primum secundum regulas infra exponendas tollenda, atque praedominandis genii ratio potissima habenda est, donec reducto ad suam simplicitatem morbo, ejusdem cura descripta methodo (§§. 40. 41. 42.) absolvi queat. Complicatae.

§. 45. Febris perniciosae intermittens, *Perniciosae.* simplicissimae (§§. 31. 35.); cujuscunque

demum periodi, curandae methodus, ab illa, quae benignae conducit (§§. 39. 40. 41.) vix est diversa; nisi quod major in fugando praecipitis et periculosissimae indolis morbo, promptitudo, hinc generosior corticis, et supprimendo instanti paroxysmo non impar quantitas exigatur. A periculi vero magnitudinae et a tempore apyrexiae hujus remedii administrandi modus pendet. Si periculum urgeat: corticis peruviani non minor, quam dimidiae unciae, neque uncia una major dosis, mox primo apyrexiae, vel remissionis principio porrigenda est; post binas vero, aut, si brevior mora supersit, post singulas horas, perque totum apyrexiae tempus, binae ejusdem antidoti drachmae aegrotanti offerantur. Si deglutitio laesa fuerit: duplex tunc corticis quantitas, eodem ordine, per anum, clystere simplici prius elotam, injicitur. In utroque casu, si vel vomitu, vel per intestina citius, quam par est, cortex aufugiat: tunc opii portio sufficiens eidem aut praemittitur, aut combinanda est; nec balnea, fomentationes, cataplasmata, ex eodem cortice parata, si praepedita fuerit deglutitio, negligenda erunt. Si major vi-

riuni prostratio, et extremitatum frigus jubeat: cortex laudatus cum vino cyprino, aut generoso alio, exhibendus est.

§. 46. Nec tamen aut quaevis fortiori ^{Pernic. compl. cura.} ingressu stipata intermittens pro *perniciosa* mox tractanda (§§. 9. 18.), aut credendum erit, istius curam ubique solo cum cortice obtineri. Est nempe et sua perniciositas, non rara, *complicatio*: et nunc plethora, et sanguinis ad viscera capitis, spinae vertebralis, thoracis, abdominis, collectio major, venaesectionem, inprimis localem, hirudines, cucurbitulas scarificatas, — nunc vero saburrae, bilisque acrioris ad primas vias stagnantis praesentia, emeticum, vel et alvum purgans medicamentum sibi exigunt, antequam sine noxa cortex possit subministrari. His solis interdum auxiliis malignitas febrium omnis disparet, et perniciosi morbi natura in mitiorem convertitur. In ipso perniciosae *complicatae* decursu, cum cortice talia subinde jungenda sunt, quae symptomatibus praecipue opitulentur. In summo interim furientis morbi periculo, ne praeceps vitam salvandi aufugiat occasio, indicationibus aliis, quam vitalibus, satisfacere non licet, et

omne curationis punctum in futuro, facile lethali, febris insultu per corticem aver-
tendo, positum est. Nec purgantia febri-
fugo mixta, antequam reversurae febris
periculum dissipatum fuerit, sat tuta sunt;
devicto vero instante vitae discrimine,
rhabarbarum, sal ammoniacus, cum cor-
tice combinata, latentis saburrae noxas
avertent: qua ejecta, ad corticem iterum,
qua lege hoc praestandum esse dictum est
(§§. 39. 40. 41. 42.), vel solum, vel si ma-
ior virium debilitas id postulat, cum aro-
maticis, erigentibus, inprimis vero cum
vino, combinatum, sed majori dosi, lon-
giorique temporis spatio subministran-
dum, ne fatalis iterum paroxysmus recur-
rat, retrocedendum est.

Opium.

§. 47. Sed cum in ipso intermittentium
paroxysmo, perparum adversus morbum
praestari queat (§. 41.), et in summis per-
niciosae febris angustiis, sub statu aegro-
tantis soporoso, lethargico, et quasi con-
clamato, porrigendi corticis aufugerit oc-
casio: *opii* saltem, sat magna copia porri-
genti, virtus experimentis aliquot confir-
mata, tentari potest: donec, restitutis quo-

dammodo aegri rebus, ad corticem venire liceat.

§. 48. Neque febris, tum simplicis, tum ^{Cura sympto-} perniciosae *nervosae* symptomata a curantibus negligenda sunt. Summos capitis in ipso febris, etiam vix perniciosae, ingressu urgentes dolores *opium*, nisi a sanguinis copia aut saburra pendeant, corrigit, ardoremque moderatur. Erecta capitis positio, ejusdemque denudatio, fomentatio frigida, sanguinis ad cerebrum infringunt impetum, collabescentem ex vera debilitate machinam, frigentes artus, cardiaca, aether vitriolicus, camphora, alcali volatile, vinum inprimis generosum et calefactum, fomentationes calidae, spirituosae, frictiones, sinapismi, vesicantia, erigunt, refocillant. Urgentes spasmos, convulsiones, dolores, cataplasmata, fomentationes, clysteres emollientes, moschus, opium compescunt; tenesmum, ischuriam aegrotis gravem, fomentatio emolliens ad anum, ad perinaeum, injectio olei cum laudano, mitigant, etc. In soporosis affectibus ab odoramentis, nisi acetum concentratum forte excipiam, cavendum est.

Febris lar-
vat.

§. 49. Febris nervosa larvata (§. 31.)
vel simplex, vel complicata, semel cognita,
et a febre periodica, secundaria, seu illegi-
tima apprimè distincta; quacunque demum
veste obveletur, ut febris intermittens le-
gitima, tum simplex, tum complicata, se-
cundum regulas (§§. 39. 40. 41. 42. 44.)
expositas curatur.

G E N. II.

FEBRIS PERIODICA INTERMITTENS
LEGITIMA, GASTRICA, TUM SIM-
PLEX, TUM COMPLICATA.

§. 50. **V**entriculus, intestina, quocunque
fortiori stimulo agitata, cor ipsum, arte-
rias, totumque nervosum systema in con-
sensum trahendo, febres saepenumero
excitant, quae sub certis circumstantiis et
periodicam assumere naturam, et febris
intermittentis quemcunque typum absol-
vere queunt. Docet hoc insignis intermit-
tentium, quo tempore saburrales acutae,
favente epidemico caractere copiosius
grassantur, numerus; docet febrium illa-
rum, post crapulas, et commensationes
proventus; docet vomitus, tum spontanei,
tum artificialis, atque evacuantium his in
febris non ambigua utilitas: quibus to-
ties, non modo sine corticis aliorumque

Ejusdem
gen.

adjumento, sed postquam illa incassum jam administrata fuerunt, solis, febris non raro profligatur.

Origo compos.

§. 51. Alias saburra, pituita, bilis et alia abdomini inclusa irritamenta, febrem quidem comitantur et exasperant; sed non faciunt: ita ut solutis ejectisque his stimulis, ipsius febris causa, evacuantibus nequaquam corrigenda, vel per ipsam naturam mutari, ejici, vel specifico, aliisque auxiliis impugnari debent, ante quam febris ipsa aegrotantem deserere cernatur.

Definitio.

§. 52. Utroque in casu (§§. 50. 51) morbum talem, febrem periodicam intermittentem legitimam *gastricam*, vel ex saburris, vel cum illis, a bile, pituita, aut mole, aut qualitate irritante, vel ex alimentis indigestis, vel ex vermibus corruptis orientem, appellare licet.

Complicatio inflammator.

§. 53 Quotiescunque haec irritamenta in hominem aut sanguine abundantem, aut ex causis specialibus plethora abdominali laborantem, vel irritabiliorem sensilemque inciderit: nascetur complicatio *inflammatoria*, majorem paroxysmis continuitatem sub ingressu febris impertiens, et pronam in ardentem, biliosam inflam-

inflammatoriamque febrim, naturam : quod
 inverno inprimis tempore, post repetitos
 regulae excessus, calidaque sub methodo,
 frequentius contingit.

§. 54. Aestivo autem, vel autumnali
 tempore, post graves solis aestus, ob abun- Complicatio
cum gastri-
ca nervosa.
 dantem bilis secretionem, ob faciliorem
 ejusdem depravationem, ob frequentio-
 rem transpirationis, sudoris suppressio-
 nem, ob characterem epidemicum, forte
 ob contagia, collecta in abdomine, corru-
 ptaque colluvies, subtiliori principio in
 abdominis nervos agere, vel, ad secundas
 vias resorpta, in totum systema operari,
 et sic febres pertinaciores periodicae in-
 dolis, et in continuam *gastricam nervosam*
 pronas, neglecta excitare potest.

§. 55. Febrim periodicam intermitten- Signa gastri-
cae I.
 tem legitimam et *gastricam* (§§. 50. 51.) pro-
 dunt sequentia: constitutio anni, et sub-
 jectum saburralibus oppletionibus fa-
 vens, anorexia, os amarum, anima foetens,
 lingua flava, tenacique muco oblecta,
 ructus amari, nauseosi, tremor labii infe-
 rioris, oppressio, morsus vel ardor ven-
 triculi, scretio frequens, vomituritio,
 vomitus, capitis gravitas, vertigines, ce-

phalaea, anxietas, oculi subflavi, diarrhoea, excrementa naturalibus foetidiora, aut verminosa, urina ex rubro flava, sitis, acidorum desiderium.

Monere hic juvat, alibique juvabit, interdum ex his signis plurima sub ingressu morbi deesse, solumque annuae constitutionis genium, et notum febrium ab aliis, evacuante methodo felicius superatarum exitum, de febris caractere testari: quemadmodum oris ventriculi turbae, sub inchoante aut continuante paroxysmo observandae, latentis saburrae signum praebent fallacissimum.

Signa gastric. Infl.

§. 56. Si febris gastrica intermittens inflammatoriam indolem complicata assumpserit (§. 52.); tunc signa (§. 67.) describenda potissimum observabuntur: quae gastricis adeo immixta sunt, ut nunc illa, nunc haec, praedominari conspiciantur. Tempus vernum haec complicatio sequitur; sed et aliud quodcunque, sub coelo inprimis calido, nequaquam recusat.

Sign. gastr. intensioris.

§. 57. Si major saburrae, bilisque copia, corruptio, complicationem efficiat (§. 54.) tunc signa febris gastricae nervosae (§. 103.) exponenda, per paroxysmos occur-

runt; et symptomata (§. 55.) recensita, majori intensitate sese manifestant.

§. 58. Causae hujus febris (§§. 50. 51.) Causae.
illis, quae (§§. 107. 118.) proponuntur, forte mitiores, cum ignota febris intermittentis causa proxima (§. 7.) saepe cohaerent.

§. 59. Cura intermittentis *gastricae*, tum Cura.
illius, quae aliam causam, quam saburralem vix agnoscit (§. 49.), tum alterius, quae cum hac ipsa aliam, ignotam quidem, sed in nervos potissimum agentem, et cortice utplurimum subjugandam, conjunctam habet, in eo consistit: ut collecta in ventriculo, intestinis, materia, mole, aut qualitate aberrans, ad ejectionem praeparetur; vel si tenacitate sua non resistat: breviori via quantocyus e corpore expellatur. Glutinosam, viscidamque saburram mobiliorem reddunt tum decoctum resolvens (N. I.), tum potus acidiusculus, limonea tenuis, serum lactis cremore tartari, tamarindis paratum, decoctum Cichorei; tum sales medii, inprimis, nisi temperamentum siccum, magnaue sensibilitas vetet, sal amoniacus, pulvis resolvens (N. II.) haustus salinus (N. III.).

Saburrae mobilitatem produnt mucī linguam obsidentis tenacitas imminuta, amarities, vomendique conatus aucta, bilis spontanea eructatio, diarrhoea. Brevissimam sordibus circa stomachum, hepar, collectis, viam oesophagus, — saburrae intestinali, alvus constituit; longior, ambigui exitus, taediique plena illius per inferiora subductio est; emesisque toties praeferenda est, ac sine aegrotantis periculo indicata tentari potest. Hanc ciet solutio emetica (N. III.); si tamen diarrhoea jam subintraverit, ipecacuanha, aut pulvis emeticus (N. V.), praevallebunt. Vomitum ipsum tepida promovet, moderata copia nauseanti ventriculo oblata.

Tempus administration.

§. 60. Proliciendi vomitus momentum brevi ante paroxysmum tempore, sufficienti tamen, ut ante novae accessionis impetum ejusdem turbae protinus jam cessaverint, opportunius est: quo non modo contenta in ventriculo et duodeno per oesophagum excutiuntur; sed et spasmus febrilis, ipseque interdum instans paroxysmus praevertitur. In ipso hujus ingressu, et quo tempore vel media emetici quantitas sufficiat, vomitum exci-

tare, licet a quibusdam cum fructu tentatum, ambiguum tamen est: neque sub spastico ventriculi motu, emetici actio discrimine semper immunis esse potest. Post paroxysmum alii, ob vanam internae transpirationis, cutaneae adinstar, tunc absolutae, hypothesin, emetica praeferunt; sed exhausti per paroxysmum aegrotantis debilitas, et summa queitis necessitas id saepius improbant. Interim, nisi haec obsint; emesis et post, et ante accessionem, sat tuto excitatur.

Fortioribus, minus tamen sensilibus subjectis, quo ventriculus et intestina simul evacuentur, emeto-catharcticum (N. VI.) interdum conducit.

Subinde aut tenacitas, aut copia bilis, pituitae, tanta est, quae per unicum expelli haut possit emeticum: hinc in resolventibus (§. 59.) aliquamdiu continuandum, et subsistenti indicationi novo emetico satisfaciendum est.

§. 61. Vel post celebratam sic emesin, Purgantia, vel, si haec ipsa aut aperte contraindicaretur, aut necessaria non esset, sine illa, — intestinorum quoque evacuatio remediis pro quovis subjecto facile eligendis (N.

VII. VIII. IX.), et pro necessitate, interposito resolventium usu, repeti debet: donec reducta ad intermittentis simplicis *nervosae* characterem febre non depuratoria (§. 29.); haec ipsa methodo (§. 39. 40. 41. 42.) exposita debellari queat.

Post haec, superstes saepe in ore visciditas et ingratus sapor, et lingua muco oblecta, sat fidum latentis adhuc saburrae signum esse nequaquam continuant; sed non raro haec ipsius febris effectus sistunt: quos cum damno, excedente tum resolventium, tum evacuantium usu aggreduuntur varii, et hoc ipso symptomatum gastricorum apparatus, ex ventriculi debilitate oriundum, cum irritabilitate potius adaugent, febrim pertinaciorrem reddunt, et aegrotantem ad obstructions et hydropem ipsum disponunt. Haec non timenda sunt a refractis ipecacuanhae dosibus, quae a grano uno, ad viginti successive adauctae (N. X.), quin vomitum excitent, febrim interdum dispellunt. Eadem de refractis tartari emetici portionibus dicenda sunt (N. XI.), quae a grano dimidio, ad integrum, brevi ante prandium cubitumve

tem-

tempore ingestae, aliquando corticis, pro pauperibus nimis pretiosi, vices agere queunt.

§. 62. In febre intermittente gastrica, Gastr. infl.
cura. cum inflammatorio apparatu incedente (§. 52.), antequam ad emetica vel purgantia descendatur, oportet methodo infra (§. 71.) exponenda nimiam prius cordis, vasorumque reactionem ac tensionem partium venaesectione et antiphlogisticis compescere; febrique ad simplicem gastricam intermittentem reducta, ad regulas indicatas (§§. 59. 60. 61.) recurrere.

§. 63. Si gastrica symptomata majori Gastr. nerv.
cura. cum intensitate, et cum generis nervosi majori affectione urgeant (§. 54.); tunc, esseposito animali victu quovis, major emeticorum (§§. 59. 60.), pro indicatione repetendorum, offertur necessitas; quibus et resolventia, et potus acidiusculi, fructuum maturorum expressis succis remixti, serum lactis cum tamarindis coctum; et quotiescunque symptomata id indicare videntur, purgantia (§. 61.) subiungenda sunt.

§. 64. His absolutis, cum solus inter- Continuatio. num cortex debellandae febris autumnali

vix non impar esse observetur, huic ipsi utiliter sal ammoniacus, et serpentariae virginianae radix adjunguntur, et in taliu usu sat longo, pro pertinaci morbo, tempore continuatur.

Reconvales
ratio.

§. 65. Fractae ventriculi ac digestionis vires tum diaeta bona, et prudenti vini usu, tum aeris rustici, motusque moderati beneficio, ac demum amarorum cum levi gratoque aromate remixtorum delectu (N. XII. XIII.), recuperantur.

G E N. III.

FEBRIS PERIODICA INTERMITTENS
LEGITIMA INFLAMMATORIA TUM
SIMPLEX, TUM COMPLICATA.

§. 66. **F**ebris intermittens, quae juvenes Definitio.
irritabiles, succi plenosque homines, hieme
in primis ad finem vergente, vel quovis de-
cimum anni tempore, post evacuationes san-
guinis naturales, assuetas, suppressas, im-
minutas, post largum spirituosorum po-
tum, post violentos animi, corporis motus,
aggreditur, et cum aucta cordis, arteria-
rumque irritabilitate, et actione incedit;
febris periodicae intermittens legitima
inflammatoriae nomine insignitur.

§. 67. Invadit fortiori ut plurimum Symptomata.
cum frigore; succedit rapide calor apertus,
maximus, rubent facies, oculi, cutis uni-
versa, vibrant fortiter, et distentuntur ar-
teriae, in primis carotides, temporales: ca-
put dolore acuto detinetur; succedunt
somnia, somnolentia, vigiliae, deliria; urinae flam-

meae, ardentes; sitis maxima, obstructa alvus; sequitur copiosus sudor; nec tamen abhinc febris jugulatur omnis; sed frequentia pulsus, plenitudo, et corporis gravitas, sitis, calor cutis, latentes ignes significant, aliquando sat magnos, ita ut apyrexiam notabilem consumant, vel brevissimam huic ipsi moram indulgeant; post quam, mox aut fortior paroxysmus, aut lenior subintrat, cum pristino insultu vix non cohaerens, saepe anticipans, prioris in modum aegrotum depascens, et fortiori utplurimum invasione, quae duplicis tertianae typum irregularem exprimit, renovandus. Atque haec, vel alternorum dierum protractis in longum paroxysmis, vel redeuntibus quotidie accessionibus, *continuae* remittentis imaginem, saepe a morbi initio, saepe post aliquem in diaeta, in medendi methodo commissum errorem, exactis jam quibusdam circuitibus, protinus assumunt; donec, vel frenato, aut sponte, aut arte, febris impetu, haec ipsa in regularem intermittentem benigne terminetur; vel aucta perverso molimine, cordis, arteriarumque reactione, in continuam inflammatoriam praecipitetur.

§. 68. Nec ipsa haec febris (§§. 66. 67.) Gastrico
inflamma-
tor.
tam simplex semper incedit; quin aut lo-
ccali partis cujusdam inflammatione perio-
ddice interdum progrediatur; aut, cum pri-
marum viarum saburris confluens, gastri-
ccam complicationem (§. 53.) frequenter
agnoscat, bilemque insigniter exaltet, at-
que ipsa per abdominalem stimulum in
maiora rapiatur incendia, aut denique, ob
elictas alibi rationes (§. 54.) *gastricae nervosae*
characterem adipiscatur.

§. 69. Febris istius causam, dicta (§. 66.) Causae.
satis illustrent; sed accedit non raro ex re-
gnante constitutione, catarrhalis, vel rheu-
matica irritatio, aut praeposterus chinae
usus, vel latens fluidorum, solidorumque
vitium: quibus feбри, alias non insidiosae,
perfidior character impertitur.

§. 70. Nisi limites haec febris excedat, Cura sim-
plic.
et nisi calidorum, stragulorumque abusu
exasperetur; rarum est, eandem diutius
vel ipsius naturae resistere moliminibus;
vel ad illas, quas *depuratorias* febres appel-
lavimus (§. 27.), non pertinere. Si tamen
vel ob nimias turbas, vel ob perversam
methodum, artis desiderentur auxilia;
tunc utique venaesectiones, etiam repeti-

tae, atque illorum, quae nimiam cordis, vasorumque reactionem infringunt, necessitas summa est. Urget haec, si febris jam *continuae inflammatoriae* (§. 67.) naturam prorsus assumpserit; aut eidem vicinior observetur; vel si speciali forte in viscus quoddam nobilius insultu, periodice, et cum localis inflammationis symptomatibus vel generalibus, vel ad partem affectam tantummodo extensis, furiant: quo tempore plerumque catarrhale, rheumaticumque principium subitus latebit (§. 69.): tunc nempe tam generali venaesectioni, quam localibus depletionibus, aptisque remediis externis locus conceditur, quae in sectione de febre *continua inflammatoria*, et in illa de *inflammationibus*, exponenda, huc sunt revocanda. Victus vegetabilis, paucus, potus copiosior, subacidus, clysteres emollientes, aer frigidiusculus atque purus, nitrum, cremor tartari, potissimam ubique opem ferunt: donec, sopito nimiae irritabilitatis impetu, ad simplicem nervosam (§. 29.) reducta febris, secundum leges eidem accommodatas (§§. 39. 40. 41. 42.) valeat fugari.

Quidquod, si perniciosarum adinstar

Haec inflammatoria intermittens cum periculo viscus periodice invadat; praemissis, pro morbi violentia, aut generali vasorum participatione, venaesectionibus; mox ad corticem, ut in illis febribus descendendum.

§. 71. Si haec ipsa febris gastrico fo- Complicatae.
miti conjuncta fuerit (§§. 56. 68), primum quidem in venaesectione subsidium quaerendum est; quae pro majori cordis, arteriarumque reactione, vel pro affecti visceris nobilitate, abundantius, nec tamen sine omni ad latentem in abdomine saburram habita ratione, instituitur. Ejusdem effectus secundant remedia et potulenta superius (§. 70.) laudata, et illa ipsa, quae in febre *intermittente gastrica* proposita sunt, resolventia (§. 59.), in quam nempe morbus, de quo nunc agimus, conversus, emeticorum, purgantiumque ope pertractandus (§§. 59. 60. 61.); et nisi his ipsis febris effugetur: ut *simplex nervosa* (§§. 39. 40. 41. 42.) jugulanda est.

O R D. I I.

FEBRIS CONTINUA.

Notio cont. §. 72. **Q**UAE febres aegrotum, quem semel prehenderunt, perpetuo detinent, donec vel in sanitatem, vel in mortem, vel alium in morbum, terminentur: illae, *continuae* medicis appellantur, et diversam a *periodicis* familiam offerunt, etsi hae ipsae, ut morborum fere omnium, sic et *continuarum*, larvam, non raro assumant (§§. 22. 33.)

Ejusdem
grad.

§. 73. *Continuas* cum dicimus; non certe aequalem semper morbi vigorem intelligimus: qui tum ipsa sui natura, ab *invasione* symptomata intendit: donec ad summum, quod *acmen* vocant, fastigium perveniat; ab hoc vero, citiori, lentiorique passu ad decrementum, finemque suum pertingat. Nec *continuati* itineris, viator, qui passus interdum moratur, honorem ammittit; aut febris, quae igne non sem-

per aequali, sed tamen nunquam extincto, deflagrat, *continua* non dici meretur. Febrim adverso in sensu *continua*am, quam *continentem* scholae dixerunt, nec nos quidem conspeximus unquam (§. 9.), et ardentissima quaevis inducias homini aliquas concedit.

§. 74. Has vero, quas in *periodicis intermittentibus*, ob maiorem quietis evidentiam, *apoplexias*; — in *continuis*, *remissiones* appellant; a *paroxysmis* vero illarum, *ingravescentis morbi impetus exacerbationum* titulo distingunt: quae nunc, temporis rationem aliquam observantes, *regulares*. — nunc vero *anticipantes*, *subintrantes*, *subcontinuae* (§. 53.), *retardantes*, *anomalarum febrium* nomine salutantur.

Exacerbatio, remissio.

§. 75. Nec tamen inutile est, *continuas*, quae sensibili modo *remittunt*, ab illis, quae sine magnis induciis aegrotos premunt, distinguere; illasque *continuas remittentes*, has vero simplici *continuae* nomine vocare; quin igitur quascunque *remittentes* *continuas* mox ad *periodicae intermittētis* familiam, cum eximii nominis Viris, referre, aut ab hac, illas, quae magis *continuant*, excludere liceat. Neque enim, quae *anticipant*,

Continua, remittens.

remittentes, ad illam constanter familiam spectare, neque *continentem* vix non tertianam duplicem, inflammatoriam (§. 67.) periodicarum progeniem exuere, docent saepenumero manifestae corticis, in illis porrecti noxae, et hujus, post emissum sanguinem in remittentem prius deinde in veram *intermittentem*, hoc febrifugo facile jugulandam, transmutatio. *Remittentes* quidem febres in periodicas *intermittentes* sponte interdum abire; non *unicam* illarum ex istis originem comprobat: cum et alii, diversissimi ab *intermittentibus* morbi, non raro in has ipsas, atque *periodicas*, in illos, convertantur.

Remittent.
origo peri-
odica.

§. 76. Interim, si favente *intermittentibus* coelo aut constitutione, si, his ipsis copiose intercurrentibus, vel frequentius in periodicas conversis aliis jam observatis *acutis*, si quae signa *intermittentes* quam maxime circumdant (§. 23); ea in *continua remittente* inprimis tali, quae *subintrans*, aut illa, quae *subcontinua* dicta est (§. 53.), et epidemice progreditur, observentur: non inanis suspicio nascitur, eandem ex tribu *periodicarum*, ad *continuarum* castra transfugisse.

§. 77. Vel legitima, vel spuria fuerit *Remittentium species.*
continua remittens (§§. 75. 76.), inprimis
 vero in ultima; exacerbationes nunc quo-
 tidie affligunt (*amphimerina*); nunc alter-
 nis (*Tritaeophia*); nunc singulis quidem
 diebus; sed alternis sibi respondentibus
 (*hemitritaeus*) intenduntur; nunc vero,
 quod a nobis quidem conspectum hucus-
 que non fuit, quarta quavis die (*Tetarto-*
phyia) repullulant. Nec tamen ideo tam
 diversa exhinc *remittentis* natura redditur;
 ut cum veteribus, in tot genera morbo-
 rum eandem dividere fas sit; nec apud
 hos ipsos *hemitritaeus* constantem obtinuit
 significatum, nec ipsis adeo lentis, tabifi-
 cisque febribus ejusmodi exacerbationes
 deesse observantur.

*Diversitas
causae.*

§. 78. Qui *continuarum remittentiumque* dif-
 ferentias ex causae latentis sede definire
 conantur; illi has ultimas, plerumque mi-
 nus occultas, in primis praecipue viis de-
 litescere; — quo magis vero *continenti* fe-
 bris accedat; eo intimius cum sanguine
 remixtas, supposuerunt. Sed ipsae, quae
 maxime remittunt, febres cachecticae,
 suppuratoriae, cum primarum integritate
 viarum saepissime incedunt; febris ipsa

inflammatoria periodos interdum, nec raro exacerbationes, sine ulla saburrae suspitione, experitur; et febris nervosa (§. 80.) easdem, absente abdominis vitio, nequaquam excludit.

Divisio.

§. 79. Non tamen ideo causarum febrilium natura ac sedes, in *continuarum* divisione, maximum offerre desinunt momentum; et nota illarum, distinctaque satis inter se symptomata, ad has ipsas, oculis licet occultas, concludere omnino permittunt. Quemadmodum vero de *periodicis intermittentibus* dictum est: sic et *continua* febris, vel *nervosa*, vel *gastrica*, vel *inflammatoria* dici meretur.

O R D. II. G E N. I.

FEBRIS CONTINUA NERVOSA.

§. 80. **F**ebbris continua, quae ob causas sensibus occultas, subtiliori principio agentes; et inprimis systemati nervoso infensas, accenditur, nervosa nobis, aliis maligna, aut interdum pestilentialis, audit.

Notio hujus febris.

§. 81. Diverso sub aspectu haec febris, Variarum spec.
nunc sporadica, nunc vero late per provincias dispersa, comparet. Effectus nunc celerrimo passu funestos edit, pestis symptomatibus mortales consternens, cumulati-
que prostratos interimens; quod quidem vel paucorum intervallo minutorum, subitaneae mortis spectaculo; vel unius, alteriusve diei curriculo, sub *Ephemeræ malignissimæ* specie, visa est præstitisse. Alias cum intermittentium causis coire, perniciosasque, concessis per horas, diesque induciis, producere diximus (§. 31.). Frequentius continuitate quadam, per plures ex-

tensa dies, invadit: tuncque, vel nervorum, potissimum motuumque turbas, — vel vitalis fontem principii, sensibilitatem aequae, ac irritabilitatem adgreditur: *nervosae*, et (hypothetico prorsus vocabulo) *putridae febris* denominatione, non firmis satis rationibus, distincta. Cum nulla *continuae* causa conubium respuens haec febris, cum *gastricis* frequentius copulatur; ipsasque *inflammatorias*, topicasque inflammationes interdum inquinat: pro multiplici, quo produci, propagari, grassari solo observatur, *navalis*, *carceralis*, *castrensis*, *nosocomialis*, eaque vel *simplex*, vel *complicata* a Scriptoribus compellata. Nec acutioris semper febris in modum incedere; sed lenio, diuturnoque satis passu, ad hebdomadas extendi, atque non minus quam illa, epidemice divagari observatur.

Character
generalis.

§. 82. Invadit autem haec febris sexum, aetatem, constitutionem quamcumque. Interdum certas inter animalium coeterorum species similia fere praecedunt, comitantur febrium istarum epidemias; interdum ad genus humanum strages limitatur. Vix aliorum symptoma morborum existit, quod saepe hac febre prehensos

non illico circumdet; sed nunc insidias occulte struit; nunc aperte pericula minuit, hoc solo pernoscenda, quod, vitali imprimis infestae systemati, causarum nervus deesse videatur; et sine ordine decurrant symptomata, et cum febris violentia nequaquam correspondeant; quodve nervosum imprimis systema vel de majori, et in motus irregulares prona sensilitate; vel de singulari stupore et inertia participet.

§. 83, Felix inexperientia *Pestem* hic fu- *Pestis.*
lius a nobis describi vetat; aliorum in-
terim observata hanc ipsam pro morbo
non uno, sed multiplici, cum hac ipsa, de
qua loquimur, febre, in summo gradu
conjuncto declarare sinunt. Non quidem
in omnibus, quos *Pestis* tenuit, pulsus ma-
gnitudinem febris indicavit; fueruntque
oblures, quibus arteriae non celerius, quam
in sanitate saliebant; sed infidum febrium
signum sistunt (§. b. e.); et in *nervosis*,
naturalibus non frequentiores, sed inter-
dum adeo pauciores pulsus esse, non infre-
quens docet observatio. Febris igitur, ex
subitanea virium, eaque insigni protinus,
rejectione, morositate, tristitia, desperatio-
ne, anxietate praecordiorum summa, et in-

signi faciei a pristina, mutatione, lumborum dolore, aliisque dijudicanda. Ast neque his interdum locus fuisse; sed aegrotans, primo jam insultu, apoplectica quasi morte ereptus refertur. Alias derepente brevi, ac vehemente rigore cum caloribus alternante, morbus inchoatur; calor ipse, interna magis adurens, ad corporis superficiem celeriter evanescit, eamque frigidam, algidamque relinquit (Lypiria veterum). Pulsus nunc celerrimi, duri; nunc exilissimi, inaequales; oculi rubentes, feroces; dolores capitis gravativi, hebetudo vertiginosa, interdum cephalaea insignis; deliria; lingua siccissima, livescens, cum siti aut nulla, aut non fallenda; dolores fugaces, momentanei, in partibus glandulosis et musculis majoribus punctorii, vomitum inanis, aut aeruginosae bilis ejectio; respiratio anhelosa; jactatio. Sub his vero communioribus *pestis* symptomatibus, mox primis morbi diebus, aut petechiae latiores, copiosae, aut maculae purpureae, lividae, subnigrae, indolentes, aut vibices, superficiem corporis occupant, aut post celeriore fortassis interitum, a morte demum prorumpunt. Hucusque dubia epide-

epidemiae insurgentis natura comparet medico copiosis funeribus territo: ut pro febre *petechiali*, alia, facile declaret; donec aucto sensim regnantis morbi furore, incertis morbi vix incipientis diebus, aut bubonum, aut carbunculorum sive anthracum, aut parotidum denique, et frequentissimae mortis apparitio, funestissimae luis communiora quidem, nec tamen absolute necessaria, prodant symptomata.

Est autem *bubo pestilens* glandularum Bubo pestil. nunc inguinalium, nunc axillarium, cervicalium, aliarum, ex genere lymphaticarum, tumor inflammatorius, profunde latens, dolensque, sensim sensimque, pro virium ratione, aut elevandus, aut mox iterum disparens, interdum suppuratione, cum felici quidem exitu, saepius gangraena, consumendus.

Carbunculus, seu *anthrax pestilens*, tumorem Carbunculus Pest. durum, ardentem, summeque inflammatum, in quavis fere corporis externa parte propullulantem, ex pustula exigua celeriter incrementum, sistit: in cuius apice, soluta a cute epidermide, aut uno, aut pluribus in locis, papula nunc minor, nunc major, liquore flavescente, rubello, livido,

tandem nigro, repleta, exsurgit: sub qua tum cutis, tum ipsa interdum musculorum caro depascitur, emoriturque.

Parotis.

Glandularum lymphaticarum circa aures et salivalem fontem positarum, raro hujus ipsius, tumor durus, inaequalis, inflammatus, plus minus dolens, rubro, aut livido colore notatus, aut palidus, *Parotidem* pestilentialem exhibet: quae nunc absque suppuratione inopinato evanescit; nunc suppuratur, induratur; nunc vero in gangraenam citissime transit.

Haec singula vel incipiente vix morbo in conspectum venire, vel paulo etiam tardius comparere, crisinque subinde constituere observantur. Interim quo tempore plures cum bubonibus carbunculisque decedunt; alii, sine his, eandem viam, eodem morbo extincti, legunt. In *Atheniensium* peste, et in illa, quae Europam, Asiamque sub *Marco Aurelio* devastavit, bubones, aut carbunculi nunquam, sed extremitatum gangraenae, comparebant. Neque bubones aut parotides in aliis morbis, pestem violentia non aequantibus, interdum non observantur; et anthraces frequenter, in illis praecipue vidimus, qui ob comestam animalium, morbis enectorum,

carne, in acutam febrim inciderant, minime tamen *pestilentialem*.

§. 84. Febris vero, quam, ut pesti afflictaem, *pestilentialem*, vocarunt, si solam, quam minor est, ferociam, majoremque frequentiam excipiamus, cum illa (§. 83.), vel cum febre (§§. 87. 88.) describenda, fortioribus symptomatibus notata, convenit; nec ulla inter has omnes *nervosae* species, quam ad gradum violentiae, ponenda est differentia. Bubonum, carbunculorum, parotidum in peste naturam, ab illa, quam in *pestilentiali febre* observant, constanti ratione distinguere nequimus.

§. 85. Nec *Ephamera* summe maligna (§. 81), quae, seculo sub finem vergente secundo quinto, Britanniam magnam, posthinc vero insignem Europae partem devastavit, pestis nomine certe haud indigna, vel bubones, vel carbunculos, — sed sopores *sudores*, brevissimo tempore colliquantes (*Elodes veterum*) pro potiori symptomate agnovit. Haec enim *Ephamera sudatoria*, non raro ad plures utique dies protrahata, post horrorem, vel quasi aurae per membra decurrentis sensum, calore invadens, mox continuus, foetidissimisque sudoribus, sub virium insigni prostratione,

Febris pestil.

Ephamera maligna.

inquietudine, anxietate, timore, desperatione, deliquiis, internorum aestu, vertigine, cephalaea, sopore, convulsionibus, cordis palpitationibus pulsuque frequenti, inaequali, cutem adeo innundabat: ut primo jam die, aut quinto, aut septimo, innumeros jugulaverit. Nec similes desunt, quarum una nec inflammatoriam quidem recusavit indolem, epidemiae, in quibus, sub manifestis *nervosae* febris symptomatibus, potissimam *sudor* partem habebat: qui et ipsi adeo intermittenti feбри nonnunquam perniciosam conciliat indolem (*Perniciosa Diaphoretica*).

*Nervosae
aliae.*

§. 86. Ubi non *pestilentiali* quidem, sed tamen consueta, haec febris mortales invadit ferocia (§. 81.); tunc symptomata, pro subjecti, causae, et regnantis epidemiae diversitate, vel de nervorum potissimum turbis testantur; vel vitalis principii energiam quam maxime labefactatam ostendunt.

*Nervosa
versatilis.*

§. 87. Ac in primo quidem casu, vix a recepta morbi causa, vel post aliquos ab hac ipsa dies, aegrotus plumbeam mox artuum lassitudinem et torporem pusillanimitis, morosus, tristisque persentit, suspirat, interdum lacrymatur. Vidimus tamen, qui loquaces insolito, et cum risu cantuque alto, citissime hoc ex morbo perierunt;

Illios, qui lecto tardius affixi, per plures dies erecti, et cum morbo luctantes ince-
debant; aut de virium jactura vix mul-
tum querebantur; horores vagis calori-
bus intercurrentes, lumborum, articula-
conum, capitis dolores, vertigines, hebe-
ndo, praecordiorum temporumque pulsa-
cones, nausea, vomituro, sudores no-
cturni, succedunt. Magna vero in omni-
bus contradictio: a motu, vel jam a sola
corporis erectione, sine praegressis eva-
nationibus, deliquia; et arteriis licet exi-
stibus, tardisve, aut parum citioribus, con-
tractis, tensisque, tacita, et interdum furio-
sa deliria, quae, alias sub febre quam max-
ime conspicua, vel minime comparent;
nam jactationibus, vigiliis, soporibus mixta
trumpunt. Oculorum splendor imminu-
as; aut fulgent, unique objecto fixi in-
haerent, dolent, punguntur, trahuntur
oculbi; manuum tremor et concussio levis,
vox acuta, vel rauca; lingua albescens, aut
caeca, cum siti perpauc., vel et liquido-
rum aversione, aut horrore; vel denique
naturalis et tremula: screatio, sputatio
frequens, spumosa: urinae multae, pellu-
idae, aquosae, lacteae, aut denique furfu-
raceae; alvus nunc tarda, nunc, cum ipsis uri-

nis, involuntaria. Interdum violens abdominis dolor, dysuria, singultus, dysentericus fluxus, cum intestinorum gangraena. Aurium sensus, nunc obtusus, nunc acutissimus; respiratio anxiosa, suspiriosa, aut difficilis. Pulsuum sub morbi decursu variabilitas summa: ut arteriae, nunc satis plenae, atque aequales, post brevem moram exiles, vacillantes, intermittentes, sub digitis vix non evanescant. Interim sub moderato cutis calore, aut sudor copiosus, aut siccitas pergamena: cum vario exanthemate, peticulari, miliari, jam sub ipso morbi principio, aut incertis temporibus efflorescente. Aut denique periculosa e naribus, utero, renibus, intestinis, haemorrhagiae, aut vibices, lividaeque cutis maculae, aut ad inguina, axillas, bubones, ad aurem parotis, aut ad oris cavum ulcuscula foeda, nigrescentia, comparent. Interdum, praegresso violentissimo, ad hanc vel illam corporis partem, dolore; post paucas horas, rubor, livedo, gangraena sphacelusque in conspectum prodit. In genere, vix quarta, vel septima morbi transacta die, extrema jam virium prostratio, lypothymiae frequentes, convulsio, tetanus, sudores viscerum, frigidi, anxietas

magna, perdifficilis respiratio, — subinde, nec ullo sese, quod medentis attentionem feriret, manifestante symptomate, tumor improvisus, scenam claudit.

Qui vero hac ex febre vel per auctam cutis, tunc mollescentis et vaporosae, transpirationem, lenesque sudores, vel per abscessus, vel modo minus patente saluti restituantur: illi per longum tempus ammissas vix recuperare queunt vires, ac mente non minus, quam corpore, diutius hebescent, praeteritorum cum difficultate recordantur, et fatuitate quadam amicos, restitutis viribus sponte cessatura, terrent.

§. 88. Interdum nervorum turbæ non principem habere locum (§. 86.), sed sensuum motuumque magis stupor, quam aucta, vel mutata agilitas et directio, adesse observantur. Est interim major in parte, quæ a morbi causa obsidetur, et in ipsius aegrotantis natura, quam in eo, quod morbum producit, differentia.

Nervosa
stupida.

Incipit nempe et hæc febris nervosæ species cum magno virium languore; lassitudine ulcerosa, anorexia, ore sicco, vel mucoso, nausea, vomituritione, vomitu ipso, capitis gravitate, obnubilatione, temulentia, dolore; animi moerore, vel stupida ad

quaevis indifferentia, horroribus, vagis ignibus intermixtis: quae singula interdum (nam et celeriori pede alias malum orditur) aegrotantem lecto per dies necdum figunt; donec aucta post paucos dies aegritudine, victas eidem manus tradat, et jam gravissimo laborare malo observetur. Pulsus hic vix supressi, sed frequentes, et in multis sat pleni: ut pro inflammatorii signo morbi incautis facile imponat: inprimis si, quod saepius contingit, rheumatica, catarrhalia ad nares, faucesque symptomata fallaci morbum velo circumambiant. Vix autem emisso liberius sanguine, aut sano prosus simili, aut coccineo, aut levi adeo oblecto corio, aut, quod vix a febris observatur principio, jam aliquomodo dissoluto, — vel et sponte post aliquot dies arteria concidit, mollescit, cruorisque sub digitis diffluere unda videtur. Interea manuum continuo augetur tremor, subsiliuntque hinc inde tendines, aegrotans facie ruber, genis fere lividis, soporosus, morbi gravitatem vix quidem internoscit, insomniis turbatur, et, si paucos excipiamus, delirat; aurium susurrus continui, aut gravis ad utramque loquelae perceptio. Ad noctem symptomata manifeste satis augentur, et alternis in-

interdum diebus violentia respondent, pro
subcontinua periodica facile impositura. Calor
non raro naturalem vix superans, saepe ma-
nifeste acer, digitosque urens, siccus, cum
impulsu, tantos quidem ignes, celeritate sua ac
impetu, nequaquam accusante, interdum
naturalibus vix frequentiori, interdum ce-
deri, semper vero parum certe constanti.
Aliis continuus, viscidus, vapidumque spi-
rans acetum sudor cutem macerat, et jam
primis morbi initiis peticulae ubertim, si-
ne hujus levamine, comparent. Interea
gastricorum symptomatum apparatus, ut
primae invasionis effectus, morbique no-
tabilis remissio disparuit; augentur surdi-
tas, aurium tinnitus, susurrus, aegrotis mo-
lesti, stupor; oculi rubent ac lacrymantur,
nares obturatae, quasi fumo nigricantes,
dentibus sedimento viscido, labra squamis
bruneis, subnigris conspurcata: aridissima,
tremensque lingua, aut ore protendi, jus-
sa, nequit; aut exserta, ab aegrotante, re-
rum oblito, vix retrahitur; interdum carni
crudae simillima rubet; interdum natu-
raliter constituta madet, tenui flavescente
mucositate oblinita. Sitis saepe magna; alias
nulla, nisi vini, quod plures auxie appetunt.
(Cum cute sicca, diarrhoea non raro incedit.

Urinae inaequales, nunc crudae et aquosae; nunc flammeae, rubescentes, nunc bruneae, crassae furfuraceae; nunc cum nubecula in medio suspensa. Sed mox sphincterum infrangitur officium: primum quidem vesica, dein anus, olidissimas faeces dormientibus elabi sinunt; mox vero vigilantibus, insciis, similia contingunt; nec rarum est, lotii hac in febre excretionem intercipi, et aucto vesicae urinalis volumine suspendi, vel simul in se ipsos mingere aegrotantes, et retentione urinae laborare. Decubitus in dorsum, divaricatis inverecunde cruribus, devoluto ad pedes corpore fere plumbeo. Facies nunc quasi lutea, aut impuro glutine oblita; continua manuum captandis in aere objectis absentibus, vel stragulis in unum coacervandis, agitatio, fugiendi conatus impotens, et continua sub somnis musitatio; oculorum post palpebras inversio terrificata, temporum collapsus, acutique nasus, ac aurium incipiens frigus. Sed quo debilior nunc pulsus, et quo major virium vitalium dejectio est; eo magis deliria, stuporque crescunt, sudores glutinosi, foetidique augentur. Interea cum foecum liquidarum, olidissimarum frequenti in lectum secessu, ventris meteorismus in-

resurgit, et subinde singultus. Quae superficiem defoedant peticulae, aut maculae, lividiorem colorem assumunt. Nigrescentes in binis aegrotantibus manus conspeximus. Interdum sanguis copiosus, per nares, aliasque vias, dissolutus prorumpit; impulsus exilissimi, inaequales, respiratio nunc tandem difficilior, lipothymiae gangraenae partiales ex decubitu, extremitatum frigus, convulsio, mors.

Qui vero longioris interdum morbi violentiae resistunt: illi, sub signis (§. 87.) recensitis, insensibilem in modum restituuntur, et sub vaporosis sudoribus, cutem carnesque tractabiles, molles, minusque urentes ostendunt; madescit lingua, auriumque, surdarum licet, susurrus disparent; increscunt pulsus, mollisque unda arteriam aequali ritmo attolit. Sequuntur nunc somni placidiores, reficientes, et oblatum aegrotus cibum minus abhorret. Interdum per gangraenam, aliasque metastasas, rarius post asphyxiae speciem, citior in salutem transitus observatur. Tardius vero omnes convalescunt (§. 87.).

§. 89. Frequentior his febribus abdominali cum fomite complicatio est (§. 81.): quam signa tum (§. 55.) descripta, tum

Complicatio
gastrica,

alibi (§. 103.) tradenda, — causarum denique, ac annuae constitutionis attenta consideratio, cavendo ne symptomata ventriculi affectio pro saburralis materiae indicio habeatur, manifestabunt.

Complicatio
inflammat.

§. 90. Cum *inflammatoriae* quidem febris symptomatibus nervosarum causae rarius combinantur: sed cum *inflammatione locali* conjungi, minime rarum est. Nec enim haec ipsa aut febrem absolute requirit aut si eandem pro comite habeat, *inflammatoriam* continuo agnoscit. Pestis ipsa utriusque exemplum rei largitur: illa enim, rarissime licet, *inflammatoriam* aperte tenuit nervosae febris naturam, sanguinisque missionibus cessit interdum. Sed haec ipsa lues, cum ejusdem vel minime particeps, et vix non febre carere videretur; carbunculorum, bubonumque manifestam, licet *malignam, inflammationem* ostendit. Atqui hoc ultimum *nervosae febris* cum erysipelate, phlegmoneque tam infelix connubium, in cerebri, faucium, pulmonum, ventriculi, intestinorum, hepatis, uteri, aliisque inflammationibus, — in variolis, erysipelate, dysenteriis, etc. in magnis hominum, imprimis impurorum, societatibus, in castris, carceribus, navibus, xenodochiis, domi-

busque angustis, toties occurrit; ut, licet frequens non sit *nervosa ac inflammatoria febris*, saepe tamen illa, cum *inflammatione maligna* aegrotos pessumdet.

Inflammatoriam *nervosa* subinde naturam assumit in juvenili, plethoricoque corpore; quin hic de simulata, quam sola interdum cruoris his in subjectis abundantia inducit, malignitate sermo esse queat. Eandem interdum assumet, si cum acri rheumatico, catarrhali conjuncta *nervosae* causa incidat; aut si praesenti morbo inflammatorio, aut ipsi demum inflammationi, nosocomialis superaccedat infectio: quae tamen prona in phlegmones dispositio post paucos dies disparebit, et non nisi ipso morbi principio ab expertis pro tali curari potest.

Nec tamen sibi quisquam a summis furiosisque hinc inde deliriis, capitisque doloribus, hac in febre pro latente in encephalo inflammatione imponi sinat! Fallacitatis quamplurimum hic latet. Nec aliter cum *paraphrenitide, Typhode, Epiala, Assode* veterum, rem se habere observamus: quae vix non semper ad *nervosam* aut malignam febrem pertinent, cum abdominalium viscerum inflammatione nonnunquam conjunctam,

Nervosa
lenta.

§. 91. Alia demum *febris nervosa* habetur, quae, ob tardiores ingressum, *lenta* vocatur (§. 81), ab *acuta* vix nisi minoris vehementiae ratione, ac sua diuturnitate, distinguenda. Oritur haec, interdum epidemice, post calidam, humidamque tempestatem, in locis profunde positis, ac uliginosis. Invadit illos prae aliis, qui, sensiliori nervo instructi, pathematibus deprimentibus in longum vexantur; aut qui vino, ac nutriente satis alimento diutius privati fuerunt. Symptomata hujus febris tam mite incedunt: ut ex illorum consideratione pericula portendi nulla videantur; sed singula nervosum systema et quae ab hoc quamproxime pendent, potissimum atque ita quidem afficiunt: ut nunc major nunc minor compareat sensibilitatis ac irritabilitatis ratio; nunc vero una ex his a naturali quam maxime abludat. Ac primo quidem digestionis opus difficulter absolvi, flatus, ventriculi ardor, anorexia, et acidi corruptique liquoris eructatio, observantur. Alvus aut tardior, cum abdominis dolore, aut et laxa atque profusa. Solida fere flaccescunt; vertigo, occipitis dolor per orbitas oculorum quasi extensus, temporum adstrictio, dispnoea, oscitatio, palpitatio

cordis, lassitudo continuo aucta, moestitia, suspiria, lacrymatio, anxietas, solitudinis timor, et summa interdum irritabilitas; capores vagi, ita ut nunc facies intensius ru-
scescat, caleat; mox, aspectu fere mutato, pal-
lescat, subsideatque; nunc manus, nunc
pedes partes urant, qui calores partiales le-
sionibus frequenter horroribus intersecantur.
Pulsus debilis, frequens, inaequalis, aut
tremulus, ac intermittens; subinde con-
tractus atque durus. Interea aegrotantes
vix nisi post sat multos dies, aut post duas
vel tres hebdomadas, lecto affiguntur: quod
si contingat; debilitas sat magna jam ob-
servatur, ut vel stantes vel genibus in-
clinati, vel a simplici pediluvio, deliquium
animi patiantur. Ad noctem symptomata,
calor, dyspnoea, frequentia pulsus, augen-
tur; vigiliae, insomnia premunt; dolores
quasi rheumatici hinc illinc erumpunt, et
pro pleuritide, pro rheumate facile im-
ponunt. Urina ut plurimum pallida, serosa;
aut leviter tincta, cum levi furfure fun-
dum non attingente; aut, rarius, crassa,
cum inspersa quasi farina.

Nunc novum aliquando, validumque
frigus, aut levis horror accedit; vomituri-

tio, vomitus interdum, inprimis vero tremores generales, partiales, observantur. Calor nunc, exterius vix conspicuus, inaequalis et fugax accusatur. Pulsus interdum naturalibus saepe vix frequentiores, aut etiam tardiores; donec ingravescente indies morbo, pericula primum abscondita, nimis patefiant. Lingua vix nisi in medio sicca; sitis cum oris siccitate nulla; aut, sine hac, praemagna; interdum deglutitio laeditur; tinniunt aures, oculi lucis impatientes, pavores, pusillanimitas, desperatio, desipientia, ac tacita deliria, rarius furiosa, floccorum venatio, cum pulsu turbas has minime indicante, maxime variabili. Vigiliae augentur, aut oculis semiapertis, super dorso procumbentes, musitant; quaestionibus, vel ob stupiditatem, vel ob gravem auditum, lente respondent. Nec desunt levia convulsionum vestigia, tendinum subsultus, distorsio oris, manusque unius contractio, incurvatio. Jam senescente morbo, diarrhoea aquosa, aut sudor, et cum hoc exanthema multiplex, sine ullo morbi levamine, et virium potius jactura, succedunt; aut aphthae oris cavum undique obducunt; Pulsus

his jamjam celeritate ac debilitate iucre-
cunt; oculorum color fere immutatus, per-
illibus, cornea interdum quasi collapsa,
atque facies ex cinereo pallida observatur
et in rugas collabitur. Sub finem morbi
ethalis, sudores viscerum, frigescerites laxis-
simam cutem undique perfluunt, augetur
opor, lethargo vicinus, secedunt alvus,
urinae; subsultus tendinum frequentio-
res, dispnoea magna, convulsio, vicinam
mortem annunciant. Sunt, qui, diutissime
ac ex febre detenti, in Phthisin tandem,
febrimque hecticam praecipitantur. Qui
mortem ipsam aufugiunt, vix manifesta
risi salvantur, et dissipato post vigesi-
mum fere diem, aut tardius aliquando,
evidenti periculo, redeuntibus, somno ci-
porumque desiderio, nec non sub repeti-
tis sudoribus vaporosis, aut ptyalismo, aut
gangraena vix foetente ad coxas, *lentissi-*
mae, — vel interdum subitanea quasi, nec
intellecta *celeritate*, reconvalescunt.

Est vero et huic *febris nervosae* speciei
qua cum gastricis saburris, cum inflamma-
toria constitutione, aut denique cum ipsa
inflammatione, vel et cum rheumatica,
aut catarrhali affectione, complicatio,

quam signa alibi exposita (§§. 55. 81. 89. 90.) manifestabunt.

Causae febr.
nervos.

§. 92. Si febrium hucusque descriptarum (§. 80 — 91.) humano intellectu causas attingere valeamus; licebit easdem in principio quaerere, quod praecipue in locis, quae animalium exhalationibus inquinantur, in futuros mortalium interitus praeparatur. In quo hoc principium consistat, difficulter, si unquam, eruetur; nec aer, qui eidem pro vehiculo est, hoc ipso licet quam maxime impraegnatus, cognitorum beneficio instrumentorum, ab alio, insonti, diversus monstratur. *Putridam* causae istius naturam supposuerunt, qui in putrescente animalium exhalatione, illud ipsum quod nervos invadat, quaerendum esse existimarunt; hancque opinionem videbantur *putridi* in fibram animale, ac in ipsum sanguinem effectus quodammodo confirmare. Sed principiorum sub hac corporum decompositione emanantium, in putrido non limitatur indoles; neque hujus, copiosiori vehiculo diluti, tam venenosa est qualitas: ut vel aperto in aere, sannissimum hominem, quasi fulminis ictus, lethalem in morbum prosternere queat. Ipsum adeo *alkali volatile*, odoratus nervis ad-

motum, lipothymia correptos promptissime restituit; ac in ipsa febre nervosa (§. 88.), quam *putridam* vocant cordis vires potenter attollit. Nec *putridum* tam ubique animali corpori est infensum; quin ipsa natura cuivis ex istis non parvum foetentissimae materiae receptaculum vel ipsi stomacho submiserit; ex hac ipsa, nutriendes particulas, oeconomica certe resorptione, sollicite colligat; ac, sine *putridi* submixtione, timore, in usus suos, physiologis vix satis perspectos, quotidie convertat. Ipsa quidem humana species, rapacium exemplo animalium, ex *putridis* alimenta non quaerit; ast vero, necessitate coacta, vel consuetudine indurata, tum carnem, tum miscos putredinem longe spirantes, absque *putridi* formidine morbi, audacter devorat. Innumerae opificum familiae vitam putridissimas inter exhalationes sanam ducunt; et foetidissimum in cruribus ulcus, per annos acerrimam fundere saniem, *nervosam* tamen febrim inducere vix observatur.

Ex his apparet: illud ipsum, quod *nervosam* febrim progenerat, non tam semper in *putrido*, quam in alio, huic ipsi facile commixto, ignoto licet, ac venenorum modo agente, principio consistere: quod *nervosam*

voso, vitalique systemati praeprimis infensum, pro varia tum sui, tum recipientis subjecti, regnantisque constitutionis natura, diversissimos in sensili machina effectus, nunc *excitantes*, nunc vero *deprimentes* inducat: quos illis non inepte similes quodammodo dixerunt, quos ex *Nicotianae* fumo, in hominibus eidem necdum assuetis, in nervos edi observamus.

Et revera, tantos hoc principium, corpori vix admotum, tumultus mox stomacho infert (§§. 83. 87. 88. 91.); ut vel fortiora in eodem venena majores vix suscitent. Nec major fere in istis, quam in ipso *nervosae* principio, expellendis, *emeticorum* virtus est: si, priusquam diffundatur infectio, promptissime propinentur: quo in ultimo tamen casu, *sudoriferorum* non minor in eliminando veneno efficacia observatur. Atque ex hoc quidem ad majorem ejusdem materiae subtilitatem ac volatilem naturam concludere liceret; nisi variorum morborum seminia, effectus interdum tardiores, *immutata*, exsererent; atque ipsius demum *pestis*, ac *variolarum* contagia, rebus etiam inanimatis pertinacius adhaesisse, observatio doceret.

Contagia.

Sed hic est, ubi eximii in arte viri, con-

contagia ad paucissimos morbos restringere, solis-
que variolis, morbillis, scabiei, ab lui venereae
concedere maluerunt. Amicae tamen um-
brae pace dicamus, nos latius eheu! diffu-
sam contagiorum agnoscere potestatem. Ut
enim et caninae rabiei, et leprae certiora con-
tagia hic praetereamus; quid in illis mor-
bis veneni animalis communicationi fave-
ret, quod in aliis populariter grassantibus
non saepius favere valeat, vix perspici po-
test. Vegetabilium quidem, animaliumque
in modum, per *semina* morbos propagari,
non videtur; sed, quae sub horum decur-
su praeparatur, infensa vitae, *contagii* mate-
ria: haec in aliud praedispositum corpus
delata, eosdem huic in solidis motus, li-
quidorum easdem, mysterii plenas, sed
observationibus nimis confirmatas, aberrationes
conciliat. Nec minor difficultas in
eo est, cur rabiosi canis saliva per men-
ses sub cute humana jacere sepulta, de-
mum ejusdem effectus morbi, idemque,
communicabile aliis, venenum valeat ge-
nerare; quam quod pestis, febrisque car-
ceralis contagia, sub certis circumstantiis
praeparari, vestibisque aut aliis rebus
suscepta, post non tam breve tempus, in
alios transferri aequaliter possint.

Errorem hoc in iudicio subrepere, ex eo quidem facillimum esse, concedimus lubenter; quod ex morbi *epidemic*i causa, late per populum extensa, ille, in plurimos simul, sine ullius contagiosae materiae concursu, grassari queat; est tamen praesidium in pestiferorum, — est in locorum, ubi morbi ob contagia suspecti, vigent, — est in rerum ab aegrotantibus tractatarum sollicita fuga, positum omne; nec aliter leges a *pestis*, quam a *variolarum* contagio praeservant.

Animale igitur productum *nervosae* febris contagia sistunt; et tam in aegrotantium variorum corpore, quam in atmosphaera, plurimorum exhalationibus inquinata, favente anni constitutione, generantur. Quodsi tamen has ipsas vel *putridas* esse, vel in putridam facile abire, ex analogia concedamus; fateri tamen oportet, hoc *putridum* saepius pro *vehiculo* et *socia* contagiis *materia*; quam pro ipso *contagio*, esse habendum. Nec effectus, in aegrotantium corpore, sub fine magis, quam sub initio morbi, conspicui, *putridam* esse aegritudinis causam, magis convincunt; aut ex alio fonte, quam putrido, explicari non possunt. Certe ex sudoris non magis, quam ex animae, ex pe-

lum, axillarum, fonticulorumque in mul-
 tis, sanissimis caeterum hominibus, foeto-
 rum, ad putridam sanguinis decompositio-
 nem concludi potest; nec omnia, quae male
 olent, ob *putridum* olere, asseremus. Appa-
 rens sanguinis his in morbis *dissolutio*, nec
 constans ubique est; nec ipsa, nec haemor-
 rhagiae, nec exanthemata, ex alia, quam *pu-
 trida* causa pendere non possunt. Si citius,
 quam alia, defunctorum hoc ex morbo ca-
 davera putrescant; hoc ipsum, si aliqua-
 tem in eodem ad futuram dissolutionem
 addesse dispositionem convincat; *vivos* tamen,
 et cum sanguine per vasa circulante, jam
imputruisse, nequaquam inde inferre licet. Ex
peruviani corticis virtute, magis quidem in
 febre (§. 88), quam *putridam* cognominant,
 quam in *nervosa versatili* (§. 87.), proficua ad *an-
 tisepticam* ejusdem agendi rationem praema-
 ture conclusum est: cum majora, quam hic
 cortex, antiseptica, in eodem morbo parum,
 aut nihil proficere, — et alia, quae *septicis* po-
 tius adnumerantur, remedia, cantharides
 salesque volatiles alkalinos, quamplurimum
 praestitisse, observatione edocti, profiteamur.

Sed si ex communi *contagiorum* actione,
 eorundem ex *putrido* ut statuamus origi-
 nem, non inducamur; oportet tamen, ut

pro morborum diversitate, et ipsa differat eorundem natura; utque unum prae alio in certas corporis partes invehendo, propria cuivis symptomata, quadam fere necessitate, inducat. Sic nervosae febris contagia, quam maxime *sensilitatis*, ac *irritabilitatis*, organa furere, ac nervorum in partes sibi subjectas imperium nunc augere, nunc deprimere, nunc vero subvertere consuescunt. Sic *morbillosum* virus tum oculis, tum faucium, narium, pulmonumque *membranae mucosae* potissimum insidiatur; ac *variolosum* acre coecitates, phthisesque ulcerosas frequenter post se relinquit.

In hoc vero singularis contagii, *nervosae* excitantis, posita est natura: quod non modo cum variis affectibus, gastricis, inflammatoriis; sed cum ipsis variolarum, morbillorumque contagiis, inflammatoriae licet indoli faventibus, facillime confluat, ac ea in partes suas abire, omnemque fere primarium deponere habitum cogat. Sed et in hoc, infaustum *nervosarum* contagium variolis morbillisque ferocia antecellit; quod, cum hi morbi, quos semel mortales prehenderunt; in eos, secundo insultu, rarissime invehantur; illud ipsum, venereae luis et scabiei contagio in hoc simile, eun-

sem frequentius mulctare hominem queat, interim, qui carcerum, infirmisque Nosocomiorum incolis opem diutius et assistentiam praestiterunt; hic facile a contagii, meticulosis potius, ac non assuefactis hominibus insidiosi, periculo quodammodo immunes vivunt: quam familiaritatem coetera contagia cum nemine contrahere solent.

Cum vero subtilioris contagii, hac in febre producenda actionem minus suspicarentur: alias longe tam dirae aegritudinis causas Medici accusarunt; quae tamen vix non omnes ad morbum magis disponere, quam eundem facere queunt. Sic ciborum animalium frequentem usum pro suspecto non amplius habebit, qui febrim nervosam apud plebem ultimam, quae vix externis carnem labris gustare consuevit, potissimum generari, ac antequam in carnivoros proceresque homines propagetur, diutius dominari animadvertet. Ex animalium, epidemico morbo enectorum carnibus malignissimas febres in miserorum familiis oriri conspeximus utique; sed aliud tunc erat, quam solius carnis ingestio, quod morbum, a gastricis bene diversum, in iisdem generaverat. Carnium, pisciumque putredine infectorum noxas, — multa exempla

loquuntur; quin igitur, qui morbus ex istis producitur, ex solo, quod putridum est, principio originem trahat, putridique mox nomen mereatur. Cerealia corrupta, quaeque alia sub gravioribus charistiis ab esurientibus malesana devorantur, maximis in civitate morbis occasionem largiuntur; sed febris, quae sub tantis calamitatibus in populos invehitur *maligna*, exhaustis eorundem corporibus saepe ex alio, quam indigesti alimenti principio, communicatur: quod in hominum, inedia, desperatione, summaque immunditie obsessorum, angustis, carceralibus, ac mephitim undique spirantibus tuguriis inclusorum societate progeniem agnoscit suam.

Si febrium nervosarum, in paludosis, uliginosisque locis proventus uberius observetur: hoc vel corruptorum simul cum vegetabilium reliquiis insectorum, ac animalium exilium actione contingit; vel noxia paludum sub sole ardente effluvia atmosphaeram ita disponunt: ut animalia morborum contagia facilius in hac, quam in alia quavis, praeparari, aut a sociis suscipi promptius queant. Fatales interim *nervosarum* epidemias in locis montuosis siccissimisque conspeximus; ac hyberno tempore,

quo spatio augustiori, et in aere vix unquam
renovato, familiae, propter intensius frigus,
una degere coguntur; contagiosae nunc
simplices, nunc saburrali principio compli-
catae, uberrime propullulant, verasque car-
cerales, nosocomialesque febres sistere obser-
vantur.

Quodsi tamen febris *nervosae epidemicae*
causas in contagio animali potissimum
quaerendas esse nobiscum reputemus;
haeteras idcirco *sporadici* morbi origines om-
nino excludimus. Ipse sibi homo, sub da-
tis circumstantiis, venenum parat; et nunc
febris quaecunque neglecta, aut mala cu-
rata, nunc suppressae transpirationis, nec-
tum perspecta satis, materies, nunc acre
quodcunque, ichorosum, gangraenosum,
inprimis vero rheumaticum, atque catar-
rhale, super cerebrum, nervosque deposi-
tum, non *morbos* solum *nervorum*, tum chro-
nicos, tum febriles atque acutos; sed, quae
ab his magnopere differunt, singula etiam
nervosae febris phaenomena producet;
uniusque, ut causae, argumentum, per fe-
licem nonnunquam metastasin, evidentissi-
mum certe habetur.

§. 93. Ipsa jam *nervosae febris* descriptio, Prognosis.
quid in eadem timendum, quamque parum

saepe sperandum sit, abunde manifestat. Principium vitae, reagensque in causam morbi naturae potentia, ab infenso animalibus veneno hic obsidetur: ut ab eadem parum saepe expectari, nec ab arte, specifico contagii antidoto destituta, res magna promitti queat. Omne potius subsidium in contagionis fuga, legumque magis quam medicorum auxilio, obtinetur. Cognito interim, quod perdifficile interdum est, citissime hosti, sub ipsius morbi initis, felicia saepius arma opponuntur. Corpora laboribus, studiis, excretionibus nimis, inedia, morbis venereis, scorbuto aliis, exhausta, cachectica, viscerumque labe, aut specifico acri devastata, — gravidae, puerperae imprimis, infantes teneri gracilesque ac timidi maxime homines quemadmodum suscipiendis contagiis promptiores; sic iisdem susceptis, periculosius longe decumbunt.

Ipsa vero *nervosae febris*, cum aliis morborum causis complicatio, annuaeque constitutionis ratio, discrimina rerum nunc augment nunc vero diminuunt. Quo major virium, sub incipiente febre prostratio, a causis sensibilibus non repetenda, — quo manifestior faciei a naturali

forma aberratio; — quo sensibilibior aegrotantis anxietas et jactatio; — quo minor efficientis somni ratio, potiorumque symptomatum, delirii, ac motuum nervorum remissio est; — quo difficilior respiratio observatur; — quo citius exanthemata prorumpunt; — quo magis glanduloso systemati metastases insidiantur; — quo citius haec disparent, vividumque, in vescentem atrumque colorem convertunt; quo magis sphincterum perit officium, vasorumque sanguinem coercendum labescere conspicimus imperium; — quo immaturius (si ephemeram excipiamus sudatoriam), sudores cutim inundant; aut quo viscidiores, frigidiores pellem sub morbi fine obducunt; quo magis interna uruntur, externa algent; — quo violentior lumbos, abdomen, caput, dolor occupat; — quo minor, et quo inordinatior cordis per arterias actio comparet; — oculi, quo magis rubent, figuntur, connivent, distorterentur, aut alter alteri minor observatur; quo siccior, asperior, nigra tremulaque magis lingua est; — vox ipsa, quo acutior, aut raucidior et extincta minus auditur; — quo manifestior in deglutendo difficultas observatur; — eo majore

ra febris pericula esse consuescunt. Interim non unum hic signum; sed plura simul conjuncta, aut, quae maxime nunc in hac, nunc in illa epidemia significant, a medico sunt respicienda: nec illarum perdenda memoria est, qui hac in febre, sine ullo periculi indicio, inopinato obierunt.

Feliciores spem exitus largiuntur signa praedictis contraria; — maturior morbi cura; — symptomatum aliquis inter se nexus; — carniū, cutisque mollities, non glutinosa; — decubitus naturali vicinior; — auditus sub fine morbi gravescens, — depositio ad cutem, glandulas, sat constans, cum symptomatum levamine; — dysuria levis, cum urina non cruda, multa, sedimentosa; — sudor aequalis, vaporosus, ardorem cutis dissipans, siccitatis linguae, oris, correctio; — oculorum nitore naturalis, redeunsque, prae omnibus somnus: sine quo, nec ulli quidem meliorum indicio fidendum est.

Complicatae febris nervosae prognosis ex concurrentium causarum natura repetenda erit. Levis, et sub fine morbi contingens, nec vires exhaustiens diarrhoea, praesentem cum contagio saburram felicius evacuat; fortior alvi fluxus aegrotum

praecipitat, latentisque saepe intestino-
rum inflammationis, gangraenae signum,
nam singultu, aphthis, meteorismo, extre-
mitatum frigore, dolorum cessatione, ac
illaci mentis serenitate, constituit.

§. 94. Ubi sanum alias, nec plethoricum Cura.
hominem contagium morbi (§§. 80. 82. 83.
84. 87. 88. 91.) invehitur, atque latentis in-
flammationis, aut saburrae indicia desint;
tunc sub ipso simplicissimi morbi princi-
pio, duplex indicatio insurgit: *primo* ut vi-
tium vitae ratio habeatur; *secundo*, ut quae
per salivam, ventriculo, — per aerem,
cellis, admota fuerunt; citissime *emetico*,
atque *sudoriferis* e corpore eliminentur.

Virium vitalium conservatio obtinetur: Virium con-
servatio.
vel promptiori illius, quae nervosum sy-
stema circumdat, materiae rejectione; cir-
ca quam *secunda* indicatio versatur; vel exci-
tantium, *cardiacorum*, non inani sic nomine
vocatorum, — nutrientium, ac refocillan-
tium prudenti subministratione. In genere
haec febris per rigorosiores dietam, si
longius excurrat; exasperatur, carniūque
tura cum pane cocta, vinoque, aut ovo com-
mixta, corruentem machinam eximie su-
stentant. Sub ipso febris decursu, major
erte, quam sub aliis acutis, tum gastricis,

tum inflammatoriis, boni alimenti portio concedi debet; et magna *erigentium*, sub quavis forma porrectorum, virtus et efficacia. Extremitatum frigus, summaque circulationis per istas debilitas, frictionibus, et spirituosis, calidisque fomentationibus dissipantur. Nimiae evacuationes, tonicis, roborantibus, aut opiatis demum remediis, si praesens sic jubeat vitae periculum, cohibendae; animique dejectio tum vino cordiali, tum solatio quovis, et medentis aspectu sereno, moderandus est.

Emeticum.

Sed rarius mox tantum haec urgent, ut *primam* formare, vel praecedere, *secunda* non queat, debeatque indicatio. Evacuantia quidem hac in febre nec quidquam opis, sed damni quamplurimum praestare observantur; sed nisi magna id virium prohibeat imbecillitas, *emeticum*, praeter latentis materiae irritantis maturam, ac brevissima via institutam ejectionem, nervosum systema non parum excitare, cutaneam transpirationem potenter promovere, spasmosque moderare habetur compertum. Antimonialia caeteris hic praeferenda sunt vomitoriis; si vero diarrhoeam patiat aegrotans: ipecacuanha hac radix in stomachum securius operatur.

Per

Peracto jam vomitu, vel, eodem ne- Sudorifera.
quidquam indicato, aut jam nimis exce-
ssante; ad *sudoris* sat copiosam, longamque
provocationem perveniendum. Quamplu-
rimum noxae agyrtarum in manibus *sudo-*
differa mortalibus attulerunt; sed non mi-
nora *antiphlogisticae*, ut vocant, methodi, ad
singulos nunc morbos extensae, sunt dam-
nae. Experientia sola est, quae meliorem
irrationis viam ostendat; nec quibus po-
pulus tam saepe abutitur, remediis, illa,
quo oportet, loco subministrentur,
effectu destituuntur. Sudor igitur, tum
iniquali, nec tamen praefocante, tegumen-
torum augmento, tum seri lactis vinosi ac
tepidi, vel infusi ex sambuco, aut scordio
parati, aut denique theriacae, cum aceto
communi tepidoque remixtae portione,
per nycthemeri spatium, et ultra, foven-
dus; — interea vero, si vires id exigant,
vasculum, vinique portio tepidi, porri-
pienda sunt: donec aegrotus, dissipato
morbi sensu, levamen, susceptique elimi-
nationem contagii jucunda perceptione
cognificet. Sudoris excretionem secun-
dant tum haustus salini, tum radicum an-
telicae, imperatoriae, serpentariae virgi-

nianae infusa; tum acetum camphoratum, (N. XIV.) aut salis volatilis alkalini, aut aetheris vitriolici, muriatici, acetosi, portio: quae singula, pro symptomatum ratione, citius, tardiusve, ac copia indicata, porriguntur.

Haec pellendi sudoris necessitas in *Ephmera* praeprimis malignissima comparuit (§. 85.): in qua vel minima cutanei fluxus interceptio, aegrotantis mortem certissime accelerabat: cum, cognita tandem sudoriferae methodi praestantia, pars maxima correptorum, hoc ipso conservabatur: ut lecto commissos ab aura frigida sollicite custodirent: ac interea calido, sudorifero potu, fluidorum ad superficiem corporis directionem quovis modo coadjuvarent. Cessante demum sudore, calefactis aegrotantem linteis perfricare, et jusculis paulo nutritum, novis sudoribus committere conveniebat: quo nempe dirissimi, lethalisque alias morbi perfectissima sanatio obtinebatur.

Nec aliter haec methodus tum in ipsa peste (§. 83.), tum in pestilentiali, sic vocata, febre (§. 84.), profuisse visa est: ubi maturo satis tempore, contagii per cutem expulsio sollicite a medentibus absolvebatur.

Si morbus per sudores sic elicitos ju-
vari omnis non poſſit; vel ſi contagii
cutis ſpiracula eliminandi aufugerit
caſio; tunc tranſpirationis quidem nul-
lion morbi tempore habenda eſt ratio,
et lotio, et balnea tepida, ſub ſummo
ſpasmus, utilitatem habuerint; ſed
ſcores pellendi methodus aegritudinem
eſſeraret. In primo caſu, ubi ſaburrae
acominalis ſat certa nunc demum ſigna
comparent, viresque ſubſiſtunt: leviori,
debilitante nimis remedio, rhabarba-
mo aut ex tamarindis parato, ac clyſtere,
anus aliquoties aperienda. Alias vero,
evacuationem per evacuantia prorsus fu-
gendo, in ſuſtinendo vitalis potentiae te-
ne, in ſpasmis moderandis, ac in ſecun-
da, quam natura intenderit, ad corpo-
peripheriam, vel ad glandulas exter-
nae, lymphaticas, deſi-
tione, aut meta-
ſi, omnis verſatur indicatio. Victus igitur
ſi morbus in longum trahetur, ut di-
cunt eſt, nutriens, vinum generoſum,
panis decoctum cum vino, cinamomo,
ſaccharo partitis vicibus, atque fre-
quenter aegrotis offeruntur. Erigitur vi-
ſus ſinapiſmorum, cantharidum ope:

in quorum administratione curandum, ne cutem facile exulcerent, ac ne, ob stimulum protractum, quo loco potentius irritant, gangraena inducatur.

Cortex peruv.
rur.

Corticis peruviani in febre *nervosa*, nisi cum *intermittente* conjuncta, aut ex eadem orta, vel manifestas remissiones habente aut cum stupore, ac vitalis energiae labefactione incedente (§. 88.), vix tanta esse consuevit; interim cum aromaticis, serpentaria virginiana, valeriana, cinamomo praecipue vero cum vino, nuptum remedium, sub morbi progressu, efficaciam prodit. Arnicae nos laudem nec multis, ne felicibus adeo experimentis extollere possumus. Alii farinam sinapis cum sero lactis vinoso commiscent, aut eandem in pulvere porrectam commendant. Spasmi nervorumque turbis tum praedicta subsidia, tum camphora, moschus, aetheri liquores, volatile alkalinum, et similia utiliter opponuntur. Camphoram, in dose praemagna, nos quidem, ab aegrotis tam facile perferri non vidimus; viderunt alii. Interim sub pulsu exili, debili, atque molli, a scrupulo ad drachmam usque, non facile ultra, nisi in clystere, cum eadem ascendimus. Moschus vero sub pulsu

tracto, duriusculo, et irregulari, a di-
edio ad integrum scrupulo, majorique
indere, — alkali autem volatile sub pul-
tremulo inaequali, intermittente, sed
blli, cum fructu praescribetur.

Praeterea aegrotantes amplo teneantur ^{Frigus, aci}
maclavi, quo purum aerem, et multum ^{da.}
there possint; neque multis vestimentis
angulandi; sed admodum levibus tan-
um velandi sunt. Phrenitica interdum
lliria, sopores continui, erecta trunci po-
sione, capitisque denudatione non raro
ssipantur; nimiosque sudores, aegrotan-
um viribus funestos, exanthemata mul-
augentis potius morbi, quam criseos,
gna, — frigidiusculo ac renovato sae-
us aere, nec minus summa linteorum,
ddusiorumque puritate, coercemus. Nec
aa potus est ratio; quem frigida, sub
eenti cutis calore, cum glacie commixta,
btimum constituit; aut denique illa, cui
ttrioli acidum, gratiori syrupo edulcora-
um, aut granatorum, citrinique pomi
ecus recenter expressus, cum saccharo,
pperadditur. Integri adeo corporis cum
acie perfrictionem, in *peste*, febreque *ma-*
ma, laudarunt.

Ne quid ni-
mis!

Nec tamen haec ita intelligenda sunt, ac si quavis in febris nervosae specie, sine discrimine aegrotantibus forent administranda. Quotiescunque nempe venenoso contagii afflatu, cordis, arteriarum reactio, viriumque vitalium summa, majori gradu languent et oppressa jacent: acidorum mineralium, quae fibrae irritabilitatem infringunt, actio, et illorum, quae majora cordi obstacula ponunt, caloremque vitalem dissipant, effectus, pericula longe augerent. Ipsa hinc dictitante natura, aegrotantes cordialia, tepidumque potum implorant, et ab illis, quae moderatum sudorem sustentant, ac labescentem vitalium organorum actionem erigunt, potissimum reficiuntur. Acidorum mineralium, cum alcohole dulcificatorum, elixirii vitriolici, atque sat generosus vini usus, sub hujusmodi circumstantiis, meliorem curae partem efformant.

Cum vero peruviani corticis vix laudati actionem variae hoc in morbo conditiones determinent: juvat hic monuisse, a parvis divini hujus remedii dosibus, aut nihil, aut parum posse expectari; atque diversis aegrotantibus nunc hanc, nunc aliam ejusdem praeparationem melius con-

fluere. Nec a calore majori, aut a lingua sicca, et fere nigra, nec semper ab ipsa respirationis difficultate, potens hoc medicamentum contraindicatur; variisque aliis, aut minerali scilicet acido, aut vino, aut excitantibus, aromaticis rebus, felicissimo nexu, conjungi; tamque ore, quam intestino recto ingestum, aut balneorum, ac fomentationum modo applicitum, prodesse potest.

Sed ne tanti valoris medicamento frequentius medentes abuti, reticeamus! Quotiescunque nempe inflammatoriae hac in febre dispositioni (§. 95.) locus esse potest; aut cum contagii materies cum saburrali juncta est principio (§. 96.); aut cum majores spasmi, dolores, systema nervosum occupant; aut cum pulsus duriores, phrenitica deliria, adspectus teter, fulgidique oculi, pectoris angustiae, et anxietas magna, observantur; aut cum super viscus infecta videtur infensa vitae depositio non gangraenosa; corticis tunc incauta administratio aegrotantem certe in pejus praecipitat, et vix nisi alio junctus remedio, imprimis si exaurientes inducat diarrhoeas, indicari potest.

§. 95. Hucusque *venaesectiones in nervo-*

Complicatae
inflam. cura.

sa febre instituendae, quod in hac, ut tali, nequaquam conveniat, non facta est mentio. A paucis interdum sanguine hic profuso, fatalis mox virium insequitur prostratio, cordisque vix non in totum sufflamminatur potentia. Sed ob solum *putridae* nomen, innumeri errores a medentium vulgo hac in febre commissi fuerunt: cum titulo magis hypothetico, quam ratione, et experientia adducti, venaesectionem in quavis *nervosa* omnem abhorreant. Saepius certe, quam multi contendunt, sub coelo etiam calidiori, inflammatoria constitutio cum nervosae unitur contagio; et neglecta sub ipso morbi initio venaesectio, quamcumque inanem reddere potest medelam. In juvenibus, plethoricis subjectis, saepe manifesta est mittendi sanguinis necessitas, atque venaesectio, caute quidem, et in ipsius medici praesentia, sed interdum aliquoties institui debet; licet vel apertam in hoc morbo inflammationem, tam audaci, quam si *pura* esset, venarum incisione pertractare minime queamus. *Pestis* ipsa nonnunquam venaesectionibus cessit feliciter; et tum sanguinis crasis, manifeste inflammatoria, tum pulsum, aliorumque symptomatum, praecipue vero doloris circa

ventriculum fixi, ratio, et levamen emissum cruorem mox insequens, sat satis huic operationi favent. Neglecta, his sub circumstantiis, venaesection, abdominalium viscerum, aut pulmonum, cerebrique inflammationibus, frequenter viam sternit; et licet, quae talia febris sub fine contingunt, non raro causam alterius utique naturae agnoscant; est tamen, ubi, et his in casibus, venaesectioni, sanguisugis, cucurbitulis sacrificatis, locus utiliter esse possit; prudensque medicus nullo non tempore indicationem, consilio atque experientia formatam amplectitur.

Morbus interim venaesectione, atque methodo huic ipsi correspondente ad *simplicem nervosam* reductus, eodem, ac haec ipsa (§. 94.) modo, sumpto interim ad praegressam complicationem respectu, pertractatur; nec *cortice* hic tam mature, quam illinc, locus sine damno conceditur.

§. 96. Si cum gastricis saburris *nervosa* Complicatae
 complicetur (§. III.): tunc major, quam un- gastr. cura,
 quam, incipiente mox febre, emeticorum,
 — vel solutis prompte, quae educendae
 sunt, materiis (§. 59.), porrigendorum necessitas urget: ne scilicet, eisdem neglectis, ad omnia rebellis sub fine morbi diarrhoea,

plurimaeque alia curationis nascantur obstacula. Serius interdum, praetervisum sub initio emeticum subministratur utiliter; sed frequentius virium jactura, commissum resarcire non sinit errorem; neque purgante alvum remedio, quo aegrotantes facile exhauriuntur, pro vomitorio supplere licebit.

Interim, ne contagii in ventriculi nervos actio, nobis, pro *gastrico* fomite, incautis imponat, aut latens in hepate, vel stomacho inflammatio!

Sub ipsa saburrae praesentia, emeticum repetendi non raro nascitur indicatio; sed facile et his sub circumstantiis, a violento nimis remedio naturae vires dilapidantur, nervorumque turbae immense increscunt. Ejectis vero per oesophagum saburris, quod in robustis alias, voracibusque hominibus per emeto-catharticum tentare licebit, in aliis tamarindorum pulpa et tartari cremor, vel denique refractae emeticorum doses, antimonialia, ipecacuanhae radix cum rheo permixta, ea cum cautela praescribantur; ne intestina, cum certo aegrotantis damno, ad nimias evacuationes provocentur. Saepius nos rhabarbari radicem corticis peruviani decocto infundi-

mus, et adjecta emulsione arabica, (N. XV.) cichoreique cum rheo syrupo, sine stimulo, ac pro virium ratione, aliquoties in die, aut clystere, alvum sollicitamus: donec evanescente saburrarum sat certo indicio, seposito quovis, aegrotantium viribus adverso medicamento, ad simplicioris nunc morbi (§. 94.) tractationem perveniamus.

§ 97. Symptomatum hac in febre urgentium cohors, praeter illa, quae (§. 94.) dicta fuerunt, interdum specialem, morbi-
que causae accommodatam medentis curam sibi expostulat. Effrenis nempe sub incipiente morbo vomitus, a sola contagii Cura symptomatum.
in ventriculum actione pendens, tum haustu antemetico (XVI.), tum, nisi prolecti beneficio sudoris dissipetur, opio compescendus est. Exhaustientem aegrotos diarrhoeam, laudati corticis decoctum, extractum, cum vino rubro, generoso, et cinamomo, — vel radix columbo, contrayervae, vel succus catechu, aut alumen, vel denique lactis recenter mulsi usus, aut theriacae, diascordii dosis, ore vel ano ingesta, moderant. Atroces in abdomine dolores, si visceris inflammatione Vomitus.
vera nitantur, venaesectione, quamvis tarda, aut hirudinibus, cucurbitulis sacrificata. Diarrhoea.
Dolorum.

tis (§. 95.), linimento volatili, aut vesicante, doloris regioni superimponendo, aut semicupio, fomentatione emolliente, anodina, nec non repetito enematum usu, leniuntur. Si ex sordibus intestino collectis ac putrescentibus irritatio proveniat; tamarindorum decocto, rhabarbari, chinae-
Delirii, que tinctura aquosa, illa expellatur. Delirio phrenitico, vigiliis, capitesque dolori, quae a spasmo originem habent, vinum, opiumque resistunt; si vero a sanguine encephalum appellente derivare videantur; praeter dicta (§. 94), hirudines, cucurbitulae ad tempora, occiput, vel post aures, indicantur. Haemorrhagia profusa atque symptomatica, tum cortice, tum alumine, exterius, interius adhibendis, acido minerali, frigidae commixto, fomentatione ex nive, aut glacie contusa, — interdum
Sudorum, vero tum vino, tum opio, coercenda. Sudores colliquativi, tum frigidiori atmosphaerae, tum latentis saburrae evacuatione tum acido minerali cum alcohole remixti,
Dysuriae, tum vino fraenantur. Dysuriam moderant emulsio arabica cum leni opiato juncta, ac clyster similis, majori laudani dosi roboratus. Retentum in vesica lotium, quamprimum hypogastrica regio intumescit, ca-

thetere subducimus. Si ad partem externam metastasis, non semper certe critica, ^{Metastasis.} contingat; haec ipsa mox emollientibus, tepidoque fotu, ac cataplasmate anodino, maturanda; contenta vero abscessu materies, citiori, quam in alio quovis, sectione, interdum priusquam fluctuatio compareat, evacuari debet. Si angusti sinus ichoris praepediant effluxum; ad illorum dilatationem procedendum. Pigriorem tumoris maturationem, irritantia quidquam superimposita, fermentum panis, cepae coctae pulpa, gummi ammoniacum aceto squillitico solutum, sollicitant. Dolentem nimis metastasin opiata emollientibus superaddita demulcent. Interdum et his sub circumstantiis, venaesectionem repetitam, si febris nova cum impetu magno accendatur, institui oportet. In casu gangraenae, ad corti- ^{Gangraenae.} cem, tum externe, tum interne adhibendum, descendimus. Ex decubitu mortificationem praeveniunt frequens aegrotantis in aliam partem conversio, positio extra lectum, hujus mundities summa, coxarum cum frigida lotio, vel frictio cum citrino pomo in medio dissecto, vel linimentum ex albumine ovi cum spiritu vini paratum, ceratum saturni, vel tela cerata. Praesenti ^{Decubitus.}

ex decubitu gangraenae, emollientibus anodinis, cum opio remixtis, occurrimus; vel corticis decoctum cum laudano exterius, internumque chinae usum consulimus.

Meteorismus.

Pro varia meteorismi causa nunc evacuans, nunc roborans medicamentum, nunc venaesectio et vesicans, nunc abdominis fomentatio emolliens; nunc vero nivis aut

Aphthae.

contusae glaciei impositio conducunt. Aphtharum dolens ad fauces apparitio, praeter causae latentis curam, frequens ac blandum oris sibi exigit balneum; si vehemens dolor, ac phlogosis defuerit; tunc boracis, aut vitrioli albi solutio cum melle edulcorata

Stupiditatis.

exterius convenire observatur. Stupiditatem a morbo reliquam surdasque aures, lenia interdum evacuantia, vel sub majori debilitate, roborantia, tempusque ipsum (§ 87.)

Surditatis
et aurium
abscessus.

saepissime tollunt. Interdum abscessus, surditatis nunc causa, nunc effectus, diuturno materiae fluxu molestus, succedit, summamque auris puritatem, et ab acri, rodente materia custodiam requirit. Positum post aures vesicans, et injectio anodina, aut vapor aromaticus, rebellem surditatem in aliis dispellit. Reliquum curae, infusum corticis frigidum, elixir vitrioli, cibi nutrientes, equitatio, aerque purus, rusticus, constituunt.

O R D. II. G E N. II.

FEBRIS CONTINUA GASTRICA.

§. 98. **P**ARS magna morborum in ventri- Gastrica-
rum gener.
culo, intestinis evolvitur, et ex ingestis,
quantitate, qualitate peccantibus, aut ex
corruptis hoc in loco, — aut demum ex
depositis in hunc ipsum stimulantibus
materiis, frequentissima febrium proge-
nies habetur (§. 50)

§. 99. Has febres, vel per se periodi- Notio.
cas, vel intermittens principio junctas
(§. 51.) vel denique continuitate non sem-
per aequali hominem invadentes, *gastricas*,
ut pro varia latentis causae ratione (§. 98.)
biliosas, saburrales, pituitosas, vemicosas,
appellamus: quarum multiplex iterum
cum aliis effectibus complicatio, et nunc
sporadica, nunc epidemica esse natura
consuevit.

§. 100. Gastrica, biliosaque febris, cum Gastricae et
bilios. sym-
ptomata.
estate calidiori utplurimum frequentius
incedit; sed nullo non tempore praesens,

et in regionibus paludosis vix nōn endē-
mica, aliarum febrium in modum cum hor-
ripilatione caloribus intercurrente ac bre-
vi, lassitudine, capitis, dorsi, lumborum,
artuum gravitate, dolore quasi rheumati-
co, incipit. Facies interea pallet, oculique
flavescent. Sed inprimis ventriculus sen-
su morbi sibi proprio laborare, languere,
ac ejusdem inflatio, tensio, oppressio, cum
anorexia, ciborum aversione, horrore, nau-
sea, vomituritione, flatuum male olentium,
materiae acidae, acido - austerae, tenacis,
biliosae eructatione, aut vomitu, observan-
tur. Hunc ventriculi statum citius, tar-
diusve oris conditio manifestat: quod ani-
mam spirans ingratam, foetentem, cum
lingua obducitur tenaci albidoque aut fla-
vescente muco: cum sapore singulorum
aut nullo, aut ingrato, aut amaro. Interea
et abdominis turbae frequenter succe-
dunt, flatusque intestinīs divagantes (bor-
borygmi) hypochondria, ventrem tendunt,
attollunt, plenitudinis, gravitatis sensu,
doloribus vagis, recurrentibus, cum ipsius
alvi obstructione, vel fluxu bilioso, foeti-
diori, spumoso, divexant.

Atque sub tali rerum statu, plures in-
terdum

ardum dies extra lectum teruntur: post
quos, praevio horrore non magno, nec diu-
turno, subinde nullo, calor, sitis, vertigo,
cephalalgia increscunt: pulsus, hinc inde
intermittens, continuo frequentior, sym-
ptomata ad ventriculum, cum plurimo ad
omendendum nisu, et ad abdomen, augentur;
necies magis nunc rubet, ad latera nasi pal-
let, virescit; inferius labium tremit, oculi-
que lacrymis fere innatantes fulgent; deli-
qua, vigiliae, aut sopor; frequentior, diffici-
ssque respiratio, saepius cum tussi, nunc
sicca, nunc humida, dolor pectoris, scapulae,
lumborum, rheumatico similis, saepeque ap-
parens, virium prostratio magna comparent.

Post tres, pluresve dies, symptomatum
maedam matutinis horis remissio, sudor-
que levis ad frontem, pectus, observantur.
lingua, nunc mucosa magisque flava; nunc
in medio sicca, bruneique coloris, urina,
cum ardore interdum excreta, profundius
navet, aut jumentosa, aut cum sedimento
ere roseo, aut furfuraceo, comparet. Ad
octem, praevio nonnunquam levi horro-
re, singula exasperantur: cutis aspera, sic-
ca, vehementer ardet, flavoque nonnun-
quam colore suffunditur. Vigiliae, inquiet-

tudo, deliria aegrotum magis magisque vexant; nares hinc inde cruorem stillant funduntque flavescenti sero innatantem.

Nunc, morbo per horas ingravescente, matutinae vix non disparent remissionis vestigia; stomachi, hepatisque regio tenditur magis, ac dolet; anxietas, calor, sitis, cephalaea, insigniter crescunt; deliria vix non continua urgent; siccantur fauces, et lingua viscidissimo muco oblita, bruneum, livescens, ac fere nigrum colorem adempta, fragilem vix non duritiem assumit, et finditur, loquelae inepta. Oculi nunc intense rubent, auditus obtunditur, ac tempora fortitur pulsant. Arteriae, vix plenae, sed contractae, celeriter moventur; urinae paucae, crassiores, foetidaeque, nesciente aegroto, cum alvo liquidiori, virescente, aeruginosa, vel brunea, olidissima, deponuntur. Interea venter inflatur, resonatque percussus; arescit cutis, aut sudore viscidissimo inundatur, variorum exanthematum palude.

Quodsi nunc morbus, aut neglectus, aut male curatus, aut ob peculiare aegrotantis circumstantias, lethalem in exitum ruat; sequuntur signa, quae *nervosam* febrem, tum simplicem (§§. 87. 88.) tum com-

allicatam (§. 103.) comitari, summamque vitalis energiae dejectionem testari consuescunt.

Si vero, tum naturae, tum artis auxilio, vehementiae morbi aegrotus resistat; nunc, vel incipiente jam febre, vel tardius, copiosa vel ore, vel ano rejecta materia, aliquando sat moderata per alvum cutimque excretionem, sensibilior iterum, longiorque insequitur exacerbationis remissio; madescit lingua, et mucus, quo, tenacissimo et fere in vaginam exsiccato, obvelamentoatur, in mollem solutamque gelatinam deliquari, vel, apice jam laete rubente, in squamas molles ad latera separari observatur. Interdum promptissima hac in parte mutatio succedit; et, quod vix non lignea duritie palato haerebat viscus: illud, post brevis somni, nunc tandem redeuntis, inducias, citissime mollescit, blandoque vapore irroratur. Atque nunc fere haec febris, ex qua forte clandestine confluxerat, in periodicam intermittentem frequenter transit; aut redeunte per dies adhuc aliquos tardiori mitiorque exacerbatione, hanc ipsam, et morbum sudor aequalis, vaporosus claudit; urinae sedimentum ex albedo rubrum copiose deponunt; atque alvus

ipsa, vel minime sollicitata; pultacea multa excernit.

Pituitosa
febr.

§. 101. Aliquando non tam *bilis* aut *sordium*, quam *pituitae* hac in febre apparatus observatur: quae scilicet tenacissima, et in filis ductilis, stomachum, intestina ipsumque oris cavum oblnit. Succedere id solet sub humida tum autumnii, tum veris constitutione, apud cachecticos ut plurimum, et laxos, debilesque homines; vel apud illos, qui alimento crudiori, viscoso, sub corporis motu pauciori, avidius vescuntur.

Lentior hic morbi ingressus observatur. Surgentibus a somno, parum quidem relictis, lassis, et morosis, fauces orisque cavum pituita obducta sunt; ructus inodori, copiosi, mucosaeque colluvies ex oesophago cum nausea propullulant; cibos vix appetunt, nec tamen iisdem protinus abstinere; post pastum, quasi indigestione laborantes, pigriores, somnolenti, plenitudinem, flatum, ventrisque obstructionem accusant. Urinae subjugales, aut crudae, cum pauca siti, et pulsu lento debili, interdum pleno ac subduro observantur. Succedunt horripilationes caloresque vagi, cum sudoribus parvis, aut cute sicca et squallida. Capitis gravitas fere plumbea,

aurium tinnitus, susurri, stupiditas. Tanta
vero interdum ventriculo, intestinis mu-
cositas agglutinatur: ut obducto bilis ca-
nale, ac praepedito ejusdem in duodenum
fluxu, icterus generetur. A flatibus tubi-
que intestinalis inertia abdomen intume-
scit et attactu dolet. Materiae, ranarum
permati fere similis, nunc insipidae, nunc
acidae, nunc simul amarae, per vomitum
hinc inde rejiciuntur. In aliis, fauces car-
rinali affectu rubentes dolent. Post sin-
gularem stomachi oppressionem, et anxie-
tatem, singultus, et impedita deglutitio;
post paucos vero dies copiosae ex faucibus
aphthae ascendere et oris cavum defoedare
observantur: quas aphthas, post horas non
multas, abstersas, post alias iterum copiose
repullulasse conspeximus. Alios spirandi
quaedam difficultas ac tussis, primum sic-
ca, deinde tenacissimae pituitae copiam
propellens, vexat.

Hucusque, nisi et major virium pros-
tratio, et artuum dolores ad noctem incre-
scentes, et sudatiunculae, latensque ad cu-
rem ignis, vel immature saepius erumpens
exanthema eandem docerent, vix *febrim*
morbum diceretis; jam vero haec ipsa sat

manifeste alternis fere diebus, aut ad singulas noctes, exasperatur: donec dispersa fere omni symptomatum remissione, vertigines, vigiliae, aut stupor aut coma, deliria, et potissima tum vix descriptae speciei (§. 100.), tum alterius (§. 87. 88.), et *gastricae* demum *nervosae* (§. 103.) phenomena, cum syncope frequenti, cum pertinaci, viresque omnes profligante diarrhoea, in conspectum prodeant.

Febris ver-
min.

§. 102. Alias, praeter allata febrium istarum (§§. 100. 101.) symptomata, copiosa vermium, nunc vivorum, nunc vero mortuorum aut semiputridorum, tum ore, tum ano rejectio simul observatur, et praeter singularem oris foetorem, plurima his propria irritationis phaenomena, pruritus narium, dolores vagi, lancinantes artuum, abdominis meteorismus, tremor, convulsio, pavores, aphonia, ptyalismus, deliria, animi deliquia, vomitus, tenesmus, et putrescentis muci copiosa per alvum excretio, succedunt.

Gastrico
nerv.

§. 103. Vel ob neglectam bilis, saburrae pituitae, verminosae materiae, febrem gastricam generantis, aut concomitantis ejectionem, aliosque diaetae, curationis errores, vel ob majorem illarum corruptionem,

ascitur, ut plurimum jam provecto morbo,
ell, si contagium simul accesserit, mox
rimo ejusdem principio, febris, cui, prae-
rr symptomata hucusque exposita (§§. 100.
101. 102,) singula nervosae, superius (§§.
77. 88.) descriptae phaenomena accedunt.
rrequentius longe, quam continua nervo-
i simplex, haec febris, nobis, *gastrico-nervosa*,
iis *gastrico-putrida* vocata, occurrit; au-
umno, hiemeque epidemico more frequen-
er divagatur, veramque carceralis, noso-
omialis cum saburris complicationem
§. 89.) praesentat.

Nunc vero haec febris lentiori passu,
tunc ex improvise quasi hominem adori-
ur. In primo casu, signa prodroma fere
um illis, quae (§§. 87. 88. 100. 101.) descri-
ta sunt, convenire cernuntur, ac lassitudo,
morositas, somnolentia, vigiliae, horripi-
tatio, oris viscositas, amaror, stomachi op-
pressio, ciborum fastidium, nausea, ructus
nidorosi, vomituritio, vomitus amarissi-
mae et aeruginosae bilis, lumborum capi-
isque dolor, vertigines, imminemtem mor-
bum praesagiunt. In secundo casu, hic
ipse mox incipit symptomatibus, quae
prodroma illinc signa nunc insequuntur.

Horror scilicet ultra horam saepe extensus, per vices recurrens, multos, non omnes tamen, invadit; sequitur mox calor, in pluribus, mordax, ad noctem continuo augendus. Interdum furiosa mox aegrotantem tenent deliria. Matutino tempore levis et imperfecta symptomatum remissio observatur; in aliis nulla. Arteriae nunc debiles et obscurae, frequentia vix notabiles; interdum initio plenae, ac duriusculae, post paucos dies sponte sua collapsurae. Amarities oris et nausea summa, tumoris oppressio ventriculi, qui ab attactu, et ab ipso fere stragulorum pondere sat acute saepius dolet. Ad vespertas denuo nova symptomatum, hemitritaei interdum decursui respondens, exasperatio. Interea oculorum flavedo, rubor, cephalaea, vigiliae, pavores, anxietas, animae foetor, ac deliria augentur; sitis, acidorum inprimis, vehemens, interdum pauca; urina, sub accessionibus, brunea, crassa, turbida et foetens, sub remissione aquosa et cruda; alvus ut plurimum obstructa, vel liquida, terribilimum odorem spargens. Sudores quandoque abundantes; sed visceri, et inutiles. Lingua jam tremula, viscosa bruneique coloris materia, cum dentibus, ultra quos

ix porrigi potest, labrisque undique ob-
ducta; vel scabra, et fere nigra, siccissi-
mum, ligneumque in ore conum refert.
Nares siccissimae camino vix non similes
et obstructae; respiratio difficilis et suspi-
ciosa; aurium molestissimus susurrus et
turditas, stupor continuo increscens et
coma vigil. Subinde sanguis per nares co-
piosus ruit, aut per urinae, faecum vias,
fluidus, congrumatus, praecedente ad pu-
erum dolore, excernitur. Subinde et nunc
viscidissima et aeruginosa bilis in copia
magna evomitur: cum quo fere morbus
convenit, qui haemorrhagiis magnis, nigre-
scentis bilis vomitu, et flavo cutis colore
attipatur, *febrisque flavae Americanorum*, aut *Sia-*
menensis morbi nomine venit. Alvus sensim
appud vix non omnes liquidior, viridescens,
porrunea, spumosa, foetentissima; neque hu-
mus, neque urinae continendae aut penitus
expellendae potentia superest. Si tamen
de salutis statu aegrotantem interrogemus,
se bene valere respondet, suosque, quos ab-
sentes credit, adire conatur; aut floccos
muscasque infelix capit; aut soporosus se-
cum taciteque musitat: aut furiose inter-
illum delirat. Atque nunc fere est, ubi pul-
sus, vix tantum hucusque citati, frequen-

tiores et exiles redduntur; et ubi *meteorismus* comparet: quem vel *saburralem*, vel *inflammatorium*, vel *gangraenosum* esse, per sua cuiusvis propria signa eruetur. Coeterum et manuum tremor, et subsultus tendinum, et comatosus sopor, cum magna carotidum pulsatione, continuo nunc vexant; respiratio difficilior, vox rauca, et tremula, aut nulla, et saepe, ob fauces quasi erysipelate rubentes, nunc ob summam pituitae hic collectae tenacitatem, alias ob maximam ariditatem, aut ob aliquam in oesophago paresin, aut denique ob latentes in eodem aphthas, aliquod sub deglutiendo obstaculum. Facies pallida, impura, cum genis ferre lividis, aut bruneis. Interea tum prius, tum hocce morbi stadio, frequentissima ad cutem exanthemata, petechialia, miliaria tum alba, tum rubra, cum illis interdum mixta, vel et vibices et maculae, rarius vero ad aurem parotis, aut sat frequenter in his ipsis abscessus comparet.

Tantem, sub lethali febris exitu, *meteorismus*, praesente licet diarrhoea colliquativa, augetur; faeces cadaverosum foetorem spirant; accedit singultus; frigescent extremities, sudorque viscidus, frigidusque profunditur; pulsus celerrimi,

tare, licet a quibusdam cum fructu tentatum, ambiguum tamen est: neque sub spastico ventriculi motu, emetici actio discrimine semper immunis esse potest. Post paroxysmum alii, ob vanam internae transpirationis, cutaneae adinstar, tunc absolutae, hypotesin, emetica praeferunt; sed exhausti per paroxysmum aegrotantis debilitas, et summa queitis necessitas id saepius improbant. Interim, nisi haec obsint; emesis et post, et ante accessiorem, sat tuto excitatur.

Fortioribus, minus tamen sensilibus subjectis, quo ventriculus et intestina simul evacuentur, emeto-catharticum (N. VI.) interdum conducit.

Subinde aut tenacitas, aut copia bilis, pituitae, tanta est, quae per unicum expelli haut possit emeticum: hinc in solventibus (§. 59.) aliquamdiu continuandum, et subsistenti indicationi novo emetico satisfaciendum est.

§. 61. Vel post celebratam sic emesin, *Purgantia*, vel, si haec ipsa aut aperte contraindicaretur, aut necessaria non esset, sine illa, — intestinorum quoque evacuatio remediis pro quovis subjecto facile eligendis (N.

§. 105. Nec rarum est, *gastricae febris* causas et effectus, cum aliis longe morbis, et laesionibus, sub annuae constitutionis favore, consociari. Sic ut diversissimas inter se affectiones, exanthemata inprimis varia, ipsasque externi corporis injurias, frequenter in partes violenter ducant trahantque suas.

Ephamera
gastrica.

§. 106. Sed et hoc ex continuarum genere, *Ephemerarum simplex*, tum *protracta*, non excluditur, nbi febris causae tam mites sunt, vel ex corpore tam prompte eliminantur: ut vel unius nycthemeri, vel paucorum dierum spatio, illa, sine ullo rerum discrimine, vel ipsius naturae, vel artis auxilio cedant.

Causae.

§. 107. Gastricarum causae jam ex ipsa morbi denominatione satis elucent; nec tamen ideo vel tam *manifestae* semper sunt illae, et ubique tam *significans* bilis rejectio est: ut gravissimi hoc in judicio errores tam facile evitentur.

Bilis.

Nunc scilicet quamplura ex dictis symptomata, morbi sub exordio, deesse possunt; quin ideo minus in *bilis* copia et perversione sit posita febris natura; nunc vero singula turgentis phaenomena bilis aegrotantem vexare videntur: quae pro alterius longe, quam pro *biliosi* morbi so-

ble habenda forent. Ipsum quidem, ex omnibus maximum viscus, hepar, copiosae secretionis capax, et bilis, sub aucto aestate, febrisque calore, pronissimum in stagnationem ac corruptionem fluidum est: quod, vel in jecinoris substantia et cystide, vel in tubo alimentari accumulatum, vel copia vel qualitate peccans, insignes utique stimulos excitare potest; sed tanta interdum biliosi humoris rejicitur copia: ut eundem, priusquam ad vomitum excitaremur, in vellea cystide, vel intestinis, ut febris causam, praeexstitisse, tum sola jam ratio, tum experimenta in sanissimis caeterum hominibus instituta refellant: qui, cum inasueti vel curru, vel navi agitantur; aut, si ad solam feminam respiciamus, cum utero conceperit, non minorem *bilis* copiam ex ore regurgitant: ex qua certe ad *biliosam* vomitus causam, prudens nemo concludet.

Nec validius ex mutato *bilis calore* ad tam insignem ejusdem corruptelam argumentum adduci potest: si vel ex sola acidorum cum vellea miscela, vel jam ab ipso pathemate animi, a dentitionis labore, et a causis vix vitæ, non plurima tantum, sed *aeruginosa* et rotinosa, ac *herbacea bilis* excernatur.

Ex his certe concludere fas erit: copio-

sum *bilis* in febre aliisque affectibus secessum, saepe non tam morbi *causam*, quam effectum, — tantique phoenomeni originem profundius interdum sepultam latere; quam ut ejusdem ex matula iudicium elicere semper queamus.

Nec juvat ex *materia bilis* in febricitaturi hominis sanguine collecta, tam insignem fellis derivare excretionem: quae ejusdem in sanis phoenomeni rationem reddere non possit; et tam morbosam congestionem, vel in utrisque, vel in nullo, supponi oporteret.

Atqui sic res omnino constituta videtur. Quin ad morbosam salis in cruore abundantiam concludamus; salsissimas oculus a dolore provocatus in promptu habet perque dies plorat lacrymas: neque tam saepe ab humorum, quam a secernentis organo vitio aut actione intensiori, secreti copia liquoris et natura pendet. Cachecticus, aut subflavus multorum, priusquam febricitent, color, certe nec majorem in sanguine *polycholiam* probat; nec copiosa in venis apud *ictericos* *bilis*, aut febrem gastricam, aut oris tam frequentem amarorem inducit.

Hinc non tam saepe, quam supponitur, febrium istarum causa in *bile* est: et

ii major in iis emeticorum ac evacuanti-
um virtus contrarium indicare videatur;
non tam unam emeticorum actionem esse
(§. 94.), et interdum causae agentis *effe-*
ctum, non steriliorem hac ipsa malorum
matrem fieri, cogitandum erit.

Quaecunque hinc fellis in hepate se-
cretionem potentius augere, ac cum ali-
qua constantia hoc ad viscus humores
praecipitare queunt; haec morbi cum
biliosa apparatu incedentis naturam deter-
minare valebunt; eruntque illa, quae fa-
vente anni genio, jecur ipsum moderate
stimulant: violenta pathemata, fortior
inprimis ira; suppressae transpirationis
confensum abdomini et producendae cho-
lerae, diarrhoeae, aptissimum acre, rheu-
maticum inprimis principium, contagia,
vel alius quicunque stimulus hepatico
systemati admotus: quo certe sensu, vel
scola jam drastica copiosam *bilis* secretio-
nem proliciunt, et ex sanissimo ventre
morbosam bilem expellunt.

Saburrae.

Frequenter vero primarum sordes via-
rum, indigestas ciborum reliquias, putre-
factos vermes, non minorem, ac ipsa bilis
scolet, corruptionem inire, febribusque
esse pro incendio, ditissimus istarum a

commensationibus ac crapulis proventus testatur. Nec tamen carniū nos magis, quam alimenti cujusvis alterius a ventriculo male subacti materiam propotiori *saburratum* causa habendam esse opinamur: cum, inito singulorum his ex febribus decumbentium calculo, pars maxima istorum, non animali certe, qui miserorum mensas fugit; sed crudiori longe victu, digestionis officinam inquinasse observetur (§. 92.) Quae ob suam cum nobis analogiam subiguntur citius prompteque solvuntur alimenta, ea nisi copia excedant, minori corruptionis in abdomine periculo ingeruntur; et multa, quae a Scriptoribus contra frequentiore carnis in sanitate usum prolata fuere, ex praeconcepta mentis circa sanguinis hac in febre *putredinem* opinione derivanda sunt. Major longe apud *nostrates*, quam apud plurimos septentrionales populos carniū consumptio; — nec tamen ideo, sub coelo licet calidiori, major *gastricarum* proventus a nobis observatur. Pauperes, vix non ubique ad olera et legumina damnati, frequentissimam nihilominus gastricorum segetem morborum offerunt. Fructuum horreorum, licet sanissi-

mororum, defectum, constitutionis utplurimum ejusdem, quae morborum popularium generationi favet, effectum magis quam biliosarum causam sistere censemus; et si aestivo hae magis, quam alio tempore occurrant: oportet hoc ex debiliore sub urente sydere ciborum subactione, multasque intestinorum affectiones ex frequentiore tunc sudorum suppressione potissimum derivare. Nec enim major atmosphaerae calor, quod hucusque contendebatur, gastricarum adeo biliosarumque febrium generari favere videtur; nisi quod in humidis pauidosisque locis nervorum imperio ac stomachi quam plurimum detrahatur tenori, sudorque hic frequentius, quam frigidiori sub coelo supprimatur. Hinc medicinam utrobique exercentes, invenimus, quod prius non sic se habere apparebat, febres fere omnes frequentius sub calidiori, quam sub frigida atmosphaera, de indole inflammatoria participare; et quamvis ubique febris inflammatoria, quae pura sit, sat raro epidemice grassetur; frequentiore tamen apud nos, quam sub sole minus urente, et ipsa adeo aestate, venaesectionibus, in febre tum intermittente, tum continua, locum concedi.

Pituita. *Pituitam* abundantem abdomine colligunt laxioris fibrae, cachectici, vitaeque desidis, otiosae, homines (§. 101.), et plurima sunt certe illius incommoda, ex mechanica hujus glutinis adhaesione, et ex ejusdem in *acidissimam* primum, dein vero in *putridissimam* colluviem conversione, facile interpretanda; sed quae *pituitosa* vocatur *febris* ac epidemico more grassatur: illam a causa tam quotidiana tamque paucis hominibus propria repetere nequimus. Quae vero morbosam in hepate secretionem sollicitant; ea, si ad mucosam ventriculi, intestinorum membranam divertantur, *pituitae* hinc non minus, quam *bilis* illinc uberrimum fontem constituunt. Non viscidioris mox sanguinis, *pituita* in febribus argumentum praebet; sed pro vitiatæ potius secretionis, quam pro *cachexiae acutæ* effectu, habenda est. Jam a sola intestinorum per vermes irritatione, copiosus tenaxque circa illos colligitur mucus; nariumque ac faucium, urethrae, a quovis stimulo affectarum exempla, similia effantur. Superficierum secernentium fortior irritatio, *coagulabilis lymphæ*, — mitior vero, *pituitae* densioris transudationem, quin talium morbosa in sanguine subsistant seminia,

excitat. Sub ipsa febre pituitosa non in primis modo viis sed vix non ubique, tenuissimi glutinis detegitur copia: ex quo collarum fit, specificum fere stimulum per totam aegrotantis machinam exhalantium actionem hic immutasse. Major hujus causae in mucosas intestinorum cryptas, quam in aliam superficiem, impetus hic esse observatur; sed ex consensu ventriculi in remotissimas partes, hunc stimulum propagari videmus: exemplo linguae, a quavis mox stomachi affectione densissima pituita obductae, et illo pulmonum, qui sub ferina crasse, ex ventriculo tam saepe derivanda, viscidissimo, ac piscium fere collae non dissimili muco obruuntur. Ipse quidem sanguis hac in febre eductus, gelatina obductus comparet; sed omnia satis ostendunt, non veram huic phoenomeno inflammationem pro causa subesse. Forsitan non vana hujus morbi denominatio foret, si *catarrhum universale, cum gastricae, nervosaeque symptomatibus*, eundem diceremus; et certe transpirabilis retenta — aut catarrhalis, rheumatica materies, quemadmodum nares, fauces, tracheam, ac pulmones mucosae febre subjugant: sic et pituitae ad

intestina secretionem ultra modum sollicitare frequenter observantur.

Contagium. Sed potissima hic iterum *contagii* habenda est consideratio: quod tum *gastricam nervosam* (§. 92.), tum *pituitosam febrem* saepissime comitatur, et sua in fibram muscularem, et vasa, nervosque actione, humorum naturam ac indolem promptissime pervertit.

Inflammatoriae complicationis rationem hic reddunt subjecti ipsius, praecedentium causarum, ac temporis constitutio, nec non eorum, quae tum in primas vias, tum in cordis arteriarumque potentiam, contrarium fere in sensum, agunt, conspiratio.

Prognosis. §. 108. Gastricarum, sine contagio, viscerumque aut humorum latente vitio, incedentium, si a morbi principio rectius pertractentur, non tam insignia quidem pericula sunt; et licet interdum *malignitatis* sub specie medentes affinesque terreant; prudenti tamen consilio felicem saepissime exitum adipiscuntur. In hoc vero morborum genere *crisis* in manu medici, non in *expectatione* est posita: quae innumeros, sub vanae cunctationis, ac simplicitatis in medendo titulo, jugulavit. Solvitur nempe haec febris per vomitum, ac diarrhoeam, restituto sub morbi fine sat abundanti su-

lore, et comparente in urinis lateritio aut subflavo sedimento. Frequenter vero ce-
tebrata in tempore emesis furientem jam
in viscera aegritudinem extemplo suffo-
cat. Raro exanthemata in biliosis, saburra-
libus, *crisin* constituere observantur. Quo
vero evidentior in gastricis remissio; eo
major salutis spes; et si exacerbationes
cum horrore inchoentur; eo probabilior
ex intermittentium familia origo redun-
dat. Quo citius hic sudores, exanthemata
comparent, expelluntur, et quo minus
prompte evacuationes emeticis purganti-
busque respondent; eo longior morbus,
aut faciliior ejusdem in nervosam compli-
catam transitus observatur.

Ut plurimum lentior *pituitosae* decursus,
et curatio taediosior, difficilior, magisque
incerta existit. Spontaneus ab initio vomi-
tus, et hunc insequens sudor aequalis vapo-
rosus, promptiorem salutem promittunt.
Rarius vero per unicum haec febris *crisin*
judicatur. Interdum tam miliaria alba,
quam aphthae copiosae, labiorumque ul-
cuscula, et salivatio abundans, post prae-
gressas evacuationes, cum levamine compa-
rent. Levior quidem diarrhoea hic utilis; sed
effortior alvi fluxus lethalis esse consuevit.

Summa vero *gastricam nervosam*, et eam quae contagio natales suos debet, pericula interdum citissima, alias ad, tres, quatuorve, aut plures hebdomadas extensa, premunt. Crisibus hac in febre vix ullum a natura tempus est constitutum. Caeterum vix non singula prognosis de *nervosa* (§. 83.) latae momenta hic locum inveniunt.

Majori discrimine tenentur, qui *gastrica inflammatoria*, quam qui simplici biliosa, vel saburrali febre laborant. Frequens sub illa, latensque viscerum inflammatio, huiusque in hydropem acutum, aut in gangraenam exitus conspicitur. Facilior hac in febre per metastases et abscessus ad salutem via est: sed et funestae depositionis exempla non raro medentibus offeruntur.

Cura febris
biliosae ac
saburralis.

§. 109. Febris *gastricae continuae* cura, sub morbi principio, fere cum illa intermittentis, quae ex eadem tribu est (§§. 59. 60.), si maiorem promptioris auxilii necessitatem addamus, in totum conspirat.

Sed primum est, ut *complicatio*, si quae subsit, *inflammatoria* attentius eruatur, pessimasque sequelas fatalis de *putrido* mox sanguine opinio habuit: quae medentium oculos circa cruoris demendi necessitatem hypothetico velo obduxit. Perniciosa quidem

in quavis certe gastrica venaesectio observatur, quotiescunque vera hanc instituendi desideratur indicatio; sed hoc ipso, quo de his loquimur, sub coelo, licet callidiori, non tam infrequens est gastricarum cum inflammatoria dispositione combinatio; et neglecta sub initio venaesectio, irrevocabile aegrotantibus damnum inferre, experientia convicti fatemur.

Quodsi vero haec complicatio desit (nec enim quaevis mox pulsum plenitudo, aut pectoris angustia, vel dolor punctorius hanc indicant): tunc, qua via bilis aut saburrae turgeant, ac si mobilitatem materiae ex hoc ipso agnoscamus: hae vel per oesophagum, vel per alvum promptissime evacuandae sunt. Solventibus igitur tenacem crassamque materiam attenuamus, potuque incidente ac acidulo diluimus: donec emetico, vel purgante, pro necessitate saepius repetito, praecipuam biliosae affectionis causam eliminasse videamur.

Erunt quidem certae interdum circumstantiae, quae emetici porrectionem contraindicabunt; sed quo major in diagnosi incertitudo, et quo vehementior morbus est; eo minor contraindicantium numerus et

auctoritas erit; neque minoribus periculis spes vitae, quae saepe ab emeticis unica est, sacrificari debet. Hinc si major instet morbus, nec hernia, quae sub emetici operatione contineri ac fulciri potest, — nec perpressae pridem haemoptisis metus, — nec spirandi difficultas, aut major ad ventriculum sensibilitas, — nec praegnans uterus, nec tenera aetas, aut senectudo, ab emetico absterrebit; quod, mitiori aegritudine, sub iisdem contraindicantibus, cum purgante commutari interdum oportebit. Nec interim evacuante per inferiora medicamento, vomitorii potenter indicati actionem supplere licet; nec major ab isto, quam a tarda in gastricis ac profusa diarrhoea, quae neglectam insequetur emesin, aegrotantis debilitas timenda erit. Quidquod et tardior saburrae ad superiora turgentis significatio, nisi latens abdomine, aut thorace inflammatio imponat, aut vires jam propemodum deletae obstant, vomitorium sibi non raro expostulet. Interdum paucae erunt, quae per vomitum a stomacho excutiantur materiae; sed magna hunc ipsum imminutio symptomatum insequitur: ex qua conjicere fas est: vel parva interdum principia majoribus tur-

his subesse, vel emeticorum actionem in reiecta minus consistere materia; quam in alia super nervis abdominalibus potentia esse quaerendam. Siccissimam et fere crustam in ore linguam, ab emetico, mox placidissimo rore madefactam, et naturali mollitie reipristinatum, tum nos ipsi conspeximus, tum alii; ut igitur nec ab hoc quidem symptomatae vomitorii indicati administrationi contradicatur.

Quotiescunque vero saburrarum nova comparent indicia; interpositis, quae viscidiores pituitas resolvere ac praeparare possint, remediis incidentibus ac salinis; ad novas evacuationes, modo jam satis indicato (§§. 59. 60.) vel ore, vel alvo instituendas eousque properamus: donec vel potissima sordescientis abdominis vestigia dispareant; vel debilitatis a saburrarum actione non derivandae ratio mutare consilium jubeat. Atque tunc iterum antimonia, sed refractis dosibus, cum haustu salino, aut sero lactis sat copioso soluta, gradatim porrecta egregie conferre, et non modo alvum quotidie, sed et cutaneam secretionem promovere observantur. Potus interim vel ex aqua et oxymelle, vel ex sero lactis, vel lacte ebutyrato,

vel ex succis fructuum horreorum recen-
ter expressis, cumque frigida remixtis,
clysteres vero ex similibus, quotiescunque
alvus reluctatur, frequenter injiciendi sunt.
Si majores aestus, post institutas jam eva-
cuationes, urgeant; vitrioli acidum, frigi-
dae sat magnae quantitati conjunctum,
tum hos ipsos, tum bilis corruptionem fre-
nabit. Interim aegritudine jam quidquam
adulta, factisque necessariis depletionibus,
conducunt illa, quae transpirationem mo-
derate secundant, singulaque corporis co-
latoria aperta servare queunt. Hinc ite-
rum refractae tartari emetici portiones
cum haustu salino combinatae perbelle
operantur: ut cessante evacuantium indi-
catione, interdum solae, curationem mor-
bi perficiant.

Cortici peruviano locus erit, ubi ejectis
saburris, remissiones sat manifestae occur-
rant, nec inflammatoria diathesis roboran-
tium usui refragetur. Summos vero hoc
medicamentum, vel sub leviori etiam re-
missione, effectus promittit, cum ex *intermit-*
tentis paroxysmis *continua* componatur.

Cura febris
pituitosae.

§. 110. *Pituitosae* febris, in qua inflamma-
toriae dispositionis, sat rarae, vestigia de-
sunt, curatio exigit, ut tenax primarum via-

rum gluten solventibus prompte reddatur mobilius, et quam celerius id fieri potest, solutum, per emesin ejiciatur. Interdum haec aliquoties repetenda venit operatio, adhibitis, tempore intermedio, incidentibus ex decoctis graminis, taraxaci, cichorei, florum arnicae, cum solventibus aliis, sale ammoniaco, et refractis tartari emetici dosibus. Ipsa vero emetica, ob glutinosam ventriculi custodiam, vel ob nervorum sensibilitatem minorem, facile actione sua spoliantur: hinc potior et hic est *antimonialium*, quam *ipecacuanae* ad ciendos vomitus efficacia. De intestinis quoque pituita liberandis nunc cogitandum erit; sed ob facilem in colliquantes diarrhoeas nisum, fortiorum hic exulet usus; rhabarbarum vero, cum aliqua portione *ipecacuanae*, vel cum sale ammoniaco, vel cum sulphure aurato antimonii, vel demum cum magnesia caustica, praescribendum, alvusque tum his, tum clystere, aliquoties in die movenda erit. Acidorum hoc in morbo usus vix emolumento, interdum vero damno esse observatur.

Si *contagium* et fortiora *nervosae* symptomata huic feбри subesse videantur; tunc, morbo ad ejus simplicitatem, per emetica

inprimis, reducto, is ipse remediis cardiacis excitantibus (§. 94.) expositis, pertractandus erit. Valent et hic, quae ibi de *corticis* usu dicta fuerunt, saepiusque in *pituitosa febre*, cum vel in pulvere, vel excitantibus nec quidquam suffultus praescribatur, anxietatem suscitasse est visus. Major vero intestinis a pituita liberatis irritabilitas esse, et incauta evacuantium dosis fatalem hic excitare consuevit diarrhoeam. Haec autem si morbo accedat; remediis (§. 97.) expositis arcenda est; nec tardioribus emeticis hic tam facile, quam in praecedenti specie (§. 109.), locus est: cum, fractis jam morbo viribus, hae ipsae per majorem evacuationem non possent non amplius prosterni.

Cura gastr.
eae nerv.

§. III. Quid in *febris gastrico-nervosae* curatione praestandum sit; hoc alibi (§§. 94. 96. 97.) jam abunde indicavimus. Magni vero hic interest discernere, num *simplicem* morbum, num *complicatum* pertractemus: nec enim *inflammatoria* his semper dispositione liber incedit (§. 90.); nec contagium frequentissime deest, quod majorem aegritudini malignitatem concedat. Ipsa quidem materiae abdomine coacervatae interdum tanta est depravatio, ut venenorum mo-

do, vel solo nervorum contactu, vel ad sanguinis massam resorpta, nervosum systema, contagiorum fere exemplo, aggrediatur, ac potiora *nervosae* producat phoenomena; sed tamen majora, sine *contagii* accessione, artis habentur subsidia, tutiorque longe purgantium usus tunc observatur.

Primum igitur est, ut in causas morbi diligentius respicientes, easdem citissime ab aegrotante removeamus. Deinde temporis, quo febris duravit, et virium vitae, et annuae constitutionis habenda est ratio. Summa igitur tum aeris, tum rerum, quae aegrotos circumdant, puritas esto; victusque majori ad primas vias corruptioni favens, animalis inprimis, exuletur omnis. Quae vero in his collectae praesentem morbum aut generarunt, aut comitantur sordes: hae, quamprimum ad evacuandum prompta sit materia, emetico antimoniali, aut, si diarrhoea jam subintret, ipecacuanha, toties, praemissis, si opus esse videatur, solventibus, expellantur; quoties et signorum id expetat ratio, et aegrotantis vires permittant. Abhinc vero et intestina saburris, bile, aut vermibus, tum per cremoris tartari, pulpaeque tamarindorum in sero lactis solutionem, tum si vermes in-

dicare videantur, addito his valerianae, aut santonico pulvere, liberanda sunt: quem ad finem refractae emeticorum cum haustu salino porrectorum doses, ac clysteres ex aqua et aceto, et ibi potissimum inservient: cum majoribus prostratio virium evacuationibus jam nimis repugnat. Rarum est, sed interdum accidit, purgantia per alvum remedia virtutem emeticis exserere superiorem: quotiescunque nempe major ad intestinorum canalem, quam ad ventriculum, saburrarum copia collecta haeret; ut plurimum vero, et interdum in proVectiori adhuc stadio morbi, summa est, nisi exhaustio maxima refragetur, procurandi necessitas vomitus. Emeticorum actionem per *calidam* promovere, nisi paucam, consultum non est; pro siti vero frigida, vel et glacialis aqua, cum acidiusculis succis remixta, potissimum, gratumve aegrotantibus potum constituit. Si ventris dolor, aut spasmus, mitiora implorent evacuantia; tunc amygdalarum, olivarum, recenter expressum, aut *ricini* oleum, securissimum praestat evacuans, vanusque timor est, ne ab animali calore, aut a bile admixta, haec olea rancescant. Utilissimam vidimus olei, cum tartaro emetico, pauxillo

aqueae et mucilaginis arabicae, soluto, miscellam: qua per horas successive porrecta, sensibilibus aegrotantium alvus blandissime reexcitatur, ac tormina fecali acredine inducta potenter sedantur. Saepius sub ipso morbi decursu nova quasi sordium intestina inundat colluvies: quae repetitam purgantium copem requirit; sed refractae stibii emetici doses, cum haustu salino, aut sero lactis epicraticae porrectae, huic necessitati satisfaciunt; et quo major contagii, viriumque successu morbi prostratarum est ratio; eo magis timeatur oportet, ne incauto purgantium usu, quod reliquum est vitae, evacuationibus expellatur.

Acidorum mineralium his in febribus usum, jam alibi (§. 94.) restrinximus, eorumque sub aestu majori bilisque corruptione insigni, administratio, nisi inflammatoria ad renuat dispositio, utilitatem habere observatur; interim vix tantum in secundas vias effectum ab his ipsis expectabimus, plurimumque laudis ex *putredinis* theoria huic remedio accrevit; quod certe, si major jam virium dejectio urgeat, aegrotis non sine damno praebetur, saepiusque, illicet optime dilutum, aridissimas jam fauces inflammasse, nobis visum est.

Quamplurimum vero sordium abdominalium signa, quibus fides haberi queat, disparuerint, nec latentis vestigia inflammationis, nec evidentior morbi continuïtas impediat; a cortice peruviano summa *saepe* virtus expectari potest. Non tamen universalem hujus remedii laudem confirmamus, qua indistinctim hac in febre, post absolutas evacuationes, vel omnibus porrigendum esse quamplures contenderunt. Debiliores certe, sub datis circumstantiis, hoc remedii genus egregie sustentat; sed vino, aliisque cardiacis longissime superatur, quotiescumque ex *intermittentium* familia conflata non est *continuae* natura, vel saltem aperta satis exacerbationum remissio, aut pulsus mollis, minorque urinae rubedo, non observantur: quibus sub circumstantiis saepe magnas hic cortex anxietates, spirandique difficultates excitavit. Hujus idcirco medicamenti usum, tum praedictae cautelaë, tum regnantis epidemiae character, tum sollicita praegressorum attentio, rectificant; nec parva tunc ejusdem portio, sed quae tanto morbo penitus debellando sufficere queat, praescribenda est. Sed quae simpliciores nunc febrim et fere *nervosam* (§. 88.), respiciant, quamque ma-

igna a vino, vesicantibus, camphora, aliisque cardiacis expectanda sint subsidia, jam alibi satis fuit expositum (§§. 94. 97.).

§ 112. Complicatam cum indole *inflammatoria gastricam*, ad leges pro intermittente hujus naturae traditas (§§. 52. 71.), — non tamen sine certo ad diversas hujus febris species (§§. 100. 101. 103.) respectu, pertractamus. Neque enim *inflammatorio-pituitosa* febris, quamvis venaesectionem non semper excludat, majorem sanguinis perferre potest jacturam; neque hanc tam facile perfert *gastrico nervosa*, aut *contagiosa*, quae plethoricum, juvenemque hominem ex improviso invadit, aut externae sese laesioni interdum associat. Coeterum pro sananda febre *inflammatorio-gastrica*, regula haec erit: ut praedominantis vel inflammatorii, vel gastrici genii potior habeatur ratio; utque illius cura non sine magna latentis in abdomine saburrae consideratione suscipiatur. Hinc venaesectio omnino evacuantibus coeteris, idque eo magis praemittenda erit, si visceris quaedam subesse videatur inflammatio: cujus ab emetico lethalis certissime foret, sine praemissa venaesectione, exasperatio. Haec

Cura gastric.
inflamm.

igitur mox a morbi principio instituenda, et pro symptomatum vehementia repetenda est, sub quo interim solventibus ex nitro, sale ammoniaco, cremore tartari, potuque ex sero lactis ac tamarindis parato, aliisque, tenaciores ventriculi, intestinorum sordes sine stimulo ad proximas evacuationes praeparamus, alvumque per clysteres, quotidie sollicitamus. Sed cavendum, ne larva nobis inflammatoria imponat: sub qua vires mox a detracto sanguine prosternuntur, vix amplius relevandae. Hinc sub dubia quodammodo indicatione, medentis in praesentia, ac imposito arteriae digito, secentur venae; sique pulsus hoc sub opere attolli observentur; cruoris cum fiducia major aliquanto copia detrahatur. Ipsa dein, vel paucioris, sanguinis conditio, cum regnantis constitutionis caractere, aliisque symptomatis comparata, quid ulterius audendum esse possit, ut plurimum docebit. Est tamen, ubi sub ipsis his dubiis, arteriae, secta licet vena, sub digitis nequidquam attollantur, quin ideo detrahendi cruoris minor sit necessitas; sed difficile est ea, quae expertum tunc medicum di-

ggant, verbis exprimere, et ad lectulos
magis, quam literis, doceri haec possunt.
Ad frequentius sat manifesta hic est mit-
tendi sanguinis indicatio, eamque, si ur-
gat, sine ullo resorbendae sic gastricae
arteriae timore, prosequimur audacter.

Pacato febris impetu ac inflammatorio
caractere, morbus ut *simplex gastrica* (§§. 99.
99.) tractandus, semper vero retinendum
est: devicta licet inflammatoria sanguinis
effluvia, hanc ipsam tamen per sat multum
tempus vix in integrum dissipari, et a
civis diaetae, aut curationis stimulo,
promptissime posse revocari. Hinc cibi
quicquid, iique vegetabiles, potus vero
modici, ac aciduli, aegrotis temperato
aere degentibus praebenti, remedia
vero, quae tam inflammationi, quam sa-
lutaris causae opposita sint, praescriben-
derunt (§. 109.).

Non reticendum hic est, interdum fe- ^{Inflammati-}
bris epidemicas comparere, in quibus ^{ones gastr.}
inflammatoria symptomata, cum localem,
aut topicam oculorum, faucium, pectoris,
aut rheumaticam, catarrhalem affe-
ctionem committantur, aut dysenteriam,
anthemata varia, morbillos, variolas, cir-

cum dant, *gastricis* longe praevalere signis, et maiorem curationis partem ab audacia sanguinis detractatione expectare videantur: cum interim experientia ostendat, a profuso uberius cruore, valdopere morbum augeri: qui vix peracta vel unica, vel altera venaesectione, copioso amarissimae bilis vomitu, promptissime solvatur. Tales nobis Epidemiae frequentius occurrunt, multasque conspeximus *ophthalmias*, *anginas*, *peripneumonias biliosae* potissimum *indolis*, et quae, cum, ob apparentem inflammationis intensitatem, copiosis venaesectionibus ab incautis et constitutionis annuae, causaeque morbi ignaris viris pertractarentur; civium animos artificiali prorsus lethalitate consternerant: ex quo apparet, non in quavis febre *bilioso-inflammatoria*, venaesectionem praecipuum curationis momentum constituere; nec ubique vomitoria, ad plenarium usque symptomatis inflammatorii dissipationem saluto posse differri.

Monendum quoque hic est, in complicatis cum inflammatoria dispositione *gastricis*, sub morbi fine, *sudores* salutariter plerumque a natura intendi: quae idcirco

um proficua aegrotantibus excretio, post
actos tum inflammatorios, tum gastricos
morbi istius impetus, lenioribus diapnoi-
ss ex haustu salino, vino antimoniato,
sob sambuci, et ejusdem plantae infuso, se-
mandanda erit. Si felix ad partem externam
metastasis contingat; haec ipsa emollienti-
as, anodinis remediis fomentanda, et ad
perfectam suppurationem ducenda est.
Si depositio ad viscus facta, ominosa de
ovo excitare videatur symptomata; ha-
tto ad prioris morbi naturam respectu,
enaesectio, evacuantia, vesicans, atque
ia, ex praedictis sat facile eruenda, indi-
antur.

§. 113. Reliqua ex morbo aegrotantis Reconvale-
scencia rat.
ebilitas, quod ubique retinendum est,
remediis et diaeta, pro febris superatae
tura et indole varia, diversis corrigen-
est. Nunc enim lenia evacuantia robo-
antibus commixta, infusum rhei, cum
orticis decocto; nunc vero hoc solum,
ut amara et martialia indicantur remedia:
morum usum nec linguae continuans
ucositas, nec forte superstes oris amari-
es, oppressio stomachi, aut diarrhoea,
raepediunt. Alias Elixir vitrioli, cum

cortice nuptum, ac vinum generosum
conveniunt: cum illi, quibus inflammato-
ria complicatio pericula auxit, roboran-
tium usum sine damno perferre non pos-
sint. Sunt, quibus repetita hinc inde ve-
sicantia, aut fonticulus, potissime condu-
cunt. Nullis non animi quies ac recreatio,
corporis adaequatum viribus exercitium,
et aer campestris proficere observatur.

O R D. II. G E N. III.

FEBRIS CONTINUA INFLAMMATORIA

§. 114. **A**LIIUD *continuae* febris genus est, Notio.
 quod ex aucta cordis, arteriarumque irri-
 tabilitate et actione exortum, majori, quam
 coeterae febres, symptomatum continua-
 tione mortales terret, ac ob frequentem,
 quam cum aliis complicationem amat, jam
 saepius nominanda fuit, *inflammatoria febris*.

§. 115. Haec ipsa, tempore quovis, ma- Natura et
extensio.
 xime verno, hybernoque sub frigore sic-
 co, interdum vero fervidissima aestate,
 adoritur homines laute nutritos, plethori-
 cos, juvenes, ac fortiori, irritabilique fi-
 ra constructos; nec pueris tamen, nec
 feminis parcit; et cum quavis corporum
 constitutione tum sana, tum morbosa
 connubium inire observatur. Colles, locos-
 que sicciores, septentrionali vento perfla-
 tos praediligit; sed nec planitiem, nec ip-
 sas adeo paludes dedignatur; ac sub cali-
 diori non minus, quam boreali sub coelo
 domicilium figit (§. 107.).

Symptomata,

§. 116. Subito quidem hic morbus et inopinato frequenter accedit. Horror ut plurimum validior ac fortis, interdum levis, aut nullus, scenam aperit. Sequuntur ignes tangentis digito mox fere ustionis sensum imprimentes, brevi tempore, sub maximo licet calore, moderatum. Pulsus frequentes, vibrantes, fortes, ac duri; sed a cruoris copia, aut spasmo, dolore, facile oppressi. Subtumens et sanguine suffusa est universa cutis, inprimis facies; rubent, fulgentque oculi, labia cum ore siccantur; lingua, sub initio humida, in gravescente morbo fit arida, et rubra; nares siccissimae, cum odoratus gustusque sensu fere abolito. Interea sitis intense urget, ad caput dolor haeret, et sub nullo, qui ingratus esset, oris sapore, interdum nausea, ac brevi cessans vomituritio, aut vomitus observantur. Respiratio vix difficilis, sed cita, anhelosa et calida; artuum gravitas, lassitudo, in pueris somnolentia, sopor, convulsio; in adultis vigiliae, insomnia terrifica, deliria interdum phrenitica cum temporis arteriae pulsatione, cordisque magnis vibrationibus. Urinae ardentes, parcae, flammeae, aut ru-

librae; alvus sicca et difficulter excernenda, transpiratio fere nulla, et sanguinis ex naribus stillatio. Hic vero e venis, nunc quidem, eductus, ruberior sano, firmusque apparet; sed paucorum dierum intervallum, emissus cruor obtegatur corio denso, subflavo ac tenaci, multumque circa placentam ponderosam colligitur serum.

Sic febris ista, cum primas origines duxit, vehementi cum impetu continuat, et vel brevissimo tempore per abundantes sudores, per urinam turbidam, copiosum sedimentum post breve intervallum deponentem, aut denique per copiosam narium haemorrhagiam, solvitur: ubi veram *Ephemeram* vel *simplicem*, vel *protractam*, Ephemera inflammator. quae *inflammatoriae*, vel *sanguineae* nomen meretur, constituit.

Nunc vero, ex causis majoribus orta, longiores cruciatus meditatur, et ad septimam fere, nonamque diem, non tamen sine quadam symptomatum ad noctem exacerbatione, ac aliqua versus matutinum tempus remissione, cutisque leni madore, protrahitur; donec vel eodem, ac *Ephemera* vix descripta, modo, in salutem terminetur; vel methodo perver-

sa, sudoriferis, calefacientibus exasperata, sub *nervosae febris* apparatu, ad lethalem exitum praeparetur.

Divisio. §. 117. Nimius tum cordis, tum arteriarum impetus ac reactio major vel ex *simplici* stimulo; vel morbillorum, variolarum, etc. exemplo, ex materia oritur, quae per se alterius naturae morbum constituit; aut ab hoc tandem producit ipsa: atque tunc inflammatoriae febris *complicatae* natura resultat. Non *acutam* semper haec ipsa, sed, ex continuato in longum stimulo, *chronicam* interdum, lentamque indolem habere observatur. Sed quemadmodum inflammatio sine febre universali frequenter occurrit; sic et febris inflammatoria, nunc sine conspicuis topicae inflammationis signis; nunc vero cum partis alicujus speciali phlogosi deflagrat.

Causae. §. 118. Quaecunque cordis, arteriarumque systema ad violentas, et continuatas contractiones stimulare possunt; ea in praedispositis hunc ad morbum hominibus (§§ 66. 69. 115.) febrem inflammatoriam excitare valent. Jam a solo, in longum tempus protracto corporis exercitio, fortissima quaevis animalia hunc in mor-

bum illico conjiciuntur. Sed quae peculiari stimulo in ipsam cordis vasorumque substantiam agunt; non absimiles ea hoc in systemate effectus exserere observantur. Experimenta quidem super arteriis instituta, earundem irribilitatem vix notabilem esse evincunt; sed sua est cuivis parti ac propria quidem sensibilitas: quae fortissimis interdum excitantibus non respondet; cum a leniori, nec sensibus aliis, nec chymica indagine pernoscendo stimulo, promptissime in maximos rapiatur motus. In vehementissimis inflammato-
riae naturae febribus, sub enormi cordis arteriarumque agitatione, non modo has ipsas; sed venarum totam compagem, interna superficie undique profunde rubentes ac inflammatas nos primum conspeximus, similesque arteriae, inprimis magnae, phlogoses partiales, sub iisdem circumstantiis, jam pluries ostendimus: quae certe arteriosi, venosique systematis a certis stimulis, ab intus quidem admotis, irribilitatem abunde confirmant. Quaecunque igitur vel nata in sanguine, vel illuc advecta materia stimulans, ex suppressa inprimis, septentrionalis venti post

sudores, afflatu, potu gelido, balneis frigidioribus, vestimento leviori, transpiratione oriunda, vel rheumaticum, arthriticum, contagiosum, purulentum, venenosum acre, etc. spirituosus potus, frequentem inflammationis febris originem constituunt. Nec minus huc spectant, quae nervorum praecipue actionem intendunt, pathemata incitantia, contentio animi, vehementior ac diuturnus dolor, vigiliae protractae, laesiones variae; tum naturalis, vel assuetae excretionis per nares, intestina, vel uterum retentio, calidissima balnea, ictus solis, et alia, quae, sicut localem in parte inflammationem excitare (§. 125.), sic et febrim, de qua sermo est, validissimam incendere queunt.

Prognosis. §. 119 Purioris morbi, si rectius eidem ac in tempore occurramus, pericula tanta quidem non sunt; ac ipsa saepe natura per largiorem ex naribus haemorrhagiam, acutiorem alias longamque febrim, in *Ephemeram* (§. 116.) convertit, solvitque totam. Haec ipsa cruoris per diversa colatoria expulsio tardior jam morbum, sed non sine larga sudoris, ac urinae sedimentosae excretionem, circa septimum fere, undecimumque diem, dissipare consuevit. Inter-

dum vero ex insigni humorum aestu citissimus in lethales viscerum infarctus inflammatorios et gangraenam fit transitus; aut haemorrhagia interna citissima morte aegrotantem aufert. Singularis est hoc in morbo ad metastases suppuratorias dispositio, quae coagulabilis ac semipurulentae lymphae transudationem ex vasis in vicinam cellularem, probabilem admodum reddit; et ex resorpta hac morbosa, nec in laudabilem amplius succum convertenda materia, videntur tum subitanei illi, ac sine locali inflammatione nati abscessus, tum copiosum in urinis, ac purulentum sedimentum, ac fere similis per alvum secessus, derivari posse. Testiculorum subinde tumor phlegmonosus hic succedit; quem promptissime in lethalem suffocationem, ex sanguinis in pectoris cavum effusione, abiisse conspeximus. Coeterum et anginae, et pulmonum, fatalem phthisin minitantes, abscessus, miliaria interdum, praecipue alba, ex imperfecta hoc in morbo crisi, nec non varia nervorum, ex facta super his metastasi, vitia frequenter oriuntur.

§. 120. Quae complicatae inflammatoriae Cura.
febris curam respectant, ea diversis in locis

(§§. 46. 62. 71. 95. 112.) exposita habentur, ac ex coeterorum morborum consideratione ulterius patebunt. *Simplicioris* vero *inflammatoriae* medela consistit in eo: ut nimiam systematis vasculosi reactionem humorumque impetum promptissime restringamus; ut potu copioso, diluente, acidiusculo sanguinis aestum, ac irritantem vasa naturam imminuamus; ut quemcunque ab aegrotantibus stimulum solícite auferamus; ut sub fine morbi illas praecipue excretiones, per quas natura crisin molitur, blandissime promoveamus, turbarumque effectus, aut morbos, in quos inflammatoria febris abiverit, quo fieri potest modo, tollamus.

Venaesectio

Nimiam cordis, vasorumque reactionem *venaesectio* potenter infringimus. Haec enim cruoris massam a corde ac arteriis movendam imminuendo, majoris irritationis motusque causam imminuit, plenitudinem nimiam vasorum, pressionem, spasmus, caloris, ab his saltem oriundi, rationem aufert; elasticitatem vasorum, quae secretionibus praesidet, motusque libertatem restituit; extravasati in cellulosam sanguinis, lymphatici, serosi humoris resorptionem faciliat; excretiones retintegrat; respectu partis a vulnere dissitae,

ecet huic rei, mathematicis in vivente
machina calculis nequaquam submittendae,
nimium certe tribuerint, pro momento
evellit; ratione vero illius, in qua vena
secta est, et quae plus nunc sanguinis ac-
cipit, pro tempore derivat, miniasque et in
ni ipsius destructionem tendentes, cor-
poris vires imminuit, ex quibus luculen-
ter apparet, magnum in venaesectione, si
esse indicetur, remedium morborum esse
positum; sed nihil insimul in Medicina
esse quo tam saepe abutantur medentes,
quam venaesectionem.

Indicatio venaesectionis ex symptoma-
tum (§. 116.) vehementia, non ex sola co-
stae, seu *crustae*, ut vocant, *inflammatoriae* con-
stitutione, petenda est. Quo prius vero et
corbi magis initio sanguinem mittimus;
melior a venaesectione obtinebitur effe-
tus. Interim et tardius, et quocunque mor-
tempore symptomata illam vero indi-
cant, sanguis tuto mitti potest, neque, ob
eam hypothesein, elapso triduo, vel qua-
riduo, neque ob menstrui forsitan compari-
sonem, aut provectae, aut infantilis aeta-
tionem, sine damno, vel per horam,
intermitti, aut suspendi venaesectio potest.
Sanguinis detrahendi copia, ab aegrotan-

Hirudines,
scarificat.

tis aetate, sexu, constitutione, morbique ipsius vehementia, determinatur. In genere, ubi cum locali, visceris praecipue nobilioris, phlogosi febris nostra incedit: major ut plurimum cruoris copia mittenda est. Infantes interim tam largas venaesectiones difficulter perferunt, saepiusque *hirudinibus* aut *cucurbitulis scarificatis* apud illos est locus: quae certe non minus apud adultos, infracto jam per venaesectiones febris impetu, si partialis subsit inflammatio, loci inflammati vasa egregie deplent, spasmisque ac tensioni, doloribus, medentur. Parum vero apud adultos, hac febre decumbentes, paucarum unciarum, quantumvis repetita saepius, cruoris detractio juvat: unica nempe ac sufficiens ex largiori vulnere instituta venaesectio morbum longe certius, quam si maiorem cruoris copiam, sed longiori tempore, detraxissemus, jugulat.

Interim nec sub iisdem quidem signis semper eadem, sub quavis anni constitutione, venaesectionis abundantioris necessitas est; nec in eo certe inflammatoriae febris cura versatur: ut sine discrimine ac mensura cruorem disperdamus. Hinc ad lipothymias usque hunc ipsum fundere, ut periculosae rem aleae habemus; nec citius, quam par

est, venaesectionis vix institutae effectus expectari, vel, sine summa necessitate, haec ipsa mox frequentius repeti potest. Licet vero mittendi sanguinis copia, venaesectionum numero circumscribi non queat; semper tamen mente revolvendum est; vel in ipsis inflammatoriae naturae morbis, naturam certis adhuc viribus, sub eegritudinis fine, indigere; ac cavendum esse, ne, quos morbus forte nequaquam occidisset, hos scalpello crudeliter trucidemus.

Quamvis vero *refrigerantium*, ut vocant, ^{Refrigerantia.} actio, talis quidem in humano corpore esse non possit, qualis ex salibus mediis cum aqua remixtis, extra hoc ipsum, observatur; nihilominus tum salia neutra, tum acida vegetabilia sat egregios hac in febre effectus habere, vasorum solvere spasmos, impedimenta cordi opposita auferre, ac calorem infringere saepius concipiuntur. *Nitrum* quidem decoctis hordei, avenae, vel frigida solutum, a duobus sere drachmis ad unciam dimidiam, per diem frequenter praescribimus; ad majores vero doses porrectum, a paucis certe, hisque robustioribus tantummodo viris,

perferri observavimus. Eadem saepe irritabilitas stomachi, lautiori *ammoniaci* salis usui refragatur. Hinc frequentior nobis *pulverum temperantium* (N. XVI.) usus est; fructuumque horreorum recentes, acidulosque succos, vel cremorem tartari, vel acetum cum aqua et melle aegrotantibus, sub variis formis offerre solemus. Nisi major cordis, vasorumque tonus obstet; *frigida* potior, aut aegrotis gratior potus non existit.

Aer frigidiusculus.

Sed nihil calorem animale ex istis moderabit; nisi atmosphaera, quae aegrotantem ambit, tum puritate maxima excellet; tum grato ac moderato frigore succurrat. Frigidior quidem aer sub graviori, pulmonum inprimis, inflammatione cum damno corpus, hosque ipsos, allidit; sed temperata aeris conditio et aegrotantis extra lectum positio frequens ac cauta, arduentes aestus, anxietatem, deliria, aliaque febris inflammatoriae symptomata, praeter aliis longe infringit.

Glysteres.

Nec minor *clysterum* ex aqua cum nitro et oxymelle, vel ex lactis sero, utilitas est, atque summa hac in febre necessitas. *Purgantium* quidem, in hac ipsa, indicatio, vix, nisi gastricae saburrae signa haec exigant:

urget; sed frequentior fere hic casus
est, et institutis jam venaesectionibus, ta-
marindorum pulpa cremorque tartari
cum nitro, in sero lactis, aut aqua soluta,
non sine conspicua utilitate, aliquoties
in die alvum movebunt.

Quo vero tempore futuram morbi per-
iculis solutionem praevidemus; opor-
et cutem humoribus perviam, docilem-
que reddere; ac hos ipsos leniori dia-
moico ad superficiem invitare. Balnea
interdum tepidique focius egregiam hic
opem largiuntur; et haustus salinus cum
mini antimonialis portione junctus, tum
infusum sambuci, aliudque subcalidum
potulentum, secundae indicationi respon-
dent. Nec tamen sudor praepostere hoc
in morbo moveatur, ac ne delitescens sub
cineribus ignis incauto stimulantium usu
capiatur in flammam! quae scilicet sub
tam infausto artis conamine ad cutem
exanthemata comparent: illa nec ullo
morbi levamine efflorescant, facilemque
febris in *nervosam* transitum praedicere
observantur.

Si quae narium haemorrhagia aegro-
tantibus superveniat; ea nec adstringen-

tibus, nec contrariis quibuscunque remediis, nisi major, quam par sit, virium dejectio insequatur, cohibenda.

Vesicantium hoc in morbo, nisi in alium jam converso, usus esse vix potest. Vana sunt certe, quae, in vivente homine, a *vicantharidum* solvente expectantur subsidia; et vana sanguinis per vasa nunc circulantis spissitudo major. Interim si vitae vires a nimis forte venaesectionibus, aut a causa non inflammatoria, prostratae id exigant; ac fortiora interdum deliria cum pulsu debiliori urgeant; aut si localis inflammatio venaesectionibus jam jam infracta jubeat; vesicantium usui, qui et spasmos interdum sedabit et sudorem eliciet, quam minime repugnamus. Sopori alias ac delirio hoc in morbo occurrentibus felicius opponentur aut occipitis scarificatio et cucurbitulae, aut hirudines post aures, vel ad tempora, vel naribus, applicandae, vel ipsa, si vires permittant, jugularis venae incisio.

Quod ad *corticis peruviani* hac in febre usum pertinet: ille, a pluribus licet laudatus, paucissimis in casibus innoxius esse potest. *Intermittentes* ipsae, quae inflamma-

coriam indolem aliquando ostendunt, ab hoc remedio non tam raro in continuas pervertuntur; et nisi magna vel hujus, remissio; vel virium projectio conspicua ad jubeat, roborantium, viresque jam nimias erigentium actio non potest non aegrotantibus officere.

Quae abscessus ex imperfecta inflammatoria crisi non nunquam prorumpentes concernunt; illa ex regulis alibi (§. 112.) reexpositis, facile intelliguntur.

Facilior post febres *inflammatorias* recon-
valescentia, et promptior virium restitu-
tio observari consuevit. Hinc non tam ur-
gens hic est roborantium nutrientiumque
indicatio; ut non ex citiori alimentorum
vinique praepostero usu, vix superatae
maegritudinis scena saepissime reiteretur.
Solius naturae vires, et juvenilis aetas,
superandis morbi sequelis ut plurimum
sufficiunt; ac sub vegetabili, digestuque
facili cibo, infusum chinae cum frigida
paratum, prae coeteris salutem restituit.

Reconvale-
scentia.

FORMULAE MEDICAE.

IN §§. PRAEGEDENTIBUS CITATAE.

Num. I.

Decoctum resolvens.

RECIPE Radicis graminis unciam unam,
coque in s. q. aquae, ut colatura sit li-
brarum duarum.

N. II.

Pulvis resolvens.

Rc. Cremoris tartari pulverisati unciam
dimidiam.
Tartari emetici (*) granum unum.

(*) Praeparatur apud nos cum pulvere Algaroti et
Cremore tartari, methodo jam cognita.

Misce exacte, et divide in sex partes aequales.

Interdum duo grana tartari emetici, cum uncia dimidia Cremoris tartari miscentur.

N. III.

Haustus salinus.

Rc. Spiritus Mindereri aut aceti ammoniacalis,

Infusi Sambuci, ana uncias tres;

Oxymellis simplicis, unciam unam.

Misce.

N. IV.

Solutio emetica.

Rc. Tartari emetici grana tria,

Solve in aquae destillatae unciis tribus,

Misce.

N. V.

Pulvis emeticus.

Rc. Radicis Ipecacuanhae grana viginti,

Tartari emetici granum unum,
Misce,, fiat pulvis.

N. VI.

Emeto - Catharticum.

Rc. Salis anglici unciam unam.
Tartari emetici grana duo.
Solve in aquae destillate unciis sex.

N. VII.

Pulvis alvum evacuans.

Rc. Pulveris radice Jalappae drachmam
dimidiam,
Tartari vitriolati scrupulum unum
Misce.

N. VIII.

Potio laxans.

Rc. Salis anglici unciam unam cum dimidia,
Mannae electae unciam unam.
Solve in aquae unciis sex.

N. IX.

Potio laxans.

℞. Radicis rhei electi drachmam unam
Foliorum Sennae drachmas duas,
Salis anglici unciam dimidiam,
Infunde aquae fervidae s. q.

In colatura unciarum sex, solve
Mannae electae unciam unam.

N. X.

Pulvis nauseans.

℞. Pulveris radice Ipecacuanhae gra-
na duo,
Sacchari albi scrupulum unum.
Misce.

N. XI.

Pulvis nauseans stibiatus.

℞. Tartari emetici granum unum.
Sacchari albi scrupulum unum.
Misce, fiat pulvis.

N. XII.

Solutio amara.

Rc. Extracti gentianae drachmas duas,
Solve in aquae Menthae piperitae
unciis quatuor.

N. XIII.

Solutio amara vinosa.

Rc. Extracti gentianae drachmas duas,
Solve in vini Cyprini unciis quatuor.

N. XIV.

Acetum camphoratum.

Rc. Camphorae drachmam unam,
Teratur in mortario lapideo cum spi-
ritus vini rectificati guttis viginti,
Sacchari albi unciis duabus,
Probe tritis affundantur
Aceti optimi unciae decem.

N. XV.

Emulsio arabica.

℞. Gummi arabici unciam dimidiam,

℞. Amygdalarum dulcium, excorticatarum

Num. III.

℞. Sacchari albi drachmas duas.

Terantur invicem, et adde, sub continua

agitatione, olei amygdalarum recen-

ter expressi, quantum cum hac

massa uniri potest; posthinc affunde

paulatim aquae uncias octo, et cola.

N. XVI.

Haustus antemeticus.

℞. Salis alkalini vegetabilis grana viginti,

Detur ad chartam.

℞. Succi pomi Citrini recenter expressi unciam dimidiam.

Detur ad vitrum.

Misceantur, et sub actu effervescentiae ab aegrotante hauriantur.

N. XVII.

Pulveres temperantes.

Rc. Pulveris Cremoris tartari unciam
dimidiam,

Nitri puri drachmam unam cum
dimidia.

Misce et divide in sex partes aequales.

Finis Lib. I.

D E

GRANDIS HOMINUM MORBIS

E P I T O M E

AELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

ACC. CAES. ET REG. AP. MAJ A CONSILIIS MAGISTRATUS
POLITICI ET OECONOM. MEDIOLAN., FACULTATIS ME-
DICAE AC NOSOCOMIORUM PER INSUBRIAM AUSTR.
PRAESIDE, XENODOCHII PAPIENS. AD S. MATH. MODE-
RATORE, THERAPIAE SPEC. ET CLINICS IN TICINENSI
ACADEMIA PROFESSORE P. ET O. ACADEMIAR. REG SCI-
ENTIAE. GOETTING. MANTUANAE. ET ELECT. MOGUNT.
TUM SOCIET. PATRIOT. MEDIOL. ET MEDIC.
HELVET. SODALI.

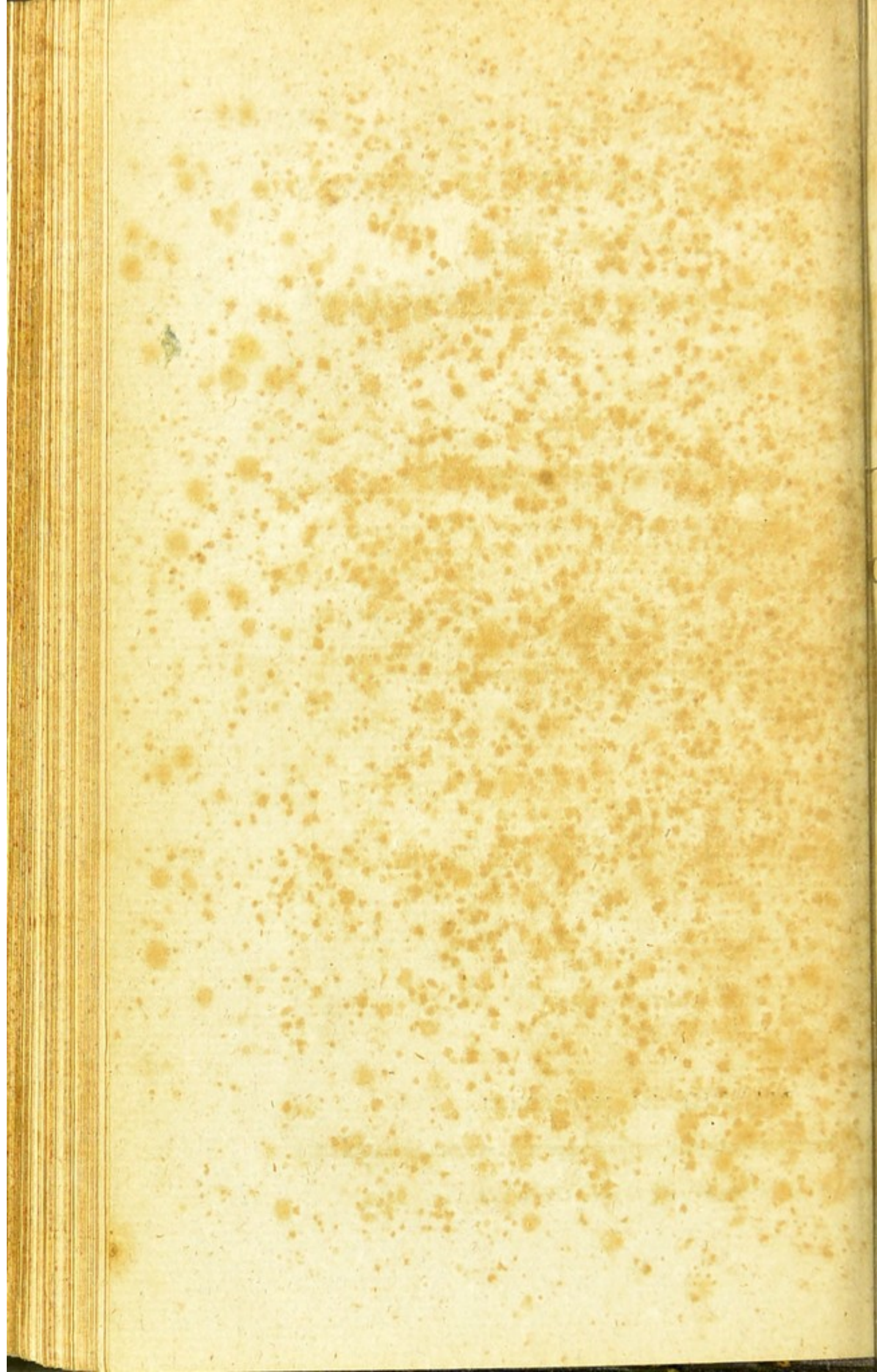
L I B E R I I

DE INFLAMMATIONIBUS.

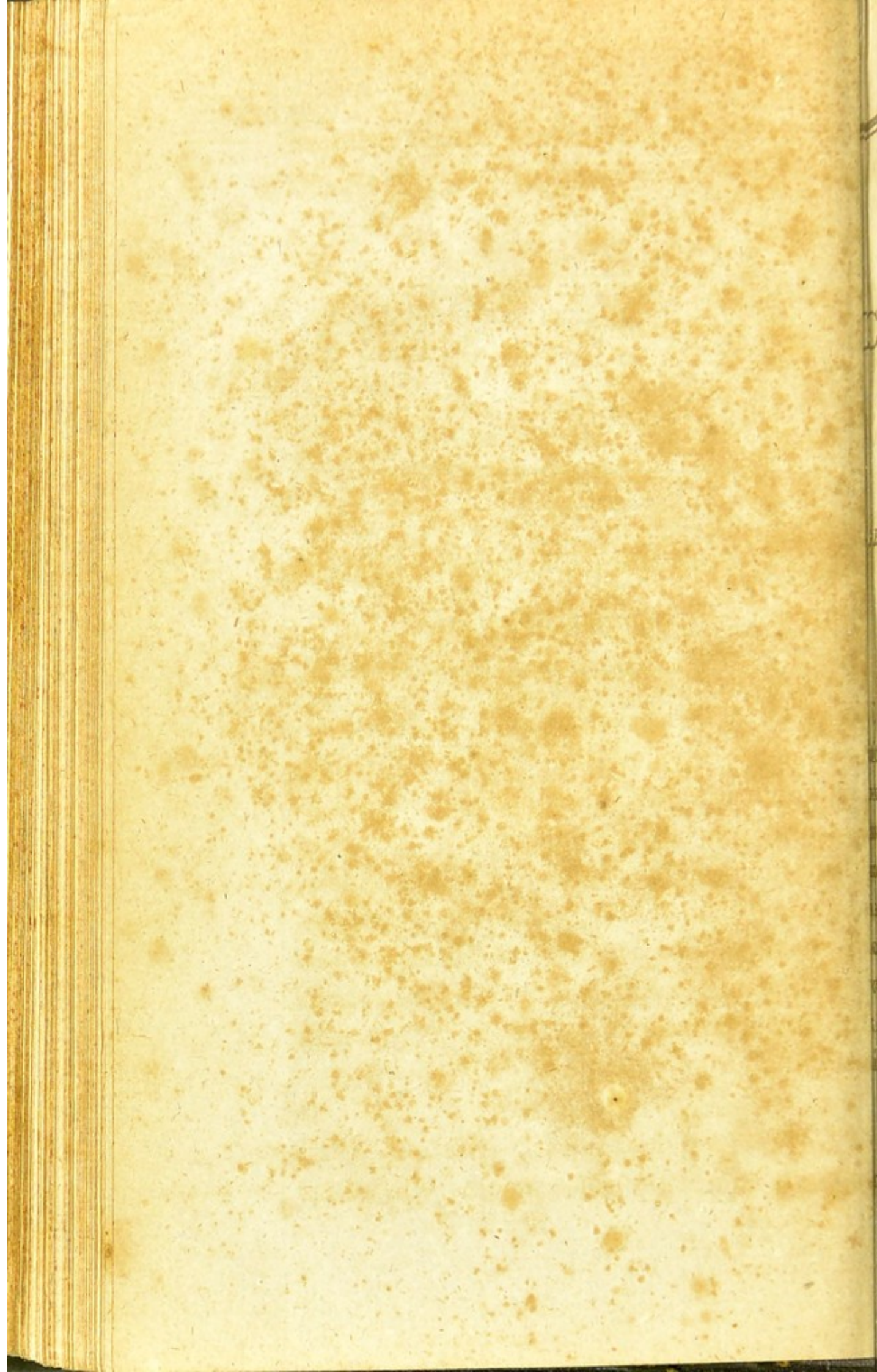

MANNHEMII MDCCXCH.

C. F. Schwan et C. G. Goetz Bibliop. Aul.

D E
CURANDIS INFLAMMATIONIBUS
LIBER II.

CLASSIS SECUNDA. INFLAMMATIONES.

GENERALIA DE INFLAMMATIONIBUS.

§. 121. CALOR partis, tensio, moles ac durities aucta, ut plurimum cum sensu doloris, nunc ardentis, nunc pungentis, pulsantis, nunc gravativi, aliquando nullo, cum calore nunc vivido, nunc profundius rubro, saepe cum febre, pulsu frequenter plethorico, forti, ac duro; saepe contracto ac parvo; aliquando naturali; ac tumoris evidenti, ut in suppurationem, aut in gangraenam transit, dicitur *inflammatio*. Natura Inflammat.

§. 122. Ex his igitur signis (§. 121.) Fallacitas praesens agnoscitur inflammatio; sed ex eo symptomat.

rundem complurium defectu, ad absentiam istius, sat infirmo concluditur argumento. Hinc saepius *occultis* tenentur inflammationibus viscera, et ad partes adeo *externas*, hae ipsae tam profunde interdum haerent: ut, quo loco nec rubor, nec fere tumor comparuerat; eo non raro purulentus jam humor, aut sanies, subjectam carnem ac ossa depascatur. In ophthalmiis chronicis, in phthisi pulmonali, in peripneumoniis ventriculi, intestinorum, ac hepatis inflammationibus, etc. dolores frequenter non urgent; et quotiescunque vel paralysis, vel gravior sensorii communis affectio subest: illorum, quae in partibus contingunt, ammittitur conscientia. Non quavis certe sub inflammatione, pulsus vel impetu, vel frequentia augentur; nec ipsae adeo functiones organorum ab inflammationibus continuo supprimuntur: ut igitur in dijudicanda internorum phlogosi, non unum, vel aliud ex allatis (§. 121.) signum; sed singulorum congeriem symptomatum, causas praegressas, et regnantis constitutionis naturam consulere oporteat.

Divisio.

§. 123. Varia quoque inflammationis na-

est, prout partem vel *externam* vel *internam*, et inter has vel caput, vel jugulum, vel pectus, vel abdomen, vel artus, vel superficiem externam adurit; prout vel *primarium* est morbum, vel ab alio *secundaria* pendet; aut vel cum *intermittente* (§. 68.), vel cum *acuta* febre (§. 114.), aut cum *gastrica* (§. 98.), aut cum *nervosa* (§. 80.), aut deinde cum nulla (§. 122.) incedit; atque hinc vel *benignam*, vel *malignam*, ac interdum *modicam* mutuatur naturam, cursumque vel *acutarum* more, vel *chronicarum* sectu absolvit. Nec aliorum connubia morborum ab inflammationibus respuuntur; quorum vel *simplex*, vel *complicata* resultat: earum exemplo, quae cum contagio scrofularum, morbillorum, aut luis, vel cum rheumatico, catarrhali, vel alio; tam frequenter incedunt, legemque vel his imponunt; et ab iisdem ipsae reguntur. Frequentius *exemplum* inflammationes characterem assumunt; aut certis demum regionibus communiuntur, ac vix non *endemicae* observantur.

Pro ipsius vero inflammationis externae *Erisipelat.* violentia ac sede, vel superficiali lateque missa, vel in tumorem circumscripta, atque profundius penetrante, *Erysipelatis* illa, vel

phlegmonis nomen assumit. Ac primum quidem ex istis, fusius alibi describendum est; *phlegmone* vero inflammatorium sistit tumorem, calentem, ac profunde rubentem, splendentem, in medio sui elevatum, saepe acuminatum et exacte circumscriptum, cum dolore distrahente, ut plurimum insigni ac pulsante, in abscessum frequenter terminandum. Prima hujus principia sub *phlogosis* nomine veniunt, a *phlegmone* non nisi gradu distinctae.

Symptomatum varietas.

§. 124. Descripta (§. 121.) inflammationis symptomata ulteriorem hic dilucidationem ex eo vix admittunt, quod pro varia febris, quae eandem comitatur, natura (§. 123.), pro differentia causae, ac pro loci, quo sedem figit, diversitate, haec ipsa summo opere mutantur. Ut plurimum quidem inflammatoriae febris phaenomena (§. 116.) sub locali inflammatione vehementius premunt; ac major tunc hujus in abscessus observatur nisus ac dispositio; sed quotiescunque aut rheumaticum, aut arthriticum acrum tumorem excitaverit; aut extrema cutis, ex bilioso potissimum vitio, superficiali flamma incendatur; tunc rarius longe suppuratio,

que vix benigna, inflammationem terminā-
t. Si *febris nervosae* cum hoc affectu sym-
ptomata (§. 82.) complicantur; aut vehemen-
ter inflammatio partem membranosam, te-
torem, ac valde sensibilem corripuerit;
ac frequentior ejusdem in *gangraenam* exi-
t observatur: atque sic quaevis inflamma-
tionis complicatio consuetam alias symptò-
tum seriem invertit, et non modo eundem
cursum facie, sed et medendi methodum
non penitus interdum immutat.

§. 125. Si causae inflammatoriae febris Causae.
(§. 118.), in unum magis eundemque cor-
poris locum agendo, fortiores in hoc ipso
produxerint stimulum; nascitur tunc in ejus-
dem loci systemate *partiali*, id idem, quod
in *generali*, ad fortissimas cordis, majorum-
que vasorum agitationes contribuit. Inscio
non corde, *primariarum* pars plurima in-
flammationum adoritur: affectae partis arteriae
impulsant, agitantur vehementer, calorque
localis increscit, priusquam totum vasorum
systema in consensum trahatur ac turgeat.
Cum igitur vitalem, nervorumque sensibilita-
tem in parte inflammationem subitura, mani-
feste conspicimus auctas: ut, qui ab acerri-

mo aromate, spirituque ardente vix gratur persentiebat calorem ventriculus: hic, cum inflammatione laborat, vel a blandissimi liquoris aut atquae guttula mox enormiter convellatur. Nervorum in arterias, quas circumdant, ac in venas imperium tum ex animi pathemate, ex erubescencia, subitoque facie pallore, ex frequentia pulsus, ac rubris, torvisque, sub mentis excandescencia, oculis — tum ex contagiorum in circulationem actione, abunde innotescit. Quo majus vero muscularium fibrarum robur, et irritabilitatis pendens ab isto momentum est; et major in phlegmonem promptitudo; et quae sensibilior pars corporis existit: eo magis inflammationibus obnoxia observatur. A simplici apum punctura, insignis in parte inflammatio accenditur; et vix perspiciendum super palpebra sabulum, intensam jam oculi phlogosin producit: quae certe turbarum causae non tam obstruendo, quam singulari nervorum irritatione, vasculorum eretismus, a spasmodicam in contentos liquores agitationem producunt, sub qua tandem vel sanguis ipse, vel lymphaticus, coagulabilis humor in vicinam cellulosam lateraliter exprimitur ac mutatus transudat.

Non quivis certe stimulus, eosdem, in nervos, tum in arteriarum irritabilitatem (§. 118.) effectus habere observatur; nec nec quodvis istorum irritamentum inflammationem producere valet; sed insignem numerum oportet esse, quae, dum nullum ex aliis sensum afficere videntur, nervorum pulpae, aut arteriarum irritabilitati commixta, cum in sanguine liberius circulant, inflammatoriae febris symptomata, — cum circa parti constantius admoventur, inflammationis localis imaginem referunt.

Quo vehementior huic irritatio locum addit, et quo violentior vasorum agitatio; eo magis secretiones hac in parte supprimuntur. Levior vero inflammationis grassans, abundantem, variique coloris, lympham copulat, quae, primo in casu, circa vasa inflammata, ac in propinquis, cellulis collecta, si prompte dissipetur: febris ope maturae praecipuum futuri puris, largitur rudimentum.

Irritationes vero, quae inflammationibus frequentius occasionem porrigunt, sunt laesiones mechanicae, vulnus, contusio, compressio, fractura, luxatio, corpora peregrina vel pondere, vel mole, vel figura denique

vel motu infensa; fibrarum corporis extensio, compressio, corrosio, adustio, drastica, venena, acre quodcunque, inprimis rheumaticum, morbillosum, etc. vel chemicum, vel animale aut vegetabile; frigus magnum, et quae alia (§. 118.) enumerata fuerunt.

In ipso sanguine inflammationis causam quaesiverunt, qui ex conspecto his in morbis ejusdem *corio*, nunc ad majorem *densitatem*, nunc vero ad *solutam lymphae naturam* concluderunt. Sed licet haec, ex coagulabili lymphā oriunda membrana, seu *crusta pleuritica*, in morbis inflammatoriis frequentius compareat; non tamen aut mox initio istorum super sanguine concrescit; aut in sanissimorum adeo hominum cruore tam raro invenitur: ut pro vera inflammationis causa prudenter valeat accusari. Ex eadem vena, in morbo summopere inflammatorio, detracti sanguinis portio coagulatur et corium ostendit; alia necquidquam coit, ac sanissimae alia constitutionis cruorem tuentibus offert. Gravidarum sanguis, vel ille, qui ex ligata diutius vena educitur, firmissimam crustam mox contrahit; ac in morbis, qui de inflammatione vel minimum participant, non infrequens est *corii* praesentia: ut igitur

tam inconstanti phoenomeno, et ex insti-
tutis, cum sanguine, jam venis egresso, expe-
rimentis, ad illius, qui per vasa fluidissimus
recumagitur, naturam, non sine magno er-
roris concludatur periculo.

Est interim singularis vasorum in parte
inflammata conditio: ut, quo usque in illis
irritatio ac eretismus continuant; *secretione*
morbosa id ipsum nunc praestent, quod in
sani morum lympham vix nisi ignis, aut aeris, aut
fluidorum mineralium contactus, potuisset
facere (§. 8.). Expressum sic animale gluten in
solidas concrectiones ac in membranas tam
tenuem est, ut, vel paucorum spatio die-
rum, vicinas partes, quas natura separatas
esse voluit, morbo inter se vinculo con-
iungat, vel membranaceo, et, quod pluries
observavimus, jam *vasculoso*, sacco includat;
et omnem glandularum, viscerum, telam
diffarciat; polyposa, continuo solidesciente;
materia repleat, et in futuras obstructions,
et irresolubiles scirrhus disponat.

§. 126. Hinc varios inflammatio exitus Exitus in-
flamat.
agnoscit: ut nunc extravasata in cellularem
materia resorbeatur, partiumque tensio ac
spasmus per blandam *resolutionem* dissipetur. Resolutio.

quo in casu, reassumpta in sanguinem lympham per inflammationem adeo mutata, ut de pristina nutrientis principii natura vix amplius participet, sub purulenti humoris imagine, **Suppuratio.** per urinas, aut per alvum, aut per sputa, aut denique per metastases, per sudores olentes, aut per exanthemata expellitur; — vel stagnans in celluloso vasorum inflammatorum ambitu coagulatus humor, diuturno fotu ac praeparatione in *abscessum* maturatur: cujus iterum materia, ad sanguinem forsitan resorpta, ut stimulans ac nutritioni inepta rejicitur, aut novam, hecticamque febrim accendit; — vel concrescens cum cellulis lymphae, **Induratio.** *duritiem* in parte, cum istius insensibilitate, majorem, aut interdum *scirrhi* rudimentum, relinquit; — alias per vim inflammationis sensibilitas partis ac irritabilitas, circulatio omnis ac naturalis calor destruitur, naiturque *spacelus*, aut, si quae vita supersit; **Gangraena.** *gangraena*. Interdum, cum inflammatio internam partem occupaverit; non modo purulenta, de qua diximus, materies, sed, et sine hac, copiosum *serum* in cavo, quod illam circumdat, promptissime accumulatur, **Hydrops** oriturque *acutus*, vel et *purulentus hydrops*, **acut.** a quo, dolorum ac inflammationis sympto-

mata disparent; — vel copiosus interdum sanguis aut in cava corporis, aut in ipsam visceris cellulosa effunditur. — Si cutis superficie occupaverit inflammatio: tunc, ea eadem cessante, epidermidis in furfures tenues, aut in latas pelliculas contingit *desquamatio*, quam saepe humoris serosi, ac ex parte coagulabilis in parvis vesicis collectio praecedit, nec tenaces durasque crustas in parte relinquit. Eandem vero in aliis *acuta* quidem dispergiuntur, sed *chronica* succedit inflammatio; vel eadem, purulenta, sine exulcerationis indicio, fluxus materiae alternat.

§. 127. *Resolutio* ipsa, qua labes omnis Resolutionis
 parte inflammata (si reliqua ad similia dispositionem excipiamus) aufertur, per ipsam quidem moderatam febrim, in sanis caeterum corporibus, obtinetur; sed praescriptum hoc ad opus, ubique tempus non est, et sub violenta licet, vel nobilissimi visceris inflammatione, post decimam saepe et quatuordecimam diem, venae sectionibus repetitis, aliisque subsidiis eandem potuimus a natura impetrare. Interim in multis certe inflammationibus jam nimis propectae *resolutio* expectari vix potest; et copiosior sanguinis hunc

in finem detractio, naturae vires ad blandam suppurationem necessarias, cum insigni damno disperdit.

Suppuratio-
nis ratio.

§. 128. Tumoris inflammatorii *suppuratio* instat, ubi, sub fortiori quidem inflammatione, *resolutionis* occasio aufugit; ubi vel specificus irritantis materiae nisus in abscessus, vel cachecticus aegrotantium habitus, vel nimia partis affectae debilitas et imminuta reactio subest. Incipientis jam *suppurationis* opus prodit febris, ac doloris, sine manifesta causa, et absque consuetis in *resolutione* evacuationibus (§. 126.), decrementum, pulsatio tumoris, et aucta mollities, vel oedematosa cutis inflatio; factam vero, et jam adultam suppurationem arguunt febri-cula continua, post pastum horripilationibus incedes, ad noctem exacerbata, et cum sudoribus matutinis remittens, urgente siccitate ac siti continua; fluctuatio puris, vel ejusdem effluxus, expulsio, rejectio; emaciatio corporis cum sat valido ciborum appetitu, oedema pedum, genarum rubor vespertinus, calor urens ac siccus, diarrhoea, et alia, cuivis parti suppuratae propria, symptomata.

Plura tamen ex his signis non sat firmam *suppurationis* absolutae diagnosin con-
stituunt; vel latentem interius abscessum non
seerte comitantur. Hinc toties vel suppo-
nuntur, quae non existunt, suppurationes;
ill occulta viscus depascens vomica praeter-
elletur: ut vel ipsa purulentae ex internis
seectio materiae saepe infidum exulceratio-
is largiatur argumentum.

Pus utique dicemus, quam in vulnere Pus.
in impuro, vel in abscessu phlegmonoso
evenimus materiam, humorem blandum, al-
bidum, opacum, adinstar pultis mollioris,
ut cremoris lactei crassiusculum, aqua gra-
viores, ac in eadem, vix solutum, mox
undo iterum praecipitatum, specifico, vix
detente odore donatum, nec ab igne qui-
escentem, nec ab intenso frigore, nec a spiritu
vini, sed a salis alcalini fixi ac vegetabilis so-
lutione coagulandum. Ast vero, cujus ex
abscessu, aut ulcere origo non derivatur,
interdum descriptis in omnibus indiciis con-
venit, nec tamen (a muco licet distincta)
eum pure aequiparanda est, *materia purifor-*
mis. Haec nempe, sine partis exulceratione,
inflammationis vi, expressa galatina (§. 125.)
quae sub simplici oculorum, pulmonum,

vesicae, aut urethrae phlogosi, copiose transudat, — vel quae hydropicorum in aquis ad fundum reperitur, aut forte quae et in pituitosa phthisi ex bronchiis copiosa secernitur, a *pure* ipso, vel ob solam jam in medendo diversitatem, distinguenda, alcalinae beneficio solutionis ab eodem nequaquam distinguitur. Hoc autem *pus verum*, licet eandem cum *puriformi* materia aut *spurio pure*, ex pauco sero ac lymphâ, secretionis vitio mutata, originem trahat; ab hac tamen valdopere distare videmus: quod, non tam facile in membranas, ac nova ligamenta convertendum, vicinas partes, et cutem denique ipsam sibi protinus assimilare, ac specifica operatione in se ipsum convertere observetur; quod ad sanguinem resorptum, non modo, *puriformis* adinstar materiae, per diversas a natura vias expellatur; sed, (quod haec sola, nisi diuturna inflammatione suffulta, non facit) suppuratoriam, hecticamque febrim inducat; et quod denique contagiorum variorum fertilissimum constituat vehiculum. Sine praevia, interdum sat manifesta aut febre, aut inflammatione, abscessus in morbis spurii oriuntur: quorum quidem materia, nisi diuturno fotu, ac

illi praeparatione maturata, non tam *pus*
anm, quam *puriformem materiam*, vi sola
 vorum inflammatoria, ac sine cordis con-
 sssu, aut febre, vel per solam lymphae in-
 cūs stagnationem, vel alio, ac incognito
 sretionis vitio generatam constituit.

Donec igitur *purulentae materiae* non so-
 li a *muco*, sed ab ipso *pure* distinguendae
 icotescat ratio; oportet certe, ut maxima
 idijudicandis internarum partium suppura-
 tibus difficultas medentes premat; utque
 ni nisi ex causae morbique totius conside-
 ratione, ac roborato experientiis oculo, dia-
 gosis sub hac ipsa certitudo hauriatur.

(Caeterum *pus* bonum ac laudabile nec in
 accessu, nec in vulnere praeparatur, si vi-
 vitae, tam corporis universi, quam ip-
 si, in qua suppuratio contingit, partis,
 animis excedant, aut contrario errore de-
 fiant. Hinc vulnus a summa inflammatione
 seescit, ac puris in phlegmone principia Ichor.
 gangraenosam convertuntur saniem; sub
 fee vero, aut debiliori partis reactione,
 tuis, sanguinolentus, acris, foetidusque
 laor, seu *ichor*, vel serosum, pallidumque
 sternitur liquidum.

Induratio-
nis, scirrhi
conditio.

§. 129. Lympha sanguinis, morbosa va-
sorum actione immutata, vel in his ipsis,
aut in cellulosa vicina intercepta et stagnans,
in polyposam interdum ac callosam duritiem
degenerat, cum ambientium membranarum
canaliumque superficie concrescit, cavitates
opplet, infarcit, humorumque in illis, ac in
vicinis partibus circulationem delet omnem,
aut magna ex parte remoratur. Hinc par-
tium, viscerumque induratorum nativus ca-
lor, sensusque perit, et actio quaevis orga-
nica; vel cum aucto ejusdem volumine ac
tumore, vel contracta in parvam duramque
molem substantia, sufflaminatur. Interim va-
rii tum indurationis gradus, tum recludentis
materiam organi hanc in ipsam effectus, tum
stagnantis, ac vel simplicis, vel acredine
mixtae lymphae in corruptionem sibi pro-
prium nisus, tam varia ex nervorum hac in
parte affectorum irritatione, et ex ipsius vi-
sceris differentia, diversa oriuntur phoenome-
na. Quae ad glandularum inprimis systema
delitescit materia, illa promptiorem in scir-
rhos, ac carcinomata naturam ostendit; et
quemadmodum haec inflammationem prae-
gressam sat raro pro origine agnoscunt; sic
et aliis in partibus indurationes a phlogosi
deri-

privantes tam malignam non facile naturam
acquirunt.

Partes ab inflammatione correptae, vel
impropriae spongiosam ac laxam substantiae
naturam, vel ob febris, vel ob reactionis fe-
brilis per nimias venaesectiones prostratae in
statu languorem, vel ab incauto adstringen-
tium externo usu, vel denique ob incogni-
tum lymphae in concretiones nisum, indu-
ntur; nec tam infrequens inflammationum
effectus ab eo dicetur, qui tot anhe-
lones ac dispnoeas a peripneumoniis, tot
articulorum ab arthritide rigiditates, — tot
viscerum canaliculorum, ab oesophagi, tra-
cheae, intestinorum, urethraeque inflammatio-
nis, coarctationes, ac tot demum arteria-
rum callositates, ossificationes, ab inflamma-
tione vasorum occulta (§. 118.) plerumque
manifestes, attento considera verit animo.

§. 130. Quae pars corporis nec calorem Gangraena.
proprium, nec sensationem, aut irritabilita-
tem, nec tonum ac elasticitatem agnoscit,
et colore livido, aut plumbeo notatur, —
et quae demum, sensu ac motu privata,
corrugatur, sine sanguinis circuitu contabe-
t, induratur, ac friget: illam pro *mortua*

declaramus. Mors talis incipiens, *gangraenae*, — perfecta vero, *sphaceli* denominatione insignitur. Si mumiae instar pars affecta rigescat, *gangraena sicca*; — si ob succorum stagnantium ac corruptorum abundantiam mollior emoriatur; *gangraena humida* vocatur.

Subita, vel paulo lentior quam maximi doloris, ardoris, caloris in parte inflammata cessatio; ruboris ex laeto in igneum fere, aut profunde rubrum ac lividum et nigrum conversio; — radiorum longitudinalium ad vasorum ductus decurrentium, livescentium conspectus; vesicarum brunearum, sero ex flavo obscuro, subsanguineo, aut atro repletarum, super inflammata parte elevatio; — arteriarum, motusque muscularis abolita actio; — epidermidis separatio, remanensque impressa mollescenti, frigidoque tumori fovea, vel aeris in cellulosa evolutio, seu emphysema, cessantem in parte vitam, sphacelumque demonstrant.

In *humida* quidem *gangraena* potissima ex recensitis symptomata locum invenium; sed et citior putridissimi ichoris in vicinos nervos effectus, aut ad massam humorum resorptio est: qua *febris nervosae* (§§. 87. 88.) seu *gangraenosae* symptomata cum sum-

no vitae periculo quantocyus inducuntur, ut in sanas gangraena partes citissime propagatur.

Lentior *siccae* progressus observatur *gangraenae*, ac diutius ista, donec vel in humidaam convertatur, vel in mumiae speciem corrugetur, aut a corpore pars sponte seceat, sine febre incedit.

Sed quemadmodum totius corporis, sic *partis* interdum *asphyxiam* occurrere, observationibus comprobatur: quibus caute hoc esse statu judicandum, nec quamcunque gangraenam, inprimis si putredo desit, rudiori manu pertractandam esse, docemur.

Multiplex vero, nec certe ex sola inflammatione repetenda, *gangraenae* causa existit. Quaecunque vasorum, nervorumque in partem officia auferunt; illa, si tempore sat longo in istam agant, mortem necessario in eadem inducunt. Hinc extensio, contractio, compressio, fascia strictior, decubitus, conusio, impletio nimia, inflammatio maxima, extravasatio sanguinis, seri acris; hinc frigus humum, adustio, acredo specifica, scorbutica, venerea, putrida, gastrica, contagiosa, metastatica, venenosa, alia; hinc corpora peregrina, stimulantia, vel alio de

Causae.

num modo excitatus spasmus diuturnior, ac dolor summus, aut paralysis, marasmus, aut arteriarum in osseam substantiam conversio, et similia, saepissime *gangraenam* nunc *sine*, nunc *praevia*, vel comitante *inflammatione*, producunt.

Cum interim frequentiores *cum* ista gangraenae observentur; monuisse juvat, non ideo causam in ipsa semper inflammatione esse quaerendam; vel saltem hanc ipsam non ubique cum inflammatoria febre esse conjunctam. Quodsi etiam aut suam ex inflammatione originem gangraena agnoscat; aut cum illa manifeste incedat; post paucos tamen dies, aut citius, alienam inflammatoria febris ipsa naturam facile assumit, ac cum nervosa (§. 90.) quam maxime complicata.

Hydrops
acut.

§. 131. Qui non tam raro sub viscerum inflammationibus inducitur *hydrops* acutus (§. 126.), ille, nunc ipsius morbi ab impetu, nunc vero ex incauto venae sectionis usu, originem petit. Quam primum aquae, vel solae, vel cum lymphâ coagulabili, vel cum cruore remixtae, circa viscus colliguntur: inflammatio ipsa quam plurimum immi-

nuitur, et succedunt rapidissima diversi hydro-
pisis diversa phaenomena, quibus febris
nec dum penitus profligatae signa consocian-
tur.

§. 132. Ex illis, quae (§§. 119. 126. Prognosis.
1127. 128. 129. 130. 131.) allata sunt, sat
eclara inflammationum prognosis habetur. Ex
ipsa vero gangraenae historia, quam justus
hanc undique timor circumdet, non minus
compareret. Praevidemus istam, ex majori fe-
bris, quam sub qua suppuratio sperari queat,
intensitate, ac diuturno auxiliorum neglectu;
ex praesente morbo alio, tam chronico, quam
acuto, contagio, aut acredine vi vitali infe-
cto; ex causae inflammationem excitantis;
externae, internae natura, et actione in par-
tem, imprimis mollem, spongiosam, sensibi-
liorem, aut tenui membrana constructam,
continuata, nec facile removenda; ex subita
virium vitalium, sub locali affectu de jectio-
ne, faciei mutatione insigni, horrore magno,
ac cessante tandem in parte dolore, cum sin-
gultu, anxietate, meteorismo, lipothymiis,
extremorum frigore, diarrhoea: quae singu-
la, ad internas partes, quam ad externas, ma-
gis infida, vel instantem, vel jam inceptam

gangraenam, cum signis aliis (§. 130.) collata, frequentissime indicant, et pericula mortis, ab *externa* quidem affectione, si *gangraenosa* defuerit febris, ac si emorientis separatio partis ex ambiente hanc ipsam inflammatione vividiori, aut suppuratione incipiente, exspectari queat, *minora*; — ab *interna*, *vix non certa*, manifestant.

Cura inflamm.,

§. 133. Inflammationis cura, pro varia ejusdem natura (§. 123.), ac pro febris, aut nullius (§. 122.), aut, eandem comitantis, diversae (§§. 68. 80. 98. 114.), ac denique pro causarum, subjecti, partis affectae, ac temporis, quo medelam instituimus, ratione, valdopere differt. Potissima in quavis inflammatione, non minus *externa*, quam *interna*, tum febris, ac virium vitae excessus, tum annuae constitutionis consideratio facienda est. Quae ad interna inflammatio urget, ea ut plurimum, ob majorem visceris nobilitatem, promptiori auxilio indiget; aut saltem effectus neglecta funestiores exserere consuevit.

Princeps quidem in curandis inflammationibus, *resolutionis* (§. 127.) offertur scopus; partibusque multis vitam, nisi hac so-

at, constantem non praeparamus; sed non quacumque *resolutionem* aut admittit, aut indicat inflammatio: vulnusque contusum, non re-ens, variolae, furunculus, aut critica in externa depositio, utriusque veritatis largiuntur exempla.

Resolutionem vero, causarum remotarum oblatione, spasmi, aut reactionis in parte inflammata nimiae moderamine, massaeque humorum vel in toto, vel in speciali vasorum systemate abundantis imminutione, secundum regulas alibi (§. 120.) expositas incedimus.

Pro varia igitur causarum (§§. 118. 125.) ratione, os fractum, luxatum, hernia, prolapsus reponenda; peregrinum corpus ex vulnere, vel quocunque haereat loco extrahendum; plethora generalis, specialis, per venae sectionem generalem, localem, per scarificationem, hirudines, victum vegetabilem, parcum, potusque acidos diluentes auferenda, divertenda, stimulansque vel ad ipsam, quae inflammatur, partem, vel ad abdomen, alibique latens, acre, opportunis, specificis remediis corrigendum, revellendum expellendum; et quaecunque demum cor ipsum, ac arterias, vel ipsius inflammati com-

pagem loci agitare, comprimere, infarcire, distendere, vexare possent, solícite removenda sunt.

Atqui cum sic causarum rationem assumimus: vel hoc ipso jam *spasmi*, ut illarum aut effectus, aut socii, quam plurimum detrahimus violentiae. Venae sectio certe, sat largo vulnere suscepta, pro re nata, saepius nec parva nimis quantitate, nec tamen ad li-
pothymiam usque, repetita, aut ex ipsius inflammatae, aut eidem vicinae, partis venis instituta, tum sanguinis copiam, ac nimium cordis, arteriarumque refringit impetum; tum stimulo locali, cretismo vasorum, tensionique nimiae potentur medetur, ac stagnantis in cellulosa materiae resorptioni sum-
mopere favet. Nec certe *arteriarum*, vel incommoda nimis, vel fortioris haemorrhagiae non ubique formidine immunis, sectio praerogativa tanta hic gaudet: ubi minus ex cruoris a tergo venientis impulsu, quam ex locali vasorum excessu, et ab impedito sanguinis per venas regressu, irritatio pendet. Hunc certe scarificatio, hirudinisque officium potentissime expedit, et quod reliquum est, hoc, non ad externas modo ac superficiales, sed et ad profundas, internasque inflamma-

ones apposita emollientia, fomentationes
pidae, vapores, ac molliora cataplasmata
solvunt.

Cum vero aut laxior Inflammatae partis
habitus; aut violenta ejusdem extensio,
concussio, irritationem producit; aut acerrimam
luis, blenorhoeae contagium genita-
, aut nervi externa ad artus laesio, hos
cos inflamat; aut grave gelu inducit phlo-
ssin; vel ipsius calvariae vexatio, fractura,
cephalitidem minatur; depletis prius ve-
ee sectione vasis, ex *frigidorum* applica-
one, nisi tardum nimis, auxilium habetur.
ias et vinum cum aromaticis herbis deco-
um, aut acetum, cum ammoniaco sale, et
qua remixtum, externis, a concussione sug-
ddatis, ac tono potissimum destitutis appli-
um partibus medetur.

Quodsi ergo non cuivis mox inflamma-
nni emollientia competant; dantur et aliae,
ae, detracto aliquoties sanguine, aut
nimenti volatieis, aut cantharidum stimulo,
per affecta parte agenti promptissime
olunt. Vix tamen in alia, quam *rheu-*
matici generis inflammatione, profuisse ve-
ans, compertum habemus, et cutis in-
ecta per illud exulceratio vel inutilis est,

vel ob dolores, quos diuturnos infert et
spasmos inflammationi contraria.

Si doloris impetus, majorque partis sensibilitas, ac violens pathema animi inflammationem, inprimis externam, minetur: tunc cum emissio prius ex venis cruore, sat generosa opii, mature porrecti, dosis eandem saepius praevertit. Nec minor hujus, si atrox dolor, ac longa partis *internae* contractio inflammationem progignat, efficaciam ostendit et virtus, si atrox dolor, ac longa partis a spasmō contractio inflammationem excitaverit. Imminentem ex acri specifico phlogosin, citamque in partibus membranosis gangraenam, detracto prius, nisi alia vetent sanguine, nihil opio potentius cum cortice, aut mercurio nupto, dispellit. Jam provocatam vero, ac vehementi cum febre junctam, aut ex saburris pendentem in partibus inflammationem ab opio constanter exasperari experientia docet.

Complicatam cum sordibus gastricis inflammationem, quam plurimum levia, alvumque sine stimulo moventia dispellunt evacuantia: tamarindus, oleum, vel manna, et cassiae pulpa. Nec in puriori, nisi ventriculum, aut intestina occupante, inflammatione,

haec medicamenta, moderata manu porrecta, ellyster frequens, utilitate destituuntur.

Nam fractam satis inflammationem transmittit, aliaque secretio aucta, felicius dissipat: quo fine refractae stibii emetici, cum vino, aut cremore tartari, vel haustu salino mixtae dosis egregie conducunt.

Post dissipatam protinus inflammationem, refrigerantium usus externus, internus, frequenter indicatur; in aliis tamen, ob latentem in pristinos affectus dispositionem, per aliquod satis tempus in vegetabili victu, et lenissimis continuandum est; quae irritabilitatem nimiam moderantur, aut saltem cortex cum ammoniaco sale indicatur remixtus.

Quae diuturno tempore divexat, *chronica* inflammatio, illa, ad oculos certe, ad fauces aliasque partes externas nimis conspicua est, quam ut ad interna viscera in dubium vari debuisset; atque ex tracheae, bronchorum, ex vesicae, urethrae, intestini recti per extensa spatia vigente phlogosi, et copiosa materiae *puriformis*, sine ullo exulcerationis vestigio, continuante secretionem morbum manifeste comprobatur. In hac vero, occasus ut plurimum complicatis nascente, eaque inflammatione, complicata no-

Inflammat.
chronica.

minus, nec hic loci exponenda methodo frequenter indigemus. Saepius haec diuturnae inflammationis roborantibus dissipatur species; illorum vero, quae relaxant, noxius saepissime usus, et per novam interdum, acutamque inflammationem, excitantibus provocatam, haec dissipari affectio observatur. Interim non constans satis haec regula est, et interdum vel tepidis, sulphureisque balneis, vel sedantibus opus est, ac specificis remediis; aut, revulsa in alias partes stimulantem materia, per artificialia ulcera, medelam obtinemus.

Suppurat.
cura.

§. 134. Si *resolutio* inflammationis acutae, quae praescriptum a natura terminum non agnoscit (§. 127.), obtineri non queat; *suppuratio*, quam citius potest, ipsius febris non penitus suffocandae, nec tamen excedentis, ac emollientium, vel, sub certo debilitatis statu, excitantium, internorum, externorum beneficio maturanda, et pus ipsum, pro varia abscessus, locique natura, nunc antequam plane maturaverit, nunc tardius, vel ferro, vel causticis, vel directa per emollientia, vapores, situationem partis, corporisque motum, ad apertas vias, spontanea

ruptione, educendum, saccique purulenti
 superficies impura detergenda, et in purum
 pus convertenda, ac demum conglutinan-
 das.

Ex his apparet, nunc, quam primum
 supurationis signa in conspectum prodeunt,
 variae sectionibus, ac sedantibus remediis va-
 cendum esse; nunc vero, si febris, pro
 praesens suppuratione, nimia, aut gangraenam
 mittans illam ipsam comitatur; sanguinis
 reactioni adhuc dum locum concedi. Defi-
 nit hinc febrem et vasorum reactionem
 supurationis operi conducentem, tum diaeta
 quidquam lautiori, ac vino, tum excitantibus
 auxiliis per internis externisque remediis pru-
 denter erigimus; et cum, in majoris jam tur-
 bationis casu, vel solis emollientibus, aut repe-
 titum interdum indigeamus venae sectione; il-
 li calore quidquam aucto et humido, nec
 enim, si exterior fuerit inflammatio, gummi-
 res interdu[m] aut cepae pulpa assatae
 cum emollientibus anodinis remixtis utemur,
 ad beneficio corticis languentes naturae vires
 revocemus.

(Oportet vero, ut quae in *externis* in-
 flammationibus ac suppuratione contingunt;

ad ea Medicus attentionem, quam potest omnem convertat: et cum Chirurgia pro illius regulas experientia probatas sequatur; has ipsas, in quantum *res internae* patiuntur, ad viscerum inflammationes et suppurationes earumque tractationem referat prudenter. Multum interim abest, quin tam felicem in his esse liceat, et remediorum in externas partes actio, dum interius assumuntur, virtutem in partes eandem non habet. Hinc balsamicorum, ut vocant, aliorumque, in apertum licet abscessum non idem, ac in externum ulcus effectus, et febris abhinc multoties incrementum et irritatio magna observantur.

Quae interim suppurationes internas concernere leges possunt; eas sub speciali earundem expositione, suo quasvis loco succincte communicabimus.

Indurat. cura.

§. 135. Pro vario lymphae in cellulosa, ac in spongioso glandularum parenchymate coagulo (§. 130.), ac pro intimiori singulorum coagmento, inducta per phlogosin soliditas nunc prompte satis, nunc artis nullo vel unquam emollitur auxilio. Tunc enim vasorum his in partibus vix non ubique solidescit compages, nec sanguinis circulo,

re solventis actioni remedii patet; ac de-
 temnervorum sensibilitate, quasi calli, seu
 eortuae in vivente corpore particulae sisti-
 ti imago.

In minori spissitudinis et duritiei gradu,
 citata, per resolventia, partis, quae su-
 peest, vitalitate ac energia, vel novae in-
 flammationis beneficio, stagnandis materiae
 dissio, vel fusio purulenta sensim sensim-
 ce impetratur, ejusdemque in circulum ob-
 tectur reductio. Hunc in finem, externis
 addem, tum aquae, vel aceti, tum animalis
 menter mactati, vel aromatici decocti va-
 p, aut fomentatio longa, balneumque fre-
 cerns, saponacei liquidi, vel thermalis aquae
 exalto cadentis usus, vel mercurii, loco
 eortuno, quo lymphatica vasa eundem re-
 ceere, ac ad glandulam obstructam perdu-
 ce queant, illiniti subsidium, fatusque par-
 traassiduus, ac lenis frictio, irritatio, adhi-
 ntur. Nec absimilis, licet multo difficilior,
 ei internorum, quae induruerunt, pertractatio:
 ei vasorum, quae haec adeunt, nervorum-
 ce libertatem, vitalitatem restituere, actum
 aimonialium, mercurialium, saliumque re-
 lectis dosibus porrectorum, tum saponacei,
 llescentis succi, aut cicutae demum, alio-

rumque auxilio, stagnantem solvere materiam ac impeditas vasorum vias reserare contendimus.

Ast vero, tum hoc ipso in casu, tum sub majori partis, aut glandulae infarctae duritie, frequenter non inutilis modo, sed et perniciosa est diuturna, vel sollicita nimis obstructi visceris excitatio, vexatio. Saepe, quae per annos hic immobilis ab quiete haesit, aut per morbos deposita fuit, suspecta, vel specifica interdum, materia, alienam prorsus a naturali succorum animalium blanditiae naturam assumpsit, vel *morbosa* his in partibus elaboratio, secretio, malignam potius erosionem, et canerosam tumoris naturam, quam bonam in parte suppurationem inducit: quae pericula ex illis, quae alibi de scirrhis et cancro exponentur, ulterius patebunt.

Est interim in canalibus, ad quos chirurgiae accessus conceditur, excretoriis, cum ab inflammatione induruerint praegressa, in artificiali per cereolos nunc simplices, nunc compositos, vel per spongiam praeparatam, dilatatione subsidium aliquod: a qua scilicet protuberantis in medium ductus membranae inaequalitas et coarctatio aufertur, exeditur,

et

pristina excretionis restituitur libertas; sed interna corporis hoc non extenditur beneficium, et saepe per vitam hic inflammatio; infaustus effectus remedium non admittit.

§. 136. Pars vere emortua reviviscere ne- Gangraenae
cura.
quit: hinc, quae gangraena, sphaceloque correpta est, oporteret hanc aut a natura sponte separari, aut ab arte citissime rescindi: nisi primum, sat raro; alterum vero hic nunquam, ibi, saepius cum summo periculo acciperetur opus. Magnae igitur in privatae aae partis separatione dirigenti difficultates eedentem premunt; tum illae, quae a dilataa] in horas gangraena, tum eae, quae a scorpta, nervisque exitiali, gangraenosa saepe, in coetera redundant.

Cum vero gangraena saepissime alterius morbi constituat symptoma (§. 130.); hinc primum est, ejusdem a primariae affectionis, a causae, quae hanc ipsam induxit, natura potissimum pendere. Sic febris igitur hanc partis mortem aut incipientem, aut peractam induxerit; oportet certe, tum illius mollem, tum originem, quam ea habuerit, sollicite inquiri. Febris, quae gangraenam

inducit, aut comitatur, nunc nervosae (§. 80.), nunc gastricae (§. 98.), nunc inflammatoriae (§. 114.) observatur naturae; et quemadmodum triplex istius conditio a diversa causarum indole potissimum derivatur; sic et a sola partis, sine febris accessu, vexatione locali, pro differentia causae, genium gangraenae ubique diversum observamus.

Primum igitur in gangraena curationis momentum in eo positum est: ut causam tam febris; quam, si localis modo ad partem haeserit; hanc ipsam, quoad fieri licebit, avertamus.

Hinc si gangraenam *inflammatio* comitetur videndum est, an ista prioris causam sistat vel modo sociam. Si *primum*; tunc methodum inflammationi ipsi opportunam (§. 133.) habito tamen ad facilem *nervosae febris*, a resorpta sanie accessionem (§. 130.), respectu continuamus; nec tonicis remediis, aut cortice peruviano; sed emollientibus, ac sedantibus locus concedatur oportet. Si vero *secundum* tunc iterum inquirendum est, num febris illa *inflammatoria* vera, num potius *inflammatorio-nervosa* (§. 90.) mereatur appellari. In primo casu, venae sectioni, non quidem ob gangraenam; sed ob febrim ipsam, interdum locus

asse portest; in secundo vero, nonnisi sub conditionibus alibi indicatis (§. 95.), cautissime aperiri vena potest, et corticis porrigendi occasio contrariam venae sectioni rationem sequitur.

Si primarum sordes viarum febrim violentam accenderint et gangraenam, vel si haec etiam sine tantis illius compareat symptomatis; tunc princeps in emetico, et in terniori per alvum evacuatione, curationis iunctum ponendum est, et methodus, in gastrico nervosa alibi (§§. 66. 111.) proposita, cui simul externum corticis usum adungimus, conducit.

Cum vero sub *nervosae febris* decursu (§§. 87. 88.), vel et ante hanc ipsam, sub extrema corporis aut partis laxitate, debilitate, gangraena comparuerit; tunc praeter expectantia et cardiaca in illa indicata remedia (§. 94.), ad peruvianum corticem, tum antea copiose satis, ac potissimum in substantia, ut vocant, praebendum, tum ad fomenta saturata, ex eodem medicamine parata, tum ad sacram anchoram, properandum est.

Quodsi violentior in parte dolor gangraenam praecesserit, ac febris vel pauca vel nervosa, eandem comitetur; tunc emol-

lientium usus externus, et accommodata symptomatis *opii* dosis, ad plura interdum grana in die augenda, quam maxime indicatur. Nunc vero haec gangraenae species, post paucas ab atrocissimo in parte dolore horas, vel sine inflammationis praesentia, illo cessante, comparet, et citissime cursum, tunc *humida*, absolvit; nunc, et quidem frequentius, ad pedes, non modo senum, sed et juniorum hominum, sat cito quidem prorumpit; sed lentiori passu, ut plurimum *sicca*, incedit. Hanc ipsam, ante quatuor jam annos, vidimus, cum a quatuor decim *opii* granis per dies multos porrectis nec quidquam cessisset; a duobus solummodo ejusdem remedii, cum tribus *moschi* granis, bina in die vice assumptis, opem perfectam habuisse. Ab alio nuper tum *moschus*, tum *Sal Volatile Cornu Cervi* commendantur. In utraque mali specie, a cortice interius porrecto symptomata facile augentur; et, in quantum gangraenam dolores circumdant; nec externus quidem ejusdem remedii usus indicatur.

Cum vero interdum nec februm hucusque memoratarum species ulla, nec dolor gangraenam praecedat; sed causa istius in ipsa partis affectae substantia haereat; tunc

externa haec fuerit, facilius distinguenda, nam potest celeritate, haec ipsa auferatur oportet. Si rationem internam agnoscat; haec remota, vel ut plurimum obscura, vel artis auxilio removenda vix est. Exemplum primae, spurio brachii aneurysmate, in fortiori praeputii post glandem constrictione (paronychia), secundae vero, in artubus internum, ex arteriarum ossificatione, ex irritabilitate ac sensibilitate partis, per localem paralysis destructis, aut in atrophiae specialis casu offertur, ac remedia cuivis causae opposita desiderat.

Sed, praeter febris et causarum rationem, etiam *localis gangraenae* non minor obsequio habenda est. Ac duas quidem, easque principales hic nasci videmus indicationes: quarum prima est, ut majorem illius dilatationem ac progressum, — altera, ut putridissimi, vix non venenosi ichoris resorptionem praevertere, conamine quovis quaeramus.

Jam dictum est, separationem emortui, per artem, nec in pluribus, ad interna scilicet, fieri posse; nec in aliis, nisi jam gressus gangraena in totum sistat; aut valde periclitari, et cum partium mollium destructione, extensa sit; aut in *localis* prorsus, nec fe-

bre stipatae gangraenae casibus, sine totius
perniciæ tentari. Sub alia rerum conditione,
limitandae spes major gangraenae relinquitur;
quam ut quis viventis adhuc particulae, cum
infectionis, jam vicinis, aut profundis parti-
bus communicatae, incertitudine, ac redituri
in his ipsis mali, tunc sine dubio lethalis
periculo, amputationem aut pati, aut suscipe-
re in aliis velit. Brachium, pedisque phalan-
ges aliquot, gangraena correpta, non ferro;
sed *ligatura*, feliciter ablata conspeximus.

Ipsius vero naturae, non artis, mirabile
hoc opus est; ut excitata, ad gangraenosae
partis confinia, inflammatione, ac suppura-
tione sat expedita; majorem sanis, ut mor-
tem a se repellant, concedere partibus vitam
intelligat. Facile vero quibuscunque hanc in-
rem attentis videre est: quod, si vel major
sanas inflammatio ac spasmus carnes obsi-
deat; vel minor, quam par est, vis vitae
easdem accendat; progressus gangraena mo-
mento quovis majores faciat, et expectatae
separationis nequaquam a natura impetretur
opus.

Hinc artis illi succurentis in eo ponun-
tur officia: ut, in primo casu, non modo
procurando febris, si quae adsit, inflamma-

triae; sed localis praecipue inflammationis, spasmi moderamini, emollientibus, anodinis, viventi carni applicandis, solícite studeat; partis vero jam emortuae putredinem antisepticis, aut interdum frigidis topicisque remediis, arceat; — ut vero, in secundo, maguentem partis, circa mortis confinia, vim excitantibus erigat, et ad subeundam, gangraenae limites gangraenae ponat, inflammationem, tum externo, ex aromaticis fomentationibus, aut demum ex cantharidibus, aut limine sinapis cum summa cautela petendo, tum interius porrecto, auxilio extimulet.

Resorptionem ichoris gangraenosi, ac auturnam super vivis partibus stagnationem praevenimus *scarificationibus*, ne ad partes ista instructas penetrent; ne his ipsis venenosis istae liquorem inserant; aut novam, eamque malignam inflammationem solícitent; et ne periculosam in tam debili parte haemorrhagiam excitent, *cautissime instituendis*; tum partis jam emortuae, putredine luxuriantis excisione non integra, aut per causticum pulverem linteamine carpto excipiendum erogaone circumspecta.

Sed maxima in praevertenda partium exitiosa caeteris putredine in cortice peruviana

no, si vera debilitas subest, exterius simul adhibito, et ex ejusdem tum decocto fortiori, tum pulvere, cum acriori sanie coeunte, interdum cum camphora, alumine, et myrrha combinando, subsidia erunt. Nec fomentationes ex aromaticis herbis, ex aceto, spiritu vini camphorato, ammoniaco sale commixto, vel ex aqua sclopetaria, aut calcis recenter parata, ex fermentantibus, aeremque fixum copiose evolventibus fluidis compositae, spernendae sunt; nisi ob latentem, sub gangraena, vel circa eandem, fortiores inflammationem, quaecunque stimulum, aut solidorum crispationem inducunt, ut noxia, et periculi plena considerari mereantur; nec enim vel cortex ipse, dum ad carnem, quae sub mortua, vel circa hanc ipsam, vivit, penetrat; ut *antisepticum* agit; nec, ut praesentem moderatur; sic futuram arcet gangraenam, adstringens, irritansque remedium.

Quid in *gangraena sicca*, ex insigni dolore oriunda, faciendum sit, docuimus; de alia, felicem experientiam non habentes, credimus tamen, vix a cortice hic multum, aut a scarificationibus posse promitti; et nisi causa mali, quod rarissimum erit, feliciter erui ac impugnari queat; vix aliud, quam

sed natura praestat, a medicina peragitur, laboris interim et hic, si quae adsit, viriumque vitae habenda est ratio.

§. 137. Cum vero ipsius loci inflammati- Transitio ad species,
na signa, tum curatio in multis inter se dif-
ferant; juvabit hic singulas, quibus huma-
num corpus subjicitur, internas saltem, ac
principuas inflammationes succinte satis ex-
ponere. Parum, quo ordine hoc fiat, inter-
est; sed a capite, juguloque incipiendo, ad
thoracem, ab hoc vero ad abdomen ac pel-
vis, dein ad articulos artusque descenden-
tes, ex illis nullam, quae ad Medicinam spe-
ctat, et quae distingui meretur, omittemus.

O R D. I.

INFLAMMATIONES CEPHALICAE.

G E N. I.

ENCEPHALITIS.

Extensio
inflamm.
nerv.

§. 138. **P**ARS maxima nascentis, magnaeque
apud adultos extensionis, *caput cum vertebra-
li columna* est. Sed quod hac in consimili
calvariae, vertebrarumque specu delitescit
viscus, *cerebrum, cerebellum, spinalisque
medulla*; hoc, sicut *unum*, nec ob aliam, nisi
desideratae viciniae, ac mobilitatis majoris ra-
tionem, verticulis intercisum ac multiforme
sic nobilissimam hominis partem, nervorum
omnium aut principium, aut finem, sensus
que omnis, ac motus originem constituit.

Notio morbi

§. 139. Hoc viscus (§. 138.), et, quibus involutum haeret, velamenta, ob causas

eddem *externas*, frequentem; sed ob *inter-*
na, quod miremur, inflammationem aliis
 fe rariorem subeunt: quem cerebri affe-
 ctum, ab unico, nec ubique praesenti, nec
 proprio, *constantis* ac *febrilis* furoris et de-
 rantiae symptomate, *phrenitidem* appellant,
Encephalitidem melius dicendum. Nec enim
 al Maniaci semper adeo febre immunes vi-
 vant, aut in aliis interdum, *nervosis* inprimis
 moribus (§. 80.) furiosa, et vix non con-
 tinua deliria tam rara observantur: ut ex
 his sola mentis aberratione, tam diri cha-
 racter morbi eruendus foret. Nec exempla,
 tum aliis, tum nobis ipsis copiosa desunt
 a perpetui fere, ac ferocissimi etiam deli-
 rii cum encephalo phlogosis experte; aut
 illius in mente vitii, cum inflammatione,
 aut ipso adeo abscessu in cerebro latente:
 attingitur *phrenitidis* quidem denominatione
 hoc quodcunque ac febrile, continuumque
 agis delirium, exprimere, — sed non spe-
 ciem morbi, cui *proprium* hoc esset, et *uni-*
cus, hoc vocabulo liceat denotare.

§. 140. Inflammatorum interim vel ce-
 rri, cerebelli, vel integumentorum iisdem
 communium symptomata, ob hanc sedis dif-

Encephali-
 tid. sympt.

ferentiam nullo inter se, quod constans, firmumque esset, signo distinguenda, in sequentibus fere observantur.

Prodroma.

Horror vagus per vices, cum lassitudine artuum, et cum anxietate, cutim perstrindit; calores insueti intercurrent; singularis animi inquietudo, moestitia, irritabilitas, imaginum menti observantium, cura haut eluctandarum copia; interdum hilaritas et incachinnos et risus cantusque effrenes proclivitas, securitas sine ratione, vel audacia insolita, caligines vertiginosae, oblivio rerum, ut plurimum capitis calor auctus, et mox dolor internus, ad occipitis maxime, vel bregmatis ossa, quasi cerebrum, aut cerebellum perterebrans; vel per colli vertebrae, atque per universam pene spinam extensus, cum insigni vasorum colli, temporumque vibratione; pervigilia continua, aut non reficiens sopor, aut *typhomania*; insomnia turbulenta, terrifica, desipientia levis; exsecratio frequens, tremor linguae et artuum, anorexia, vomitus pituitosus, aeruginosus observantur.

Sed non tam semper initio morbi symptomata tam lente incedunt; sed, praevio tigre, acuta mox febris incenditur, cum

potu nunc duro, vibrante, frequenti; mox
parvo, duro, crebro, aut languido,
multo, inconstanti, inaequali. Deliria vel
sensim sensimque increscunt; vociferationes
arduae; vel subito et repente in furias
erunt, cum quadam saepe ferociae remis-
sione, interdum nulla; sed multis taurinum
oculorum robur, frequens tergorum ver-
sus capitisque assidua commutatio; vox a-
marali recedens, audax, temeraria loque-
diffuga ex lecto, praecipitatio improvisa ex
caestris in vicinas aquas, aut violenta alio-
rum aggressio, ac visus attentus, frequenter
proebrans, oculi truces, adinstar cornu ri-
gates, circa axin rotari apparentes, fulgidi,
ut vix album in iisdem cernatur, san-
guinolenti, fugientes lumen, prominentes,
cum lacrimis ex uno fere, prae alio, ex-
pressis; capitis externa intumescunt, inflatur
vultus, ruborque plurimus in facie consistit;
interdum continui ejulatus; vel inter verba
summodo ineptiens, tranquillius musitat ae-
grotus; acutissimi sunt aurium sensus, et a
maiori strepitu laeduntur; vel aures tinniunt,
ad difficulter soni subintrant; oris et linguae
supplurimum siccitas, exiguo potu contenta;
salivae abundantia flavae, aquatae, et paula-
tim exclusae.

Interdum a fortissimo capitis dolore cum febre insigni, sine praegresso delirio mox sensus obruuntur, et aegrotus stupor detentus, vix nisi excitatus, quaerenti pauca respondet; inquietus in lecto revolvitur aut manibus caput amplexus, hoc undique circumjactat, suspiria ducit, ac interdum prae dolore contorquetur: quem verbis tamen vix indicat; sed lethali silentio mutus sustentat, aut brachium attollit, erectum capiti admovent, ac in hoc situ diutius tenet, quem admodum faciunt, qui capite laesi decumbunt; aut supini jacentes, ob magnam virium debilitatem, neque verba facere, neque in grabato cubantis habitum prae angore servare possunt, neque consurgunt fortiter, neque prosiliunt; sed floccos venantur, et festucas legunt, ac immoti ac tremuli, non nisi manus inordinate jactitant. Sudorem copiosum ac vaporem quasi ab ebullientibus aquis corpore toto elevari, et caput, cum ad unum bregma intensius doluisset, ad oppositum corporis latus paralysin induxisse, in juveni conspeximus; aut epileptica convulsio, animaeque grave deliquium; spiratio magna ex longis intervallis ducitur, aut frequens, et plena buccis, sub apoplectico apparatu, spumantem peracta nobis visa est.

Ex his vero singulis apparet inflammationem Encephali tum generalia caeterarum inflammationum, tum propria saepius agnoscere symptomata, quae in calore majori, tensione capitis, in sanguinolento aspectu faciei, impatentia oculorum, faciei suffusione, tumescentia, in fixo ac interno capitis dolore, arteriarum temporalium, carotidum irritatione majore, in acutissimo saepius, in titillum obtuso aurium sensu, in pervigilio continuo, aut delirio, tum miti, tum saepe proci, vel et in soporoso magis, ac stupida aegrotantis statu, aliquando et apud infantes, in ipsis *acutissimi hydrocephali* symptomatibus, consistunt. Quodsi deliria, frequentia quidem, nec vero perpetuum, aut proprium huic soli morbo phenomenon offert; quotiescunque tamen eidem accedunt, maxime aegritudinis initio, nec a provecto jam morbis statu pendere observantur; sed hanc aegritudinem fere praecedunt, et, si hoc idem fere in febribus quibusdam, imprimis nervosis (1887.), dici meretur; a sociis tamen affectione potissimum calvariae signis in *Encephalitis* raro separantur: ut igitur ex toto potius morborum concursu, quam ex uno, vel singulorum quidquam symptomate, ad praesentem morbum concludere queamus.

Spin. Medul
inflamm.

§. 141. Sed et ipsa cerebri, ac cerebelli per spinam protensa medulla non minus, quam substantia in calvaria custodita, inflammationibus subjecta est. Eadem fere hoc in casu ad vertebrae unam, aut alteram, quam quae, in *Encephalitide*, ad calvariam, secus primum, maximumque verticulum observantur, contingunt. Spinae scilicet cruciatus insignes, arduos, interni, non simplici vertebrarum tactu, sed a spinae inflexione augendi, eidemque regioni respondentes, cum intensa febre, pulsuque forti, aut parvo, semper ubique frequente ac duro. Anxietas magna, sed fixus in dorso decubitus; ac pro variis mali sede, internorum, vel ad pectus, vel ad abdomen consensus, aut crurum stupor, aut paresis accedunt.

Sectio cadav

§. 142. Varia in hominum tam diro morbo extingtorum calvariis, aut vertebrarum columna, tum ab aliis, tum a nobis ipsis detecta fuere. Nunc enim vel solae meninges inflammatione correptae, crassiores, ac fere callosae, vel gelatinae albescentis, seraeque purulenti inter has ipsas ab cerebrum, cerebellum, aut spinalem medullam collectae non aequivoca vestigia occurrunt; nunc fi-

inici

per ac fere dura medullosi visceris consistitia observatur, omnisque cerebri, cerebelli, spinalis medullae substantia rubet, ac innumeris, alias vix distinguendis depingitur, infarciturque vasculis; nec non serum, pulendo humore remixtum, in ventriculis, in cerebri basin, aut in lumbali tubo reperitur; uunc vero in uno alterove hemisphaerio, aut in ipso cerebello, tumoris fere circumscripti, ex pallido rubentis, flaviusculi cernitur species: in quo pultacea quasi ac coarctata, pure tamen quodammodo crassior, aëre sicca invenitur materies. Interim nec una sat certa tam diversae, et nunc latebras phlogosis, nunc phlegmonosae quas in abscessus tendentis inflammationis seem in cerebro indicant; nec utriusque symptomata mali constanter adeo inter se coeherent, ut *sphacelismus* cerebri per solum initis, cum vehementi febre, repentinum coorem, ac sensuum mentisque primum sporem, mox vero abolitionem, ab *Encephalitis* sat tuto valeat distingui. In ipsa sinu caveo, medullarem substantiam frequenter abscessus consumunt, et quemadmodum tardior latitantis hac in specu materiae immutabilitas observatur, sic acris, et corrupta

sanies osseam vertebrarum substantiam hinc inde corrodit, ac spinam inflectit; aut pressione in nervos sua, tum vesicae urinalis tum ani, crurumque paralyses, gangraenas mortemque lentam quidem, sed certam, frequenter inducit.

Causae.

§. 143. Causae inflammationis tum cerebri, cerebelli, tum spinalis medullae, arachnoideae velamentorum, quibus ambiuntur, cum illi conveniunt, ex quibus inflammationes in genere oriri diximus (§§. 118. 125.); oportet interim, ob morbi infrequentiam, haec omnes in cerebrum minori, quam in parte alias, potentia esse instructas. Frequens nihilominus ex violentia, cranio, ac vertebralium columnae illata, ejusque fractura, vulnere, concussione, contusione ad cerebrum medullamque spinalem; — ex rudiori, inprimis per vectes ac forfices infantilis calvariae compressionem, inflammatio inducitur; nec tam rarum dicatur illa; quae erysipelatis aut retrocessionem, aut, cum ad faciem haeserit, dilatationem, ac ad cranium ingressui debetur. Inprimis rheumaticum acre medullae spinali cerebroque ipsi infestum vidimus; vel capitis scabies, unguentis siccata, aut metastasi

devis, hunc ad morbum contribuit. Forti-
ter dein mentis per iracundiam, aut amo-
rem infelicem exaestuat, suppressa lochia,
menstruum jam saepius absoluta hamorrha-
gia ictus solis, et longa sub eodem, cal-
vicia vel nuda, vel medallico, apud milites,
pro instructa, versatio, peregrinatio huc
pertinent. Peripneumoniae, anginae, otitis
pregressa non minus huc faciunt. An tae-
chyvesicularis, hydatigena, *Encephalitidis*
causa? Plethora, imprimis illa, quae
capiti specialis est, ac fortior animi sub stu-
pore intensio, vigiliae protractae, dolores ca-
pitis violenti ac diuturni, ebrietas frequens,
etque abusus hunc ad morbum imprimis
conducunt.

§. 144. Ex dictis facile intelligitur, en- Divisio.
cephalica, spinalisque medullae inflammationem
nunc esse nunc *primariam*, nunc vero ab aliis
causis *secundariam* pendere. Sed haec ip-
sa inflammatio, ut aliae faciunt (§. 123.) nunc
vera est, et cum febre *inflammatoria* incedit,
nunc vero *spuria*, vel *erysipelacea* magis ob-
servatur: ac tunc facile cum *nervosa* conjun-
gitur, *malignamque* nanciscitur naturam, aut
gastricarum revocanda est indolem. Sa-

burralium interim causarum in producenti deliriis interdum ferocissimis potentia quotidiana experientia innotescit, sed cum haec *Encephalitidem*, sola, nequaquam constituant (§. 139.); hinc tam frequens ex sordibus causa, rarioris morbi illa, vix tam saepe quam quidem de faucium, oculorumque inflammationibus potest, dici meretur.

Prognosis.

§. 145. Ex ipsa symptomatum consideratione, inflammationis ad Encephalum ejusque productionem spinalem pericula jam satis elucent. Leviores quidem meningitides phlogoses non tam saepe in mortem terminari, videtur ex non tam rara illarum *calliditate* post mortem hominum, qui ejusdem morbi signa dederunt, inventa, doceri; viderumque ad calvariam penetrantium historiam abunde illustrat. Ipsius adeo cerebri, cerebelli, spinalisque medullae inflammationes non tam cito ubique lethales esse, tot *accessus occulti* docuerunt, qui ad cerebrum sine praevio interdum Encephaliditis signis in cadaveribus detecti fuerunt. Interim fortiori quacunque harum partium inflammatione, post paucos ut plurimum dies, nisi in templo succuratur; mors certa promana

saepius fere hebdomadae, vel trium, quartae adeo dierum spatio, lethalia apoplexiae, hydrocephali acuti, aut syncopes, aut paraplegiae, aut convulsionis symptomata comparent. Ad spinam quidem haec periculleantius minantur, ac diuturna in cruribus, atque vesicam, rectumve intestinum paralysis accedit; sed ubicumque non simplex ad hunc acutus hydrops; sed abscessus, vertebraeque caries haec symptomata producit: minus infelix, et si tardior, in mortem citius observatur. Funesta Encephalitidis cura est, si jam exhausto viribus aegrotante, aut ex angina, peripneumonia, aut a locosione quavis ad cerebrum, exorta fuerit. Ubi febris quidem violentia moderatur; sed delirium fere in soporem profundum convertitur; tunc vel apoplecticis morbi finis in cerebri expectanda est suppuratio. Intantum liberato doloribus capite, peripneumonia quam plurimis lethalis succedit. Quo magis vero aeruginosae bilis urget vomitus, atque dentium stridor, masticatio perpetua, atque laboriosa deglutitio, — quo magis facies albescunt, ac urinae crudiores tenuemque naturam retinent, aut tendines subsiliunt, pervigilia urgent; eo certior a morbo

interitus est. Interdum haec affectio in aniam abivisse est visa; et si jam diutius morbus protrahitur, et febris ignava est; denique in fatuitatem converitur. Hoc in *peripneumonia peris*, quibus ex lochiorum suppressione Encephalitis accessit, interdum contingit.

Meliori hoc in morbo succedunt omnia haemorrhagiae per nares, per uterum, et per haemorrhoides; interdum felix a capite in aliam partem depositio contingit; aut odor copiosus, ac fere purulentum, colorumque in urinis sedimentum aegritudinem dissipant, quod quidem nunc citius, nunc tardius contingere observamus. Facile interim in recidivam pejorem, atque in augmentum hoc morbi est genus; etiamsi parva occasio impulerit causae. Quotiescunque vero salutari quidquam modo incidentibus deliria, quae diu noctuque urgebant, nunc sensim minuuntur, et cum somno placido, et reficiente alternant. Quotiesque vero pervigilia continuant, aut sopor nimius est: de felici solutione morbi, cogitari vix potest. Eodem vero pro votis licet depulso; aegrotus tamen ad longum tempus vertigine, dolore oculorum, capiti

memoriae debilitate, auditusque acutie, aut
 mavitare, laborat.

§. 146. In descripta hucusque (§§. 140. *Cura.*
 1.) tum cerebri. Tum spinalis medullae
 inflammatione, valent illa omnia, quae ad
 amcunque aliam hujus indolis affectionem
 ammendavimus (§. 133.); sed maxime cu-
 dum est, ut quo magis in Encephalitide
 iria urgent; eo major securitatis, tum ma-
 ne quietis, silentii, ac obscuritatis, in loco
 o aegrotus decumbit, ratio habeatur.
 odisi furiosus coerceri aegrotus debue-
 ; faciis quidem, si plurium defectus,
 odum id jubeat, usus esse potest; sed
 etectis lana aut veste locis, quae vincu-
 nnectimus, ne major utilitate quiescendi
 orimatur vexatio. Maxime vero hic inter-
 , ut aegrotus, quam saepius potest, e le-
 trahatur et sedili, erectus, frigidiori ex-
 situs aurae, capitae tonsus, leviterque
 ppertus inhaereat diu. Deinde vix non
 cum in venae, inprimis jugularis, sectio-
 auxilium petendum; vel, et vena frontis
 iriri, et temporibus, occipiti, vel post au-
 hirudines, aut cucurbitulae scarificatae
 quenter apponi, vel naribus aliquot ad-

moveri sanguisugae possunt; quibus, educta jam copiosius venae sectione generali sanguine, vasorum capitis depletio potissimum obtinetur. Arteriae temporalis incisioni, opera operationis incommoda, ac delirantis furor hominis, non multum favemus. Cum *spinalem medullam* inflammatio teneat, praeter generales venae sectiones, cucurbitulae plures circa partem, ac per totam spinalem longitudinem ponendae, profundiusque scarificandae, nec non vasis haemorrhoidalibus hirudines applicandae sunt.

His praestitis, tum capiti, tum spinali inflammatis, fomentationes ex frigida, cum nitro, sale ammoniaco, et aceto remixtae, frequenter, quo tempore crura ad genua usque pediluvio tepido immittuntur, aut lintheis tepida madefactis involvuntur, adbibenda; et clyster emolliens, cum nitro ac aceto frequenter injiciendus est. Si vel rheuma vel aliunde huc deposita materies caput aut spinam inflammaverit; tunc hanc ipsam, ad locum, quem deseruit, vesicantibus, invitamus. Nec ipsi quidem capiti haec, nisi sensibilitas major aegrotantis obstet, ubi major jam febris infractus est impetus, applicare veremur.

Coeterum remedia, quae in aliis inflammationibus laudavimus, lenia imprimis evanescantia, largumque potum subacidum, nitrosum, et hoc in morbo commendamus. Fessis vero, ac causae hanc inflammationem accomitantis ratio quam maxima ubique habenda, et sua cuivis medendi methodus opposita est. Camphoram cum nitro, dum pulsus tardus, ac tremulus aut inaequalis adest, commendant varii: quotiescunque interim viscidior sanguinis ad caput raptus est: cum camphora cautius mercamur, ac moschum propius eidem praeferendum esse censemus. Item de opiatidis remediis iudicium esto! Quae, licet veteribus arriderent medicamentis, vix nisi devicto inflammationis impetu, et continuas vigilias, nimiamque sensibilitatem, indicare queunt.

O R D. I. G E N. I I.

O P H T H A L M I T I S.

Oculi natu-
ra.

§. 147. **P**ARS corporis inter externas nobilior; nervis prae quavis alia instructa magis cum praecipuis visceribus et cum toto corpore consentiens, vicinissima cerebro, vasisque ex eodem directis ornata, mobilissima simul, est oculi bulbus: qui, ob compositionem non minus, quam ob subtilissimam in singulis naturam, tum communibus aliarum partium, tum propriis sibi ipsi frequentissime exponitur morbis.

Defin. ophthalm.

§. 148. Inter hos inflammatio potissimum spectat, seu *ophthalmitis*, vel *ophthalmia*: scilicet affectio oculi aut palpebrarum inflammatoria, cum aucta illius sensibilitate, aut dolore, et lucis intolerantia, plerumque cum lacrymatione; si externa sit; cum rubore aut et tumore conspicuis; si vero interna;

nunc sepius occultis; nunc febrem inferre,
nunc omnem protinus excludere solita.

§. 149. Symptomata hujus morbi (§. 148.) Symptomata
 o varia inflammationis sede, diversa ob- generalia.
 vvantur. Saepe color oculi in ophthalmi-
 vix mutatus; sed dolor insignis in me-
 o hujus, ex orbita ad occiput extensus,
 summa lucis impatientia et lacrymatio ad-
 nt. Alias intense rubet albuginea, ac vel
 aa ejusdem vasa copiosa sanguine, vix non
 rica turgent; vel in ipsam adnatae tu-
 rae cellulosam effusus est cruor, oquique
 it echymosin; atque tunc saepius, saltem
 pgressu mali, dolor vix ullus observa-
 ; vel etiam rubori intensior correspondet
 cor. Saepius in febribus (§§. 88. 103.) haec
 ss conspicue rubet; quin dolor, aut vera
 ammatio subesse videatur; pluribusque,
 issimis licet, oculi perpetuo rubent, va-
 llisque cruore extensis pingunter ubique.
 effusis in cellulosam oculi tum sanguine
 m lympham coagulabili, tumor non raro
 gnis hic oritur: ut oculus in cavo orbi-
 contineri, ac circummoveri, nequiens,
 eodem promineat (Exophthalmia); ac- Exophthalm.
 palpebrae claudi super bulbo tumidissimo

non possint. Potissima hujus tumoris sedes in conjunctiva tunica est; quae super ipsam non nunquam corneam propendet, et crudam quasi carnis nunc globum tuentibus offert. Si qua febris haec symptomata comitetur, saepius illa inflammationem magis sequitur quam praecessit. Interdum cum violenta salutaris ophthalmitide quaecumque febris vestigia desunt. Subinde vel ipsa cornea de inflammatione manifeste participat; sed ut plurimum hanc ipsam non attingit. Pupilla hinc ab interna magis, quam alia inflammatione afficitur: ac in illa, mox angustior ac contracta; mox vero dilatata magis et amplior observatur.

Divisio.

§. 150. Sed varia ophthalmitidis natura est, ac vehementia. Nunc enim *primaria* nunc pendens ab alio morbo, *syntomatica* affectio dici meretur. In his *simplex* est; in aliis *complicata* incedit; febrem hic agnoscit et *acuta* comparet; illinc vero nec minime febricitant, ac *chronica* magis aut *habitualis* observatur. Nunc vero paucis in civitate ex causis non similibus *sporadica* invadit nunc *epidemica* ejusdem est indoles; ac incertis regionibus nativum quasi solum *endemicum*

ica agnoscit. De sede hujus inflammationis
vel *externa*, vel *interna*, vel ex utrisque *com-*
posita jam dictum est; atque nunc sine or-
mine ac *vaga*; nunc *periodica* recurrit, ac ty-
pum observat.

Ob vehementiam vero ac symptomatum
differentiam, varia eidem fere malo imposi-
sunt nomina:

Levior quidem gradus ac quasi initium, *Taraxis*.
Ex externis causis, sine tumore, aut dolore
accedens, *Taraxis* vocatur.

Superficialis oculi inflammatio, cum ejus- *Ophthalmia*,
eum rubore manifesto, et cum dolore, ardo-
re, lucis intolerantia et plerumque cum la-
rymatione comparens, *ophthalmiae* obtinuit
nomen. Ab initio quidem pruritus, et calo-
ris insueti sensatio, ac in palpebris moven-
dis gravitas percipitur. Inter has, et oculum,
quasi sabulum haerere videtur. Augetur ar-
dor, rubor, sensibilitas ad lucem; dolor fit
acutior, et oculi tanquam ab infixa spina,
precedente inprimis nocte, stimulari videntur.
Cum lucem inspiciant, magnus ad aures su-
rrus et constrictio capitis persentitur; ob-
stantur lacrimis oculi, ac convulsive clau-
duntur. Matutinis horis puriformis ad inter-
num oculi canthum, densata haeret, tarsos-

que ac cilia conglutinat materies, in lemmas acutas, irritantes abitura. Hinc perpetuo digitorum tacta hac ipsas deglubendo, irritationem augent, ac tarsos excoriant. Febris saepe nulla in pulsu detegitur.

Epiphora. Hanc ipsam vero inflammati lacrymationem oculi molestam, cum genarum abhinc erysipelaceo rubore, vel deformi erosione *Epiphoram* dixere: quod nomen; ubi puriformis materia in angulis oculi, aut inter tarsos colligitur; aut destillat, Latini in *lippitudinis* illud commutarunt.

Cum lacrymarum nihil ex inflammatione licet oculo proflueret, tunc iidem Latini *acredae* sibi *lippitudinis* denominationem, ut a *humida aphthamia* distinguerunt, permiserunt; *xerophthalmiam* Graeci compellant. Interim lacrymarum copia ac puriformis materiae effluxus, a fortissima quavis inflammatione facile diminuitur, aut supprimitur tota.

Chemosis. Gravissimam, sed externam, bulbi inflammationem, cum rubore insigni, et tumore cae adnatae ac albugineae totius tumore semper corneam assurgente, *Chemosis* appellatur ne insigniunt. In hac vero symptomata graviora mox in conspectum veniunt: pondus scilicet super orbita, oculique et capitis in-

ensus dolor, cum affectae partis pulsatione, ardore insigni, saepius cum febre manifesta, ac facile ipsius corneae devastatione, ossione, suppuratione.

Nunc etenim, ab effusa inter istius lacellulas coagulabili lymphâ, oriuntur *maculae*, seu *nubeculae*, vel *leucoma*, quae, si pupillam obducant, visum ipsum infringunt, protinus obscurant; nunc vero tum super albuginea, tum saepius super cornea ipsa, videntur *vesiculae*, seu *phlyctenae*, quae aut miccantur sponte ac rumpuntur, aut minime in cornea abscessus (*onyx*) relinquunt, si ulcus in hac ipsa inducant; *helcoma* ipsum a Graecis appellatur.

Macula
corn.

Phlyctenae.

Onyx.

Helcoma.

Quotiescunque in oculorum internis inflammationo viget, gravissimus tunc ac periculosus, *phlegmone* vocatur morbus: ab initio vel solus, vel ex *chemosi* incremente committitur. Cum parvo hic saepius albugineae core, summus jam dolor ad oculum, lucis tolerantissimum, ac lacrymantem vexat, et tempora, caputque totum immanis, cum vigilio, saepe cum deliriis, ac maxima trepidatione, extenditur. Tantus interdum, cum causa vehementius ac subito agente inflammatio incendatur, tumor oculum hic corri-

Phlegmone
oculi.

Proptosis. pit; ut palpebris obtegi non queat, et u
in orbita non amplius continendus, ex e
dem propellatur (*Proptosis*). Iris ipsa no
nunquam rubros spargit colores, ac pupil
vel restringitur admodum, vel subinde di
tatur (§. 149.)

Psorophthal- Quodsi non nisi palpebrarum limbu
mia. vel tarsi, ac in iisdem positae glandulae cu
suis canaliculis inflammentur, rubeant,
meantque, vel exorientur *psorophthalmia*
nomine hoc venit, quae vel in adnatae ph
gosin transibit, vel ex eadem originem o
xit.

Entropium. Nonnunquam vero *introrsum* palpebr
convertuntur: quod *Entropium* dixeru
Hoc in casu, si non desint, cilia, quod
sine Entropio interdum faciunt, in ipso
oculum diriguntur, et eundem saepius infla

Ectropium. mant. *Ectropium* vocant, cum palpebra
una, vel altera, sub hac rerum conditio
extrorsum revertitur. Tarsorum versus bu

Trichiasis. bum conversionem *Trichiasin* appellant;

Distichiasis. *stichiasin* dicunt, cum duplex ciliorum or
ac unus ex istis in bulbum conversus es

Blepharo- Ipsam vero palpebrarum inflammatione
phthalmia. *Blepharophthalmiam*,—cum vero tuberculo

Hordeolum. super tarsum compareret, *hordeolum* —

Hoc idem induraretur; *chalazion* saluta- Chalazion.
tt.

Interdum non tam ipse oculus, aut mem- Epiphora.
brae ejusdem; quam aut *lacrymalis glan-*
da aut *caruncula* inflammatur. Hoc in ul-
tero casu *angularem* vocarunt *ophthalmiam*:
qua, pruritus, dolor, tumor, ac vasculorum
tortuositas ad nasalem oculi canthum compa-
ritur.

Ophth. angu-
laris.

Ab hac imprimis carunculae phlogosi,
pterygium, seu tumorem, extensionem vari- Pterygium.
am vasorum conjunctivae, oriri dixerunt;
quae si fere semilunaris ac pellucida, tenuis-
sima lamina ex cantho super oculi bulbum ex-
tenderetur; *ungulam*, — si vero crassa haec Ungula.
esset, ac rubra; tunc *pannum*, quo vix non Pannus.
oculus interdum obducitur, nomina-
tur.

Diuturnam, ac per annos frequentius Ophthalm.
idem, sed absque tanto dolore, ac sine chronica,
saepe conspicua recurrentem, ut plurimum
mundariam *ophthalmiam*, *habitualement* atque
conicam vocamus. Laxa hic saepius est va-
sculorum ac cellulosae oculi constitutio; pal-
pebrarum limbus, seu tarsus, purpureo in-
tincto colore, purulentam pluit materiam,
saepem palpebras conglutinantem: quae singu-
la nunc fere perpetuo urgent; nunc per vi-

ces oculum aggrediuntur, et ex speciali hunc ipsum, acrioris inprimis materiae, fluxu repesenda sunt: quo saepe visus, albescente, vel cicatriculis defoedata cornea pro majori parte arcetur. Frequentius quoque communes inflammationis exitus habet opthalmia, nisi in acutam conversa, non agnoscit.

Ophthalm.
venerea.

Maximae vero auctoritatis est, ophtalmicis ex causarum diversitate divisio, praecipuas ejusdem species hic adducemus.

Potissimam sibi attentionem merebitur *ophtalmitis venerea*, quae chronicae ut plurimum naturae, ac luis ipsius, non tantos oculi dolores inducens, proles est; matutino tempore remittit, nec tam facile, licet viderimus, in chemoisin transire observamus. Symptomata luis alia, naturam morbi manifestant.

Ophth. blennorrhoeica.

Ophthalmia Blennorrhoeica, qua oculus rubet, dolet, ac inflammatur, cum epiphora palpebrarum praemagno tumore, ac copia ex sebaceis tarsi glandulis effluxu materies viscidae, puriformis, variique coloris: ipsi fere, ex qua suppressa ortum ducit, *blennorrhoeae* materiae similis. Cessat nempe ut plurimum a frigore locali, vel ab adsta-

gentibus incautius urethrae hoc in morbo infectis, vel a pathemate animi, puriformis urethrae fluxus; ac ad oculum irritatio, ex eodem, ut videtur, contagio magis, quam a *metastasi* convertitur, maximumque coecitatis periculum, vel paucissimo tempore, inire consuevit: ut igitur acutissimum haec ophthalmiae species morbum, interdum tamen cum minori violentia quod vidimus, antecedentem medentibus offerat.

Aliam *excontactu* per blennorrhoeae materia- Ophth. blen.
ex contactu
m, oculo digitorum ope inflicatam, nominarunt Scriptores ophthalmiam: in qua similis iterum, ac in blennorrhoea, materies oculis effluxisse refertur. Dubium quidem circa hanc acrioris materiae potentiam non alimus; sed toties, quae sub quavis alia oculorum inflammatione oculis prorumpit materia, coloreem tum flavum, tum viridescentem nobis obtulit: ut ex hoc solo, differentem ophthalmiae, quam ex omni alia irritante materia oriundae, characterem vix audeamus asserere.

Metastaticae ophthalmiae specimen saepe Ophth. metastatica.
animis offerunt efflorescentiae cutis, herpes, scabies aliae, cujuscunque effectu causae retropressae, morborum reliquiae. Sic frequen-

tissima post variolas, morbillos, scarlatinam
ophthalmia est, et frequentem rheumatis ex
alia parte super oculum depositionem obser-
vavimus.

Ophth. ab
acri.

Alias primariam *rheuma* sedem in oculis
figit; aut *catarrhale*, *morbillosum*, aliudque
acre ponit, ac inflammationem nunc fere su-
perficiale ac quasi erysipelaceam; nunc ven-
tro fortiolem ac profundam inducit. In rheu-
matico malo, interdum ex facta in aliam par-
tem materiae depositione, celerrima in melius
mutatio percipitur.

Ophth.
scrophulosa.

Inter chronicas ophthalmitides, illa, quae
ex *scrophulosa* acri originem ducit, fere fre-
quentior est, infantibus hoc vitio affectis pe-
familiaris. Humida haec inflammatio, ne-
dolens multum esse consuevit. Ipsum oculi
bulbum tumuisse, ac ipsam corneam inflam-
matam, vasculisque rubris, sine ulla doloris
praesentia, depictam fuisse, in adulto cor-
speximus. Tumidi et palpebrarum margines
ac viscosa obducti sunt lippitudine; conjun-
ctiva ex pallido rubra est, ac subtumida, la-
cryme acriores per genas ruunt; labrum
superius, quod tamen et in aliis, non scro-
phulosis subjectis interdum facit, crassescit
plures hinc inde limphatici systematis glan-

phlae turgent. Sub his rerum conditionibus cornea facile obscuratur, ac videndi omnis tandem ammittitur facultas.

Interdum in *scorbuticis* lenta oculorum inflammatio occurrit. Sine hac rubentum in oculo echymosin, indolentem quidem; sed cum scorbuti lethalis signis, tum simili ad ventriculum sanguinea suffusione, ac vomitu pertinaci, conspeximus. Ophth. scorbutica.

Infantes etiam neonati, tum ex vitio trophuloso, aut hereditaria lue; tum in prietis ex refrigerio, ac latitante in abdomine coenonio; vel et a luce vividiori, adversa, incaute admissa, oculorum saepe laborare alloqui observantur. Tument illis, rubentque palpebrae, ac flava, crassior, et puriformis materies tum ex oculis effluit; tum hos oculos undique obtegere solet: unde major cox bulbi irritatio, inflammatio, et ad corneam maculae, aut abcessus oriuntur. Aper- digito, vel infantis ploratu, palpebris, et ipsae interdum revolvuntur. Ophth. neonatorum.

Ex ipso *denditionis* opere gravis nonnunquam invadit oculum inflammatio, in prietis cum dens aut caninus, aut huic vicinior polaris irritationem produxerit. Ophth. ex dencit.

Frequens, ac interdum, quod et nobis Ophth. gastrica.

conspectum, epidemica ophthalmitis illa est quae saburrali originem principio debet, et ex abdomine potissimum derivatur. Signa hic premunt gastrica, et emeticorum, alvumque purgantium virtus aegritudinis indolentia manifestat.

Ophth. periodica.

Periodicas oculorum inflammationes, cum atroci quidem sub paroxysmo dolore, lacrymarum fluxu, pulsuque nunc celeri, fortis ac pleno, nunc naturali; dein vero cum plenae symptomatum per datum tempus cessatione Medicorum fasti loquuntur.

Ophth. endemia.

Endemicas inflammationes oculorum quibusdam regionibus proprias novimus; atque tam volitanti per aeram subtiliori arenae quam reflexis a nivibus aliisque objectis in oculos radiis; vel causis etiam hucusque incognitis originem debent.

Hypopyon.

§. 151. A fortiori, eaque interna potissimum inflammatione oculi, vel *puriformes materies*; vel ex abscessu corneae, iridis, uveae, coronae ciliaris *pus* ipsum, inter corneam, iridem ac lentem, seu in cameris oculi tum anteriori, tum posteriori, colligitur nasciturque *hypopyon*, aut *oculus purulentus*. Subinde non tam ipsius oculi inflammatio

, quam *metastasis* in eundem facta, hoc
 uum genuit. In triplici hoc casu per cor-
 am, nisi violenta inflammatione obfusca-
 m, transparet contenta in cameris materies
 albescente, cinereoque colore translucet.
 addendum tamen est, ne simplex forsitan
Nephelium, aut pellucidate quadam non de- Nephelium,
 uita corneae macula, vel *Albugo*, vel *Lev-* Albugo s.
ma, seu corneae obscurior macula, vel et Leucossia.
 ceriora ejusdem ulcuscula, pro latente in
 ulis pure imponant; quod obliqua eorum-
 um, et ex latere instituta inspectio, tum
 antecedentium symptomatum, causarumque
 nsideratio praecavebit. Ipse quidem oculi
 llbus in hypopyo volumine augetur et tur-
 et; sed inprimis cornea extensione cedit,
 prominet. Nunc vero, quod rarius est,
 eer lentem, iridemque purulenta, vel in ca-
 era posteriori magis collecta materies (*Em-* Empiesis.
esis), iridem ipsam ad anteriora propellit,
 rneaeque tunicae viciniorem reddit: unde
 um eadem aut concreascit (*Synechia*); aut, Synechia.
 forte cornea ipsa vel sponte, vel arte
 mpatur, *prolapsus iridis* contingat; nunc in Iridis pro-
 teriori oculi camera purulentum haeret; lap.
 gniorque motus pupillae est; haec ipsa lenti
 oprior haeret, ac a cornea divulsa. Ut plu-

rimum utramque cameram purulentus humor cum fluidis oculi remixtus, replet, radiarum per illum transitus impeditur, visusque languet, aut perditur omnis. Si per ipsam oculi inflammationem vel *puriformis* materiae vel *pus* ipsum generetur; ingens ut plurimum tam febris quam dolor, ac singula fortiora tum chemosis, tum phlegmonis symptomata praecedunt, ac tandem sedantur quidem, intensitate decrescunt; sed remanet grave doloris ad oculum, ac tensionis, cum ejusdem tumore, sensus. Interdum purulenta materia non in ipsis oculi cameris; sed inter membranas istius cellulas, ac in separato a illis cavo continetur: quod *abscessus* oculi non hypopyon, in quod tamen transire facili potest, nominabitur. Si per *metastasin*, purulenta materies tum in oculorum cava, tum inter ejusdem membranas deponatur; tum plura desunt interdum ophthalmitidis signa vel factam jam metastasin tardiora sequuntur.

Abscessus
oculi.

Haemophthalmus,

Sed vel ipsius interdum ophthalmitidis violentia, licet hoc et alias ob causas contingat, vel ipse *sanguis* in oculi colligitur cameris (*haemophthalmia*); vel aquosi istorum liquores immensum augentur, nascitur

que *hydrops oculi acutus*, vel *hydrophthal-* Hydrophthal.
is acuta, cum chronica, quam alibi descri-
 mus, minime confundenda. Interdum,
 in tam aquosus oculorum humor; quam
 creus, ex causa nunc inflammatoria, nunc
 ; — vel ipsa demum *lens crystallina*, vel
 bus includuntur, capsulae, opscurantur,
 naturalem pelluciditatem amittunt. In
 mo casu, *glaucoma*; in altero *suffusio*, *hy-* Claucoma.
phyma, vel *cataracta*, haec vitia appellantur. Cataracta.
 as totus fere oculus, post violentas in-
 mationes, *pseudomembrana*, ex coagu-
 lli lymphæ conflata, involvitur; ast vero
 quentius, tum ex inflammatione, tum alias
 ccusas, cornea ipsa in parte condensatur,
 quam maxime interdum prominet: ut pal-
 rae motum aut impediat; aut varias in-
 eem irritationes excitare observetur. *Sta-* Staphyloma.
lloma hoc malum, nunc *simplex*, nunc, ob
 ra, sibi vicina tubercula, *racemosum*, ap-
 aatur.

§. 152. *Causae* ophthalmitidis vel ex Causae.
 . specierum expositione luculenter satis
 umplurimae patent. Omnes vero recte divi-
 tur in illas, quae oculum immediate affi-
 ent; et in illas, quae non nisi per con-

sensum offendunt, tum ad externas tum internas revocandae. Exterius agunt plaga, ictus, concussio, compressio, operatio cataractae, fasciae post hanc ipsam diutius relictæ, comprimentes, calefacientes, pulveris, sabulum, fumus, vapor, pilus inversus ciliarum, corpora peregrina, oculum inter et palpebram haerentia, aura frigida, borealis, et berius oculis admissa, splendor nimius objectorum, lectio, imprimis scriptio nocturna, reprimentia, vel spirituosæ, oculo leviter inflammato inconsulto adhibita. Causae internæ tumillæ sunt, quæ alibi (§. 125.) exposuimus, generales; tum imprimis catarrhus nasæ ad oculos extensus, morbillorum præcipue, ac variolarum virus, erysipelas, herpes, crusta lactea, tinea, scabies, ophthalmia sæpius prægressa, vitia scrophulæ venerea, rheumatica blennorrhoea, metastases, cruditates primarum viarum, epidemica constitutio, denititio, caries dentium consuetique pridem tabacini pulveris ommissi sanguinis ad caput congestio, plethora sciamialis, etc.

Prognosis.

§. 153. Ophthalmitidis prognosis, dictis satis elucet, ac pro diversa ejusdem

aa, sede, vehementia, subjectique natu-
ralliverrissima est. Symptomata, nisi mor-
bo primario expulso, curationem vix admit-
tunt, hoc licet facto, remanet tamen per-
petua interdum in hos morbos dispositio.
Huius inflammatio, in alterum facillime tran-
sit, et oculum observatur. Phlegmone oculi
tum frequentius infestum, ac saepe suppu-
racionem, vix unquam gangraenam, interdum
phlegmaticum oculi tumorem inducit. Fre-
quentior, et huic inflammationis speciei pro-
prie est exitus, humorum oculi perturba-
tio, inspissatio, obscuritas, vel corneae opa-
citudo, ipsiusque interdum oculi ruptura.
Huius sicca est; illa, prae humida fere diffici-
lius curatur ophthalmitis: scrophulosa vero,
quae chronica est; illa, licet minus peri-
culosa, vix curam admittit. Saepe vero hic
morbus, ut signum, pejor, quam per se ip-
se afforet, observatur. Veneream, ac scor-
buticam ophthalmiam, latens in orbita ari-
tiae aut exostosis, immedicabilem interdum
facit; alias pejor est, quae a suppressa blen-
orrhoea originem ducit. Alvi demum flu-
vus non raro hunc morbum dissipavit.

Cura.

§. 154. Ophthalmidis verae ac id pathicae cura, si febris inflammatoriae signa simul observentur, cum illa inflammatione aliarum (§. 133.) conspirat; ac quo gravius affectio est, eo citius, ob visceris nobilitatem, brevique mora timendam organi superioris destructionem, venaesectio sat amanda instituenda; sique symptomata exigant, petenda venit. Nec ob ruboris abscentiam (§. 150.), hoc auxilium negligendum oportet: utpote in latente ac interna magis quam in alia quacunque inflammatione oculorum, necessarium. Si febris defuerit, plethorica constitutio; tunc raro fortiores dicantur venarum sectiones; sed localis venarum, praemissa interdum vel unica generalis venaesectio, per hirudines depletio, cucurbitularum ad tempora applicatio; tissimum indicatur.

Pauciores quidem sanguisugae saepe magis iritasse, quam oculis auxilio fuisse nobis visae sunt; et quas ad inferiorem partem faciei, ubi hirudines applicamus; eas, ob turgentem, spongiosamque cutis naturam, eodem modo, lividasque circa oculum relinquimus. Hinc ad tempora, circa oculos, excepta regione inferiori,

undecim, aut viginti applicamus hirudines, quinemque libere ex vulnusculis defluere mittimus. In fortiori conjunctivae inflammatione, non quidem rudior, irritansque verum *ophthalmoxysis*, seu illius membranae aspicas secalinas vulneratio; sed repetita scalpello vel internae palpebrae inferioris superficie, vel ipsius adnatae tunicae scarificatio quam optime suscipitur; ac si laxa et in saccum pendens membrana haec turget; ejusdem per cultrum excisio, licet quidam reprobata, cum fructu instituta fuit. Temporalis sectionem arteriae, ut incommo- (§. 146.), et hic rejicimus.

Interea quicumque ophthalmitide laborat oportet illum in obscuriori degere loco, hisque lucis accessionem aut oculorum inflammationem evitare. Tenue linteum oculis inflammatis superimpositum, pro tegmine valet; fasciarum usus, et quaecunque parva compressio nocet. Convenit vero et saepe simul obtegere oculum, omnemque eodem contactum evitare, ac stagnantem oculorum canthis acriorem lympham cum oleo, emolliente decocto, aut lacte imbuta assidue interdum abstergere. Nec coetera, quae in aliis inflammatio-

nibus laudavimus, remedia (§. 133.), in ophthalmitide negligenda sunt.

Vesicantia.

In fortiori malo, sedato per venaesectiones, tam generales, quam locales, inflammatione, — inprimis si rheumaticum, catarrhus huic ipsi occasionem porrexerit acris; vesicis ab hirudinibus, aut scarificatione, tenuioribus inflictis vulnusculis, vel nuchae, innititur vesicans. In longiori, hac a causa derivanda phlogosi, setaceum ad nucham dirigie conducit.

Emollientia.

Si vero major oculorum, palpebrarumque sensibilitas, tensio, ac calor observetur: tunc, detracto jam satis sanguine vapor tepidus aquae, — aromaticis herbarum floribus impraegnatae; tum malvae, verbenae decoctum, lac tepidum, aut gummi arabici tenuis solutio, tum cataplasma emollientinum, paucissimo pondere adhibitum diuturno usu contraria, exterius quam interne proficiunt.

Opium.

Sed et ipsum *opium* in vino solutum egregios hic effectus habuisse conspectum est. Hinc vel tincturae thebaicae. (N. XVIII.) laudani liquidi duas, tresve guttulas, semel die, oculo instillare convenit: quo dum quidem per breve tempus augentur;

medii tum excitante, tum sedante, melius
perdum, quam remedio quovis alio, tum
acuta, tum in chronica affectione, prae-
ssis in illa venaesectionibus, auferuntur.

Pediluvia tepida in quovis nimio ad ocu- Pediluvia.
ni appulsu conveniunt; quo tempore, ra-
pprius ad caput capillis, hoc ipsum frigida
ari utiliter potest.

Adstringentium usus in fortiori ophthal- Adstringent.
ide, perniciosus admodum, ac in majori
allorum rubore, tensione ac dolore evitan-
. In laxiori horum statu, et si contusio
terna praecesserit; vel in leviori phlogosi
catarrhali causa exorta; vel demum in
onica potissimum inflammatione, roboran-
externa egregios non raro effectus pro-
bat. Simplex frigida, eaque per destillatio-
ni obtenta, vel saltem non alienis imprae-
tta, coeteris fere palmam eripit remediis.
as huic ipsi, vel succi citri aliquot gut-
ss, vel salis saturnini, aut vitrioli albi,
, quod praeferri meretur, aluminis, grana
uot (N. XIX.) superaddere convenit; vel
minis portio cum albumine ovi conquas-
, per noctem superimponitur palpebris;
que sic infinitus fere *collyriorum*, unguen-
um est numerus: quae, cum uni aut alteri

auxilium tulerunt, non raro alium, sine causa satis aperta, divexant in alio oculum; et acrior ad eundem confluxus excitaverit malum, frequenter hoc idem exasperant, et corneae maculas, ulcera, ac coecitatem interdum relinquunt.

Psorophth.
cura.

Psorophthalmia, locale, ac a causis externis non oriundum saepius malum constituit. Huic ipsi *unguentum citrinum* (XX.), vel unguentum ex butyti recens uncia una cum dimidia, ac mercurii precipitari rubri drachma una, sollicite inter se commixtis, utiliter opponitur, parsque ejusdem portio, unica per diem vultus tarsis molliter infricatur. Matutino tempore cum jacte tepido, sine impetu, oculi eluatur oportet.

In purulenta *neonatorum* ophthalmia remotis ipsius mali causis, lac recens et purum, ex ubere matris, nutricis, instillatur oculis, aut ope parvae syringis, ex elastici gummi felicius parandae, sub palpebris instillanda, vel et malvae decoctum injiciatur. In tiori affectione, vitrioli albi tenuioris aquosa solutio, absque violentia, immittitur oculis.

Ophthalmitides *symptomaticae* curantur,
arbi, a quo pendent, prudenti medela;
ad partem, unde ad oculum pertigerat,
locatione.

Sic ex primis viis oriunda oculorum in-
flammatio: per emetica et purgantia; — quae
venerea lue: per mercurium rite, atque
interius, tum exterius subministratum;
tributica ophthalmia, illis quae scorbutu
versantur; — scrophulosa vero, licet ubi-
e: difficulter, remediis ex antimonialium
asse, peruviano cortice, cum calomela re-
cto, salibus mediis, diuturno usu adhibitis,
meis maritimis, ac spongiae hac in aqua
etantis lixivio, interdum persanatur. In
umatica inflammatione, si febris accedat,
iphlogistica methodus, et demum anti-
mialia, refracta dosi porrigenda, serum
iis, dulcamarae decoctum, et alia hoc in
arbo alibi commendanda remedia, imprimis
co vesicantia, setacea, fonticuli, praescri-
merentur. Quae a retropulsa blennorrhoea
um habuit ophthalmia, ea restituto iterum
candelas antiquo fluxu, solisque demul-
tibus, abacto prius inflammationis pericu-
percuratur, nec mercurialibus, nisi com-
cata, indigebit. Si periodos observet ocu-

lorum inflammatio, et ad legitimas intermittentes pertinere videatur (§. 68.): tunc eadem, quam istae, per corticem, curationem admittit. Natam ex retropressa scabie inflammationem, hac ipsa per novum contagium, vel insitione, vel scabiosorum cohabitatione revocata, ac remediis transpirationis promoventibus, antimonialibus; aliisque, primis balneis, dissipamus; peregrinum pus chirurgicis ex oculo trahendum, eluendum est subsidiis; irritantes oculum pilos, emissione, vel emplastro glutinante, externae pebrae imposito, pilosque rebelles figemus, vel demum cutis palpebrae pro parte emissionis, ac cicatrice tarsum superiora vel dirigente, ab oculo auferimus, aut avellimus, etc.

Sequelar.
cura.

§. 155. Sequelas ophthalmidis (§§. 151. 123.) Chirurgia magis; quam sps medicina pertractat; qua tamen saepe, ob viscerum internarum naturam, carere Chirurgus non potest.

Hypop.

Ad *hypopyon*, oculi, nunc cum emolientibus pertractatio, nunc vero ejus matura satis perforatio, nunc sectio propria, — ab aliis rejecta est. Observatio

et docuit: purulentum oculum, vel a solo corporis motu, vel ab usu emollientium, ceeter opinionem, claritatem pristinam indidum acquisivisse. Hoc certe, cum *pus* veniat, et ex abscessu veniens in cameris latet; vix unquam contingere; — aliud vel si *puriformis* humor (§. 128.), aut metacasis aquosos oculi perturbaverit humores, eendum; nec impossibilis in utroque hoc resorptio videtur. Contingit haec sude ad quaevis alia corporis cava; nec, cur coculum fieri non possit, perspicimus sat. Quodsi igitur signa purulenti in oculis humoris celerius, ac tempore, quo vix abscessus nasci potuisses, vel sub fortiori phlegme, vel sine omni inflammatione, per maxillae ex parte longinqua raptum, comparue-; juvabit utique, priusquam ad oculi sectionem perveniamus, emolliente ex malvae decocto fotu, ac spleniolis eodem imbutis, coculum positis, nec non evacuantibus, aliis, resorptionis tentare vias; ac tamen, nisi haec obtineri sat prompto possit, — in casu vero latentis abscessus con-quo, ad corneae ipsius incisionem descende: atque sic spontaneam oculi rupturam: qua coecitas ipsiusque ruina oculi.

induceretur, maturo satis praevenire consilio.

Corneae maculas (§. 151.), si profunde in oculum descendant, aut cum exuvatione nembranae cicatricem offerant, difficulter, si unquam abigimus. Frequentissimum ex variolis *levcoma* est, quod, citius aliud quodcunque, ubi superficiem corneae vix penetrat; tum revellentium, tum alicuius, nucis juglandis scilicet olei non raro di, aut fellis *mustellae fluviatilis* vel *lacustae* aut *lucii* piscis, aut alterius usu, tum erodentium inprimis ope, nonnunquam auferitur. Hunc in finem non minus, quam ad *pterygium*, *ungulamque* dissipanda, tum albissimum pulverem sacchari, tum alium, ex hoc ipsum cum aequali cremoris tartari, bolique alio portione remixtam, quotidie paucissima quantitate, maculato corneae loco insperimus; vel staphyloma tum lapidis infernalis lutione tum butyriantimonialis guttula, per pincillo tumori illinita, recentiorum methodorum quae et nobis profuit, exedimus caute: quod scopum et mercurii corrosivi granum unum quatuor aquae destillatae unciiis solutum nonnullis cum fructu adhibitum fuit. Praesentes admodum corneae maculas et staphyloma

interdum cultro feliciter, lentoque
pre, remanente semper aliqua hujus
membranae obscuritate, abstulerunt Chi-
ni.

ORD. I. GEN. III.

O T I T I S.

Nobilitas
aurium.

§. 156. Sensilissimam et aures humani corporis partem constituunt, cerebroque non minus, quam oculi, vicinam. Nervorum hoc quidem organon adeuntium potestas in totum, vel ex solo, quem concentus ac harmonia in animam, et in circulationem exserit, effectum, luculenter apparet; sed insigne commercium, quod eosdem inter et faciei, linguae, oculorumque nervostam conspicue observatur, hanc partem corporis, ut sensationem plurimarum januam, et ut malorum sedem in coetera longe dominantem respicere jubet.

Inflammatio.

§. 157. Cum vero tot morbi causis aures continuo pateant; plurimae ex istis nunc atrocissimos hic loci dolores, quibus *otalgiae* nomen, — mox saevam inflammationem, cui

otitidis appellationem dederunt, excitare observantur. Mox externa tantummodo aurium concha inflammatur, et nisi per meatum externum haec affectio, ut plurimum erysipelacea, penetret; rarius tam magna, neque alia erit, quam erysipelatis symptomata comparent. Mox vero absconditas aurium partes, atque vel meatum ac tubam, ad easdem succedentes, vel interna hujus organi loca inflammatio pessumdat.

§. 158. Atque haec ipsa internae auris Definitio. inflammatio est, quae potissimum *otitidis* sibi nomen promereatur: in qua, ut plurimum sine calore exteriorius conspiciendo, dolor ardens, acutus, tensivus, lancinans et pulsatilis ad aurem, cum febre ut plurimum intensa, cephalaea, tensione capitis, pervigilio, inquietudine, ejulatu continuo, cum auditu acutissimo, aut obtuso, et apud adultos saepius cum deliriis, convulsionibus, ac lipothymia, observantur.

§. 159. Haec vero symptomata (§. 158.) Symptomata. non rapide sibi interdum succedunt; ut vel in ipsa definitione morbi, jam tota eiusdem lateat historia, vel superaddito au-

ris tormento, vix non omnia *encephalitidis* acurissimae (§. 140.), quae non raro ad otitidem accedit, produntur symptomata: ita ut jam primis morbi diebus; nisi discutiat morbus, sub exili et frequentissimo pulsu, ac sub atroci ad occiput, oculos, buccarum musculos, et tempora, dolore, phrenesis violentissima, et convulsio, et sopor, et loquellae defectus, et extremitatum frigus cum syncope, ac mors demum ipsa, insequantur.

Saepius interim non sub tam gravi respectu incedit; sed dolor, primum mitis, per gradus intenditur, ac febris vel antece-di, vel sequitur affectum; aegrotus aliquam, matutino inprimis tempore, doioris remissionem persentit; pulsus pleni, nec semper tam frequentes, sed vibrantes ac duri, interdum contracti, cum urina multa et cruda; facies rubra, et magna, nec tamen continua, cephalaea; auris affectae susurrus, ac tandem rubedo exterioris conchae, cum singulis febris continuae attributis, observantur: donec aut sexta fere, aut octava die, interdum citius, fere singula increcant symptomata; ac tandem aut serosa ex aure materia, aut pus ipsum sanguinolentum, tum

per meatum externum, tam per tubam ad
 nauces, cum summo mox symptomatum le-
 ramine, expellatur; ac sudor aequalis, per
 totam corporis superficiem vaporostus erum-
 pat.

§. 160. Tum *otalgiae*, tum *otitidi* com- Causae.
 munis fere, et nonnisi gradu distincte origo
 habetur, atque ad causas vel externas; vel
 internas spectare observatur. Nunc enim ir-
 ritatio ab illapso, aut intruso corpore pere-
 grino, piso, fabis, cerasorum nucleo, globu-
 lo plumbeo, alio, ab insectis aurem igres-
 sis, ab eorundem ovulis in illam depositis,
 ac temporis, calorisque ope evolutis, a fri-
 gido, ex adverso auribus admisso vento, ex
 ceruminis exsiccatione ac duritie nimia, a
 concussionem, alapa, vel a cranii laesionibus,
 vulnere, ac ossium carie, ab auriscalpiis, ac
 nimia munditiei cura; — nunc vero mem-
 oranae hanc osseam epecum investientis, di-
 videntis, aut aliarum partium catarrhalis, ac
 rheumatica affectio; depositio ad aurem ar-
 thritica, variolosa, morbillosa, achorosa,
 scabiosa, venerea, erysipelacea, scrophulo-
 sa, metastarica; dentis molaris in pueris eru-
 ptio difficilis; aut in adultis caries; inflam-

mationum causae communes aliae (§. 125.), inprimis narium haemorrhagia suppressa, variique spasmi, hysterici, hypochondriaci, — causam horum affectuum potissimam sistunt. Non tam raro sordes inprimis viis stagnantes, et hujus sibi partem inflammationis assumunt.

Prognosis.

§. 161. Otitidis pericula jam satis ex dictis (§. 159.) patent; et cum oculorum vitia intra ipsos nocent; aurium inflammationes doloresque interdum etiam ad dementiam mortemque praecipitant. Interim ab otitide natu minores citius interiunt senioribus; ac pauci interdum dies in utrisque certe, affectu vel ipsi tandem cerebro communicato, vel per solum consensum, ad mortem sufficiunt. Grebrius in otitide resolutio per transudationem purulenti liquoris, ejusdemque subitaneam excretionem obtinetur. Suppurationem hanc ipsam dixere; sed vidimus frequenter, jam post viginti quatuor, aut quadraginta horas, quo tempore abscessus supponi haud potuit, illam contigisse. Frequentior omnino suppuratio vera hoc in morbo, quam in alio quovis, observatur: atque tunc ulcus in auribus non raro supermanet,

quod curationi pertinaciter per vitam inter-
 lum resistit, strepitumque perpetuum, ac
 repetitas inflammationes, surditatem; nec non
 continua cariei pericula inducit. Vidimus sub
 hac ipsa, fortissima ad omnes portionis du-
 ac auditorii nervi propagines, ad os tem-
 poris, ad malam, nares, ad oculum, labium
 inferius, ad linguam, incommoda, dolores
 maximos, ac ipsam denique paralysin. Alias
 ad ipsum calvariae cavum erosio penetrat,
 et cum lethali eventu suppuratio encephalo
 communicatur. Sed interdum per internae
 auris suppurationem tum ipsum tympanum,
 tum subtiliora auditus destruuntur organa,
 et immedicabilis hac in parte surditas induci-
 tur. Subinde felix per tubam Eustachii tum
 puriformis materiae, tum ipsius puris, de-
 letio contingit.

§. 162. Non aliam otitis, quam vehe- *Cura.*
 mentissima quaevis, inflammatio (§. 133.)
 potissimum vero ac ophthalmitis (§. 154.) si-
 ni curam expostulat. Hinc prompta, saepius-
 que repetita venaesectio in vera auris inflam-
 matione potissimam opem spondet, et magna
 virudinum, aut cucurbitularum post partem af-
 fectam positarum hic virtus observatur. Inte-

causae latentis praecipua habenda est ratio, et quod irritationem hic loci inducit; hoc, si stimulum operatio non augeat, majori cura mox auferendum, insecta vero, si, quod nobis in forti otalgia licuit, edenci non possint; vel oleo, vel absyntii, aut ledi palustris succo, aut melle, gossypio suscepto, cautissima manu necanda sunt. Ab hoc vero, emollientissimu inflammatae auri admovenda sunt remedia, aequae ex lacte, decocto malvae, tum auri externae per spongiam, aut cataplasmatibus anodini sub forma, applicanda; tum, si magis interna videatur inflammatio, in faucibus diutius detinenda sunt. Ipsi etiam externo auris meatui tum lac tepidum, tum seminum cydoniorum, vel gummi arabici mucilago quidquam diluta, ac tepida, — superaddita, si spasmi violentia extremi sic jubeat, opii moderata portione, instillanda; injectiones vero, ut stimulantes nimis evitendae sunt.

Interea nitrum, potumque copiosum acidiusculum, ac, si gastrica signa occurrant, evacuantia lenia, ex tamarindis et cremore tartari (N. XXI.) propinamus, alvumque alias clystere servamus apertam.

Suppuratio auris, quam praevenire hac

methodo non licuit, solícite promovenda, est, ne in ulcus impurum: ac in surditatem, aut cariem terminetur, curanda est. Cum igitur ex doloris augmento, pulsatione, gravitate, calore, distensione majore, praesentem jam agnoscimus suppurationem: tunc vapor tepidus in aurem mittendus, aut haec ipsa cataplasmate emolliente continuo fovenda est. Puris ex abscessu distructo effluxum levat positio frequens in aurem affectam, ac repetita hujus, cum decocto hordei et pauxillo mellis despumati, lotio, aut moderata injectio. Ad insecta aestatis tempore ab aure suppurata tutius avertenda, tenui haec ipsa bysso obtegenda, nec ichoris effluxus foetidusque vapor praefocandus est.

O R D. I I.

INFLAMMATIONES JUGULARES.

G E N. I.

G L O S S I T I S.

Raritas
morb.

§. 163. **L**INGUAE substantia frequentius sub ciborum incauta masticatione, dentisque acutioris aut cariosi actione, vel sub fortioris insultu epilepsiae, vesparum ab ictu, a variolis, aphthis, a methodo mercuriali, sub anginis, a latente interdum calculo, a frenuli post partum laesione, irritatur; vulneratur; eroditur, turget, ac intensius dolet. Nativitatis interdum haec particula vitio insigniter aucta, vel oedemate tumet, aut scirrhus volumine crescit. Sed vera, et primariae linguae inflammatio, tum aliis raro, tum unico nobis, cum haec ipsa scribimus, exemplo comparuit.

§. 154. Hic linguae status (§. 163.) Symptomata
glossitis nomen obtinuit, atque in subitaneo
licere, ac insigni, nec tamen a praedictis cau-
sis pendente hujus partis dolore, duritie, ru-
bore, tumore, oris hiatu, cum febre inten-
sa, salivatione, sreatu, tussi continua, lo-
quela, deglutitionis, respirationis difficul-
tate, ac continuis vigiliis consistit. Frigus
intensum, longumque aegrotantem, quem
conspeximus, atque calor magnus, cum
praesento mox linguae affectu invasit. Se-
quebatur jam primis morbi initiis linguae
sub motu summopere dolentis tumor, du-
rities, rubedo, siccitas, ardor, ac magna
sub atactu sensibilitas, loquela impotentia,
cum summa deglutitionis necessitate, dif-
ficultate. A perpetuo nempe tenacioris
pituitae, ac salivae in faucibus, dolore af-
fectis, confluxu, sub oris, a volumine lin-
guae vix non deleta capacitate, ac mandibu-
larum hiatu, importuna salivatio, secreatio,
aut anxia et validissima tussis, quietem ac
somnum demebant omnem: caput interea do-
lebat; nec tamen facies, quod alii observarunt,
rubra; sed, cum lacrymante oculo, pallida,
sudore oblecta; et tristis comparuit; nec ex-
tremis lingua, ut in aliis, propendit; sed fere

immobilis, palatum, hiansque buccarum an-
trium omne, a dentibus utroque ex latere ex-
coriata, replevit; nec demum respiratio,
quae per nares potissimum ficebat, difficilior,
nec deglutitio in totum ablata, quod sub
futuro morbi incremento facile praevideba-
tur, hucusque terebant. Pulsus hac sub re-
rum conditione duri, vibrantes, magni, ac
frequentes erant, urgebat sitis, appetitus lan-
guebat, ac major corporis universi calor,
et siccitas aderant.

Interea febris, licet manifeste inflamma-
toria, diversis tamen horis remisit, ac post
has, interum increvit. Quarto morbi die lin-
gua copioso lymphae cooparte fuit coagulo;
et sexto, sudor per universum corpus, ac
urina cum lateritio sedimento apparuit; quo
facto, symptomata glossitidis remiserunt, ac
paucorum spatium dierum, sua linguae mol-
lities, ac pristina aegrotanti salus fuit resti-
tuta.

Causae.

§. 165. Causae hujus morbi non aliae
quam illae, quae coeteras partes inflaman-
(§. 125.), inprimis rheumatica, accusanda
esse videntur, comparuitque hoc communis
cato nobis glossitidis exemplo, qua nuper
dispa

ad disparente ad hepar inflammatione rheumatica, in conspectum celerrime venit.

§. 166. Si resolutio hoc in affectu quid. *Prognosis.*
quam graviori non prompte succedat; suppurationis non modo, sed antequam haec ipsa contingere queat, suffocationis periculum instat. Febris, quae et hoc in morbo non ejusdem semper indolis esse videtur, ob potius impossibilitatem, necessario accenditur magis; ac alimenti cujusvis denegatus ad ventriculum transitus, licet sub majori febris intensitate illius vix tanta necessitas subsit; ad gravitatem nihilominus symptomatum non parum contribuet. Frequentior linguae scirrhus, vix rariorem pro causa glossitidem agnoscere videtur.

§. 167. Ad haec pericula (§. 166,) ab Cura. aegrotantibus avertenda, methodus in qua vis vera inflammatione laudata promptissime adhibenda, et sanguis tam ex brachio, quam imprimis ex jugulari; quod cum summo successu a nobis factum est, et per hirudines circa mentum appositas, frequentius detrahendus est. Raninarum sectio venarum, quae plurimum hoc in morbo promitteret, ob tu-

mentem ubique linguam institui nequiebat. Interea cataplasma emolliens circa collum molliter ponendum, ac vapor ex aqua et aceto frequentius ore hauriendus est. Lac tepidum, aut emolliens decoctum cum melle et nitro, vel ore teneatur; vel, si ob linguae molem non possit: sine majori injiciendum est impetu. Tandem et vesicans non largum sub mento posuimus; ac evacuans alvum Medicina, non fortis certe, quae febrim auxisset, difficulter licet, assumpta, et praeterea alvus frequenter clystere sollicitata est. Cum suppuratio tumoris observetur; haec ipsa fovenda, et mature satis aperiendus abscessus est. Si fames urgeat; aegrotus per nutrientia sustentandus enemata; nec non ipsa, quae ore assumi vix possunt, medicamenta, hac demum via injicienda sunt.

Sub instanti suffocationis periculo, tum ipsius linguae, licet durissimae, scarificationem, — tum, si nec hoc quidem sufficiat tracheotomiam proponimus.

 ORD. II. GEN. II.

 CYNANCHE.

§. 168. **C**ommunis pro aere, ac pro alimen- Instituitur.
 tis ad fauces via, — maximae composita tum
 deglutitionis, tum respirationis functio, —
 ac instrumentorum pro utroque hoc opere
 perficiendo, perfecta conspiratio est. Ex hoc
 patet, morbos faucium ac laryngis, tam saepe
 inter se communicantes, separatos ab invicem
 non facile posse pertractari. Interim
 ipsarum affectionum; quae his in partibus
 occurrunt, sat naturalis in illos instituitur
 divisio; qui, vel ex spasticis magis, aut me-
 chanicis obstaculis, tum *asthma tracheale*,
 tum *disphagiam* inducunt; vel ob natam tum
 in faucibus, aut pharynge, tum ad laryngem in-
 flammationem, aut deglutitionem impediunt;
 aut respirationi obsunt; aut utrique functioni
 minantur. Hos ultimos, sub *cynanchis* deno-
 minatione, hic examinabimus; atque illos,

quo loco magis conveniet, in sequentibus exponemus.

Definitio.

§. 169. Est autem cynanche affectio faucium, ac partium adjacentium, cum inflammatione ac febre, quam impedita et dolens deglutitio, vel respirationis difficultas, vel utraque simul, comitatur.

Sympt. gener.

§. 170. Generalia cynanchis symptomata sunt vel ea, quae inflammationibus observantur communia; vel ea, quae ab impedito aeris, ciborum, potus per fauces transitu; aut a sanguinis per venas jugulares intercepto reditu, et a lymphae in proprio vasorum systemate congestionem oriuntur.

Symptomata quae ex inflammatione hic loci proveniunt, sunt; vel tumor, rubor, ac dolor externus, deglutitionem aut respirationem impediens; vel rubor, tumor, et dolor, ad tonsillas, fauces, velum pendulum, ac radicem linguae sese manifestans, vel similis ad pharyngem affectio; vel internae demum laryngis inflammatorius habitus.

Symptomata, quae ab impedito aeris in pulmones descensu, et ab alimenti necessarii potusque negato transitu nascuntur, sunt va-

ssorum capitis inflatio, ac humorum ad
encephalum congestio, sopor, deliria, extra-
vasatio, oedema, livor, suffocatio prompta,
vel totius debilitas machinae, et sanguinis,
aut lymphae, recenti fluido non renovatae,
morbosa mutatio.

§. 171. Si cynanchis sedem considerare Divisio.
mus; erit haec vel *interna*, atque nunc ad
tonsillas, velum pendulum, uvulam, radicem
linguae, palatum, vel ad *pharyngem* ipsam:
quas singulas partes sub *faucium* nomine com-
prehendimus; vel ad ipsam *laryngem* ac *tra-*
cheam haerebit; — nunc vero *externa* magis
conspicietur: quam, non adaequata satis deno-
minatione, *paroditeam* vocaverunt. Si febris,
cynanchem comitantis rationem habeamus;
potest illa nunc *inflammatoriam*, nunc *gastri-*
eam, nunc vero *nervosam* ac *malignam* assu-
mere naturam. Sub his febribus interim cy-
nanche non semper principalem morbum
sed interdum non nisi symptoma febris con-
stituere observatur. Nunc etiam inflamma-
tionis causa ad ipsas, quae eadem laborant,
partes haeret; nunc vero ex alio in fauces
loco actionem exercet; ut igitur cynanchis
in *primariam* ac in *secundariam*, in ipsa rerum

natura posita sit divisio. Frequentius vero cynanche *epidemico* more grassatur; et, ex generali causa producta, popularem morbum exhibet. Alia etiam cynanche *habitualis* fit, et aliarum ut plurimum affectionum, quales nempe ex scirrho, carcynomate glandularum colli, palati, vel ex convulsionibus, ex phthisi pulmonali, ex paralyti faucium, ex lue venerea, aliisque sub morbis observantur, *symptoma* constituit.

Cynanche
faucium.

§. 172. *Cynanche faucium*, quam *synanchen* Graeci, *tonsillarem* dicunt alii, frequentissima inter omnes occurrit, ac degressa linguae, radice, ad fauces luci obversas, in conspectum facillime cadit. Nunc autem ad sinistra, nunc ad dextra magis inflammatio tonsillae, membranae faucium mucosae, observatur, mox per totam faucium distribuitur superficiem, partesque singulae tunc rubent, tument, ardent, siccescunt, aut puriformi ac albescente muco obducuntur; sic quavis partium istarum agitatione, imprimis sub deglutitionis opere, dolor insigniter crescit, ac interdum cibi, potusque per nares regurgitant, nec pharyngem adire queunt; vox rauca, vel acutissima, vel nasalis observatur.

Difficilius ut plurimum liquida deglutiuntur, quam solida; ac perpetua screationis, aut salivae, muci ad fauces ruentis, vel paucissimi, dolensque summopere, deglutiendi necessitas est: unde vel continuus ex ore fluxus ac salivatio adest; vel aegrotus, ob instantem suffocationis metum, ac ob tussim, vix ullo indulgere somno inquietus potest. Sub deglutiendo saepe acutus per aurem dolor, et crepitatio magna percipitur; vel gratius interdum audiunt. Nausea quoque a faucibus per viscidiorum, acriorem mucum titillatis excitatur.

Interea dolores cum febre, augentur, calor incenditur summus; rubet, livet, incandescit facies; prominent, splendent, fulgentque oculi, cephalalgia, jactatio, vigiliae, inani loquutio interdum obscura, vel deliria summa, alvus obstructa, sitis ingens; ac si faucium tumor laryngi vicinae communicetur; respirationis maxima difficultas et anxietas, observatur. Interdum conspicuus ad exteriora tumor est: qui, si cum interiorum levamine contingat; felicem morbi ad ignobilioris conversionem; — in contrario casu, pejorae significat.

Saepius tamen haec cynanche in super-

ficiali magis faucium phlogosi, cum febre non magna, catarrhalibus symptomatis stipata consistit; hinc fauces ex pallido, vel erysipelatis in modum rubent, ac mucosam harum partium membranam ex catarrhali ac serosa colluvie, uvula in longum extensa, et ipsius linguae radicem attingente, affectam testantur.

Cynanche

pharyngea,

Cynanche pharyngea, vel *parasynanche* Graecorum, a praecedenti vix nisi profundiori inflammationis situ, ac symptomatis ad pharyngis musculos ac membranam magis referendis, distinguitur, et saepius cynanchis faucium sequela, vel comes est. In posteriori nempe faucium antro, sat profunda istius inflammatio, interdum ad singulas musculosas pharyngis expansiones extensa conspicitur, adestque calor, ardor, rubor, siccitas, ac major, quam in cynanchis tonsillaris varietate, sub deglutiendo dolor, ac potulentorum per nares regurgitatio, aut tussis, sub hac ipsa, convulsiva.

Cynanche

oesophagitis.

Aliquando profundiolem oesophagi locum sibi eligit inflammatio, *oesophagitis* tunc nomine non indigna; sed tamen ob impeditam in iisdem viis deglutationem, ac similia cynanchi symptomata, ad hanc ipsam

facile revocanda. Ad locum vero inflamma-
tum oesophagi, quem ipsimet agroti indica-
bunt, deglutiti cibi obstaculum inveniunt,
atque dolores fixos ac uni fere loco inhae-
rentes producunt: donec sub majoribus an-
gustiis, profundoque, vel ad dorsum urgen-
te dolore, contenta ex oesophago vix muta-
ta rejiciantur.

§. 173. Quae vero ad laryngem inflam- Cyn. Laryng-
tracheal.
matio *cynanchen laryngeam*, aut, paulo pro-
fundior, *trachealem* constituit: ea, nisi cum
illiis (§. 172.) conjuncta incedat; vix ex-
terno in faucibus signo eruitur. Infantibus
magis, quam adultis haec cynanche, quam
est *spasmodicam in pueris* intredum naturam
assumere dixerunt, est propria; respiratio
summo opere difficilis, deglutitio minus impe-
diata: in casu tamen lethali, ac in adulto, cum
violento illius dolore nobis se obtulit. Vox
illurimum hoc in morbo mutata, vel rauca,
vel clangosa, stridens, et acuta; alias, ut vi-
dimus, a naturali non multum aberrans. In-
terea febris acutissima hunc morbum cum
pulsu frequenti, parvo ac duro, vel tremu-
lo, cordis palpitatione magna, calore insi-
gni, ad noctem crescente, comitatur; ac ar-

doris, dolorisque sensus, aut magna sensibilitas ad laryngem, aut tracheam, praesertim sub inspiratione, aut deglutitionis sub opere, percipitur. Nunc autem superficialis modo, ac fere erysipelacea inflammatio internae laryngis, tracheae, his subest; nunc fortior membranarum, ligamentorum, musculorum laryngis inflammatio latet: sub qua lymphatica et coagulabilis materies transudat, et nunc molliter lateribus adhaeret; nunc in pseudomembranam, laryngi, tracheae adhaerentem, aut intermedio puriformi liquore separatam, interdum cum tussi projiciendam, convertitur; nunc vero, quod conspeximus, copiosa sub seri purulenti forma per tracheae ramos in pulmonem depluit, eosdem replet: ut his in cadavere sectis, cum impetu profluas: hinc in vivente magnam dispnoeae ac peripneumoniae symptomatum partem sibi assumat. Tussis igitur in hac cynanchismi species frequens, impetuenta, cum dolore ad laryngem, cum paucis ut plurimum, sed puriformi, aut sanguinolento sputo, cum membranis interdum frustis, iisque subinde majoribus, observatur. Praeter haec, anxietas ac extrema, sed saepe apparens modo, virium prostratio, jactatio, genae rubentes

cies tumida aut livescens, carotidum pulsatio magna, et jugularium venarum extensio, nec non soporosi affectus, sudores ad altum multi comparent, ac, nisi citius tam vehementi morbo succuratur; mors cita succedit.

Cum vero profundius, per tracheam penetrat, ac in bronchia descendit inflammatur; tunc, in primo casu, *Tracheitidis* speciem, — in altero *peripneumoniae* imaginem re-
mittit: in qua ultima, vix non constantem inflammationum bronchiorum phlogosin, in centenis exemplaribus, deteximus. Vix igitur *anginae* pectoris hic morbus nomen sibi meretur; et eadem, longioris utpote decursus, hoc sub nomine descripserunt alii: ut cum spirandi, et motu, subitanea difficultate ac suffocatione, sensu, cum lancinante ac profundo circa vasculos brachiales et pectoralem, vel ad sternum dolore, cum pulsu in multis intermittente, ac periodica corporis positione fere serpentina, incederet; ille nunc ad organica pulmonum, cordis, vasorum majorum vitia; hinc ad asthma spasmodicum facilius referatur.

In ipsius vero *tracheae inflammatione*, praeter alia et communia signa, fixus ad fissuram ardor, cum tussi aspera, sicca vel

sputo puriformi ac sanguinolento, respiratio-
ne difficili, dolore, sub esculentorum deglu-
titione, cum ad certum oesophagi locum de-
scenderint, acuto. Non desunt pseudomem-
branae per totam tracheam interius subten-
sae exempla, quae vel mortis, vel asthmatis
diuturni, — ac ulcerum in eadem serpen-
tium, quae phthisis trachealis ac, purulentae
causam exhibuerunt.

**Cynanche
externa.**

§. 174. Interdum ad glandulas paroti-
des, maxillares aut jugulares tumor sat mag-
nus, vix multum inflammatorius, interim
tamen durus ac dolens, repente, ac sine
malignitatis suspicione, tum apud adultos,
tum praecipue apud pueros, juvenesque
insurgit. Vel, ut vidimus, ab oedematis cir-
cumscripti, jugulum ac mentum collaris ad-
instar alte circumdantis, ac demum inflam-
mati specie, tensio hic oritur et congestio
quae in musculis ac ligamentis maxillarum
ossisque hyoidis, dolorem, et cum febre
sat vehementi, masticationem orisque ape-
turam impossibilem, deglutionem vero diffi-
cillimam reddit. In primo casu, nunc po-
paucos dies, nunc, febre quidquam maiore
post hebdomadam pauloque ultra, tumor

et plurimum per resolutionem blandam immittitur; vel interdum inopinato disparet, ac, factum esse cum aliis novimus, in viris testiculum, ad mammam in mulieribus, cum aucta abhinc febre, convertitur. Vel ex utroque maxillarum latere tumor insurgens, regularium venarum compressionem, et non curva abhinc incommoda producit. In secundo vero, ac pertinacis oedematis phlegmosi casu, insignis tumor ex mento ad pectus usque fere duplex, durissimus ac doctus protenditur: quo non modo deglutitio summa difficultas; sed et instans suffocationis periculum, in multos dies continuam, creatur.

Externam quoque dicemus, diversam Cynanche et a priori, cynanchis speciem, quae ex hyoidea, laxis hyoidis, aut appendicum ejus luxatione quoties petiisse originem, relata est.

§. 175. Ratione febris, cynanche, tum Diversitas
 faucium (§. 172.), tum quae trachea- ex febre.
 (§. 173.), ac parotidea (§. 174.) dicitur, diversissimam non raro adipiscitur naturam: ut indolem nunc inflammatoriam, nunc gastricam, nunc vero nervosam malignamque acquirat. Atqui, cum nervosa fe-

Cynanche
maligna.

bris (§§. 87. 88.) hunc morbum comitatur: tunc funestissima, quam *malignam ulcerosam* aut *gangraenosam* dixere, cynanche exoritur sed cum vix non semper alius tunc morbus inprimis *scarlatina*, subesse observetur, hinc ut *symptomaticam* fere ubique hanc cynanchi speciem esse censemus, eamque sub *scarlatinae* consideratione potius contemplabimur. Hoc interim reticendum hic non erit: non solam *faucium cynanchen*; sed et *trachealem* non raro cum gangraenosa exulceratione incedere, et ex eadem fere origine pendentem iisdem subsidiis esse tractandam.

Causae.

§. 176. Cynanchis causae, pro varietate ejusdem naturae, vel primariae, vel secundariae, deinde pro diversa febris, quae illam comitatur, indole, differunt, nec tamen a illis, quae coeterarum partium inflammationes inducunt, distrare observantur. Frequenter hic morbus, ob ignotam anni constitutionem, populariter grassatur; sed sporadicæ cynanchis rationes non raro sub oculis radunt. Ad obvias magis ejusdem causas refrigerium pertinet: ex quo nempe hic morbus vernali: ac autumnali potissimum tempore comparet. Vidimus post petipneumoniae

hias hyemales, easque rheumaticas, modera-
to morbi impetu, ac sede inflammationis sub-
limiori loco ascendente, cynanches successis-
sae. Sed quovis fere anni tempore, vel ex
frigore sudanti corpori incautius admisso,
vel ex speciali faucium frigidiori afflatu, a
vehementi et adversis ventis instituta ex equo
aut rhoeda vectione, ex subita hypocausti
aut atmosphaera frigida, duntaxat oratorias ex-
citationes, post cantum, clamores, tuba-
rum tractationem, mutationem, ex improvida
colli sudantis denudatione, ex potu frigido,
aeriali, aestuanti gulae ingesto, etc. cynan-
che originem trahit. Huc spectant acria diver-
sa, inprimis morbillosum, variolosum, scar-
latinum, erysipelaceum, venereum; ut rheu-
maticum, scrophulosum, ulcerosum, aphtho-
sum, quae faucibus magis infesta, cynanchen
sepiissime, ut plurimum symptomaticam, pro-
ducunt. Huc et alia revocanda erunt, ut cor-
pora peregrina, sub deglutitione faubius im-
mixta, mercurialium usus, creber vomitus,
cuiuscunque tumor faucibus vel intrinsecus,
vel extrinsecus adnatus. Cynanche jam saepe
occurrit, per suppurationem inprimis, divicta,
sed quavis levissima occasione, facillime
convertitur. Anginam ex vertebrarum colli

in junioribus ad anteriora luxatione, recentiorum vix confirmavit industria; et majora certe, quam cynanche, abhinc expectantur videntur infortunia. Quid causarum actionem in hanc magis, quam illam juguli partem dirigat, ignoramus; sed peculiaris certe ex hoc annuae constitutionis comparet natura, quod, quae, sub eadem fere tempestatis conditione, hoc anno faucium imprimis cynanchen causae inducunt; in alio, tracheae magis, aut glandulis ad collum positae, atque testibus tunc, et mulierum mammis potissimum insidientur. Nec magis patet, cum cynanche trachealis, infantili magis, quam alteri aetati sit propria; nec infantum vagitus hujus phoenomeni rationem reddere videntur. Ex purpura in icterico per frigus retropulsa, trachealem observavimus cynanchen; ac quaecunque similis ad laryngem tracheamque facta depositio, inflammationem hic loci excitabit. Ex peripneumonia cynanchen oriri, atque bronchiorum inflammationem per totam tracheam in cadaveribus extensam conspeximus frequenter: nec difficilior tracheitidis in peripneumoniam est transitus. Latens in pulmonibus ulcus vix non in omnibus sub vitae termino fauces inflammavit.

et vocemque extinguere observatur. Quocumque cynanche aut laryngea, aut faucium, *nervosa* cum febre epidemice incedit, latentis contagii non iniqua nascitur suspicio. *pestis* interdum *pestis*, cum glandularum tumores ad faciem ac jugulum, aut foetidiora faucium ulcera, qualia in Atheniensium peste observabantur, eandem potissimum comitantur; ad cynanchis speciem malignissimam pertinere videtur. Saepius vero in primis viis illud, quod fauces incendit, latere, multo magis experiētia confirmatum habetur.

§. 177. Cynanchis pericula ex febris natura, et ex ipsa, quam inflammatio teget, sede, tum ex causarum differentia; attendenda sunt. Cynanche faucium, consuevit inflammationum coeterarum absolvit ordinem, ac saepe resolvitur; frequentius vero in illis, qui jam aliquoties suppurationem hic loci experti sunt, suppuratur; rarius, nisi scrophulosum insimul vitium accedat, in tonsillarum scirrhum, aut oesophagi superioris angustationem ac indurationem convertitur; rarissime vero, nisi malignae accesserit febris complicatio, in gangraenam, sed in suffocationem potius aegrotantis ter-

minatur. Facilis cynanchis in alium morbum, ut in peripneumoniam, aut in encephaliti-
dem, conversio dicitur; quin hoc ipsum, nisi de *erysipelacea* natura morbus participa-
verit, ex propriis compertum haberemus ob-
servationibus. Quae catarrhalis est: illa, li-
cet longior, facilius tamen solvitur cynan-
che. Cum in suppurationem transitura est
faucium cynanche; dolor fit intensior et pun-
gens: tandem, ubi tumor ad summum gra-
dum ascenderit; hic dolor, jam facta sup-
puratione, imminuitur, atque versus sextum,
vel septimum aegritudinis diem, vel sponte,
sub somno interdum, abscessus rumpitur;
vel ad aperiendum maturus observatur. Quae
ad *pharyngem* est inflammatio, ea, nisi ad
alias partes extendatur; longa quidem, sed
tam periculosa non est. In suppurationem
vero conversa, ob tenuitatem musculorum
inprimis si *venereum* virus subfuerit, verte-
brarum facillime cariem producit. Quae ve-
ro linguam simul afficit; aut, sine tumor
exterior conspicuo, laryngem aut tracheam
cum respiratione parva, erecta, dolente, a
magna, anxietate aggreditur affectio; illa cum
summo vitae conjungitur periculo. Hinc in
cynanche laryngea ad gangraenam vix iterum

tempus conceditur; nisi erysipelacea lateat inflammatio: sed suffocatio promptissime aegrotantem interimit. Sub feliciori hujus morbi exitu, puriformia ac sanguinolenta sputa cum membranarum frustis, copiosa, cum sudore ac urinis ubertim manantibus rejiciuntur; aut vomicae species pulmonem occupasse visa, quae cum longa, et fere purulenta expectoratione feliciter dispersa fuit. Visi sunt, qui hoc ex morbo jam secundo, aut quarto die obierint, interdum ad octavum, et ultra protrahitur affectio. Rarius ab hoc morbo tracheae angustatio, aut obductio membranosa insequitur, perpetuae dyspnoeae causa. Talem ab externo herpete juguli suppur tracheam internam deposito, cum respiratione, sub minimo fere motu clangosan et stridente, observavimus. Interdum vero, abscessu in aspera arteria relicto *trachealis*, a pulmonali bene distinguenda, inducitur *phthisis*. Vix periculosa est cynanche, quae, a causis non malignis, ex glandularum maxillarium, parotidum, aut lymphaticarum tumore produci-
tur. Summa vero malignam quamvis aut gangraenosam cynanchen pericula, sub *scarlatinae* imprimis consideratione ulterius exponenda, premunt.

Cura.

Cynanchis
faucium.

§. 178. Cynanchis cura iisdem fere, ac aliarum inflammationum medela, submittitur regulis: atque tum causae, epidemicae constitutionis, febrisque naturae, tum denique subjecti, ac temporis, quo morbus duravit, considerationem sibi exposcit. Resolutionem quidem ab initio morbi solerter tentamus; sed in tonsillarum inflammatione, peracto jam quarto, aut quinto morbi die, vel si jam saepius hunc ipsum cum suppuratione perpressus fuerit aegrotans, rarissime obtinebitur illa. Venesectionum generalium repetendarum paucis in casibus tam saepe, ac alibi necessitas observatur. Post has vero, localis vasorum depletio praecipue indicatur. Raninas hic venas incidere docuerunt antiqui; sed incommoda satis hoc in malo, nec periculo destituta operatio videtur. Venam alii jugularem aperire jubent: quae quidem, si absque fasciarum ad jugulum applicatione suscipiatur: in graviore casu subsidium offert: interim duodecim fere hirudinum collo appositarum actio huic ipsi vix multum cedit auxilio. Si tamen ex abdominis saburris inflammatio dolorque faucium potissimum pendere videatur; tunc, absente quidem cruoris abundantia, emeticum aut

emetico-catharticum medicamentum saepissimè
iuvisse conspeximus; in casu plethoricae
complicationis, aperta prius vena, sine afflu-
xus sub vomito ad fauces majoris timore,
ad emesin pervenimus.

Si catarrhalis faucium videatur affectio;
nec febris urgeat; tunc sanguis non facile
mittendus est; sed saepe vesicans ad nucham
positum, ac colutoria quidquam adstringen-
tia (N. XXII.), tum haustus salinus cum ni-
tro, ac unico tartari emetici granulo, potus-
que tepidus ex infuso sambuci et melle pa-
ratus, egregie conducunt.

In fortiori faucium inflammatione caven-
dum est, ne salinis facile, ac irritantibus medi-
amentis, aut potu frigido gulam stimulemus:
hinc medicamenta per anum potius frequen-
tur sunt injicienda. Interim tamen blandiora
per alvum evacuentia egregie conducunt, et
ociiores tensaeque fauces tum frequenti bal-
neo ex decocto malvae, cum melle, ac ni-
tri parva portione, vel ex lacte tepido, cum
cubus cocto, fovendae; tum vapore ex
aqua, cum aceti pauca quantitate, spongia
asscepta, hauriendo, continuo relaxandae; tum
unctu ex cydoniorum seminum, aut gummi
arabici diluta mucilagine, ac melle (N. XXIII.)

demulcendae sunt. *Injectio* in fauces, nisi tenacissima pituita eandem sibi expetat, ac nisi omnis insimul evitetur impetus; cum damno suscipitur. Nec *gargarizatio* sine majori partium irritatione ab aegrotis tentatur. Exterius quoque, sub mento, linimentum volatile (N. XXIV.), panno laneo abunde susceptum, aut emolliens ex lacte ac plane cataplasma, applicari potest. Si rheumaticam inflammatio habuerit indolem: detracto jam sanguine, vesicans jugulo applicitum eandem potenter aliquando dispellit.

Cum vero resolutionem cynanchis ob praeditas rationes non attingimus; superest, ut, imminuto jam faucium dolore, accedente horroris levioris, ac pulsationis in illis, quin febris in integrum cesset, sensatione maturationem abscessus promptiorem, ac puris sine magna paritum destructione evacuationem celeriter promoveamus. Rarius, secus interdum ad exteriora turgentem faucium dirigere licet abscessum; subinde vero hic ipse totius fere gulae cavum occludens, angustias insignes, ac praefocationis adeo instantis minatur periculum. Hinc in balne vaporis, ac in emollientium externorum usum perseverare; venaesectione vero, nisi ma-

cor adhucdum inflammatio ac respirandi difficultas hanc exigat, evitare oportet. Si albicantis jam, ac fluctuantis abscessus ruptura citius obtineri non queat; tunc hic idem lanceolae, auxilio aperiendus est promptius; nec unquam, nobis quidem, hac in cynanchis specie, ob imminentem suffocationem, ad *Bronchiotomiae* operationem (§. 166.) recurrendum fuit.

§. 179. In *Cynanche laryngea* (§. 173.) Cynanchis laryngeae.
 et in *tracheae inflammationibus*, sub maximis
 quidem vitae periculis, saepius arti non nisi
 pauca curationis conceduntur momenta. Ubi
 manifestus est hujus morbi character inflammatorius (§. 175.); tunc in citissima jugularis, alterius venaesectionis, saepius repetitae administratione, ac in scarificatae cucurbitulae, laryngi ipsi, vel inflammatae tracheae regioni superimpositae, aut in duodecim ferre hirudinum, huic ipsi loco sollicita satis applicatione, potissima quaerenda sunt auxilia. Infantes quidem, huic morbo prae aliis subjehti, tam largas venaesectionis vix perferunt; sed adaequata eorundem aetati venaesectio, aut hirudinum usus, non minus in illis requiruntur. Praeterea nec pediluviorum,

nec clysmatum frequentiorum, nec vaporum ex aqua frequentius inspirandorum nec vesicantis, post venaesectiones, laryngi, tracheae applicandi beneficio renunciandum est. Imminentem, ex purulenti humoris ad laryngem collectione, suffocationem, post venae-sectionis administrationem, interdum dissipavit *emeticum*.

Interim celandum hic non est, methodum, quam hucusque proposuimus, antiphlogisticam, non in quavis, licet minime maligna, cynanchis laryngeae, epidemia semper coduxisse. Hinc in spasmo magis causam hujus morbi quaesiverunt alii (§. 173.) ac ad ipsum denique mercurium, vix aequalitamen felicitate, ita confugerunt: ut, omnis sis fere in totum venaesectionibus, infantibus, etiam non ultra duos annos natis, *calomelae* grana quinque, vel sex, bis aut ter in die, aut omni trihorio, grana tria, donec quindecim mercurii grana devorassent, porrigerent; aut mercuriale unguentum vel ipsi (quo non penetrabit) laryngi illinirent.

Cum, ob summam, vel in larynge ipsa, vel in superiori tracheae parte inflammationem, suffocatio instare videtur; tunc *bronchiotomiae* operatio, ut anceps quidem, sed

anicum, in his angustis auxilium, instituen-
da est.

§. 180. In *Cynanche externa* (§. 174.) *C. paroti-*
deae.
quae ad glandulas colli, maxillae, originem
agnoscit, benignae ut plurimum naturae mor-
bo, pro vehementia febris pulsusque ratio-
ne, una, vel altera venaesectio, interdum
nulla, indicatur. Praeterea linimentum vola-
tile, aut, sub majori tensione, cataplasma
emolliens, tumori imponitur; ac evacuens
salinum, posthinc vero haustus salinus cum
oili antimonii, aut cum refractis tartari eme-
lici dosibus, nec non infusum sambuci cum
nitro et oxymelle, utiliter praescribuntur.
Remedia repellentia, adstringentia, saturni-
a; quae glandularum facile tumorem relin-
quunt, aut irritantem materiam in loca nobi-
scora conjiciunt, evitentur oportet.

Quotiescunque vero, aut ex istius, vel
ex alterius cynanchis celeriori dissipatione,
expansione, aegritudo, aliud ad viscus con-
versa, pericula vel auget, vel nova creat;
tunc his ipsis, secundum regulas partim jam
traditas, partim albi tradendas, succurren-
dum est.

Quae species cynanchis ex hyoidei os- *C. hyoideae.*

sis luxatione pendet; chirurgicis ea auxiliis, ac repositione curatur.

C. malignae. §. 181. Si vero febris nervosae ac malignitatis symptomata quamcunque ex praedictis cynanchen comitentur (§. 175.): tunc methodus huic feбри ac malignae inflammationi adaptata (§§. 94. 95. 96. 97.), ac illa imprimis, quam in anginosa, sic dicta, et maligna scarlatina exponemus requiritur.

C. praeservat. §. 182, Superato cynanchis cujusvis impetu; pro diversa febris, quae eandem circumdederat, ratione, diversa reconvalescentibus remedia, et diaeta conducunt. Habitualement et ex facium laxitate ac irritabilitate pendentem cynanchen, collutorium ex aqua frigida, vel ex decocto corticis peruviani quercini, cum aluminis, interdum cum opoporthione, avertit.

O R D. I I I.

INFLAMMATIONES SPECTORALES.

G E N. I.

PERIPNEUMONIA, PLEURITIS.

.. 183. **V**ISCERA thoracis in cavo contenta *Significatio.*
 inflammationibus persaepe, corripuntur; ac
 inter haec, pulmones frequentius, quam alia,
 hoc morbo laborant. Saepius dolores pun-
 ctorii ad costas, variasque thoracis regiones,
 quos affectus comitantur: ob quos, pleuriti-
 diis his ipsis impositum nomen est; sed cente-
 narium inquisitio cadaverum nos docuit, quod
 tam a magni nominis Scriptoribus animad-
 versum fuit, in paucissimis, qui ex *pleuriti-*
de, aut *pleuroperipneumonia* cum singulis
 aliis decubuerant, inflammationis sedem ad
 ipsam pleuram haesisse; vix autem non om-
 nibus, sine pleura, pulmones, non alio

modo, quam quibus sola peripneumonia credebatur propria, inflammatos fuisse. Nec his paucis vel sola et sine pulmonum inflammatione pleura, quod ab aliis interdum observatum fuisse legitur, incensa fuit; sed cuius inter illos, hi ipsi quam maxime tuebant, et veram mortis causam, non in superficiali, minusque lethali membranae istius phlogosi; sed in ipso hoc spongioso respirationis organo latere testabantur. Est quidem commune cum costis circumjectum pulmonibus tegumentum; et hoc quidem sensu *pleuritidis* ad ipsam hujus visceris inflammationem extenderetur significatio; sed cum inter pulmonum inflammationem, quae cum costarum dolore est, et inter illam, quae sine hoc ipso incedit, in illis quidem nec minima subsistat differentia; nec exterior magis in *pleuritide* sic dicta; quam in *peripneumonia*, inflammatio observetur; nec bronchiorum, frequentissime a nobis conspecta phlogosis, in hac ultima saepius, ac in illa, occurat; clarum, ut opinamur, ac indubium prorsus est, nullam his morbis diversitatem intercedere, ac utramque unico sub *peripneumoniae* nomine aegritudinem posse, ac debere pertractari. Ipse quidem thorax, vel ad mu-

culos, vel ad membranas eidem insertas, dolores, ac inflammationes hinc inde experiri, oppurari, ac sespirationis opus non parum impedi potest; sed quemadmodum abdominalium musculorum, ac peritonaei affectio, inflammatione viscerum hoc in cavo pectorum; — sic et pulmonis inflammatio a coracis ipsius, seu pleurae affectione, sub pleuritidis nomine (§. 186.) distinguenda est, ratione tam symptomatum, quam periculi differe observatur. Nec pulsum, nec aurium huic assertioni vel minimum contrariatur natura: cum et in simplicissima pulmonum inflammatione frequentius certe durus, quam molles arterias, ac sputa eo cerass sine sanguine, ac fere nulla, inveniamus; nec vehementior in pulmonum parenchyma-inflammatio viguerit.

§. 184. Est igitur *peripneumonia* febris, Definitio.
cum respiratione difficili, cum sensu vel pondore, vel doloris in pectore fixi, gravioris, ac cum tussi sub majori inspiratione mox redempte, haec symptomata quamplurimum exhibante.

§. 185. Cum ideo et thorax interdum Divisio.

inflammetur, et respirationem utique difficiliorem reddere queat; juvabit, praeter veram peripneumoniam (§§. 183. 184.), illius quoque inflammatoriam affectionem sub *pleuritidis* nomine retinere: quo nos quidem eundem morbum intelligimus, quem alii Scriptores sub *pleuritidis spuriae* seu *nothae* appellatione intellexerunt. Sic et pulmones interdum morbo, periculoso quidem, sed tamen a *peripneumonia vera* diverso, quam *notham* appellamus, corripiuntur. Alias vero nec ad pulmones, nec ad pleuram aegritudinis causa residere: sed ex alio loco pendere observatur: quos affectus tum *peripneumoniam* tum *pleuritidem consensualem* vocare sueverunt. Omnes vero hi morbi, ratione febris variam, atque tum *gastricam*, tum *nervosam*, seu *malignam* assumere naturam queunt; atque nunc *sporadici*, nunc vero *epidemicum* grassari more, ac interdum, quod copiosius hoc ipso anno conspeximus, *periodicam* ostendere indolem observantur.

Symptomata.

§. 186. Varius symptomatum in *peripneumonia vera*, hyemali sub frigori longe frequentiori, nec tamen sub servidissima aestate exulante, ingressus est. Nunc enim dolus acutus in pectore, cum lassitudine, anore

ia praecedit; nunc horror, aut rigor, nunc
ollus calor scenam aperit, ac citius, vel tar-
tius cum dolore, aut ponderis tensivi super
eectore sensu sociatur. Ut plurimum horro-
em sequitur aestus major, ac fere continuus,
roxque vel acutissimus pungensque dolor
uamcunque thoracis regionem, frequentius
lateralem, mediam, invadit, ac ad clavicu-
um, scapulamque saepe extenditur; aut in-
gnis ad sternum constrictio, oppressio,
ngustia, plenitudinis sensus, anxietas acce-
unt. Hinc respirationis profundioris dif-
cultas, et incommodus vel in hoc, vel
aliud latus decubitus, ut plurimum in
orsum, altiorique loco facilior, anhelatio
eequens ac parva, cum tussi difficili, frequen-
e, expectoratione aut spumosa et viscida,
ut sanguine mox tincta, interdum protinus
anguinea, aut flava et viridescente, aut de-
um, in ferociori morbo, nulla, et singulo-
um sub tussi symptomatum augmento. In-
erea pulsus ut plurimum durus, fortis, ple-
us ac frequens; interdum mollis, hinc inde
ntermittens, aut et parvus, contractus; in
iis frequentia naturalem vix multum supe-
ans; aut etiam tardior. Cordis interim, sub
uovis arteriarum statu, vibratia magna, et

multus in praecordiis ardor ac aestus pereipitur. Sanguis, ab initio morbi emissus, naturali fere conspicitur similis; qui paulo tardius educitur: hic corio denso, flavescente ac tenaci, quod *pleuriticum* vocant, ut plurimum obtegitur. Facies in multis est rubra, sub-tumida, interdum fere livida; sed in pluribus pallida et collapsa observatur. Sudor non raro multus, viscidusque ad faciem, jugulum, ac pectus exprimitur, inutilis; coetera corporis intense calent et siccescunt, lingua aridissima, cum siti intensa, ac laboriosa deglutitione. Aerem exspiratum *calidior* hic esse, vix non omnes asseruerunt; sed in plurimis, hoc ad signum attenti, non invenimus idem, plurimusque ex ipsius Medici manu nunc frigida, nunc calida, et ex celeritate, qua aer respirando renovatur, errori locus est. Omnes vero, qui hoc morbo decumbunt, dum sermocinantur, breviter, et anhelationibus intersecta verba proferunt. Ut plurimum quidem in latus, quo dolent, facilius decumbunt, sed frequenter satis contrarium, ex rationibus non semper claris, contingit. Alvus interea, nisi liquida ac copiosa, in multis est obstructa; urinae ut plurimum jumentosae ac singulorum symptomatum manifesta ad nocentem

tem, cum pervigilis, aut deliriis, exacerbatio.

Per asperrimam vero tussim, non modo vomitus biliosus in multis succedit; sed et maximus non raro signorum gastricorum apparatus sub violento morbi progressu observatur; quin tamen istorum aliud, quam in ventriculi cum inflammato viscere consensu, fundamentum existat. Hinc toties, hac a larva seducti, lethale aegrotantibus emeticum praescribere Medici; totiesque prudentiori alb cura, per solas venaesectiones haec symptomata non minus, quam frequens in peripneumoniis diarrhoea, dissipatur. Maximam a lethalibus peripneumoniis vasorum abdominalium, hepatis inprimis, repletionem frequenter deteximus: ut ex quacunque in hoc assum facta incisione, copiosus mox sanguis proflueret, ac mesenterium, ac intestina, vasa undique cruore distenta exhiberent: ex qua caecalii abdominis plethora, quamplurima ad ventriculum ac intestina hoc in morbo abunde explicantur symptomata.

Sed magnus interdum hypochondriorum tumor, dolensque tensio observatur, nec non traxis aliquando, sub quavis fortiori inspiratione: abdominis dolor, expirando modera-

tus, nobis comparuit: quam iterum, tum ex hac ipsa vasorum repletione, tum vero ex inflammati pulmonis cum diaphragmate cohaesione, hujusque in abdomen repetito descensu, sectionibus cadaverum reperimus illustratum. Non raro ad diaphragmatis arcum, cui hepar subjicitur, inferior dextri pulmonis lobus cum hoc septo connascitur, atque tum huic ipsi, tum vicino hepatis inflammationem, doloremque communicat; sub qua, in suppurationem aliquando conversa, purulentam ex pectore materiam in abdominis cavum depluisse ac purulentum istius hydropem constituisse, aliquoties deteximus (§. 249.)

In tantum vero tumorem inflammatus pulmo aliquando effertur: ut in eadem, thoracis cavo vix non ampliori, costarum frequentius vestigia, formaeque, albescente ex flavomateria delineatam, ostenderemus: quod in dextro imprimis thorace, per hepatis, interdum praegrandis, et ad quartam, tertiamve, ex veris, costam apud multos in pectus ascendens volumen ad auctum non raro contingit. Hinc facilis est tensionis ad hypochondria, in primis ad dextrum, multorumque symptomatum ad hepar, et ad ventriculum explicatio. Interim non tam perfecte

semper dolor cum inflammati pulmonis loco
respondet; ut non in alia longe parte illa,
vita; in alia iste; post mortem, detegan-
tur. In sinistro adeo thorace dolorem; in
extro vero pulmonem inflammatum fuisse,
impertum habetur. Discissa pulmonis in-
flammati substantia, copiosam in cellularem
huius visceris tunicam crassioris ac subsan-
guineae lymphae transudationem ostendit:
ita cocti fere hepatis duritiem parenchyma
pulmonum acquirit, et ex spongiosa, acri-
tate pervia substantia, compressis ac oblite-
tis fere bronchis, in ponderosum, solidum-
que corpus convertitur. Frequentior nobis,
in copiosis certe cadaveribus, posterioris ac
lateralis pulmonum portionis inflammatio
comparuit; cum anterior, ac sub sterno po-
sita eorundem compages, ac incendio libera,
non sola pro respirationis ac circulationis
efficere debuerit opere, ac ponderis hic lo-
cut plurimum prementis non minus, quam
in dilecti in dorsum decubitus, docuerit
originem. Ipsorum interim bronchiorum in-
flammationem vix non in omnibus, quibus
illmo sic laboraverat, deteximus; plurimum-
que spumosi, vel sanguinei, ac purulenti hu-
moris, qualis sub morbo per tussim ejicie-

batur, continebant ubique. Coeterum in sinistro non frequentius, quam in dextro pulmone inflammationem contigisse, nec ex una, quam ex altera pericula majora fuisse, nobis visum est. Frequentius forte superiores pulmonum lobos inflammatos deteximus, cum tamen dolor vel sub clavicula, vel post scapulas sat raro afflisset. Singulos non modo pulmonum lobos inter se ipsos, sed et cum pericardio, cumque universa pleurae extensione, lymphae coagulabilis ope, concretos saepissime, et non raro pulmonem totum pseudomembrana inclusum, cum aliis deteximus; ac aliquoties in novissima ac tremula fere adhucdum membrana, innumera quaeque quinque vel sex dierum spatio generata vasa Auditoribus, quod iterum alii ante non jam fecerant, ostendimus. Hunc saccum inter ac pulmonem, non raro plurimum purulentae colligitur materiae; quae, primo quodam intuitu, abscessum pulmonis amplissimum mentitur; sed attentius ab hoc ipso abscessu, visceris superficiem intactam prorsus ostendit. Sed cum densissima sic lymphae in pulmonum parenchymate, ac circa haec organa colligitur: in plurimis certe peripneumonia defunctorum thoracibus, serosa

nunc purulenta materia, nunc sanguine immixti liquoris quantitatem conspicuam, interdum ad octo, vel decem librarum pondus ascendentem, invenimus: quae extravasii copia liquidi non semper quidem cum praesenti inflammationis vestigio correspondet, ac ob citam haec in loca depositionem, viventibus *hydropi acuti* (§. 131.) seu *inflammatorii* nobis speciem obtulit: sub qua, inflammationis symptomata quamplurimum eadem imminuta; compressionis vero ac effocationis repentinae effectus lethales, praesente ut plurimum brachii ejusdem lateris, tppore, aut hujus, ac dorsalis regionis oedemate, comparuerunt.

Atqui ex his singulis, symptomatum hoc morbo ad pectus urgentium natura, ac agularis anxietas, cordisque vibratio intelligitur satis. Nec tamen desunt et alia truce affeccionis phoenomena, quae ex interni circulationis impedimento, ac sanguinis in caput collectione, tum ex affecto nervo-systemate non obscure derivantur: summs nempe capitis dolor, oculorum splendor, rubor, prominentia; linguae tumor, dequ, vel coma somnolentum ac stupor: quae agula, ingravescente in dies ac in aliam,

aliamque thoracis partem converso morbo, pededentim accedunt: donec, sub peiori rerum statu, ad septimum circiter, vel circa nonum, undecimumque diem, aliquando citius, aut tardius, fatalis in thorace stertor, faucium inflammatio cum voce exincta, extremitatum frigus, pulsusque inaequales, intermittentes, exiles, ac sudores glutinosi, viscidi, frigidique, vicinam mortem praesagiant.

Atque haec fere funestioris morbi symptomata concernunt. Alias vero, vel ab ipsa natura felix per nares excitatur haemorrhagia; vel sub recta morbi curatione, sputorum puriformium, ac cum sanguinis striis remixtorum augetur copia, et expectorandi facilitas: a qua dispnoeae ac doloris imminuuntur incommoda, et febris ipsius moderatur impetus. Minime tamen rarum est, per sputa morbum nequaquam solvi; ac in utroque casu, versus septimum, nonum, undecimum, decimumquartum, aut alium, certe sine peiori rerum omine, his intermedio morbi die, sudor profusus, aequalis, ac vaporosus per universum corpus emanat; ac simul urinae copiosum, leve ac puriforme sedimentum deponunt. Interdum, sine sputis iterum,

per urinas, sedimento quidem destitutas, sed copiosissimas, ac ad duodecim, pluresque libras in die emissas, peripneumoniam, imprimis rheumaticam, dissipari observavimus.

Quamvis autem enarrata hucusque symptomata, pulmonis inflammationem frequentissime, vel ex parte, vel omnia comitentur; esset tamen, ubi et in thoracis cavo *occulta* viscerum *inflammatio* latuit; cui signa, cum viveret aegrotans, defuere quidem; sed ubi liira inflammatio, vel facta jam pulmonis suppuratio, post mortem demum in conspectum reenerunt. Eadem in pluribus accidisse *vacuis* observavimus, quas, cum epidemica, tummeque lethalis has bestias prosequeretur peripneumonia: vel cum saniores apparerent, experimenti causa mactatas, cum duro ac inflammato pulmone secuimus. Saepius interim illedicorum potius quam signorum deficientium culpa, peripneumoniae praetervidentur: ut, sub catarrhalis imagine febris, latens in pulmonibus phlogosis in funestas hoc viscus suppurationes in non paucis aegrotantibus conjecerit.

§. 187. Musculorum pectoralium, inter-Pleuritis.
costalium, ac membranae thoracem ambiens

tis, dividendis, phlogosin ac dolorem, sub inspiratione profunda auctum, cum febre ac levi dispnoea, *pleritidem* vocamus (§. 184.). Morbus hic a pulmonum inflammatione distinctus, ac, nisi cum hac ipsa complicitur (quo in casu, vix unquam determinando, *pleuroperipneumoniae* nomen assumit), thoracici utplurimum rheumatismi imaginem refert. Ipsam quidem pleuram tumalii, tum nos ipsi (§. 183.) inflammatione in cadaveribus ostendimus correptam: ac licet talia, sine ullo ad pectus dolore pungente, aliquando nobis obvenerint; hoc tamen non impedit, quin sensibilem utplurimum, dum inflammatur, *pleurae* agnoscamus naturam. Rarius interim hoc fieri, quam ut communissimi morbi, qualis pulmonum est inflammatio, reddere rationem queat, jam dictum est; sed cum id ipsum contingit; vel cum muscoli thoracem investientes hoc modo afficiuntur; per pauca aut nulla etiam tussis eaque sicca, et brevis excitatur. Febris, nisi major, ac phlegmonosa hic adsit inflammatio, vix magna; pulsus interim interdum durus ac frequens; oppressio, pectoris ac angustia, quam in peripneumonia, longe minor est; et respiratio, nisi profunda, vix difficilis observatur. In

partem dolentem, quae et ab attactu offenditur, aegrotantes tamen facilius decumbunt; nec erectam adeo, quam in pulmonum morbo, positionem requirunt; quid quod, cum ad dorsi vertebrae, *dorsalis* ut vocant *pleuritidis* urgeat, in erecto corpus situ tenere, sine majori ad spinam dolore non possint. Urinam sanguineam, quam hac in pleuritidis specie animadversam legimus, conspeximus nunquam; atque renum magis, quam thoracis tunc subfuisse suspicamur inflammationem. Volubilis est a parte ad partem haec morbi species, atque illis imprimis observatur propria, qui rheumaticis, arthriticis, aut scorbuticis demum affectibus, prae aliis subjiciuntur. Ut plurimum per sudores leves, tempore aut brevi, terminatur hic morbus; interdum vero chronicus fere per multos annos divagatur; alias vero inter musculos, qui costis interseruntur, abscessum, neglectus, ac coarctationum subinde cariem inducere visus est. Inter pleuram ipsam, atque intercostales musculos purulenta materies visa est saccum extitisse praegrandem, ac in thoracis cavum prominentem: unde pulmonum compressio, dyspnoea, facilisque in illud ipsum depletio intelligitur. Interdum sub sterno, vel adme-

diastinum facta inflammatio, suppuratio, similes, nisi vehementiores, effectus producit.

Perip. notha

§. 188. *Peripneumonia notha* fortior nobis *bronchiorum catarrhus* est, quo, in pituitosis, obesis, senibus, cachecticis, laxisque hominibus, frigida et humida sub tempestate, ab accedente membranae mucosae, hos canales investientis, irritatione, copiosior tenaxque pituita celeriori passu secreta, bronchiorum fines opplendo, suffocationem sat cito minuitur; quin ob dolorem, aut ob primariam inflammationem spiritus praecluduntur. Febris etenim, si ulla, parva hic est, et ex aliis magis, quam ex pulsu, ac calore internoscitur. Docent vero illam peracutus capitis, sub tussi auctus, dolor, vertigines, lassitudo, urinae turbidae, ac celerior morbi sub fine progressus: sub quo et ipsae interdum arteriae, alias naturalibus vix non aequales, celeriores, nunc inaequales, ac debiles, cum anxietate praecordiorum et pectoris magna oppressione, comparent. Sitis interea per pauca est, ac potus per vomitum regurgitatio frequens. Viscidissima in pulmone materies sub tussi, quae nunc impetuosa, nunc pauca est, stertorem excitat, ac antequam

de periculo, in morbo, lentiori ac fallaci
monnunquam passu incedente, adstantibus
constet; fatalis non raro, praecipitis inter-
dum affectionis, exitus, non sine accedente,
ut videtur, peripneumoniae verae sympto-
mate, observatur.

§. 189. Quemadmodum de cynanche Peripn. et
(§. 176.) aliisque inflammationibus dictum pleurit. con-
est, sordes in primis viis collectas, earundem sensual.
non raro formitem offerre; sic et thoracis non
modo pungentes dolores; sed quaevis peri-
pneumoniae symptomata hoc ex fonte impu-
to frequenter, ac interdum sub epidemico
influxu, propullulant. Facilis quidem hoc in
iudicio error subrepat (§. 186.), ac frequen-
tius certe inflammationis cum gastrico appa-
ratu complicatio hic occurrit; quam quod ex
bilis in abdomine saburris ad tam insignem
effectus consensum provocetur; interim nec
hoc ipsum aliquando deest; atque tussis,
dyspnoea, anxietas, dolorque pectoris cum
febri conjuncta, non aliam subinde, nisi ab-
dominalem, et ex bile, saburra, vermibus-
que corruptis, agnoscunt originem. Ex solis
interdum flatibus, apud hypochondriacos,
hystericas, per spasmus intestinorum carcera-

tos, acutissimus ad costas, scapulasve dolor, ac frequens a vermibus vel tussis, vel pungens in pectore sensatio excitatur. Plures epidemiae tum aliis, tum nobis ipsis occurrerunt, in quibus manifesta quidem inflammati pulmonis signa; sed constans insimul gastricorum symptomatum series, urgebant; ac in quibus lautior sanguinis ac repetita saepius detractio, insignes aegrotantibus noxas; — porrecta vero, post unam, alteramve cruoris emissionem, tum emetica, tum purgantia, salutem citissime, attulerunt. Male quidem ex *flavo* aut viridescente sputorum colore, mox ad biliosam peripneumoniae concluditur naturam; nec omne, quod flavum est, mox de bile testari dicatur! Sed cum sub anni genio gastricis imprimis affectionibus favente, ac sub constanti satis apparatu signorum, quae gastricam comitari febrim pernoscimus (§. 100.), nec non sub frequentiori observatione, aegrotantibus diversis tum vomitum spontaneum, tum diarrhoeam biliosam sub simili rerum conditione conduxisse, peripneumoniae occurrunt: tunc certe de *consensuali ac symptomatica* earundem origine dubium superesse non potest; ac repetitae in multis venaesectionis effectus hoc

iudicium fatali nimis argumento comprobant.

§. 190. Peripneumonias quandoque fe- Perip. nerv.
bris *nervosa* (§. 80.) comitatur, atque mali-
gnam earundem naturam, tum subjecti ipsius,
et causae specialis, tum epidemici imprimis
characteris culpa, constituit. Tanta vero sub-
inde hujus morbi apparuit atrocitas: ut vel
ipsam *pestem* lethalitate aequaverit; nec raro,
cum minor quidem epidemiae furor esse vi-
deretur; magnam nihilominus in provinciis
atragem edere conuevit. Incipit vero haec
morbus cum extrema virium prostratione, facie
pallida, tristi; morositate, timore, aliisque
interuosae febris, tum *versatilis* (§. 87.), tum
stupidae (§. 88.) symptomatis. Horror, cum
calore intermixtus, praecedit: hunc sequitur
magna respirandi difficultas, oppressio pe-
toris, et angustia cum tussi frequenti, la-
coriosa, ac vel sicca; pel pauca, serosa,
peneuina, sanguinolenta, vel saniosa sputa ef-
ferente. Pulsus interea vel naturalibus vix
frequentiores, vel celeres, parvi, inaequales,
ac valde mutabiles observantur. Erectos qui-
tem sedere, extrema jubet respirandi impo-
tentia; sed vires desunt, facilisque sub hac

positione lipothymia succedit. Atrox simul capitis, ad occiput inprimis, dolor urget; ac sub magna vertigine, delirium tacitum, aut ferox frequenter huic ipsi adjungitur. Sed, jam ante febris accessum, vel repente cum illa maximus non raro ipsum thoracem, pungensque admodum, vix attactum ferens, animamque fere suppressens dolor, cum vomitu bilioso, ac herbacea, adoritur; ac perpetuae vigiliae, aut sopores comatosi, linguae siccitas, ariditas, tremoresque ac subsultus tendinum, singultus, urinae turbidae, aut aquosae, aut subnigrae, sanguinolentae, lixiviosa, furfuraceae, vel sudores glutinosi, copiosi, cum petechiis lividis, subnigris; aut miliaris eruptio; aut demum haemorrhagiae per nares, alvum, aliasque vias copiosae, atque aegrotantibus funestae observantur. Interdum dolor fugax aegrotantem quidem deserere videtur, nec tanta respirationis difficultas urget; sed ingens sitis, lipothymiae, aphthae, cavum oris exedentes, eundem circumdant. Emissus hoc in morbo sanguis, cohaerentia ut plurimum destituitur, ac dissolutus, in crassamentum nequaquam coit. Vidimus tamen et hoc in morbo corium durum, sed sanguinolentum, obtegisse cruo-

em. Sub funesti morbi fine tum stertor le-
thalis, tum lethargicus fere sopor, ac inter-
tum convulsio, cum extremitatum frigore,
pulsuque exilissimo, scenam claudunt; in-
teliis, cum gastrica simul saburra ad abdo-
men latuerit: diarrhoea moderata symptoma-
a. infringit; aut abscessus in exterioribus fe-
cces comparent; aut circa labia quamplurima
ulcuscula, vel ad cutem exanthema miliare,
tum sudore multo, ac calido, meliori sub
mine, efflorescunt. Cadaver hoc a morbo
portum nobis obtulit pulmonem ad poste-
ora rurgidum, ac sanguine infarctum, sed
non durum; nec, ut in vera peripneumonia,
cravem, aut sero, aut coagulabili lympham
circumseptum,

§. 191. Nisi experientia doceret; peri- Peripn. pe-
riodica.
neumoniam *intermittentium* interdum feбри-
m subjugari familiae, (§. 185.) crederetur a
ermine. Tantum vero istius in quoscunque
porbos dominium exercetur (§. 22.): ut et acu-
ssimum, de quo sermo est, pulmonum mor-
um, in partes suas rapuisse, tum aliis, tum no-
s: ipsis conspectum sit (§. 185.). Non quidem
um commune hoc esse noverimus: ut cuivis
um aliqua symptomatum remissione peri-

pneumonico peruvianum sine damno corticem porrigendum esse credamus; sed tamen frequentius peripneumonias graves, tertianae typum cum ordine observantes attenta observatione prosecuti sumus, et, paucioribus longe, quam sibi alias exegissent, praemissis venaesectionibus, cum laudato febri-fugo, tum cito, tum constanter curavimus. Sub ipso quidem insultu morbi, dyspnoea gravis, tussis cum dolore thoracis, pungente, ac sputis sanguine commixtis, febrisque acuta cum pulsu duro ac pleno, comparent; sed accedente post sat longum calorem sudore, potissima, quae ad pectus urgebant, symptomata fugantur; ac sequitur minor pulsuum, plenorum licet, frequentia, calorque cutis moderatur. Saepius nunc urinae lateritium deponunt sedimentum, ac satis evidenti aegrotans fruitur quiete; donec eodem fere, quo prior invaserat, tempore, nova morbi exacerbatio, cum graviori pectoris insultu, inopinato superaccedat; eodem, quo dictum est, modo, per sudorem terminanda. Interdum tertianae duplicis aut amphimerinae species, manifestiorem alias remissionem obscurat; sed tamen haec ipsa, cum

cova accessione comparata, insigniorem mox, quam in communi peripneumonia solet, a nim mihi rerum statu, in pejus mutationem ut clare ostendit; majorque febrium intermittentium, eodem tempore observandarum, numerus, de periodico praesentis morbi characterē vix dubium relinquit.

§. 192. Peripneumoniam excitare queunt *Causae.*
 tum causae inflammationum communes (§§. 118. 125.); tum vero praecipue illae, quae organa respirationis evidentius agunt. Frequentissima certe ex omnibus est frigidioris aëris sub aestu majori, aut post longos sermones, post cantus, aut tubarum tractationem, post luctum, nixum, cursum, inspirationem, vel potus gelidi hoc sub statu ingurgitatio avida. Hinc non modo sub fortiori frigore ac septentrionali vento peripneumoniae propius occurrunt; sed media quoque aëte ab incauto sub sudoribus potu frigidioris vel ingesta glacie, hoc morbi genus non raro observatur. Ipsa transpirationis subitanea suppressio frequentius forte pulmones, quam alias partes inflamat. Sed et quaevis externa pectoris laesio, costarum fractura, contusio, vulnus, tum pleuritidem, tum

ipsam interdum peripneumoniam excitare potest. Huc et corpus peregrinum pulmonibus illapsum, irritansque vapor hoc viscere attractus subinde pertinebit, Rheumaticum vero inprimis, variolosum, morbillosum, erysipelatosum, scabiosum, ulcerosum acre, nec non aliud quodcunque, vel metastasis ad pulmonem, vel thoracem deposita, utrumque morbum frequenter progenerant: quae causae omnes fortius agunt in subjecta, quae, vel ob osseam compagem, vel ob hepar, aut lienem praegrandia, angusto thorace obstructa, vel jam pridem pectoris morbis, catarrhis frequentibus, aut et peripneumonia affecta erant; vel quae speciali ad pulmones plethora, aut ex suppressa alia, laborant, aut demum quae tuberculis refertum hoc viscus, ferunt. Non infrequens cynanchis, trachealis inprimis, ad pulmones descensus est; frequentior vero in puerperali febre (§. 217.) inflammatio ex abdomine in pulmones dispergitur ipsos. Has vero causas omnes superat incognita atmosphaere dispositio: sub qua, sine manifesta semper frigoris ratione, quamplurimi pulmones inflammari observantur. Quibus fortiori ac robusta fibra donati sunt, illi frequentius, quam debiles — adulti magis, quam infantes hoc a morbo invaduntur.

Ad *peripneumoniam notham* laxus pulmonum habitus, et quaecunque causa pulmonem stimulans, illa, quae inflammationi producendae par sit, forte minor, contribuere videtur.

Gastricae peripneumoniae causa vel ex ipso morbi nomine jam patet; sed quid *malignam* generet; id quod in genere de *neriosis febribus* jam fassi sumus, quam maxime ignoramus. Cachecticorum quidem ac illorum, qui post longa et maritima itinera scorbutico laborant, in quoscunque graviores morborum exitus, dum febris accedit, dispositionem pernoscimus bene; sed quid epidemicam pectoris luem, eamque vel ipsi internum pesti vicinam, producat; hoc inter multas, quae nos latent, unum est.

§. 193. Vel ex ipsa jam morbi descriptione, viscerisque affecti conditione, peripneumoniae pericula abunde nimis patent, cum minori discrimine *Pleuritis*, si ad solum thoracem limitetur, incedere consuevit. Utique pulmonis inflammatio fortior, inevitabilem vix non mortem inducit. Quaecunque vero mutationis in illis contingunt; eae, vera saltem peripneumonia, evidentiore

Prognosis.

fere, quam quivis alter morbus, ordinem, ac tempora minus incerta observant. Febris vero, quae hos morbos comitatur, natura et in istis quamplurimum decidit. Quo major interim spirandi difficultas, quo celerior, breviorque respiratio, quo magis expirando in gutture gemunt; quo inflata magis, ac livida, quo pallidior facies; quo siccior tussis, aut quo viridiora sputa sunt; quo major stupor, aut delirium quo intensius est; sudor quo glutinosior ac copiosus magis ad frontem, jugulum, ac pectus exprimitur; quo magis inquieti et anxii jactantur in lecto; quo fortior cordis vibratio observatur, et quo magis aegroti in se ipsos concidunt; eo major interitus timor premit. Stertor in pectore, sub morbi fine contingens, vix non ubique vicinam mortem praenunciat. Torpor brachii, cum manus ejusdem oedemate, graviorque dispnoea, sub febre quamvis minori, lethalem in pectoris cavum effusionem significat.

Praeter communes inflammationum exitus (§. 126.), funestissimum, propriumque peripneumonia per suffocationem habet terminum. De gangraena pulmonum rarissimis quae ipsimet nos vidimus, exemplis nobis

constat. In pulmonis cum pleura simul inflammata concretione, hujus quidem cum illo communicatam conspeximus gangraenam. Est tamen interdum quasi paralyticus pulmonum infarctorum status: sub quo, licet conamato, dolor tamen omnis cessat, respiratio minus impedita videtur: ac pulsus, aut vera plenior ac mollis; aut frequentissimus: exilis, cum frigore manuum, apparet. Curies hoc in casu gratulantes affinibus Medicos, experientia non aliter edoctos, et post non multas horas funus deplorandum fuisse novimus. Cum sputis quidem, peripneumoniae non paucae solvi observantur; add majorem certe aegrotantium numerum, me conspicua ex pulmonibus evacuatione, per solos sudores, cum urina, purulentum album sedimentum habente, judicatum esse novimus: atque multis sputa successisse obessantem in pulmonibus tensionem non vesalutem per sputa rediisse, certi sumus. Quae nempe in pulmonum parenchymate tenax et coagulabilis post mortem observatur materia; illa inflammationis magis effectus, quam causa existit; ac licet cita illius in aegrotantibus rejectio respirationem sublevare conservetur; ex erronea tamen opinione, acsi

omnis in hac sputorum excretionem, vel in expectorantium usu, curationis cardo versaretur; plurimorum hoc in morbo interitum derivamus. Quaecunque inflammationis impetum infringunt; ea, tum extravasatae in pulmonum cellulas coagulabilis serosaeque materiae per lymphatica vasa resorptionem, — tum ejusdem, in bronchiis stagnantis, ejectionem secundant: atque sic optimum in veris pulmonum inflammationibus *expectorans* remedium *venaesection* prudenter administrata habenda est. Hinc tanta ex haemorrhagia narium, vel alia, in morbi hujus principiis beneficia sunt. Per diarrhoeam, quae tam saepe symptomata hic est, vix alia, quam quae cum gastricis saburris incedit, peripneumonia, vel pleuritis solvitur. Exanthemata, pustulaeque urentes ad superficiem corporis depositae, maxime vero erysipelas cum constantia ad cutem comparens, peripneumonias, imprimis malignas, interdum dissiparunt.

Paucos in peripneumonicis abscessus nos quidem conspeximus criticos. Ad aures tamen, tum illi, tum sola interdum surditas meliori comparuere indicio. In febrim intermittentem terminari hunc morbum, minus forte, quam in hac ipsa consistere, commu-

ce est. Punctorium ad latera thoracis dolorem disparere, ac ad scapulam, vel claviculari transferri; nisi minor hic sit, et respirandi simul difficultas decreseat; laetiores ideo prognosin nequaquam constituit. Frequens enim plurimum mitigati morbi recidiva, praecedenti ut plurimum gravior morbus, occurrit; quem interim, sub eadem, qua ille disparuit, cura persaepe sanavimus. Frequenter pulmonum cum pleura morbosa post peripneumonias adhaesio remanet; atque cum dyspnoea subinde, hoc ex vitio non ubique derivanda, peripneumonias sequatur, haec morbos non raro vel ex ipso bronchiorum poposito, sub arbusculorum forma per tussim interdum rejecto, infarctu; vel ex cellularum pulmonalium opplezione, et callosa quasi incarceratione derivanda est. *Tuberculorum* in pulmonibus progenies, chronicam magis, quam inflammatoriam originem agnoscit.

§. 194. Pulmonum, et thoracis inflammationes, per *suppurationem* interdum terminantur. Nec tamen credendum ideo est, verum tam saepe *abscessum* in illis, quam sectionum historiae tradiderunt, detectum fuisse; sed multis, puriformis illa, sub fortiori

visceris inflammatione inter pulmonum lobos, aut hos inter ac pleuram collecta materies, licet nulle substantiae subfuisset erosio, pro *abscessu* imposuit (§. 128.). Ex hoc forsitan errore, magni quondam Viri, alter ille, acsi post quartum fere peripneumoniae fortioris diem, solutio morbi, ob incipientem jam pulmonum suppurationem, expectari vix posset, funestus in arte propullulavit error. Saepissime certe, vel in violentiori peripneumonia, et undecimo, et decimo quarto morbi die, nobis praesentem adhuc inflammationem venaesectionibus omnem abigere licuit; nec dies est, quo has ipsas, cum indicari viderentur, cum fructu non adhibuerimus. Est interim, ubi sat cito in suppurationem inflammatio ruit, ac plures quidem, nec ab anteriori facile determinandae conditiones hunc ad exitum disponere magis videntur. Atqui tunc varia nobis tum futurum, tum factum jam abscessum sat frequenter, licet non ubique, signa indicant, quae alibi (§. 128.) ex parte descripta habentur. In hoc quidem affectu, si fortior partis inflammatio, et tussis sicca, et dispnoea venaesectionibus longo non tempore cedat; vel si cachectica aegrotantis constitutio blandiorem

ollutionis viam inire recuset; si tandem dolor quidem remittat; sed spirationis angustiae tibusque sine sputis, aut sine puriformi in trinis sedimento, lentae in modum, inprimis ppastu, et a motu auctae, continuent; si horror levis cutem meridianis horis perstringat; si inutilis sudor tum caput, tum pectus inundet; si fortis interdum pungensque dolor pectus quasi transfigat; tunc de incepto m suppurationis opere timendum est; licet sub his rerum circumstantiis, inprimis sub pneumatico morbi principio, incussum nobis imminenti pulmonis abscessu metum, felici solutione non semel ablatum esse recordamur.

Jam factam hoc in viscere, aut ad thoracem, suppurationem docent tum signorum et adductorum continuatio; tum frequentior pulsus, et vespertina febriculae exacerbatio, trripilatio, genarum rubor, calorque ad palmas manuum urens, respiratio frequens, ac ciliis, oedema pedum: que singula post cututinos sudores remittunt; tum magna corporis sub majori ciborum appetitu, macies, continua sitis, ac certa, ad locum saepe, dolor pridem vexaverat, gravitas, aut illud, aut super alium decumbendi difficultas.

Vomica.

§. 195. Sub his igitur rerum conditionibus aut pus verum, aut sanies, aut foetidus ichor, in proprio cavo per substantiae pulmonalis consumptionem nato, vel in abscessu, cui *vomicae* nomen tribuitur, delitescit; et nunc minor, nunc major, vario pulmonum, pleurae loco inhaeret. Pro varia vomicae amplitudine, ac pro vario febris, sub qua nascitur, gradu, lentior aut citior ejusdem maturatio contingit; ac pro diverso ejusdem situ, pro partium abhinc compressarum numero ac dignitate, symptomata diversa nascuntur. Rumpitur autem maturitatem adempta vomica vel in bronchia; quorum rami ab initio clausi, dein vero inaequales ac lateri cum sacco purulento communicant; vel in pulmonum substantiam cellularem, inflammatione minus contractam; vel in cavum thoracis: quod interdum quasi vacuum, interdum vero per novam, ac sub morbo ipso generatam cellulosa repletum est; vel in partes cum quibus sub inflammatione pulmones concreverant; vel denique in bronchia et in dicta vix loca simul. Si in cavum bronchiorum rumpatur abscessus: tunc vel parva; ac per tracheam facile expellenda copia; — vel majori, quam quae ejici queat, purulenta ma-

ria prorumpit: quo in ultimo casu, anxietas magna, vertigo, tremor, lypothymia, suffocationis metus, catarrhus suffocativus, suffocatio ipsa contingunt. Si in cellulosam pulmonis purulenta effundatur materia; tunc, praeter auctam mox respirandi difficultatem, sequuntur novae quasi ad pulmones inflammationis symptomata; si ad cavum thoracis attis evacuatio contingat; tunc, nisi cellula repletum sit illud; *empyematis* producuntur symptomata; si vero in partes cum vomica concretas viam sibi praeparet materia, tunc mox, ad pleuram haerens, abscessum prius inter costas referre videbitur; mox in pericardii cavum depleta, hydropis in eodem symptomata producet; mox per diaphragma in hepar, lienem, ad cavum abdominis sibi viam aperiet; mox vero ad mediastini antecavum, posterius cavum penetrans, propriae in visceribus loco phaenomena excitabit. Rarissimum est, purulentam ex vomica materiam absorptam vel ad aliam partem deponi, vel copiosa, ac purulenta urina excerni.

§. 196. Puris autem inter pulmonem ac *Empyema*. Pleuram in cavo thoracis collectio vel in hoc loco fluctuans, vel in cellulari tela pulmonem

inter ac pleuram morbose subtensa, inaequaliter diffusa, *empyema* vocatur, cujus, post praegressa inflammationis, ac vomicae signa, praesentiam, in primo casu, ex novae quasi inflammationis symptomatibus, ac rupturae perceptione, mox majorem pulmoni libertatem concessuris; ex tussi post breve iterum intervallum recrudescente; ex dispnoea sub decubitu in partem sanam adaucta; ex fluctuationis interdum, cum in aliam partem corpus revolvitur, sensu; ex mutato ac pleniori subinde concussi pectoris sonitu, ex oedemate denique ad musculos dorsi, aut quadratum tumborum apparente, ac febris lentae phoenomenis, auguramur. Nec facilis pulmonalis vomicae cum pleura concretio, quominus purulenta ex illa materies in ipsum thoracis cavum evacuetur, impedit: vel enim profundius in pulmone latens vomica cum pleura forte, inflammata, non simul concrevit; vel haec ipsa, inflammatione quamplurimum libera, cum pulmone nequaquam connectitur; vel apex modo vomicae thoraci agglutinatur, et ex laterali illius ruptura pulvere libere in cavum pectoris prorumpit; quae tamen singula ita sunt constituta: ut in thoracis paracentesi quam maxima semper, n

adhaerens pleurae pulmo laedatur, cautela adhibenda sit. Ubi major puris quantitas thoracis in cavo accumulatur; tunc pondere suo diaphragma, sub erecto corporis situ, versus abdomen propellens, hypochondrii non modo tumorem efficere, sed et costas in maiorem hac in parte arcum elevare, vel asitem aliquando mentiri potest. Sub sterno effusus humor purulentus, hoc ipsum aliquando aggressus est, cariemque hoc in osse protulit. Ad pleuram abscessu stagnans ichor, quem parvus mollisque inter costas tumor, tantisque nonnunquam oedema prodit, similia intrasse, et nobis experientia compertum est. Saepius vero, cum pus thorace contentum, vel totam istius capacitatem replet; vel spissorem obtinuit naturam; vel cellulosa susceptum haeret: tunc plurimae empyematis agnoscere difficultates premunt.

§. 197. Singula haec mala (§§. 193. Suppur. 194. 195.) funestum saepius peripneumoniae in pulmonalem phthisin exitum determinant. Ipsa quidem pulmonis vomica in conchiorum cava depleta, sub debito aegrotantis regimine, curationem nonnunquam admittit; vel per longos in aliis annos, ob

callosam sacci naturam, vicinam visceris substantiam diutius intactam relinquit; sed frequens certe vomicarum in foedum pulmonis ulcus conversio est: quam tandem infelix non minus, quam suppurata pulmonum tubercula, insequitur tabes.

Perip. infl.
cura.

§. 198. Praeter communes curandae inflammationis regulas (§. 133.) in tam exitiale facile morbo cum possibili celeritate administrandas, varia, quae pulmonis ipsos respiciunt, subsidia in usum mox trahenda veniunt.

In vera igitur pulmonum inflammatione sanguis illico, et ex amplo vulnere, brevibusque satis, ne prioris venaesectionis antea novam elidantur effectus, intervallis liberaliter mittendus est. Parum interest, quo demum ex brachio cruor mittatur, dummodum hic ipse cum impetu, sat multus, non tamen ad lipotymiam usque, prosiliat: quod ex vena pedis sectione, minus hic proficua, difficulter obtinetur. Venaesectionum numerus, sanguinisque detrahendi quantitas violentiae morbi, epidemiae naturae, temporis quo institui illae coeperunt, temperamentum aetati, sexui, viribus, ac demum ipsi hujus

auxilii effectui, correspondeant oportet. Paucae sub ipso morbi principio institutae venesectiones non raro morbum promptissime convertunt; sed, plurimum jam infarcto pulmone, nisi plurimus sanguis audacter mittatur; certe, vel mortis, vel, non fere minus periculosis, suppurationis exitus pericula instant. Dispnoeae, anhelationis, angustiae, dolorisque; — non pulsus, hic potissimum habenda est ratio. Saepe in morbi istius augmento, cum pulsu minori ac contracto, sub facie pallida, extremitatibus fere frigidis, ac apparente summa aegrotantis debilitate, magis, quam sub contrariis rerum conditionibus, appetita celerique venesectione indigemus; saepe cum pulsu duro ac pleno, dolore ac inspirandi difficultate dispulsis, venam non citro aperimus. Nec sola doloris cessatio, sed, ut a venesectione abstineamus, si dyspnoea continuet, inducit. Simila et de anhelatione deliquiis, nisi vera debilitas subsit, sed in incendio principiique vitalis obsidione conveniat, dicenda sunt; ac plures qui, secumantes, sanguinem sine lipothymia non patiebantur educi; in horizontali corporis situ, quam volebamus, cruoris quantitatem animasse fundebant. Sanguinis quidem conditio

emissi, factam de morbo diagnosin aliquatenus confirmat; sed quaecunque coloris, firmitatis, ac crustae pleuriticae indicia sint; haec ipsa venaesectionis per alia jam satis indicatae necessitatem non imminuunt. Saepius primum hoc in morbo detractum cruorem nec fere coagulari quidem conspeximus; cum tertia vel quarta venaesectio tenacissimum super firmo densoque sanguine corium ostenderet illico; neque hoc ipsum, licet densissimum, repetendae operationis sat firmum largitur argumentum. Saepe vero dolor febrisque a prima venaesectione augeri potius, quam imminui videntur: quae tamen a repetito frequentius auxilio, subsidium majus habebunt. Frequens hoc in morbo pulsus, licet pleni, ac durioris, intermissio observatur: quae tamen ab ipsa sanguinis de tractione, ex aliis signis indicata, disparet. Nec diarrhoea, quae sub inflammatoriis oboritur symptomatis, a venaesectione, quae saepius et illi remedium constituit, absterrea. Eadem de vomitu bilioso, stomachique oppressione, si de vera peripneumonia satis constiterit, dicenda sunt. Sub ipso menstruum lochiorum fluxu, si gravis sic jussu pulmonum inflammatio, aperienda vena est plura

illuresque ferentes utero mulieres non aliter, ac saepius cum integra foetus conseruatione, tractavimus. Serius vero hoc in morbo, ac undecimo etiam die, tardiusque ad venae sectiones frequentes interdum, ac sine illa dierum, quos criticos vocant, nisi verae nunc criseos signa comparerent, habita ratione, recurrimus; plurimosque certe, quos jam suppuratos, vel morti vicinos esse dixerunt, me ulla ad pectus labe felicissime restituimus.

Est interim et huic demum auxilio modus finisque ponendus: ne vel necessarias ad crisis salutarem, vel ad suppurationem, quam vitare amplius non datum est, vires petenter dissipemus: vel aegrotantem in periculosum hydropem conjiciamus: qui tamen hic frequentius omissae, quam repetitae venae sectionis effectus est. Teneriores quidem iuveni venae sectiones tam facile, quam adulti, non perferunt; sed et in illis, sub graviore morbo, sanguis, pro aetatis ratione, vel ex senis maioribus, vel hirudinem ope, mittendus est. Nec senes hoc a morbo correpti venae sectiones non facile perferunt; et octogenario super viro, per novem venae sectiones, periclitantem in graviore peripneumonia vitam, aetati conservavimus. Tantum vero abest,

ut sanguinis hoc in morbo liberali detractio-
ne sputorum supprimatur, desiderata tanto-
pere, ejectio; ut melius in eodem *expectorans*
non hobeatur, quam *venesection*, remedium
utque in solo inflammationis moderamine,
non in irritante vel antimoniali, vel scilitico,
vel alio medicamento, tenacis lymphae in
pectore pendeat resolutio. In ultimo perip-
neumoniae lethalis gradu, certe nec *venae-*
sectio juvat; nec quodvis aliud remedium
juvat; ac cum hujus aut illius vituperio iner-
nem tam infaustis rebus artem opponimus
interim audaces, saepe, non fortuna quidem
sed consilium juvat; nec raro, quod vix di-
ctum est, sub frigidis jam jam extremitatibus
facie vix non cadaverica, pulsibusque mini-
mis, impositis arteriae digitis, venam suffo-
canti aegroto cum felici rerum exitu aperui-
mus, et vitae sors unica ex cuspide haesi-
lanceolae.

Nec tamen omne semper in *venaesectione*
positum est subsidium; sed et alia, quae
contra inflammationes, febrimque inflamma-
toriam laudavimus remedia (§§. 120. 133.)
in auxilium hic trahenda sunt, nisi quod fr-
gidus tum potus, tum aer hoc in morbo
magis quam in alio, evitandi sint. Optimus

acobis tum pro medicamento, tum pro siti allenda remedium, decoctum antiphlogisticum (N. XXV.) constituit. Per anum frequenter tum clyster emolliens (N. XXVI.) tum antiphlogisticus (N. XXVII.) injiciendus est. Acidorum mineralium, hac quidem in morborum specie, non approbamus usum; vegetable, tepida diluta, tussim nec minime exasperant. Oleosa in peripneumoniis veris medicamenta non raro evidentem utilitatem habere; mucilago interim arabica, aut radicis allep decoctum, non minori efficacia pollent. Effrenem, nec tamen gastricam, diarrhoeam, si venaesectio refrenet: cum emulsione arabica (N. XV.), ac interdum cum opio ipso impescimus.

Sub urgente lateris dolore et scarificationes, hirudines dolenti loco applicitae, praecipuis generalibus sub initio morbi venaesectionibus, egregie nonnunquam, inprimis vero in ipsa *thoracis* inflammatione (§. 187.), conducunt, ac sub venaesectionis, ob virium decrementum, dubia quidquam indicatione, saepius illam supplent: qua tamen sub longiori quidquam operatione, a pectoris cavendum est refrigerio. Acutissimos vero sub initio morbi *thoracis* dolores fomentatio emol-

liens, linimentum volatile, — post fractos vero inflammationis majoris impetus, vesicans dolenti loco, ut rubefaciens modo remedium superimpositum, in casu inprimis rheumaticae affectionis, potenter moderantur; illudque et medio interdum pectori in peripneumoniis imponimus.

Sed et vapor aquae et aceti pulmonibus inflammatis frequentius in die admissus, eorundem spasmis egregie occurrit, atque tenacem bronchiorum lympham ad faciliorem ejectionem disponit.

Opium hoc in morbo non aliter, quam pacato inflammationis impetu, si vigiliae tussisque sicca urgeant, vel si dolor magnus in causa istius, quam inflammatio causa doloris extiterit, indicatur. Vix unquam hoc remedium in vera peripneumonia adhibere oblata nobis visa est, veteribus licet non ignota, indicatio.

Post venaesectiones ac methodum antiphlogisticam hoc in morbo praemissa, in fractae antimonialium, tartari emetici, vi antimoniati, kermes mineralis doses, cum haustu salino, transpirationem moderate augendo, et expectorationem secundando saluberrimo praescribuntur consilio. Sub ipso morbo

principio, tum ista, tum quaevis alia sic directa expectorantia, insigniter nocent.

Si per nimias forte venaesectiones, aut alia, virium languor ac debilitas occurrat; tunc camphorae, salis volatilis portio, vel Polygalae Senekae decoctum (N. XXVIII.), vel solutio gummosa (N. XXIX.), ac vesicantia, potissimam laudem merentur.

Sub tenacis pituitae aut puris in pectore, suffocationem minitante collectione, vomitorium ex vino inprimis antimoniali, commendarunt. Nunquam vero haec ipsa sub peripneumonia vera, praescribere, nos quidem ausi sumus.

Peripneumoniae recidivam, in multis aërotantibus obviam, iisdem quam primum morbum, subsidiis pertractamus.

Qua via natura hoc in morbo crisin movetur: hac eandem secundare, medentis est.

Latentem in pulmonibus abscessum tum reecto febris moderamine, tum victu, et vacoribus ad promptam perducimus maturatiorem, ac ad bronchia materiae exitum, quo adpossumus, invitamus. Interdum venaesectio, interdum excitantia, hoc opus promovent. Erupturam vomicae per corporis motum, concussionem, accelerare, nequaquam consuli-

mus. Si tumor mollis ac fluctuans factam vel in pleura, vel in pulmone cum hac ipsa cohaerente, suppurationem ostendit; abscessus sine temporis mora aperiendus, longoque tempore sustinendus est, Empyematis, sat certo constantis, per thoracis paracenthesin tentatur medela. Purulentam sub sterno materiem, ejusdem ossis in tempore suscepta terebratio evacuat. Factam vero vel in pulmonibus, vel alibi suppurationem, secundum regulas alibi exponendas, non magno eheu; successu pertractamus.

Reliquos interdum a morbo ad thoracem dolores, tum linimento volatili cum camphora, tum sanguisugis, aut vesicante emplastro, tum herbarum narcoticarum, cicutae, hyosciami albi, in cataplasma cum lacte redactarum, opioque munitarum impositione aggredimur. Interdum alvum paulo fortius purgans remedium, aut sarsaparillae decoctum cum vino antimoniato nuptum, conducunt.

Pleurit. cura.

§. 196. Pleuritidis (§. 187.) curam, pro ratione febris, causae ac vehementiae, ad easdem fere, ac de peripneumonia latae sunt, regulas instituimus Minor interim, si haec ipsa desit, venaesectionum copiosarum,

— major vero cucurbitularum, hirudinum, fomentationum, linimentorum emollientium, vesicantis, ad locum affectum applicandorum, necessitas est. Post praemissas venaesectiones, refractae antimonialium doses cum haustu salino, ac lenis transpiratio quam maxime conducunt. Abscessus ad musculos thoracis, aut ad pleuram, promptam puris, ne ad cavum pectoris viam sibi paret, aut costarum substantiam erodat, cum cautela supra (§. 198.) indicata aperiendus est.

§. 200. In peripneumoniae, quam *notham* Peripn. noth. *cliximus* (§. 188.), cura, venaesectioni cura. *ra-* *tiissime* locus est. Erit autem, si peripneumoniae verae accedat quodammodo morbus, ac vires aegrotantis sub ipso satis adhuc consentient segritudinis initio: qua tamen sub reum conditione cautissime procedendum, nec facile cruor, nisi pulsus a priori ejusdem remissione pleniores insurgant, ulterius detrahendus est. Hoc subsidio vel praestito, vel omisso, aut cucurbitulis ad dorsum in auxilium vocatis, emeticum saepius a stertente in pectore pituita indicatur: quo pulmones stagnante in bronchiis materia promptissime, liberantur. Antimonialia deinde in refra-

etis dosibus cum haustu salino ac infuso sambuci porrecta, novumque, si tale indicari videatur, emeticum, nec non, concessa per diem quiete, purgans alvum remedium indicantur. Serum lactis cum sinapis semine coctum, cum melle edulcoratum, tepideque haustum, pro potu inserviet. Vesicans quoque emplastrum inter scapulas vel mediopectore ponendum est. Gummi ammoniacum cum oxymelle squillitico solutum, et cum infuso sambuci porrectum, tum alvum solvere, tum pituitae tenacis ex bronchiis expulsionem promovere solet. Nec minus valet por ex tepida, tum aceto remixta, si aegrotantis conditio permittat, frequenter ad pulmones ducendus est,

Peripn. consens, cura,

§. 201. Peripneumoniam, ac pleuritidem *consensualem* (§. 189.), si cum inflammatione, quod fieri amat, complicata incedat; ventris sectione, pro necessitate (§. 112.) cautius repetenda, in simpliciore prius morbum convertere; dein vero causam pulmones aut pleuram in consensum trahentem adaptatis casui remediis expellere decet. Cum igitur haec ipsa in gastricis potissimum, vel in ventriculo, vel in tubo intestinali haeren-

ibus saburris consistere soleat; valebunt nunc regulae de gastricae febris curatione (§. 109.) expositae; ac vel emeticum, vel purgans alium remedium, pro necessitate, interpositis resolventibus, repetendum, pectus promptissime liberabit.

§. 202. In *Peripneumonia nervosa* seu ma- Peripn. nerv.
 gna (§. 190.), respectu ad viscus affectum cura.
 habito, observanda sunt illa, quae de fe-
 bris nervosae, cum inflammatione locali com-
 plicatae (§. 95.) curatione exposita sunt.
 Venaesectio igitur hac in periculosa peri-
 pneumoniae species, non facile, nisi initio,
 in plethoricis ac junioribus subjectis conve-
 niat: cum cautela, ac in ipsius Medici prae-
 sentia instituenda. Rara hanc reiterandi
 comparebit, nisi plena periculi, necessitas;
 namque nonnisi prioris evacuationis effe-
 ctus ac regnantis consitutionis natura deter-
 minabit. In genere vero hoc in morbo san-
 guis mittendus non est. Sed caveamus ite-
 rum, ne, quod summe inflammatorium est,
 ob hoc ipsum sub fallacis imagine debili-
 tatis incedit; pro *maligno* praepostere decla-
 remus. Sub vera igitur *nervosae febris* cum
peripneumonia complicatione, radice serpen-

toriae virginianae inprimis infusum cum oxy-
melle; acetum camphoratum (N. XIV.), se-
rum lactis vinosum (N. XXX.), vinum ipsum
visicantium, ut rubefacientium, usus; vapo-
res ex aqua et aceto, pulmonibus admittere
di; ac singula demum, quae in febre nervo-
sa commendavimus (§. 94.) auxilia, indica-
buntur.

Peripn. pe-
riod. cura.

§. 203. *Periodicae peripneumoniae* (197.) medela ex illis repetenda est, quae de febris intermittentis inflammatoriae cura (§. 70.) exposito fuerunt; atque praemissis aliis quot, pro vehementia inflammationis, venesectionibus, aut locali vasorum depletione; vel, cum saburrae subesse videantur earundem prompta ejectione: ad corticis modicum usum, ut in perniciosis ipsis (§. 45.), recurrendum est.

ORD. III. GEN. II.

CARDITIS.

204. **C**ORDI quidem, ut inflammari queat, Existencia morbi.
 nihil deest, quod aliis in corporis partibus
 accendium provocat. Sed cum in multis *cor*
humanum sortem, illa, cui coeterorum *cor*
animalium subjiciuntur, iniquiorem, ex
 iimi in hoc ipsum majori ac funesto pathe-
 ratum influxu, experiatur; fatendum tamen
 est, inflammationem hujus visceris rariores in-
 ter, aut saltem morbos minus succinte des-
 criptos pertinere. Posset quidem hic
 defectus ex majori ac subitanea
 re istius affectus mortalitate derivari; sed
 stant vulnerum, non ubique tam cito
 ce in parte lethalium, ulcerumque in corde
 m coeterorum animalium, tum hominis re-
 rtorum, exempla non pauca; ac licet haec
 iima alienam subinde ab acuta inflamma-

tione originem agnoscant; licet etiam agglutinata cordis superficiei *intactae* lymphaticae materiae pro ulcere frequenter imposuerit; non tamen desunt aut laesionum cordis externarum, per ipsam inflammationem in suppurationem conversarum, aut morborum cordis acutorum, in hujus exulcerationem terminatorum, fidelis historiae; nec cicatricum adeo exempla desunt: ex quibus nobilissima corporis partis, a causis quidem externis inflammationem comprobari nisi videamus. Sed ex eodem observationis fonte, internarum causarum hoc in morbo excitando potentiam non minus edocemur: quin tam celeriter morbus progressu symptomatum continuo decursum abscondere medentibus potuerit; nec dubium est; quin simili in cordis motum ac vibrationes, quam in artierum oscillationes, adhibita medicorum attentione, ac sub frequentiori illius in cadaveribus inquisitione, hujus visceris morbi densa, qua involvuntur, caligne possent liberari.

Carditis.

§. 205. Sed cum de cordis inflammatione discurremus; non ejusdem modo carnosae substantiae; sed et vasorum majorum, a

velamentorum hujus visceris incendia, sub eadem *carditis* denominatione comprehendere fas est. Frequentior certe istorum, quam pericardii, inflammatio occurrit; ac vasorum quidem, tam arteriarum, quam venarum hac in parte inflammationem, quam, ex abhinc annis pro prima vice deteximus (118.) frequentius exhinc tum nos ipsi, tum amici, quibus haec communicavimus, videri conspeximus. Pericardii etiam non tam saepe nobis oblata est inflammatio; sed cordis pericardii, nisi superficiale ac erysipelaceam, hinc inde interruptam inflammationem, nec memoria suggerit; nec diaria nostra suppeditant. Quinquies certe, nisi saepius, cor nudum, quasi villosum, ac pseudomembrana crassiori circumseptum, pericardium vero purulento humore plenissimum invenimus, et conservamus; sed detracto ab eodem morbo hocce velamine: nec erosa, nec distincta, quam paulo ruberior, comparuit hujus visceris substantia.

§. 206. Si nunquam cordis inflammati Symptomata. Symptomata characteristicam, et ab aliis morbis distinctam ostenderunt naturam; oportet illa post externam inprimis, et aliorum vi-

scerum cum labe minime sociatam laesionem quam maxime in lucem venisse. Atqui tamen haec ipsa symptomata, licet mortem praecesserint: interdum sat levia fuerunt, alias vero in syncope, in tussi, respiratione difficili, palpitatione cordis, pulsu inaequali, vomitu, sudore frigido, anxietate, ac fixo ad sternum dolore consistebant. Constantius vero lipothymiae, pulsus parvi ac inaequales, sudores frigidi, anxietas, dolor sterni, ac paulo tardior febris, haec cordis vulneri comitari sunt visa. Cum his vero symptomatis illa inflammationis ab internis causis, obortae correspondent quidem; sed saepius ab ipsius peripneumoniae signis non satis distingui potuerunt; rarumque fuit, cor solum, non coetera simul thoracis viscere, aegrotasse. Sic certe dolor ad sternum, cordisque regionem, utrique interdum morbi communis observatur. Vibratio cordis et ipsi pulmonem inflammationi ex parte est; similia de pulsu intermittente, inaequali, ac de lipothymiis dicenda sunt (§. 186.)

Quotiescunque interim, absente quidem alterius in pectore morbi sat fundata suspitione, anxietas major, dolor ad cordis regionem, palpitatio ac vibratio fortis, pulsus in

regularis, frequentissimus, lipothymiae aut
simul comparent; aut, inter haec, palpitatio
cordis violent, intermittens pulsus, cum li-
pothymia advertuntur; aut non nisi unum
ex his deesse videtur, tunc probabilis de
praesente aut cordis, aut vasorum majorum
aut pericardii inflammatione argumentum ha-
betur. Aegrotus, cujus nos arterias venas-
que non modo cordis, sed universi corpo-
ris, erysipelacea, sed profunde rubra phlo-
sosi interius notatas vidimus; metu ac ter-
rore, ob delictum capitale, insigni percus-
sus, diuque profugus, levi primum cordis
sub motu perturbatione correptus est. Au-
dit hanc continua imminentis poenae, ac de-
recti conscientia: quae noctes sub diu mul-
tis frigidisque transigere coegit: quo pri-
mum tempore palpitatio cordis urgere incoe-
pit. Jam ira noviter excandescens, cor sibi
stringi, ac frigidam quasi auram hoc ad vis-
us ascendere persensit. Ad nos delatus, fa-
cie pallidissimus, continuo ac profunde sus-
travit; pulsus, quos facile numerari posse
non credebamus, *centum octoginta quin-*
que, ducentosque, uno quidem minuto, ic-
sus, ab initio fortes, summopere vibrantes
duros, sub morbi vero fine saepe inter-

mittentes, debiles, vermiculares edebant. Cordis ipsius motus continuo insigniter vibrans, convulsivus, cum oppressione ac dolore pectoris, praecipue *sinistri*, per totum hypochondrium ejusdem lateris extenso, tantumque fugiente. Cum vero dies octodecim his sub tormentis apud nos degisset; accedente sub fine morbi instantis suffocationis metu ac lipothymia frequentiori, subitane in alterum latus conversus motu, praecipitanter exspiravit. Cadaver a nobis dissectum praeter dictam vasorum phlogosin, copiosam et quasi sanguine tinctam in utroque thoracis cavo aquam exhibuit; in praetumidum pericardio septem circiter unciae ejusdem naturae liquoris stagnabant. Cor ipsum praeter grande, aneurisma referens ac ponderosum ad superficiem externam naturali magis, cum vasis quasi injectis; rubebat; interna pericardii facies inflammata; pulmones dorsum versus sanguine quidem infarcti; neutiquam vero inflammati. Pleura in *dextro* pectoris cavo, quo dolorem minus accusaverat vivum, insigni inflammatione correpta fuit. Atque varia quidem hic sunt, quae tum aquis thorace stagnantibus, tum istius inflammationi, non inique possent uttribui; sed plene jubet

alibent tum aquas in pectore, tum pleurae
 phlogosin ex ipso cordis vasorumque affectu
 derivare; et cum millenos ex peripneumonia,
 pleuritide ac pectoris hydrope acuto decum-
 bentes viderimus; neminem tamen prius
 cum pulsu tam duro, tamque frequenti,
 cum tanta cordis, arteriarumque vibratione,
 cum lypothymiis, angustiis, doloribus prae-
 cordiorum tantis, conspexeramus. Eandem
 vero arteriarum majorum circa cor inflam-
 mationem in aliis quibusdam subjectis cum
 eodem fere pulsu, supra omnes vibrante,
 sed sine lypothymiis ac sine ictum intermit-
 tentiis observavimus: ut igitur nec in hac
 pleuriticarum, nec in cordis ipsius inflamma-
 tione, sat constans ac perpetuum signum
 indicare; — sed tamen ex singulis simul
 collectis, ad praesentem carditidem non
 sine aliquo veritatis fundamento concludere
 liceat.

§. 207. Nec tamen haec ipsa diagnosis Cura.
 instabilitas, in morbi cum peripneumonia
 quamplurimum conspirantis curatione, majore
 parere difficultatem posset; nisi nobi-
 litas, dignitasque visceris eandem ultro au-

geret. In eadem interim methodo, quam quae in violentissima quavis peripneumonia, commendata fuit (§. 198.), auxilium omne quaerendum videtur.

O R D. I I I. G E N. I I I.

D I A P H R A G M I T I S.

§. 208. **E**x vana hypothesi *Paraphrenitidis* Raritas morbi. nomen *Diaphragmatis inflammationem* ex-
 mure inventum est. Latissimum vero hoc se-
 um sat raro in homine incenditur; et quam-
 pulmonibus, jecinori, aut lieni, cum haec
 cetera inflammantur, intimius agglutinetur,
 malam sortem cum eisdem frequenter di-
 cat (§. 186,); oppido pauca tamen, sub
 cadaverum sectionibus, *primariam* hujus
 tis inflammationem nobis obtulerunt.

§. 209. Est tamen, ubi et haec malo- Nomen.
 species homini insidiatur, oriturque mor-
 si, cui *Diaphragmatis* nomen est: qui, li-
 aeque nunc ad pleuritidem, nunc vero ad
 itonaei inflammationem referri queat; di-
 tactam tamen ab his appellationem, locum-
 e: hac in morborum classe sibi proprium
 retur.

Symptomata:

§. 210. Nec tamen symptomata, ab antiquis huic morbo attributa, *insania* scilicet, aut *risus sardonius*, diaphragmitidi magis quam cuivis alii inflammationi, adnumeranda sunt; saepiusque, non musculosa modo, sed cui magis haec adscribiti solebant, tendinea diaphragmatis portio, sine deliriis ac sine faciei ad risum contractione, inflammatione correpta fuit. Frequentiora certe symptomata in diaphragmitide, sunt: dolor sub sternone, vel ad lumbos, vel sub costarum fornice profundus, acutissimus; sub inspiratione altiori ad inferiora descendens, ac sub ha ipsa, vel sub nixu quovis vel sub ciborum in stomachum ingressu, aut sub epigastrica regionis compressione adauctus, sub expiratione decrescens, ac sublimior; cum anxietate, inquietudine magna, interdum cum singultu, tormenta insigniter augente; cum respiratione parva, celeri, suffocativa, quiescente abdomine, solo fere thorace peracta et demum cum febre acuta, ejusque symptomatis peditequis incedens. Virum, paucis ante annos, conspeximus, qui, licet continuac furiose delirans, cum tamen ad hypochondria tensa ac inflata comprimeretur; dolorum sensum non exiguum manifestabat saepius.

ingulticabat, risuque sardonio affectus, sub
cutissima febre, altera mox die exspiravit.
Die vero diaphragma sanum, sed copiosos in
muibus, crassisque intestinis ascarides lum-
bricoides, multasque saburras in cadavere
attendit.

§. 211. Praesentem diaphragmitidem, Cura.
cum febre inflammatoria incedat; metho-
do non alia, quam quae peripneumoniae ve-
te convenit (§. 198.) pertractamus. Si al-
terius naturae febrim, causasque alias agno-
vit morbus: medendi ratio ex dictis alibi pe-
tenda est. Decubitus eligatur aegroto minus
incommodus, nunc supinus; nunc, pro va-
rietate inflammationis sede, alius. Potus non-
nulli tepidus, paucusque simul ingerendus;
thoracem, hypochondria unguentis ubique
linienda, a clyster frequens, non multus,
faciendus est.

O R D. I V.
INFLAMMATIONES ABDOMINALE
G E N. I.

P E R I T O N I T I S.

Notio morbi. §. 212. **P**leuram rarius inflammari, dictum est (§. 183.); de *peritoneo* contrarium observamus. Nec tamen ideo viscerum vel thorace, vel abdomine contentorum inflammationes his duabus membranis adscribendesse censemus; sed illas modo phlogoses eisdem attribuimus, quae vel musculis ossibusque superimposita, vel in appendices prolongata haec velamenta concernunt. Hinc ad *peritonitidem* referimus non modo phlogoses per totam abdominis superficiem internam divagantes; sed etiam illas, quae omentum mesenteriumque locum habent, quin viscera eisdem connexa, vel stomachi intestina, pars uteri atque vesicae, primari inflammatione corripiantur; valetque respectu diaphragmatis exceptio, quam alibi (§. 209) jam fecimus.

Definitio.

§. 213. Ob extensionem peritonei (§. 212.) difficile est rectam peritonitidis de-

initionem tradere; ac pro vario hujus inflammationis situ, diversa eodem in morbo oriuntur symptomata. Vastissima ejusdem ac simul frequentissima sedes est ad musculorum abdominalium fornicem, hujusque internam, quae intestina respicit, superficiem; sed non raro, qua parte *psoas iliacique* musculi interius a peritoneo obducuntur, inflammatio haeret: quae, ad ipsas musculorum carnes ut plurimum penetrans, licet illorum fere majoris, quam peritonei morbum videatur sistere; ad peritonitidem tamen non iniquo consilio refertur.

Est igitur *peritonitis* inflammatio peritonei, quo loco viscera non ambit, cum dolore, sub attactu, vel motu corporis inflammatam partem extendente, comprimente, adhaerente; ut plurimum cum febre. sine propriis phlegmasiarum abdominalium signis.

§. 214. Species hujus morbi (§. 213.) Divisio. tum sede (§. 212.), tum causa, et febris natura inter se differunt. Praecipuae, quas hic considerabimus, sunt: quae tum ad abdominalium, tum ad *psoas iliacique* musculorum superficiem contingunt, et quas *peritonitidis muscularis* sub nomine salutamus; nec infre-

quentior altera est, quam, licet utrumque sexum eidem morbi speciei subjectum agnoscamus; ob uberiores tamen apud puerperas proventus, *peritonitidem puerperalem* dicemus.

Interim tum hanc ipsam, tum dicendas mox species ad *peritonitidem membranosam* referimus: sub qua scilicet peritonaeum, nunc quo loco vertebrarum corpora obtegit: *peritonitis dorsalis lumbalis*: — nunc, quo omentum, mesenteriumque constituit, inflammatur quae ultimae varietates, sub *epiploitis*, ac *mesenteritis* titulo notae, nullo tamen, quo peritonitide satis distinguantur, symptomata incedunt. Alia vero peritonitis *erysipelatis* quasi naturam assumit, ac, in latum magis diffusa, in tumorem vix conspicuum assumit; altera, *phlegmonis* in modum, tumorem circumscriptum et propria illi symptomata exhibet. Prima, quae frequentius *symptomata* *peritonaei phlogosin* constituit, in abscessum raro terminatur; sed transudationibus coagulabilis lymphae ac seri in cavum abdominis favet magis: ob quem effectum *peritonitis purulenta* a nobis salutatur. Altera, inprimis ad musculos obvia, in suppurationem frequenter ac in abscessus difficiles convertitur.

Oloeteras, et ex febre petendas divisiones peritonitis cum illis inflammationum aliarum communes agnoscit, *Epidemico* more peritonitis ante paucos annos apud nos grassari conspecta est.

§. 215. In peritonitide sub abdominali- Peritonitis
muscul.
mus musculis sedem figente (§. 213.), inflammatio per cellularem musculorum telam propagata, sensibilitatem abdominis, frequenter circa umbilicum, quam alibi, insignem, ut sub qua nec minimum aegrotantes attactum perferunt, inducit. Incipit nempe hic morbus, aliarum inflammationum ad instar, ut plurimum cum horrere, calore; succedit, aut interdum etiam praecedit dolor ad certam abdominis regionem fixus et ardens: sub inspiratione, tussi, nixu, corporisque erectione insignius urgens; cum calore cutis, subjectarum partium duritie, ac circumscripto nonnunquam tumore. Subinde fibrarum muscularium tractum exprimit hic tumor, in primis cum *rectos* abdominis occupaverit musculos: quorum vaginas interdum aut coagulabilis lymphæ, aut sanguis effusus, tensionem summam, ac deliria, citamque nonnunquam gangraenam producit. Interea febris acuta et

inflammatoriorum symptomatum cohors aegrotantem divexant. Nec tamen viscerum internorum phlogosi correptorum symptomata, et ut plurimum nec vomitus; nec pertinaax alvi obstructio adsociantur: quibus signis non modo, sed et illis, quae gastritidem indicant (§§. 231. 233.), musculorum abdominalium in *epigastrii* regione inflammatio, ab ipsa ventriculi inflammatione, (§. 230.) quam facile illa mentitur, distingui debet. Nonnunquam interim et nausea, et spirandi difficultas, anxietas, — ac, si inflammatio ad diaphragma ascendat, facilius singultus in graviore *peritonitide*, vix tamen primis morbi temporibus, observantur.

Psoitis. §. 216. Si ad *psoan iliacumque* internum inflammetur peritoneum; tunc multa quidem ex praedictis (§. 214.), sed et propria his partibus signa occurrunt: quorum aliqua cum *hepatitide* tum ingressu suo, tum fine (§. 247.) satis conveniunt. Dolor ad dorsum saepius vero infra regionem vesicae urinariae ex uno latere; non tam vehemens in mulieribus, subinde autem, quod ipsimet conspeximus; fortissimus comparet. Hic idem, magis obtusus, aut et stupor, per inguena

ad femur descendit: quod sine magnis tormentis ab aegrotantibus extendi non potest. Interim nec in urina, nec in alvo excernendis difficultas haeret. Post aliquot dies, manifestus ac profundus tumor ad psoas aut iliaci musculorum tractum, ad glandularum inguinalium externa, percipitur tactu.

§. 217. *Dorsalis, lumbalisque peritonitis* Perit. dors.
lumb.
(§. 213.), obscuriora certe, quam alia quaelibet hujus morbi species, symptomata offert; necquae illa cum lumbagine inflammatoria, nec tamen cum tanto aegrotantium damno, confunditur. Conveniunt ex parte symptomata cum illis *pleuritidis dorsalis* (§. 187.); praeter majores ad vertebrarum columnam dolores, sub erectione corporis, et abdominis contrectatione quidquam fortiori adfectos, acuta febris et major ventriculi, intestinorumque urget consensus.

Facilis vero a peritona eo vertebrarum Mesenteritis.
corpora obducente inflammationis ad mesenterium descensus observatur, nasciturque *mesenteritis*: cujus iterum obscurissima diagnosi existit, et quaequam intestinorum inflammatione frequenter complicatur. Profundus utplurimum dolor, a dorso fere incipiens.

in umbilicali regione persistit, et ab attactu valdopere augetur: quo tumor simul ac durities hac in sede manifeste distinguitur, alvusque non raro pertinaciter obstruitur.

Epiploitis.

Non minorem diagnosis incertitudinem *Epiploitis*, seu omenti inflammatio agnoscit: quae frequenter erysipelaceam habere naturam, interdum vero cum insigni hujus partitis mole, per veram inflammationem, quodam pluries conspeximus, ad pollicis crassitudinem et ultra adaucta, incedere observatur. Peritonitidis ad abdominales musculos (§. 214.), ac signorum, quae intestinorum inflammationi competunt (§. 240.), absentia, cum febre acuta, dolore acri, partem abdominis anteriorem et priorem, tam supra quam infra umbilicum, occupante, cum tumore, tensione, tactusque impatientia, lucem hic aliquam accendere possunt.

**Peritonitis
purulenta.**

Sed vel sola peritonaei superficialis lateque extensa inflammatio (§. 213.), vel conjuncta huic ipsi mesenterii, omenti phlogosis frequentissimam interitus causam, tum aetati, sexui cuivis, tum inprimis *puerperii* (§. 213.) largitur. Sub his rerum circumstantiis, post atroces abdominis, interdum quasi colicos, eruciatus, cum acuta febre.

incedentes, et a minimo attactu exasperatos, tum tumorem venter ac meteorismum assurgit. Accedunt non raro anxietas, respiratio difficilis, nausea, vomitus, tandem, aut et primam ingressus tempore, diarrhoea; singulis, deliria, sopor, ac lethalis gangraenae symptomata.

Juvat interim eorum, quae *puerperis* hoc *Febris puerperae* morbo frequentius contingunt, et quibus *erp. dicta*, actum est, ut haec affectio, *febris puerperalis* sibi nomen, et peculiarem medentium attentionem acquisiverit, memoriam hic injicere.

Invadit autem haec ipsa mulierem nunc *Symptomata* brevi ante partum mora; nunc mox a partu, vel abortu, vel etiam remotiori ab hoc ipso tempore; ut plurimum vero secundo vel tertio die: quo fere tempore febris, quam *lacteam* appellant, mulierem tenet. Horripilatio, vel ut rigor subinde puerperam invadit, sequiturque calor nunc moderatus, nunc intensus, et siccus, cum cephalalgia, inquietudine, pulsu contracto vix adeo frequenti, interdum aut pleno, sed, ob animi corporisque sensibilitatem, a re fere quavis mutabili.

Atqui hoc ipsum morbi initium cum *fe-* *Differentiae*, re sic dicta *lactea* quamplurimum conspirat, ut in istius tempora incidens, non nisi dolo-

rum abdominalium accessione, continuatio-
ne, ac vehementia, majori lassitudine, calo-
reque sicco, nec fere remittente, internosci-
tur. Mammarum in illa turgescencia, tensio,
dolor ad, subaxillare cavum expansus, nec
in omni puerpera tam notabilia sunt, ut ex
illorum absentia ad morbum, de quo agimus,
concludere mox liceat; nec in *peritonitide*
puerperali tam continuo deficiunt, ut ex eo-
rundem praesentia, ad ejusdem morbi ab-
sentiam sat tuto argumentari possimus. Non
igitur, nisi vehementiae, nec non extensi-
onis gradu, uterque morbus, si in idem fere
tempus incidat, distinguitur; neque minor
in *peritonitide puerperali*, abincipiente uteri
inflammatione internoscenda, difficultas hae-
rebit, si forte dolor acerbus hypogastrii re-
gionem occupaverit: cum et hac in regione
non raro peritoneum inflammari, atque so-
lum, non minores, quam in *metritide* dolo-
res inferre observetur. Os uteri certo nec in
puerperali peritonitide, facile nec in uteri in-
flammatione ubique dolet; licet ex hoc ipso
si praesens fuerit, dolore, ardore vehementes
cum febre, signisque (§. 225.) recensendis
ad hujus visceris inflammationem concludere
recte queamus.

Comitantur vero quamplurimum, aut jam Symptomata
vicina partui muliere praecesserunt perito- continuat.
tidem signa gastrica (§§. 55. 100.), Ali-
quande tam vehemens istorum apparatus a
principio morbi est; ut vel *cholera* vix non
omnibus aemuletur morbus. Nec tamen
perpetua haec sunt; pluresque, vel sanissi-
mae puerperae inopinato, ac sine praeviis sa-
marrarum signis, hoc a morbo corripiun-
tur. Fallacitatis vero in his ipsis quampluri-
mum latere posse, nemo, qui dictorum (§.
77.) memor est, negabit; nec magis quem-
quam ad abdomen inflammatione correptum,
quam alium, ad caput laesum, vomitu,
ventriculi turbis torqueri mirabimur. Al-
ius hoc in morbo, sub initiis, clausa; sed
sarrhoea sat cito, eaque profusa, biliosa,
muinea, foetidissima, cum tensione ventris,
multoque a flatibus incommodo, — urinae,
si lochiis tinctae, tenues ac crudeae, vel
jumentosae, interdum cum dysuria, in
inspectum veniunt; viresque vitae mox
deo labescunt, ut post paucos interdum
res jam facies aegrotantis collapsa, sum-
maeque angustiae medentem terreant. Vix
sem ubique moestitia, anxietas, oculorum
splendor imminutus, vel et auctus sen-

sim, sitis multa, praecordiorum oppressio, brevis difficilisque respiratio, tussis sicca, abdominis intumescantiae ac torminibus respondens. Frequenter nos longa et acuta suspiria observavimus, Dolores ad supercilia, frontemque urgent; nec minus de lumborum, coxarum, femorum, scapularum cruciatu conqueruntur. Ad ventrem, circa umbilicum inprimis, tum sub costis spuriis, et has inter cristamque ossis ilei superiorem, nec non ad vesicae regionem de dolore, nunc aliquomodo remittente, mox vero summopere adaucto, vix unquam vero attactum perferente lamentantur. In aliis, ex stomachi regione haec tormenta per hypochondria, versus splenem, aut ex lumbis ad uterum, quasi dolores a partu, descendunt. Post paucas horas hi ipsi, ubicunque inceperint, per totum saepe abdomen extendi solent; citoque meterrimus, cum decubitu non nisi super dorsum possibili, increscit. Interdum vero non tantum abdominis, nisi sub fine, tumor, aut dispnoea nec multa durities, adest. Aliis crura unum aut alterum tumet, dolet, aut torpet, motumque fere omnem ammittit. Pulsus saepissime nunc frequens, contractus; in aliis prior, aut naturali non multum, nisi sub

pellici exitu, frequentior. Calor cutis utplurimum siccus, interdum sudores sat copiosi. In multis haec symptomata tam cito incrementum: ut nunc tertia, nunc quarta, quinta cum die in mortem terminentur; in aliis per dies, et ultra hebdomadas aegritudo continuatur. Plures forte undecimum circa diem extinguuntur. In foemina non puerpera, ac non virgine adulta, hac peritonitidis specie laborantibus, abdomen circa umbilicum sponte aperitur, plurimumque puriformis materiae effluxisse conspeximus: novimusque in puerperis aliquot hoc idem, non lethali in omni eventus eventu, successisse. In multis ubera, ante hunc morbum lacte turgentia, brevi tempore flaccidissima concidunt; sed vidimus, quibus haec minime, nisi sub funesto morbi exitu, et a febre magis ac diarrhoea, quam aliam ob rationem, contingebant. Idem de fluxu lochiorum dicamus, quem certe non in omni, quam *puerperalem* vocant, febre suppressum observavimus. Sub morbi augmento, praeter anxietates summas, et jactationes continuas, lipothymiae frequentes, delirium, sopores, singultus, spasmi, convulsiones, in quibusdam aphoniam, sudores copiosissimi, dolores quasi pleuritici, spirandi quoque dif-

ficultas accedunt; sunt tamen, quae admortem usque nec quidquam delirent. Ubi longius decurrit morbus, apparent hinc illinc remissiones aliquae; sed rigor novus superaccedens, mox in pristinas aegrotantem miserias conjicit, vomitusque ipse recrudesceat, ac vix non singula febris *nervosae stupidae* symptomata (§. 88.) hoc in ultimo stadio se manifestant. Acerrimum, ac nates erodens ex utero serum copiose, sed lethali cum eventu, fluxisse in muliere observavimus. In alia sopor apoplecticus ac hemiplegia, cum pulsu tamen frequenti, interitum praecessit. Interdum ventris cruciatus ad ultimum vitae terminum feroces continuant; in quibusdam tempore ante mortem aliquo, dolores, evanescunt; sed meteorismus continuo augeatur, tandemque sub inscia faecum ac urinas foetidissimarum depositione, aut et pertinacior quod vidimus, aivi obstructione, ex intestinorum inter se ipsa concretione derivanda, sub frequenti singultu, lypothymia, arteriarum ictus celerrimi, exilissimi redduntur, extremitates frigescunt, ac lethalis in abdomine gangraenae symptomata comparent, et aegrota, sub nova tandem exacerbatione, vel convulsa, vel apoplecticorum fere more, extinguitur.

Si morbus minori violentia puerperam tenue

rit; tunc ut plurimum per diarrhoeam, interdum per urinas atque sudores levamen adfertur.

Quamvis autem hanc *puerperalem*, ut Sedes inflamm. vocant, febrim ad peritonitidem revocandam esse credamus; fatendum tamen est, sectione cadaverum multiplicem inflammationis sedem, tum ab aliis, tum a nobismetipsis fuisse detectam. Uterum quidem vix non semper ab inflammatione liberum conspeximus; frequentius vero in tubis ovariisque livor apparuit. Nec tamen ubique prolietum viscus a superficiali incendio liberrimum inventum est. Intestinorum vero, omenti, peritonaei vix non quovis in casu inflammatio, tum ab aliis, tum a nobis adnotata est. Ut plurimum totum hujus velamenti fornicem, quo loco dolor urgebat, evidenti inflammatione correptum offendimus; ex quibus omnibus concludimus: locum quidem ac viscus non esse, ad quae hoc in morbo inflammatio constanter detegatur; sed tamen hanc ipsam nunquam non adesse, ac frequentissime vel in ipso peritoneo, vel in ejusdem appendicibus, quosque extenduntur, reperiri. Quod vero constansissimum hac in affectione observatur, est *acutus, purulentusque hydrops*, sub quo ubique sat magna seri turbidi, flavi-

diusculi ac albescentis, tum non exilis lymphae coagulatae, quasi caseosae materiae, copia in abdominis cavo detegitur, partimque libere fluctuat, partim intestines, peritoneo, mesenterio, omento, aut utero agglutinatur. Haec materia, in iisdem subjectis, saepe pectoris in cavo, ad pleuram, pulmones, quin ipso in pericardio, sed nullibi sine manifesta in partibus his vel illis, inflammatione, invenitur; neque vel aspectu, neque chymico a nobis instituto examine, a puriformi illa materia differre observatur: quae in aliis superficiebus secernentium inflammationibus, vel quovis in sexu, in quovis corporis cavo, reperitur.

Natura perit

§. 218. Omnes vero hae peritoneae partiumque ab eodem obiectarum inflammationes (§§. 214. 215. 216. 217.) quemadmodum aliae, diversam omnino febris naturam agnoscunt, ac, frequentius *symptomata* primarii morbi, a quo propullularunt, sequuntur indolem, vel saltem cum febre nunc inflammatoria, nunc vero potissimum gastrica, vel et nervosa, incedunt. *Epidemicarum* interdum peritonitidis naturam esse, jam dictum est (§. 213.), atque hoc ipsum in

puerperis frequentius, quam in aliis, ob majorem has in affectiones dispositionem, observatur. Certe cum alias peritonaei inflammatio cum tantis symptomatis nequaquam incedat (§§. 214. 215. 216.); neque difficiliorem multo, quam coeterae inflammationes illa ipsa curationem admittat; *peritonitis* tamen *puerperalis* frequentius cum terribili, nec fere domando, ac vel secundo die interdum lethali symptomatum agmine incedit: ex quo clare apparet, alias simul in puerperis hujus differentiae rationes occurrere: quae majorem in istis, quam in aliis, tum frequentiam, tum lethalityatem huic morbo constituent.

§. 219. Sed in peritonitidis generales Causae. prius causas respicere interest. Sunt autem hae ab aliarum inflammationum rationibus (§. 125.) necquidquam diversae; ac vis quaecunque huic parti illata, concussio, contusio, vulnus, compressio, extensio nimia, contractio, nisus vehemens ac diuturnus, depositio materiae acris, irritantis, metastasis, nec demum fortior cum visceribus, quibus eum membrana illa cohaeret, consensus, nec non epidemica constitutio huc perti-

nent. Ex simplici intestinorum per saburras, bilemque corrupta irritatione, in febribus *gastrico nervosis* (§. 103); vel minime inflammatoriis, non rarum est, a morte, non modo illorum, sed et mesenterii, omenti, ac peritonaei phlogosin manifestam inveniri. *Mesenterium* frequentem inflammationis causam in glandularum lymphaticarum scrophuloso infarctu et carcinomatico habitu agnoscit. *Omentum* saepissime ex abdominis laesionibus, ac sub herniae forma incarcerationum, inflammatur.

Causae perit
puerp.

Quae vero puerperas his inflammationibus frequentius ac peiori sub omine mulctari faciunt; haec certe tum in illis, quae ad pelvim ac ipsum abdomen, tum quae in toto praegnantis, parturientis ac puerperae mulieris systemate contingunt, quaerenda erunt. An et aliud, praeter humanum, foemineum animal, a partu hoc a morbo laboret; ignoramus; sed certe in nullo ex istis, tot difficultatibus et graviditas, et partus, quam humana in specie, premitur: quae, sicuti, a prima mox conceptione, in summa ventriculi viscerum abdominalium, uterique irritabilitate consistunt; ita et nervorum hoc in statu non minus, quam toto puerperii tempore, *sensibilitatem* mire adauctam produnt

Ipsa vero vivendi apud mulieres ratio, nec vel durus pauperiorem, ad partum usque protentus labor; aut vita matrum ditiorum desidia et luxuriae plena, passionum animi, continuatum ad seram graviditatem cum vitio commercium, vestimentorum abdomen arctius cingentium, comprimentium actio, invariabilis ciborum quorumvis sub ultimis praegnationis mensibus ingluvies, difficilior capitis homini grandioris enixus, praeposteri ad partum labores, instrumentorum aut manuum in hoc ipso promovendo abusus, violenta placentae extractio, vel ejusdem aut uterini sanguinis in utero retentio, lochiorum suppressio, ventris a foetu vix liberati ventilatio cum fasciis, denegata puero lactatio, genitalium refrigeratio, ac alia multa, sortem humanae foeminae prae coeteris animantibus iniquiorem longe imponunt, ac frequentem, morborum quidem omnium, sed et peritonitidis largiuntur occasionem. Oportet tamen attenti, hanc ipsam, pro tam quotidianis ac generalibus morborum causis, non tam frequenter, neque alibi frequentius, quam in opsocomiis, locisque impuritate, aereque corrupto inquinatis, aut sub certis demum, nec determinandis anni constitutionibus, obser-

vari. Nec reticendam hic est, symptomata peritonitidis in puerperis, licet ab initio de inflammatoria summopere testentur natura; vix tamen adulto quidquam morbo, ut plurimum gastricae ac nervosae febris indolem quammaxime participare; neque medendi methodum antiphlogisticam, in aliis ejusdem morbi speciebus tam evidenter proficuum, nisi paucis in casibus atque sub incipiente fere solummodo aegritudine, satisfacere; ex quo apparet: causas hujus morbi apud puerperas frequentius ab illis peritonitidis vere apud alios, non parum discrepare. In lactis igitur ex uberibus ad abdominis viscera facta depositione ac metastasi praecipuam febris puerperalis originem deduxerunt plures; ac illud ipsum quod in abdominis cavo extravasatum invenere, pro lacte corrupto, ac aceretissimo hujus morbi fomite accusarunt. Quamvis vero ex tam abundantis secretionis suppressione non parva in puerperis mala originem habeant; non tamen ex sola liquoris extravasti cum lacte similitudine, ac aliquantulum inter utrumque humorem animale analogia, ad lacteam illius naturam concludendum fuisset. Morbum certe eundem, quam quum pro febre puerperali declaratur, tum in

An lactea
metastasis.

foeminiis non gravidis, neque puerperis tum virginibus, atque in ipsis demum viris, observavimus; eundemque liquorum purulentum in cavis abdominis, pectoris, effusum invenimus; ut nobis saltem difficile videatur puerperis illud pro lacte declarare, quod his omnibus, superficiali, sat forti abdominis inflammatione correptis, non semel arte liquidum deprehendimus, et cum lacte chymica licet analysi, comparatum, dotes ab eo alienas, ac similem prorsus cum quovis puriformi liquore (§§. 125. 128.) naturam ostendisse, compertum habemus. Cum integra coeterum in uberibus secretionem, — (216.) in foeminis, quoque abortum exortis, nec lactis adhucdum copia abundans, febrim, quam dicunt puerperalem, additavimus, ut igitur hunc lacteae metastasis alluxum, pro morbi, de quo agimus, origine agnoscere, tam ratione, quam experientia aliter edocti, protinus nequeamus. Lactis fluxum sub ipsa hac febre imperterritum subinde continuare; atque hunc ipsum saepe alibi, sine damno, in multis aut suspendi, aut parcissimum esse; hoc ejusdem suppressionem ad constantes saltem peritonitidis puerperalis causas revocare vetat.

Alii vero hunc morbum ex diuturna viscerum abdominalium per uterum gravidum compressione, et ex impetu sanguinis in liberata post partum vasa harum partium relaxata derivant; sed oporteret iterum ex causa tam communi, frequentiores hujus affectionis genesin esse; neque hydropicorum aquis, unicuique licet paracenthesi evacuatis, tam facile hic morbus observatur; neque rationem reddi haec opinio, cur in nosocomiis frequentius certisque temporibus hic morbus puerperi epidemico influxu insidias struat. Ex utero consensu febrem puerperalem accendi posse rationi repugnare non videtur; vidimusque nuper, ex placentae portione post abortum in utero relicta, ventrem, — non quidem alius hujus regionem, sed sub lateris sinistri costis spuriis vehementer, ac cum intumescencia doluisse; rejecto vero peregrino hoc corpore, brevi mora symptomata disparuiss. Certe sub tantis ad partum in utero nixibus, aliquando laesio hujus visceris, cultu anatomico post mortem tam facile non detegenda, locum habere, febrisque puerperalis ab hoc opere citius insequentis causam offerre potest. Sed et tardius, et *decima quarta* quod et nos vidimus, a partu die hic mor-

interdum occurrit; dein vero sub violenta uteri inflammatione, hinc summa hujus morbi irritatione, — sub magis certe in gravitate excitatis ab eodem turbis, — sub adeo carcinomate uteri, puerperalis tantae febris symptomata desunt, et cum frequentissimus hujus partis in coeteras influxus, perpetuus in puerperis consensus est; febris tamen, quae ab his nomen habet, tam communem esse morbum non observa-

Gastricae potissimum indolis hunc morbum esse, ex vomitu ac diarrhoea, nec non gravidarum in saburrales collectiones dispositione, moerore, timore ante partum adauxilio ex inanitione sub hoc ipso, cum summatim interdum debilitate, et ex insigni non minus foetore, quam magna adulti morbum febre gastrica nervosa similitudine, auferunt. Quamvis vero gastricorum apud signorum fallacitatis habere quamplurimum possit; fatendum tamen est, saburrae causas hunc ad morbum quamplurimum tribuere; et quemadmodum hae ipsae minorum, peritonai inflammationes producere queunt (§. 219.); ac ipsa demum vomitorum, alvumque purgantium hoc in

morbo virtus frequenti experientia confirmata est; sic latens in primis viis acre peritonitidem puerperalem non raro invitare, aut ex aliis causis natam, adolescente febre, in partibus suas trahere, credendum est. Sed tamen vel sub ipso cholerae morbo, ac sub vehementissimis dysenteriis, nisi inflammatio supervenerit, puerperalis symptomata febris non occurrunt; et violentior febris gastrica purulentum in abdomine humorem non generat. Neque, si cholera, quae ipsa nervosa morbis adfectio est, excipiamus, nisi subtili simul in nervos agatur contagio, gastrica tam cito lethalis esse natura consuevit.

Ex his omnibus apparet, obscuram valde huius morbi in puerperis indolem, ac non facile unam, sed multiplicem ex praedictis eidem causam pro fundamento ponendam esse. Inflammatio certe in nulla, quam hucusque secumimus, puerpera, ad peritonaeum vel ejusdem appendices, — nec purulenta unquam materies defuit, atque haec ipsa tam cito subsequuntur: ut pro aliorum effectibus magis, quam causa; agnosci non queant.

Hinc nihil, ut opinamur, vetat, quod morbum ad *peritonitidem* referamus: quod sicut ex quovis stimulo, et ex multiplici causa

um supra commemoratarum congerie, ad
ees peritoneo investitas, hujusque appen-
ss, in subjectis irritabilitate morbosa in-
ctis, oriri; — ita et variam pro socia as-
eere febrim potest, atque rarius quidem,
non fere nisi sub initio, cum *inflammatoria*
at plurimum cum *gastrica*, — et, accedente
aagio, aut epidemicae constitutionis influ-
ccum *nervosa*, — aut quod frequentius con-
iit, cam *gastrica nervosa*, incedere con-
iit: sic ut raro tam pura, vel simplex
huius morbi natura; semperque *nervosi*
uid adhaerens, faciat, ut nec antiphlo-
cca sola methodus, nec evacuatoria pro-
ss sufficiat. Solam campanae sonitus, quae
ribundis pulsare solet, perceptionem puer-
ss, aspectu sanissimis, sed ob plurium jam
partu matrum obitu perterrefactis, fata-
,, febrisque puerperalis mox occasionem
se, novimus.

§. 220. Peritonitis, quae circa musculos *Prognosis.*
cominales residet (§. 214.), si nature satis,
antequam vel ad interna magis transeat, vel
suppurationem convertatur, innotescat, *Perit. munc.*
periculosa esse non consuevit; frequens *abd.*
rim morbosa peritonei cum intestinis

concretio ab eadem derivanda videtur. Neglecta vero, in abscessus, fistulasque difficiles, inter abdominis musculos sinuose serpentes abit. Abscessus hic interdum tam vasti oriuntur: ut, peritoneo, ob crassiorem ece inflammatione praegressa structuram, fortius resistente, ascitidem facile mentiantur, compressis in angustum spatium intestini immensae magnitudinis sacco totam fere abdominis cavitationem replere observentur. ad interiora hi peritonai abscessus rumpantur; tunc puris in cavum abdominis depletum purulentum in hoc ipso hydropem constitutum. In aliis, hanc inflammationem sequitur omestis, vel intestinorum, tum inter se ipsa, tum cum peritoneo vicino concretio.

Psoitidis.

Periculosior est peritonei super muscili *psoa*, *iliacoque* interno inflammatio (§. 21). ac, neglecta hujus morbi, sub initiis curatone, suppuratio hic loci oritur lentissime plurimum incedens: qua purulenta materia vel inter peritoneum et os inominatum collecta, hoc ipsum, vicinasque lumborum vertebras, ossisque sacri substantiam, ut i vidimus, lethali carie corrodit; vel ad lumbos divertitur; vel secundum musculorum abdominalium cum crista ossis ilei cohaerent.

um, tumorem cum fluctuatione ad coxendem inducit; vel per inguen ad femur descendit, ac fluctuantem in hoc, facileque ad eum abdominis retroptimendam materiam accessu offert: quo inciso imensa foetentis aëei copia quotidie, inprimis sub claudicantemoris motu, excernitur; ac, latente ad vim carie, aut tabes purulenta, aut cito acquiritur, gangraena.

Interdum fistulae per cruris longitudinem egredientes, — interdum puris in pelvis aut abdominis cavum effusio, cum multiplici vicinum viscerum laesione, cum perinaei abscessibus, aut affectibus haemorrhoides mentibus, ac tandem cum inevitabili ubique, licet lenta, morte comparent.

Similia, saltem non minora; inflammati Perit. dors.

dorsum et lumbos peritonaei (§. 216.), lumb.

Si in suppurationem abiverit, pericula sunt: praeter multiplices, ad circumjectos his locis musculos, abscessus, et fistulas, pro eodem morbo facile imponentes; ad *ciphosin*, vertebrarum carie oriundam, quamplurimum contribuere queunt.

Ex *mesenterii* inflammatione (§. 216.), Mesenterii.
 intestinorum facillime generatur; atque curatio hac in parte exorta, insignes ali-

quando ac fluctuante purè repletos in eadem
saccos progenuit: qui, vel compressione in-
testina occludunt; vel, in haec ipsa aperti,
purulentas ac saepissime lethales diarrhoeas
— vel, in abdominis cavum disrupti, asciti-
tidem purulentum, brevi funestum inducunt.

Epiplois.

Omenti inflammatio, praeter facilem hu-
jus cum ventriculo communicationem, ac la-
gos interdum inter lamellas illius abscessus
in gangraenam pronissima observatur. Sa-
pius interim haec pars quasi lenta, nec for-
semper lethali, suppuratione consumpta, v-
cum peritonaei fornice, aut intestinis concen-
ta conspicitur. Abscessus omenti fere sin-
lem cum illis mesenterii eventum agnoscunt.
Frequentior fere hujus inflammationis exitus
in gangraenam observatur.

Perit. puerp.

Peritonitidis *purulentae* (§. 216.), et illi-
inprimis quae *puerperis* insidiatur, pericu-
lam satis ex dictis elucont. Summa, et
superanda haec sunt, cum prima morbi prae-
cipia pro doloribus partum naturaliter sub-
sequentibus, aut pro lacteae sic dictae fe-
bris effectu habita, negligantur. Eo peior mu-
lis status erit: quo citius eam hoc malum
invadit; quo vehementior istius ingressus
quo sensibilior, debilior, vel a natura,

prægressos partus labores, mulier est; quo vehementior dolor, ustionis internæ sensus, inquietudo, anxietas, dispœnea, — quo manifestior abdominis tumor ac tensio, vi-
cente licet diarrhoea, — quo impetuosior vomitus est, vel quo tardius in morbo sine illorum levamine cõparet, quo frequen-
tior, exilior pulsus; quo magis singultus, respiria sonora, acuta, lipothymia, deliria, pro-
pores urgent. In genere, primò, hujus mor-
ijamjam elapso stadio; fere singula pro-
ctosis de febre *nervosa gastrica* latae (§§.
108.) momenta valent, et significatio-
nem vix non pejorem habere consuescunt.
superaccedens huic affectioni respirandi ma-
xima difficultas, tussis aspera, ac punctorius
pectoris dolor: lethali pulmones inflammatio-
ne, ac purulento thoracem hydrope occupari
scent.

Ubi, sub moderata et mox initio febris
cedente diarrhoea, dolores abdominis ac-
tensio imminuuntur; ubi pulsus ex celeriori-
bus ac parvis, tardiores, pleniores, mollior-
esque fiunt; ubi respiratio sat libera manet;
ubi lochia, prius suppressa, de novo pro-
pumpunt; ubi sudor vaporosus, æqualis, ex
superficie corporis moderate calente

elevatur; ac urinae sedimentum crassum purulentum, aut lateritium, rubrum ostendunt; ubi somnus reficiens hinc inde mulieri conceditur; ubi vires evacuationibus necessariis pares observantur, tunc meliorem ac felicem rerum exitum sperare licebit.

Cura, periton.

§. 221. Singularum peritonitidis specierum cura, ab illa vix differt, quae pro aliis inflammationibus a nobis fuit exposita (§. 133.). Causarum, et febris, quae peritonitidem comitatur, natura princeps istius fundamentum est, et pro varia illarum ratione, ac pro morbi istius complicatione, vena indole aut idiopathica, aut symptomatica. Præ methodus nunc haec, nunc illa indicabitur. In vera igitur peritonaei inflammatione, praeter majorem causarum ab aegrotis remotionem, sollicitudinem, venaesectiones, etiam repetitae, tum imprimis scarificationes, semper cupia tepida, fomentationes emollientes, posuere suo nequidquam molestae, inunctionem oleosae, vel cum linimento volatili camphorato, vel interdum laudano liquido commixto; instituendae, interdum vesicantia dolet loco applicanda, clysteres emollientes, potiones antiphlogisticae requirentur. Si gastri-

ni, aut nervosam magis febrim cum hac inflammatione incedere constet; tunc methodus his complicationibus adaptata, et in superioribus (§. 104. 90.) satis explicita, indicabitur.

Atqui cum nullibi fere major peritonitidis, *Perit. puerp.* quam in illa quam *puerperalem* dicunt, observetur complicatio; in hac certe rarum erit, inflammationem, ex qualicunque demum causa generatam, tam puram esse, vel tam simplicem diutius existere, ut, quocunque morbi stadio, qua vera peritonitis solet, aphlogistica methodo, valeat audacter imaginari.

Praecipua vero medentis, ac felicior cura, *Prophylaxis* in avertenda a puerperis tam dira aegritudine consistet: atque sub ipsa jam gravitate, perque totum puerperii tempus haec continuetur oportet. Hinc in prudenti tum corporis, tum ipsius mentis regimine, in curarum hujus morbi (§. 218.), enumeratione, in summa atmosphaerae puritate, in frigoris, caloris recto moderamine, in promovendo blandissimis auxiliis, nec precipitando exclusionis tum ipsis foetus, tum secundinarum opere, atque secretionum minimis lacteae; ac uterinae, ad naturae nu-

tum directione, potissimum curae prophylacticae versatur argumentum.

In praesentis morbi tractatione, sequentes, praeter jam dictas, regulae observandae sunt. In ipso morbi principio interest, mox primis horroribus, ac rigori occurrere: quod tum infusis leniter aromaticis, tepidiusculis, tum extremittatum frigentium fotu emolliente inprimis ad pedes, praestare licebit.

Quodsi vero causae praecesserint evidentes, quae inflammationi verae occasionem dare potuerint; si plethorica et robusta si puerpera; si lochia aut non fluant, aut fuerint suppressa; si gastricae saburrae signa ferbrim ipsam non praecesserint, ac praesentia ex illis, ab irritatione magis derivari videatur, si dolor fixus et constans ad eundem abdominis locum urgere observetur; si alius februm character aut rheumaticam aut aliam inflammationibus faventem natura ostenderit; si virium suppressio febre non major observetur; ac si, cum his, pulsus pleni ac vibrantes exstiterint; si purulenta extravasatio materiae necdum successisse videatur; tunc vena, ut in veris inflammationibus, aperienda, ac methodus antiphlogistica quam in communi peritonitide vix consue-

imus, semper tamen cum certo ad puer-
rae statum habito respectu, abhibenda
sunt.

Si haec singula, vel plurima ex istis,
non fuerint; si copiosi in diaeta errores vel
conceptionis sub tempore, vel in ipso puer-
perio praecesserint; si major symptomatum
apparatus, cum minori inflam-
mationis indicio, urgeat; si primi jam febris
signa praeterfluxerint; si nervoso gastricam
haec ipsa indolem (§. 103.) sat manifestae
constituerit; tunc, omissis protinus venae-
sectionibus, si ad superiora turgeat materia; parcae
emeticorum blandi doses ex ipecacuanha, vel,
si diarrhoea jam urgeat, cum tartaro eme-
tico, etiam pro necessitate repetitae, — ac
primum vel post haec, vel, nisi indicentur,
ante istis, mitiora ex evacuantibus remedia,
utum amygdalarum, cum sale medio ac sy-
mplo, vel alia (N. XXXI.), vel simplex rici-
ni. Americani oleum, ac repetiti, non calidi
sed emollientes clysteres, praeter illa,
haec, exterius admota, spasmus ac tensio-
nem moderare queant, indicantur.

Si vero mox cum insigni, eaque non
modo apparente, sed vera debilitate morbus
insibiliorum praec coeteris vel pathematibus

animi vexatam aggrediatur mulierem; si pul-
sus exiles et contracti, silipothymiae frequen-
tes, urinae crudae, aquosae, convulsiones ac
spasmi copiose observentur; vel, ut paucis
dicamus, si febris nervosae symptomata (§§.
87. 88.) potissimum urgeant; tunc certe an-
tiphlogistica methodus nunquam, — evacuan-
tia vero nonnisi in certioris complicationis
gastricae casu, indicata erunt. In febris igitur
gastrico nervosae praesentia, vel unum alte-
rumve, cum saburrae superius turgeant, eme-
ticum; aut, cum ad inferiora tendant, infu-
sum rhei cum emulsione arabica; — mox ve-
ro posthinc decoctum corticis cum campho-
ra, similisque naturae clysteres, nec non
alia huic feбри opposita remedia (§§. 66, 111)
imperanda sunt. Si effrenis, ut in cholera, vo-
mitus ac diarrhoea aegrotantem exhaustire vi-
deatur; tunc vel haustus antemeticus (N. XVI)
potus emollientes ex radice salep, vel e
decocto panis cum larga gummi arabici por-
tione, et pauco cinamomo; vel et juscula car-
nium tenuia, cum oryza cocta, vel emulsi-
o arabica cum opio, indicantur: viresque vi-
tae, ut in nervosa alia, sustinendae, refocil-
landae sunt. Interdum radice columbo pu-
vis ad scrupulum unum ter in die porrecta

confusam nimis diarrhoeam moderavit. In immo dolore, ac effreni diarrhoea, tum similia dictis, cum clysteres parvi cum amylo et tinctura thebaica, ovique vitello praescribuntur. Si per sudores morbum posse judicari, absentibus quidem cum inflammatoria febre, tum saburris, videatur, tunc haustus liinus, cum rob sambuci ac ejusdem plantaginis infuso, vel cum pulverum Doweri dosi (N. XXXII.), indicatur.

Sed maxime hoc in morbo difficultates et complicatione sunt: cujus natura ex rellis sub febrium ac inflammationum aliarum explicatione jam traditis eruenda atque tractanda est.

Ubi contentus in abdomine humor pullentus per umbilicum sibi viam paraverit (216.); tunc illius effluxus quovis modo promovendus; corporisque opportuna positione secundandus est. Interea vires vitae corroborantibus ex cortice, et nutrientibus solícite sustinendae sunt.

Abscessus in peritonitide ad abdominales musculos exorti, matura sectione, ne aere interiora laedantur; ac ne fistulae rellles generentur, aperiendi sunt. Comrens in psoitide ad inguen tumor, quam-

primum suppurationis in eodem produntur
initia sectionem, ac opem chirurgicam,
tam profundo licet abscessui vix unquam
sanando parem, sibi exigit.

O R D. I V. G E N. I I.

M E T R I T I S.

2222. **M**ORBUS a *peritonitide puerperali* Dispositio
 (216.) distinctus, sed tamen ob aquas uteri.
 tiones mox post illam hic considerandus,
metritis, seu *uteri inflammatio*. Hoc
 viscus in virginibus necdum men-
 suatis rarissimo, neque conspecto unquam a
 libis exemplo, [inflammatur; quamprimum
 tatem huic excretioni adsueverit uterus; ir-
 mibilitate tunc majori excitatus, sub ipso in-
 firmis menstrui fluxus opere violenter per-
 turbatus, inflammationem interdum subit.
 Major aliquanto hunc in morbum apud mu-
 lieres matrimonio junctas, quamvis utero mi-
 nime gerentes, dispositio observatur: quae,
 ob ipsa dein graviditate quodammodo ad-
 lecta, mox a partu primisque puerperii tem-
 poribus quam maxima comparet; donec, pe-
 nus absoluto per aetatem sanguineo tribu-

to, pristina utero a phlogosi redeat, maneatque immunitas.

Definitio.

§. 223. Cum vero non uno semper eodemque loco, sub tam diversis foeminarum positionibus, resideat; — et ad partem nunc hanc, nunc illam, inflammetur uterus; oportet non similia, in simili licet morbo, symptomata ubique comparere; et a vicinis illius visceribus aliis, propinquae partis incendio vexatis, pro varia inflammationis in utero sede ac extensione, effectus omnino diversos observari. Atqui hoc ipsum est, quod succinctam morbi istius definitionem difficilior rem reddit, symptomatumque singulis speciebus communium numerum minorem quam quibus hae omnes comprehendi queantae constituit. Febris certe acuta, dolor ardens, eisdemque uteri loco fixe inhaerens, anxietas, majorque stomachi consensus, fere sola hi supersunt; neque manifestus ubique tumor neque oris uterini ardor, dolorque ab attactu auctus, a primis saltem morbi initiis et ubique comparent.

Divisio.

§. 224. inflammantur vero uteri nunc ex parte; nunc per omnem substantiam; at

ne in primo casu, vel ad fundum, vel ad
 cervicem, atque nunc ad anteriorem, nunc
 posteriorem, aut lateralem denique super-
 ficiem incenduntur. Omnes hae species in
 aegro vel gravido, vel puerperali manifestio-
 si redduntur, quam in quovis alio; qui ad
 uterum rarius volamen inflammatus ascendit,
 pelvim deserere, ac in regione hypoga-
 strica tactui offerri, sedemque phlogosis sat
 arte indicare observetur.

Nec *phlegmonosa* semper hoc viscus in-
 flammatione, sed interdum superficiali, ea-
 dem vel externa, vel interna *crysipelatosae* fere
 naturae, phlogosi laborat; atque nunc *pri-
 uria* nunc *symptomatica* prorsus affectione
 corripitur. Aliam etiam huic ipsi, febris,
 hae metritidem comitatur, diversitas, quem-
 modum de aliis inflammationibus dictum
 est, conciliat indolem.

§. 225, In quocunque vero loco uterum Symptomata
 inflammatio invadat, praecipue dum magno
 impetu ac cum febre inflammatoria ado-
 ur eundem; tunc horror ut plurimum, et
 anxietas foeminam corripit. Succedit calor,
 attus, cum pulsu in robustis, vel abortum
 violentiam passis puerperis, magno, fre-

quenti ac duro; in aliis, sub initio quidem sat magno; sed mox parvo, ac debili, aliquando inordinato. Ardor nunc oritur, fixusque dolor, ab initio, quasi ut dolores post partem ordinarii, subinde remittens; sed post brevem moram intensiori cruciatu, ex lumbis descendere visus, revertens.

In utero non gravidæ pridem foeminae, constantior, fixior, pulsansque magis dolor; — pulsus vero ut plurimum plenior ac durior est. In puerperis quidem abdomen naturaliter tumet; sed molle observatur, primisque a portu horis; ipsius uteri abhucdum majoris et extensi subrotunda, tactu percipitur substantia. In metritide vero, hic tumor tam celeriter, quam in *peritonitide puerperali*, vix augetur; vel si hoc ipsum, ex inflammatione ad fundum uteri existente, contingat; cum sat manifesta circumscripti, uterique ipsius figurae correspondentis tumoris expansione in regione super pube media, id modo locum habet. Saepe autem primis morbi diebus abdominis tumor non tantus comparet, sed in medio pelvis incendium haerere videtur. Interea mammae aut turgent atque scrolicantur; aut, lacte spolitate, collabuntur, lochia quamplurimum, morbi vel causa, vix

pectu, disparent. Omnibus vero nunc accedunt nausea, copiosa flatuum eructatio, vomituritio, vel et flavae, aeruginosae bilis vomitus, jactatio, desidendi ad alvum vel ad urinam frequens non raro stimulus; ac illius, vel hujus in excernendo difficultas; sitis ingens, cum lingua sicca, cephalaea ad occiput basin et occiput extensa, faciei rubor, vigiliis, delirio, suspiriis, dispnoea hyphochondriorum, lumborum tensio, dolor; pleuritici ad pectus, claviculas cruciatus, cum tussi sicca et molesta. Nunc demum regultus, subsultus tendinum, cum meteorismo insigni, sudoribus ad frontem, pectus, symptomaticis, ac pulsu nunc minimo, contracto, intermittente, frequentissimo accedunt; extremitates frigent; novi hinc inde vomitus hebacei coloris, novumque interdum validissimum frigus, gangraenae praesentium, foetidissimae saepe ex vagina materiae effluxus, faecum ac urinae in lectum propositio, sopores, lipothymiae frequentes, mors demum ipsa, insequuntur.

Sed, prout dictum est, pro sede inflammationis ad uterum diversa, symptomata variant. Si igitur ad *fundum* hujus visceris referent malum; tunc imi ventris subrotun-

duſ, duruſque tumor ac dolor, ut ne contactum quidem foris abmittat, comparet. Si circa *cervicem* et *osculum* eſt inflammatio, digito vaginae immiſſo, hoc ipſum clauſum dolens, fervens, durum ac retractum occurrat. Si *posteriores* uteri partes ſolum inflammate; dolor circa lumbos fit, et ſtercora ſupprimuntur, et venae haemorrhoidales eum tenesmo turgent. Si partes matricis anteriores incenduntur; tunc dolor circa *pecten* fit, et urinae ſtillicidium ac emittendae difficultas: qua in re tamen cavendum eſt, ne, ubi foeminis hypogastrium tumet, etſi laesi uteri non deſint notae; de *vesica* tamen, quae ante uterum ſita eſt, non omnis praetermittatur ſuſpicio. At lateribus inflammatis, et inguina tenduntur, gravantur, torpent crura, et aegre moventur; aut cruſum ipſum, quod e regione eſt, claudicat; aut dolor in coxam quoque tranſit. Pleurumque etiam uterus apud puerperas in eam partem declinat ac retrahitur, qua inflammatus eſt et ejusque osculum avertitur. Si totus inflammatus eſt uterus; totus vehementius pulſatorio motu dolet: ipſa autem aegrotans nec ſedere, nec ſurgere, nec pedibus ingredi poſteſt, ac ſingula, quae alias ex parte

mparent, mulierem divexant sympto-
tta.

Interdum inflammatio per vaginam ex-
editur: quae fervet, rubet, tenditur ac ab-
actu quam maxime dolet. Ad ipsa non-
quam genitalia externa, vel ab his fre-
entius ad interna, in puerperis inflammatio
ppagatur.

Febris, quae metritidem comitatur, na-
a ex illis, quae alibi satis exposita fuerunt,
xime vero ex causis praegressis, annique
mantē constitutione, dijudicanda est.

§. 226. Causae vero metritidis tum alia- Causae.
in inflammationum causis (§. 125.) fere
iles, tum propriae existunt, potissimae
iistis, cum illis *peritonitidis puerperalis*
18.) consentiunt; vel in abundantis ute-
ae excretionis, menstruum, lochiorum,
mmorrhagiae, fluoris albi, vel et haemor-
hidum, per causas violentas, terrorem,
m fortiolem, per frigus, aestuante cor-
ee, genitalibus in caute admissum, repen-
a suppressione consistunt. Huc spectat ab-
us ex causis vel ordinariis, vel pharmacis
titatus; lapsus gravidae in distentum uterum
ecussio violens, aut conculcatio compres-

sio, partus difficilis, sub obliquo imprimi utero, vel cum oris uterini compressione diuturna, vel in teneriori aut jam propecta aetatis primipara; versionis negotium ru manu susceptum, vel incautus instrumentum ad foetem extrahendum usus; placentae extractio violenta ac praematura; perinae vaginae laceratio, vel hujus ac uteri prolapsus; grumus sanguinis, placentae portio ore uteri clauso, in acerrimam ac foetidissimam saniem conversa; spasmi ac dolor diuturni, violenti; fasciae puerperarum abdomini strictius circumductae, peritonitis puerperalis etc.

Prognosis.

§. 227. Periculo plenus *metritis* morbus est, ex quo, si violentius invadat; paucissimae certe emergunt. Similes vero illis aliarum inflammationum (§. 126.) exitus huiusmodi idem agnoscit: inter quos ille in *gangraena* frequentius occurrit. Deterior vero illa *metritis* est, quae universam uteri substantiam vel fundum hujus visceris tenet. Minori quidquam inflammationis ad cervicem et os culum haerentis pericula sunt; ac facilius abscessus, illam forte insequentis, in vaginam depletio observatur. Quae ad anteri-

va, vel posteriorem ad faciem inflammatio est; ea, praeter urinae faecumque suppressarum noxas, cum suppuretur, vicinam facile vesicam, aut intestinum rectum devastat. Coeteri hujus visceris abscessus nunc, feliciori quidquam omine, in cavum illius aperiuntur; nunc vero lethali cum exitu vel in cavum abdominis ac pelvis deplentur; vel ad partes supra inguen, juxta lateris molli- tudinem, aut circa umbilicum, purulentum ac graveolentem humorem eructant. Uteri praegnantis inflammatio vix non semper, nisi prompte abortus cum haemorrhagia inse- quatur, lethalis evadit.

Resolvitur interdum metritis, inprimis *Resolutio* si ad internam superficiem phlogosis haereat, *metrit.* vel lochiis, vel menstruis, aut haemorrhoi- dibus denuo comparentibus; vel largo pu- rulenti ac foetidi, vel et sanguinolenti liquo- ris ex genitalibus fluxu; vel erysipelate, rheumatismo, in aliam partem ex utero con- versis. Interdum largus ac in longum conti- nuatus, aequalis sudor, cum purulento in urinis sedimento, rarius miliaria, hunc morbum judicant.

Suppurationem in utero docent signa *Suppurati* abscessuum internorum communia (§. 128.) *uteri.*

morbique praegressi, nec benigna resolutione terminati, natura. Circa puris generationem dolores augentur, febresque cum horrore ad vesperam ingruunt; tumor super pudendam, interdum ut abdominis mentiatur hydrophem, attollitur; dolor punctorius vel pulsans accedit, atque nunc urina, nunc stercoreis recrementa, aut utraque simul, supprimuntur. Ruptum vero ad uteros abscessum docent signorum, quae hunc comitabantur mitigatio, puris graeveolentis ex genitalibus effluxus, vel demum fatalia internae exulcerationis, hydropis purulenti, meteorismi, febris lentae, aut citioris gangraenae symptomata.

Induratio
scirrhus.

Uteros ex inflammatione praegressa tum quavis in parte, tum imprimis ad cervicem posse *indurari* ac fere callosos reddi hoc aliarum non minus partium, quam ipsius uteri post has causas in mortuis sectio comprobavit; sed *scirrhi* hujus visceris longe aliam vix non semper habere originem videntur (§. 129.). Quodsi tamen hi ipsi post metritidem interdum observentur; hoc ipsum, tum ex resolutionis benignae, aut suppurationis ab illa defectu; tum ex febris atque doloris dissipatione, ex ipso attactu

tumoris nempe in uteri regione renitentis, indolentis, in vaginam, in explorantem digitum, vel, sub erecta inprimis corporis positione, in perinaeum profunde ponderantis, inaequalis, tuberosi, ex corporis uterini, ad unam saepe aut alteram abdominis partem, cum ipsa osculi aversione oblique declinantis, — tum ex cruris unius, vel utriusque stupore, dolore, varice, ac oedemate; ex lumborum tractione, doloribus; albidae, tenacisque materiae ex genitalibus fluxu; menstruorum aut parcite, aut defectu, vel et haemorrhagiis uteri insolitis; ex sterilitate, vel et abortu ad determinatum praegnationis tempus continuo, nec ex causa alia evidenti, observatis; ex vecicae, intestini recti affectibus symptomaticis, ac denum ex decolori et cachectico mulieres vultu, apparebit. *Incipiens* vero uteri scirrhus in multis non agnoscitur; vel cum aliis huius visceris, ovariorum morbis facile confunditur. Saepe nimis interim infausta illa diagnosi, scirrhusi tumoris in exulcerationem malignam vel *carcinoma uteri*, conversione, incurabili, morteque ipsa pejori longo malo, citro confirmatur.

Gangraenae in metritide signa ex dictis

(§. 224.) satis elucet; ac, ob spongiosam uteri fabricam, a partus opere saepe mirum quantum labefactatam, dilaniatam, vel summa in puerperis irritabilitate, sensibilitate exuberantem, jam ad tertium interdum aut quintum, aut septimum fere morbi diem sub vomitu, singultu, deliriis, sopore sub tumoris abdominalis continuo incremento, meteorismo, alvi fluxu cadaveroso, nigro, involuntario, doloris, ardorisque omnis cessatione, pulsa intermittente, minimo, frequentissimo, extremitatibus frigidis, sudoribus viscidissimis, lipothymiis, convulsionibus, lethali mox exitu comparet.

Cura.

§. 228. Facilius iterum hunc morbum consilio praevenire; quam praesentem sanare licet. Praevenimus autem; illorum, quae (§. 220.) dicta sunt, sollicita observatione, ac obstetricum circa illa, quae a gravidis, parturientibus; puerperis removenda, vel iisdem administranda sunt, recta institutione.

In ipsius metritidis jam praesentis cura, praeter regulas in quacunque viscerum inflammatione observandas (§. 133.), inprimis ad aegrotantis statum, ad causas morbi, febrisque conjunctae naturam respi-

mus oportet. Si uterus in virgine, aut non
gravida, plethorica, robustaque muliere, aut
post abortum, sine magna cruoris jactura,
ex causis violentis ac stimulantibus originem
traxerit; tunc, alterius cujusvis inflamma-
tionis adinstar, sanguis ubertim mittendus,
ac antiphlogistica methodus tum interna,
tum externa, in omnibus adimplenda est.
Nec ipsius menstrui, aut lochiorum, sub
violenta inflammatione aliquando non pe-
nititus cessantium, ratio hic habenda, vel sal-
tem non ob ista, venaesectio differenda, aut
omittenda erit.

In *puerperis* alia venaesectionum momen-
ta sunt; ac in illis, sub variis positionibus
quae ipsae nunc prosunt; nunc insignes no-
tas vel in ipsa metritide habere possunt.
In delicatula debilique foemina, spasmis sub
partu quamplurimum vexata, et in qua lo-
chiorum defectus non minus, quam ipsa in-
flammatiō spasmodicae in vasis uteri contra-
ctionis ac eretismi magis effectus, quam cau-
sa est, venaesectio, imprimis repetita, non
potest non debilitatem, spasmique causam
augere. In casu *gastrico nervosae* febris cum
locali hac inflammatione conjunctae, facile
malignam haec, nec venaesectionibus dissi-

pandam assumere naturam potest. Nec venaesectione indicabitur, ubi retenta in uteri cavo vel sanguis grumosus, vel placentae portio, calore loci corrupta, sensibilem uteri substantiam irritaverint, ac inflammationis hoc in visceri symptomata induxerint; sed illa his in casibus conducent: quae vel spasmos in utero; ac nervis sedare, vel irritantem ex abdomine causam ejicere; vel putrescentem ex uteri cavo materiam educere queant. Sub diuturnis ad partum laboribus, tam vehemens ut plurimum in vasorum, nervorumque systemate agitatio, tam celeres pulsus, corporis ardor, sitis, inquietudo, tam insignes sunt; ut ardentissimam quivis tunc febrem, non expertus, adesse affirmaret; Brevi vero post partum tempore, si vel primiparas sat multas excipiamus, quamplurimae mulieres doloribus, quos dolores partum insequentes nominant, tam violentis, quam fere ipsius partus lobores fuere, excruciantur: quae tamen singula, per plures saepe horas extensa, vel per solitam uteri purgationem, — per quietem, lectique fotum ut plurimum componuntur, vel leni narcotico oleosque medicamento, fomentationi emollienti, antispasmodicis ac clysteribus quam optime cedunt.

Sed quotiescunque contraria in puerperis locum habent: ubi difficilior, vel et artificialis partus in vegeta et plethorica praecesserit foemina; — ubi violentiae utero illatae suspicio est; — ubi pulsus duri, vibrantes, inflammatoriae, cum illis, febris naturam ostendunt; — ubi lochia vel inopinato suppressa sunt; vel ob nimiam vasorum sub doribus contractionem retardantur; tunc, si venaesectio, praesentaneo inflammationum auxilio; recesserimus; quid porro ad impediendam uteri gangraenam utile esse cessit, intelliget nemo. Hinc in venaesectio, pro indicatione repetendis, omne hic auxilium quaerendum est: aequae tam generales, quam, per sanguisugas perinaeo, umbilicalium labris applicandas, locales, sine temporis jactura instituendae sunt. Vana non modo, sed noxia sunt, quaecunque hic adhibenda, ut dicunt; lochia praescribuntur: primumque inter omnia *aristolochicum* hic venit *venaesectio*. Sub ipso vero lochiorum fluxu, vel purpura licet ad cutem apparente, si metritidis verae signa adfuerint; venaesectio non differenda; sed sanguinis portio violentiae morbi supperandae non impar, nec ulla nimis manu, detrahenda est.

Praeter venaesectiones autem spasmus inflammatorium egregie solvunt tum fomentationes emollientes, quam minimo id fieri pondere potest, abdomini, — vel si cervix uteri inflammatione correpta fuerit, ope spongiae, perinaeo applicandae; tum clysteres similes, qui frequenter satis, calore moderato, injiciendi sunt. Diarrhoeam quidem puerperis funestam vulgus supponit; sed, nisi ipsius morbi violentia, aut latente forsitan intestinorum inflammatione violens per alvum fluxus excitetur; non modo lochiorum excretionem diarrhoea moderata, faeces pultaceas, ex flave albas, circa tertiam, quartamve puerperii diem excernens, non suspendit; sed et illorum quodammodo vices egisse, observata est. Nimiam vero atque symptomaticam per intestina excretionem, tum emulsio arabica, tum opium, frenato jam majoris inflammationis impetu, coercent.

Coeterum hoc in morbo non minus, quam in alio inflammatoriae naturae affectu, antiphlogistica methodus, cum certa tamen cautela, adhibenda est: ne remedia irritabilem nimis puerperae naturam alio forsitan, quam coeteros aegrotantes, modo afficiant: atque vel tumultus, quos sedare contendit.

us, adaugeant; necessariam uteri purgationem divertant; vel demum vires ultra, quam par est, infringant. Quam vis autem caloris nimii non parvae in puerperis noxae esse observentur; illa tamen, quae aequalem transpirationem suscitant, fracto jam inflammationis impetu, egregie conducunt, atque sic crustus salinus, ac lenia infusa diapnoica praescribi queunt. Ob praeconceptam quidem opinionem puerperae a re quavis, quae vel minimum odorem spirat, apud nos quam tristissimos verentur effectus: cum multis in rebus major, vel apud sensilissimas coeterrum mulieres, in medendo libertas concedatur; interim et hic foeminarum persuasio- nibus, multorum saepe symptomatum origi- nis, reluctari non convenit; nec dissimulan- dum est, certos fortioresque medicaminum dolores, aut et dulcia quaevis, sub tam molli nervorum statu, permultis a puerperio non sine damno offerri.

Injectiones in uterum inflammatum nec penetrant, nec facile aliter, quam irritando agere possunt. Si tamen vagina ipsa magis, quam ille, laboret; tunc cauta mucilaginis arabicae lactisque tepidi injectio acriorem, hic facile stagnantem humorem eluit, ac

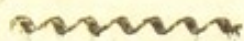
spasmos relaxat. Latentia tamen in utero adhuc gravido, sed inflammato, foetus putredine correptus, — vel in puerpera aut sanguis congrumatus, aut placentae, portio, quandocunque per os uteri apertum id liceat, circumspecte educenda sunt, atque hoc in casu, apud puerperas, injectio in ipsum uterum cautissime instituta, putridissimam ac stimulantem materiam eluit, educit.

Magna vero ubique spasmodum ac extremae irritabilitatis in puerperis ratio habenda, et quotiescunque, inflammatione jam satis dissipata, istorum symptomata occurrunt: ex opio, blandissimisque remediis sedandibus quamplurimum expectandum est.

Si uteri *suppurantis* signa (§. 226.) comparuerint; tunc omnes, quas alibi (§. 134.) exposuimus, regulae observandae puris exitus per vaginam, aut si hoc ob sedem abscessus recuset, per intestinum, aut urethram, invitandus; ac vires vitata, quo fieri modo licebit, conservandae sunt.

Quid in vero ac jam perfecto uteri *scirrho*, et *carcinomate* faciendum sit; nos

quidem, felici experientia hoc in statu prorsus destituti, non docebimus. Quid ab aliis tentatum fuerit, ac palliativae saltem regulae methodi, alibi a nobis fusius exponentur.

O R D. I V. G E N. I I I.

G A S T R I T I S.

Ventriculi §. 229. *V*entriculus, cujus nemo mirabilem
 considerat. in homine cum quovis viscere et cum univer-
 so corpore consensum, — ac servitutem non
 minus, quam in singula imperium ignorat;
 sub multis, iisque gravioribus morbis num
 in amicis organis, num vero in se ipso is-
 torum sedes sit, dubium relinquit. Varia-
 etiam, sub aetate, vivendi ratione, positio-
 ne corporis, tempore, aliorum viscerum con-
 ditione diversis, ventriculi tum positio, tum
 capacitas et extensio est: ex quibus iterum,
 quem ad locum morbosa referri debeat sen-
 satio, non parva nascitur in multis difficul-
 tas.

Definitio. §. 230. Non infrequens stomachi huma-
 ni morbus est *gastricis*, aut ejusdem Inflam-
 matio; cujus quidem signa principalia in fe-

re acuta, in epigastrii tensione, ardore, dolore, in vomitione, anxietate, singultu, ab assumptis, quibusvis mox, et cum simultanea istorum rejectione, adauctis consurgunt; sed in multis, qui ventriculi post mortem phlogosin obtulere, nunc plurima ex istis defuerunt; nunc, cum pars major symptomatum in aegrotante comparuisset; vel in cadavere inflammationis ad ventriculum in manus quaerebantur vestigia, vel ab aliis causis dictorum effectuum pependerit cohors, a medendi methodo inflammationibus aperte contraria, potuit dissipari.

§. 231. Attenta interim tam diri morbi *Divisio*. Consideratio, ac frequens cadaverum perlustratio docuerunt: ventriculum vel *totum*, vel *ex parte*, nunc profunde satis ac *phlegmonosa* (123.) inflammatione, — nunc vero superficiali; ac *erysipelacea* phlogosi laborare; in his, stomachum *primaria*; — *secundaria* in illius inflammatione corripi; quae ultima, frequentius, quam illa, tum ad *erysipelaceas* pertinet; tum *occulta*, morborum sub fine, accenditur; ac *epidomica* nonnunquam influxu amplius invadit. Nec minorem differentia *febris*, quae gastritidem comitatur, hoc

in morbo diversitatem parit; ac frequentius forte in ista, quam in quacunque alia, si *enteritidem* excipiamus, inflammatione, vel *gastricam*, (vel *nervosam* febris indolem observamus, quando in aliis nec umbra quidem febris latentes hoc in viscere ignes prodit.

Phlem; symptom.

§. 232. *Gastritis phlegmonosa* aliarum inflammationum adinstar, cum horrore frequenter adortitur, sequiturque aestus, ad interna major, cum siti, et anxietate praemagna, cum praecordiorum ac regionis epigastricae tensione, adore et dolore a compressione quavis, vel et a solo digitorum, stragulorum attactu, aut fortiori inspiratione, vel tussi, vel nixu, intense mox adaucto. Sed non minus vel ad ipsum ventriculi cavum sensibilitatis morbosae augmentum, ac nauseae continuaae, vomituritio, dolens ructum multorum explosio, multusque ab assumptis, inprimis paulo irritantibus mox ardor, angustiae sensus, ac demum vomitus, urgent. Haec symptomata in casu graviore, ac nisi promptam opem feramus, citissime incrementum accipiunt: ut vel paucus, insipidus, aquosus liquor, cum intolerabili ardore vix susceptus; aut solus, aut cum multa, et aeruginosa bi-

rejicitur: cum interea alvus paucissima addit, et in multis pertinaciter obstruitur. Haerea pulsus ut plurimum parvi, frequentes contracti et duri, vel et intermittentes, inaequales observantur; vigiliae, inquietudo, insomnatio, dispnoea, sitis, oris siccitas continuo augmentur; superadditur singultus, dolor visceris insigniter excitans; facies collapsa, cum extremitatum perfrigerio, virium prostratione summa, ac, spasmo ad duodenum extenso, comparente in quibusdam icterum nonnunquam cum deliriis: donec, cessante quovis in epigastrio aut ardore, aut dolore, — crescente ventriculi, abdominis tumida intumescencia, regurgitatione potus, crebra seri cum impetu quodam effusione extremitatum marmoreo vix non frigore, facies in ventriculo gangraenae signa cum lipomatibus, convulsionibus compareant, in illa aetate brevi tempore convertenda.

§. 233. *Gastritidis erysipelatosae natura*, Gastris. erysipelat.
 ex febris inflammatoria, absentia, et causam illi faventium apparatu, difficulter tractatur. Si post erysipelas aliud ve exanthema ad externa corporis evanescens gastritidis symptomata insurgant; si oris, fauciumque

ardor ac phlogosis adesse observentur; si febris gastrica, nervosa, aut aphthae praecesserint, ac sub majori jam corporis debilitate, vel in subjecto cachectico, inflammationis ad ventriculum phaenomena insequantur; si venenosa, aut suspecta materies deglutita, haec ipsa induxerit; si interiora urantur, exteriora vero frigeant, rigeantque; tunc ad *erysipelatosam* gastritidis naturam sat tuto concluditur.

Differ. ab
aliis. morb.

§. 234. Maxime tamen interest, illorum quae de ventriculi sensibilitate in gastrici febribus morbosa (§. 103.) dicta sunt, non oblivisci; ac genitos a bile acriori, aut saburris ad stomachum dolores, cum gastritide nunquam confundere. *Cholera*, rariorem ac fere autumnalem morbum, ex praecipuo ac violenta per oesophagum ac anum evacuatione, et quod, vel potu nullo assumpto, continuus tamen, et copiosus hic vomitus urgeat, nec tantus ab illo mox ardor ventriculo persentiatur, et quod febre caret, a gastritide distinguemus. *Cardialgia* tum febris iterum, tum sitis majoris absentia, ardore non tam igneo ac fixo, tandem vero per reliquam aut medicamenta, aut

um saltem aliquem, assumendi potestatem a gastritide differt. Musculorum epigastrii, ac peritonaei eisdem substrati inflammatio (§. 234.), tumorem externum, calentem, ab tactu magis dolentem, circumscriptum, ac vitiosa longe, quam gastritis, symptomata offert. Difficilior interdum *hepatitidis*, in gastritidem facile transeuntis, ab hac ipsa distinctio erit; sed deest, saltem a morbi principio, intesusille ad ventriculum ardor; nec a quovis mox assumpto vel potu, vel medicamine, vomitus tam subito ac sub tantis angustis excitatur; nec pulsus hic tam frequentes; tamque contracti et exiles, quam gastritide ipsa, comparent.

§. 235. Quae alias inflammationes, — hae Causae. gastritidem causae inducere solent. Frequentissimae tum ex istis, tum ex aliis, ventriculo fere propriis, sunt: laesiones externae, contusio, vulnus, hernia, res deglutitae, tum vi mechanica, tum acredine ventriculum stimulantes, lacerantes, pungentes, erodentes: ut vitrum, aciculae, ossa acuta, venena corrosiva, inprimis arsenicum, mercurius sublimatus; emetica, cathartica;ungi, aliaque ex venenosis vegetabilia,

balneum frigidum, aut potus glaciatus, glacies ipsa, aestuanti ventriculo copiose affatimque ingesta; vel et calidissimus cibus, aut ardentissimus vini spiritus incaute ingurgitatus, extensio ventriculi nimia ab alimentis fermentantibus, durioribus; vulnera, laesiones aliae capitis, quae singulari in abdominis viscera influxu, hepar, ventriculum, etc. inflammant, et abscessus hic loci inducunt. Ad internas magis gastritidis causas spectant: visceris propinqui, omenti, intestinorum, hepatis, lienis, diaphragmatis inflammatio; acre quodcunque vel in stomacho, vel in alia corporis parte generatum, evolutum, vel ad eundem depositum, quo spectant saburrales ac biliosae materiae sub fine febrium gastricarum; acre arthriticum, toties a pedibus ad ventriculum aberrans; nec minus rheumatica, erysipelacea, ulcerosa, scabiosa, scorbutica, exanthematica quaevis acrimonia, diarrhoea critica, vel et habitualis; aut haemorrhagia naturalis, vel solita, inprimis illa haemorrhoidum, suppressa; excandescencia animi vehemens, et assumpta mox ab ista emeticum aut drastica remedia, vel potus frigidissimus.

Prognosis.

§. 236. Summa hunc morbum, ob sensissimam ac consentientem ventriculi cum universo corpore naturam, pericula premunt; quibus tam celeri nonnunquam morte rapiuntur aegroti; ut convulsione magis, aut momentanea actinonum vitalium abolitione, et solo nervorum in easdem imperio derimenda, quam alio videantur extingui inflammationis eventu. Saepius tamen per paucos dies extensi morbi effectus in membranae ventriculi internae gangraena, totidemque maculis latis, aut petechiae similibus vix celerius conspiciendo ad ventriculum vitio, consistit. Post venena assumpta, a podagra retrogressa, atque in subjectis admodum sensibilibus, celerrimus morbi decursus; pauperum vero lentior in illis est, qui, ex causa minus violenta hoc ipso decumbunt. Gastritis erysipelacea (§. 232.), nec non illa, quae cum febre nervosa incedit, in gangraenam promptissime convertitur; phlegmonosa vero (§. 231.), nisi resolvatur, atque sub minimi, quam quae illam inducat, impetu; in accessus aut vomicas, — his autem vel in tumorem abdominis, vel in viscerum vicinorum substantiam, aut, quod feliciori nonnunquam omine contingit, in ventriculi ipsius

cavum apertis; in sordida non raro ulcera, mutatur.

Resolutio.

Resolutionem expectamus, si causae minus violentae, nec deleteriae prorsus naturae, aptissima sub ipso morbi principio medela impugnari queant; si post celebratas venae-sectiones arteriae dilatentur pulsusque insurgant; si ardor extremus atque dolor ventriculi moderentur; si deglutini portio potus retineri queat, et alvus sponte reseretur. Interim et aliae per sudores, urinam, inprimis vero per alvum excretiones benigniorem morbi judicationem confirmant.

Suppuratio.

In *suppurationem* abiisse gastritidem, non ex febris diuturnitate ac vehementia dein vero ex dolorum remissione, anxietate tamen et nausea nequaquam evanescente, ex ponderis ad ventriculum sensu, ac demum signis, quae internis suppurationibus propria esse diximus (§. 128), pernoscimur. Si ad ventriculi cavum aperiatur abscessus; tunc copiosa, cum sanguine interdum commixta purulenta materies per vomitum, vel et per intestina, rejicitur. Rarum est, ventriculum cum peritonaeo, quo loco abscessus in illo latet, concretam; purulentam materiam per erosam epigastrii, vel et umbilici regionem

uictasse. Si abdominis in cavum abscessus
impatur: mors certa; et si ad viscera vi-
na pus destillet: tabes purulenta, et hy-
drops, non minus lethalia, succedent: quae
ulcera ventriculi, continuante in eodem ar-
ore, dolore ab assumptis, imprimis acro-
bus, aut a compressione epigastrii, perpe-
o adaucto, cum singultu ac vomitu frequen-
purulentae, saniosae, ac viscidissimae,
et et foetidae materiae portionem, aut pu-
um, multumque sanguinem hinc inde re-
piente, frequenter terminabunt.

In *scirrhum* gastritis frequenter abire *Scirrhus*.
m videtur; illius vero signa ex alia melius,
eam hoc ipso, loco patebunt.

Gangraenam ex gastritide, ex ultimis *Gangraena*.
thalis morbi signis (§. 231.) facile praevi-
mus, noscimusque praesentem.

§. 237. De illis, quae ad *praecavendam* *Cura*.
sstritidem necessaria sunt, longior, quam
hic tradi posset, doctrina foret. Causarum
rte, quod ubique monemus, potissimam
lberi rationem, easque vel expelli subito,
ll corrigi, vel demum partes involventi-
as, oleosis, glutinosis remediis, ab iisdem
effendi oportet. Ast, cum primum, ab ac

cersito tardius medico praestari non semper queat; secundum vero, certiore specifica causae aut veneni cognitionem, quam quae sub his rerum angustiis sat cito acquiri ubique posset, supponat; haec ipsa etiam causae irritantis cognitio, illam *antidotorum*, ex chemicis saepe principiis, aut ab experientiae multiplicis doctrina repetendorum, sibi requirit; quae ipsa, ex aliis Medicinae fontibus haurienda, scituque quam maxime necessaria, hic loci exponi non potest.

Praesentem vero stomachi inflammationem, causis, in quantum permittitur, abactis, mutatis, imminutis, si phlegmonosam habere indolem, et cum inflammatoria febre incedere videatur (§. 231.); venaesectionem promptam, abundantem, nec a pulsum paravitate, nec extremitatum a frigore, vitalisque intertia principii arcendam, pro symptomatum atrocitate saepius, et ad regulas alibi expositas, repetendam, sibi exigit. Ipsa vero stomachi regio, totumque abdomen linimento volatili, cui opii portio commixta sit, illinienda, ac emolliente decocto, vel lacte tepido, in quo sapo solitus sit, fovenda sunt. Post institutam aliquoties venaesectionem, largum satis cum cantharidibus em-

gastrum, ut rubefaciens, ventriculi regioni applicandum est. Cum vero medicamentis ab inflammatione indicatis, ob summam ventriculi sensibilitatem ac vomitum, locus esse non queat; haec ipsa frequenti, sed non largi nimis, clystere per anum injicienda sunt. Quaecumque vero, ob extremam sitim aetotus ingerere tentat: haec blandissima et emulcentia esse, ac parva simul copia assumi oportet; optimumque hic potum emulsi arabica cum dupla quantitate aquae non frigidae remixta constituet. Quemadmodum item emeticum, his sub rerum circumstantiis praescriptum lethales omnino effectus habere consuevit; sic et catarctica remedia, ab aegriis licet Viris, sub complicatione *inflammatorio gastrica* proposita, non prius certe, quam inflammatione jam maxime infracta, praescribimus; nec salinum facile remedium, vel mannā emulsione arabica solutam, vel hanc emulsionem, cum *ricini* oleo praeparatam consulimus. Ipsum adeo, qui ad comescendum vomitum laudatur, *haustum anemeticum*, ob copiosum aerem, qui ab effervescente liquido evolvitur, non sine justis rationibus reformidamus; nec opio prius, quam abacta jam formidine inflammationis,

ubi reliquam ventriculi sensibilitatem corrigi, fidem adhibemus. Clystere porrectum hoc medicamentum, tutius hoc in casu operabitur.

Erysipelaceam gastritidem, nisi cum febre inflammatoria manifesta incedentem, venaesectiones exasperant, isque morbus remedia, principali, a qua vix non semper pendet, affectioni conducentia exposcit. Saepius hic vesicans epigastrio superimpositum, curcurbitulae siccae, sub dubia venaesectionis indicatione, cruentae, in auxilium trahenda sunt; ac si acris, saburralis materia ventriculum inflammare videatur; blandissima iterum, quae vix indicavimus, evacuantia, vel serum lactis tamarindinatum; — et, si vomitus haec ipsa excludat; clysteres ex nitro, tamarindorum pulpa in aqua solutis, vel interdum, sub majori jam a febre *nervosa* debilitate, cortex cum camphora ano infusus, conducent.

Suppurationem stomachi, nisi sola natura, medicus certe non sanat. Quotiescunque interim haec subesse videatur: sub parcissimis, iisque liquidis alimentis, potuque emolliente, abscessus in ventriculum, forte salutarem depletionem patienter expectamus.

eliquum ab illo in ventriculo, quamplurimum lethale *ulcus*, praeter tenuissimum item victum ex ovi recentis vitello in jusculo tenuis soluto similibusque quaerendum, vix alia, nec certe balsamica sic dicta remedia praferre observatur. In praegnatae ab aere deco aquae, cum tenui lactis asinini portione, ipse peruvianus cortex clystere injectus curantur his sub angustis queunt.

ORD. IV. GEN. IV.

ENTERITIS.

Natura morbi §. 238. **I**ntestina non minus, quam ventriculus, inflammationem, — rarius certe, quam iste, *phlegmonosam* (§. 231.); frequentius *erysipelatosam* (§. 232.), atque hanc ab aliis saepissime affectibus *symptomatice* pendentem, patiuntur.

Definitio. §. 239. Hic igitur morbus (§. 237.) *Enteritis* vocatur: cujus symptomata, ob ampliora, quae intestina occupant, spatia, ob incertam ac volubilem magis eorundem directionem, ac demum ob insignem canalis longitudinem, difficilius in unam, quae singula comprehendat, definitionem trahuntur. Interim, quotiescunque morbus (quod tam raro haud fieri, cadaverum sectiones docuere) *occultius* non incedit; tunc febris acuta, cum tensione ac dolore interno, vel ad unam

ad omnes abdominis regiones extenso, ardente, pungente, acutissimo, per vices moderato; sed mox redeunte, ac ad summam celeritatem adaucto, cum vomituritione ac vomitu, meteorismo, pertinaci ut plurimum alvi obstructione, ac interdum cum diarrhoea, tenesmo, observantur.

§. 240. Incipit igitur *Enteritis* interdum Symptomata cum horrore; alias, sine illo. Abdominis cruciatus, saepius certe circa umbilicum, nam altero quovis in loco, — in aliis, ad circumscriptam abdominis plagam, aut per totam ventris molem extentus, sat fixus, et saepe ardens, nunc aliquam aegrotanti quietem concetens, nunc vero immani tormine afflicteus, hunc ipsum aggreditur. Hucusque quo ventris tormine aut colicae specie flatulentiae hic dolor habetur: inprimis cum ructus canes ac fere assidui, nec non alvi ut plurimum obstructio, et borborygmi copiose abintrent. Interim recrudescentem aeger intestina cruciatum praesentiens, vultu et oculis insoliti quid, et quasi terrefacti habentis, ejulatu, ceu praesentem exhorret et reersatur. Sub majori ejusdem sensu, tum nausea, ac vomituritio, tum vomitus ipse,

quamplures invadunt. Pulsus intereo humiles, frequentes, et debiles potius, ac qui, si bene attendamus, sibi dissimiles, vel et duri observentur. Lingua in multis admodum rubra est et arida, sistisque quamplurima vexat. Venter nunc manifeste satis tenditur, atque, constrictis spasmodice abdominis musculis, et durior redditur, et attactum fere quemvis dolentissimus, recusat. Nec rarum est, vel ipsam spasmodice claudi anum; vel frequentem ad emittendum lotium persentiri stimulum, hocque ipsum cum dolore ac tenesmo excerni. Praeterea de aestu interno, viscerumque abdominalium ardore, auxius et inquietus conqueritur, siti quam plurima vexatus, viribusque jam plurimum prostratis decumbens aegrotus. Aucto in horas malo, fixior, constantior, ac intolerabilis magis dolor evadit; accedit singultus, vomitus increscit, atque quamplurimum aeruginosae ac herbaceae bilis ejicitur.

Quamvis vero integrum persaepe abdomen in Enteritide doleat, ardeatque; est tamen, ubi, saltem a primis hujus morbi initiis, ad affecti naturam intestini, sedemque mali distinctam concludere licet. Ubi dolor ad medium fere ventrem, ac circa umbili-

um urget; intestina ut plurimum laborant
nuia; eoque in casu citius, quam si crassa
inflammata essent, assumpta per vomitum re-
ijciuntur. Ubi symptomata sub hypochon-
driis majis, sub pleuritidis quasi, aut hepa-
tidis specie, — vel ex uno illorum ad alterum,
visceris fere cordae ad instar, ac sub ventricu-
lo, hepate, liene, vel circa renes majora ob-
servantur; tunc intestinum vel coecum, vel
colon inflammatione tenetur. Si ad lumbos
profunde dolor haeret, et ad alvum crebri-
ter desideat, nihilque, praeter mucum tena-
cem, dejiciat, aut cum tenesmo, urinae stil-
lido, vel haemorrhoidalium vasorum infla-
mationeprehendatur aegrotus; rectum tunc in-
testinum incenditur.

Quocunque vero in loco inflammatio in-
testinum circumdet; obturata tandem, vel ob
intestinam irritationem contracta, aut ob her-
niam simul compressa ejusdem cavitate, as-
sumpta quaevis, et, continuato diutius vo-
mitu, ipsae adeo *fecales*, ac foetidissimae ma-
teriae, per hunc ipsum rejiciuntur, nascitur
Ileus, plurimarum certe causarum, raris. Ileus.
nomen *volvuli*, a quo hinc male nomen assum-
psit, effectus magis, quam ipse morbus. Nec
esse quidem sub circumstantiis venter ubique

clausus est; sed interdum sub ipsa intestino-
rum inflammatione liquidam, vel et sub cruen-
tam materiam deponit.

Cautelae.

§. 241. Atque hic quidem ordinarius
morbi decursus observatur. Sed quantum non
expertus licet viros haec signa, in aliis tam
manifesta, interdum fallunt! Saepe nempe
nec febris in pulsibus umbra (§. 238.); ar-
dor, dolor ad intestina aut nullus, aut certe
non vehemens; nec fere ulla tam diri mor-
bi phaenomena observantur; cum vel ubique
inflammatio, symptomata plerumque, in-
testina, vel ipsa jam gangraena tenet. Non
quidem ubicunque post mortem vel livesce-
bant, vel sanguine hinc inde suffusa appa-
ruere; in viventibus intestina affectu id circo
inflammatorio laborarunt; multisque in feбри-
bus tum inflammatoriis (§. 114.), tum ga-
stricis (§. 104.), intestinalium vasorum san-
guineus infarctus, vel ex ipso circulationis
in partibus aliis impedimento: vel ex eorun-
dem quasi dimidia, per infensam nervis pu-
trilaginem inducta in intestinis paralyti deri-
vandus est. Rarior quoque *Enteritis* est, in
qua post mortem intestina, quod aliae par-
tes inflammatae faciunt, conspicue cras-

accant, tumeantque adeo, ut pars major ca-
 va phlegmone in illis praecludatur: sed ta-
 men singula erysipelaceae saltem inflamma-
 tionis, et mortis ex eadem derivandae signa
 in cadaveribus illorum interdum occurrunt, de
 quibus, ne per insomnium quidem, inflam-
 mationem subesse medentes credidissent.
 Haec interim *silentis* magis naturae, quam is-
 tum errore praetervidentur; sufficit que hanc
 ass humanae imperfectionem eo potissimum
 se adnotasse: ne in tam fallaci morbo vel
 parvis quidem signis attentionem recusemus;
 hinc ob plurium symptomatum (§. 239.)
 effectum mox ad illum inflammationis prae-
 putere concludamus.

§. 242. Enteritidis causae cum illis gastrici Causae.
 is; (§. 234.) quamplurimum conveniunt.
 Ex ipso hinc inde ventriculo ad intestina
 migrosi aut dilatatur ac descendit; aut illo
 recto, haec ipsa aggreditur. Frigus vel ab-
 domini, vel pedibus diutius admotum, spas-
 mus violenti, quibuscunque a causis intestina-
 lium tubum occupantes, acre biliosum, putri-
 dum, exanthematicum, sanisoum, rheumaticum
 venosum, dysentericum, erysipelaceum,
 add, cathartica fortiora, seu drastica, in-

testinalem mucum deradentia, aloetica inprimis ac abortiva, remedia, haemorrhoidem, lochiorum, menstruorum suppressio, volvulus, materies dura intestinorum rubum infarciens, vermes intestina laedentes, perforantes, vicini visceris, vel et mesenterii, peritonei inflammatio, compressio quaevis subitanea, vis externa abdomini illata, hernia incarceratae, prolapsus intestinorum ex abdominali vulnere, etc.

Prognosis.

§. 243. *Enteritis erysipelacea* (§. 237.) tum illa, quae primaria est; tum illa inprimis, quae aliarum affectionum frequentissimam sobolem sistit, has ipsas funesto plerumque fine, ac in lethalem gangraenam praecipitat. Nec multo minora phlegmonosi morbi pericula erunt, si frequenti ejusdem per gangraenam fini, suppurationis, in quam nonnumquam terminatur, discrimina addamus. Utrunque Enteritidis sibi ipsi commissa specie brevissimo certe, ac saepe unius, vel paucorum dierum intervallo, interdum vero unius spatio hebdomadae, vel paulo tardius, in sphacelum mortemque convertitur; nec quicquam intestinorum gangraenam, nisi quandoque sub hernia incarcerata, intestino cum integro

tegumentis abdominalibus in *anum artificia-*
li concreto, — vel rarissimo *volvuli gan-*
guenosi per intestinum, sine continui solu-
 tione, excreti exemplo, superavit. Quae in
Enteritide, maxime *dysenterica*, interdum
 ptes membranaceae, ac intestinalem fere tu-
 lum referentes exuviae per anum secedunt:
 nec coagulatae, ac intestinorum formae ad-
 herentis lymphae opus polyposum sistunt.

(Quamvis interim Enteritidis feliciter abae-
 ce historiae saepe colicam magis, ac spas-
 modicam hujus canalis affectionem, quam ve-
 ni intestinorum inflammationem referre vi-
 dentur: certum tamen est, hanc ipsam sub re-
 methodo non tam raro, aliarum adinstar,
 resolutionem terminari: quae tum largo Resolutio.
 sis et aequali sudore, ac urina sedimentum
 riforme, lateritium deponente; tum blan-
 diarrhoea vel puriformem iterum, vel sub-
 mentam, biliosamque materiam excernente
 manifestatur. Crassorum intestinorum in-
 flammatio, tenuiorum illâ forte minus timen-
 per haemorrhoidum fluxum solvitur fe-
 rius. Saepius autem, quam quod de prae-
 cessa Enteritide constet, intestin in cada-
 vribus tum inter se ipsa, tum vero cum pe-
 ronaeco morbose cohaerent (§. 219.);

ex quo patet, frequentiore, quam supponitur, utriusque superficiei phlogosin esse; nec ubique *resolutionem* cum perfecta laesuram partium integritate absolvi.

Suppuratio.

Suppurationis intestinalis signa cum illis aliarum (§. 128.) partium conveniunt; sed nisi firmiori sub Enteritidis praegressae diagnosis, dubiis saepe non paucis subjecta est, atque in multis gratis admodum supposita fuit *intestinorum exulceratio*. Quemadmodum vero ex suppuratis visceribus intestino vicinis purulenta materies ad hoc ipsum sibi viam facillime parat (§§. 219. 226. 235.); sic et ab ipso intestinali abscessu, pus factum, nisi ad caput intestini, abdominis, descenderit; in vicina illi viscera, vel per abscessum ad peritoneum, musculosque abdominales, umbilicum, facillime, prout de colo intestino videmus, depletur. In crassis frequentiore, quam in tenuibus intestinis, suppurationem, et in his vero gangraenae uberiores conspeximus progeniem. Copiosissime ad *Rectum*, tum abscessum fistulae contingunt; quae toties pro *haemorrhoidum* fluxu incautis diu impauerunt. Tribus nos exemplis et *Colon*, et *Rectum* intestinum sub inflammatione cum vesica urinali in viris concrevisse, atque

apurata, in hanc ipsam, purulentam non
 mlo, sed et fecalem deposuisse materiam,
 pervavimus. Sub his vero circumstantiis
 nam nunc per septimanas nullam, — sed
 lass foetidissimos atque copiosos per ure-
 thram prorupisse intelleximus; alio vero tem-
 pore locium putridissimum, fecalem odorem
 mans, turbidum crassumque per urethram
 rem aegrotantibus fluebat: qui, cum prius
 a tantum tempus ex urethra urinam non
 illidissent; hanc ipsam, *urinali diarrhoea*
 morantes, per anum copiose excreverunt,
 anus haemorrhagia ex pene; — alter, hy-
 poe confectus, — tertius cum meteorismo,
 truli vero ex forti simul intestini, vesicae
 mcelo, perierunt.

Ex causis lentis, et infarctu vasorum ac *Induratio.*
 nodularum chronico magis, quam inflam-
 matorio, scirrhi, tum alii (§§. 129. 235.);
 a intestinatorum, nasci videntur. Sed ta-
 men, cum non infrequens ad *Rectum*, ex
 tumorrhoidali ut plurimum causa, observetur
 propterea; frequentior fere in hoc ipso, quam
 pallio quocunque intestino, *induratio* obser-
 vatur: vidimusque talem, quae ex suppressa
 suffoemina atque mox ad anum conversa
 anorrhoea originem sumens, hoc in-

testinum ad extremam angustiam reduxit. Frequentius certe aliorum quoque intestinorum diversis in locis coarctatio, et quasi callositas, quam scirrhus in cadaveribus offertur; ac licet illa ex causis etiam non inflammatoriis generari hinc inde videatur; vix tamen dubitari potest, has intestinorum angustias ex praegressa in istis, saepe occulta; phlogosi originem frequenter habuisse. Oportet autem ut in angustiores diametrum contracto ac indurato fere alimentario tubo, semidigestorum descensui ciborum non parva obstacula ponantur; utque pars intestini contracto loco superior, tum ab illis, tum a flatu hic facile collectis, non raro in amplum saccum, plurimorum sedem malorum ac in frequentem praecipue vomitus, obstructae alvi, ac torminum originem dilatetur: quae incommoda, pro varia obstaculi positione ac magnitudine, diversos in aegrotantibus effectus habebunt, ac sub scirrhi generali expositione ulterius considerari merentur.

Enteritidis in gangraenam conversae symptomata tum ex praecipuis gangraenae signis (§. 130.) tum ex omnimoda torminum cessatione, ex meteorismo adaucto, singultu

continuo, sonoro, pulsu exili, debilissimo, intermittente, facie hippocratica, deliriis; stupore, extremitatibus frigidis, sudore glutinoso obductis, regurgitatione materiae biliosa, aut insipidae, vel et stercorosae; exaecum liquidarum, ichorosarum, albescentium, olidissimarum secessu per alvum, anxietate maxima; et frequenti deliquo, reperiuntur. Cum praesente intestinorum gangraena, mens redit interdum serena; ac de recuperata salute, qui post horas non multos cadaver erit, laetus sibi gratulatur.

Sed et in hac inflammationis specie, *Hydrops* *Hydrops* ille *acutus* (§. 126.), quemadmodum *acutus.* *peritonitide* dictum est (§. 216.), cum coecia frequentius, et post dies non multos insequente gangraena, observatur. Haec est imprimis *colicae* illius, *inflammatoriae* certe, species: ex qua Scriptores, pauci licet, *hydropem* interdum oriri, quin ejusdem satis determinaverint naturam, dixere. Cum vero copiosum nonnunquam hic serum abdominis in cavo fluctuat: puriformis interim, et caseosa quasi graviorque materia, vel in fundo pelvis detinetur; vel ipsis intestinis tenacissime adhaeret: quae, resorpto forsitan fre-

quentius sero, morborum intestinorum cohaesionibus (§. 219.) non raram largitur originem.

Cura.

§. 244. Quas pro curanda gastritide proposuimus (§. 236.); illae non minus pro *Enteritide* tractanda valebunt regulae. Ac primum quidem de causis removendis cogitandum est. Hinc si hernia incarcerata subfuerit; intestinum strangulatum promptissime reponendum, aut herniotomia suscipienda est. Si venenum, aut drastica irritationem produxerint; illorum actio, si *specifico* praepediri remedio non queat; oleosis et pinguibus tam ore, quam per intestinum ingerendis, infringatur oportet. Putridarum sordium, sub fine morbi. Enteritidem generantium copia et acredo, lenia sibi evacuantia ex sero lactis, tamarindo, cassia, manna, vel ex oleo, imprimis ricini, tum vero clysteres ex *pauco* chamomillae infuso, vel aqua cum oxymelle sibi exigit. Si a retrogresso vel exanthemate, vel acri rheumatico, alio, originem inflammatio petierit: praeter alia, vesicans, sinapismi ad partem prius infectam indicabuntur. Si haemorrhoidum, menstruum, lochiorum suppressio, ac plethora abdominalis induxerint aegritudinem; praeter venae-

ectionem generalem, hirudinum applicatio ad anum perinaeum, pudenda, potissimum conveniet; etc.

Veram dein atque *idiopathicam Enteritidem*, licet pulsus, ob doloris, spasmi que universalis rationes, ut in *gastritide*, contracti, parvi, ac debiles, — licet virium prostratio non parva subesse appareant; quemadmodum in hac ipsa (§. 237.), donec arteriae insurgant, repetita venaesectione percurari oportet. Atqui his praestitis, majora interum ex sanguisugis, prout peri vix jussimus, applicitis, nec non ex cucurbitulis abdomini superimpositis, auxilia obtinentur. Huic ipsi interea, vel unguento althae, vel oleo cum camphora liberaliter inuncto, fomentationes emollientes ex lacte cum sapone solerter imponimus: vel aegrotantem ipsum, nisi anxietas ac summa inquietudo id fieri prohibeant, tepido semicupio committimus, ac a quovis, post hoc, refrigerio custodimus. (Clysteres oleosi, vel ex emulsione arabica, in pauca quantitate, nisi fortior in Recto intestino inflammatio eos vetet, et nunc injiciendi sunt. Infelici autem consilio, hoc in affectu, vel enemata ex acris irritantibus, ex tartaro emetico, vel ex ipso adeo nicotia-

nae fumo applicantur; vel purgantia stimulantia, aut crudus mercurius praescribuntur; et rebellis alvi obstructio inflammationis vix unquam pro causa, sed pro effectu erit habenda.

Quod vero in aliis inflammationibus; — hoc et in *Enteritide*, inprimis *rheumatica*, a vesicante emplastro dolenti loco superimposito interdum lucramur auxilium. Remedia interna ex emollientibus, mucilaginosi, tepide porrectis, petenda sunt; nec salibus mediis tantus hic, quam alibi, usus, nisi cautus, esse potest. *Opiam*, quousque inflammatoria vigent symptomata, nequaquam in hoc morbo indicatur; jam fracto vero illorum impetu, sub iisdem, ac in *gastritide* (§. 237.), cautelis, interdum, et cum emulsione arabica porrectum, locum habebit. Simile de *camphorac* usu, si forte fractae per vanaesectiones vires eandem exigere videantur, iudicium esto. Utrumque vero remedium, si indicetur; per superiora, ubi *crassa intestina* inflammatione laborare videntur; — in *tenuum* vero phlogosi, per anum, ingeratur oportet. Si per lenem, ac subcruentem interdum diarrhoeam hic morbus solvi videatur (§. 243.); tunc serum lacris tamarindinum, aut mannae in emulsione arabi-

na solutio, eandem cum fructu promove-
unt.

Suppuratio intestinorum cum alio ta-
men eorundem affectu facile confundi solita
(§. 243.), iisdem, quam quae in *gastritide*
proposita sunt (§. 237.), remediis tractan-
da, rarissimam tamen, si ullam, medelam
mittet. Abscessus ac fistulae ad *Rectum*
intestinum, si exterius magis, ac quo loco
manibus accessus datur, compareant: a
chirurgia non raro auxilium agnoscunt.

Indurationes intestinorum, tum illae
quae ex chronico affectu, tum quae ex in-
flammatione oriuntur, difficilis admodum
agnosis, sed curationis longe difficilioris,
exque istius capacem morbum sistunt. An-
tistissimum interim ex praevia inflammatio-
ne *Rectum* intestinum, cum ad ani tantummo-
di confinia diuturna coarctatio haereret, fre-
quenti clysterum pinguiorum, ac pessariorum
a *butyro cacao* paratorum usu, nec non cande-
la huic intestino, ut in urethrae morhis fa-
ciamus, per longum tempus immissis, feliciter
curavimus.

Qui ex *Enteritide* convaluerit; illis se-
lectus ciborum cautissimus imponatur neces-
sest; atque tum acria, tum flatulenta, ma-

xime vero duriora alimenta, vix devictum
revocare morbum facillime possunt. Similia
de remediis spirituosis, aromaticis, adstrin-
gentibus incaute subministratis dicenda sunt.
Conveniunt interdum aquae martiales, infu-
sum chinae frigidum, et quaecunque sensi-
liorum intestinorum tubum sine stimulo ma-
jori ad pristinas revocare functiones queant.

ORD. IV. GEN. V.

HEPATITIS.

245. **F**requentior chronicorum; quam acu- Nat. morb.
 corum hepar sedes morborum est. Inter hos
 ipsos, licet multiplices esse non sine ratione
 aliqua suspicemur, solum fere, quem cogno-
 scamus, *hepatitis*, seu *jecinoris inflammatio*
 constituit. Haec frequentius iterum *sympto-*
matica, et *erysipellaceae* saepius naturae, quam
idiopathica et *phlegmonosa* observatur, hepa-
 tisque nunc superficiem *externam*, eamque vel
convexam, vel *concavam*; nunc vero *internam*
 hujus visceris substantiam occupat. Non ta-
 men eodem haec ubique se modo habent,
 sed frequentiore alio sub coelo ac *endemi-*
cum apud *Indos occidentales* hepatitis morbum
 obfert: atque si rarior apud nostros affectio di-
 scatur; oportet de ea, quae *epidemica* interdum
 occurrit, ac de illa, quae suis se manifestam
 reddit signis, sermonem esse: cum non tam
 infrequens *abscessum hepaticorum* ratio,

occultam saepe, et *chronicam* hujus morbi naturam esse abunde demonstret. Post *pulmones*, ac *cerebrum*, nullam fere viscus est, quod, *haereditatio* magis, quam *hepar*, jure aegrotet; novimusque familias, quibus non chronicis modo; sed inflammatoriis adeo affectibus, singulari protinus dispositione, *hepar* frequentius laboraret.

Definitio.

§. 246. Ex tam diversa inflammationis sede ac natura (§. 245.) apparet satis, *hepatitidis* symptomata non facile tam angustis definitionis circumscribi posse cancellis; atque tum ipsius vel maximi visceris moles, positio, extensio, cuivis fere aetati alia, — tum varia in parte vel hac, vel illa, ejusdem sensibilitas, sat clare docent: eundem, vel eodem in organo, morbum, phaenomena inter se penitus diversa producere oportere. Quotiescunque interim acutarum more, nec occulte hepatitis incedit; tunc febris, hypochondrii tensi, humeri, claviculae in dextro latere dolor, decubitus nunc in hoc, nunc illud in latus difficilis, cum dispnoea, tussis sicca, singultu, ac saepe cum nausea et vomitu, observantur.

§. 247. Coeterarum inflammationum ad-Symptomata
asstar, *hepatitis* cum horrore, interdum sat-
magno et diuturno, invadit. Hunc magnus
praecordiis aestus, et calor universalis cum
attensa siti mox excipit. Si ad convexam in-
flammatio partem hepar occupet; dolor acu-
tor, lancinans, et pungens, quasi pleuriti-
cus, illinc persentitur, ac difficilis in dextrum
latus utplurimum decubitus observatur. Si
concavam hepatis regionem vexaverit phlo-
gosis: tunc in sinistram partem aegrius con-
vertitur patiens, ac plura circa stomachum
incommoda, nausea, vomitus bilis aerugino-
sae, epigastrii tensio, nec raro icterus, et
aequentior, subinde strangulans aegrotum
singultus comparent. Nec rarum hoc in ca-
su est, ex hepate phlogosin ad ventriculum
transire. Hypochondrii dextri tumor, non nisi
sub majori inflammati visceris volumine, aut
eade morbi a costis vix oblecta, aut denique
hepate jecino per manum ex sede sua quidquam
expulso, conspicuus redditur; sed tensio
hepatis non semper major, ac dolor attactum
recusans hunc locum denotat. Minor in-
ferior hic erit sensus, cum partem jecinoris
posticam et superiorem, sub diaphragmatis
cornice sepultam; — aut inferiorem et dor-

saalem, constarum sub arcu profunde latentem inflammatio tenuerit: quo in casu vel singultus iterum frequentior, dispnoea ac tussis major, cum doloris sub inspiratione augmento, — vel lumborum, et dextri quasi renis cruciatus praecipue urgent. Ex vicino diaphragmati hepate, inflammatio istius facile per illud ad pulmonem dextrum, — vel inflammato hoc pulmone, quod pluries conspeximus, ad jecur transfertur. In ipsius quidem substantiae hepaticae phlegmone dolor ut plurimum obtusus, aut gravativus occurrit; sed acutissimum certe ac lancinantem, ex abscessu in medio jecinoris parenchymate latente, dolorem observavimus. Pro vario etiam inflammati hepatis incremento, *pondus* hujus visceris non parum mutatur, et ad duplum interdum aucta ejusdem moles, tum compressione sua in vicinum ventriculum, duodenum intestinum, pectus ipsum, — tum diaphragmate sub expiratione in ascensu suo impedito, nunc angustiae, plenitudinis ac suffocationis, nunc appensi quasi diaphragmati ac sterno ponderis gravioris, distendentis, sensum producit. Si, quod junioribus proprium, sed neque apud adultos tam rarum est, hepar, ad sinistrum hypochondrium ad

hepaticum usque extensum, inflammetur: tunc color; tensio, vel et tumor, tactusque impatientia ad epigastrii magis regionem observatur, ac majores tum ad ventriculum, tum ad diaphragma turbae occurrunt. Non in quavis hepatitide aut singultus, aut humeri, clavicate, jugulique dolor occurrunt; nec iste ad dextra perpetuo, sed interdum etiam, licet rarius, ad sinistra percipitur: et ad brachium, praecipue dextrum, subinde torpor accusatur: quae singula symptomata ex diversa inflammationis in hepate sede, ac demum ex nervorum diaphragmatici, sympathici magni, brachialium, ex cervicali medulla origine, decursum ac distributione potissimum derivanda sunt. Ipsam *fellis vesiculam* phlegmonosa inflammatione, eaque insigni, alibique fusius describenda, correptam, et ejusdem membranas ad pollicem crassitiae auctas, albissimas atque splendentes observavimus: quo in casu, nisi hepatis pars major simul laboret; inflammationis symptomata ad costarum spuriarum hepatisque limbum, ad non magnam latitudinem circumscribuntur. Tussis in hepatitide frequentius occurrens, ut plurimum sicea, rarius humida; vel a diaphragmatis irritatione, vel ex nervorum consensu originem petit.

Alvus hoc in morbo saepius obstructa, interdum, et sub ictero praesente, alba, aliquando vero, ex copiosiori ab inflammato viscere secreta, et acriori bile, liquida, aut subcruenta, nec sine tormine deponitur. Urina, nisi icterus compareat, non alia, quam in quacunque acuta, excernitur flammea. Interea febris, nisi violenter jecur inflammari contingat, non admodum vehemens; vel noctu saltem, aut alternis fere diebus increscit. Pulsus nunc utique durus ac frequens; sed cum dolor non nisi obtusus accusetur; nequaquam talis, et a naturali parum alienus observatur.

Hep. chron.

Obscuriora sunt *hepatitidis chronicae* symptomata, et plerumque aut certam vix diagnosin admittunt; aut, ab ipsis adeo aegrotantibus vilipensa, a medentibus praetervidentur. Continua interim febricula cum ardoris, doloris, tensionis, plenitudinis ad hepar sensu, ad attactum aucto; cum decubitu, ob haec ipsa, in latus vel hoc, vel illud difficili; frequens ad scapulam dolor, nariumque stillicidium, aut haemorrhoids, causarum denique praegressarum attenta consideratio, aliquam hic lucem accendere queunt.

Causae

§. 248. Praeter communes inflammatio-

nun

um causas (§§. 118. 125.), capitis inprimis
pressiones externae, tum in aliis visceribus,
tum in hepate inprimis inflammationem, ci-
ssque abscessus inducunt. Huc et injuriae
domini illatae, utpote ex lapsu, contusio-
e, vulnere nixu, saltu ex alto, spectant.
Nec minus valida mentis pathemata, inprimis
error, cum superingesto podu frigido, —
ut exaestuantis corporis super humo, aut,
balneo, refrigeratio major, jecinori infe-
a sunt. Alias vero calculi, tum hepatici,
tum cystici hepatitisdem inducunt, atque nos
ssi hac ex causa vesiculae felleae non mo-
o inflammationem (§. 247.), sed et gan-
raenam ex hac ipsa per hepar late exten-
um observavimus. Nec *assaridis lumbricoi-*
is, ex intestinis ad hepar devecti, aut *fasc-*
colarum, in animantibus variis, hoc in vis-
ere detectarum exempla copiosa, irritationis
perpetuae, ac inflammationis aliquando cau-
ae, deficiunt. Quae vero intestina, ventri-
culum, diaphragma, pulmones inflammare;
— haec et ipsum hepar vicinum incendere;
ueunt. Frequentior inflammationis *erysi-*
celaceae in hepate, corrupta et acris prima-
um viarum, ac suppressoes salutaris diarrhoeae
materia, origo est. Coeterum et repentinae

rheumaticae, scabiosae, erysibelaceae, metastaticae, alterius acrioris materiae retropulsiones huc erunt revocandae. Ex majori aestatis calore, ac frequentiori bilis sub hoc ipso ad hepar corruptione, hunc morbum derivare, nobis saltem, qui eundem non magis saltem in *Italia*, quam in *Germania* praedominari aut ipsi observavimus, aut ab aliis observari pernoscimus, non licet. An calor major hepatitidem *Indiae Orientalis* endemicam, an vero frequentior, hoc sub coelo, transpirationis suppressio ac potius, prout suspicamur, refrigerium, aut alia demum obscurior causa producat, ignoramus.

Prognosis.

§. 249. Communes hepatitis cum aliis inflammationibus exitus (§. 126.) agnoscit, ac pericula a causarum febrisque diversae rationibus et intensitate non minus, quam a subjecti aut cachexia aliisque jam pridem huius visceris morbis, obstructione, induratione, scirrho, steatomate correpti, aut sanioris, constitutione petenda sunt. In genere, hepatitis sat cito cognita, sub recta medendi methodo, tam insignia saepe non habet pericula; nec singultus hic tanto, quam in aliis morbis, discrimine incedit. *Acuta* quidem

hepatitis pericula minora, quam *chronica*,
 malem ad plures menses, cum sat intensa
 febre ac dolore praemagno continuasse vidi-
 mus, portendit; et causas utplurimum ex
 calculo, steatomate, aut alio hepatis antiquo
 vitio desumit. Periculosissima *hepatitis erysi-*
pellacea est, quae sub *gastricarum nervosa-*
umque fine gangraenam minatur. In hepati-
 tate phlegmonosa *convexam* jecinoris partem
 occupante, difficilior, quam in *concavae* su-
 perficie phlogosi, per intestina morbi solu-
 tio, purisque facti depletio: ac tum ex hac
 actione, tum quod major utplurimum febris
 dolor comitetur iliam, majora observan-
 tur pericula.

Per *resolutionem* (§. 127.) terminatur he- Resolutio
 patitis vel prima vel secunda ad finem ver-
 gente hebdomada, tum per haemorrhagiam
 ex naribus, aut per anum, tum per alvum
 meliosam, aut subcruentam; tum denique per
 sudorem largum, urinas copioso sedimento
 instructas, ac interdum per comparens ad ex-
 teriora erysipelas. Si pulmo insimul cum he-
 patate laboraverit; tunc et copiosior subinde
 expectoratio morbi solutionem comitabitur.
 Si hepatitis in dolentem *splenis* affectionem
 transiverit: vidimus hoc, quod a veteribus

jam notatum fuit, cum bonis aegrotantium rebus contigisse. Acutissima febris, ac sitis inexplibilis, gravitatem morbi, ex erysipelate tunc facile oriundi, demonstrant, in qua vis vero hepatitide, cum peritoneo ac visceribus vicinis jecur facillime per pseudomembranas connectitur: quo suppurationis nonnunquam, ob faciliorem puris eductionem imminuuntur pericula; sed novae puri ad vicinas partes viae non raro parantur.

Suppuratio.

Conspicuus ac magnus ad hepar tumor inflammatorius difficultur *resolvitur*, ac frequentius per *suppurationem* terminatur. Haec ipsa, per signa sua cognoscenda (§. 128.) nonnunquam in hepate citius, quam quocumque in viscere, saepiusque *occulta*, perficitur atque vel ad convexam, vel ad concavam hepatis partem, vel in medio ejusdem parenchymate, cum vario rerum exitu, nascitur abscessus. Hoc sibi commissum jecinoris apostema pro varia ejusdem sede, vel magnam, aut totam visceris substantiam tractu temporis depascitur, oriturque *tapes hepatica*; vel rumpitur vomica, et purulenta materies aut in cavum abdominis lathali eventu depletur aut in vicinum jecinori viscus, aut partem cum hepate connexam, — in ventriculum

errout vidimus, aut intestinum, praecipue colon; aut per erosum, ut aliquoties con-
speximus, diaphragma (§. 186.) in ipsum
pectoris cavum, et concretum aliquando cum
diaphragmate pulmonem; rarius, si illuc usque
hepar inflammatum pertingat, in lienem ip-
sum, aut denique in peritoneum musculos
abdominales, lumbales obtegens, prorumpit,
atque nova, propria cuivis parti, symptomata
producit atque abscessus ac fistulas, per lon-
gum latumque divagantes (§. 220.) genera-
te observatur. Interdum vero contenta in
hepate materies per ipsos ductus hepaticos
seriam sibi aperit, atque copiosa in duodenum
intestinum ex choledochi canali destillat, ori-
turque aut vomitus purulentus, aut quam-
vis blurimum diarrhoea sanisa, subcruente; qua
nunc hepatis abscessus per ipsam naturam de-
stergitur atque sanatur; nunc vero *fluxus*
cui nomen est *hepaticus*, diuturno ac lethali
successu insequitur. Cum vero hepar inflam-
matum ad plura abdominis loca sub costis
appromineat, atque sic ejusdem abscessus, cum
peritoneo facile cohaerens, ad exteriora non-
nunquam divergat; chirurgicis tunc auxiliis,
namque, si natura satis suscipiatur, sanationi non
tam raro conceditur occasio. Rarior hepati-

tidis in *hydropem acutum* est exitus: sub quo absque ullo puris indicio, externam hujus visceris membranam inter et parenchyma hepatis, aquarum collectio detegitur. An frequentior apud oves jectinoris hydrops ex inflammatione repetendus?

Induratio.

Scirrhus hepatis frequentes ex rariori apud nos hepatitide derivare vix possumus. Frequentius quoque durum atque contractum hoc viscus, sine praegressa inflammatione detegitur. Durities interim dextri hypochondrii, vel tumor; sensus ponderis sub expirando auctus, dispnoea a decubitu in dextrum latus, et ad pastum aucta, digestio depravata, et pertinax alvi obstructio, cachecticus faciei color, oedema pedis dextri, post praegressam hepatitidem, cessante febre, observata, morbosam jecinoris indurationem, quae certe non ubique cum *tumore* incedit, sat clare manifestant.

Gangraenam, in jecinore contigisse, signa alibi exposita (§. 130.) abunde docent.

Curæ

§. 250. Generalis curandae inflammationis regulæ (§. 133.), non minus in hepatitide adhibendae sunt. Venaesectio igitur, licet pulsuum ratio id minus exigere videatur,

constituenda, ac pro morbi violentia repetenda est. Inprimis vero sanguisugarum ad hæmorrhoidalia vasa, et ad ipsam hepatis regionem, nec minus cucurbitularum scarificationum eidem regioni aliquoties instituta applicatio potissimam laudem meretur. Nec minor vesicantis emplastri, post factas vasorum depletiones, dolenti loco admoti, unguenti volatilis; necnon fomentationum emollientium abdomini universo applicatarum, ac Clysterum denique emollientium frequentius injectorum virtus esse consuevit. Maxime cetero in hac inflammationis specie lenia alvum laxantia, ex tamarindis, cremore tartari, manna, in sero lactis solutis, tinctura rhabarbari aquosa, petita remedia, tum depositam ad intestina copiosam et acriorem bilem prompte expellunt; tum ipsam morbi solutionem per choledochum ductum sollicitant; atque majorem, quam in quavis fere alia inflammatione, opem conciliant. Interea potius non quidem copiosi, aut frigidiores; ex sero lactis, aut aqua cum oxymelle et nitro, frequentius ingerendi sunt. Si per sudorem terminari morbus videatur; tunc haustus salinus, cum refracta tartari emetici dosi, atque sambuci infusum cum oxymelle indicabitur.

Aliam in hepatitide methodum felicissima *Indiae Orientalis*, in endemico sibi morbo, experientia confirmat: ubi *mercurii* tum internae, tum exterius adhibiti usus, non minus quam apud Europaeos, singulari se se effectu commendavit, ac vix evitandam alias in hepate suppurationem dissipasse est visus. Nos quidem has laudes, dubiis interim nequaquam subjectas, propriis augere observationibus nequimus; et, ob tardiores forsitan *mercurii*, in aegrotantibus, nobis, inveterascente jam morbo, oblatis administrationem, tam felici effectu in paucis casibus, ubi communis methodus non suffecerat, fuimus frustrati. Qui vero hanc methodum frequentiori usu comprobata habent; illi, paucis quidem sanguine e vena emisso, ac sub continuata antiphlogisticorum administratione, unguentum mercuriale ipsi dolenti mox loco illinunt, atque simul calomelam interius ita porrigunt; ut sat brevi tempore, quo dolor ut plurimum dispareat, salivatio excitetur. Sed jam secundo, vel tertio die unguentum non dextro amplius, — cui vesicans nunc emplastrum imponunt; sed sinistro hypochondrio illinire sueverunt. Cum vero ex tam praecipiti mercurialium usu in debilioribus

ant nimia salivatio, aut diarrhoea interdum
cedat; cumque praesente simul febre ga-
strico nervosa, majora ex mercurio damna-
nt; hinc alii peruvianum cum isto corticem
utiliter combinari, — alii salivationem his
subjectis evitandam, atque vel ad refra-
ctas mercurii sublimati doses, vel ad solum
allomelam cum cortice, confugiendum esse,
coguerunt.

Hepatitis chronica, eandem ac acuta, sed
accommodatam mali violentiae minori, atque
morbi causis methodum, scarificationes loca-
les, hirudines, vesicantia, rubefacientium mo-
do adhibenda, frequentem evacuantium anti-
phlogisticorum usum, potus subacidus, cum
nitri portione, vel ex sero, aut lacte ebuty-
rato, clysteres, victum vegetabilem ex fru-
tibus horeis maturis, ac interdum leves mer-
curii dulcis doses, aut denique aquas martia-
les sibi exigit.

Abscessus hepatis, si chirurgicam admit-
tere manum videantur; si, ex minori tumoris
mobilitate, ad eorundem cum peritoneo neces-
sariam pro hac operatione, cohaesionem con-
cludere queamus; promptissime, ac priusquam
major jecinoris consumptio locum habeat, ape-
riendi sunt. Cavendum, ne felleae vesiculae

dilatationem incauti pro abscessu declaremus et lethali certe eventu aperianus. Intestinum colon, cum ad lobi hepatis dextri limbum inferiorem abscessus haesisset, a Chirurgo, profundam nimis sectionem instituende, incisione non parva laesum fuisse in cadavere conspeximus. Apertus vero hepatis abscessus, ad artis Chirurgicae leges, inprimis recta corporis positione, ac injectionibus repurgandus, et solícite, sub frequenti corticis peruviani, usu, consolidandus est.

Quae in scirrho ac induratione hepatis facienda supersint: ex aliis patebunt.

O R D. I V. G E N. V I.

S P L E N I T I S.

251. **I**ncomprehensum Physiologis viscus Lienis natur.
 in minoribus, cum aegrotat, involvitur te-
 boris, *Lien*. Hujus quidem positio exten-
 sio, nexus, ac singularis inter diaphragma,
 ventriculum, colon intestinum, costarum ar-
 cibus, renemque altiore, peritoneo licet di-
 stans, occultatio, — nec minus hypotheses,
 quas hac de particula sibi scholae permise-
 runt, fecere: ut non modo varia illarum par-
 tum mala; sed et mentis ipsius aberrationes
 varias, et morbos fere omnes, quos ab *atra*
condam biles derivavit antiquitas, inson-
 nam mox *splenem* rejicerent. Variis interim
 hoc spongiosum viscus affectibus exponi-
 tur, atque nunc periodico quasi fluxu ac re-
 fluxu, aliorum fere morborum imperio, tur-
 gescit et subsidet; nunc volumine, quod apud

Insubros endemicum est, sine manifesto sub-
strantiae infarctu, insigniter augetur, ac saepe
prolabitur; nunc duriores ac callosas, aliquando
feresaxeas, aut osseas quasi compagem, vel tumentem,
vel in minus volumen contractam assumit; nunc vero,
quod rarius contigisse, tum aliis, tum nobis ipsis per-
spectum est, *inflammatur*.

Symptomata

§. 252. Haec lienis inflammatio, *splenitis* vocata, cum hepatitide (§§. 245. 247.) quamplurimum convenit, ac iisdem fere signis, sub hypochondrio sinistro urgentibus cognoscitur. Occurrunt vero hic febris cum horrore frequenter invadens, calor continuus, interdum remittens; sitis magna, et anxietas: dolor sub hypochondrio, ab attactu et sub inspiratione auctus, ad humerum mammam et claviculam facile extensus, nunc acutissimus, nunc obtusus, costarum spirularum limbum plerumque excedens; dyspnoea; aliquando, superiori nempe lienis parte diaphragma simul inflammante, irritante, tussis ac singultus; decubitus in *sinistrum* — aut interdum, ex aucta visceris vicino stomacho incumbens gravitate, ac inflammatione huic ipsi communicata, in *dextrum*

itus molestus, nausea continua, vomituritio, aut vomitus copiosus, biliosus, subcruentus; alias vero, et inflammata lienis parte inferiore, quasi renis sinistri dolor; obstructio alvi certinax, et aliquando tumor sat manifestus, lienis, inconstantem licet, fornem retinens, et ponderosus.

§. 253. Causae vix non eadem, ac quas Causae gastritidem (§. 235.) enteritidem (§. 242.) et hepatis inflammationem (§. 248.) inducere diximus, *splenitidem*, licet raro satis, prodigenerant. Ipsius hepatis, ventriculi, diaphragmatis, pancreatis, coli intestini, ac peritonaei inflammationis, ad splenem subinde diuergunt, mirumque esse dicamus, interceptum toties cruoris ex liene ad hepar fluxum, ac tam frequentem sanguinis in illo remorem, inflammationem non saepius in splene excitare.

§. 254. Splenitis fere eosdem cum hepaticide (§. 249.) exitus, eademque pericula agnoscit. Vidimus eandem cum urinarum copiosissimo fluxu, et cum facta in oculos metastasi feliciter solutam. Universi corporis odor, atque hemorrhoidum fluxus meliorem

Prognosis.

Resolutio.

morbi dissipationem promittit. Vomitus cruentum, et atrum, hoc in morbo criticum non observavimus.

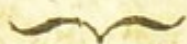
Suppuratio. *Suppuratio* lienis per signa (§. 128.) cognoscenda, eodem fere, ac in hepatitide (§. 249.) modo succedit, ac purulenta materies nunc viscustotum exedit; nunc ad stomachum, cum vomitu purulento, sanguineo; nunc ad colon intestinum, cum diarrhoea ac *fluxu splenico*; nunc ad pectus, pulmonemque ipsum, cum phthiseos purulentae signis, aut in cavum abdominis depletur; vel adhaerente peritoneo liene, hoc ipso corrosa, ad musculos abdominales, dorsales, lumbales, ad renem ipsum sibi vias parat; ac, nisi cito consolidetur abscessus, cum *tabe splenica* terminatur.

Induratio. De lienis ex inflammationibus *induratione*, ac *scirrho*, vix non omnia, quae de simili hepatis affectu dicta sunt (§. 249.), merentur referri.

Cura. §. 255. Nec aliam sibi splenitis medendi methodum, quam quae pro hepatitide exposita fuit (§. 250.), sibi exposulat.

O R D. I V. G E N. V I I.

N E P H R I T I S.

256. **Q**UI accerrimum humani corporis Infrequentia
 quorum secerunt, et non exiguo vasorum morbi.
 corde non adeo distantium systemate instruc-
 ssunt, *renes*; si, calculorum in eosdem ef-
 ctus excipiantur; rarius forte, quam ipse
 m (§. 251.), *inflammatione* corripuntur.
 ix igitur, ex propria experientia, aut *senio-*
bus hunc morbum, aut *viris*, quam *junio-*
bus, aut *foeminis* frequentiores esse, sub
 tta exceptione, confirmare audemus. Insi-
 ces quidem in renum regione dolores, in-
 mmatoriis signis non immunes, aetatem,
 xum quemcunque non raro divexant; sed
 ll rheumatica musculorum lumbalium, liga-
 entorum intervertebraliū affectio; vel ip-
 us medullae spinalis inflammatio (§. 141.),
 ll coli nonnunquam intestini prope

renes decurrentis incendium (§. 240.); vel demum violentior ac diuturnus his in partibus spasmus, pro istorum inflammatione non raro imposuit. Quodsi vero hic diagnosis error, *renal*is inflammationis non parum demat frequentiae; ejusdem tamen aliquid occultae hoc in viscere *suppurationis* restitunt historiae: ut non difficilis haec utriusque erroris accasio, doctrinae hoc de morbo dignitatem abunde testetur.

Definitio.

§. 257. *Renis* igitur *inflammatio*, vel *Nephritis* est affectio ut plurimum febrilis, cum dolore hujus partis nunc atdente, acuto, nunc obtuso, pulsante, versus vecicam oblique descendente; cum lotii nunc spastici, nunc rubicundi, nunc puriformis excretionis frequentia, saepe pauca; aut secretionis urinalis totali ad *renes* suppressione; ut plurimum cum nausea, vomitione, vomitu, aut colico cruciatu; saepe cum cruris stupore, ac testiculi dolore vel retractione incedens.

Symptomata

§. 258. Rarius *ren* uterque primum, frequentius dextro, sinister, ac loco quidem hic ultimus quidquam altiori ac posteriori inflammatur. Nunc vero febris hanc affectio-

nem

em praecedit; nunc sequitur dolorem profundum, ardentem, pulsatilem in parte suprema et postica abdominis, fere ad ultimae dorsae vertebrae, et quatuor priorum lumborum confinia, ante duas postremas ex costis parvis, ad trium circiter digitorum transversorum distansiam a spina. Ab initio quidem hic dolor obtusus magis, ac tendens, prelorensque, — dein vero, ardens, acutus ac lancinans, saepe per uretherum decursum, usque ad vesicam, aut per vasa spermatica per inguen in testem, tunc facile retractum, oculari visus, observatur. Tum ipsius vero testiculi dolor ac retractio, tum cruris stultor, aut spasmus et tensio, in alia vix, quam quae per calculos inducitur, inflammatione occurrunt. Sub hac vero renis affectione mox frequens lotii deponendi stimulus a pauca licet, eaque vel flammea, aut profunde rubra, vel sanguine soluto mista, vel puriformi, vel, majori sub malo, decolori et prorsus aquosa urina excitatur. Sub maximo morbi augmento, ac si ren uterque inflammatione urgeat, haec *dysuria renalis* convertitur in totalem secretionis urinalis abolitionem: et quocunque per has vias expellendum fuisset lixivium; hoc a sanguine separari prae-

peditur. Atqui tum ex hoc ipso, tum ex cognito nervorum, qui renem adeunt, cum illis stomachi, intestinorum nexu, nascuntur mox ructus copiosi, nausea, vomituritio, vomitus, flatuum copia, anxietas, doloresque colici, aut ad anum tenesmus, obstructio, ac dimidii fere ventris ex parte affecta, vel totius abdominis intumescencia. Si vero ad pelvim renalem a calculosa materia irritatio fiat; ob eundem nervorum nexum, dolor, retractione testiculi; aut, compressis a tumente rene nervis tum *psoam* muscolum, tum crura ipsum petentibus, istius stupor, torpor, dolensque spasmus, aut oedema, inducitur. Interea lumbi carent, ab attactu vel et a solo lecti calore acutius dolent; neque pedibus aegrotans incedere potest; ac decubitus in aliam partem, quam in dorsum, per augmentum doloris in latus affectum, et per intolerabilem in adversam partem aut in ventrem procumbenti sensum, praepeditur. Licet vero insignes, ut in *lumbagine*, dolores lumbos divexent; aegrotus tamen antrorsum flexus, sine dolore notabile truncum erigere ut plurimum potest. Nec coetera hoc in morbo febris acutae signa desunt; et cum intensior inflammatio urget: tam universi corporis

terror, quam anxietas, praecordiorum con-
sectio, et convulsio, extremitatum frigus,
sapor viscidus, delirium, lypothymiae aegro-
tatem affigunt. Pulsus hoc in affectu ab
initio plenus, ac vibrans observatur; crescen-
tius vero dolere ac spasmo, contrahitur et
tremulis, durus, ac intermittens comparet: quin
tanta diversa pulsus ac doloris ratione, in-
flammationis ad sedem vel in pelvi, vel in
substantia renis, concludere tuto valeamus.

§. 259. Aliarum inflammationum adin- Divisio.
dicationem; *Nephritis* nunc *phlegmonosam* habere
naturam, nunc *erysipelaceam* agnoscere indo-
bitum videtur. Ab *epidemico* influxu, nisi rheu-
matico, sat liberi renes observantur; febrisque
hanc inflammationem concomitans, vix alium,
quam inflammatorium assumere characterem
consuevit. Interim vel *primaria* hoc viscus;
vel, frequentius certe, *secundaria*, et a
ulceribus renalibus, aut ab arenosa materia pen-
nante inflammatione laborat. De *occulta* in-
flammatione jam injecta est mentio
(§. 256.), atque haec ipsa ad *chronicas* sae-
pius pertinere, et cum lumborum, colicisque
doloribus confundi videtur.

Causae.

§. 260. Plures certe, quam quae raro; rem *Nephritidem* revera inducunt, a Medicis numerantur causae. Potissimae interim ex istis sunt tum illae, quae et aliarum partium inflammationes inducunt (§. 125.): imprimis lapsus, ictus in regionem lumbalem, concussio, contusio violentior, vulnus; forsitan vehemens ac in longum continuata equitatio validior nixus incurvato trunco ad grave pondus elevandum susceptus, refrigeratio dorsum lumborum sudore praegresso madentium acrerheumaticum, arthriticum, metasticum, tum illae, quae in renem potentius agunt: ut spasmus diuturnus, cantharides, melise majalis, balsamorum variorum interius adhibitorum abusus; vicini peritonaei, lienis, hepatis, aut coli intestini inflammatio, abscessus vertebrae caries, costae vicinoris fractura imprimis vero calculorum hispidorum, acutiorum, asperorum; aut mole irritantium in rene, urethere collectio, accedente, sub aliquo plethora, rudiori corporis concussione; forsitan et urinae ad vesicam diuturna retentio.

Prognosis.

§. 261. Quae maturo satis consilio tractatur Nephritis primaria; ea, nisi insigni mox impetu ren unus, aut quod facile c

insensum accidit, uterque sat valide obrua- Resolutio.
 ; prognosin tam funestam vix admittit.
 ae vero ex *calculis* originem nanciscitur:
 vel nunquam, vel non sine funestae reci-
 ae curatur periculo. Aquosae mictiones
 ppurae, ac pelluentes, aegrae morbum se-
 mi indicant; quibus vero, sub cedente fe-
 ss impetu, sine inceptae jam suppurationis
 mis, urinae prodeunt multae, et crassae,
 tum quasi *coffeanum* dilutiorem referentes;
 lactescentes, cum sedimento puriformi,
 ex fundum petente, copioso; illis per ipsas,
 ilbus morbus residet, vias judicatio con-
 ggit. Sat largus haemorrhoidum fluxus, aut
 cor aequalis, copiosus, et calidus oppor-
 no tempore prorumpens, non minora hic
 ondent auxilia.

Facilis quidem hoc in morbo, vel non Suppuratio
 vertente aegroto, in *suppurationem* est tran-
 sis. Hanc tamen, post nephritidem ma-
 festam, ex signis (§. 128.) cognoscimus:
 immodo, nec ob solum in urinis, copiosum
 et, ac puri simillimum foetidumque sedi-
 mentum ad illam praepostere concludamus;
 e: ob hujus absentiam materiae, renis exul-
 tationem pro certo deesse affirmemus. Pus
 idem ad hoc viscus collectum, facilius,

quam ex alio, tum pondere proprio per urethras delabatur; tum urinarum flumine, vix genitum, abluatur: quo fit, ut per annos interdum sine febris hecticae a resorpto puriformi valdopere incensae symptomatis, hic fluxus continuet. Sed aliarum saepe partium puriformem renes ex longinquo suscipiunt, expelluntque materiam; vel ipsimet chronice interdum laborare phlogosi ac, sine exulceratione, puriformem humorem (§§. 128. 159.) quod in vesica urinali frequenter contingit (§. 265.), secernere observantur: vel demum puriformis ille liquor, aut pus ipsum, uretheribus, vesica, aut prostata glandula scaturivit; ac, urinis commixtum, praegrossos forte lumborum dolores, inductae renem suppurationis, nec intimiori albescentis materiae cum lotio miscela, nec majoris illius visciditate comprobandae, injuste accusat. Verae autem hujus visceris vomicae sine puris in urina vestigio, ex pathologicorum constant sectionum historia. Casus ad nos obvenit, in quo, licet ren utique suppuratus fuisset; fuerunt tamen et ipsa vesica et prostata non exiguo ulcere, scirrhisque ossa sessa. Atqui cum nulla Nephritidis praeviserent symptomata: de solo vesicae morbo

per rectum non minus intestinum quam per urethram explotato; — de renis vero suppuratione nequaquam cogitavimus. Interim minus ipsum acrius, ex rene in vesicam destillans, hanc ipsam irritare, ad spasmodicas contractiones invitare, morbique hic loci priariam sedem mentiri, — aut, quod observatione constat, in solidiorem massam coire, pro calculo cystide incluso imponere possit.

Ad plura hinc, aut saltem fida magis suppurationis renalis signa simul attendendum est; quo certe pertinent: indubia praegressae nephritidis diagnosis; signorum resolutionis benignae defectus; doloris, febrisque moderatio; sed prioris ex brevi intervallo in pulcritudinem transitus, et aegrotante pronum in ventrem decumbere jusso, atque interdum alterum latus, ut sublimis sit affectae pars situs, posito, suspensi veluti ponderis sensus, cum horrore doloribus interpolato, febre lenta sine ordine decurrente, ac tabis pululentae symptomatis. Alias sat manifestus fluctuans renalis vomicae ad lumbos tumor, ut indicans abscessum oedema; difficillas urinae adaucta, vel demum ejusdem, vix descriptae, interdum cum insigni foetore, urulenta excretio.

Ipsa vero haec *renalis vomica*, pro vastitate, quam occupat, sede, partiumque vicinarum aut majori, aut minori resistentia, nunc totam renis substantiam, ut ejusdem, praeter extimam visceris membranam aut saccum in cadavere nihil reperitur, consumit; nunc vero non in ipsius modo renis pelvim; sed *exterius* disrupta, in laxa et cellulosa musculorum lumbalium, cruralium internorum interstitia; — eroso autem ad *interiora* peritonaeo cum ipsis morbose concreto, in hepatis, lienem, vel, ut nuper et nos experti sumus, in ipsum colon intestinum, ac per anum, cum urina depletur. In primo casu scilicet lotium cum pure, ac interdum cum calculum excernitur; et ulcus, ob impuram ac fistulosam naturam, difficillimae, aut nullius curationis, per gangraenam tunc facile terminandum, cum vertebrarum nonnunquam carie, relinquitur. Alias tamen fistula cum suppurato rene, donec omnis consumatur, correspondens, uretheris quasi vices agit; ac per multum tempus, sine vitae dispendio aperta servatur. Ad *exteriora* quidem eundem renis abscessum apertum fuisse, ac cum urina purulenta calculum evacuasse; — sed brevi tempore *colon* etiam *intestinum* perforasse

urinam purulentam, cum flatibus et excrementis, non modo per anum, sed per externum quoque ad lumbos et ilia ulcus exallisse, compertum habemus. Interdum vel a puro, vel a pure crassiori, vel a sanguinis grumo, vel a fecibus, aliisque *ulceris animalis* ostio; nova mox febris, et acutissima *Nephritidis* iterum, iterumque excitantur symptomata; donec, restituto puris effluxu, cum brevi haec ipsa solatio dispareant.

Rarus, ut aliarum inflammationum, sic *Scirrhus Nephritidis*, in *scirrhum* est transitus: et ex quacunque hic demum causa oritur; non nequens certe in homine morbus est. Intermittit si absque resolutionis, aut suppurationis signis, durities hoc in viscere, ad tactum manifesta, sed indolens, supersit; si aegrotanti ex vacuo ventris loco veluti quidpiam pendere videatur, et stupor coxendicum, et impotentia cruris aut claudicatio adsit, minutaque pauciora, et reliquo corporis habitu aequa inter cutem laborantibus maxime similes existat; tunc de latente ad renem scirrhus, cui ad insigne volumen increvisse visus est, non dubium manet.

Funestissimus *Nephritidis* per *gangraenae* Gangraena. exitus, ex signis alibi (§. 130.) allatis

pernoscendus est, atque tum ex febris praegressae violentia, tum ex virium vitalium extrema dejectione, animi deliquiis, sudore frigido, pulsu exilissimo, admodum frequentique et intermittente, subitanea dolorum remissione, deliriis, singultu, vomitu continuo, atque vel perfecta urinae suppressione; vel lotii putridissimi, nigricantis, lividisque carunculis foedi excretionem, patebit.

Cura.

§. 262. *Nephritis* non alia, quam coeterrae inflammationes, methodo (§. 133.) curanda est; interim a cantharidum applicatione abstinere jubet cognita et irritans istorum in renes, nec camphora quidem praecavenda satis, acurio. Suspecta quoque ac, in majori dosi porrecta, noxia salina, et diuretica quaevis remedia sunt, quibus urinae, vel sanis interdum sensibilis acredo augetur, ac irritabilis inflammati renis substantia quammaxime stimulatur. Longior adeo a cibis abstinencia, nisi potus quodammodo suppleat, cum damno conjungitur; ac ipsae, quae bibuntur aquae fere tepidae magis, quam frigidae, ac divisae quodammodo hausibus assumantur oportet. Ipse adeo lecti calor, et continuus in dorsum decubitus, ab aegrotante, in quantum

licet, evitari debent. Clysteres, quam vis maxime necessarii, quod intestinorum in vicinum renem facile compressionem augere queant, si ad *sinistrum* inflammatio haereat: non nisi pauca quantitate, ex oleo inprimis tepido, frequentius injiciendi sunt. Nec minus lenia, quae sine stimulo alvum evacuent, remedia, ex manna potissimum, aut oleo, indicantur. Vomitus symptomaticum emulsionem arabicam, potuque tepido moderari in-
debet.

Maximum igitur ex venaesectione pro violentia morbi frequentius repetenda, subsidium est. Sed post illam, scarificatio sat profunda et cucurbitulae ad lumbos sat multae, — nec minus, si forte suppressus haemorrhoidum, aut menstrui fluxus subfuerit, hiudines circa anum aut pudenda adhibendae sunt. Coeterum et lumbi linimento volatili, aut oleo frequenter, ac sine impetu illi-
niendi sunt. Si primis jam morbi initiis huic morbo, a calculosa materia non oriundo, melalem adhibendi foret occasio: a prima venaesectione fomenta frigida meliori appo-
nerentur lumbis consilio; sed rarius aut tam cito hoc petitur, aut morbi tam clara est diagnosi: istoque jam quidquam prove-

cto, tepidae magis ex emollientibus fomentationes, aut semicupium praesentem jam ac fortio rem spasmum moderare queunt. Interea medicamenta ex demulcentibus, emulsione arabica, decocto hordei, vel radicibus saponariae, salep, cum melle, minime vero ex nitro, quod in parvis dosibus nil prodesse, in magnis vero nocere observatur, petenda sunt.

Opii usum, nisi post dissipatam venae-sectionibus inflammationem, ac sub reliqua sensibilitate nimia, in vera quidem aut *idiopathica Nephritide*, rejicimus. In illa vero, quae ex *calculis* originem duxit, opiata sub circumstantiis alibi exponendis, non raro locum habebunt.

Cum vero *suppurationis* in rene signa (§§. 128. 261.) comparent; tunc suspensa secundum regulas alibi (§. 134.) expositas, antiphlogistica methodo, maturationis opus solícite per cataplasmata ac fomenta emollientia promovendum est. In pelvem renalem depleri vomica, optare quidem, sed per artem praestare non possumus. Quodsi vero hoc ipsum a natura auxilium obtineri non queat; tunc sat manifesto, renis pure turgentis, in loco *Nephrotomiae* instituenda operatio

ec ulcus profundum, ad chirurgicae artis ca-
cellas, deplendum, detergentum, consolidan-
um erit. Nihil quidem hic temere praecipi-
andum esse, concedimus lubenter; sed, nisi
prompta satis hic sectio aegrotantem salvet;
quid a cunctatione auxilii esse queat, nequa-
quam perspicimus. Ex spontanea in abdo-
men, viscus aliud; nisi colon in rarissimis,
ut videtur, casibus excipiendum sit; aut in
musculorum interstitia, vomicae apertura,
mors, licet interdum tarda, vix tamen non
ubique (§. 261.) certa expectanda est.

In casu exeuntis cum lotio a renibus pu-
ss, praeter nutrientem magis victum, sub-
idia ex lacte asinino, vel alio recenter mul-
to, ex decoctis mucilaginosi cum melle edul-
corandis, tum ex cortice peruviano, aqua
calcis, selterana, vel simili, interdum etiam
martiali, petenda sunt. Balsamicorum, in re-
tes potentior, actio, saepe suspecta, et cum
febris urget, noxia est. Extractum myrrhae
liquosum, cum illo corticis ac parva balsami
copaivae portione, sub febris defectu, ten-
tare licebit.

In renum *scirrho*, aut gangraena, quod
commendare possimus remedium, in deside-
riis est.

O R D. I V. G E N. V I I I.

C Y S T I T I S.

Varia cyst.
uar.

§. 263. **C**analium ex renibus ad vesicam ducentium morbi non satis quidem noti ac perspecti sunt; eosdem tamen et dilatari nimis, et obturari, inflammari, suppurare, ac demum disrumpi posse, cadaverum sectiones docuerunt. Facilis vero inflammationis ex rene per uretherem ad vesicam, vel ex hac, ad illum via est. Sed propria non raro sensibilissimum illud urinae receptaculum inflammatio tenet: ac licet aliorum haec ipsa morborum frequentius, *symptoma*, ac *erysipelae* tunc plerumque naturae esse deprehendatur; est tamen, ubi et *primaria*, ac interdum *phlegmonosa* hoc viscus inflammatione corripiatur: et quemadmodum uterque morbus *acutissimam* frequenter affectionem sistit; sic et *chronicam* non raro, ad internam plerumque superficiem limitatam, phlogosin vesicae ostendit.

§. 264. *Cystitis* huic inflammationi (§. Definitio.
 33.) nomen est: ac ista potissimum in fe-
 bre, lancinante ac ut plurimum profundo in
 hypogastrica regione, vel in pelvi dolore,
 impetu mingendi, desidendi pressorio, acute
 urgente, saepe vano; — interdum simul
 cum tumore attactum fugiende, ac in frequenti
 vomitu incitamento consistit.

§. 265. Praeter pèdissequa inflammatio- Symptomata
 nem symptomata (§. 124), in *Cystitide*
 occurrunt et alia: quae, pro varia inflammati-
 onis ad vesicam sede ac febris natura, non
 semper inter se differe observantur. Est vero
 vel per totum hoc viscus, vix tamen ab
 initio morbi principio, dispersa; vel ejusdem
 loco partem, aut lateralem, aut antero-
 posteriorem, aut superiorem seu fun-
 dam, aut infimam denique seu cervicem
 occupat. Quae ad latera vesicam paulo
 profundius adoritur inflammatio; illa, ure-
 thrum per illius membranas oblique descen-
 dentium ostia occludens, praeter ardorem ac
 doorem vesicae, lotium ab ista vel ex par-
 te vel omne avertit; ac in urethere obtu-
 sione, urinis, prout aliquoties in cadaveribus
 observatum ob causas factum esse vidimus, ad in-

testini tenuis crassitiem distento, dolores oblique ad renem ascendentes, ac interdum cum manifesto hujus ductus tumore incedentes, — nec minora ad ipsum renem, plenitudinis, distentionis, irritationis symptomata producit. Ubi utroque haec latere contingunt, tunc, sub vacua protinus vesica, mox omnium renum abolebitur officium; ac cita, ex stagnante in uretheribus renumque pelvi urina, aut illorum disruptio, aut lethalis sequetur gangraena. Si anteriorem magis vesicae parietem inflammatio investiat; tunc ad pubem durities, dolor maxime, et ab attactu vehemente urgebit; ad posteriorem vero partem haerens affectio, in *foeminis* quidem, inflammatio insimul uteri leviora symptomata, — in *viris*, ad *Rectum* magis intestinum, compressionem, alvi obstructionem ac tenesmum, aut haemorrhoidalium vasorum tensionem, pulsationem, et acutos dolores causabit. Inflamata ad fundum vesica, vix quidem magna, qua parte inflammatur, ad expellendam urinam contractio expectari potest; sed ob imminutam cystidis capacitatem, ac summam totius visceris irritabilitatem, continuus, vel a paucissimo lotio, ad mingendum nisus, — et nisi consensualis ac spasmodi

in cervicis id impediatur contractio, citior
esset excretio est. Ad collum vesicae, ut
eae pars cassior et causis inflammationis
maxime exposita observatur, haerente mor-
bo ad perinaei regionem summi certe dolo-
ris sensatio figetur, atque ex urina illico
expressa, tumor ille ovalis ac oblongus ex
ipso abdomine, magnis, quam in quocunque
casu cystitidis casu, assurget; nec minus ad
rectum intestinum, instituta per digitum
exploratione, tumor a pressione dolens, a
quo fecum per moram induratarum excre-
ta praepeditur, ac tenesmus inducitur, pa-
tiunt; atque instrumento per urethram im-
misso, sub immani cruciatu, in vesicam ne-
gigitur introductio.

Interim quantumvis haec symptomatum
in cystitide, ob variam inflammationis sedem,
diversitas, sub initio morbi evidentior appa-
ret; sub ejusdem tamen incremento ac di-
latactione majori, vix non omnia conspirant,
nam immenso ad hypogastrium, pelvim
totum, lumbos, uretheres, perinaeum, anum,
tunc colem ipsum cruciatu ac ardore, in
impetuo mingendi, hos dolores insigniter
desperante conatu, urinarum difficillima,
eademque penitus intercepta excretio-

ne, in abdominis tensione, dolore quasi colico, ructibus continuis, nausea, vomitione, vomitu bilioso, aeruginoso, singultu, jactatione continua, deliriis, vigiliis, sopore et convulsionibus consistunt. Mitior interim *superficialis* ac interna vesicae, *erysipelacea* ut plurimum, phlogosis est, atque per menses non raro extenditur. Cum vero, sub majori vesicae morbo, urina aut flammea, aut tenuis, aquosa protinus, ac spastica expellatur sub mitioribus circumstantiis quamplurimum albicantis, aut subflavae, *tenacissimae*, puriformis, foetidaeque materiae cum urinis excernitur. Febris vero, quae primo in casu vehementius, et cum pulso duro, frequenti pleno, sub finem contracto ac parvo, vel maxime urget; in altero mitior, ac interdum vix conspicua observatur.

CAUSAE.

§. 266. Causae *Cystitidis*, cum generalibus inflammationum causis (§. 125.), in primis vero cum illis *Nephritidis* (§. 260.) conveniunt, ac frequentissime ex calculorum aut arenarum hoc in cavo degentium irritatione derivandae sunt. Altera vesicam ac phlogoses non raro disponens causa, menstruum, haemorrhoidum suppressio aut aberratio.

oo, ac plethora quaevis localis est, equita-
oone, vectione, concussione corporis ad haec
cca invitata. Huc etiam spectant partium ve-
ccae vicinarum, correspondentium, renum
illicet, uretherum, urethrae, vaginae, peri-
aei, prostatae glandulae, vesicularum semi-
allium, uteri, intestini Recti, Coli, perito-
aei inflammatio, suppuratio, ulcus; ossium
ubis fractura, sectio, caries; contusio, ictus,
ppus in corpus durum, perinaeo illidens,
ernia vesicae, aut vulnera, laceratio sub sec-
oone, extractione calculi, praesertim majo-
ss, inflicta; compressio fortis, sub difficili
artu, a capite foetus, aut a vecte in vesicae
artem, inprimis ad collum, aut urethram
ecta; mictus cruentus, blennorrhoea, fluor
ibus praepostere suppressa; acre quodcun-
ue, scabiosum, venereum, blennorrhoeicum,
dcerosum, herpeticum, metastaticum, ery-
ppelaceum, maxime vero rheumaticum, ad
eesicam depositum, vel cantharidum exteri-
ss, interius, adhibitarum, aut diureticorum
cerium abusus; spasmi vesicae diuturni, ma-
nnisque doloribus stipati; catheterum, cereo-
um repetita nimis ac imprudens applicatio,
diuturna urinae retentio, etc.

Prognosis.

§. 267. Periculosissimus *Cystitis* morbus est, atque ob sensilissimam ac membranosam vesicae, — putrescentem vero retenti liquidi naturam, in illius paralysin, aut gangraenam, sub signis (§§. 132. 261.) expositis, promptissime terminatur. Solvitur hic morbus, nisi perpetua ex calculis irritatione augmentata, haerente ad prostatam, urethram, obstaculo

Resolutio.

alibi considerando, nutritus, *Nephritidis* admodum instar (§. 261.), per urinam multam, purioris formem, quae albam ac levem, tenacissimam interdum, subsidentiam habet, ac per sudorem profusum, aequalem, vaporosum. Solet autem saepe repente inflammatio solvi erysipelate juxta cutis superficiem oborto, et permanente: sub quibus vesicae tumor subsidet, haec ipsa mollescit, febris imminuitur, atque excrementis exitus patet. Quamvis vero si inflammatio sat benigne resolvatur; saepe tamen aliquis per longum tempus vesicae tumor, cum incontinentia lotii, aut saltem cum aliqua urinam diutius retinendi impotentia, relinquitur.

Suppuratio.

Sub conditionibus (§§. 128. 261.) expositis, in vesicae quoque inflammationibus, gangrenâ licet raro, *suppuratio* contingit. Haec vero ad maturitatem provecta, easdem

ree, ac de *metritide* dictum est (§. 227.);
as legit; atque, nisi per urethram absces-
si depleatur; flebili certe eventu, vel ad in-
stinum rectum (§. 243.) vel ad perinae-
m, ad uterum ipsum (§. 227.), ad peri-
maeum, viscera varia, sub inflammatione
um vesica concreta, ac demum, cum cita
orte, in ipsum abdominis, pelvisque cavum
eeritur. Quodsi puriformis cum urina ma-
ries ex urethra excerni observetur; cum
occe idem sub simplici non minus *renum* (§.
11.), quam ipsius *vesicae* phlogosi (§.
55.), contingere, atque non raro ex *pro-*
statae, aut *vesicularum seminalium* abscessu
ss verum cum lotio praeterfluente commi-
teri queat; non parva saepe medentes diffi-
cultas in diagnosi premit: ac eosdem, sine
maegressorum symptomatum accuratissimo
amine, in graves non raro errores conjecis-
est visa. Per menses, ex rheumatico in
ssicam deposito acri, ex chronica hujus vi-
eris, saepe haemorrhoidali, phlogosi, ac
ssicae quasi *coryza*, aut *catharrho* inflamma-
rio, similimam puri, eamque tenacem ma-
tiam, sine latentis exulcerationis periculo,
um urinis effluxisse conspeximus. Prostatae
idem, urethraeque abscessus, continuo aut

saltem sine nixu ad mingendum, per hanc ipsam destillare, — illos vesicae, non nisi cum lotio purulenta excernere dictum est. Sed vidimus tum prostatae, tum vesicae conjunctas in eodem subjecto suppurationes; atque saepe vesica, ad servicem inaequali tumore obsessa, perfecte quidem claudi non potest: unde, licet illa purulentum necdum humorem fundat; cum eo tamen ex prostatae abscessu veniente, in suo per urethrae transitu urina misceri, ac pro vesicali progrediente, falso quidam argumento, declarari potest. Interim si, post superatam nephritidem, tormentum ingens in pectine pelvisque cavo, in uno eodemque loco, cum dysuria continua, ac difficultate mingendi, aut cum incontinentia urinae observetur; si purulenta ac foetida materies, sub manifesta lentaque febricula et corporis macie (§. 128.) per longum tempus excernatur; si facta per anum, aut per vaginam exploratione, ad unum eundemque vesicae locum, dolor ardens ac intolerabilis a digiti pressione observetur tunc dirissimae tandem affectionis sat certa habetur diagnosis.

Scirrhus.

Indurationes atque callositates ad vesicam, maxime vero ad ejus cervicem, copiose

Medicorum observationes testantur: quae
aut non raro ex aliis chronicisque causis pro-
cellulant; sic et ex inflammationibus, ma-
ne lentis, et specifico acri excitatis suam
frequenter originem sumunt. In hunc ve-
sistatum *Cystitidem* abiisse, praeter signa
suis exitus communia (§. 129.), docet tum
per tactus, aut instituta per anum, vagi-
nam exploratio; tum pondus ingratum ad
perinaeum, ac functionis in viscere, quae
suscipienda, retinenda, et expellenda uri-
nae consistit, laesio, pro varia indurationis
modi atque extensione, diversa. Ad immen-
sam subinde molem vesica, parietibus suis
adque densitate atque duritie auctis, incre-
uisse, ac ad umbilicum fere usque extensa,
in foemina pro uteri scirrho expertis in ar-
tibus viris imposuerit (§. 225.), conspecta est.
totam, quae pubem respicit, seu ante-
riorem vesicae partem, callositatem longe
pelvi prominentem latamque observavi-
mus: quo sub partiali hujus visceris affectu,
et reliquum ex vesica sanumque est, non
testatur non a contento lotio in diversam a
naturali formam et locum extendi, in suscep-
tione evacuatione, aut retentione liquidi dif-
ficultatem experiri, ac viscinas partes in di-

versos sensus agere. Ex eodem induratae cervicis vitio, urinae nunc retineri; nunc sine voluntate emitti; nunc vero utroque morbo simul, atque non sine maxima vesicae extensione, atque paralysis periculo, aegrotantes laborare conspiciamus.

Gangraena.

Gangraenam ad vesicam lethalem producat signa tum generalia (§. 130.), tum illa, quae in *nephritide* instantem ex sphacelo mortem indicare dicta sunt (§. 267.). Sub flebilissimo hoc rerum statu, urinae, per totum inflammationis decursum suppressae, interdum sine difficultate fluunt, ac imperitis, sub quorumvis dolorum cessatione, spem vitae erigunt, post breve tempus certissima morte delendam.

Cura.

§. 268. Quae ad *reuum* inflammationem curandam proposita fuerunt (§. 262.); ea in *Cystide* vix non omnia in usum trahi queunt. Major tamen hirudinum numerosarum, perinaeo, pudendis, post factas generales sanguinis emissiones, applicitarum hic actio esse consuevit. Post ista, sub morbo necdum provento, frigida potius, quam calida prosunt fomenta, quo loco dolor urget admovenda. Sub majori vero inflammationis

tensitate, illa quae potenter relaxant, balnea, fomentationes emollientes, potissimum applicantur. Clysteres oleosi, mucilaginosi hoc in morbo perutiles sunt; sed cum ad anteriorem vesica partem ex inflammatione attingeat: non sine doloris augmento, aut etiam non sine difficultate injicientur illi, nisi aegrotante in genua e cubitos reclinato hoc minus suscipiatur. *Opio* nec hoc in morbo, ubi maximo licet cruciatu, priusquam pars major inflammationis abacta sit, locus esse potest. Tunc vero, si vel a *calculo*, vel a graviore *spasmo* dolor provocetur ac pendeat: extracturae thebeicae portio vel ano commissa, vel cum emulsione arabica porrecta similis indicabitur. Nec minus reliqua post cystitis idem vesicae *sensibilitas morbosa*, quod de intestinorum hoc affectu post enteritidem dictum est (§. 244.), opium subinde postulabit.

Cum vero urinae hoc in morbo suppressio, ejusdem licet effectus, causam tamen inflammationis irritatione sua perpetuo auget, atque summa ex retento lotio; extenditque ad crepaturam; vel perfectam paralyticam usque, vesica, pericula inducat; hinc prius certe in evacuanda quantocytus per cathe-

terem urina versaretur indicatio. Ast vero, nec aditus quidem, ob summam tumentis cervicis constrictionem, specillo esse potest; nec sine summo doloris ac inflammationis augmento, aut sine laesionis ad urethram periculo, in vesicam specillum penetrat.

In *foeminis* quidem facilius quam in *viris*, ob breviorē arduamque minus ad cystitidem in illis viam, tentari haec possunt; sed in istis, facto semel absque impetu, vel tenuiori, cereolo, cathetere, vel flexili musicaque chorda, oleo illinitis, tentamine; si majus huic ipsi obstaculum opponatur: a quovis ulteriori experimento, hic facile nimis fatali, abstinendum, et ad *vesicae punctiōnem* promptissime descendendum est. Quatuor haec viis tentari, atque vel per anum; vel ad perinaeum, vel ad hypogastrium, vel demum, in foeminis, per vaginam ipsam institui potest.

Per *Rectum* quidem intestinum et ad *perinaeum*, haec operatio, quotiescunque vesica lotio plenissima, pelvis cavum, ob molem suam, jam dereliquerit ac fere tota, gravidi adinstar uteri, in abdomen ascenderit; sine successu, quod ratione primum, dein experientia edocti sumus, tentabitur; ac vul-

uis, perfosso tricuspe iucurva intestino, vesicam minime penetrabit. Hinc superectine felicius hoc in casu operationis erit institutus; alias vero brevior certe per *Rectum* ad vesicam via esset; nisi inflammatae in posteriore sui parte, qua cum intestino cohaereret, et qua phlegmonis ut plurimum secessus est, vesicae, — relinquendae in eadem, ac ano canulae, — aut repetendae frequentius operationis difficultates, illi, quae ad purgationem institui potest, operationi saepius praerogativam concedere viderentur. Restituto quodammodo catheteri ad vesicam inflammatae accessu, *injectiones* interum in hanc ipsam commendari nuperrime videmus; sed licet molliantissimas; — ob summam tamen hujus visceris irritabilitatem, ad aquam etiam, quamvis purissimam, quam ad urinam ipsam in sanis adeo hominibus multo majorem, nos eisdem non facile abhibemus; nec potibus; neque urinarum quantitas augeatur, detrahendum esse aliquid cum aliis opinamur, atque plus certe febris ab impetu, ac urinae acrimonia, quam a copia majori timeamus.

Quomodo demum vesicae *abscessus* ac

variae ad anum, peritonaeum *fistulae* tracta debeant; hoc nostri non est hic fusius exponere. Reliquum in vesica *ulcus*, iisdem quam in renibus suppuratis commendavimus remediis (§. 262.), victuve blando et ex lacteis demulcentibus petendo pertractandum est. Quae in *callositate* hujus visceris, ac *scirrho*, ad singula ut plurimum rebelles, tentari queant; haec alibi fucius exponetur.

Inflamm. articulares.

§. 269. De artuum articularumque inflammationibus nunc prout promissimus (§. 137.), ac prout hae QUINTUM phlegmasiarum ORDINEM constituunt, agendum nobis superesset; sed cum pars magna illarum, ex causis *externis* oboriri solita, ad Medicinam minus, quam ad *Chirurgiam* spectare observetur; major vero earum numerus, quae ad illam pertinent, *rheumatismo* ac *arthritidi* submitti debeat: quae ambo genera inflammatoriam quidem, in multis indolem assumere — sed frequentius certe sine febre ac phlegmonoso apparatu incedere, nec non specificam ostendere naturam solent; hinc in alium hujus operis locum nobis ea, quae ex isti

Il nos spectant, — nec minus *Erysipelatis*
considerationem, eo quod hoc *inflammatio-*
nem inter et *exanthemata* limites fere consti-
tuat; ad sequentis libri exordium consulto
reservamus.

FORMULAE MEDICAE.

IN §§. PRAECEDENIBUS CITATAE.

Num. XVIII.

Tinctura thebaica.

RECIPE Opii puri pulverisati, uncias duas,
Spiritus vini, uncias quatuor,
Vini albi generosi, libram unam.

Digere per tres dies; tunc filtra.

N. XIX.

Collyrium adstringens.

Rc. Aluminis grana quinque,
Aquae destillatae uncias quinque,
Solve.

cco *aluminis*, *vitriolum album*, aut et *Saccharum saturni*, ad tria vel quinque *grana*, in *aquae praedicta* quantitate volvi
equeunt.

N. XX.

Unguentum Citrinum.

Mercurii vivi uncia unam,
Spiritus nitri uncias duas.

tere super *arenam*, ut fiat *solutio*, quae
ccalidissima adhuc misceatur cum.

Axungiae porcinae liquefactae et in
coagulum denuo tendentis libra una.

inue movendo in *mortario marmoreo* fiat
Unguentum.

N. XXI.

Potio laxans antiplogistica.

Pulpae tamarindorum uncias duas,
Cremoris tartari solubilis drachmas sex
ee in *aquae unciis decem*.

N. XXII.

Collutorium adstringens.

℞. Corticis quercus junioris drachmas sex.
Coque cum aquae libra una cum dimidia.
Colaturae librae unius adde
Aluminis drachmam dimidiam,
Spiritus vini unciam unam cum dimidia.

Vel eadem aluminis portio solvitur in vi
rubri unciis octo.

N. XXIII.

Linctus.

℞. Mucilaginis arabicae,
Mellis despumati, una unciam unam
Misce.

N. XXIV.

Linimentum volatile.

℞. Olei olivarum drachmas sex,
Spiritus salis ammoniaci drachmas duas,
Misce.

N. XXV.

Decoctum antiphlogisticum.

℞. Decocti hordei libras duas,
Nitri puri drachmam unam,
Oxymellis simplicis unciam unam.
Misce.

N. XXVI.

Clyster emolliens.

℞. Herbae Malvae drachmas duas,
Coque per quadrantem horae cum aqua.
Colaturae unciarum decem, adde
Olei lini unciam unam.

Si butyri recentis in taleolas secti unci quatuor paulatim affundantur infusi chamomillae fervidi unciae octo, et strenue conquassando uniantur; clyster obtinetur, qui ad dimidiam portionem tepide porrectus, intestinum, in quo butyrus in coagulum tendens diutius remoratur, quam optime relaxat.

N. XXVII.

Clyster antiphlogisticus.

Rc. Decocti hordei uncias decem,
Nitri puri drachmam unam,
Mellis unciam unam.

Misce.

N. XXVIII.

Decoctum polygalae Senekae.

Rc. Radicis Senekae unciam unam,
Aquae libram unam cum dimidia,
Coque ad remanentiam librae unius,
Cola.

N. XXIX.

Solutio gummosa.

(Gummi ammoniaci puri drachmas duas.
 Solve in haustus salini unciis septem;
 Adde vini antimoniatum drachmam unam.

N. XXX.

Serum lactis vinosum.

(Seri lactis vaccini libras duas,
 Wini albi generosi uncias octo,
 Mace.

N. XXXI.

Emulsio alvum purgans.

Mannae electae unciam unam cum di-
 midia.
 Solve in Emulsionis arabicae unciis no-
 vem.

N. XXXII.

Pulvis Doweri.

Re. Pulveris tartari vitriolati drachmas tres
Opii puri,
Radiciſ Ipecacuanhae, ana scrupulum unum.
Misce, et diu terendo fiat pulvis subtililissimus.

Finis Lib. II.

D E

URANDIS HOMINUM MORBIS

E P I T O M E

PIRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

SAC. CAES. ET REG. AP. MAJ. A CONSILIIS MAGISTRATUS
POLITICI ET OECONOM. MEDIOLAN., FACULTATIS ME-
DICAE AC NOSOCOMIORUM PER INSUBRIAM AUSTR.
PRAESIDE, EXNODOCHII PAPIENS. AD S. MATH. MODE-
RATORE, THERAPIAE SPEC. ET CLINICES IN TICINENSI
ACADEMIA PROFESSORE P. ET O. ACADEMIAR. REG SCI-
ENTIAR. GOETTING. MANTUANAE. ET ELECT. MOGUNT.
TUM SOCIET. PATRIOT. MEDIOL. ET MEDIC.
HELVET. SODALI.

L I B E R I I I.

D E E X A N T H E M A T I B U S.

MANNHEMII MDCCXCII.

Apud C. F. Schwan et C. G. Goetz Bibliop- Aul.

1774

FRANCIS HONORATUS

FRANCIS

FRANCIS HONORATUS

FRANCIS

FRANCIS HONORATUS

FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS
FRANCIS HONORATUS

FRANCIS HONORATUS

FRANCIS HONORATUS

FRANCIS HONORATUS

D E
CURANDIS EXANTHEMATIBUS
LIBER III.

DE
CURANDIS EXANTHEMATIBUS
LIBER III

CLASSIS TERTIA.

EXANTHEMATA!

GENERALIA DE EXANTHEMATIBUS.

170. **F**REQUENS in tractatu de febribus ^{Exanth.}
 lib. I.) *exanthematum* facta est mentio, ^{nat.}
 copiosus, hac in classe morborum, illorum
 ventus observatur: quin tamen aut febrim
 constituant; aut istam conceptu suo
 necessario involvant, ac praesentem ubique
 quantur. Nullum *exanthema* est, quod non
 ee ullo febris vestigio interdum incedere,
 nulla *exanthematica* in coeteris *febris* exi-
 t, quae non in aliis subinde sine quavis
 cutem efflorescentia, aequali ac in illis
 te, decurrere consuescat. Hinc nulla certe
 oris ad *exanthemata* proprie spectat: ac si

utraq[ue] ex istis affectio conjuncta incedat sub *exanthemate* prorsus eodem, febris, nunc ista, nunc illa, atque non modo *continua* vel *nervosa* (§. 80.), vel *gastrica* (§. 98.) vel *inflammatoria* (§. 114.); sed et *periodica* interdum *legitima* (§. 35.) unionem constituit.

Definitio.

§. 271. Sunt autem *exanthemata* certa et ad cutis externam superficiem efflorescentia morborum aut signa, aut ipsa morbus nunc sub epidermide planâ et aequali conspiciua; nunc super cutem elevata; ibidem maculas, rubores, — hic vero pustulas, phlyctenas, bullas, tubercula, aspredines referentia, tempore nunc sat fixo, nunc vero prorsus incerto, ut plurimum quidem cum febre qualicunque; saepe vero sine ista, — alias priusquam haec superaccedat, aut et non febre tantum, sed vita adeo jam cessante, in conspectum prodeuntia, et quae demum aut insensibili modo ac immutata fere cute disparent; aut epidermidis desquamatione, aut demum suppuratione exulceratione, terminantur.

275. Tantarum igitur rerum in cute humana confluxus est! Qui vero hanc ipsam ut ignobile corporis integumentum considerant; nec ad alia, quam *exhalationis* ac *resorptionis* per eandem officia, aut ad solius tactus momenta respiciunt: illi patentissimi organi functiones nec in sanitate rectius intelligere, nec in morbis propriae pignitatem superficiei mente penetrare videntur. Totius quidem animalis in complexum a natura hanc ista expanditur; ac ad interiora sese, quousque patent, insinuans, non exiguam vel sui ipsius portionem circumdat, ac materico sinu recondit; sed peculiarem hoc universi corporis involucrum, ac distinctam a communi, oeconomiam colit; nec minus in homine *cutis*, quam in arbore *cortex*, tum interioribus prospicit: tum semetipsam regit, ac vitalitate *sua* animatur. Hac sola, cutis, non modo sanitatis, sed et pathematum animi vicissitudines, vel prima inter omnes ad faciem prodit; ac proprio in morbis, nec ab internis mutuato, aegritudinis sensu frequenter laborat. Sine cordis, a morborum causis necdum excitati, adminiculo, jam illa in febribus contrahitur, pallet, livescit, asperatur (§. 6. b.); et, vel reagente ex praecordiis

Cutis
conside-
ratio.

vitali principio, haec tamen ipsa in frigore persistit; nunc urente, mordaci, nec semper pendente a sanguinis in se ipsam impetu, calore (§. 6. c.) arescit, aut mediis sub ignibus sudore inundatur. Vel solo febricitantium *attactu* experta manus de aegrotantis statu febrisque vigore saepissime iudicat: nec solus hic in censum calor venit; sed cutis in illis circa carnes constrictio, tensio spasmodica, rigiditas, asperitas ac siccitas, — in his vero morbosa flacciditas, pendensque ab ossibus integumentorum habitus, vitalis potentiae in istis inertia, vel alia, quae verbis exprimi, doceri vix queunt, ad pellem imminuta, vel adaucta, vel demum mutata, iudicium prognosinque dirigunt. Longo interdum, priusquam gravis hominem aegritudo corripiat, tempore, jam universa cutis colorem habitumque mutat suum; fonticuli, ulcera, efflorescentiae ad superficiem exsiccantur; ac ammisso pellis nitore corrugatur atque marcescit. Similia fere in plantis, flore licet ac fractu condecoratis, circumspectus arborum cultor vel solo ex cortice praedi-

§. 274. Atqui haec singula (§. 273.) Exanthe-
 ss ostendunt, exanthemata non minus, mat. origo.
 cum coeteras cutis efflorescentias in hoc
 le: conspirare: quod utrumque malorum
 gus, nunc ex primarum potissime viarum
 essensu, — nunc ex morbo humorum
 suu, ac deposito ex istis in cutem acri, —
 me ex pellis ipsius vitio, — atque nunc
 emum ex peculiari, in hanc ipsam primum,
 en vero in totum corporis systema agente
 contagio oriatur.

Ipsorum abdominis viscerum in cutem, Ex consensu
 aistius in illa imperium, vel ex sola jam abdom.
 otinuitate substantiae (§. 273.) eruitur;
 e desunt officia et mutus consensus ner-
 vum spinalium, qui ad singulas vertebrae
 ganglia confluunt, ac musculis non minus
 aue cuti vicinis, quam ad viscera, cum
 ercostalibus juncti, transmittuntur. Hinc
 e gravi intestinorum dolore, vel ipse in-
 tilum motus ac sensus extremitatum pe-
 et ex sola vermium in abdomine rep-
 tur, pruritus narium ac similes rheuma-
 tss in artubus dolores nascuntur. Anti-
 minialium, opiatorum tam conspicua in-
 ceem actio ac sudorifera virtus a solo
 stominalium nervorum contactu, et

istorum cum cutaneis consensu pendere observantur; ac plurimorum, quae stomacho ingeruntur, remediorum excitantium, adstringentium in longinquas partes operatione non per secundas adeo, ut appellant, vias quam reciproco nervorum cutis, aliarum partium, cum abdominalibus commercio, absolvi videtur. Ex solo *mytulorum*, ostrearum venenatorum, vel et cancrorum in aliis, victu, jam copiosa ad cutem exanthemata prorumpunt; et nota est mulierum praegnantium, quae vix suscepto humano semine, a faciem undique defocdantur, observatio.

Ex fluidorum vitio.

Ex ipso quidem humorum vitio, tum morbos alios (§. 8.), tum varia in cute ipsa incommoda oriri, vel ex cupreis venereorum maculis, ex bilis in ictericis suffusione nunc universali, nunc ac corporis partem limitata, nec non ex criticis, quae non modo in febribus, sed et in chronicis affectionibus nonnunquam ad cutem contingunt depositionibus, eruitur: et quamvis similia fere ad pellem phaenomena solidorum potius, quam fluidorum vitio non raro nascantur; est tamen, ubi de morbo isto status ac pendente ex hinc in cutem effectu prudenter dubitare nequimus. Quae in peste

nonnunquam cum feliciori truculentissimi morbi solutione contingunt *metastases*, et quae aliis in febribus nervosis interdum nascuntur *gangraenae criticae* (§. 88.); hac certe per solidorum his in morbis actionem, aut propter novae, ac principalem morbum abhinc revellentis inflammationis beneficium explicari ubique non possunt, atque *humoralis pathologiae*, in frequentem licet abusum attractae, auctoritatem ultro confirmant.

Ad ipsam vero cutis substantiam inter- Ex cutis culpa.
addum morborum, aut exanthematum saltem, praeparari materias, quin igitur ad certum in sanguine vitium recurrendum esset, ex aliarum, quas *morbosas* vocavimus, secretionum patet historia. Hoc vero, jam stimulatae partis opus, non certe ad inorganicae, sensuque carentis epidermidis affectus pertinet; sed ipsius adeo sensibilissimae pellis, folliculorum, papillarum, nervorum, vasorum, ac *reticuli* inprimis *mucosi* laesae aut mutatae per quemcunque demum stimulum actioni debetur: qua nempe tum subtilissimorum vasculorum, aut sanguinem, aut tenuiorem lymphaticumque liquorem vehentium distensio, laceratio, ac istius in vicinam cellulam, aut intermedium epidermidi locum,

sub echymosis, maculae, vibicisque specie, mediocris effusio, — tum permutata his in partibus humorum ex folliculis ac papillis cutaneis aut inflammatorio, aut alio demum stimulo irritatis, secretio, sub aspredinum, papularum, tuberculorum, abscessulorum, aut phlyctaenarum apparatu, succedit. Utriusque rei exempla habentur tum in stigmate a culicis proboscide cuti inducto, et sic nata ex minima cruoris effusi quantitate simillima petechiae macula; — in papulis copiosis ac urentibus, aut sudaminibus, quae ardentioris coeli calor, acrioris et cohibiti sudoris ope ad cutem producit; in vesica, quam in hac ipsa cantharidum, sub epidermide receptum acre mox suscitatur; — ex pruriente ad pellem urticis forte caesam tumore; — in abscessulo ex spina vix oculo conspicua, cuti adacta, etc. Nec mirum certe videbitur, si ad amplioris in cute pustulae basin, aut tumefactus, atque prominens ac pure repletus folliculus, aut papillula, aut forte lymphatici generis glandula inflammata, suppurata occurrat; neque hanc ipsam a natura prosecernenda specifici morbi materia fabricatam opinamur. Nullum certe in animali ad longaevam sanitatem constructa machina

strumentum pro tam lethali fine credideri-
 us expresse destinatum fuisse; satisque jam
 illorum est, vel ipsa pro naturali quavis
 actione concessa nobis organa, cum a
 visis morborum stimulentur, in propriam
 non raro concurrere perniciem. Nec etiam
 specifica quaevis morborum materia specifi-
 cum sibi aut distinctum ab aliis succum aut
 instrumentum proprium requirit; sed solo
 ius in partem quamcunque peculiari sti-
 mulo, sub iisdem rerum conditionibus, hu-
 mor idem morbosus, pro tempore, ex no-
 is naturae legibus non determinando, prae-
 paratur.

275. Est tamen, quod in humana mire- E. differen-
 tur oeconomia, singularis partium ad mor- tia.
 ossas secretiones respectus: ut a certis spe-
 cificisque stimulis, quotiescunque et quovis
 tempore sibi admotis, vix non in eisdem
 semper rapiantur effectus, atque similem
 rorsus irritanti principio et ipsae secernat
 materiam: cum ab aliis, non minus specifi-
 ss aut contagiosis morborum fermentis, su-
 perata semel infectione, in secundam sese,
 iisdem licet causis expositae, adduci vix
 nunquam sinant. Sic a venereo viru, ac scabiei

contagio, ejusdem subjecti, vix a prima infectione liberati, quaecunque replicati cum venerea aut cum scabioso commercii ratione, mox nova succedit infectio; cum *et variolarum et morbillorum* contagio, quicunque jam pridem mulctatus, per vitam satutus resistat: et quamvis nutricis, hoc privilegio fretae, ad genas, quibus variolosum pueri caput diutius incubuit, variolarum pustulae hinc inde prorumpant; contagio tamen, morboque totius mulier nequaquam laborat. Vel ipsam *pestem, scarlatinam tussimque ferinam*, post primam aggressionem, eandem hominibus, ac variolae, morbilli, a novo insultu securitatem concedere sine magno veritatis fundamento affirmatur est; sed hoc saltem ab experientia doceri videtur: quod certa, aut vix suscepta, aut non ita pridem superata morbosae secretionis an exanthematum principia, ab alterius ac similis fere potentiae veneni actione eundem hominem, pro totius saltem regnantis constitutionis tempore, muniant ac tutum esse jubeant; cum alia, *variolarum, ac morbillorum* exemplo, nisi promptiorem adeo et finis contagii successionem reconvalescentibus impertiantur; ab ejusdem saltem invasione eosdem nec minime defendant.

Alia vero exanthemata *contagio* suam describunt originem; alia ex accidentalibus causis generari solita, nec alieno semini originem debent; nec proprio sese in alios propagant. Interim cur vix secunda vice eundem ferire hominem soleant variolae atque morbilli; hoc sola horum exanthematum *contagiosa* non explicat *natura*; nec igitur *causae*, hac ipsa qualitate instructa hominem invadunt; ea replicare ideo aggressionem interdum non possunt.

Interim quae specifico caractere destituntur, ac certo in alios semine propagari non queunt, exanthemata; illa febrium non raro *symptoma* potius, quam ipse morbus sunt; cum alia, et *essentialia exanthemata*, ut variolae, morbilli, febrim ipsam non raro in servitutem ducant, et pro symptomate illam sibi subjugare consuescant. Utrumque vero exanthematum genus, quemadmodum sine quovis interdum febris indicio efflorescit; sic et variam sibi febrem, aut se ipsam febri cuivis, adsociare potest (§. 270.): ut igitur exanthemata in *febrilia* atque *apyretica* licet ex una classe ad aliam facillime transilient, distingui omnino mereantur. Quae ex illis ad cutem propullulant; ea coeterorum adin-

star symptomatum morbum nequidquam sublevare; sed in multis cum istius augmento prodire observantur. Nec tamen descunt *criticorum* in febribus exanthematum exempla; ac si de *petechiis* haec ex propria vix asserere audeamus experientia; *miliaria* certe licet non frequente aegrotantibus beneficio hanc ostendisse naturam compertum habemus (§. 323.), *Benignam, malignamque exanthematum* naturam tum febris maximo, quae haec ipsa producit, aut comitatur; tum subiecti, causarumque conditio determinat. Nec *acutam* ubique exanthemata, sed et *chronicam* interdum indolem, *erysipelatis habitualis*, ac *purpurae* per menses interdum recurrenti exemplo, manifestant. In regione humidior ac profundius posita, inprimis sub coelo ardenti, frequentior morborum cutaneorum omnium proventus ac fere *endemica* natura est; hinc et *exanthemata* his in locis frequentius, quam in aliis; sub febrium decursu obveniunt. Interim vel ipsa Medicorum in his pertractandis methodus majorem saepe exanthematum, quam ipsius soli constitutio, partem agnoscit; et ex quo sudores in quavis febrium specie pellendi consuetudo quodammodo eviluit, ac major abdominalis habetur fomitis

con

consideratio; exanthematum symptomaticorum vix non ubique imminuta est frequentia. Sed revera tam evidenter interdum haec *epidemicam* ostendunt naturam: ut vel ubi meliori methodo, sub majori aegrotantium aerisque temperati hos ambientis puritate, sub matura saburrarum eliminatione, non tamen ubique exanthematum ad cutim praepediri queat efflorescentia.

Alia demum exanthemata, quam semel in cute sedem elegerunt, hanc ipsam cum alia nec unquam commutant, nec ampliorem sibi desiderant; sed, quo loco progerminant: hoc eodem, petechiarum, miliarum, variolarum, morbillorum exemplo, florescunt, atque vel maturantur ac decidunt, vel immutata ex superficie disparent. Alia fixam in pelle radicem non figunt; sed angustiori primum confinio limitata, hoc ipsum, quod de scarlatina, erysipelate observamus, perpetuo extendunt; aut pristinam possessionem inopinato derelinquunt, ac alienam fulcore aequeli praecipitanter invadunt. Utrumque interim exanthematum genus non eodem, quo incepit, nisu ubique vegetat; sed, aut maturitatem sibi propriam aliquando non adipiscitur; aut prorsus a cute disparet, ac

pristinæ in hac ipsa sedis nec vestigium quidem relinquit.

Causae.

§. 276. Ex dictis (§§. 273. 274. 275.) exanthematum causae quodammodo illustrantur, ac frequens multorum ex abdomine patet origo. Ipsa tamen cutis per diuturnos atque artificiales sudores maceratio non minus, quam calor lecti siccus, in pelle mutationem, exanthematum generationi, sine alio ad intestina vitio faventem inducunt; atque delicatior laxaque cutis albidioris, tenerioris apud mulieres, infantes, rufosque homines condicio, hanc ipsam non rara promovere videtur. Sed et illa ipsa, quae transpirationem, sudorem supprimunt, axanthematum non raro causam sistere observantur. Qui ex frigidioribus locis calidiora, et insuetos in his solis aestus subeunt, sudoris hic necessarij impatientes, papulis insigniter prurientibus ad cutem undique, seu *sudaminibus*, ac *hidrois* non sine periculo repellendis, obsidentur (§. 274.). Eadem post balnea frigida, calidiori anni tempore adhibita in multis observantur. Qui cute sensibiliore obteguntur; illi vel ex simplici emplastro, aut linimento, cuti per paucas horas applicitis, mox plures

non modo in eadem postulas, phlyctænas; sed non raro erysipelaceam inflammationem experiuntur. Ob hanc forte rationem certa exanthemata ad loca corporis, atmosphaerae frigidiori prae aliis exposita, ut faciem, manus, uberius, quam ad ista, prorumpunt. Sed et ipsam plethoram tum generalem, tum localem, ad varias cutis efflorescentias contribuere, ex pustulis in fronte adolescentum uucciplenorum, inprimis ab assumpto potu spirititioso a suppressis haemorrhagiis prorumpentium, — ex cupreis, portatorum ad nasum maculis observamus; ac in ipsis adeo febribus, quas *inflammatorias* vocamus, tum petechiae, tum miliaria interdum in cute propullulant: sub quibus detractum ex venis sanguinem manifesto corio obductum, minimeque resolutum non tam raro conspeximus.

Magne interim *actionis nervosae* (§. 228), et *contagii* latentis in febribus suspicioni locus est, ubi exanthemata certa, in pluribus, epidemico, nec ex saburrali abdominis vitio, nec a medentis erroribus pendente influxu, propelluntur: vel quod illud ipsum, quod febrim excitavit, a cute receptum, vel ad eandem depositum fuerit; vel quod volati-

lius contagiosi principii vehiculum, quemcumque febris impetum, omnemque fere actionem, ad corporis dirigat peripheriam: per quam adeo sub ipso morbi principio, ac in subjectis non cachecticis, non raro sudoribus arte prolectis et febris causa, et exanthematum occasio, apertis cutis spiraculis expelluntur feliciter (§. 94.), *Putridam* esse huius contagii, exanthematum in nervosis febribus (§. 80.) fontis, naturam; argumento, quod satisfaciat, nullo hucusque evictum est (§. 92.); nec certe variolarum, morbillorum benignorum qualitate, ac tam facili ad inflammatorios motus natura evincitur. Quod si ex *putrido* ac saburrali ad intestina vitio symptomata non raro producantur in cute exanthemata (§. 274.); hoc non ob factam illius in sanguinem resorptionem, ac *putridam in hoc ipso conservatam* naturam, sed non secus, ac alia, quae putrida non sunt, — ac recens mytulorum ostrearumque caro, ab ejusdem in gastricorum systema nervorum actione praestatur; ac vix in alio exanthematum, quam illorum forte, quae sub paralyticae ac jam fere emortuae cutis in agonizantibus, conditione, aut in cadavere erumpunt, casu, a putredine dependit.

Quid specificum variorum exanthematum, inprimis *essentialium*, in partem hanc vel illam nisum producat; hoc non minus, quam chronicarum efflorescentiarum in determinatas partes tendentium naturam ignoramus. Sed quemadmodum veneri virus ad alliam licet partem suscepti, singularem in genitalia, in fauces, cutem, ac ossa impetum, — scabiei, non ad faciem, sed ad digitorum praesertim, coeteramque cutem conversionem, — scorbutici vero acris in gingivas proclivitatem admiramur; sic et variolarum major cum capite, — morbillosi contagii evidens cum pituitosa faucium, pulmonum membrana, cum oculis, affinitas, — scarlatinae materiae specifica, — incipiente morbo, cum faucibus, — declinante vero cum subcutaneo ac cellulari contextu harmonia, fugit intellectum.

§. 277. Quod verò illa ipsa, quae exanthemata constituit, materia diversam omnino naturam ac indolem agnoscat: hoc a vario ejusdem aut disparentis (§. 275.), aut ad interiora retrocedentis effectui non certa satis pervenitur indagine. Symptomata quidem quod attinet exanthemata, illa frequenter sine ma-

Prognosis.

nifesta morbi mutatione ad cutem disparent; atque sine certo febris levamine revertuntur; sed si, pue crisin aliquando constituunt, — aut quae *primaria* et *essentialia* dicuntur exanthemata, cum magno interdum morbi augmento vel concidant, vel ad interiora reperiuti videantur: hoc non minus causae, quae huic percussione subest, quam ipsius retropulsae acredini material adscribere liceret. Est interim, ubi retropressae utriusque materiae tam evidens in viscera habeatur actio; et ubi reassumptae in circulum deleteriae acedinis tam corrosivus conspiciatur effectus: ut in hac ipsa potius materia, quam in caussis retrocessionis subjacentibus, nozarum ac funestae quaerenda sit metastasis origo.

Quemadmodum vero, quae vel criticam aerioris materiae in cutem depositionem sistunt, — vel quae in hac ipsa, ex crudis, perficiuntur ac maturescunt exanthemata, impetu nunc uno, ac vegeto naturae sustinentur subsidio; nunc vero imperfecto cordis conamine vix soventur, ac medio sub opere languescunt; sic expedita, nec tamen coctione prior, nec tarda nimis, exanthematum criticorum efflorescentia non minus, quam

ustularum, abscessulorumque repletio, ele-
vatio, maturatio, ac floridus circumpositae
cutis habitus, spem medentis non parum eri-
gere queunt. Hinc aut lividus macularum
aut nigrescens color, vel pallens papularum
aspectus, aut vacua, collapsa, circuloque ex
aeto rubente destituta postula, ac interme-
diae cutis oedematosus, vel subcinereus ha-
bitus, labescentis naturae, ac perfectae matu-
rationis defectus, non raro vero instantis
gangraenae, testimonium exhibent. Est inte-
rim sat frequens in macularum colore, sine
antis indicibus, mutatio; sed saepe aut cum
aeto earundem aspectu, pericula non minus
in morbis augentur; aut lividus ac subni-
gger petechiae aspectus, sub meliori rerum
statu comparens, post horas saepe non mul-
tas in alium, iterumque in alium sine tanto
discrimine convertitur.

In genere, quae ex *primariis* exanthe-
matibus, ad cutem jam satis expulsa sunt,
nec febrim tamen aut dissipant, aut mode-
rantur; sed fortiolem longe accendunt; —
vel cum magnis lumborum, artuumque do-
loribus continuo incedunt, atque vel extre-
mitatibus, sine plethorae aut gastricae saburrae
vestigio, debilitatem virium, vel deliria, li-

pothymias atque convulsiones agnoscunt; ea
majori vitae discrimine incedere credendum
est.

Signum certum ac pathognomonicum,
ex quo futura exanthemata praenoscere va-
leamus, nisi cognitus regnantis epidemiae
character illorum, quae pro talibus habentur,
auctoritatem corroboret, nequaquam habe-
mus.

Per se quidem nullum exanthema, nisi
ob febrim, quae hoc idem comitatur; peri-
cula portendit; et vel ipsae, quae contagio
propagantur, efflorescentiae, sub recto vi-
rium vitalium moderamine, ut plurimum di-
scrimine carent. Vel ex confluyente, ac pes-
simae indolis variola desumpta; ac alieno
subjecto inserta materia, non malignam ideo
huic ipsi aegritudinem conciliat. Sed cur
demum, sine apertis ex subjecti, atque alia
conditione repetendis causis, tum variolae,
tum morbilli, tum ipsa adeo scarlatina, febrim
potius *nervosam*, quam aliam hoc anno exci-
tent; cum alio, aut nullam, aut inflammato-
riam, aut gastricam sibi comitem eligant:
hoc ad occulta mortalibus, nec ex tempesta-
tis quidem rationibus explicanda, epidemia-
rum mysteria pertinet. Ipsa quidem cutis

contextu in aliis laxiori, in aliis firmiori, —
transibilitate autem in singulis diversa, in-
structa observatur; atque ex hoc forte certis
variolae familiis, aut adultis etiam funestio-
ribus, ac difficilior pustularum evolutio est;
add epidemicam haec malignitatem vel mini-
us illustrant; atque hunc durum in patholo-
gicis nodum, observatio, quod sub media,
etque malignissima constitutione, per insitio-
nem artificialem propagata variola, non raro
benigna communicetur, ulterius fortiusque
pertingit.

§. 278. Symptomaticorum exanthema-
tum, quae febrium utplurimum soboles sunt,
cedendi rationem; ex illarum doctrina pe-
tendam esse, non difficulter apparet; sed co-
ssae, quas essentielles vocamus, acutae ef-
ferrescentiae, potissimas hoc ex fonte regu-
petunt: ita ut ulterior istorum morborum
propositio superflua videri posset; nisi mul-
tum hic rerum, sub febrium pertractatione
non facile commemorandarum, occurreret ra-
tio; atque plenior cujusvis demum exanthe-
matis investigatio, tum singulorum diagnosin,
tum curam non parum adjuvaret. Praeter fe-
brim nempe sociam, non pauca sunt, quae

Cura.

species diversas, ac varia exanthematum
quorundam stadia concernant, momenta
nec eadem morbilli, quam variolae, eadem li-
cet febre stipata, methodo tractari queunt.
Hinc eas primum exanthematum species
quae fere *nuda*, cutis planitiem aut nihil
aut parum, aut non constanter superant
erysipelas nempe, *scarlatinam*, *urticariam*
petechias, — dein vero, eas, quae *scabra*
pellem magis exasperant, *miliaria*, *vario-*
las, *morbillos*, *pemphigum*, ac *aphtha*.
hic pro institui ratione attente describemus

O R D. I.

XANTHEMATA NUDA.

G E N. I.

E R Y S I P E L A S.

179. **I**nflammationibus non minus (§. 269.), *Definitio.*
 eam exanthematibus affinis morbus est *ery-*
thema: communissima nec non propria pellis
 humanae affectio: in qua ad hanc ipsam mo-
 ta primum sensatio, superficialis calor,
 turgitus, mox dolor ardens, rubor dilutus,
 pallido subflavus, aequaliter diffusus
 tendens, a compressione evanescens, hac
 cessante citissime revertens, sine duro, aut
 convexo cutis tumore, saepe cum phlyctae-
 sis, ut plurimum cum febre, alias sine ista,
 imparent, ad vicinas facile partes proser-
 unt, aut in dissitas inopinato ac celeriter
 insiliunt; aut protinus, non sine magno

interiorem periculo, disparent; cum paucis
in suppurationes, nisi malignas, vel ulcerat
sas, — saepe cum evidenti in gangraenae
dispositione, ac subsequente epidermidis
desquamatione.

Divisio.

§. 280. Nunc vero haec cutis affectio
exanthematum aemula et *simplex*, in summis
cute limitatur (§. 279.), nunc verae inflam
mationi quodammodo propius accedit; in
subjectam integumentis cellulosa profundius
dius penetrat, atque ruborem magis satur
tum, tumorem vero offert conspicuum, sed ta
men insigniter urentum, ac licet minus con
planatum, non tamen circumscriptum, nec in
medio, nisi dum in abscessum, hac in sp
cie non tam infrequentem, transiturus sit
convexum, acuminatum, atque *erysipela*
phlegmonodes appellatum. Nunc, oedemate
sam tumidamque jam partem prehendere
pallidiorem ab initio et ex seroso suberue
tum colorem assumit; a compressione, donec
pars magis induruerit, foveam ostendit; at
que *erysipelas oedematodes*, in gangraenosam
devastationem praecipue pronum, vocatur.

Internum quoque et ad viscerum super
ficiem residens haberi *erysipelas*, a Veteribus

litum, a Recentioribus vero in dubium
 ratum est. Novimus tamen, non modo
 triventibus encephalitidem, otitidem, pe-
 neumoniam, enteritidem, singulasque in-
 flammationum species, comparente ad exter-
 ni corporis superficiem erysipelate proti-
 tuisse disparuisse; — hoc ipsum vero ac ex-
 ternalis genitalibus, sine interruptione phlogo-
 sis per vaginam at uterum; a facie ad fau-
 x asperam arteriam, pulmones, coeteras-
 que ad partes internas manifeste penetrasse;
 etiam in cadaveribus ad urethram, ve-
 siculam, vaginam, uterum, ovaria, intestina,
 stomachum, hepar; — in pectore ad pleuram,
 pericardium, cor ipsum, ac vasa
 coronaria; in calvaria ad meninges, ad cere-
 brum ipsum, frequentius certe erysipelatosam,
 quam phlegmonosam occurrit inflammatio. Ex
 ammarum schirrhus, dexterrima licet manu,
 et cultrum ablato, erysipelas in singulis
 partibus corporis externi partibus, ac tandem
 internalis peripneumonia successit; post quam
 pulmones undique correptos erysipelate, ex
 sanguineo rubentes, nec duros, sed copioso
 sanguine innatantes conspeximus; ac pars pluri-
 mos certe peripneumoniarum malignarum
 (p. 190.) cum erysipelate pulmonum incedit;

nec durus, nec cocto similis hepatis ac ponderosus in cadaveribus pulmo in illis detegitur. Nullum ergo de *internis erysipelatis* frequentia dubium superesse potest; licet signa characteristic, quae hanc potius, quam phlegmonosam affectionem ad viscera indicent: nisi ab externo et retropresso erysipelate, aut a manifesta interni hujus mali ad externam partem non interrupta continuatione, — ex epidemica persectiones pathologicae confirmata morbi indole — ex cachectia subjecti constitutione ac prona in erysipelas natura, — ac demum ex causis inflammationi verae parum faventibus, desumatur; adduci non queant.

Sed maxima erysipelatis differentia ab illa febris sibi conjunctae, nunc *nervosae*, nunc *gastricae*, nunc vero *inflammatoriae* derivanda est: nec solum hic quod *simplex* vocavimus, sed et *phlegmonosum erysipelas* cum febre nunc illa, nunc ista copulatur. Frequentius quidem haec ultima morbi species phlegmonosa, sed non ubique, cum inflammatoria, pura saltem, febre incedit: malignarum in nervosis febribus metastasium exemplo, quae, cum manifesta ad *phlegmonosum erysipelas* pertineant; saepe tamen in

inflammatoriam pro comite febrim non agnoscunt. *Erysipelas simplex* ut plurimum quiescem cum gastrice febris non ambiguis symptomatis incedit et hoc ex fonte originem trahit; sed male ex *subflavo* erysipelatis colore, et *bilis*, ut latitantem in sanguine causam, argumentantur; nec ubicunque cum hoc ipso comitaturitio, aut amaræ materie vomitus occurrit, mox ad gastricam morbi naturam concludimus securi. Nunc etenim in plethoricis subjectis et *simplex erysipelas inflammatoriam* febrim sibi adjungit; nunc vero cum humis licet ventriculi perturbationibus, ac saeviente rubedinis fulgore, non *billiosam*, sed *nervosam*, ac vere malignam febris naturam agnoscit, ac in gangraenas festinat.

Alias nec ullam quidem erysipelati febrim fuisse conjunctam vidimus (*erythema recentiorum*): quod in *habituali* quammaxime ac per vices, aut per *periodos* interitum redeunte, nec tamen impetuoso semper incommodo — ac saepe in erysipelate ab externis, levibusque causis progenito observatur.

Frequenter satis *epidemicam* et ex causis semper obscuris pendentem erysipelsata originem profitentur, atque partes nunc inter-

nas, nunc vero externas occupando, diversos inter se morbos, inflammationes nempe superficiales, quas *catarrhales* vocant, membranae muco~~ae~~ae narium, faucium, auris internae, tracheae, bronchiorum; ventriculi, intestinorum, vesicae urinariae, pudendorum, aut; ad mucosum sub epidermide reticulam conversa, plogoses producant. Ut plurimum tamen hae ipsae *sporadicae* occurrunt; atque nunc *fixam* externis in partibus, nunc *volubilem* admodum ac *ambulantem* naturam ostendunt.

Nec minus erysipelata mox *idiopathico* cutis, — nunc *symptomatico* potius oriuntur vitio; atque pro diversa, quam sibi eligunt, sede, diversa phaenomena producant.

Criticam interdum erysipelas naturam habere observatur; ac hoc ipso, quo haec scribimus; anno, in Medolanensi nosocomio plures ex febre gastrico nervosa decumbentes erysipelate ad faciem comparente sanatos fuisse percepimus. Sed frequentius felicem potius ex parte nobiliori, ad minus nobilem ejusdem morbi conversionem exhibere videtur. Paucis in casibus *universale* erysipelas cutem, quam longe patet, omnem ac simul occupabat; in aliis non totam quidem

idem ac unico, — sed temen singulas corporis partes divisio impetu ac gradatim invadit. In aliis aut dimidiam, aut fere totam trunci partem, *circini* in modum, circumdat, papulosum, quod *zoster*, aut *zona* vocatur.

§. 281. In genere quidem erysipelas ^{Symptom-} nunc febrim praecedit; nunc cum hac ipsa ^{mata.} aggreditur hominem; nunc vero post duos aut plurimum, aut tres, quatuorque dies, aegrotantem invadit. Ex *viginti* subjectis hoc morbo affectis; et quorum historiam ex *Instituti Clinici* diariis coram oculis habemus; nonnisi *duo*, priusquam febricitassent, — *sex* vero post primum jam caloris ingressum — coetera vero *duodecim* vel secunda, vel tertia a febris principio die, erysipelate notabantur. Sed, quod attentione dignum, ex *viginti* aegrotantibus non minorquam *sexdecim* foeminarum numerus observatur.

Pro varia vero partis, quam sibi morbus pro sede eliget sensibilitate atque cum aliis consensu, aut minor, aut major turbarum est cumulus. Saepius certe cum forti, ac per horas continuante rigore, rarius sine quovis horrore, exordium suum aegritudo sumit. Sequitur mox calor capitisque dolor

intensus, qui saepe post nycthemerum sudore moderatur. Non infrequens secunda morbi die frigus, priori non mitius, est: quod calor iterum ac cephalaea, aut calor cum frigore alternans insequitur. Ad vespertas vero insigniter ille jam augetur; anorexia, oris amaror, nausea vomituro, vomitus ipse, inquietudo, pervigilia, — apud infantes mox sopor, interdum convulsio accedunt. Praeter haec prima stimulantis ac mox expellendae, aut jam expulsae materiae phaenomena, febbris, quae praesto est, aut *nervosae*, aut *gastricae*, aut *inflammatoriae*, saepius vero *complicatae* symptomata subintrant: quorum natura ex anterioribus (Lib. I.) pernoscitur. Sitis interim et linguae siccitas vix non ubique observantur, ac alvus ut plurimum obstructa est. Pulsus pro ratione doloris ac spasmi frequenter durus et contractus tangitur; in aliis arteriae sat molles, atque nunc plenae atque frequentes; nunc a naturalibus non multum abluere sentiuntur.

Quocunque vero tempore erysipelas in conspectum prodeat; pars affecta gravitatis primum atque caloris externi, mox vero pruritus ac fere ustionis sensationem experitur. Interdum, cum ad caput insultus instat,

jugulares, — aut quae post *aures* positae sunt, — si vero extremitatibus exanthema, imminet, *axillares*, aut *inguinales glandulae* colent, punguntur ac tument, nec attactum cerferunt; quod et ab erysipelate has ad partes jam conspicuo, ad lymphaticas has glandulas, dissito licet ab illo positas loco contingit. Mox vero descriptus (§. 279.) tumor fere roseus ad minorem primum cutis circuitum, tandem ampliori extensione efflorescere observatur. Atqui si ad internas ac membranaceas potissimum partes haec ipsa contingant; sequuntur tunc singula inflammationum alibi descriptarum (Lib II.) intimis complicatarum, symptomata.

Si ad caput, quod frequentius accidit, erysipelas prorumpat; tunc ex una ut plurimum gena principium est, mox ad alteram, et ad frontem, brevique tempore ad capillariam capitis partem extensum; tumor vero mox altius, ac in alia fere parte assurgit; inflantur, quasi ab oedemate, oculosque rupecentes abscondunt palpebrae, labium superius, nasusque valdopere crassescunt, aerique per hunc aditus intercluditur omnis; jam aures rubent, splendent, ac insigniter ardent: quo tempore, secunda fere, aut tertia

ab eruptione die, et facies, et caput totum ad monstruosam molem, nec tam roseo quam sat profundo rubore suffusam, summo opere dolentem, et quasi totidem ubique aciculis, ut aegrotantes se explicant, ubique punctam augetur. Jam vero plures ex istis aut in consensum tracto, aut a tam vicinis sibi, incendio simul correpto cerebro, cerebro bello; in soporem, aliquando profundum ac lethargicum, labuntur; aut musitant, aut ferociter delirant; multi vero ob faucium tumore baeque ex his ad aurem ducentis phlogosis surdescunt ac dolent, difficulter deglutiunt, atque symptomatice saepe magis, quam idiopathico stomachi affectu, aeruginosam interdum bilem per vomitum rejiciunt. Atque nunc, quod ore non nisi aperto respiratio absolvatur, siccissima, ac fere nigra conspicitur lingua; et secedente jam hinc inde infurfues ac pelliculas epidermide, — vigent alibi, ad nasum praeprimis ac frontem livescente tumore, foedus, nec prorsus sibi similis aegrotantis aspectus est. Eadem vero ad capillatam capitis partem rerum coaditum in multis observatur, ac ob summam cutis ad occiput tensionem, nec in dorsum ferre decumbere — nec, ob auricularis concha-

phlogosi splendentis ac sensibilissimae cruciatus, in lateralem converti situm queunt.

In aliis quidem corporis partibus erysipelate correptis tam notabiles turbæ frequenter adeo non occurrunt; nec facile hoc ipsum, nisi *phlegmonosae* potissimum naturae, incrementum illarum tumorem assurgit. Interim ad *erotum*, aut, sub phimosi ad *praeputium* conversa haec phlogosis, non raro gangraenam citissime has ad partes inducit: quod et in pelle vel os nudum, ut in tibiis, — et in cartilaginem, ut auricularum ad conchas, supervesciente, sub non magno licet parvis tumore, timendum est. Alias vero, ac minoris sub indole morbi, imprimis si febris aut nulla, aut perpauca atque malignitatis expers subsuerit, — symptomata moderate admodum incedunt.

Nec tamen igitur vel leviori etiam morbo fides habenda, nec per diem certa sensus est. Extrema scilicet materiae ex una in alteram partem volubilitas, saepe ex leviori istius affectu, mox gravissima in allis symptomata minatur. Praeter alia non pauca inconstantis morbi exempla, aliud nuper in decemina, conspeximus cui erysipelas, ad decimam tertiam adeo morbi diem, ex facie

ad pedem, — ex hoc vero post paucum tempus ad coxam — mox iterum ad vultum; ex isto ad intestina; ex abdomine ad eundem iterum pedem; nunc ad costas ac pulmonem; ultimo vero ac lethali insultu, in cerebrum conversum est,

E. pustulorum.

§. 282. Quod vero descripta hucusque erysipelatis symptomata non parum exasperat; est phlyctaenarum, seu vesicularum, bullarum, materia seroso-lymphatica coloris ut plurimum flavi, interdum rubescentit, repletarum, super ipsa cutis erysipelate exardentis superficie elevatio: quae *pustulosum* aut *vesiculari* sic dictum *erysipelas*, — nec tamen ideo distinctam satis ab aliis certamque morbi speciem, constituit. Saepius non has vesiculas jam prima comparentis erysipelatis die, cum hoc ipso simul prodire, ad ovium columbini, vel et gallinacei interdum magnitudinem elevari conspeximus; alias vero in vesicae ex cantharidum applicatione aut a combustione productae in modum, ad sat magnam cutis plagam hae ipsae assurgunt; aut pluribus in locis distinctas phlyctaenas efformant; aut et inter se confluunt.

Sed quemadmodum nec ab ipsius erysi-

eripelatis expulsionem, priusquam tumor subsi-
deat, symptomata mitescunt; sic et phly-
ctenarum eruptio illud ipsum nequidquam
infringit. Hae vero, jam primo interdum
quo comperebant, die, vel sponte rumpun-
tur, et aeris ab attactu mox lymphatica li-
quoris portio condensatur, crudasque duras,
saevantes, mox bruneas, ac fere nigras essor-
mat. Ab his ipsis, subjectae cutis inflamma-
tione tensio, irritatio non parum augetur; ac
saepe corrosivum fere serum sub duro hoc
tegmine stagnans, eandem profunde exedit,
ut in ulcus sordidum convertit; aut, cum,
super omni parte extensa, ac pollice, ut
vidimus crassior, inflammata sic partem
inaequali contractione undique et compri-
mat, et stimulet; in gangraenam interdum
praecipitat.

Nec juvat partem erysipelatis aliquam
subsistere; nisi febris simul dolorque ubique
remittat: cum saepe in vicina alia non mi-
nor, ac in priori, stimulus, irritatio ac ser-
pense loco in locum inflammatio recurat.

Tandem vero, pro varia erysipelatis
vehementia, sub finem quartae aut quintae
ab eruptione diei, interdum sexta, septima,
vel octava fere, cutis mador, sudorque no-

cturnus — in aliis diarrhoea, aut narium haemorrhagia, saepe sudor insimul, ac urina sedimento puriformi instructa, vim febris ac erysipelatis infractam testantur: quod nunc subsidere, pallescere, epidermis vero in furfures, aut squamas decidere incipit, paucorumquae intervallo dierum ex cute disparet. Sub repetitio tamen morbi ad partes novas insultu, haec desiderata criseos signa, licet desquamatio hinc illinc succedat; ad undecimam, decimam sextam, ad tardiores nec certam, aliquando diem, differuntur. In leviori erysipelate saepe nulla criseos signa comparent.

E. phlegmonosum.

§. 283. Erysipelas vero, quod *phlegmonosum* diximus; non aliam certe, nisi vehementiae ac profundioris sedis, ab erysipelate *simplici* differentiam agnoscit. Inflammatoria quidem febris *phlegmonosam* illam frequentius, quam *simplicem*, sed certe non ubique comitatur affectionem; et quemadmodum in hac ipsa, non semper desunt inflammatoriae febris symptomata; sic et in illa, cum inflammatione licet manifesta, *nervosa* tamen interdum febris observatur (§. 280.). Quodsi vero erysipelas cum phlegmone incedat;

nunc color illius, quod de capitis effectu, frequentissime phlegmonoso, jam dictum est, atque ad articulos, ad mammas mulieres interdum conspicitur, obscurior, tumor vero profundior, durior, dolorque magis incinans ac pungens, licet ubique ardens, observatur. Si febris simul inflammatoria cum hoc incedat; tunc pulsus pleni, duriores, ac singula hujus febris symptomata (§. 216.), cum gastricis signis ut plurimum conjuncta, praedominantur, ac facilius morbi, interno inprimis tempore grassantis, in abscessum conversio est. Hos abscessus ad ipsam faciem conspeximus; ac si frequenter, quod monuimus (§. 279.) malignam prodere naturam soleant; hoc tamen non quovis in casu sic esse videmus. Ad cruris amplitudinem hoc ab erysipellate tumuisse brachium, aut partes quoque alias insignem ad molem devenisse, cutisque duris, crassioribus undique reguisse; — quin has ultimas per menses substituisse, atque tunc ab attactu sanguinem facile effudisse, sumus experti.

§. 284. Sub malignae vera ac *nervosae* E. malignae febris cum erysipellate ingressu, subinde epidemico, ac, prout Medicorum fasti loquun-

tur, *pestilentiali*, symptomata illius (§§. 80. — 90.), efflorescentiam tum *simplicem*, tum *phlegmonosam* aliquando comitantur; ac summa mox virium prostratio, lipothymiae deliria, sopor, stupor, aut subsultus tendinum, tremores, convulsiones, sine manifesta, ex saburris gastricis, aut ex plethora quaerenda, causa, ac celer in livorem partis, ac in gangraenam, aut in pessima ulcera transitus observantur. Vidimus nihilominus vetulam, quae, cum ex improvise lingueretur animo; mox insigni frigore, calore, cephalaea, tussi, dolore faucium ac erysipelate corripiebatur, pulsum vero vix frequentem, sed durum, linguam mox nigram, debilitatem summam mentemque deliram manifestabat. Huic vero cum, die morbi licet nona, vena aperiretur; sanguis corio obtectus tam felici effectu educebatur; ut undecima per largum sudorem saluti restitueretur.

E. habituale.

§. 285. Senibus: cachecticisque corporibus, vel et mulieribus, quae menstruorum suppressione laborant, *erysipelas* interdum *habituale* redditur, et verno inprimis vel autumnali tempore, aut, quod vidimus, mense quovis, periodice redit; ut plurimum impetu

breque carens; sed cum crura frequentius
etierit, ulcera non raro in iisdem rebellia,
ut duritiem cutis cum tumore pedis nec per
itam solvendam inducit.

§. 286. Frequentius erysipelas labefacta-E. oedema-
ss ex affectu chronico partes, inprimis oede-^{tosum.}
atosos jam hydropicorum artus, praecipue
tura, vel sponte, vel post institutas in istis
arificationes, invadit: ubi sub extremis sae-
e doloribus, atque flammeo, splendente,
cox vero livido, ac plumbeo cutis colore,
romptissimam in gangraenas indolem mani-
ssat. Similia ad scrotum anasarca laborans
ad oedematosa foeminarum genitalia con-
ingunt,

§. 287. Singularem erysipelatis speciem Zona
ona, vel *zoster*, aut *circinus* (§. 280.) ex-^{zoster,}
libet: quem, rariorem sane morbum, non
turibus, quam in *quatuor* subjectis conspe-
imus. Praecedebant in puellae brachio si-
istro dolores quasi rheumatici, ac per plu-
es jam dies urgebant. Successit nunc ad co-
as sinistri lateris sub scapula fortissimus,
ne alio, ad cutem signo, dolor. Post ali-
uot dies, rubor coccineus, vix palmae spatio

diffusus, ardentissimus, atque mox visiculae vix pisum aequantes, variolis fere similes, copiosissimae, profunde insidentes confertae hinc inde confluentes, fere racemosae, ac flavescente liquore repletae prorumpabant. Proserpebat haec eruptio, atque oblique per costat sub mamma sinistra ad scrobiculum usque, eadem fere, qua diximus, latitudine descendebat, Quo vero tempore *zoster* hic, cum pulsu frequenti, celeri, duro, et acutissimo dolore, extendebatur, phlyctenae adultiores infra scapulam invida inter se, tenuique crusta cohaerentes, exsiccabantur, ac in furfures decidebant. Eodem modo pustulosus hic, et non nisi dimidium truncum circumscribens arcus post paucos dies, et quin ad lectum coacta fuerit aegrotata, post evacuantia quaedam remedia, disparuit in totum. Similis prorsus in duobus viris rerum decursus a nobis observatus est; nisi quod in uno ex istis, desquamatione jam in totum absoluta et dispulso protinus rubore, per multos adhuc dies acuti ad eundem locum dolores, vesicante demum emplastro fugandi, continuarent. In quarto casu; validissimi circa ilei ossis regionem dolores virum per plures jam dies atque cum febre excrucia-

verant. Tunc vero ad palmae amplitudinem innumerabiles mox pisoque minores, cuti vero profundius insidentes, rubentes ad basin, in apice flaventes phlyctaenae, cum splendente roseoque pellis rubore insimul prodibant, ac internus pridem dolor in superficiali magis et ardentem conversus est. Post tres, quatuorve dies, epidermide desquamari incipiente, dolor omnis in crure conticuit. In alio casu tam latam aream non occupasse, sed minorem; floreni simplicis aut duplicati, nec febrim vehementem conjunctam habuisse legimus. Interdum vero et dimidiam calvariae, faciei partem, in aliis collum, abdomen, crura, brachia, varios insensus, hic *circinus* ambit atque raro satis exemplo, et *chronicam* habuisse naturam conspectus est. Alias *epidemice* grassari *zoster* visus est: exsiccatis vero pustulis, aliae subnascebantur magis extensae: quae aegrotantes per menses doloribus ac insomniis cruciabant, saepiusque sanato jam exanthemate, tormenta eodem in loco continuabant. Nec tamen lethalitas morbi, de qua veteres, si *totum hominem afficeret*, pluribus Recentiorum exemplis confirmata est.

Ad *erysipelas* certe hic morbus spectat,

a communi diversus in eo: quod dolores in parte aut praecedunt, aut sequantur diuturni satis; quod phlyctænis copiosissimis ac fere regularibus, profundius ad cutem haerentibus, nec tam altis, ubique pars affecta obtegatur, nec tumor fere, nec major exanthematis extensio facile hic occurrat. Vesiculas in communi erysipelate *tardius semper* erumpere; hoc ab experientia confirmari non vidimus.

Causae. §. 288. Quae de exanthematum origine generalia diximus (§. 274.), haec et de erysipelatis, vix tamen unquam contagiosi, causis dicenda sunt. Hae vero nunc *externae*, nunc *internae* esse observantur. Quaecunque cutem stimulo non magno ac superficiali irritare queunt; ea mox erysipelaceam in eadem phlogosin excitare valent. Vel simplex pauloque rudior frictio hanc inducit; similes levioris ambustionis, affusae fervidae, sinapismi, vesicantis remedii, puncturae apum, vesparum ac liquoris, quem irritata nonnunquam animalcula, insecta, in sui defensionem spargunt! vel et illius forte, quem *Chinenses* populi sub vernicis praeparatione tractant; effectus sunt. Frequens ex

vulnere, interdum levi, ut venaesectione, fractura ossis, a compressione, erysipelas est; et quibus variolae artificialiter inseruntur; his interdum hoc ipsum exanthematis genus circa locum quo virus infensum latet, sponte prorumpit. Ex tumorum cysticorum vel occiput incauta scarificatione ac refrigerio, erysipelaceam ad caput, primo certe internam, mox vero a cerebro ad faciem, sub continuo lethargo, ambulantem ac letalem affectionem observavimus. Vel solum emplastrum aut ceratum sensibilliori cuti applicatum, aut illinitum unguentum erysipelas non raro excitare conspiciamus.

Potissima vero istius causa censenda est refrigerium, et sub epidermide collecta sudoris materia. Ex incauta mammarum a puerperio denudatione frequentissimum ad illas erysipelas occurrit; ac in frigidioris aëti in unam magis partem ac fortiori actione saepissime hic morbus originem agnoscit. Qui ob facillantem salutem, vel ob solum timorem, ab aere liberiori sibi attentius cauent, aut integumentis caput solícite nimis obvent atque custodiunt; hi vel ex levioris aëris afflatu erysipelate faciei immunes non vivunt; et ob frequentiore transpirationis

vernali et autumnali tempore suppressionem erysipelata copiosa se manifestant.

Quodcunque demum acre, rheumaticum, arthriticum, herpeticum, vel aliud super cute depositum, producendae forsitan majori inflammationi impar, erysipelaceam in hac ipsa phlogosin inducit.

Sed potissima in *primis viis* erysipelatum officina latet. Quamvis enim ex solo oris amarore, ex nausea, vomituratione, vomituque bilioso ipso, aut ex flavescente erysipelatis colore ad gastricam morbi indolem non sine magno erroris concludatur periculo; manifesta tamen causarum cum effectu suo cohaesio frequenter hic adest, ac ipsa medendi methodus saburrarum eliminationi intenta, non tam gratuitam hanc abdominalis originis suppositionem esse ipe multis quodammodo ostendit. Ex bile hinc et a saburris in *primis viis* copiosius collectis, et ex verminosa, putridaque intestinorum colluvie erysipelas persaepe originem habere, et ratio suadet, et experientia confirmat.

Interim tam multiplicis ac popularis saepe morbi tam simplex non ubique causatur. Quem scilicet cutis ex abdomine; —

hunc

nunc et istius viscera ex pellis, aliarumque partium affectione consensum patiuntur; ac saepe, quae nervos cutaneos tam ruditer stimulat materia; ea symptomatum gastricorum per solum aliquando consensum excitare valebit sariem.

Sed, quod summa dignum attentione videtur, non parva saepius in erysipelate nervosi systematis auctoritas apparet; nec alia forte causa est, cur a terrore, ab ira et quovis fortiori mentis pathemate hic morbus tam saepe principium habeat; — cur certa venena, ac res per idiosyncrasiam corporis nocivae, nunc frictum scilicet *Squali Catuli*, seu *Catuli marini* piscis hepar, nunc mytuli vel ostreae (§. 274.), nunc vero pisces aut carnes acriori condimento aut rancedine penetrata, vel *Cyprini*, neque satis saliti, neque elixati, nunc anserinae adeo carnis et canororum victus, certis hominibus erysipelas concitaverit; — cur ex minoris interdum nervuli laesione sub venaesectionibus; aut a simplici per acum, aut per spinam inducto, vix sensibili vulnuscule, erysipelacea tam saepe inflammatio mox membra invadat; — cur tam parva inflammatione; tam insignis saepe ac fortiori phlegmone major hic dolor

urgeat; — cur frequentior in foeminis, quam in viris: ac inprimis tempore, quo menstrua illis prorumpunt, erysipelatis proventus (§. 281.); — cur tam facilis ejusdem in gangraenas conversio; — cur tam communis erysipelatis cum febribus nervosis complicatio, — et cur demum non spernendi ex opio in certis erysipelatis casibus effectus observentur (§. 290.). Quodsi evacuantia tam saepe hoc in morbo prodesse videantur, hoc, si frequentiore ex abdominali fonte erysipelatis originem esse in multis testetur; non tamen omnis emeticorum ac evacuantium, in sola evacuatione consistit actio; atque sat evidens antimonialium in refractis dosibus potrectorum utilitas, in eorundem in nervos effectu persaepe consistit. Saepe quoque symptomata bilis collectio cum fructu in morbis discutitur: quin ideo princeps morbi origo ex hac ipsa colluvie derivanda sit: nec certe in quovis erysipelate, inprimis *maligno*, evacuantia indiscriminatim prodesse observantur.

Interim et consuetae excretionis tum menstruae, tum haemorrhoidalis suppressio ad frequentem satis erysipelatis causam spectat: qua fit, ut, quo tempore illa absolvi

cebuisset; hoc ipsum, periodice interdum, ad cutem compareat.

Ex ipsius vero cutis vitio in certis subjectis major in erysipelata; eandem vix non semper partem invadentia, dispositio rependenda videtur. Saepe interim ex latente in humoribus acri hanc affectionem habitualementer iri, docet observatio majoris beneficii, quod calētudinarii homines ex consueto erysipelatae reditu experiri cernuntur: docet frequens ulcerum exsiccatorum in cutem effectus; ac major cachecticorum in erysipelas dispositio.

§. 289. *Leviorem saepius erysipelas mor- Prognosis.*
tum sistit; atque circa quintam, septimam, aut undecimam diem, per sudorem, urinam aut puriformi sedimento, aut per alvum frequenter terminatur. Interim ob inconstantem illius naturam, nec leviori quidem acritudini securitas tribuenda; nec illa, quae per laesiones externas inducitur, licet minus colubilis, ob suppurationes, quas nonnumquam sat difficiles excitat, pro insonti ubique habenda est. Capiti saepius infestum observatur erysipelas, et ubi sopor, deliria, tenditum subsultus accedunt: encephalitidis ery-

sipelaceae, vel apoplexiae minatur pericula. Erysipelas ab externis partibus intro conversum, malum; ab internis vero extra, bonum; sed oportet, exterius comparente phlogosi, interni phaenomena mali aut protinus cessare, aut multum imminui; alias, ut conspeximus, interni potius augmentum incendii, ac ulteriorem istius dilationem significat. Rubores circa aurem ex praegresso dolore in febribus oborientes signum quidem sunt erysipelatis in facie futuri; vidimusque hanc COI aphorismum in puella nuper confirmari: cui, ex insigni capitis dolore cum inflammatione cerebri phaenomenis laboranti, acutissimus post utramque aurem dolor, cum lymphaticae glandulae, non magno quidem, sed attactum recusante tumore; salutare ad faciem erysipelas praedixit. Glandularum inguinalium, axillarium, jugularium rubores, dolores, saepe ad partes suas, ex quibus lymphatica vasa suscipiunt, erysipelas futurum indicant. Pericula vero istius, tum ex febris, cum qua incedit, tum ex causis ac subjecti natura eruuntur. Pessimum ex febre nervosa eidem connubium saepe est; atque si cachecticum, hydrope, ictero, scorbutico affectum, aut viribus destitutum corpus in-

vadat erysipelas; funestus non raro sub anxietate, deliriis, pulsu inaequali, dispnoea, sopore, convulsionibus, aut tendinum subultu, exitus observatur. Livor autem partis, aut nigredo, aut striae quasi flammeae, radiolorum in formam ex affecta, inprimis oedematosa, parte dispersae, gangraenam sphaecelumque futura praenunciant. Suppuratio ex erysipelate frequenter mala et ulcera sinusque difficiles inducit; interim et bonam fuisse movimus, et erysipelatis epidemici nota est historia, quod, nisi per suppurationem judicaretur; lethale esse consuevit. Difficilior erysipelatis ad partes glandulosas resolutio observatur. Ad scrotum, saepius in gangraenam morbus terminatur. Ab erysipelate in cute apparente, inprimis *habituali*, graviores interdum atque chronici adeo affectus, uti asthma convulsivum, dolores varii, ac obstructiones viscerum dissipari observantur.

§. 290. In erysipelate curando inprimis Cura.
febris hoc ipsum comitantis, tum causarum, epidemiae regnantis, ac subjecti ratio habenda, *resolutio* vero quocunque in casu, nisi taliter epidemica jubeat constitutio, querenda est. Levior quidem, et ex suppressa trans-

piratione ortus, vixque febrilis morbus, leni diapnoico remedio, moderato ambientis atmosphaerae tepore, infuso sambuci, haustuque salino cum nitro ac rob sambuci, nec non fomentatione sicca per sacculos aromaticis herbis, et camphorae portione refertos (N. XXXIII.), erysipelatis loco superimpositos, vel et leni evacuante salino, feliciter curatur. Aliis quartam grani partem, usque ad dimidium granum *opii* dedisse, alvum cremore tartari purgasse, cuti vero pulverem ex cadmia fornacum et farina tritici vel avenae aspersisse, ac eandem pluries in die cum decocto capiti papaveris, chamomillae et hyperici, cui pars circiter sexta spiritus vini supperaddita fuerat, fomentasse conduxit.

E. inflamm.
mat.

Si febris *inflammatoria* (§. 116.) erysipelas comitetur, atque phlegmonosam hoc ipsum ostendat indolem, inprimis vero si caput sub his rerum circumstantiis, obsideatur, cum pulsu pleno, forti, duro, aut a plenitudine oppresso; tunc in repetita venae sectione, post hinc in sanguisugis aut cucurbitulis ad loca ab inflammatione libera, inprimis post aures, vel ad occiput positis, princeps auxilium est; nec symptomatum gastricorum ex inflammatoria irritatione orientium tanta

ec ratio haberi potest. Semper tamen
aggitandum erit, exanthematicam hanc in-
flammationem, non ut simplicem aliam, aut
puriorē, per copiosas adeo venae sectiones
tractandam; sed pro felici resolutione atque
vires vitae per cutem ipsam obtinenda, vires vitae
conservandas esse. Dein vero, licet
symptomata gastrica irritationi magis adscri-
benda esse dixerimus; saepe tamen sat evi-
dens est character epidemiae *inflammatorio*
gastricus: quo praesente, venae sectionum
summis copiasarum iterum moderamen: atque
evacuantium, coeterorumque antiphlogisti-
corum usus, nec non, frenato jam inflamma-
toriae febris impetu, refractae tartari emetici
doses indicantur. Rarius quidem, si ad ex-
tremities, aut ad truncum haec erysipelatis
species resederit, tot venae sectiones, quam
si cerebro inflammatio minuitur, requiren-
tur; sed in hoc etiam casu, ipsius inflamma-
tionis vehementia, quid faciendum sit, de-
bebit; atque si maximus in parte dolor, ru-
dor, splendor, aut densiores, irritantes ex
ustuloso morbo crustae sic jusserint: tunc
omentationes, leviora cataplasmata, ex emol-
lientibus, decocto inprimis malvae, vel lacte
et aqua cum infuso sambuci, quam plurimum

indicantur. Alias erysipelas ab humidis superimpositis, imprimis glutinosis, transpirationem impredientibus, aut forte frigefactis, exasperatur, in suppurationem vergit, ac facillime repercutitur.

E. gastrici. Si *gastricam*, ut saepius contingit, febris indolem in erysipelate habere videatur (§. 100.); tunc, excepto complicationis inflammatoriae casu, venaesectio ommittenda, emetico, si ad superiora urgeant materiae, vel alvum purganti remedio locus erit. In casu residentis ad faciem erysipelatis emesin non facile provocamus; sed, porrectis pulveribus resolventibus (N. II.), potionem laxantem antiphlogisticam, ac denique haustum salinum cum refractis sub fine morbi tartari emetici dosibus, sero lactis, infuso sambuci cum oxymelle simplici, propinamus. Nec metuendum est, erysipelas ab emeticis aut evacuantibus, dummodo caute et moderate adhibitis, retrocedere ac interioribus minitari. Si factis jamjam necessariis evacuationibus, febris adhuc cum impetu continuat; tunc acidum vitriolicum in potu ipso vel medicina porrectum, prout alibi (§. 109.) docuimus, indicatur.

E. nervosi. Ubi febris nervosa (§§. 87. 88.) hunc

corbum comitatur; tunc singula hac in febre commendata (§§. 94. 96.) remedia, ab initio interdum emedicum; posthinc vero, imprimis sub metu gangraenae, cortex peruvianus, vel radicis serpentariae virginianae, angelicae, imperatoriae infusum, serum lactis vinosum, vinum ipsum, comphora, vel et moschus, resicantia, sinapismus; indicantur. In summo ab erysipelate, cum hac febre incedente colore, *opium* ipsum cum peruviano cortice mixtum, ac aether vitriolicus in usum tractanda erunt, novimusque periculossimum, et vicinam gangraenam ad scrotum minitans erysipelas ab *opio* solo, quam et in casu erysipelatis a nervi laesione externa oriundi promittit, medicinam habuisse.

In quovis autem faciei capitisque erysipelate erectus truncus ac illius positio quammaxime necessaria est. Nec tamen frigori caput hic exponendum, sed ab allidente aere leviori tegmine defendendum est.

Quoad externa in erysipelate remedia, haec non sine magna adhiberi cautela oportet. In simpliciiori quidem malo, manifestum ex siccitate sicca ac paulisper aromatico subsidium est; in erysipelate pustuloso vel cum acrioris seri transudatione conjuncto, absorbentes

hoc ipsum pulveres irritationem omnino diminuant; ac licet crustam facile inducant, et transpirationem impedire videantur; experientia tamen tum dicto in casu, tum in eo, quo ab externis causis erysipelas provenit, cum fructu pulveres ex lycopodio, farina tritici, foenu graeci, adhiberi posse commonstrat. Nec plumbum, quod pulveribus ad erysipelas subinde commiscetur, his in casibus tam funestum est, ut non in phlegmonoso adeo erysipelate cataplasma ex panis mica et *aqua vegeto minerali* cum evidenti fructu aliquoties adhibuerimus. Tutius interim a plumbeis et adstringentibus abstinemus remediis: et in casu fortioris phlogosis, decoctum emolliens tum huic ipsi, tum crustis durioribus pustularum admovemus, nec facile nos induci sinemus, ut cum Recentiorum quibusdam, erysipelati, nisi ad genitalia, ex causa venerea, vel ipsam frigidam applicemus. In oedematoso, inprimis scroti, erysipelate, in quo acris non raro materia cutim erodit, promptamque gangraenam minatur, egregium vidimus subtilioris ex cortice peruviano pulveris, pauxillo myrrhae ac camphorae juncti, cutique inspersi usum. In pustuloso erysipelate, majore

vesicae acriori et cutem facile exedente
co per incisionem liberandae sunt; atque
hoc ipsum, licet spongia teneriori frequen-
ter abstersum, irritationem continuat; tunc
etque praedicti pulveres inspergi, — crusta
vero, quae exhinc, vel ex coagulata mox
emphra super pustulis ad artus induratur
et collientibus humectari, vel charta, cui buty-
rum recens illinitum est, involvi potest; qua
et methodo durissimas ac fere corneas crustas vel
longius noctis spatio cecidisse, ac erosionem,
doloremque omnem dissipari conspeximus.

Scarificationes in parte erysipelate cor-
rupta instituere, nos quidem ob gangraenae
periculum ausi non sumus; atque in juguli ery-
sipelate per incisiones tractato, illam succes-
susse compertum habemus.

Si gangraena cum febre nervosa ince-
dit in erysipelate observati contingat; tunc,
praeter internum peruviani corticis usum, et
omentationes ex eodem cortice, vix tamen
sufficiam, instituenda, — omnia illa, quae
ibi (§. 136.) ad gangraenam tum hanc:
tum aliam commendavimus, remedia mox
adhibenda sunt.

Nec zoster (§. 287.) aliam sibi, quam
curam pro erysipelate proposita est, curam
postulat.

E. habi-
tuale.

In *habituali* erysipelate (§. 285.) a causam latentem respiciatur, atquae haec, fieri queat, tollatur oportet. Interdum hi viscerum, hepatis in primis, obstructio subest quae propria huic malo remedia, resolutiva, succos plantarum lactescentium ac amararum, fructuum horreorum recentes, et alia, sibi expetit. Similia de menstruae, et haemorrhoidalis excretionis suppressione dicenda sunt, quae variam et ex aliis regulam petendam sibi opem explorat. Si quam in sanguine acrimoniam suspicari liceat, tunc aut specifica eidem remedia, vel generalia in primis ea, quae transpirationis ac urinariae secretionem promoveant, — fonticuli quoque aut setacea opponenda sunt. Thermarum saepe, in primis sulphurearum, usus, hi prodest.

Quod si vero ex cutis laxitate ac debilitate vel sensibilitate nimia erysipelas pendere videatur; tunc assuefacto sensim sensimque aeri puriori ac liberiori corpore, roborantibus magis tum internis, tum externis, frictionibus, balneis frigidis, maritimis, martialibus, cortice peruviano aegrotantibus succurrendum est.

Si ad interiora repercussum erysipelas

periculosum in illis morbum excitaverit,
ut, pro varia hujus retrocessionis causa, et
pro varia novae aegritudinis indole metho-
di medendi diversa ex regulis artis partim
traditis, partim vero alibi (§. 326.) ex-
aminendis, adhibenda, — in revocando au-
tem ad cutem exanthemate opera omnis po-
nenda est. Hinc nunc venaesectio repetita,
nunc excitantia potius remedia, nunc diap-
hytica, antimonialia, balnea tepedita, nunc
codina et sedantia remedia, — in aliis eme-
tum, aut alvum laxantia, — exterius vero,
ad ipsam, quam erysipelas deseruit, par-
tem, aut si locus id recuset, ad ejusdem
vicinias posita vesicantia aut sinapismi, vel
antharidum tinctura cuti infricanda, cucur-
bitulac siccae super cutem hinc inde trahen-
te, indicantur. Si periculum in mora esse
censeatur, tunc scarificatio partis cui can-
carides applicandi sunt, aut caesio cutis ur-
ticis recentibus instituta; aut fervida demum
aqua, panno laneo suscepta ac pro momento
superimposita, conducent.

ORD. I. GEN. II.
SCARLATINA.

Notio.

§. 291 **M**orbus a priscis Medicis, forte pejorem illius et quae cum *cynanchi gangraenosa* incedit speciem (§. 175.) excipiamus, parum intellectus, — saltem ante saeculum *decimum sextum* non pro distincto exanthemate descriptus, *scarlatina* est: incertis ut videtur Europae provinciis adhuc dum perrara, in aliis frequentior, et epidemice hinc inde recurrens, infantibus quidem communior, sed nec adultis parcens aegritudo: cujus descriptionem, tum aliorum, tum propriis non paucis diversarum constitutionum muniti observationibus, hic agredimur.

Definitio.

§. 292. Nunc vero tam innocuus tamque mitis, — nunc tam exitialis ac pestiferus est *scarlatinae* decursus: ut res ardua sit, re-

quae morbum sibi ipsi adeo dissimilem
attius circumscribat, atque ab analogis
ma affectibus: erysipelate (§. 279.),
morbillis, sat bene distinguat, defi-
nio. Non iniquam interim illius ideam
dilemus, si *scarlatinam* dicamus exanthema
contagiosum, ut plurimum febrile, quod ad
tem, prius aridam sicceque calentem cum
quietudine vel anxietate, previo plerum-
ee, interdum continuante in faucibus dolo-
ac rubore, sub macularum scarlatini aut
horribili coloris, saepe laterum, mox fere
quavis corporis partes a facie, jugulo,
aliunde extensarum, saepius perfecte le-
um, subinde vero aspredine minimisque
pulis, aut et pustulis obsitarum, comparet;
est paucos dies cum epidermidis desquama-
ne evanescit; atque prae aliis cutis affe-
ibus; neglecto a reconvalescentibus trans-
tationis opere, in leucophlegmatiam ac ana-
arca frequenter terminatur; nec facile in eo-
um subjecto pro secunda vice revertitur.

§. 293. Potissima hujus morbi, nunc *Devisio*.
sporadici, nunc *epidemic*, nunc levioris, nunc
minosi (§. 292.) divisio ex febris plerum-
ee sibi conjunctae natura repetenda est.

quae frequentius *inflammatoriam*, interdum *gastricam*, nonnunquam vero malignam prorsus seu *nervosam*, eamque vel *simplicem*, vel *complicatam* agnoscit indolem. Aliquando princeps fere *scarlatinae* regnantis phenomenon *cynanche* est; hinc, licet hoc ipsius morbi characterem non satis definiat; *cynanchicam* dixere. Nec minus *cynanchica* est, quae cum febre *nervosa* incedit *scarlatina*; sed, cum ulcera hic in faucibus maligna et *gangraenosa* occurrant: hinc *scarlatina cynanchico-gangraenosa* nominanda foret. Coeterum, quoad externum habitum, *scarlatina* in *levigatam*, *miliformem*, ac *pustulosam* divisionem admittit.

Symptomata

Scarl. levior.

§. 294. Simplicioris morbi, nobis frequenter visi, symptomata, praevia quadam lassitudine, in horripilatione ac in levi satisfactione hanc insequente calore; ad vespertas quidquam adaucte, — jam secunda vero, aut tertia etiam die, in cutis maculis ruberrimis vel minoribus, sed quamplurimis; aut latioribus, mox inter se confluentibus, primo ut plurimum ad faciem, jugulum, pectus, brachia, mox vero ad magnam externae superficiei partem, cum evidenti aegrotantis

leva

ynamine, extensis consistit. Ad duos tresve dies persistunt hae maculae; atque tunc, orme, quo efflorescebant, et quo tempore re novae in aliis partibus propullulant, epidermis exciscatur ac in furfures vel squamulas decedit; ut sex fere vel octo dierum spatium, non sine reliqua cutis sensibilitate majori, morbus omnis evanescat. Quamvis interim tam benigna sat raro universalis observetur scarlatina; est tamen, ubi sub gravioris etiam morbi epidemia, non pauci tam benigne a contagio tractentur: ut ex eodem, quo apud coeteros, fonte vix scaturisse illud crederetur.

§. 295. Nullo quidem non tempore scarlatina tum mitior (§. 294.), tum, quam-
 nunc describemus, gravior, seu *cynanchica* S. scarlat. gravioris.
 occurrit; saepius tamen sub aequinoctio aut vernali, vel autumnali, atque hoc in casu, per totam extensa hiemem, divagatur. Multi quidem, jam pluribus ante manifestum morbi ingressum diebus, morosi ac tristes, de capitis pondere, de raucedine ac faucium ardore, tonsillarum dolore, alvi obstructione, vel levi subinde diarrhoea, nec non de lassitudine conqueruntur; donec, quod in aliis

fere primum morbi symptoma constituit, secuta, ad multas interdum horas extenso, febris, catarrhalibus, fere in pluribus notata signis, atque dubium de instantē morbillorum, nisi forte jam suderato, exanthemate movens, ordiatur. Saepius quidem in morbillis, quam in scarlatina, oculi, magisque rubent, lucemque recusant; sed et in hac ipsa rubor oculorum interdum magnus, lacrymatio frequens et calida, palpebrarum tumor, sternutatio observantur; nec tussis ubique deest; sed ferina interdum diu praecedit: sic ut primum fere suscepti contagii signum ad mucosam narium fauciumque compareat membranam. Versus noctem manifesta febris exacerbatio, inquietudo, calorque major; apud infantes non raro sopor, ac in majori malo, vel si vermes forte subfuerint, convulsio observantur.

Ut plurimum quidem in scarlatina anxietas illa, vomitusque copiosior, quibus variolae confluentes ordiuntur, deest; sed et haec ipsa interdum symptomata, ama oris, bilisque vomitus, et, quod rarius est, ad ventriculum dolor et constrictio, ut in variolis, occurrunt.

In multis quidem faucium ille rubor ac

allogosis deglutitionem magis dolentem reddit, quam tumore partium impedit; in aliis vero sub declinatione magis, quam sub initio scarlatinae, doluisse fauces, cum aliis con-
nectimus; sed interdum longe magis, quam illi in ipsa gangraenosae ac cynanchicae scarlatinae specie, hae ipsae dolent tumentur; deglutitio vero, quasi ac colli humerique musculis fune constrictis, difficilior redditur, ac non parca, interdum fere cruenta, observatur salivatio; aut lingua, epidermide quasi destituta ac rubra, apthosis ad radicem ulceribus obruitur. Hic faucium tumor interdum glandulis tum submaxillaribus, tum prostaticis communicatur; nec ubique desunt tuberculae ad tonsillas faucesque inflammatas maculae, a puriformi liquore formatae, interdum cum superficiali et apthosa crusta obiecta exulceratione: quae faucium affectio inflammatoria ad ipsam interdum laryngem penetrasse, vocemque, sub difficili admodum respiratione ac suffocationis periculo, aut annem suppressisse, aut metallicum illum, cynanchi tracheali communem (§. 173.) solum produxisse conspecta est.

Quod vero mirum, sed tum aliorum, tum propria nobis observatione constat, est

scarlatinae ad solas fauces limitatio, ac non secuta ad cutem exanthematis, epidemice eodem tempore florentis, eruptio: cum tamen, hac sola excepta, morbus sub propriis scarlatinae symptomatis absolveretur; ac eandem in quibusdam, quam, quae, in aliis ab exanthemate superato superest, in leucophlegmatiam dispositionem, ac ab eodem immunitatem contagio relinqueret. Visi tamen sunt, quos absoluta in faucibus, sub epidemico furore, inflammatio, ab ipso scarlatinae morbo non potuit reddere immunes; et certe mirum est; morbos a scarlatina prorsus diversos, quo tempore haec epidemice furiebat, interdum symptomata istius non pauca, dolores faucium ipsumque, fugax licet exanthemata in societatem suam duxisse.

Sub dictis vero morbi invadentis symptomatis varia pulsum observatur ratio, ut qui, pro febris diversa natura, nunc pleni, frequentes, interdum vibrantes ac duri, occurrunt; nunc celeritate magis, quam plenitudine ac duritie notantur. Junioribus non nunquam sanguis e naribus cum emolumento prorumpit.

Vel altera jam, vel tertia, quarta die — interdum, ac sub fortiori plerumque morbo

jam prima, ut plurimum tamen secunda, et tertia incipiente, die, — rarius certe ante febris accessionem, scarlatina, maculae scilicet plus minus latae, crebriores, magisque rubentes, quam illae, quae morbillos constituunt efflorescunt, atque cutis, quasi vino rubro sub epidermide diffuso, aut, sub majori intensione, cocti fere cancri, aut sub livido etiam colore, primum, frequenter, ad faciem, collum, pectus, artus, mox ad universam vix non corpus, alias in artibus, tardiusque ad vultum rubet ac tingitur. Manifestus ab hoc exanthemate in cute, nec tamen circumscriptus, tumor, ac difficilis subinde digitorum ob eundem inflexio observatur.

In multis certe cutis sic affecta aequalis et levissima cernitur; sed et aspredines *miliiformes* hoc in morbo copiosas cum aliis ad eandem, quasi anserinam, conspeximus, eaeque nunc minores, ac purpurae sic dictae rubrae fere similes, — nunc vero phlyctaeonas ac variolosas quasi pustulas referentes, occurrunt. Alias hae ipsae, minimaeque *pappulae* in maculas confluunt, planamque fere superficiem mentiuntur: atque cum earundem in furfures tandem desquamatio est; *pustulo-*

Sc. miliformis ac pustulosa.

sa, de qua diximus; varietas, crusdis interdum obiecta, paulo lentius desquamatur. Nec inauditum est, sub scarlatino exanthemate et miliaria ipsa aut ptechias ad cutem prodiisse; nec tam rarum, maculas post aliquot dies sine majori discrimine reverti, ac post paucos alios evanescere.

Tam manifesta vero ab hoc exanthemate ad cutem phlogosis accenditur: ut non modo cum aliquo ad faciem, fere ut in variolis, tumore cutis rubeat, compressa palleat, pruritus, et a totidem quasi aciculis puncta, ardentem dolorem persentiat; sed ipsa haec inflammatoria cutis constitutio per oculorum, narium, faucium membranas, ad meninges interdum, aut ad pulmones, ventriculum, intestina; uterum, vesicam urinalem propagatur, ac symptomata his partibus a contagio fortius correptis fere propria inducit. Quodsi febris revera *inflammatoria* hanc phlogosin comitetur; tunc, sub majori cordis arderiarumque impetu, sanguis corio, vix emissus, obtegatur, calor major ac verus urget, fauces magis tument ac rubent, haemorrhagiae frequentius occurrunt, urinae profundiori colore tinguntur, remissiones breviores ac fere nullae observantur. In com-

ccatione *gastrica*, sordium praesentia non
fidis modo, ac ab inflammatoria irrita-
me facile repedentis, symptomatis, sed
stantiori signorum saburralium ingressu,
annui characteris auctoritate, nec non
porbi observati apud alios exitu, et minori
allsum violentia, confirmatur. *Nervosae*
oris jam nota ex aliis (§§. 82. 87. 88.)
mptomata, in mox describenda (§. 296.)
arlatinae gangraenosae specie potissimum
nspicua, in multis tamen subjectis cum in-
mmatorii gravioris, hic expositi morbi
usis complicari, atque post paucos saepe
ees vix non in totam aegritudinem domi-
ari observantur.

A quo vero exanthema ad cutem efflo-
uit; in morbo non tam gravi, symptomata
erte mitescunt; saltem, quo major est illius
ruptio; eo minor in faucibus doloris sensus
tumor est. Saepe tamen ab exanthemate
superficiem propulso, symptomata, quo
rius, aut majori etiam, vigore continuant,
ad noctem incrementum sumunt; quid
quod jam facta cutis desquamatione; quod
nobis oblatum est phoenomenon; dolores
nt nunc primum octava scilicet, aut nona
corbi die, in faucibus excitantur; aut saltem

non tam cito dissipantur ad istas. Aliis interim sat evidens conceditur matutina *remissio*; atque vera, licet rarior, in quibusdam symptomatum observata est *intermissio*.

Sub consueto vero morbi ingressu, ex anthema per tres quatuorve dies ad cutem laetissime florescit; dein vero, quo ordine prorupit; hoc et rubor ac phlogosis disparent; sic ut sexta in multis, aut septima die, madescente jam magis, densoque, sed molli albidoque muco oblecta ad radicem lingua, non sine praevia quandoque fortiori ex solitis exacerbatione, copiosus ad noctem sudor erumpat; lotiumque turbidum, cum sedimento mox fundum petente, — puriformi et albo, excernatur; aut lenis, sed salutaris alvi fluxus subsequatur; ac febris ut plurimum vel dispareat; vel redeunte ad sequentem, octavam fere nonamque noctem, madore per cutem omnis dissipetur. Hoc circiter tempore, rumerosae interdum ad artus *pustulae*, liquido, quod continebant, omnino *vacuae* reperiuntur; atque cum magno pruritu vel in tenuissimos *surfures*; vel, pro majori morbi in cutem impetu, in latiores, partiumque nonnunquam formam retinentes squamas cuticula, vel interdum ungues, ac ipsius adeo

linguae epidermis decidunt, ac plures hinc inde ex eodem loco exuviae deponuntur. Hoc tempore et narium, fauciumque crustae cadunt; ac reliqua forte sub istis ulcera sat facile sanantur. Alii quamplurimum muci cum levamine per tussim ejiciunt.

Sed quemadmodum in certis subjectis vel ipsa eruptia sociaque febris, per plures hebdomadas; — sic et post separatam jam epidermidem haec ipsa, et pericula continuasse observata sunt. Saepius autem tunc abscessus nunc ad collum vel aures, cum suppuratione interdum sat facili; nunc verum cum erosione partium, ac haemorrhagia, ad articulos, cerebrum ipsum, pulmones, intestina; metastases contingunt: atque encephalitis, peripneumoniae; diarrhoeae pthisesque multae abhinc procedunt: quod in iis, quibus desquamatio vix aut ne vix quidem successerat, praeprimis observatum est.

Summa vero nunc superest *cutis* desquamatae apud plurimos *sensibilitas*, vidimusque haec in duobus pueris tam insignem: ut nullibi vel minimum, sine magno dolore, perferre attactum potuerint. Haec mira, ac interdum sat magno temporis spatio inhaerens acuti *sensibilitas*, nec non dolores quasi rheu-

matici ad artus a morbo aliquando reliqui: uti tot a superato jam exanthemate metastases, glandularum infarctus, — evidentier demonstrant, naturam a scarlatina jam absoluta in expellendis morbi reliquiis sat diu esse occupatam; ac eo ipso, quod morbosa cutis sensibilitas atmosphaerae aliarumque rerum impressionibus continuo majoribus, quam par sit, exponatur; non posse non saepius hoc salutari in opere praepediri.

Scarlatinae
effectus.

Atqui haec ipsa, licet ab aliis quoque, morbis exanthematicis vix superatis, ut a morbillis atque miliaribus, interdum similia contingant; frequentiori tamen longe post absolutam jam scarlatinam leucophlegmatiae, ac anasarcae confirmantur exemplo. Major quidem ab una, quam ab altera hujus naturae epidemia in hydropem relinquitur dispositio; et sicut interdum reconvalescentium perpauci ab aqua inter cutem post scarlatinam obruuntur; sic alio tempore fere nullus hoc ab exanthemate liberatus, quin ab anasarca mox corriperetur, observatus est. Copiosos nos non *cellulari modo hydrope*: sed et *ascite*, ac *hydrothoracae* affectos post scarlatinam tractavimus: ac inter hos plures certe ex junioribus, plures hiberno, quam aestivo

tempore, atque non pauci, quibus, desquamatione a scarlatina rite peracta non erat, a medicis numerantur; nec tam levem, ut ab regio nuper Viro dictum esse miramur, ut tam facile ubique dispellendum morbum, ut hydrops ubique constituit; ut non plures esse a secundo hoc scarlatinae morbo, quam ab ipso exanthemate ac febre conjuncta, trucidantur aegroti.

Qui vero post absolutam scarlatinam, ^{Hydropisnat} illi a transpirationis suppressione, vel ab alia causa, in anasarcam incidisse observantur; hi, elapsis circiter quatuordecim, vel octodecim a primario morbo diebus, lassitudinem ac languorem, morositatem prodidere majorem: cibos aversabantur, ac noctes sine somno terebant; interdum dolores ad fauces crudesciebant: pulsus reddebantur frequentiores ac febris sese non raro sat magna manifestabat: urina parcior, loturae carnis adstiterat, fere cruenta, aut brunea, vel ex atro, nigrescens, excernebatur; de praecordiorum conturbabantur angustia, et inquietudinem indicabant; facies reddebatur cachectica; tumores, ac palpebrae oedematosae vix non oculos perfecte claudebant; intumescebant pedes, crura, genitalia, universa cutis: acce-

debat abdominis tumor fluctuans; vel tussis, sitis, dispnoea, pectorisque, aut calvariae interdum, cerebrique hydrops: sub quibus symptomatis permultos certe, non mature satis ac debito more tractatos, mortem subivisse observavimus.

Ipse vero hic, acutus fere, a scarlatina hydrops, nunc cum sat manifestis inflammatoriae febris reliquiis incedit; nunc debilitatem a morbo inductam majorem prodit; nunc ex nimia lymphatici systematis irritabilitate vel et spasmodico cutis habitu, — nunc vero ex saburris imo ventre collectis, — frequentissime vero ex suppressa transpiratione originem repetit.

S. cynan-
chico gan-
graenosa.

§. 296. Cum de variis cynanchis speciebus sermo nobis esset (§. 175.) monuimus; illam, quae cum *nervosa* febre ac ulceribus in faucibus gangraenosis incederet vix non ubique *scarlatinae* potius sobolem quam primariam sistere cynanchen; et rever quae inflammationes communes insequitur gangraena; ea in faucibus, ob citiorem aegrotantis a tumore inflammatorio suffocationem, vix unquam, nisi erysipelaceâ magis eâque maligna phlogosi inducta, locum ha-

elbit: cum in cynanche a *scarlatina maligna* coniuncta, inter prima istius symptomata perueniat *gangraena*. Quodsi etiam dubium non esse non queat, et exempla, licet pauca, demonstrant posse dari *scarlatinam* febrilem, cuius malignitas non consistat in *anigina gangraenosa*; certum tamen est, hanc ipsam huiusque semper visam fuisse cum *scarlatinosa* constitutione sociatam. Nec impedita, quod in cynanche *gangraenosa* febris *nervosae* aut *pueridae* Auctorum effectum, — *scarlatina* vero *maligna* a multis descripta, naturam manifeste inflammatoriam, atque cum vix exposita (§. 295.) *scarlatina* in multis consentientem obtulisse dicatur; nam dantur certe et *inflammationes cum febre nervosa conjunctae* (§. 123.); ac docuit experientia, *scarlatinas malignas* cum evidenti faucium inflammatione hoc cito *gangraena* incedentes, non dubium esse praesente simul febre *nervosa* testimonium addidisse, et sub ipsa demum epidemia *scarlatinae* vel maxime inflammatoriae, plura tamen *malignae cynanchis* et faucium *gangraenae*, — quemadmodum sub *maligna* et *gangraenosa* constitutione *scarlatinosa*, non pauca *cynanchis* cum hoc exanthemate, conjunctae hinc vere *inflammatoriae*, obvenire exempla:

ut igitur ad scarlatinae gravioris seu *cynan-
chicae* characterem non semper *inflammato-
ria* simul febris pertineat; licet res ut pluri-
mum sic esse concedatur; utque illam inter ac
malignam differentia non sit; quam quod-
cum utraque, ex scarlatinae contagio oriun-
da, inflammationem in faucibus offerat
prima tamen *febrim inflammatoriam*; altera
nervosam ac in gangraenas proniorem ostendat naturam; quaevis vero ex istis methodum
quidem propriam, sed feбри correspondentem
suae, sub eadem licet faucium inflammatio-
ne, diversam sibi exigat.

Sc. gangr-
definitio.

Ipsa vero, quae nova non est, sed ab antiquissimis Scriptoribus adnotata, et saeculo 16. a *Germanis*; saeculo vero 17. ab *Italis* quoque Medicis descripta fuit, *scarlatina nervosa* seu maligna, aut, quod idem nobis dicit, *cynanche gangraenosa*, non alium sistit morbum, quam faucium, narium internarum, aut et laryngis inflammationem, ex contagio scarlatinae oriundam, quasi *erysipelaceam*, atque cum febre *nervosa* (§§. 37. 88.) sociatam; cuius symptomata proteiformia in sequentibus potissimum versantur.

Symptomata

Infantes maxime, prae maribus fere puellulas, laxiores homines, inprimis foemi-

ss, — sed quamlibet certe aetatem, sexum, temperamentum quaevis, haec, contagiosa, plurimis affectio, favente inprimis epidemica constitutione, ac vel mox a suscepto contagio, vel post septem fere ab eodem aetate, aggreditur. Praecedunt ut plurimum lassitudo, debilitas, morositas, tristitia, virgines; gravedo; sequitur horror, ac si gravior futurus est morbus, frigus evidentius; cum calore, dolore capitis ad frontem acutissimo; anxietas urget, vomitusque saepe interrenis, aut in aliis diarrhoea; pulsus ut plurimum frequentes, inordinati ac parvi, rarius, vel aliquando, sub initio scilicet morbi, dupores ac pleni: quo in casu sanguis emissus, mollioris illinc consistentiae, ac coccineus, vel dissolutus; hic corio interdum obiectus est. Sub majori morbi vehementia, virium extrema mox adest prostratio, lipothymiae continguntur; suspiria, anxietates, vigiliae, vel sopor, capitisque aut dolor, aut stupor, ventriculi oppressio, oculi fere turbidi, aut rubri, lacrymantes; lingua alba et humida, vomitus aversio, nausea, vomitus aut diarrhoea, sitis aut nulla, aut insignis, urina nunc copiosa, mox vero serosa, observantur. Interdum certum in faucibus plenitudinis atque

constrictionis, — interdum caloris acris et quasi exulcerationis sensum accusat aegrotans cum voce rauca, et deglutitione aliquando difficili. Ad noctem quamplurima ex istis symptomata augentur, leveque subintrat delirium: quae singula post madorem, aut sudorem matutinum per horas aliquot moderari solent. Mox vero febris iterum ac faucium inprimis affectio exasperantur; atque tonsillae, velum pendulum, uvula, palatum profunde rubro, vel et igneo, aut erysipelaced colore notantur. Tumor faucium ut plurimum non tantus, nec deglutitio cum tanto perficitur dolore; interdum interim, et tumor magnus amygdalarum, et acutissimus dolor accusatur, collumque rigescit.

Sed jam prima, aut secunda morbi die praeter albescentem pituitam, oris cavum ac linguam obducentem; ad tonsillas, vel supra easdem in faucium angulis, comparentur *maculae* ex albo cinereae, superficiales, circulo rubro, vel et vivido circumductae cur illis in *cynanche* tonsillari, seu faucium (172.) nequaquam confundendae, attactu quasi a materia subtus haerente, mollescentes, graviori sub morbo brevi mora livescentes ac bruneae, vel et nigrae: quo f

to, dolores saepe mitescunt, aut, vita ista-
rum partium penitus sublata, evanescunt;
ecce fere liberam ad fauces viam cibis conce-
dunt. Fauces saepe integras hae maculae
angraenosae occupant, ac ad ipsas non
modo nares, quandoque interius rubras,
obscuras, lividas, fortique coryza laborantes,
penetrant; sed ad gingivas quoque, ac lin-
guam, et labra subinde dilatantur, nec
laryngis aut tracheae internae superficiei ubi-
que parcunt; sed ad ipsum adeo ventricu-
lum, ac intestina proserpisse detectae sunt.
Acerrimus vero ex naribus ichor continuo
destillat, partesque, per quas defluit, ex-
coriat, corrodit; aut ab infantibus degluti-
tus, ventriculum, intestina aggreditur; vel
est continua, et fere convulsiva ex depluente
in pulmonem sanie, tussis, dispnoea, vix
ex tumore faucium, sed ex tracheae ac bron-
chiorum potius affectu oriunda, animaque
foetida, cadaverosa observantur. Interdum
parotides, ac maxillares glandulae unius aut
alterius lateris tument, indurantur, et dolent;
ac in furore morbi, collum, pectusque ipsum
cum suffocationis periculo riget et intumescit.

Sub hac rerum jam funesta satis posi-

Lib. III.

F

tione, vel prima jam die, vel utplurimum secunda, interdum et tardius, exanthema, quo modo (§. 295.) jam descriptum est, scarlatinum vel *maculosum* et aequale, vel *papulis* quasi *miliaribus*, vel demum *pustulis* insignitum, ad faciem, collum, pectus, brachia, crura, abdomen, — aut et maculae albescentes, ulcuscula, vel petechiae diversis in locis ad cutem, undicunque fere tumen-tem, dolentem, atque rigentem efflorescunt, ac eodem ordine, quo jam enarravimus, persistere, marcescere, ac in fursures aut pelliculas desquamari observantur. Nec tamen ab expulso ad peripheriam corporis exanthemate, symptomata, nisi raro, mitescunt: ut et cessante vix non febre, putridissimum ex naribus ichorem adhuc fluxisse ac labia erosisse, cum lethali morbi eventu, a nobis conspectum sit. Hinc augentur potius sub exanthematis florescentia sordidissima ad fauces ulcera, majoremque continuo mephitim spirant. Quidquod per tubas auditorias ad internum aurium haec ipsa penetrasse cavum, hocque ipsum devastasse, experientia constat. Faucium nempe maculae ex cinereis nunc continuo redduntur magis opacae, ac si primum abscessus obtegere videbantur;

nunc nonnisi escara comparet. Jam vero possissime in conspectum veniunt periculosiora febbris nervoso stupidae (§. 88.) symptomata, deliria fere continua, lipothymiae frequentes, haemorrhagiae effrenae per nares, per os, per aures, per oculos, per cutem, per intestina, singultus, subsultus tendinum, convulsiones, abolitio vocis, respiratio celer, brevis, stertorosa, extremitatum frigida, pulsus exilissimi, frequentissimi, intermittentes, foecum, urinae olidissimarum involuntaria excretio, ac tandem lethalis gangraena oesophagi, usque ad ventriculum, et tracheam ac pulmones descendens.

Qui ex tam gravi morbo sanitatem recuperaturi sunt; illi, facta exanthematis admodum eruptione, post tres quatuorve dies super toto corpore expansa, cum cutis dequassari inceperit, sudorem aequalem, ac vaporem experiantur; quo tempore et febris imminui, et crustae ex faucibus separari, orisque ulcera depurari, et potiora morbi symptomata, redeunte somno acciborum appetitu, dissipari consuescunt. Nec enim tam manifesta ubique haec, gangraenosa licet, scarlatinae species observatur; ac interdum sat multi, favente imprimis constitutionis epidemicae caractere minus insidioso, mortem

sub recta medela effugiunt. Sed, quemadmodum de praecedente scarlatinae specie (§. 295.) dictum est, metastasium multa, et multa leucophlegmatiae reconvalescentes pericula hic forte majora, adhucdum circumdant. In genere vero tardissima est virium ac perfectae salutis restitutio.

Causae.

§. 297. Post exposita scarlatina diversae symptomata, de causis tam dirae interdum aegritudinis mentio facienda nunc esset; sed vetat humana contagiorum natura, ac de proxima exanthematum causa (§. 276.) ignorantia; nec suppleant hypotheses, re ipsa, cujus rationem reddere conantur, in artis exercitio saepe funestiores. Rarior certe est scarlatina, quam ut a causa communiori, ut a refrigerio, tempestatumque vicissitudinibus prudenter derivari queat; interim cum ac *catarrhali*; eo quod in pituitosam oris, faucium, narium, tracheae, bronchiorumque membranam potissimum rapitur, non parum convenit; nec minor huic exanthemati cum morbillorum contagio; quod ambo tam oculis, naribus, quam pectori cutique simul insidiantur, analogia observatur. Sed quemadmodum catarrhali materiae specificus in cu

em nisus est; sic scarlatina hominem a mor-
tibus jam pridem correptum non minus ple-
dit; nec ab iisdem, quem illa invasit, im-
munitatem ulli concedit. Quodsi vero ex
causis diversis, praecipue abdominalibus (§.
174.) exanthema, scarlatinae vix absimile,
subinde produci valeat; sporadicam hoc,
nec faucibus inimicam, nec transfundendam
facile in alios affectionem constituet: cum in
scarlatina epidemica, *contagium*, licet per in-
fectionem, ut vocant, vel materiae ex aegro-
antis cute, in illam sani hominis transfusio-
nem, necdum, quod sciamus, confirmatum,
negari non queat. Atqui haec ipsa contagii
materies, quod et de aliis dicendum erit,
morbi aut *benigni*, aut *maligni* rationem in
se vix continet; sed epidemica annorum
constitutio, quemadmodum contagii actio-
nem secundare, sic et febris diversae, quae
ipsa benignitatem morbi aut malignitatem
constituit, dirigere videtur.

§. 298. Scarlatinae prognosis vel ex ipsa Prognosis.
specierum expositione abunde patet. In be-
nigniore morbo, nisi male tractato, pericula
sub febre certe non sunt; sed et ab hoc
ipso reconvalescentium hydropem scaturisse

non raro conspeximus. Frequentior tamen hic est, cum fortior scarlatinam febris circumdederit; viresque vitae magis depressae, ac major in cute sensibilitas inducta sint. Major etiam hic a non expulsa satis ad pellem materia, vel ex eadem ad interiora retropressa, et a frequentia ad partes nobiliores metastasi, nec ab ipsa quidem desquamatione dissipanda, aegrotantes non minus quam reconvalescentes discrimina premunt. Convulsiones quidem, sopores, deliria phrenitica, ac vitae vires exhauriens diarrhoea ubique timenda sunt. Sed potissima prognosis hoc in morbo momenta ex febris diversitate quaerenda sunt. Ipsa quidem *inflammatoria* et cum gravi cynanche incedens scarlatina non raro cum *nervosa* febre complicatur; aut faucium inflammationem sistit, ab hac febre sola directam; maxima vero ex tali connubio ac infesta multis pericula sunt: quae praecedens vehementius frigus, virium prostratio major, macularum gangraenosarum citior in faucibus eruptio, dilatatio, nigredo, nullius ab exanthemate levaminis perceptio, anxietas multa, ac alia gravissimi morbi in superioribus enarrata symptomata, abunde testantur.

Qui hoc ex morbo, sub stadio febris
 coriuntur; illi versus octavam interdum,
 nonamque diem, frequentius vero sub fine
 secundae, aut tertiae hebdomadis principio,
 recedunt; sed et citioris, et tardioris in ma-
 gna scarlatina interitus habentur exempla,
 atque pars major aegrotantium cum diarrhoea
 obliquativa, glandularum colli tumore prae-
 occante, sphaceloque faucium, laryngis, tra-
 cheae, universali extinguuntur; alteram, me-
 stasium ac hydropis jam dicta exspectant
 discrimina.

§. 299. Benignior illa ac levissima scar-
 latinae species (§. 294.) vix, alia, praeter
 dietam, et ex lacte tepido cum aquae du-
 pla portione remixto potum, — quam lenia
 anapnoica, remedia expostulat: hinc infusum
 sambuci cum oxymelle simplici, vel haustus
 allinus, aeris frigidioris, calorisque nimii
 aut diuturna fuga, vix non ubique sufficiunt.
 Illures nec lectum quidem adire coguntur;
 nec unius fere hebdomadis vel sponte recon-
 valescunt spatio. Neglecta interim, post
 morbum licet alias insontem, transpiratione,
 majores interdum poenas tumefacto corpore
 videntur. In fortiori paulisper morbo, atque

Cura.
 Sc. benign.

in juniore plethoricoque subjecto, non raro, si febris, capitisque, aut faucium forte dolor quodammodo urgeant; venaesectio indicatur, nec ab ista timendum est, ne florens cutem exanthema mox deserat, aut cum damno ad interiora vertatur. Similia de evacuante alvum leni, et antiphlogistico remedio, ac de enemate dicenda sunt, quotiescunque signa saburrae non aequivoca haec exigere videntur.

Sc. gravioris

§. 300. In graviore scarlatina (§. 295.), febris, quae huic morbo associata est, epidemicae constitutionis, ac symptomatum summa mox ratio habenda, ac imprimis cuncta, quae exanthematis ad cutem eruptionem sine impetu secundant, arripienda, quae illam impediunt removenda sunt.

Inflammatior

Si febris *inflammatoriae* symptomata (§. 116.) cum cynanchis qualibet demum specie (§§. 172. 173. 174.) conjuncta observentur, tunc methodus (§§. 178. 179. 180.) exposita, ea tamen cum cautela adhibenda est: ne *exanthematicae*, et per cutem judicandae hujus morbi obliviscamur naturae; et ne, vires vitae per nimias venaesectiones prosternendo, scarlatinae ad interiora retro-

ssioni, quod jam de erysipelate monuimus
290.), occasio paretur. Quotiescunque
erim ex pulsu pleniori ac duro, ex majori
fauces tumore ac incendio, ex spirandi
fficultate, ac dolore quasi pleuritico, ex
erie ruberiori ac turgente, cephalaea, sopo-
, aut deliriis, majorem, quam par est, ar-
riarum cordisque reactionem observamus;
ntum abest, quin exanthematis efflorescen-
ce, venaesectio, etiam repetita, adversetur;
ab ista potius liberior exanthematis in cu-
expansi, ac tumoris ad guttur praefocan-
s, resolutio dependeat. Hinc quocunque
mpore venaesectionis urgere videtur ne-
cessitas: eo, vel ante scarlatinae eruptionem,
vel florente jam in cute exanthemate, vel
eracta jam adeo desquamatione, suscipien-
a, et cum prudenti aetatis ac virium cal-
culo, si requiratur, repetenda est. Coete-
rum, quae ad *cynanchem inflammatoriam*
commendavimus, tum sanguisugas tum cata-
lasmata, linimente, vesicantia, collutoria,
et antiphlogistica medicamenta: ea, cum
rinceps ad fauces ex inflammatione obsta-
culum sit; ad easdem curationis leges adhi-
benda; quae vero lenem promovere queant
liaphoresin, uti refractae tartari emetici cum

haustu salino doses, cum antiphlogisticis combinanda sunt. Quae sudorem pellere atque calorem augere hic possent, alexipharmaca, ea canepius et angue fugiantur oportet. Dissipato forsitan inflammationis ad fauces impetu, ac florente ad peripheriam exanthemate, non alia, quam quae diximus lenia diapnoica cum antiphlogisticis remixta, ad perfectam usque febris cessationem, ad desquamationem absolutam, indicantur. Cavendum vero est, ne ventriculi subversionem; nauseam ac vomitionem, quae a contagii in eundem actione, vel ab inflammatorio magis, quam gastrico stimulo oriuntur, emeticis incaute atque cum certo aegrotantis damno pertractemus. Saepius haec a prima exanthematis ad cutem eruptione vel sponte disparent, et ubique temere ea, qua majori actionis virtute polent, nisi vere indicata, praescribuntur.

Sc.gastricae

§. 301. Cum vero *gastricam* cum scarlatina febrem incedere ex signis istius (§. 100.) post primum morbi impetum continuantibus compareat, vel ex cognito epidemiae caractere, jam sub ipso morbi principio hanc subesse sciamus: viden-

um est, an cum eadem, inflammatoria forte
mplicatio (§. 104.) jungatur: quae venae-
ctione aut sanguisugarum ope prae aliis
tenda est. Tunc vero, licet necdum omni
fauces abacta inflammatione (§. 178.),
solitionem emeticam (N. IV.) illico per-
miendum est: quo brevissima via tum sto-
machi sordes, tum stimulans ac tenax ad
neces pituita promptius ejici, et excitato ad
ttem madore, exanthematis promoveri eru-
tico potest. Nec minus ad intestina quoque
aburris liberanda *potio laxans* antiphlogi-
cca (N. XXI.) vel refractae antimonia-
um cum sero lactis vel haustu salino doses
dlicantur. Erit interim ubi minor evacuan-
um per inferiora, sed major emeticorum,
eo indicationis natura aliquoties interdum
petendorum, necessitas ac utilitas observe-
re; nec desunt epidemiarum scarlatinae
empla, in quibus inflammatio ad fauces
aecipuum ex omnibus morbi symptoma
debatur offerre: quam vero non venae-
sio repetita, in multis adeo nociva; sed so-
um *emeticum*, hinc inde replicatum, pro-
ggavit.

Sc. com-
plicat.

§. 302. Sed haec ipsa rerum magistra, experientia, venaesectionum in scarlatina inflammatoria necessitatem ideo non infringit. Est nempe, quod lubenter repetimus, ubi sat magna partium inflammatio, cum febre non tam *pura et inflammatoria*, quam cum *gastrica*, aut *nervosa*, conjuncta incedat: atque hac in difficili, nec aliter, quam per repetitas sub quovis novae febris ingressu observationes cruenda complicatione, venaesectionum beneficia aut ad primos modo aegritudinis dies restringi, aut protinus deficere possunt; quin igitur hoc certum in veris inflammationibus auxilium; in quovis scarlatinae purioris ac inflammatoriae casu auctoritatem ammittat. In *gastrica* igitur, aut *nervosa* scarlatinae, ac faucium ab hac inductae inflammationis complicatione, cum venaesectionibus caute, ac non sine cognita epidemiae natura mercabimur; semperque eo minor emeticorum utilitas, — eo major vero detrahendi sanguinis erit necessitas: quo purior ad fauces inflammatio, et quo certior febris inflammatoriae praesentia in scarlatina comparebit, et vicissim.

§. 304. Ex dictis vero, controversiarum *Sc. nervosae*
 per medentes conspicuae licet auctoritatis, *s. malignae.*
 de meliori scarlatinae *malignae* (§. 296.)
 cedendi methodo loquuntur, patet ratio.
 nunc etenim, in subjectis scilicet robustis,
 pethoricis ac junioribus, sub morbi princi-
 pio minor est contagii febrisque abhinc natae
 nervosum systema potentia; ac inflam-
 matoria cynanches symptomata hanc ipsam
 adhuc superant: quo in casu, sub pulso duro
 pleno, venaesectio interdum cum successu
 manifesto in sanguine corio suscepta, quin
 appetita, aut saltem hirudines, cucurbitulae
 cum fructu admota fuerunt, — nunc vero
 assignis mox virium prostratio, ac singula
 febris *nervosae* funestioris (§§. 87. 88.) inci-
 pientem vix morbum comitantur symptoma-
 ta: atque tunc a detracto, vel pauco, cruo-
 re, irrevocabile aegrotantibus damnum infer-
 tur: quae, non infrequens in febribus nervo-
 sis, ipsisque gangraenis contradictio, jam
 alias a nobis exposita fuit (§§. 90. 136.)

In primo igitur, minusque periculoso
 ut plurimum, aegroti statu, venaesectio mo-
 derata, mox primis morbi initiis, sub majori
 aestu, respiratione difficili, tumore ad fauces
 evidentiore, splendente ac rubro, sub mani-

festa pulsuum duritie, plenitudine, in sub-
 jectis succiplenis ac robustis locum habere
 sine dubio, ac repeti cum cautela potest
 ipsisque adeo infantibus sanguisugae, aut cu-
 curbitulae ad collum figi queunt non modo
 sed debent. Sed facilis et hic error est: quod
 post singula plenitudinis sub incipiente mor-
 bo signa, arteriae non raro, a detracto vi
 altera vice sanguine, quamplurimum conci-
 dant, et insignem vires prostrationem pa-
 tiantur.

Quodsi vero hac in scarlatina contagio
 suscepta, febris *nervosae* symptomata (§§
 87. 88.) compareant: tunc praesentibus qui-
 dem saburrae signis, porrecto prius, — ve-
 si haec ipsa deficient, ommisso, emetico
 quo modo haec de febre nervosa praescripti
 sunt (§. 94.) per sudorem vix incipien-
 aegritudo dissipatur frequenter.

Sed nisi sat recens sit morbus, vel s-
 forte ob alius haec methodus rationes adhi-
 beri non queat; nec tamen vel maculae gan-
 graenosae, nec tumefactus habitus cum pa-
 rotidum, maxillarium glandularum inflatio-
 ne pulsuque debiliori jam adsint; — imprimi
 vero si nausea et vomitiones continuent
 tunc emeticum vel ex tartaro stibiato, vel

diarrhoea jam urgeat, ex ipecacuanhae
lice, non modo bilis ex stomacho, sed
glandularum in faucibus emunctionem pro-
vet, ac tam vehementiam symptomatum
minuit, quam omnem interdum morbum
dissipasse est visum.

Nec tamen celandum est, vomitoria non
quavis *scarlatina cynancho-gangraeno-*
sine damno exhibita fuisse; ac regnantis hic
aggis naturam epidemiae, quam fallacia
mittantis saburrae signa de re tam se-
decidere. Major interim observationum
numerus pro emeticorum testatur efficacia;
summa eorundem in *cynanche gastrica*
ctus (§. 178.) jam satis evincit, quid in
cynanche *nervosa* cum sortibus ventri-
alli conjuncta, ex tam prompto, ac in fauces
insensa pituita inundatas simul agente ex-
pectari auxilio queat. Ipsa vero intestina
refractus vel tartari emetici, vel ipeca-
uanhae doses non sine fructu, ac diarrhoeae,
nox ab initio molestae, bilisque inter-
um a stimulo proficiscentis decremento,
macuantur; prodestque ad noctem excitatas
rsitan ab istis turbas anodino compescere
medio.

Interim, quod jam de febre *nervosa* mo-

nuimus alibi (§. 94.), sub majori jam debilitate, sub lipothymiis, convulsione, ac difficili prorsus respiratione, ab evacuantibus excepto blando clystere, abstinendum, vtrumque vitae conservandarum ratio habenda est. Hinc in exhausta aegrotante diarrhoea, infusio cascarillae, ac rhei, superaddita opii discreta portione, — vel Columbarum radice pulvis, ac similia, inprimis clyster cum amylo ac tinctura thebaica, indicantur interdum.

Hoc igitur sub rerum statu ac moderato primi scarlatinae hujus insultus stimulo frequenter satis inflammatorio, ad roborandum mox et cordialia transeundum est auxilium. Pediluvia, ac si debilitas impediatur, fomenta tepida ex aqua et chamomillae infuso, in membris ac tibiis circumposita, ubi cutis calida et sicca erat, expulsio vero a minoribus causis ex cute retrocesserat, cum fructu adhibita fuerunt. Sub tanto vero in gangraenae nisu, potissima virtus in peruviano latet cortice, tum interius assumpto, tum ipsis fomentis per collutoria, ac sub mento per emplastrum cum chamomillae floribus ex capsa, exterius diligenter admoto. Hinc et vinum hic cortex, sub forma, quam la-

a siccioribus facile irritanda, deglutitio
mittit, vel in saturato satis decocto (N.
XXIV.); vel in extracto (N. XXXVI.) abun-
porrigendus, et cum vino generoso,
aliis excitantibus nubendus est. Infanti-
ss hoc remedium, si non aliter admittant,
in lacte, vel in aqua, succo liquiritiae
et saccharo edulcoratis, ac simul per cly-
steres, suppedidatur. Si diarrhoea exhauriens
res adhuc continuat: tunc elota prius per
mollientes clysteres alvo, ex cortice clyster
um tinctura thebaica combinatus injicitur;
et ore assumpto remedio similia superad-
untur. Acida vegetabilia diarrhoeam facile
augent; mineralia vero, sub majori saltem
curium vitalium dejectione, nisi *dulcificata*,
locum habebunt (§. 94.). Sub majori
curium prostratione, lipothymiis, delirio,
convulsionibus, indicantur singula, quae ad
febrem nervosam satis commendavimus (§§.
97.) remedia, ac iterum, sed copiosum
tis, generosum vinum, serpentariae virgi-
anae, pareirae pravae, angelicae, valerianae
radices, cinamomum: camphora, moschus,
resicantia, non tam collo anteriori, quam
muchaе applicanda, et alia, cum aere inpri-
is purissimo, indicantur.

Ob summam vero ichoris, qui ex faucibus gangraenosis, destillat, acredinem, aegrotantes moneantur oportet, ne eundem vel solum, vel cum cibis ac potu deglutiant, sed quovis modo saniei ex ore effluxum promoveant, faucibusque illam frequenter collutorio educant. Sund vero, quae, putrescentem istius ac fere causticam naturam, exterius admota, corrigere aut moderare queant et acedi, inprimis camphorati, aut spiritus salis ammoniaci aromaticis infusis commixtorum, ad ipsam adeo tracheam forte gangraenescientem penetraturus vapor, — aer fixus ex effervescente, ac in faucibus detento liquido, vel alio demum modo, his ipsis advectus, — sedi tectorum recenter expressus succus cum decocto hordei ac melle remixtus — acidum vitriolicum, aut marinum, multis aqua dilutum superaddito melle aut Rob sambuci; — vel idem hoc acidum cum melle unitum ac maculis faucium illinitum, — inprimis vero decoctum corticis peruviani, cum spiritu salis marini, et melle nec non myrrhae tinctura; praecipuam huiusmodi opem promittunt. Vel ipsa scarificatio, at tonsillas gangraenosa jam macula affectas tribus quatuorve sat profundis vulnusculis

cox ab initio gangraenae suscepta, eximio
et reprobata viro, interdum profuisse con-
necta est. Crustas vero, quae his maculis
assident, avellere, nec prodest; nec sine da-
mino id facere conantur; neque praedicta am-
plius conveniente irritantia nimirum, reme-
dia, ubi illae ex faucibus ceciderunt, ac nu-
as fere et summe irritabiles in his ipsi,
rnes relinquunt: quo in casu, si dolor,
ecitasque jubeat, emulsio arabica, vel se-
minum cydoniorum mucilago pro linctu, —
mento vero linimentum volatile, aut emol-
eens cataplasma, admoveatur. Plurima inte-
um ex illis, apud infantes, huic morbo prae-
iliis subjectos, omneque saepius auxilii ge-
us recusantes, vix locum inveniunt.

Novum non est, sed a recentioribus
quibusdam confirmatum, ex mercurio dulci,
eeu *calomela* auxilium: quod, seposito reso-
utionis humorum timore, hac in morbi spe-
cie, ac fere in quovis ejusden, emeticis jam
soetractati, stadio, vel purgantis vice, vel
aliquoties in die ad pauca grana prae-
scribunt, atque proficuum salivatione vix
incipiente operationem ab eodem expectant.
Cum vero alvum hoc a medicamine, cum
periculo debilioris jam aegroti, excitari ve-

reantur, ne tamen illius priventur effectu, cum opio mercurium combinandum esse cum laude remedii docuerunt. Nos quidem, modo paucis *scarlatinae cynanchico-gaenosa* exemplis a nobis ipsis conspectis instructi, experimentis hanc methodum propriis illustrare nequimus.

Cura reli-
quiarum sc.

§. 305. Tam diri vero interdum morbi reliquiae, nulli quidem ejusdem speciei perpetuo adscriptae; sed tamen a fortiori quidquam aegritudine frequentius obviae (§§. 295. 296.) medentis attentionem sibi quam maximam exigunt. Varias quidem metastases huc primo spectant, quarum tractatio ex aliis hujus operis locis repetenda est. Interdum vero glandularum tumores vel sub ipso morbo, vel eodem jam superato tam duri succrescunt: ut remedio discutiente, aut emolliente nullo dissolvi, aut ad suppurationem duci, — quid quod sub usu istorum exasperari quotidie observentur. Hoc vero in casu, a vesicante emplastro tumor rebeli superimposito discussionem tumori aut benignam suppurationem feliciter longius obtineri, docuit experientia. Metastases non minus, quam anasarca in omnibus aut in

quavis epidemia praepediri semper non
sunt; in multis interim tum summa et
magis transpirationes cura, aerisque aperti
aut frigescentis evitatio; tum frequens, te-
pidumque balneum, aut antimonialium cum
austu salino, vel et pulverum *Dowcri* usus,
in aliis repetita aliquoties a superata jam
scarlatina, laxantia alvum remedia, — in
illis roborantia potius cum ditureticis juncta
medicamina; — in his vero positum hinc
inde vesicans, — in aliis demum: continuan-
te imprimis post desquamationem, aut eadem
imperfectius peracta arteriarum duritie ac
oblenitudine, cum siti et interno calore, ve-
naesectio, sanitatem quam optime confir-
mant.

In ipso vero scarlatinam jam insecuto
anasarca vel hydrope, non minor remedio-
rum, quae huic vel illi subjecto conveniant,
est quorum plenior expositio in sequentibus
tradetur, differentia est. Si febris, quasi
inflammatoria lenta, cum doloribus artuum,
rheumaticos aemulantibus, cum calore cutis,
impulsu pleniori, aut duro, cum cephalalgia,
ssiti, urina profundius tincta, anasarcam comi-
tetur; tunc antiphlogistica potissimum reme-
dia, cremor tartari, nitrum, serum lactis pro

potu, ac inprimis *venaesection*, interdum aliquoties repetenda, conducunt. Nec ob pulsus forte *parvos* et contractos, *venaesection* hic minus indicatur; ubi respirandi difficultas cum tussi aspera et sicca, cum calore ardente, post scarlatinam manifeste inflammatoriam, avertuntur, ac non obscurum delatente pulmonum inflammatione testimonium edunt. Nullibi certe communis, ac per diuretica acriora anasarcam curandi methodus majores noxas habet; quam in hac *inflammatoria* hydropis specie: quae non modo *scarlatinam* hanc *cynanchicam*; sed interdum et *cynanchen parotidaeam* (§. 174.) insequitur.

Si debilitas major laxitasque partium a febre inprimis nervosa, scarlatinam sequatur ac hydropem inducat; tunc, praeter frictiones cum pannis asperis ac calidis, roborantia ex cortice aut limatura martis, inprimis decoctum chinae cum oxymelle squillitico, egregie inserviunt. Sed interdum excitantibus infractum systematis lymphatici robur erigendum, ac diureticis primum remediis stagnantes aquas educi oportet. Hic vero infusum juniperi, terra foliata tartari, alkali vegetabile, vel spiritus salis ammoniaci cum aceto squillitico saturata. Digitalis purpurea.

vel apud juniores purgans temedium ex
Mellomela et jalappae radice, indicantur. Li-
terato ab aquis corpore, ad praedicta vix
stibborantia cum diureticis mixta remedia ve-
niendum est.

Ubi ex subjecti, morbique praegressi
tutura, aut ex nervosorum apparatu sym-
ptomatum, spasmodicam magis suspicamur
maasarcae naturam: tunc pulveres Doweri,
austus salinus cum vini antimoniatum ac lau-
mini liquidi aequa portione, superaddito
sob sambuci, interdum camphorae mode-
rata portio, imprimis vero balneum ex tepi-
da, nec non vesicans hinc inde emplastrum,
ad usum trahenda erunt.

In casu retrocedentis scarlatinae, praeter
causae, quae periculoso huic phoenomeno
subest, considerationem, regulae sub erysi-
pelatis ad interiora conversione jam satis
expositae (§. 290.), consulantur oportet.

O R D. I. G E N. I I I.

U R T I C A R I A.

Nominis rat §. 306. **Q**uod ephemera benigna, in dies aliquot protracta, inter febres continuas; — hoc *urticaria* inter exanthemata, brevioris nempe temporis affectio est. Infantibus frequentius quam adultis, vix contagioso tamen afflatu, nec epidemico facile jure, sed ex causis saepe manifestis, ad cutem hoc exanthema prorumpit: quod, licet ab analogo fere urticarum in hanc ipsam effectum *urticariae* impositum sibi a Recentioribus nomen assumat; non tamen constantem satis in pelle figuram retinet, ut maculis, quas urentis quasi plantae attactus ad eandem inducit, ubique respondeat.

Definitio.

§. 307. Difficilis hinc exanthematis non semper sibi aequalis definitio est. Interim si hoc dicatur efflorescentia, frequenter, non

nitique, febrilis, nunc in maculis quasi a
 vessa urticis cute, nunc in tumoribus in ve-
 sculam terminatis, nunc vero in majoribus
 appellem protuberantiis consistens, plerum-
 que cum summo cutis pruritu incedens, circa
 acetem cum febricula, vel et externo a fri-
 gere copiosius prorumpens, ex cute cum in-
 tolerabili pruritu facillime disparens, sed hanc
 allpendo mox iterum revocanda, post paucos
 dies plerumque sine epidermidis desquama-
 tione disparens; — non iniquam nobis de hoc
 exanthematico morbo formabimus ideam.

§. 308. Atqui in hac ipsa *urticariae* de- Divisio.
 finitione (§. 307.) jam laet istius in *macu-*
ssam, vesicularem atque tuberosam, ex for-
 ma exanthematis desumpta, atque *Esseram*
 dictam Auctorum comprehendens divisio.
 Propterea et a febre huic morbo differentia
 accedit: quae, sicut in multis deesse con-
 stavit; sic non eundem in omnibus chara-
 cterem agnoscere videtur. Nos quidem hoc
 morbo aut nullam, aut certe benignam
 viterque inflammatoriam indolem observa-
 vimus; sed non desunt aliorum de morbo satis
 maligno, vel cum remittente ac intermittente
 febre conjuncto, observationes.

Sympto-
mata.

Urt. maculos

§. 309. Ut plurimum quidem *urticariam* quam diximus (§. 308.) *maculosam*, praecedit febricula cum refrigerii sensu, cui illi moderati calor, capitisque levis dolor ac sitis succedunt. Nonnunquam et alvi profluvium cum urina jumentosa, vel, ut novimus vomituritiones, ventriculi, intestinorum dolores, alvi obstructio, observantur. Secundum vero, aut tertia morbi die, interdum, non pinante quidem, nec febricitante homine post paucas jam a pruritu universali horas, ab hrachia inprimis et pectus, — sed et a faciem, ad ventrem, crura, corpus fere universum, exanthema (§. 307.) *citissime* prorumpit, ac parvae nunc, vel et latissimae ex cute tamen prominentes quidquam, *maculae*, insigniter *prurientes*, ex pallido subrubrae, ad centrum fere albescentes inaequaliter ac laceratae quasi figurae, hinc inde cohaerentes, circa basin laete rubentes, vix prodire; cum, non sine aliqua in quibusdam anxietate ac lipothymiae levioris sensu, vel a *lecti calore*, vel sponte, jam iterum *disparent*; ac sub cute reconditae, insuperabiler scalpendi pruritum inducunt. Mox vero a isto, vel cum *frigidae aerae* se exposuerit aegrotans, copiosus iterum in cute maculae

proventus conspicitur, atque sic plures, in eadem semper parte, eruptiones continent: quae tandem, nunc ad tertiam, partem ut plurimum diem, septima saltem nunquam tardiolem, cessante febre, pleaque sine manifesta cuticulae desquamatione, disparent.

Urticariae, quam *vesicularem* diximus Urt. vesicul. (308.) et quae si pruritus forte, a quibusdam negatum, excipiamus, cum *Essera* doctorum non minus, quam *tuberosa*, mox describenda, *urticaria*, consentit, — brevis- si certe morbi, symptomata exemplo illustrabimus. In sanissimo ex Auditoribus notissimae juvene, vix a suscepto pastu, nec spirituosos liquoribus, nec pravis, aut nimis violentis sanitati contrario, mordacissimus intolerabilis ad universam corporis superficiem, imprimis vero ad collum et ad faciem, pruritus ac ardor comparent. Succedit calor non modicus; facies ipsa haud levis confunditur rubore, auriumque tinnitus, et orbitae susurrus, cum anxietate et praecordiorum angustia per vices redeunte, supercedunt. Pulsus naturalibus vix frequentior reperitur. Mox vero phymata diversae magnitudinis ad superiorem juguli partem,

ac prope mentum, celeritate singulari, prop pullulant, ipsumque cutis ambitum in tumorem inaequalem attollunt. Paulo serius ad faciem similia, sed minori prorsus numero prorumpunt; ad genas vero perexiguæ papulae efflorescunt. Ad coeteras corporis partes, licet ardor ac pruritus continuent; ex anthema nullum comparet. Sub hoc interim rerum statu liberiores vix aerem petierat aegrotans; cum statim efflorescentiae ampliori ex fundo assurgerent, et in latiores plagas diffunderentur: ita ut quaedam ex illis, circulo, ad basin ruberrimo instructae, licet a collum nucis fere avellaneae magnitudinem adaequarent, graciliorem tamen ac pellucetam, sed fere vacuum in apicem terminarentur. Lectulus nunc petitur morbique, ut timebat, majoris ab aegrotante suscipitur cura cum erumpente per universam cutem madore *vix unius spatio horae*, jam totus ac integrum dissiparetur.

Urt. tuberos

Urticariae tuberosae (§. 308.), vigin annorum adolescens nobis offert exemplum. Hic ipse, crapulis non parum deditus, qui tamen in similes nunc excessus incidisse mox a prandio corripitur nausea et vertigine tenebricosa. Intumescit mox, rubroque colo-

conditur facies; tumores vero palmae latitudinem habentes et colore rubro, sed ob-
scuro, instructi, cum pruritu ad animi deli-
rium usque intolerabili, universam corpo-
ris superficiem occupant, femora inprimis, superficiem occu-
pant. Accedit horror ac demum
extremities, potissimum inferiores,
inter concutiens; sub quo exanthemata
multas, et superficiem longe ac late supe-
rantes, seu informes *offas*, increscunt. Pulsus
duri ac pleni observantur, mortisque
contantem consternit formido. Ad noctem
sequitur calor: sub quo vix formati ad
modum tumores imminuuntur, ac tandem,
equa tamen ad vultum rubore, ac univer-
sa pruritu, penitus evanescent. Ast vero
eundem mox locum exanthema asperri-
mum, digitosque sub attactu vix non offen-
dens, miliaribus fere simile, sed nigro ad-
mixtum puncto insignitum, ac pellucidum
intrat. Hoc facto, imminuitur anxietas,
neque summa comparet amarities. Die
tertiæ secunda, purgante alvus medicina la-
boratur: qua occasione, aegroto lectum cum
frigidiori aura commutante, posterius hoc
exanthema jam iterum disparet, ac primi-
tivo ad cutem revertuntur tumores. Alterna

haec exanthematis efflorescentia eodem per sex dies tenore continuat; quo tempore secta ad interim vera, et antiphlogisticis et evacuantibus aegrotanti porrectis remediis aegritudo disparuit omnis.

Utroque certe in casu, tam cita exanthematis eruptio, quam insignis sub eodem pruritus, nec non constans illius a frigido aura incrementum, *urticariae* characteres manifeste ostendunt. *Esseram* quidem vel *stram*, nunc tubercula parva, ad rubrum vergentia, duriuscula, cum insigni pruritu subito universum corpus, non secus ac si ab apibus vel vespis, vel culicibus demorsum, vel urticis percussum esset, occupantia, post breve tempus iterum dissipanda, nulloque ichore vel liquido effluente, pristinam cuti levitatem et colorem concedentia, dixerunt alii — maculas alii sub hoc nomine latas, discretas, coloris rubri, splendentis, glabras, planas, ardentes et prurientes, in manibus facie potissimum, descripserunt; sed apparatus satis, diversam ab eodem exanthemate facie posse assumi; nec, si pruritus forte minor una, quam alia morbi varietate occurrat, aut si in illa sub lecti magis calore; sub frigidiore vero aura in ista, exanthema c

ius erumpat, cum in simpliciore adeo
aria similis prorsus contradictio subinde
irrvetur; ad exanthema mox ideo diver-
prudenter posse concludi.

§. 310. Causae hujus morbi (§. 307. Causae.
(1)) quamplurimum ex suppressa transpi-
one repetendae; interdum in ipso abdo-
e quaerendae, rarius ex epidemica con-
tione, aut a contagio derivandae sunt.
infrequens est observatio, *urticariam*
ex rebus, ob incognitam et particularem
minis naturam, huic uni contrariis, uti ex
porum, astaccorum, cancrorum fluviali-
um, echinorum esu, — ex valerianae radi-
vel ex alimentorum revera suspectorum,
amytulis, piscibusque aut carnibus semi-
ruptis, aut muria acriori conditis, peti-
um usu, originem habuisse. Quemadmo-
vero urticae faciunt; sic et aliae, exter-
cutis superficiem irritare, similemque in-
eem habidum inducere causae queunt.

§. 311. Levem vix non ubique morbum Prognosis.
urticaria, sistit, ac si febrem non habeat;
modesta, praeter molestum pruritum, vix
ut plurimum infert. Non parva interim

tum in *vesiculari*, tum in *tuberculari* varietate (§. 309.) anxietas observata est; ac paucis, ab *Essera* retropulsa, lethalis cerebrum metastasis, vel ejusdem quoque visceris hydrops, in fastis medicorum adnotatur. Facile tamen nobis esse videtur, et empla, quae de urticariae malignitate referuntur, ad aliam longe aegritudinem fuisse referenda.

Cura;

§. 312. Vix aliam, quam quae pro simplicissima scarlatina a nobis proposita (§. 299.), methodum pro *urticaria*, quae saepe nullo, praeter lecti fœtum, auxilio indiget, commendamus. Hinc infusum sambuci, aut haustus salinus, — interdum, abdominalis causa latuerit, evacuans alvi medicina, — rarius certe, ac nonnisi in casu evidentis plethorae cum febre majori incedentis, venaesectio, sufficient. Intolerabilem aegrotis pruritum, universale tepidumque balneum compescit. A morbo jam superato, transpirationis, ac illorum, quae post scarlatina fieri consuluimus, curam non esse neglegendam; vix allata (§. 311.) docet hydrocephalus cerebri a frigore inducti observatio.

ORD. I. GEN. IV.

PETECHIAE.

113. **F**requens *petechiarum* a nobis jam Fata pete-
 mta est mentio (§§. 35. 83. 87. 88. 103.) chiarum.
 ssque tum *continuis* febribus, tum *intermit-*
tantibus ipsis interdum pro symptomate esse
 ponuimus. Similia petechiis exanthemata an-
 tiquissimis certe temporibus observata, nec
 men majori cum studio ante saeculum *deci-*
um quintum et *sextum* descripta fuere; quo
 tempore vero, ad morbi dignitatem evectae
articulae, singularem sibi medicorum atten-
 tionem acquisiverunt.

§. 314. Sunt vero *petechiae* cutis ma- Definitio.
 allae, pulicum fere morsibus, deficiente ta-
 ceen in medio punctura, simillimae, mox ru-
 pae, purpureae, mox bruneae, lividae, aut
 re nigrae, vel et pallidae, subflavae, ma-
 nitudinis diversae, subrotundae, vel in ae-

quales, planae, nec tactu distinguendae, nec a compressione evanescentes, insensiles, ut plurimum discretæ, febrilium morborum plurimæque sociæ incertis tamen morbi diebus ad jugulum, pectus, antibrachium, vel ad totam superficiem, rarius ad faciem, prorumpentes: quæ maculae nec tempore sat fixæ florere, nec maturescere, nec tandem in squamas decidere observantur.

Divisio.

§. 315. Haec vero exanthematis species (§. 314.) ut plurimum licet *febrilis*; multis tamen et nobis ipsis *sine febre* comparuisse visa est, ac non *auctorum* modo naturam morborum imitare; sed et *chronicam* hinc inde assumere indolem observatur. *Sporadicae* quoque nullo non tempore petechiae cernuntur; sed sub incognita anni constitutione *epidemicae* uberius florent, ac fere princeps regnantis morbi, saltem quod suum febribus nomen apud Recentiores potissimum impertiantur, phænomenon constituere videntur. In paludosis regionibus atque in magnis hominum impurorum societatibus, vix non *endemicæ* occurrunt petechiae. Pro ipsa vero febris, cujus satellites *peticulae* constituunt, diversitate, nunc *periodicam* habuisse naturam, nunc

nervosae ac malignae, frequentius *gastricae*, interdum *inflammatoriae* indolis testimonium edere observantur; atque in maximo certe febrium istarum numero *symptomaticae* prorsus, in paucissimis vero cum aegrotantium emolumento, seu *criticae* comparent. *Artificiales*, ut pote calefacientis ac abhorrentis ab evacuantibus methodi progenies, *petechiae* frequenter occurrunt; sed pro talibus ubique declarari, sine magna medentium injuria non possunt.

§. 316. Quamvis autem *petechiae* nunc Descriptio
petech. sine febre, nunc antequam haec ipsa prorumpat, — in aliis vero mox cum ista, vel tardius, et non modo primis fere morbi temporibus; sed, prout frequenter conspeximus, octava, duodecima, decima etiam quarta, aut seriori die, — quidquod interdum a morte demum, efflorescant; nullibi tamen, nisi epidemicus jam pateat morbi regnantis character, vel certo et sibi proprio, nec pathognomico signo aut praedici possunt; aut morbi caput constituere ac primatu gaudere nobis videntur. Varia quidem a Scriptoribus prodroma instantis exanthematis signa ponuntur: imbecillitas, stupor, somnolentia, egrypnia, virium singularis prostratio.

tio, lassitudo ac dolor a dorso quasi proveniens; ardor faucium, coryza, capitis gravitas, aut obtusus dolor, vagi per totum corpus dolores, anxietas praecordiorum, nausea vomituritio, obstructio alvi, aut laxitas ejusdem, urina pellucida, quasi hominis sani, aut jumentosa, aut profunde tincta; pulsus exiles, inaequales, faciei pallor etc. Sed nullum certe ex his signis pathognomonicum vocari potest; aut non frequenter admodum cum petechiis haud conjungi, aut sine istis incedere observatur: sicut, qui petechiarum conscribere historiam tentaret; oporteret hunc contrarios protinus inter se morbos conscribere, et quae istorum sunt, quo ipsum certe exanthema spectat, petechiis attribuere.

Juvat interim istarum, quae sub certis epidemiis tam pertinaciter febribus adhaerent, ut nec ullo quidem praeveniri semper remedio queant, ac ut fere primum in istis, constantissimumque symptoma offerre videantur, succinctam satis idaeam habere. In illis vero partibus, quibus cutis tenerior est, potissimum efflorescunt *petechiae*: hinc ad laterales colli provincias, an mammas, juxta brachiorum interiora, maxime vero a flexura cubiti ad carpum usque, nec facile, si hic

desint, alibi, comparere observantur. In tam insigni petechizantium, quos tractavimus, numero, nec unum quidem (quod aliis tamen ac veridicis observatoribus frequenter, inprimis ad palpebras, obvenit) cum *peticulis* ad faciem conspeximus. Nec *internas* nobis, observatas licet ab aliis, *petechias*, forte quod in aperiendis hominum contagiosa febre mortuorum cadaveribus paullo cautiore, fuerimus, datum hucusque fuit conspiciere. Ut plurimum quidem colore sat laete rubro comparent petechiae; sed constans in hoc nihil est, ac unius fere diei spatio, aut omnino, (ac saepe quidem sine damno manifesto) disparent; aut colorem suum multoties mutant. Saepius fere ad castaneum hic vergit, interdum in lividum, mox vero iterum in rubrum, aut quod peiori subinde omine contingit, in atrum transire consuevit. Interdum in uno eodemque aegrotante omnes simul petechiae varii coloris observantur: ut cultis inde marmoris fere adinstar, variegata compareat. Alias vero petechiae, lenticularum ferme, aut communis a pulice oriundae maculae magnitudinem adaequant; alias seminis papaveris aut milii latitudinem, aut tot fere acicularum subtilissimos apices,

ac nisi obliquo sub intuitu, inconspicua fere punctula referunt. Ad petechias certe referendae sunt dum diffusae, quasi ab insperso cuti atramento, latiores, ac umbrarum instar limitibus destitutae maculae; tum lineae quasi calamo scriptorio exaratae; tum, quas in duobus aegrotis cum lethali eventu conspeximus, *aethiopicae* ac a digitorum apicibus ad carpum usque nigricantes *manus*. Nec alterius certe naturae sunt *vibices* vel striae longitudinales ex profundo rubrae, aut flammiae, aut lividae coeruleae, ac fere nigrae interdum fere virides, radiorum in formam, aut quasi caesa virgis cutis fuisset, in diversos sensus diffusae: quae singula tot parvas, majoresque sub epidermide, a causis internis aut cutaneorum vasorum vitio profectas echymoses sistunt; quae, sicut ab externa compressione nec minime disparent, ac per ipsam interdum cutem, sub forma conulorum profundius penetrant; sic quoque nec tumorem sistunt; nec ardorem aut dolorem producunt; nec denique, cum evanescunt, per dequamationem cuticulae, nisi paucissimis, nec observatis a nobis in casibus, terminantur. Rarior, sed a magno Viro descripta petechiarum morbillos referentium forma est:

quam tamen et nos in *Goettingensi* foemina ante septem hos annos conspeximus: ubi numerosae ad anitbrachiorum interna comparebant verae ac roseae petechiae; sed ad coeterum corpus elevatae videbantur rubri coloris pustulae copiosae, sat latae, nec sero repletae: qua, cum altera mox die a frigore repellerentur, dispnoeam, ac venaesectionis necessitatem induxerunt. Coeterum cum aliis exanthematibus connubium non recusant peti-
culae, ac saepe variolis, morbillis interspersae, vel cum miliaribus intermixtae observantur.

Multae vero ac interdum innumerae vel paucae sunt petechiae; eaque nunc post primos jam dies evanescunt, nec denuo redeunt; nonnunquam vero pro tertia adeo vice revertuntur. In aliis, per totum morbi decursum florent; quidquod post mortem adeo copiosius prorumpunt; atque in quibusdam petechiae morbo jam penitus devicto in cute persistebant, atque *chronicam* prorsus assumentes naturam, nunc ex illa disparere, nunc sine febris indicio reverti cernebantur. Etiam sine febre, aut alia functionum laesione praecedente, peti-
culae interdum comparent, et tales tum ab aliis descriptae, tum a nobis ipsis conspectae fuerunt.

Tam rarum est, febrim praesentem petechiarum eruptione mitescere, ac solvi, ut potius ab ista, in quamplurimis augeri symptomata, — in aliis saltem non decre-scere, — in nullo vero morbum judicare nos quidem in epidemiis non paucis conspexerimus. Ab aliis hinc inde a petechiarum efflorescentia symptomatum moderamen observatum fuit. Singulare, sed in *Veronensis* epidemia, sub medio saeculi XVII. frequenter adnotatum est symptoma, *horrenda phthi-riasis*, quae, ante septimum praesertim apparens, majorem aegrotantium partem miserrime sustulit. Frequentius cum petechiis haemorrhagiae, sopores deliria, subsultus tendinum, convulsiones, gangraenae incidunt: quae tamen singula non ex petechiis certe sed ex eodem, quo istae propullularunt, fonte derivanda sunt.

Causae. §. 317. Multiplex haec petechiarum origo, ac vario pro febris, sub qua florent, imperio, natura est. Nihil certe aliud hoc exanthema sistit, quam parvam sub epidermide *echymosin*, et stagnantis sub ista cruoris guttulam: quae magis, minusque diffusa, petechiam nunc latiore, nunc vero

peticulam efformat, ac pro varia effusi liqui-
di copia et directione, umbrosas nunc ma-
culas, nunc strias vibicesque constituit. Si-
milem certe *petechiae* cum *scorbuticorum*
maculis agnoscunt genesin, nec alia, quam
ignotae in scorbuto causae proximae ratione
inter se differunt, ac solius fere praesentia
febris aliorumque huic ultimo priorum
symptomatum effectu, *petechiae* distinguun-
tur ab illo. Simplicissimam, quae laeso per pro-
prioscidem pulicis vasculo ad cutem exoritur
macula, perforata licet epidermide, pete-
chiam sistit; parumque ad explicationem in-
terest, quo demum vascula cutanea modo
contenti cruoris guttulam in vicinum cellu-
losae spatium, aut in sic dictum rete mu-
ccosum transudent; atque vel sanguinis ab-
impetu, vel consistentiae in eodem defectu,
vel demum ipsorum culpa vasorum, haec
contingant; nascitur macula, quae, pro cau-
ssae, ex qua pendet, ratione diversa, signifi-
cationem aut nullam, aut parvam, aut deni-
que maximam in morbis habebit. Vel a bre-
vissima solis in teneriorem albissimumque
cutem actione, copiosae mox in rufis ful-
voque capillo praeditis hominibus *lentigines*
oriuntur: quae totidem fere, sed innocentes

certe ac redeunte hieme facile disparentes peticulas, seu brunei et castanei coloris maculas sub epidermide ostendunt. Nec longe ab his, nisi extensione majori, distant focularum utero ferentium maculae, quae certe, sicut a vasorum cutaneorum neglectu paulisper in contensos liquores officio dependent; sic miram consensus uterini in pellen-
 potentiam ostendunt. Similem vero vel soliorum nervorum abdominalium tactu exercentur quae ad primas vias tam saepe colliguntur acriores ac infensae saburrae (§. 274.); ne opus est, ad putridam ipsius adeo sanguinis resolutionem in his explicandis recurrere, quae vel solo interdum emetico, aut purgante alvum remedio dissipantur in horas, aut in multis sine febris aut morbi vestigio in cute prorumpunt.

Frequenter satis in morbis inflammatoriis petechias, ac emissum sub istis in firmum certe insulam compactum ac denso coagulo octectum conspeximus sanguinem. Tenuiorem quidem hunc, nec tam facile coagulabilem in scorbuticis, hydropicisque multis, — sed non ideo putridum conspeximus ac in utroque hoc morbo non minus, quam in febribus nervosis cum petechiis, haemorrhagiis.

magis, solidorum in sanguinem infirmius
reagentium culpa, quam vitio proprio, dif-
fluere ac, ne vasis facile coerceri queat,
sanguinem resolvi putamus. Si res aliter se
haberet; certe non tam felix tantæ quidem
in massa humorum corruptionis eventus in
multis foret; nec in scorbuto vel solus ve-
getabilium recentium, tum acidorum, tum
aliorum usus hunc sanguinis statum certius,
quam ipse cortex, nec tam brevi tempore,
tam potenter dissiparet.

Varia igitur petechiarum inter causas
referri oportet, atque vel sordes abdomina-
les, vel ignotum ac epidemico caractere ge-
neratum acre, aut vim vitæ nimiam, aut
diminutam vasculorum resistantiam, ac sta-
tum quasi semiparalyticum, vel forsitan ip-
sam lymphæ ab acri latente inductam tenuita-
tem, hic accusabimus. Non gratuita est hæc
acredinis in sanguine, vi contagii aut alia evo-
lutæ, suppositio: si consideremus, tum ipsas
petechias interdum cum coeterorum emolu-
mento symptomatum prorupisse (§. 316.);
tum frequentes satis in febribus, quæ pete-
chiis quammaxime favent, *nervosis*, metasta-
ses cum bonis aegroti rebus contingere; quæ
omnia, sicut eliminatam ad superficiem cor-

poris morbi testantur materiam; sic et aliam
nam istius a putredine: vim vitae omnem
mox praefocante, naturam esse, luculenter
ostendunt.

Prognosis.

§. 318. A febre magis ac morbi causa
quam a re quavis alia, regitur petechiarum
prognosis. Ex numero istarum aut majori
aut minori, — ex citiori aut tardiori exan-
thematis eruptione, nec majora semper, ne
minora resultant pericula. Interim diversa
epidemiae regnantis natura, diversam inter-
dum istorum significationem inducit; ac vi-
sae sunt petechiae, quae, cum ultra pectus
dorsum ac lumbos non procedebant, lethales
fuere; quae vero, in superioribus disparen-
tes, cum summo emolumento ad partes in-
feriores prorupere. Nec omnino negandum
est, petechias jam prima morbi die efflore-
scentes, interdum de summa ejusdem gravi-
tate, quod et ipsi *pesti* solenne est, testari.
Periculosiores in genere sunt petechiae, quae
non nisi oculis transversa tuentibus licet in-
spicere aut quae intra cutem paulo latius
procedunt, ac inter coeteras, quasi atramentis
guttula chartae emporeticae inspersa, diffu-
re videntur: si nempe vis vitae minor hanc

accompletam aut insolitam exanthematis ex-
pulsionem simul comitetur. Singultus, aut
convulsiones post istius efflorescentiam con-
nuantia, periculosum plerumque aegrotan-
ti statum esse indicant. Ipse quidem peticu-
rum *color* nec per diem satis constans est,
ex eodem sat firma prognosis hauriri
neat; nec ruberrimae quidem petechiae
omninoque tam bonae dicendae sunt. Lividiores
interim in cute maculae aut vibices fatalem
saepius comitantur exitum, atque tam hae-
morrhagias profusas, quam partium gangrae-
mam interdum praedicunt. Maxima haemor-
ragiarum hoc sub statu, nec arcenda fere
discrimina esse observantur. A petechiarum
ex cute discessione, saepius nos damni
nequidquam conspeximus; sunt tamen,
quibus haec ipsa periculosiorum mox sym-
ptomatum origo fuerit. Contagiosas, nisi
febris ratione, haberi petechias, non paucae
rationes prohibent. Si vero istae exanthema-
tibus aliis, ut variolis, vel morbillis interse-
antur; majora abhinc principalis morbi pe-
culula plerumque observamus. Interim et ipsi
interdum intermittenti feбри conjunctae peti-
culae, istius nequaquam discrimina adauxe-
runt. Sat frequens petechiarum per diarrhoeas

judicatio est, si nempe morbus, in quo illae comparuerant, ad gastricos pertinuerit. In aliis, vel et in istis, ubi vires vitae jam prostratae jacent; diarrhoea periculum addeget. *Scabiem* post petechias in pluribus prodixisse, singularis in *Viennensi* epidemia docuit observatio. *Ictero* post septimam in pluribus comparente, petechias salutariter judicatas *Veronensis* quondam epidemia tendit. Praestantior utplurimum per sudorem hic crisis est, ac interdum, pro genio istius critici ad cutem abscessus contingunt.

Cura.

§. 319. Methodus medendi petechias non alia, quam febribus, quibus accedunt, atque causis unde oriuntur, esse potest. Hinc, ob hoc quidem in morbis symptomatibus nihil unquam in illa mutavimus, atque vomitum, emeticum, vel purgans remedium, vel diaceticum interdum remedia, vel ipsam in arteria venaesectionem, persistente licet ad cutem exanthemate, quotiescunque princeps id morbus exigeret, animose praescripsimus. Frequenter certe cum febre gastrica, quam cum aliis, petechiae incedunt; atque hinc frequentior emeticorum sub ipso morbi principio ac purgantium usus est. Interdum haec

ima, ob singularem intestinorum inertiam, paullo fortiora eligi oportuit; sed in genere hic valent, quas alibi (§§. 109. 111.) adduximus, regulae, plurimumque es refractis tartari emetici gosis auxili habetur.

In petechiis *gastrico nervosam* comitantibus, institutis jam necessariis evacuationibus, confortantia et excitantia tum interna, tum externa, vinum scilicet, extractum corticis, serpentariae virginianae, valerianae radices, camphora, moschus, vesicantia, etc. pro diverso morbi stadio, ob febrim magis, quam ob petechias, adhibenda erunt (§. 111.) atque hic arnicae iterum se aliis magis, quam nobis commendavit radix. Ubi, forsitan ob neglectum ab initio morbi emeticum, diarrhoea symptomata, viribus inimica, comparet: cortex peruvianus non aliter, quam exposuimus (§. 97.) cum opio junctus indicatur,

In petechiis cum *inflammatoria* febre incidentibus, non posse modo, sed et debere sanguinem, pro impetus febrilis ratione, educi, jam diximus. Hoc quidem evacuationis genus sub initio magis, quam adolescente jam morbo conducit; sed et sub media petechiarum efflorescentia interdum venaesectio in-

dicatur, atque valent hic singula, quae de febris tum nervosae, tum gastricae, cum inflammatoria complicationibus alibi (§§ 95. 112.) satis exposita habentur.

O R D. I I.

EXANTHEMATA SCABRA.

G E N. I.

MILIARIA.

320. *Exanthema*, Antiquorum in chartis Morbinotis.
 obscure delineatum, ac ante saeculum XVII.
 Recentioribus parum illustratum, nec ta-
 men ideo humano generi novum, *miliaria*
 assistunt. In cujusvis febris amplexus adulte-
 rum hoc et inconstans exanthema ruit; sed
 puerperam potissime toro, ac nervosarum
 (§§. 80. 87. 91.) imprimis *catarrhalium*,
 societate delectatur; ad maceratam sudoribus
 cutem amoenius floret; nec tamen calida
 perpetuo methodo excubatur: nec a sicco
 penitus aut temperato excluditur solo; nec
 perenni alienam in cutem transvehitur; —
 sed, favente coeli constitutione, sterili, eo-

pioso licet, sub quavis epidermide generatur semine.

Definitio.

§. 321. Quod vero *miliare* vocatum est exanthema (§. 320.), hoc in papulis nodulisque asperis, forma seminis *milii*, aut interdum majori, exstructis; praeviis saepe horripilationibus, anxietate, suspiriis, sensu punctorio, motibus convulsivis, crampis partium, ad jugulum, mammas, brachium anterius, internum, ad dorsum, primum, — dein, expulsionem vix unica, in universa cute, aliquomodo pleniori ac tumefacta, rarius ad faciem, sub sudore vapidum in pluribus acetum spirante, in aliis foetido, atque cum pruritu, incerta morbi die ac utilitate, prorumpentibus, a principio plerumque rubris, interdum vero pellucidis; mox illinc in apice vesicularibus, ac liquore seroso, diaphano, aut lymphatico, quasi lacteo aut puriformi repletis, ut plurimum discretis, interdum confluentibus, post tres quatuorve dies, nisi sponte dispareant, exsiccantibus, interdum diu persistentibus, saepiusque recrudescantibus, consistit.

§. 322. Ex hac ipsa morbi, vix non Divisio.
 ique symptomati, definitione (§. 321.),
 et magna ejusdem, aspectu saepe magis,
 am re ipsa fundata, diversitas, ac milia-
 um in rubra, et alba, in crystallina, aquosa,
 etea, purulenta, minima, lenticularia, dis-
 eta, confluentia, symptomatica, critica, be-
 gna maligna, febrilia, apyretica, chronica,
 . divisio. Ipsa certe febris, cui junguntur,
 ttura vel nervosa, vel gastrica, vel inflam-
 toria diversam miliarum atque vel benigni-
 um, vel malignam constituit indolem; hu-
 orque in papulis contentus, pro varia earun-
 um aetate, pelluciditatem, colorem mutat;
 pro vario morbi impetu, causaeque la-
 ntis; inprimis vero pro regnantis constitu-
 onis diversitate, materiam nunc minus,
 unc magis infestam, vesiculis nunc minimis,
 unc fere variolosis, aut, prout ipsi conspe-
 mus, confluentibus, recondit. Saepius qui-
 em miliaria epidemice per provincias florent;
 nec ulla, licet sub sudoribus facilius generen-
 ur, vel refrigerante, ut vocant, vel evacuante
 ethodo praecaveri queunt; sed nunquam
 on sporadica hinc inde occurrunt, certisque
 i locis, antiquo possessionis jure, quotannis
 ropullulant ac fere endemica observantur,

Nunc vero vix non *simplicem* miliaria morbum comitari, ac princeps istius symptomatum formare videntur; nunc *complicato* magis morbo junguntur, atque aliis, aliisque exanthematibus, *crysipelati*, *scarlatinae*, *variolae*, *morbillis*, *petechiis* interseruntur; aut cum quovis morbo, tum acuto, tum chronico foedus ineunt. Plerumque a *miliaribus* acutem expulsis, in febribus nihil mutantur, quin has ipsas saepe adauctas fuisse, cognoscimus. Non tam raro interim, cum *petechiali* frequentius exanthemate, *miliaribus* quasi *critica*, moderamen adduxerunt; ac retrogressae, quod tamen iterum constanter non faciunt, febrem ipsam graviorem reddiderunt. Nec tamen ideo *propriam* ac ab aliis distinctam hoc exanthema febri producit; aut morbum, ut *variolae morbilli*que *primarium*, aut non pendentem ab aliis *matremque eslorescentiam* constituit: ut, qui *febrem miliarem sine miliaribus* haberi affirmant; aliud certe non dicant, quam febrem quaecunque *primariam* atque epidemicam cui miliare exanthema, ob singularem modum anni constitutionem, frequentius (quod et *diarrhoeae* et *sudores* saepe faciunt) adhaerere *absque hoc symptomate* in aliis, atque simpli

riorum incedere annuncient. Nec superatis semel ab aegrotante *miliaribus*, major illi ab istis immunitas conciliatur; sed pluries adeo in multis haec diversis in morbis retroverantur; ut in quibusdam *habitualement* morbum chronicamque cutis, fere solius, sine febre, affectionem constituisse viderimus.

§. 323. Cum non eundem semper morbum comitentur miliaria (§. 322.): hinc symptomata, tanta cum rerum confusione a multis exposita, atque variis sub epidemiis observata, ad ipsam magis febrim, quam ad familiarem ejusdem efflorescentiam revocanda sunt; nec ullum ex istis datur, ex quo nisi ipsam patente regnantis constitutionis characterem, ad futura miliaria sat tuto concludi queat. *Puerperas* quidem (§. 320) teneraeque cutis, sensiliores, ac sedentariae vitae homines praeter alios frequentius hoc exanthema invadit; sed tamen, infantibus senibusque haud adeo commune, epidemico sub furore, nec robustioribus quidem ac plethoricis parcat; verumque inprimis, rarius aestivo, sed nullo certe non tempore, tam ad valles ac loca humilia, quam ad alpinos tractus, sub quovis victus genere, et quavis conditione, aegrotantibus potiri observatur.

Conditio
miliar.

Invasio
morbi.

Praecedunt in plurimis, nec tamen ce-
ubique, levis horror, aut intersecta calo-
volatili horripilatio, dolor capitis, interdum
ingens, aut dentium, aurium, pectoris, do-
maxime ac lumborum, rheumatici quasi, ci-
ciatus, cum tussi ac symptomatum catarrhe-
lium caterva; tristitia, metus, inquietudine
suspiria, pectoris oppressio, agrypnia, v-
et somnus perturbatus, terrificus; virium
languor, ac interdum lipothymia, urinæ
aquosae ac pallidae, aut molestus mingendi
nisus, singularis ad dorsum, crura, digito-
pungens dolor, aut stupor, aut totum
corpus pervadentes, subitanei ac involuntarii
motus, aut surarum, manuum, digitorum
crampus, vel et tendinum subsultus. Maxi-
me vero molestus in plurimis sudor, qui
vapidum quasi acetum olet, aut plurimum
foetet, continuo profunditur: qui tamen su-
dor nec in solis *miliaribus* acidum spirare
odorem, nec in his quidem constanter ma-
nare observatur. Pulsus non in omnibus ae-
quales, ut plurimum frequentes, contracti ac
duri; sed et molles, intermittentes, aut vix
non naturales. Sic ipsa quoque febris inter-
dum ab initio sat parva, remittens, in aliis,
praecipue cum inflammatoria est *miliarium*.

natura, sat fortis et continua. Cum ipsa *intermittente* febre interdum junguntur, sub *epidemiis*, miliaria. In puerperis sub prima jam morbi invasione, lochiorum laetisque secretionis effectus magis, quam causa morbi, ut plurimum suprimitur. Interdum vero pulmonum aut visceris alterius inflammatio miliaria, prout vidimus, praecedit, comitatur, aut sequitur; quo in casu, vel et absente licet locali inflammatione, eductum sanguinem corio obiectum non raro conspeximus. Nonnunquam gastrica potissimum symptomata hanc febrem ordiuntur; atque sic nullum est, quod perpetuum, aut proprium dicatur, miliarum phenomenon.

Ipsa demum istorum ad pellem eruptio Eruptio
(§§. 321. 322.) jam primis interdum diebus, aut tertia, quartave plerumque die, vel, ut frequenter vidimus undecima, duodecima, decima quinta, aut tardiori quovis morbi tempore contingit, ac praevio saepe molesto, ac fere pungente ad cutem, quasi anserinam, leviterque aliquando rubentem, pruritu, *miliaria* efflorescunt, primum utcunque pauciora, ad laterales colli partes, inter mammas, aut super his ipsis, atque ad internam praecipue brachii anterioris superficiem, — mox

vero ac repetita explosione, ad dorsum abdomen, universam corporis, nequidem digitorum excepto apice, superficiem, — rarius, sed, visis et nobis exemplis, ad faciem — vesiculis circa basin rubello interdum circulo, saepius vero nullo circumseptis. Variæ magnitudinis hæc miliares phlyctænae observantur, grano milii subinde minores atque tam exiguae, ut visum, nisi cute oblique inspecta, tactumque rudiorum fugiant. Alias vero majores, et ex plurium, ut videtur, confluxu, in vesiculas fere variolosas, ac demum majores augmentur. Manifesta satis phlogosi hæc papulae sub initio, ex cute prius rubella, tumente, ac fere anserina surgentes, rubent et opaca comparent; aut forma primum *peticulis* fere similes prorumpunt; mox vero, ac interdum jam primo eruptionis momento, magis elevata, transparente ad apicem vesicula instructae, seroso ac diaphano, ex albo fiavescente, aut lacteo fere, vel et puriformi prorsus humore replentur; vel una eademque vesicula diversos hos colores paullatim assumit, ac tenui prius, dein turbata magis et purulenta quasi materia infarcitur; vel una eademque in cute diversi coloris et rubra et alba, et crystalli-

ma et purulenta miliaria florescunt. Ad ipsas adeo internas partes, ac ad viscera, miliformes interdum hydatulae cadaverum sectione patuerunt.

Atqui cum tam copiosa in febribus ad cutem exanthematis depositio contingit, in quibusdam epidemiis, aut in certis saltem aegrotantibus, spasmodica et convulsiva moderantur symptomata; dispnoea, anxietas disparent, urinae flavescent, sudores minuuntur; haec restituta puerperis lochia, vel aliquando vicaria his ipsis diarrhoea, observantur.

Saepius interim a miliarium eruptione febris nec frangitur; nec aliter, quam temporis ac morbi progressus ratione augetur. Vel, quae vix in conspectum prodierunt, exanthemata disparent; brevi mora subinde ad cutem proditura; quin ex eorum itu ac creditu res ipsae mutantur.

In aliis, eruptionem aliqua, sed brevis admodum symptomatum insequitur remissio; mox vero tendinum subsultus, manuum pedumque stupor, insomnia terrificae, inquietudo, tristitia insignis, deliria, praecordiorum oppressio, cutis ardor ac dolor, lingua sicca et tremula, sudorum cessatio, vesicularum subsidencia, pulsus duri, celeres, contracti,

Miliaria
maligna.

urinae copiosae, tenues ac spasticae, tandem vero convulsiones, stertorque lethalis, aut coma funestum, observantur. Novus interitus foetidusque sudor interdum succedit, novumque in cute exanthema prorumpit; aut alvum liquida, foetidissima deponitur, ac lento gressu periculo eripiuntur aegroti: quae singula, sicut a retropressis interdum miliaribus; — sic ex praesentis violentia febris ac ipsius, quae exanthemata producit, causae actione contingunt.

Exsiccasio.

Fracto tandem febris impetu, vesiculae miliares aut sponte disparent; aut resorptum quod continebant, liquido, vacuae reperiuntur, atque cum coeteris eodem adhuc repletis; cum insigni pruritu rumpuntur, arescunt atque in tenuissimos furfures, — aut, si confluens fuerit miliarium natura, in squamulas, interdum sat largas, secedunt. Atque sic totum exsiccationis opus, nisi nova hoc ipsum protrahitur eruptione, ad quartam vel septimam in aliis diem, perficitur. Interim per multos certe dies, easdem, nisi ob insignem papularum copiam ac ob parvitatem exanthematis fallamur, vesiculas in cute floruisse, ac insensibili tandem modo, sine manifesta desquamatione ex cute disparuisse

observavimus. Major interdum a miliaribus in cute sensibilitas, vel et stupor relinquitur: nec primo in casu *anasarcae* ad *hydropis*, quae similis dispositio ut in *scarlatina*, post refrigerium, aut sponte inducit (§. 295.), miliaria insequentis, deficiunt exempla.

§. 324. Quod de cujusvis exanthematis Causae. causa proxima dictum est (§. 376); hoc et de miliarium prima fateamur oportet origine. (Obscura nempe singulorum natura est; ac licet macularum, pustularum theoriam hypothsesibus fulcire difficile haud sit; in tam vasto tamen *possibilitatum* campo, explicationis subtilitatibus innixi, a vero facillime, nec sine magno scientiae, ac aegrotantium ipsorum damno, aberramus. Ipsam sudoris materiem acriorem sub epidermide retentam, aut inter hanc ipsam ac reticulum exstillatam posse cuticulam innumeris in locis, quod applicitae cantharides ad largiorem praestant superficiem, in vesiculas elevare; vel ex ipsa sudaminum ac *phlyctaenarum* aestivis sub caloribus in cute, his non satis assueta, prorumpentium historia patet; ac ipsa demum lingua, cui interim hoc iudicium ubique non competit, miliaris acre-

dinem materiae quibusdam in exemplis com-
 probavit. *Acidam* hujus materiae naturam
 esse, ex contenti vesiculis liquoris sapor
 re, ex sudoris odore, non ubivis certe
 nec solis in miliaribus, obvio, praepostere
 concluditur; nec ex lactis, cujus a febre
 secretio arescit, apud puerperas in sanguine
 nem refluxu, frequentiora in his ipsis milia-
 ria derivamus. Sola nempe jam debilitas,
 evacuationes largiores, sanguinisque jactura
 febricitantes ad hoc exanthema non parum
 disponunt; et quamvis in ipsis adeo inflam-
 matoriis febribus, robustisque hominibus
 miliaria occurrant; in genere tamen sensilior
 teneriorque corporis contextus, nisi major
 epidemiae auctoritas id immutet; huic exan-
 themati frequentius subicitur. Acidorum
 etiam in hoc ipso nisi summa virium comi-
 tante jactura, utilitas, theoriae de *acida* mi-
 liaris materiae natura non parum contradicit.
 Quid de *putrido* in sanguine, accusato ab
 aliis, fomite cogitemus; jam satis alibi (§.
 92.) expositum habetur. Nec unam ac spe-
 cificam miliarium causam esse, docet febrium,
 in quibus ista occurrunt, atque causarum
 quae his ipsis subsunt, diversitas. Nunc
 etenim, ac saepissime quidem, manifesta
 miliarium, ut *petechiarum*, ex primis viis ac

ssaburra origo est (§. 274.). Nunc cutis
sudore maceratae effectus (§. 274) haec
esse videntur. Nunc nervosa protinus exan-
thematis natura esse conspicitur: et quae ex
tendinum laesione, ex ossium fracturis, vul-
neribus exorta legimus, — haec ex simplici
tibiae, post vulnus, exulceratione cum teta-
no observavimus miliaria; ac ipsa demum
tristitia, et deprimentia animum pathemata,
vel et singularis *intermittentis nervosae* (§. 35.)
habitus, ad illa non parum certe contribuunt.
Nunc fortior ad viscera inflammatio ac nimia
cordis reactio, calidiori imprimis methodo
adaucta, haec cutis vitia producit.

*Contagiosam miliarium epidemicorum
naturam* nec omnino negamus; nec tamen
propriam in illis, ut in *variolis*, *morbillis*, ag-
noscimus; sed haec ipsa, quotiescunque febris,
cujus symptoma miliaria constituunt, ex
contagio nascetur, locum habebit: quo in
casu *febris* quidem ex *contagio*, — ob faven-
tem vero exanthemati constitutionem, cum
contagio miliaria propagantur. Quid vero,
sub ista, huic magis exanthemati, quam pe-
techiiis, occasionem largiatur; — quid con-
stantem febris, cum miliaribus tunc tempo-
ris societatem inducat: hoc intellectui hu-

mano nec patet, nec forte unquam patefiet
mysterium. Sufficit interim, *sporadica* ex
causis saepe manifestis fabrefieri *miliaria*, at-
que nunc ex biliosis, verminosis aliisque
saburris, aut rebus per idiosyncrasiam no-
centibus, — nunc ex veneno, ut *arsenico*
aut *mercurio sublimato* assumptis, — nunc
ex cohibita *fluoris albi* apud foeminas excre-
tione, haec ipsa propullulasse: ut non spe-
cificam pro hoc exanthemate, vel sub ipso
epidemico furore, supponamus materiam.
Coeterum nec *petechias* nec *miliaria* per *in-
sitionem*, ut vocant, in alios propagari, docuit
experientia; atque cum nullam huic exanthe-
mati, quo erumpat, dispareat, tempus —
nec characteristicum, quo ubique incedat,
signum a natura sit concessum; cum in mul-
tis, diversissimisque inter se affectibus pro-
rumpat, ac uno eodemque in morbo non una
semper, sed repetita in multis expulsionē
hoc ipsum efflorescat, hinc satis patet, illius
causam non in specifico quaerendam esse
viru, nec morbum sui generis, nec *febrim*
sibi *propriam* generare miliaria. *Critica* mi-
liarium quorundam natura (§. 323.) *idiopati-
cam* eorundem indolem non magis, quam
aliarum quarumvis evacuationum utilitas;

rum materiam *primariam* aegritudinem
rmasse, demonstrant; nec illud ipsum, quod
bo *crisi* ejicitur, pro morbi superati fomite
incipali sat tuto ubique habetur (§. 7.).

§. 325. Niliarium hinc prognosis Prognosis.
boris potissimum, aut morbi, cujus sympto-
a constituunt, natura, nec minus ex causa-
um concurrentium indole, complicatione,
subjecti, ac tandem ex epidemicae consti-
tutionis habitu, repetenda est. Valent hic sin-
illa de febre *nervosa* inprimis, nec non de
gastrica vel et *inflammatoria complicata*, a
bbis jam adducta (§§. 93. 108. 119.) pro-
gnosis momenta: quae febres ex adjunctis
bbi diversissimis miliarium causis (§. 324.)
t plurimum majora, quam simplicior earun-
eem natura ferret, pericula portendunt. Quo
magis autem systema nervosum hoc sub ex-
anthemate aut languet, aut perturbatur; —
quo violentior est viscerum, partiumque vi-
llium affectio; — quo pallidior et aquosa
magis urina, quo profusior ab exanthemate
um expulso sudor, aut quo major cutis ca-
or est ac siccitas; — quo magis inquietu-
co, anxietas pectorisque oppressio post eru-
tionem continuant, vel ab exanthematis

reversione divexant; — quo major in profusas haemorrhagias propensio est, aut quo saepius, in certis epidemiis, paucus ante eruptionem sanguis e naribus stillat; — quo siccior ac tremula magis lingua, — quo profundior somnus in adultis est; deliria quo magis urgent ac desperatio; — quo profundius cuti miliaria vix conspicua insident, e quo facilius superficiem relinquunt; eo majora plerumque pericula aegrotantibus minantur. Ex uberiori, aut minori miliarum copia, nos quidem morbi metiri non potuimus discrimina. Nec promptior aut tardior phlyctaenarum eruptio, nec diversus exanthematis color efficit, ut *miliare album* prae *rubro*, graviolem semper aegrotantis statum designat. Interdum interim paucis ante mortem horis exanthemata contingunt, pluribusque talia jam mortuis in pelle florere observantur. Alvi fluxus moderatus in gastrica praemixto morbi natura et facta jam exanthematis eruptione, eximie conducit. Fortior in febre nervosa cum miliaribus diarrhoea funesti pericula exitus adauget. Non pauca etiam ex morbo jam superato, inprimis nervoso aut maligno, timenda sunt salutis discrimina quae in metastasi ac abscessibus ad viscera

Et nervos, in sudoribus continuis, in memoriae ac mentis imbecillitate, ac in hydrope interdum potissime consistunt.

§. 326. Non aliter miliaria, quam ipsa, Cura?
 cui superaccedunt, febris, curantur. Hinc
 diversam contra haec exanthemata metho-
 dum oportuit a diversis Scriptoribus laudari
 utque sub majori, quam par est, ad solum
 hoc *symptoma* medentium attentione, febris
 ipsa non raro ac princeps curae praetermit-
 titur momentum. Universalis quondam, fe-
 bres acutas vix non omnes sudoribus per-
 tractandi ratio (tempore, quo miliaria pri-
 mum in Europa comparuisse creduntur, certe
 anterior, neque exhinc pro potissima illorum
 affautrice accusanda) quamplurimum certe ex
 miliaribus origo fuit malorum; nec tamen
 ideo haec ipsa methodus in quavis febre
 damnanda mox erit; ac si cum *nervosa* (§§.
 80. — 88.), per *contagium* mortalibus fu-
 nesto, incedant miliaria; valebunt hic regu-
 lae (§. 94.) expositae, ac sudores mox a
 suscepto contagio sanis coeterum corporibus,
 atque sub *nervosae non complicatae* principio
 prolecti, hanc ipsam interdum, ac futura in
 eadem exanthemata mox in sua nativitate

suffocabunt. Vix autem cum radicem jam
figerit contagium, ac febris jam infesta
exarserit; sudorifera haec methodus, in
morbo sudoribus jam nimis infami, sine
majori noxa administrabitur; ac plures certe
hic ipse, ex praeconcepta de sudorum ne-
cessitate, opinione, quam ex propria febrium
in miliaria propensione, ac istius malignita-
te, victimas agnovit. Quae igitur in nervo-
sa jam febre commendavimus, haec et in
ejusdem cum miliaribus complicatione com-
mendamus, aeris temperiem ac puritatem
ipsius vero aegrotantis singularem in omni-
bus munditiam, nec sudor symptomaticus
prorumpens integumentis solito ponderosis
ribus, aut calore artificiali, atque sudoriferis
pellendus est remediis. Sub majori interim
vitalis caloris decremento, quaecunque ad
excitandas vires, ac sistendas generis ner-
vosi turbas indicari monuimus (§. 94.) eru-
gentia et diapnoica medicamenta: haec et in
nervosa miliari, non minus, quam frigidiori
aurae prudens moderamen, indicantur. Si
cum febre *gastrica* (§§. 94. — 104.) milia-
ria nubantur; tunc methodus in hac ipsa
commendata (§§. 109. — 112.) exanthema-
tosis eruptione nequidquam impeditur, ac

emetica non minus, quam alvum purgantia
medicamenta, sub medio licet efflorescentiae
statu, quotiescunque principalis necessitas
morbi haec exigat; requiruntur. Nec timen-
dum hic erit, ne per talia miliaris ex cute
dispareat, atque cum damno ad interiora
revertatur eruptio. Cavendum interim hic
est, ne forsitan nervosi generis ex latente
exanthemate turbas, ac consensualem magis,
quam ex sordibus oriundam, vomituritionem,
pro fido istarum signo habeamus; ac ne col-
lapsas jam naturae vires, imprudenti evacu-
atione, imprimis alvina, cum certo aegrotan-
tium damno, ulterius dissipemus. Quae vero
cum exanthemate miliari societatem contra-
xit *inflammatoria febris* (§§. 114. 117.); haec,
imprimis si *localis* simul visceris subesset *in-*
*flammati*o, venaesectionibus non minus,
quam alia hujus generis, quae exanthemata
non haberet, febris (§. 120), aut inflammatio
(§. 133.), tractanda erit.

Non tamen hic sanguis sine quovis ad
exanthema respectu profundendus; sed cogi-
tandum est; febrim, quae cum illo incedit,
complicati non raro morbi naturam habere;
ac tantam quidem vitalis liquidi jacturam,
quam, si purior aegritudo foret, non ubique
perferre.

Quare praecipua sub miliari constitutio ne attentio in exanthematis apud primos aegrotantes effectus ponenda, ac videndum est, non *symptomatice*, num *critice* miliaria propullulent. Primo in casu, prudens sudorum moderamen, ac atmosphaera frigidiuscula, tum causarum, quae exanthemati subsunt, matura eliminatio, praeter illa, quae febrim ipsam, ac rectam in eadem diaetam respiciunt, praecipua curationis momenta constituent, ac ipsam saepe exanthema cum bonis aegrotantis rebus praepedient. In *criticae* naturae, rariori certe, miliarium epidemicorum exemplo, cogitandum est, morborum jam profunda radice susceptorum solutiones non immaturis aut violenter expressis, excretionibus; sed blandiori naturae opere, ac devicta jam morbi eruditate, obtineri. Hinc iterum sudoribus, qui sub morbi initiis, praecipitanter prorumpunt, donec salutarem constituere evacuationem possint, limites ponendi, ac nimia vis vitae, ambientis atmosphaerae, causarumque morbosarum modamine inhibenda sunt.

Repercus-
sionis cura.

Quod si exanthema bono sub omine in cutem depositum, ad interiora repelli, ac visceribus perniciem inferre videatur;

nunc prout alibi (§. 290.) docuimus, *causa* potissimum, ex qua percussio pendet, ac symptomatum, quae abinde oriuntur, habenda est ratio. Hinc si grave animi pathema vel terror his praecesserit; antispasmodica, valerianae infusum, moschus, opiumque ipsum; — si nova forte saburrarum collectio ad ventriculum, intestina, has turbas excitaverit, nec ab exanthemate retropulso thae ipsae oriantur; praeter frequentem clysteris usum, emeticum, aut purgans alvum medicina; — si ab assumptis spirituosis, aut a lochiis suppressis forte novum in sanguine incendium prodatur; venaesectio, etiam repetita, aut sanguisugae pudendis applicidae; — si refrigerium ac suppressa transpiratio praeiverit; infusa diapnoica, haustus salinus cum refractis tartari emetici, aut et camphorae, aetheris vitriolici dosibus, balneumque tepidum; — si virium jactura compareat; sedata istius causa, nutrientia, excitantia externa, interna, frictiones cutis, sinapismi, vesicantia scilicet, vini portio generosi, alcali volatile, serpentariae virginianae infusum, corticisque decoctum, indicantur; etc.

Ipsius vero a miliaribus reconvalescen-

tiae cura, pro varia febris praegressae, a
effectuum morbi natura, ad leges jam satis
expositas suscipienda est.

Quae sine febre incedunt miliaria, ea vi
non ubique periculo carent, et eorum adin-
star, quae *chronicam* ostendunt indolem, pro
causae latentis, et morbi, quem comitantur
diversitate, tractanda sunt.

ORD. II. GEN. II.
VARIOLAE.

§. 327. **A**d funesti mortalibus, ac solo jam Notio.
 aspectu horrendi morbi, *variolarum* scilicet,
 descriptionem pervenimus, quae solae, stra-
 ges, quam pestes simul omnes, majores, ex
 quo semel Europam invasere, tam pridem
 cediderunt, quam edere hucusque continuant.

De cutaneae hujus affectionis *antiquita-* Antiquitas.
te, quamvis hanc eruisse tam magni vix
 intersit, quamplurimis disputatum fuit. In-
 terim si quis lethalitatem variolarum, qua
 pars, ut videtur, non minor *duodecima* mo-
 rientium hoc a morbo internecionem agno-
 scit, consideret; — si quis oculorum obcae-
 cationes, æ venustatis humanae per horren-
 das cicatrices devastationem rimetur; — si
 morborum fere omnium hoc ex uno, licet
 jam superato, propullantium, animo, quis
 numerum concipiat; — si quis denique sor-

tem super omne nunc genus humanum extensam, ac universale, quod huic morbo persolvimus, tributum, sedulo perpendamus. mirabitur si, doctos in arte viros, versatosque in antiquorum lectione homines dubitasse, an morbus, de quo agimus, posterior sit tam fidis observatoribus, quibus non minus imagines popularium affectionum, quod quot habemus accuratissimas debemus, quibusve negligentiae notam inurere eo ipso non verebantur, quod morbum inter omnes primum communissimumque, tam oscitanter antiquis observatum esse assererent: ut non tandem, eo quod pictae ab ipsis imaginibus morbi nomen non simul subscripserint, quidem morborum depingere contenderint, jamjam haberemus inter nos litigandum. Certe primam varielarum descriptionem, magis quam ipsam hanc pestem, *Arabibus* nos debere videmur, ac si hic ipse populus, undenam hoc malorum genus sibi adscitum esset, ignoraverit; nos certe tam antiquam originem eo minus eruemus: quod nec primum quidem hujus contagii in Europam ingressum, *Saracenorum* bellis, ut videtur, anteriorem, sat tuto indicare voleamus. Variolarum igitur antiquitas certas ad regiones,

quibus nullum cum Graecia, nullumque diu
 tum Europa commercium erat, restricta, a
 nemine in dubium est revocanda; sed ante
 praedictum tempus continuam fere variola-
 rum pestem hac orbis in parte exstitisse, aut
 Graecis adeo Romanisque Scriptoribus, quin
 scilicet, et quam parvis alias humani corporis
 affectibus adhibuere, industria medicis ean-
 dem fastis intulissent, jam cognitam fuisse:
 hoc gratis admodum a pluribus assumptum
 esse videtur; et Americae totius, Sibiriae,
 insularum australis Oceani nuper detectarum
 exempla, de longa populorum hoc a flagello
 immunitate abunde testantur.

Nullum interim, si *morbillosum* excipia- Extensio.
 mus, morborum semen, tam perennem in
 solo humano radicem, ac *variola*, fixit; et
 qua semel orbis in parte infelix hoc lolium
 germinare coepit; in hac, aeterna forsitan,
 nec ulli concessa toxico, fertilitate propaga-
 tur. Hoc scilicet, — nec tamen alio, aut ex
 ipsa corporis structura desumento (§. 274.)
 argumento, necessariam, aut inevitabilem ho-
 minibus, mutua commerciorum necessitate
 devinctis, pestilentiam variolas dicamus. Sub
 hac nempe rerum conditione, paucissimi hoc
 a morbo immunes extremam senectatem at-

tingunt; et sicut matris ad sinum hoc inferum contagium penetrasse, foetumque, ovum licet absconditum, inquinasse compertum est, ita caduci, ac naturali jam morti vicini sentit hoc idem fata crudeliter praecipitat. Nemini hinc ante obitum beatus; nec homines, qui variolis immunes a vita excesserunt, viri contagii eluserunt magis, quam morte praevenerunt. Nonnulli jam materno in utero a illo multati, aut paucis modo nutricis attentionem fugentibus, abscessulis, nec reliquis ex iisdem cicatricula notati, immunitatem mentiuntur. Sunt forsitan, sed de paucis hoc asserendum credimus, qui, ob peculiarem ut vocant, idiosyncrasiam, variolarum contagio resistant.

Secunda
infectio.

Qui tributum semel huic morbo persolvit: hic, metu liber, medios inter variolosos tutissimus incedit; ac licet plurima secundae infectionis exempla, quorum aliqua nobis quidem haud conspecta, negare non contendimus, a multis adducantur; communis tamen et in vulgum nota, ex superato semel morbo, *securitas*, ad paucissimos illa ipsa casus, ac ad vix sensibiles a regula communis exceptiones restringit.

§. 328. Sunt autem *variolae* contagiosum Definitio.
 exanthematum primariorum genus, quod
 praeviis plerumque febre, nausea, vomitu,
 dolore epigastrii, a compressione aucto, apud
 infantes sopore, convulsionibus, apud adul-
 tos sudore, tertio, quartove die, ad faciem
 cotissimum, aliisque in locis ad cutem, sub
 macularum rubrarum, nodulo subduro in
 centro praeditarum forma prorumpit, ac vel
 in pustulam phlegmonoidaeam, sensim sup-
 purantem, aut in superficialem ac ichorosam,
 ex plurium pustularum confluxu nascentem
 vesicam, crusta foedi coloris mox obtectam,
 aut demum in pellucidas, vix suppurantes
 phlyctænas, vel in duriores ac fere verru-
 cosas eminentias assurgit, exsiccatur, a re-
 liqua in cute macula, in multis vero perti-
 nacissima cicatrice ac faveola, in crustas de-
 cidit, morbumque in alios, praedispositos,
 quacunque demum arte admotum, eundem
 propagat.

§. 329. Tam variam hoc exanthema Divisio.
 (§§. 327. 328.) faciem sub diversis epide-
 miis, ac in aegrotis diversis assumit, atque
 tam contraria inter se offert symptomata: ut
 eundem vix morbum exhibere, cuivis isto-

rum non satis experto, videatur. Nunc etiam ut *simplex* morbus variola incedit; nunc aliam pro socia affectionem agnoscit, aut cum exanthemate longe alio *complicata* efflorescit. Nunc *discretæ* ac distinctæ inter pustulæ, tot solitarios in cute abscessules constituunt; cum in aliis, aut majorem numero, in agmen collectæ, *corrymbosæ* aut, ob majorem viciniam, inter se *cohaerentes*, aut, ob communionem pustularum ampliores vesicae extensionem, *confluentes* variolosum quasi ac impurum mare offerunt cernuntur. Nunc magis adhuc *abnormes*, consueta exanthematis figura abludunt, aut sub vario aspectu, periculo, illis fere, quas *spurias* vocarunt, consimiles apparent, atque nunc *serosa* et crystallina, loco puris, materia repletæ, aut *lymphatico*, ac interdum *sanguineo*, aut *nullo* humore refertæ, aut solidescentem ac *verrucosam* fere referentes naturam, efflorescunt, aut demum atro morbo colore notatæ sensuque carentes, *sphacellosam* induere indolem reperiuntur.

Sed majus certe, quam quod ex contento his in pustulis liquido, vel earundem ex figura, numero, positione petitur, divisionis momentum, ex febre, quæ has omnes

variolarum varietates, non species diversas, arte comitatur, hauriendum est. Nunc sciet vix ulla febris symptomata exanthemata circumdant; nunc, pro varia constitutionis annuae, subjecti, causarum concurrentium conditione, aut *nervosam malignamque variola*, aut *gastricam*, aut *inflammatoriam*, saepeque *mixtam*, agnoscit ex febre dominante indolem. Quas *spurias* dixere variolas, *falsas*, licet *veras* interdum praecedant ac annuntiare futuras videantur; licet ex insitione, cum pure varioloso ac optimo instituta, *spurias* provenisse referant variolas, ac licet ob similitudinem in multis cum variola legitima, cum communi, quam anomala seu abnormi cum hac ipsa confundi facillime queant; ad aliud tamen morborum genus, utpote a variolis natura diversas, relegamus.

De variolis *internis*, quas plurimi negant, affirmarunt aliqui conspicui in arte viri; *Decursus ratio.* eos, ex propria observatione, nihil, quod eas lites componat, habemus.

§. 330. Epidemice plerumque variolae, inter infantes maxime, sed nulli hominis aetati aut temperamento parcentes, grassantur, plurimosque simul, non solius semper naturae, sed et *artis incautae* culpa, aggrediun-

tur. Sub certis, sed ignotis, atmosphaerae conditionibus, variolae *sporadice* hinc inde propullulant, ac paucis contentae victimae jam gressu sistunt, ac obtuso placantur contagio. *Endemicum* vix non morbum civitatis hominum undecunque ad easdem concurrentium numero refertae in variolis patiuntur.

Verno plerumque tempore hic morbus caput suum effert; aestivo, in plurimos acrius ferocius dominatur: autumno adventante, mitigescit; ac hiberno sub gelu extinguitur. Constant interim in his regula non datur: ac tempore fere quovis civitatem adoriens, vix natus, insidias saepe struit; adultus placide decurrit, ac pristinas senescens rapitur in furiam. Per, multos interdum, — apud alios, per sex septemve annos civitatis exul, in novam, et improvise comparens, progeniem invehit, ac elapsi temporis in unum funera coacervat.

Nullo quidem de futuro variolarum ingressu, nisi vigentis jam in vicino epidemiae contagiique occasione, sat fido praemonemus indicio. Sed hac sub rerum conditione, in homine has necdum miseras experto, variolae suscepti veneni signa produntur. Haec vero, tum pro aetatis, tum pro contagii aut sponte suscepti, aut per artem corpori inaequali ratione, tum denique pro varia febris

conjunctae natura, ac vel benigna, vel magna morbi nascentis indole, valdopere tum loco, tum vehementia et tempore differunt. Cuiusmodi autem variolarum decursus *quatuor* esse absolvitur *stadiis*: quorum primum, *invasionis* illud amplectens, ordine non modo, sed et significationis, et majoris in medendo opportunitatis dignitate coeteris praecellit. Secundum, ab *eruptione*, — a *suppuratione* tertium, et quartum denique *exsiccationis* abesse, orditur.

§. 331. A febris natura potissimum variolarum divisionem petentes (§. 329.) speciem illam, quae cum *febre inflammatoria* vel parva, vel intensiori progreditur, eo quod haec cum *phlegmonoideo* exanthemate praesentibus affinitatem alat; primo hic loco considerabimus. Quod si febris interdum omnis deesse videatur; non deest tamen localis in pelle, pustularum numero respondens, inflammatoria, pro quovis irritationis augmento in febrem prona, dispositio.

Sympt.
var. inflamm.

A suscepto igitur variolarum contagio, non aequali semper in *artificiuli*, quam in naturali exanthemate celeritate; nec sat certo ubique primae irritationis momento, lassitudo, morositas, inquietudo, apud infantes

Stad. invas.

pavor sub somno, naturalem superante, — horripilatio, frigus, calor huic succedens faciei rubedo cum pallore alternans gravedo dolor capitis, praecipue occipitis, colli, dorsum lumborum, axillarum, artuum, quasi rheumatici, ingratus ad ventriculum, a compressionem dolentem, sensu, nausea, vomituritio ipseque vomitus, scenam saepe aperiunt. Crescente ad noctem calore, inquietudo, anxietas apud infantes sopor, pavores augentur, estridor dentium, ac convulsiones non raro accedunt. Apud adultos vigiliae, sudores multijactatio, sitis, fauciumque siccitas; rauco ac dolor comparent. Pulsus interea frequentes ac molles, in plethoricis pleniores, et duri. Matutino tempore aliqualis symptomatum remissio; sed mox, sub novo interdum horrore, aut extenso in horas majori frigore, augetur aestus; ac febris, sub lecti in primis fotu noxio, cum sudoribus ac delirio increscit. Jam oculi rubescunt, fulgent, a lachrymantur subinde. Extremos nunc capitis dolores, sanguinis e naribus effluxus per saepe moderatur, aut solitum menstrua tempus antevertunt. Alvus in quamplurimis obstructa, apud alios serosa, frequenter, ac interdum cum tormine, deponitur. Urina paul-

nullo post emissionem turbida, albescens, albidula, vel et furfuracea observatur. Peculiarem saepe odorem, jam hoc sub stadio, praegit sudor, animaue infantibus foetet; sed fallax et difficile in morbis de odoribus iudicium est, nec a quovis illi, emunctae necet naris homine, ubique percipiuntur. Haec igitur, et alia, nec tamen pathognomonica variolis ac perpetua in omnibus signa, *invasionis* sub stadio occurrunt, ac per tres fere tum dimidia dies hac in specie extensa, continuo intenduntur. Nec tamen rarum est, colas in pueris convulsiones instantem mox pustularum eruptionem praecedere; aut, sub pauca febre, absentibus, etiam in adultis, ut movimus, tum nausea, vomituritione, tum quovis epigastrii dolore, variolas sine impetu micet multas, prodire. In paucis, hae turbae a suscepto contagio excitatae, sub largiori, ac dolente sudore, vel suppuratione ad locum, quo contagii materies per artem cuti inserta fuit, sine quavis pustularum eruptione, felicissime scopiuntur, ac *variolosa febris sine variolis*, hoc primo contenta stadio, in totum, ac in plenam aegrotantis securitatem, dispergitur omnis.

Eruptionis vero stadio ingruente, primae Stad. erup.
febris symptomata corporisque incendium,

inquietudo, anxietas, cutis pruritus ac tensio jam summum attigerunt fastigium. Nunc vero ad faciem plerumque, ad labium superius nasique latera, circa mentum, ad collum pectus, — alias vero, licet raro, tardius ad ista, atque ocyus ad artus, aut ad truncum maculae rubicundae, parvae, circulares, per techiis non absimiles, sed in medio paulisper elevatae, noduloque rubro, ad tactum subdure instructae, plures certe, quam quando diutius subsistere, ac in suppurationem abire consuescant, comparent. Repetita sic exanthematis efflorescentia, coeterae quoque partes sensim sensimque, interdum paucissimis alias copiosis ac fere innumeris obsideri cernuntur pustulis: quae singulae, prima jam vel secunda ab eruptione die, citius quam loco primum prodierunt, ad basin dilatatae pellucidam in apice vesiculam, seroso ac limpidio, mox vero turbido, ex flavo albescente liquore repletam, in medio tamen foveola instructam ostendunt; ac terminatae sic, post duos fere dies, eruptionis opere jam a quinta morbi, seu prima illius die febris decrescit, ac ad secundae finem penitus in pluribus evanescit. Haec interim apud adultos, sub continuis fere sudoribus contin-

unt, ac fauces magis magisque, tum a vera
arum, jam progressa eruptionem, phlogosi,
m a variolis subinde ad fauces, palatum,
aguam totumque oris cavum propullulanti-
as ardent, tenduntur ac dolent. Leviori sub
corbo faucium affectio vix absoluta eru-
ione dissipatur.

Ipsi vero nunc cutis abscessuli, adhuc-
um immaturi, *inflammationis* decursum ab-
olvunt, incendio tenentur, circa basin amoe-
e rubent, ac pungentem singuli experiuntur
colorem. Si major illorum numerus super-
cciem obsideat; tunc, febre vix in totum
essante, vel superaccedente nova, interme-
ia iisdem cutis simul tenditur, intumescit,
e rubet. Haec ad faciem praecipue, ac si
rior illinc eruptio fuerit, prae aliis partibus,
t in qua major plerumque pustularum co-
ia florescit, contingunt. Atque septima sic,
llerumque vero octava morbi die, jam pal-
eebrae in multis oedematosae ac rubentes
urgescunt, conglutinantur, clauduntur;
ppsum vero caput, nec capillata sui parte a
variolis immuni, in conspicuam saepe mo-
eem inflatur, ac a naturali figura, profundo
rubore splendens et quasi infarctum, aberrat,
cenditur, ac in nullam, prae dolore, partem

converti potest. Interea variolarum, quae primae eruperunt, materia has ipsas ad lentis, vel ervi magnitudinem, aut istis minorem, fere miliarem, aut herpeticam, vel ipsae fere ampliore, extendit, ac opacam magis et puriformem assumit consistentiam. Quod si tamen pauca in facie exanthemata prorumpant; haec ipsa in tumorem vix ullum elevatur, nec visus praepeditur; nec in coeteris partibus tam copiosa ex illis comparent.

Interim non semper haec, benignioris licet naturae, aut febris inflammatoriae junctae exanthemata ad *discretas* aut distincto ab aliis loco haerentes variolas pertinent; sed interdum pustula *cohaeret* pustulae; subinde jam plures in sat largas nec elevatas multum ac albas vesicas *confluere* incipiunt: quin febris igitur natura mutetur; ut *discretas* hinc inde *malignas*, — et quae *confluentes* timentur, has esse *benignas* jubeat.

Stad. sup-
pur.

Ab octava fere die morbi, manifesta in variolis *suppurationis* signa comparent, atque, sub copioso abscessulorum apparatu, jam *sertia*, aut *secundae* potius continuationem sistens, *suppuratoria* excitatur febris. Tumor nunc faciei continuo augetur, et quo vario-

ae effloruerant ordine: hoc partes, quas
absident, gradatim intumescunt. Universa
am cutis tenditur, rubet, ardet, ac dolet.
Pulsus frequentia, duritie augentur, novus
interdum horror, calor novus, dolor capitis,
anxietas, dispnoea, sitis — interdum sopores,
deliria, jactationes accedunt: atque plures
hoc tempore sub comatoso stupore, apoplexia,
aut suffocati perierunt. Urinae nunc,
et per reliquum fere morbi tempus, aut turbidae,
aut puriformes subinde materiam deponunt;
alvus infantibus laxatur; saepius vero apud
adultos, apud infantes sat raro; sub faucium
dolore ulceroso, raucedine, orisque foetore,
salivatio molesta et omnem quidem impediens
somnum, sed multis cum emolumento, succedit.
Interea, quae foveam prius in vertice habebant,
ac rubro ad basin halone cingebantur pustulae,
hae sphaericam nunc atque hoc rubello ambitu
privatam assumunt figuram, albescunt, et denso
pure replentur: quod quidem illae ad faciem
fere primae, ac ordine, quo adulescunt, ad
manus, brachia, dein ad truncum, ac ultimo
ad pedes faciunt. Hinc flavescente jam,
ac ad summitatem variolae, quae ad faciem
residet; spissescente, tenaci liquore; ea,

quae tardius ad pedem floruit, tenuiori ac seroso adhuc pure turgēt, ac lentius sub inflammatione tumoreque tardiori maturescit. Hoc vero suppurationis, tum vix incipientis, tum jam propectae sub opere, specificus variolarum odor atmosphaeram replet, atque infesto hanc ipsam mortalibus contagio inquinat. Ipsa vero haec *suppuratoria* febris, quo illi, quae variolarum maturationem absolvit, prior est; eo manifestius, sub graviore scilicet morbo, ad *inflammatorias* pertinere, — quo longius vero continuat, et quo major puris resorptio habuerit locum: eo facilius in febrim *nervosam* (§. 86.) declinare consuevit, pluresque, nisi rectius curatos, hoc in stadio praecipitat. Sub pauciori abscessulorum numero, febres tam *secunda*, *maturatoria*; quam *tertia*, sive *suppuratoria* observari vix queunt, ac sine turbis ad quartum morbi stadium, quod illud *exsiccationis* est, aegrotantes laeti perveniunt.

Stad. exsiccatur,

Hoc ipsum vero, pro eruptionis variolosae celeritate, morbique totius impetu, nunc nona, decima, nunc *undecima* plerumque die, ad faciem primum, aut qua parte prius variolae floruerant, sese manifestare incipit. In apice nempe variolarum obscurius nunc

apparet punctum: quo loco epidermis rum-
pitur ac *lymphatico-purulenta* exstillat, mox
in crustam ab actu aeris convertenda ma-
teria. Hac a crustâ variola vicinaque spatia,
obtectâ, mox novam subtus materiam susci-
piunt: quae, sub praemagno pruritu, aut
priorē, jam bruno atroque colore nota-
tam, sublevat, novamque huic crustam sub-
stituit; aut ipsam et haec repullulans materies
induratur, tandemque decedit. Interea tumor
ad cutem variolis arescentibus intermediam,
nec non rubor, ac tensio, quae immaturas
adhuc alibi variolas circumdant, disparent;
donec ad manus, tardius vero plerumque ad
pedes similia contingant, atque tunc febris,
quae arescentibus in facie variolis saepe nec-
dum desinit, in totum dissipetur, ac circa
decimam et *quartam* morbi diem, hic ipse
cursum penitus absolvat. Ad crura pedesque,
resorpto, quod continebant, liquido, plures
hinc inde variolae fere *vacuae* cernuntur.
Quo vero loco plures confluxerant pustulae,
ad nares inprimis et mentum; hoc, amplior
densiorque crusta separatur tardius; ac hic
non minus, quam ad singulas variolas, in
quibus per longum tempus tenuior acriorque,
duro sub tegmine, delituit ichor, tristes

exesae pellis reliquiae, ac foveae, asperitates, deformi cicatrice consolidandae, aut saltem macula sublivida, loco, quo variolaresedit, diutius, persistens, in conspectum veniunt.

Atque haec est tum benignioris morbo mitissima facies; tum gravioris quidquam atque cum febre vehementi quidem ac inflammatoria, sed minime nervosa, vel, ut ajunt, maligna, incedentis variolae imago.

Sympt. var.
ner.

§. 332. Sed aliter longe res incedit, ubi vel epidemico influxu, vel ob alias rationes, febrem sibi pro comite nervosam adsociant variolae: quod quidem a confluentibus saepius, quam ab aliis; sed hinc inde a discretis admodum nec tam vicinis sibi pustulis fieri, experientia comprobavit.

Sub tam tristi rerum positione, in genere quidem descripta jam febris nervosae tum simplicis (§§. 87. 88. 91.) tum complicatae (§§. 89. 90.) symptomata potissimum dominantur urgentque pericula; sed quovis tamen sub stadio alia ex istis aliaque comparent: quorum brevis, sed succincta expositio variolas malignas tam praevidere futuras, quam praesentes dignoscere docebit.

Quod vero febris majorem, quam ipsius exanthematis auctoritatem maxime demonstrat, est: quod, vel *discretæ* immineant, vel *confluentes* variolae, si modo *malignae* futurae sint; symptomata non alia in una, quam altera in specie, sub ipso *invasionis stadio* compareant. Quamvis scilicet et benignae interdum variolae sub majoribus turbis, donec ad pellem erumpant, aggrediantur hominem, nec ex iisdem sat tuto et ubique ad confluentes aut malignas quasvis variolas concludi queat; est tamen his ipsis proprium ac fere perpetuum, ut a suscepto ac in actum adducto contagio, mox major in toto nervorum systemate perturbatio, viriumque sine causa manifesta major dejectio compareant. Hinc, sub majoris lassitudinis sensu, tum rigor molestus, tum, sub turbidis ac lachrymantibus oculis, vertigine, sub pulsu contracto, celeri, quandoque inaequali ac lentato plerumque sub majori febris intensitate, acute sicca, carotidum vibratione, capitis per universam vertebrarum columnam extensus, ac ad lumbos quasi defixus dolor atrox, comatosa aliorum, vel in deliria mox erumpens affectio, anxietas, ingestorum singulorum re-
jectio, epigastrium magis tensum ac attactu

Stad in
vas.

acutius dolens, apud infantes epileptica, frequentius repetita, ac interdum, priusquam eruptio insequatur, lethalis convulsio, sitis magna, urina flammea, alvus immoderata, vomitus quasi dysenterica, tremores, lipothymiae ac minor symptomatum, quaecunque demum fuerint, remissio observantur. Breviori tempore hoc *invasionis* stadium in malignis plerumque, — in aliis quibusdam, obgravioribus atque exanthematis efflorescentiam praecedentis phoenomeni rationem, tardius, absolvitur: sic ut in paucis, jam prima, — in quibusdam, secunda, — in plurimis vix tertia invadentis morbi die, praecipiti hominem ipsum eruptione claudatur.

Stad. erupt.

Atque nunc est, ubi, *crysipelacea* interdum efflorescentia partem corporis simul obtegente, vel unico quasi impetu, seu confestim ac tumultuarie, copiosissimae, ad faciendam inprimis, papulae prorumpant; aut sub febris *lentae nervosae* (§. 91.) symptomatibus animo demisso, ac abjecto, pulsu debili, cerebri et tremulo, urina cruda et tenui, sitis pauca, calore vix ullo, tremore, languore universali, pauciores, interrupto impulsu quasi cum difficultate expellantur, quae diversam mox a *discretis* imaginem referunt.

ad *abnormes*, seu *anomalas* referendae. Quaecumque vero exanthematis forma sit: febris tamen, ut in ea, quae *benigna* est (§. 330.) acta pustularum explosione, non sedatur; sed nunc impetu aequali, nunc parum moderato continuat.

Quodsi igitur a communi tramite defleunt variolae, tunc varia sub forma, variam observantur continere, infestam tamen ac specifica variolosi virus indole non destitutam materiam.

In abnormib.

Nunc etenim hae pustulae maturationis ac suppurationis gradum, *vesiculosae*, nunquam attingunt (§. 329.) sed superficiales, pallidae, depressae, in medio, *umbiliciformis* modum, fovea instructae, ichore acri ac limpidissimo replentur, *serosae*, fere crystallinae, aut densiori quidquam et ab igne coagulabili materia onustae, *lymphaticae* Auctoribus vocatae. Nec multum, nisi forma, ab his distant *siliquosae*, aut quae, resorpto protinus contento liquore, fere vacuae, ac *emphysematicae* deteguntur. Aliquando cruento sero, aut sanguine fere puro, livido: vel atro, replentur hae pustulae, *sanguinearumque* sibi nomen adsciscunt: quae tamen singulae, a solius contenti liquoris, quoad colorem, consistentiam differentia desumptae divisiones,

V. abnorm. & vesiculosae.

Serosae.

Lymphaticae.

Sanguineae.

majori, quam debuissent, subtilitate a multis explanatae fuerunt. Saepius hae *abnormes vesicales variolae* cum vicinis tandem confluerent, ac amplas, nec elevatas, sed ichthiosum infenso molliter turgentes, flaccidasque formare vesicas cernuntur.

*W. abnorm.
solidesc-
cent.*

Alias vero *solidescens* magis consistentiam assumunt *abnormes variolae*, atque duriora, vel *acuminata*, vel fere *verrucosa* phenomena repraesentant, quae, cum liquorem non contineant: cum vicinis confluere non possunt; sed *discretas*, licet saepe *malignas* variolas componunt.

*In v. con.
malign.*

Plerumque vero *nervosa febris* (§§. 87. 88.) confluentium praefert societatem variolarum. Hae igitur, postquam sub furiosorum aut vitale systema maximopere affectum trahentium caterva symptomatum, nec infracta febris impetu in cutem appulerunt; ad faciem imprimis, quasi arenam injectam conspurcatam comparent. Atqui cum singula hucusque celeriori cursu absolvi videbantur; quod reliquum est morbi, tardiori nunc gressu incidit. Quae scilicet ad faciem primum eruperunt pustulae; hae licet illa maturius, quam sub inflammatoria febre, tumescat; lentissime volumen adaugent ac in altum exsurgunt.

esse variolarum color aut pallidus, aut violaceus observatur, nec rubro illae ad basin collone cinguntur. Citius quidem vesiculae variolarum in apice comparent; sed a figura, consuetudine hae declinant, ac in latus dilatatae, cum vicinis uno sub tegmine confluunt; ut una magis contegatur facies vesica, quam pluribus variolis; ac ut pergamina quasi charta vultus laxè velari videatur. Quodsi etiam plures inter se non confluant pustulae; sed superficiem tamen humiliores haerent; cutisque intermedia aut pallida est, et flavescescit; aut petechiis, maculisque levidis et nigris, in multis obsidetur. Interea cum tam horrendo ad faciem variolarum aspectu, illae, quae ad manus, pedesque magis distinctae erumpunt, volumine plerumque augentur, quin igitur eandem, quam in benignis, maturitatem ac consistentiam acquirant. Nec minus coetera urgere continuant symptomata: capitis, lumborum dolor, febris intensa, deliria, convulsiones, sopor comatosus. Appud adultos salivatio plerumque, vel hoc jam in stadio, rarius, sed viso et nobis exemplo, apud infantes, occurrit; his interim communior diarrhoea est; interdum urina copiosior ab iisdem excernitur. In genere

hic febris *nervosae*, utriusque speciei, tum illius, quam (§. 87.) *versatilem*, — tum alterius, quam (§. 88.) *stupidam* vocavimus, sub eadem epidemia, in diversis aegrotantibus, se se manifestant symptomata sub quibus ipsa variolarum maturitas in longum tempus, nisi hanc ipsam mors cita antevertat, protrahitur, aut prorsus impeditur.

Stad. sup-
pur.

Quae scilicet in variolis, quas (§. 331.) descripsimus, jam octava, aut nona fere die incipit suppuratio: haec in malignis vix *undecima* morbi, ac interdum tardius, se prodit: atque tentamen magis ad suppurationem quam suppuratio, in multis esse observatur. febris interim nova nunc incrementa sumit, ac non minus ab acerrimo ichore ad sanguinem resorpto, quam ex incrustata undique corporis superficie ac retenta transpirationis materia, maxime vero ex incompleta variolosae materiae ad abscessulos eliminatione, et ex insigni cutis, per tot maligna ulcera undique erosae irritatione ac spasmo, originem ducit. Sub hac rerum conditione, aut salivatio, saepe cum bonis aegroti rebus, aut, apud infantes, transpirationem supplens diarrhoea, augentur; in aliis prima ex istis incipit diminui, viscidissima in faucibus sa-

va colligitur, et anxietatem auget, aut
ssam strangulationem minatur. Cum summo
egrotantium damno utraque ex istis in to-
um supprimitur. Nunc piures jam pustulae,
ut pustularum lacus, vel scalpendo diffluunt,
vel sponte rumpuntur: pestilensque ichor in
errras, ac brunei, nigrique coloris crustas
coalescit: foedor undique insignis spargitur
in auras, ac urina, foeces, inscio saepe mi-
ero in lectum emissa, indusia ac lintea
um aegrotantis cute, aut inter se ipsa con-
lutinata, intolerabilem, omnibus, nisi di-
eectae prolis lachrymabundae matri, mephi-
im spirant. Interea delirans, ac stupidus
eger, aperto, siccoque oris antro infestum
difficulter trahit atque reddit spiritum, tre-
mula venatur floccos manu, ac trunco ad pe-
des ruente, divaricatis cruribus, succensis
quasi ignibus tostus comparet. Interdum lar-
gus cruoris, nunc per renes, nunc per ute-
rum, alvum, per nares, aut per quaevis co-
latoria simul, fluxus accedit; vel evidens ad-
viscus, alluente ad hoc ipsum veneno, seu
infensa metastasi, inflammatio orditur; aut
maculis inter variolas comparentibus nigris,
serosisque hinc inde vesiculis, prima ad gan-
graenam ponuntur principia.

Licet vero tenaces faciei crustae jam exsiccati videantur; febris tamen ipsa violentia crescit, ac noctis tempore imprimis augetur. Nunc manuum pedumque tumor conspicuus insurgit; sed inopinato interdum hic ipse disparet, ac sub maxima praecordiorum angustia, aut sub fluxu alvi quavis dysenterico, aut alio demum visceris a veneno correpti signo, vel ipsae variolae simul concidunt, pallescunt: vel mox indolentem gangraenam assumunt.

Atqui sub hae potissimum rerum conditione, majora aegrotantibus instant pericula, atque nunc decima, undecima, nunc vix decima quarta, vel tardiori etiam die, aut comatosi, apoplectici, aut convulsi, aut demum suffocati vita decedunt.

Stad. ex-
siccant.

Qui sub meliori cura, aut singulari naturae assistentia, hoc stadium superant; illi vel vigesima interdum die ad faciem crustae adhuc tenaciter adhaerent, ac a naso imprimis, et mento larvarum ad instar decedunt. Insignis ac purulentus ad frontem tumor a nobis in venusta quondam puella suppurationis sub stadio conspectus est: quem cum sectione maturius evacuari noluisset; collectus ichor per quatuor, erosae tandem, cutis

ostia

stia effluxit: quo tempore exsiccata, atque
integrum simul delapsa, quae omnem fa-
ciem simul obtexerat, crusta; crudae ac un-
ique erosae carnis illa cruentam nobis ima-
ginem obtulit. Sic quo pridem ordine com-
paruerant variolae: hoc, uti de benignis di-
ctum est (§. 331.), nunc lente exsiccantur,
tandem a cute male tractata et undique
erosa separantur.

Sed nec hic quidem malorum est finis!
febris quidem, exsiccatis variolis, immi-
nuitur; ast non raro nunc tum in benignis
adeo, tum maxime in malignis, ad parotides,
ad inguina, axillas, foedi abscessus, junctura-
rum tumores, variolae quæ secundariae,
ulcera maligna, ossibus cariem minantia, fe-
bris lenta, phthises purulentæ, oedemata,
laesiones sensuum, coecitates ophthalmiae
chronicae, surditates auriumque fluxus, pa-
ralyses, ac mille aliae, quas enarra re difficile
est, miseriae succrescunt. Major hinc, quam
apparet, variolarum est mortalitas, et longo
ab istarum decursu temporis intervallo, se-
quuntur mala, quae aspectu quidem, sed
origine a variolis non differunt, mortesque,
coeterorum catalogo morborum injuste ad-
scriptas, quamplurimas, ac *variolosam* in multis

cachexiam, vel per totius curriculum vitae minime delendam, inducunt.

Sympt. var.
gast.

§. 333. Pro varia autem tum anni, tum aegrotantium constitutione, non tam *inflammatoria*, aut *nervosa*, quam *gastrica*, est febris variolosae natura; aut saltem localis in cute pustularum inflammatio, cum inflammatoria vix febre, sed cum gastricae potissimum symptomatis incedit. Facilis quidem hic error subrepat, ac magno contagii in ventriculum actio, saburras, quae non adsunt, mentitur; sed non raro vel ex dominante morborum genio; vel ex totius febris decursu, vel existius benigno per alvum apud alios iudicio, gastricarum character (§§. 98. — 105.) hoc in exanthemate eruitur, ac frequenter hic omnem malignitatis in se continet rationem.

Feb. var.
complic.

§. 334. Frequentior interim *complicata* febris in variolis natura observatur; atque *inflammatoriae* symptomatum (§. 116.) cum *gastricae* illis (§§. 100. 101. 104.), aut februm istarum, cum *nervosae* phaenomenis (§§. 89. 90.) conjunctio occurrit, ac magnus in exanthematum eruptione, numero, progressu, turbarum inducitur exercitus. Nec

ab aliorum causis morborum immunes decurrant variolae; sed a dentitionis, a catarrhacum, rheumaticarum, verminosarum, quin ab exanthematicarum, aliarumque aegritudinum imperio non parum a simplicitate sua reflectere coguntur, ac istarum symptomata, tum propriis mirum in modum intricata, tum entibus offerunt.

§. 335. Variolarum apud nos causa in *Causas.* contagio consistit, quod ex corpore alterius, variolis correpti aegrotantis, vel atmosphaerae, ac rei cujusvis hoc veneno inquinatae, actione, vel proximo contactu, sub certa, sed ignota, nec a frigore, nec ab aestu pendente aeris conditione, praedispositis hunc ad morbum hominibus communicatur. Oportet sane primum ex istis, qui ex alio infectionem repetere non potuit, sicut aliud quodcunque morborum contagium; in se ipso, sub infausta rerum positione, praeparasse; sed istarum concursus, in aliis non rarus, quoad variolas, morbillosque in maxima terrarum parte tam inauditus appellari potest: ut hodierna quoque tempora nobis populos hoc a flagello *Europaeorum* ante adventum necdum multatos ostendant. Hujus

vero contagii indolem nec hariolando quidem attingimus; nec extremorum evolutio vasculorum; nec certum glandularum variolosi virus secretioni dicatarum systema nobis arridet; pejorque hypothesis de *putrida* illius natura, quam ex quo haec derivatur, olet. Subtilem, aut fixam viscidamque hanc dicere nil juvat materiam. *Vehiculo*, quod ignoramus, sed in *aere* communi non semper contento aut proesente, ut, sine proximo contactu, aut insitione, in alios transvehatur, haec indiget; ac ubique *dispositio*, cujus iterum nos conditio latet, in homine requiritur. Extrema lymphaticorum oscula, sub datis conditionibus, hoc, sicut aliud quodcunque contagiosum, virus, non aequali, nec certa satis celeritate, incauta recipiunt, conducunt; atque tum cutis externae, tum oris, narium, pulmonumque amplissima superficies, atmosphaerae hoc ipso impraegnatae, ac rei cuiusque eodem infectae patet quidem; sed ad *secundae* infectionis effectum vix unquam venenum perducit (327.).

Quid variolarum sub certis constitutionibus nunc infrangat, nunc augeat pericula; hoc, nisi a *febris*, aut *dominantis* epidemiae huic exanthemati conjunctae natura, et a

peculiari aegrotantis dispositione dirigatur, non minus, quam specificam contagii indolem ignoramus. Hoc ipsum certe diversitatibus tam insignis in se rationem non continet; eademque variolarum, ex quacunque demum, aut maligna, aut benigna pustula desumpta, aliisque inserta materia, benignam huic, malignissimamque illi, aegritudinem communicat. Quid hominem adultum, quid certas personas, familias, ad graviolem ex variolis morbum disponat, id forte ex majori cutis aut resistentia, aut laxitate contraria subinde pendebit; sed aliorum certe exanthematum, metastasium, inflammationum ex hac pellis conditione non adeo diriguntur pericula, et quod tenerior cutis apud infantes constitutio explicare videtur mysterium: hoc sensibilitatis majoris in iisdem obfuscatur ratione. Nec major abscessulorum in cute numerus majorque istius inflammatio rem dirimit omnem. Benignae sunt non raro, quae confluunt, copiosissimae licet, in cute non parum inflammata, variolae; cum non multae interdum, hinc inde dispersae, ac solitariae pustulae vim artis eludant. Multae interim, praeter febrim dominantem, variolarum pericula augere possunt causae: ac major irritabilitas,

dentitio praesens, vermium copia, scrophulosa imprimis dispositio, cachexia aliqua aegritudo quaevis, instans pubertatis periculus, praegnationis, puerperii status, calor lecti, methodus sudorifera, aut et frigus incautus nimis admissum; etc. suam hic symbolam conferunt; quin igitur vel perfectissima quemquam a periculo ubicunque munire queat sanitas, aut ratio vivendi.

Prognosis.

§. 336. Ex ipsa variolarum descriptione (§§. 331 — 334.) quo demum ex fonte prognosis hoc in morbo haurienda sit, non difficulter eruitur: ut quae pro ratione *epidemicae constitutionis* aut *febris conjunctae* pro *aetatis*, *subjecti*, *symptomatum* ac *variolarum* ipsarum diversitate, quamplurimum differre observatur. Cavendum est interim, ne ex uno modo signo, si coetera non respondeant conclusio ducatur; ac ipsa demum prognosis fundamenta non sine certo ad *causas signorum* respectu, ponantur oportet.

Febris *nervosae* in variolis quid portendat societas, vix opus est exponere, valentque jam adducta hac de febre (§. 93.) prognosis momenta. Sed et ipsa, si fortius quem invadat, *inflammatoria febris*, imprimis sub ini-

io neglecta, non parva rerum inducit discrimina, ac in *tertio* variolarum stadio (§. 331.), vel sola jam aegrotantem suffocat (§. 119. 331.); vel, in *nervosam* conversam (§. 119.), non inferiora hac ipsa pericula inducit. Similia de *gastricae* opportunis auxiliis non curatae febris complicatione dicenda sunt. A catarrhalis aut rheumaticae materiae cum variolis nexu, eruptio istarum praepediri, ac, praeter multa oculorum, faucium, pectorisque incommodo, suppurationis copus labefactari, ac secretiones perturbari observantur. A dentitione ac a vermibus convulsiones multae, aliaeque non raro excitantur incommoda. Scrophulosa in variolosis dispositio, tum exanthematis efflorescentiae, tum pustularum maturationi obest, ac funestas, morbo jam superato, metastases, obstructions viscerum, articulorum, ossiumque vitio praedicat.

Quod *aetatem* attinet, excepta primae nativitatis, ac dentitionis periodo, infantilis ac puerilis aetas, sensibiliore licet ac proniori in convulsiones nervo dotata, variolas tamen, alio nisi morbo correpta, prae adultis feliciter superare observatur; magna aegrotulos materna ad ubera, nisi labiorum fauciumque va-

riolae obstenst, solatia expectant; ac cicatrices a variolis reliquae facilius quam in illis delentur. Quo tempore pubertas, ac primae puellis menstrua imminet; majora plerumque a variolis pericula timentur. Similia de cessantium apud mulieres menstruorum periodo dicenda sunt. Majora senes hoc morbo pericula circumdant.

Ipse aegrotantis habitus ad benignam vel malignam variolarum indolem quam plurimum, sed ignotis saepe legibus, contribuit. **Sanissimos** interdum homines, funesto hinc inde aut constitutionis propriae, aut familiae jure, ab hoc morbo magis, quam alios, ex quoque quovis quidem tempore, multari, jam diximus. Major solidorum inprimis vero cutis laxitas, aut densitas, siccitas nimia, debilitas, robur magnum, plethora, sensibilitas, irritabilitas insolita, variolis saepe contraria observantur. Scrophulosa inprimis, tum alia quaevis morbosa, ut podagrica rheumatica, scorbutica aegrotantium dispositio, ad peiores non raro variolas, lege interim non ubique constante, nec sub funestioris epidemiae periculis, inoculationis beneficio acquiranda, conducunt. Non inaudita interim ex ipsis, naturalibus adeo, variolis salutis dubiae

aut vacillantis, vel et chronicarum affectionum, in meliorem habitum, ac in sanitatem florentem, permutatio est.

Sed sub tanta praedictionum medicarum ex proposito hominis aegrotaturi habitu, incertitudine, major *symptomatis* conceditur auctoritas. Ex attenta hinc medicorum observatione, non pauca, quae prognosin ex istis concernunt, habentur momenta. Quo diuturnius nempe stadium *invasionis* est, illummodo causa non in languore, ac praecipiente efflorescentiam phoenomeno (§. 331.) consistat; eo mitiores, — quo brevius vero illud erit; eo peiores variolae expectandae sunt. Interim et in his subinde locum exceptio habebit, ac citius interdum benignae, recto vero tempore, licet rarius, malignae expelluntur. Fortiores hoc in stadio turbae, lumborum ac epigastrii dolor magis intensus, malignas saepe, aut confluentes saltem, plerumque, — sed certe non semper (§. 331), ac minime cum ex saburris, aut plethora nascantur, variolas annunciant. De symptomatum, quae *nervosam, inflammatoriam, gastricamque* febrim comitantur, significatione, jam praecipua retulimus. Convulsiones infantibus, nisi ex dentitionis opere, aut a

vermibus nascantur, raro periculosae, ac benignum saepe morbum, si proxime expulsi-
nem completam praecedant, et hac facta dis-
sipentur, indicant. Diarrhoea invasionis su-
 stadio salutaris, nisi eruptionis tempore ce-
set, aegrotantes praecipitat. Sudores apud
adultos fortiores, ac vix coercendi, gravio-
rem in illis morbum praenunciant, ac quo ci-
tius salivatio ingruit, quo difficilius secreta-
ob tenacitatem absolvitur, aut quo citius illi
supprimitur; eo major confluentium, ac, coe-
teris paribus, malignarum, metus est. Forti-
tiora sub incipiente morbo deliria, nisi com-
parentibus pustulis dissipata, *encephalitidis*
timorem incutiunt.

Ipsius vero *exanthematis* consideratio, il-
lam symptomatum non parum illustrat. Quae
magis etenim variolis ad cutem comparenti-
bus, tum febris, tum alii dissipantur irrita-
tionis effectus; — quo minor simul ad fa-
ciem pustularum permanentium prorumpit
numerus; — quo amoenius hae florescunt
ac solitarios quasi in cute furunculos sistunt;
— quo melius vesicula in apice istorum re-
pletur et aequaliter magis distenditur; vel
quo magis; sub confluentibus licet variolis,
hae ipsae tamen communi sub tegmine as-

urgunt; — quo constantius ubique vis vi-
ce in expellendo ac maturando exanthemate
occupatur; — quo evidentius apud adultos
moderantur, ac in morbo graviore,
quo facilius salivatio apud illos succedit; —
quo felicior rerum aspectus, — et quo magis
quo his receditur; eo peior aegrotantis hoc
secundo in stadio versantis positio esse cen-
setur.

Majora vero *suppurationis* sub stadio ex
habitu variolarum judicia feruntur Quodsi
sempe abscessuli quotidie augentur, suoque
uncti halone maturescunt, albescunt, fla-
scent, ac tertia, quartave hujus decursus, —
protius vero morbi undecima fere die rum-
vuntur; tunc naturali res ordine procedit,
nec malignitatis symptomata succrescunt.
Aliter eventus se habebit, cum aut *abnormes*
magis (§. 332.), non modo paucae hinc
inde, sed fere omnes, comparent variolae;
aut cum cruditatem liquor in pustulis con-
sensus fere nunquam deponit; sed variola
pallescit, aut livet, aut corrugatur, ac mol-
lescens, indolensque fere protinus concidit;
cum tumor partis intermedius disparet, nec
ad manus, aut pedes redire observatur; cum,
sub febre non inflammatoria, haemorrhagia

narium, inprimis *renum*, aut alia, copiosa prorumpit; vel cum maculae purpureae subdividuae, vibices, petechiae variolis interspersae, nec solo tamen febris ab impetu, aut a gastricis saburris, ac vermibus derivandae — aut cum suppuratis quodammodo, malignis variolis, novae pustulae, furunculi, locis intermediis copiosius exurgere cernuntur tunc maximo aegrotans periculo exponitur. In genere, octava fere dies in discretis aut non malignis, — undecima vero in confluentibus, quae cum nervosa incedunt, vitae periculis aliis minantur, et summa ex suppurata febre, ex facili ad nobiliora metastasi, ex instante suffocatione, pericula agnoscunt quae interim vitae discrimina in malignis a vigesimam usque diem, ac ultra, extenduntur. Factam jam ad interiora metastasin inquietudo, anxietas, sopores, pervigilia deliria ferocia, dispnoea, rauco magna cum dispnoea fauciumque dolore summo ac spasmis indicabunt. Diarrhoea, hoc in stadio, infantibus, quaemadmodum adultis salivatio, nisi vires illa exhauriat vel inflammationis, aut intestinalis jam gangraenae effectu prorumpat, sub confluentibus inprimis variolis, egregie conferre observatur.

Non minus a paucis, quam ab innume-
 ris ad cutem pustulis, variolosa deletur dis-
 positio. Sed a *discretis* adeo variolis, non
 minus; quam ab infami *confluentium* domi-
 tio, si nervosae febris illae connubio inqui-
 rentur, longa et difficilis reconvalescentia
 expectetur oportet. Superati jam morbi ef-
 fectus tristesque in multis reliquias jam supra
 (§. 327.) recensuimus.

§. 337. Variolosi virus *specificum* igno- Cura pro-
 ramus, et quaecunque in avertendo illius phylacties.
 impetu laudata fuerunt *prophylactica*, corri-
 pientia, haec a benignissimarum, sine istis,
 quotidiano certe, variolarum exemplo, aucto-
 ritate spoliantur. Est quidem certa vivendi
 methodus, sunt certa artis auxilia, quae,
 cognita aegrotantis, ac epidemici morbi na-
 tura, futurae febris potentiae opponi, ac in-
 evitabiles variolarum effectus quodammodo in-
 fringere valebunt; sed varia ac sibi contra-
 ria haec erunt, pro diversa regnantis morbi
 indole, subsidia; atque ex iisdem, quae aliis
 sub morbis conducunt, principiis petentur.
 Hinc sub inflammatorio vigentis epidemiae
 characterem, a vino aliisque utiliter abstinemus
 irritantibus; aut in plethoricis venaesectionem

ac vegetabilem imperamus dietam; sub gastrico morborum genio, illis, quae saburris generandis favere possunt, valedicimus prudenter; sub nervosa dominantis aegritudinis indole, pathematum deprimentium, ac illorum, quae vires exhauriunt, ac nervis insidiantur, cum successu fugimus actionem verminosam, de qua constat, progeniem eliminare, debilitatem corroborantibus erigere densiorem cutis texturam balneis relaxare studemus; etc. Sed *nemo sanior, quam sanus esse potest*; ac saepe, qui ad morbum se *praeparat* futurum: hic victas huic manus cedit ac ineptissimus in absentem, nec cognitum satis, hostem invehitur auxiliis.

Ex istis apparet, nos parum satis bonis multumque interdum mali a quavis ad morbos *praeparatione*, nisi ob praesentem jam aliam salutis laesionem suscepta, expectare nec laudati a pluribus mercurii, nec antimonialium, aliorumque tum interius, tum quoque exterius variolis praemissorum virtutem nobis magis arridere. Persaepe quidem porrectis hujus naturae remediis, benigna successit variola; sed et sponte haec multis succedit, ac sub media malignarum epidemia, aegrotantium non pauci hoc a morbo

naturae magis, quam artis beneficio, sat bene tractantur. Sat obscurae saltem in multitudine ejusmodi remediorum usum perducunt applicationes; neque dissimilandum videtur, medicamenta, quae agendi vim possident, si bonos, — vix non ubique malos producere effectus.

Vel praesentem jam morbum, immunis contagio phlegmonis adinstar, mox resolvens, suppurationis vero periculosum in multis occursum praevenire studuerunt alii. Ac ipsa eadem natura non omnes, quas ad faciem protrudit, pustulas in abscessulos maturare consuevit (§. 331.); suntque non pauci, quibus, inserto variolarum pure, modo feris atque solita variolarum symptomata; nec minus ipsa variola, licet eandem, ac ab ista securitatem sic acquisivisse viderentur (§. 331.), prorupit; ast vero desiderabilem hunc effectum necdum experientia confirmavit, ac major variolosi virus in cutem nisus videtur; quam ut alio, quam naturae ipsius modo, per hanc ipsam, sine abscessu eliminari, vel sine magno tanti conaminis periculo suffocari queat.

Majoris omnino momenti proposita ab aliis variolosi virus *extirpatio* foret: atque

cum ex contagio hoc ipsum originem alium de trahat (§. 335.); ejusdem fontem exsiccare; ac omnem infectiones occasionem a civibus avertere consuluerunt. Quodsi verum cum de populo a quovis alio per naturam separato, nec ulla vel commercii vel aditus alieni ratione, cum infecta natione devincti loquamur, contradictionem non involvat propositio; fateamur tamen, pro hodierna Europae constitutione, tam insigne a legibus beneficium vix posse amplius cum aliquo felicitis eventus probabilitate expectari.

Generalia
de cura.

§. 338. Ad ipsius igitur jam praesentis morbi pertractationem nos accingimus; ac pro varia; quae illum comitatur febre, variariam esse medendi methodum, nemo est qui non intelligat. Summam haec in regnantis morbi characterem, ac in ipsius aegrotantis constitutionem a medentibus attentionem sibi exposcit; quibus semel detectis, non tam exanthematis; quam febris, a qua hoc ipsum dirigitur, cura nobis assumenda est. In genere igitur hic omnes, quas in *Libro de febribus* tradidimus, artis regulae valebunt et a recta istarum observatione, dummodo primis jam morbi principiis opponantur; va-

colarum simul ipsarum medela, ac rerum
summa dependet. Fatendum est interim;
hanc variolarum pertractionem non fere
prius, quam cum introducto, ac ad maiorem
perfectionem evecto *inoculationis* opere, fri-
gidioris aurae in variolosos beneficia melius
innotescerent, fuisse rectius intellectam; ac
eternas huic operationi, si vel tota abolere-
tur, ob hoc ipsum grates deberi. Quamvis
etenim acuti, cum caloris incremento ince-
llentes morbi vix non omnes temperato in-
aere facilius, quam in alio superentur, ac
ipsorum pars magna exanthematum a calidio-
ri exasperetur regimine; est tamen variola-
rum illi fere proprium, ut, vernalis quasi
floris exemplo, qui sub nive virescit, ac sub
majori solis incendio collabitur, exanthema
illud frigidiori sub aura felicius florescat, et
ab aucto quovis calore, fatales aegrotis ra-
piatur in ignes.

Nec tamen igitur reticendum hic erit;
hanc ipsam de aurae liberioris ac frigidae in
variolis beneficio observationem; Medicos
non paucos in contrarios primis errores prae-
cipitasse, mortemque ex incauta debiliorum
ac vitali calore non abundantium, aut forte
malignis (§. 332.) variolis correptorum

hominum expositione, ac impedito per admissionem frigus transpirationis beneficio, non raro derivandam fuisse. Saepius forte nunc quam alio quovis fere tempore, catarrhalium, rheumaticorumque symptomatum variolis miscetur caterva: quae certe ex rigidiore ac delicatulis insolitae aerae frigidioris et humidae admissione originem frequenter repetit. Sub febris impetu in primo huius morbi stadio majori, calor utique nocet, secundo expulso semel exanthemate, ac nequidquam excedente naturae vigore, hunc ipsum incauto sub frigore extinguendo, aliud certe non facimus, quam quod depositum jam in cutem venenum ad viscera repellamus, atque tum debitam pustularum praepediamus suppurationem; tum ad futuras a morbo metastases viam sternamus, atque pro leviori forte morbo, millenis subjectam incommodam vitam aegrotantibus praeparemus. Verum est, per calidam rusticorum in variolis methodum infantes non paucos quotannis maculari; sed quae plebis consensu gaudet in morbis popularibus ratio medendi; haec non tam vano ubique, quam plures contendunt, nititur fundamento; ac sub certis epidemicae constitutionis positionibus, oportet hanc ip-

in se plurimorum in oculis feliciori eventu
torem ostendisse. Atqui eodem, ex quo
partem nunc bibunt, ex poculo, sub alia
oris conditione (§. 94.) vitam plurimi
in vino hauserunt, ac nemo prudens, cum
cordialia ut vocant, interdum indicari fate-
r; tepidiorem, purissimamque hic auram
ae frigida profuturam negabit. Similia de
ctus ratione, non ubique certe eodem cum
gore dictanda dicenda sunt (§. 94.).

§. 339. Cum igitur ex febris potissimum
tura consilia petenta sint; illi primum,
nae vel epidemiae ex genio, vel aegrotan-
ob indolem *inflammatoriam* constituit,
attentionem concedamus.

Cura v.
inflammata.

Ac ea quidem variola, quae benigna, *Levioris,*
sine febre conspicua incedit, non alium
quam in ipsa natura, ducem requirit. Vix
ectum cum hac petuat rusticorum proles;
in aere liberiori ac frigidiusculo versantes,
nim morbi eludunt: cui, sub sollicita nimis
parentum cura, et intempestivo conamine
rtis, ex ditioribus non pauci succumbunt.
Hic igitur a lecto puer, donec variolae pro-
umpant, arcendus, ludisque aetati propriis,
liberiori sub coelo, aut in amplo, sanoque

cubili recreandus est. A carniū, rerum edulscientium digestuque difficilium usu nunquam abstinendum, — quo vero tempore exanthemata efflorescunt, a gelidiori saltem aere, et a pluviis aegrotantes defendendi, ac quaedam nunc debilitas id jubeat, vespertine in primis tempore, lectulo maturius committendi, nec tamen stragulis hic obruendi, sed concesso uberiori, acidulo, gratoque potu reficiendi, ac matutino iterum tempore si ipsis committendi sunt: donec, absoluto suppurationis stadio, inprimis si plures paucae variolae cutem defoedaverint, leviter purgandum ex manna remedium, quo metastases praevinimus, facta jam *exsiccatione* hinc inde, videatur, repetendum, praescribamus. Interdum vix morbum sistunt variolae, ac medicam hinc opem nec ullam quidem sibi exsurgunt.

Gravioris.

Quodsi vero cum *inflammatoriae* febris evidentibus satis variolae incedant symptomatis (§. 116.) tunc singulae, quas eadem pertractanda jam exposuimus, regulae (§. 120.) vel quovis sub stadio observandae sunt.

Sub stad.
inv.

Compurentibus hinc *primi stadii* variolae hujus febris symptomatis (§. 331.)

mini molimine interdiu a lecto arcendi, aequae libero, frigidiusculo, ac sicco commit-
andi sunt aegrotantes: qua quidem metho-
do, cum debita interim cura, *ne quid nimis*,
ne insueto, sensibilibusque frigori, aut sub
cediis sudoribus gelidiori vento exponantur
ministranda, non raro mittendi sanguinis
necessitatem praevenimus, ac nimios in adul-
tis sudores moderamus. Ubi vis major morbi
aegrotum extra lectum versari non conce-
dit; tunc erecto illum corporis in situ, ca-
pote nudatum, minimeque tegumentis obru-
tum teneri oportet.

Quodsi vero de plethorico, juvenili,
robusto agatur homine; si pulsus pleni, ce-
leres, ac duri; si respiratio cita, laboriosa;
facies rubra valde ac tumescens, oculi tur-
rescentes, rubicundi, cephalalgia, calor ad
tactum ardens, — aut visceris inflammati-
onem signa adesse deprehendantur; tunc san-
guinis emissio, sine insigni aegrotantis dam-
no, differri nec per horam potest; sed
pro violentia symptomatum habituque aegro-
ti repetenda erit. Ut plurimum densa mox cru-
entia obtegatur cruor; ac tantum hic abest,
aut eruptionis a venae sectione prudenter ac
pro virium ratione instituta, praepediatur

opus; ut certius istâ, pro evolvendis in superficie variolis, ac pro moderando pustularum numero, non habeatur remedium. Infantes quidem aut sopore aut convulsione correpti, venaesectionem ubique non adeo perferre observantur; sed sub magno arteriarum motu, ac evidenti inflammatorum symptomatum apparatu, nec in his quidem sanguini parcendum; sed hirudinibus ad aures, nuchamque positis, ejusdem portio aetati respondens educenda, ac in convulsionum casu, ob insignem in parvulis sensibilitatem, ad aequam opii dosin mox descendendum est. Alia vero simul antiphlogistica hac in febre in subsidium mox vocabimus, atque potus, oxymelle, critique succo et nitro remixtos, in pauca simul quantitate, sed eo frequentius aegrotis offeremus.

Inprimis vero quae obstructam forte alvum blande solvant, hic eximie conducunt remedia; ac non modo clyster emolliens, antiphlogisticus; sed cum forte saburrae abdomine latuerint (§. 340.), et serum lactis tamarindorum pulpa remixtum in multis indicantur. Nec tamen ideo diarrhoeam, hac variolarum in specie, sine ratione excitare, viresque vitae in cutem directas, ad intesti-

ita divertere conveniet; sed sub morbo simpliciori, nec *gastrico-inflammatorio*, clyster alvum quotidie aluisse sufficiet. Quae inantes hoc sub stadio diarrhoea saepe corripit, ea, nisi vires *nimia* prosternat, quo in casu opium cum emulsione arabica (N. XV.), vel et lac vaccinum cum infusione radicis petrosellini remixtum, quam optime conducit cohibenda non erit.

Fomentationibus emollientibus ac pediluviis extremitates inferiores hoc in stadio effovere, laudarunt, itidemque vituperarunt ceteri in arte medendi viri. Primi quidem, hoc genere auxilii cutem a facie longinquam emolliri, sanguinis ad pedes impetum revelli, ac majorem variolarum numerum ad hos ipsos magis invitari contendunt, alteri, proprias variolis leges esse, ac ad partes, quae humescunt, hoc exanthema difficilius efflorescere observarunt. Ipsa certe facies, ac manus, quae aurae frigidae a juventute adsueverunt, prae aliis corporis partibus obsidentur variolis; at si frigus moderatum: ac aliquam in cute resistantiam variolarum eruptioni non tam obesse, quam eandem promovere observemus; videri posset, ex fotu partium, variolarum ad has ipsas explosio-

nem arceri magis, quam in coeterarum beneficium invitari. Haec tamen si ita essent adultorum variolae, quod suspicati sumus (§. 335.), ex causa longe alia, quam ex majori cutis densitate, periculum acciperent et ex hoc ipso, balneorum tepidorum, nobis ipsis ad praeparandam tenaciorem apud adultos cutem commemoratorum laberetur auctoritas. Attentior hanc in rem Medicorum animus has lites componet, nec tantum certe pediluviorum vel aliis in morbis observatur effectus, ut certam iisdem de frigoribus in variolis inflammatoriis utilitate observationem, incerto ex revulsionis lege fructui postponere debeamus. Fatemur interim nos tam insigni in exanthematibus remedio ac balnea sub certis rerum conditionibus nobis offerunt, ob facilem his in experimentis ambiguitatem, non posse penitus ac ubique renunciare; ac licet haec ipsa in variolis cum inflammatoria febre junctis rarius indicari credamus, est tamen, ubi fomentationum tepidique balnei tum ratione, tum experientia confirmetur usus; nec certe in atmosphaera pluviis licet continuis referta, malignam illae undique naturam assumunt; nec ad linguam, nec ad oris cavum, quae continuo

re *madescent*, variolarum idcirco minor; quam ad loca corporis *sicciora*, proventus observatur.

Majora hoc in stadio ex *rubefacientibus*, *essicantibus* ad suras positis exspectarunt beneficia; quam nos in variolis *inflammatoriis*, irritante hoc auxilio, et ab incerta nimis convulsionis hoc ipso obtinendae lege promittere andeamus.

Nimum hoc variolae *inflammatoriae* in stadio, et ex specifica variolosi virus irritatione, non ex saburris, pendentem *vomitum*, apud adultos plethoricosque homines venae-sectionio sopit; quae, si locum habere non videatur; haustus antemeticus, clysteres, fomentatio emolliens ac anodina epigastrio imponenda, vel ipsum subinde opium, indicantur.

Convulsiones, pro varia causarum, quae easdem producant, conditione, adaptata istis, interdum plane nulla, requirunt remedia. *Traucium* vero dolor linctu mucilaginoso, humectantibus, cataplasmate emolliente, sanguisugis — aut si febris sic jubeat, venae-sectione illisque in cynanche commendatis (§. 178.) moderatur auxiliis. In plurimis, hic, facta variolarum explosione, vel sponte imminui-

tur. Coetera hujus stadii symptomata a eadem, ex causis et febris natura petenda leges pertractentur oportet. Superaccedenti aegrotanti narium haemorrhagia, nisi viribum minetur, supprimenda non est.

Sub stad.
erupt.

Nisi absoluta jam variolarum ad cutem expulsione, febris ipsa et graviora illius symptomata remittant (§. 331.) sed manifestae inflammatoriae febris aut localis adeo inflammationis phaenomena compareant; tunc venaesectio, pro virium ratione ac symptomatum ferocia repetenda, in isto non minus quam primo in stadio, cum antiphlogisticis remediis, clysteribus, etc. indicatur. Ipsae pustulae vel in facie praesentium, sic numerus ad pauciores ac perfectas magis variolas reducitur. Hoc rerum sub stadio frigidiuscula iterum aegrotantibus aura, ac erectus corporis extra lectum situs conveniunt. Quae alvum copiosius hic laxant, nisi complicata sub morbi natura (§§. 340. 341.) indicari non queunt remedia: solusque clyster, quo intestina quotidie eluantur, sufficiet. Si ex majori cutis irritatione, inflammatoriis nervosa superaddantur symptomata inquietudo, vigiliae; tunc, depleto jam quodammodo venaesectio, sanguisugis, vasos

um systemate, sub confluentibus inprimis, inflammatoriae licet naturae, variolis, ad aequas *opii* doses recurrendum, nec tamen aliter clysteres evacuatio negligenda est. Vescicantium applicationi, nec hoc in stadio, lib dictas jam rationes, favemus. Eximia sunt potus ac idiusculi, copia tamen non grantantis, sed saepius repetiti, beneficia. Acidula mineralia hoc saltem in stadio necdum indicari putamus.

Sub periculoso *suppurantium* variolarum stadio, major in singula Medicorum attentio, ac cita medela requiritur. Virium vitae hic ratio habenda est quidem; nec sine aliquo naturae impetu, copiosi inprimis abscessuli ad maturitatem perveniunt; quodsi vero major, quam par est, febris hic urgeat; pulsusque, quos tamen existens ad carpum humor facile mentitur minores, tam pleniores, quam duri ac vibrantes tanguntur: — vel si inflammationis localis ad fauces, cerebrium, pulmones, aliaque ad viscera, symptomata compareant; tunc, sine temporis tractura, ad venaesectionem recurrere, eamque, pro illorum vehementia, repetere oportet. Ubi copiosae et pure jam maturo ac rubiflavo turgentes variolae tensionem augent:

Sub stadio
suppur.

ad hanc ipsam moderandam non minus quam ad praepediendam subjectae cutis erosionem, ac ut resorbendi puris avertamus pericula, ad apicem variolas frequentius aperire, ac effluentem spongia, lacte tepido et aqua madefacta, abstergere materiam, licet haec a pluribus non approbentur consilia, et nos solemus. Nascentes forte, easque duriores, irritantes variolarum crustas emolliente fottu obtegimus; nec tamen unguentis, quae ad variolarum exulceratarum, ne foedam cicatricem inducant, pertractationem, ex pinguium classe, commendantur a multis, tam facile fidimus; sed frequens ulceris cum tepido lacte et aqua abstersio, quod ab arte pendet, auxilium praestabit.

Nec sola tamen hujus stadii turbas venaesectio interdum sedabit; sed insignis ex tam copiosis abscessulis in cute irritatio, inquietudinem, dolores, ac vigilias continuo augere, ac incommoda, quae sine divino opii auxilio sedari non queunt, excitare consuevit. Hoc igitur sub rerum statu, qui non paucos ad nonam, undecimam, vel tardioris morbi diem, per spasmos, convulsiones, ac alia, quae ex his pendent, symptomata, praecipitat, unicum fere ex opio, sat magnas

ad doses porrecto, auxilium habetur: quod certe remedium, licet sudores febrimque ipsam augere, salivationem, ac alvum cohibere accusetur; sub angustissimis aegrotantium rebus, sacram Medicorum anchoram omnino constituit, et ad noctem inprimis, vel frequentius interdum, sub repetito clysterum usu, porrectum, ex orci faucibus non paucos eripuit.

Quo vero tempore jam crustis obtegi variolae incipiunt: hoc, et sub clausa forte per opium alvo, ingens evacuantium blandiorum, ex tamarindis, manna, in sero lactis solutis, vel refractis tartari emetici dosibus haustu salino susceptis, petetur subsidium. In leviori quidem morbo, ac sensibili virium vitalium defectu, haec ipsa non indicantur remedia, ac excitatam forte a vi morbi diarrhoeam nimiam ac viribus inimicam, opiatis hanc, aut lacte moderari oportet; sed sub gravioris *suppuratoriae* febris impetu, ac majori a metastasi iniqua timore, confirmatum ab experientia auxilium purgantia, ac lenia diuretica nobis offerunt, atque ea potissimum indicantur, ubi salivatio in adultis suppressa est, ac faciei, manuumque tumor, cum febris augmento subsedit.

Cum ex suppressa salivatione, vel spissiori muco in faucibus collecto, istarum operatio, deglutitio difficilis, ac suffocationis forte metus instat; tunc, si ex inflammatione haec ipsa succedant: venaesectio, hirudines ad collum, ac demum vesicans sub mento applicandum, conducunt. Si vero tenacior pituitae in gutture collectae natura haec pericula inducat: tunc praeter institutas in fauces ac nares ex infuso sambuci aut salviae cum oxymelle remixto injectiones, ac resolvens pituitam collutorium, refractae hermes mineralis, aut tartari emetici doses, aut, si ex mora discrimina instent, haustus, aut pulvis emeticus, cum fructu porriguntur.

Interdum vero sub hac ipsa variolarum suppuratione, febris, naturam, quam *inflammatoriam* huc usque ostendit, in aliam, seu ex ista et *nervosa* complicatam, commutat: hoc in casu, nec depressa nimis vitali irritabilitate, mineralia inprimis, aqua multa diluta, ac syrupo, edulcorata conducunt acida (N. XXXVI.). Sub majori in febrim *nervosam* dispositione, conveniunt remedia inferius (§. 342.) commemoranda, peruvianus praeter aliis cortex: qui tamen inflammatoria morbi praedominante adhuc indole, vix sine damno praescribi potest.

Quod ad palpebras, hoc sub stadio frequenter occlusas atinet; has quidem, nisi motorem simul aegrotus ac ingentem in oculorum ardorem accuset, committimus naturae; nec vero ultimo in casu, cum decocto malvae, aut lacte tepido fovere oculos, ac, serratis sine impetu palpebris, paucas istius, ut materni lactis guttulas installare, aut per phoenomen subtilem injicere, acresque sic lachrymas eluere conducet.

Vel nulla interim hoc etiam sub stadio remedia juvabunt, nisi summae tam atmosphaerae, tum rerum, quae aegrotos circumstant, puritati studeatur. Hinc tum lintea hic crepius, tum apertis fenestris aer ipse, mundanda sunt; ac licet hujus torrendi aegrotans exponi sine damno non possit; necesse tamen est, ut calor omnis ab isto arceatur, ne, ut, si modo vires permittant, non frigidiore quidem: sed frigidiusculo in aere perhoras, ac erectus teneatur. Aceti vapor per cubile expansus, et quaecunque aeris corruptioni resistunt, hic in opem vocentur oportet.

Quae hoc sub stadio metastases continent, has, perspecta atque correcta hujus phoenomeni causa, methodo jam pro aliis

exanthematum speciebus ex pelle ad interiora repulsis exposita (§§. 290. 326.), a pro morbi, qui ex metastasi generatur, diversitate, pertractari conveniet. Quae cultr patent ad externa depositiones: hae catapla mate, quo citius possunt, maturatae, mox et antequam vicina corrodant, aperienda sunt.

Cura variol.
gast.

§. 340. Si *gastricam* febris variolas comitans naturam exserat (§§. 100. 333.) quod magis ex *dominantis* aegritudinis genio ex aegrotantis ante morbum statu, ex aliorum ab hoc ipso jam reconvalescentium historia: quam ex aequivocis variolarum symptomatis eruemus; tunc methodus huic febre opposita (§. 109.), eo usque, donec aut simplicem morbus ipse reductus sit naturam adhibenda mox erit. Hinc aut sub primis jam variolarum initiis, emeticum, cauta tamen, ac ob praesentem jam in ventriculo stimulum, moderata dosi, exhibendum est aut, si tenacior videatur, quam ut ejici possit materia; praemissis pulveribus (N. II.) ac decocto (N. I.) solventibus at tertio ab invasione diem emeticum differatur. Solutio emetica (N. IV.), quae alvum su-

nil evacuat, hic aliis praeferri meretur, ac
to fere morbi decursu, cum aqua diluta,
nec ipsa, aut haustus salinus cum refractis
tartari emetici dosibus, nec non serum lactis
cum tamarindis coctum, cum fructu porri-
untur. Sic quovis non morbi variolosi, cum
gastrica febre incedentis, stadio, evacuantia
repetitum adeo subiade emeticum indica-
eorumque usum felici coronari effectum vi-
emus. Non tamen sine omni, ut asserunt,
gastricis respectu hac in methodo pro-
cedendum est: atque sub illo, ex evacuatione
quidquam fortiori, majora sane, quam in
simplici gastrica, incommoda rerumque ori-
untur discrimina. Hinc ejecto per vomitum
liberrali fomite, ac intestinis cum sale medio,
aut potione laxante antiphlogistica (N. XXI.),
evacuatis; ex refractis tartari emetici cum
haustu salino portionibus, ex seri lactis tamar-
indinati pro potu porrecti, atque ex repetito
clysterum usu, potissima obtinentur hoc in
morbo auxilia. Cessante symptomatum gas-
tricorum apparatu, quae ex morbo sunt re-
liqua: haec, ubi simplex ille fuerit, ut talis,
— vel, ubi complicatio latuerit, habito ad
eandem respectu (§§. 111. 112. 341.), sollicite
pertractantur.

Cura v.
compl.

§. 341. Ex dictis (§§. 329. 334. 340.) apparet variolas non tam simplicem ubique sed *complicatam* in multis naturam habere ac inter omnes certe frequentior illis cum febre, quam *inflammatorio gastricam* vocavimus (§. 112.), — sub peiori vero rerum statu cum *gastrico nervosa* (§§. 89. 103.) aut cum *inflammatorio-nervosa* (§. 90.) societas esse consuevit. Nec raras esse variolarum cum catarrhalibus, rheumaticisque affectibus, cum aliis demum aut morborum causis, aut morbis ipsis, complicationes, jam satis monuimus: ut et febris intermittens cum variolis combinatae non desiderentur exempla. Quid vero sub tot ejusdem aegritudinis mutationibus faciendum supersit; hoc ex aliis hujus operis capitibus, ac imprimis ex illis, quae de febrium complicationibus a nobis dictae fuere (§§. 95. 96. 111. 112.), repetenda sunt.

Cura feb.
v. nervos.

§. 342. Si febris *nervosa* in variolas ducitur (§. 332.), ac infelici hoc connubio vel incipientis, vel demum adulti (§. 339.) jam morbi pericula increscant; tunc pro febris aut simplicis (§§. 87. 88. 91.) aut complicatae (§§. 89. 90.) ratione, methodo

ivis ex istis adaptata (§§. 94. 95. 96. 111.)
gatur oportet. Nemo quidem in *simplicis-*
ma licet *nervosa* variolis commixta, istarum
ontagium per sudores diffilare, quod in aliis
andoque contagiosis licebit (§. 94.), con-
ndet; sed, quae in variolis, *inflammatoria*,
ut *gastrico - inflammatoria* febre stipatis a-
eo laudavimus, methodum antiphlogisticam,
rigidamque atmosphaerae aegrotantem am-
icentis conditionem: haec certe, sub tanta vi-
um in *malignis*, iisque vel discretis, ano-
ualis, vel confluentibus variolis prostratione,
— nisi forsitan sub initio, ob latentem cum
inflammatoria aut *gastrica* complicationem,
con sine manifesto adhibentur aegrotantis de-
rrimento. Ipsa quidem aeris summa ubique
puritas requiritur; sed caloris alia hic est ra-
tio; nec certe, qui expellendis, maturandis
vix sufficit abscessulis: hunc in debiliori, nec
aestuante, sed tremulo, frigescente, langui-
dloque aegroto, — ac vitae papulum cum illo,
extinguemus.

Interdum non tam maligna videtur ex-
anthematis natura: sed, sub febris *lentae ner-*
vosae symptomatis (§§. 91. 332.), modo
vires in illo expellendo, maturando, apud
inertes, inedia, haemorrhagiis, evacuationi-

bus forte aliis exhaustos, laxos, pituissosque homines, deficere observantur; atque tum primum, tum alia, quae hoc ipsum sequuntur, stadia lentissime ac vix non sine febre, aut sine absolvi, — gravissima vero ex contagio internis partibus tam tenaciter inhaerente pericula, vix tamen terrificam aspectu symptomata derivare cernuntur. Hoc certe rerum substatum aliquis atmosphaerae, coeterum purioris, teporis, tum jura carniū, ac vinum, non balnea quidquam calida, vesicantia, rubefacientia, cortex peruvianus, cinomomum contrajervae, serpentariae virginianae radix et excitantia in genere remedia indicantur.

Alias in delicatulis, timidioribus, molliissimisque hominibus, in teneris ac de vultu nustate propria sollicitis puellis, eruptio variolarum progreditur tardius; ac ad pellem hae devectae, in eadem haerere, nec sat elevari, nec febris, nec consueta symptomata ab eruptione facta sedari, sed anxie inspecto jactari, spirituque dejecto turbari cernuntur. Hoc quoque in casu a generosa sat vini portione, a sereno medentis vultu, et applicito cantharidum emplastro, brevi tempore malignitatis idea disparet, morbusque communem reducit in tramitem.

Quotiescunque vero sub ipsa jam *invasione* ac *eruptione* variolarum, vis vitae deficiat, ac singula *febris nervosae* aut *versatilis* (§. 87.), aut *stupidae* (§. 88.) observantur symptomata; tunc deposita tum sanguinis mittendi, tum evacuationis alvinae copiosioris indicatione, ad illa, quae labescentem machinam dirigere, et ad sepulti in visceribus infensi virus expulsionem ac maturationem excitare valent, properandum erit. Ne tamen traditae tum saepius de *fallaciis signorum*, doctrinae soliviscamur! atque summopere caveamus oportet, ne a corrupta, aut verminosa abdominali colluvie, vel ab ipsa cruoris copia, *apparens* modo subsit, non vera, *debilitas*: quo certius in *oppresse* potius, quam *depressae* vitalis potentiae casu, excitantia periculum augerent.

Cognita interim epidemiae regnantis, Sub stadio
invas. praecedentium causarum ac subjecti ipsius constitutione, quamprimum funestae febris symptomata (§§. 87. 88. 332.) ingruunt: mox lecto aegrotantem committimus, ac in puriori quidem, sed frigore non contraria atmosphæra, majoribus a suscepto veneno turbis, ac languenti vitalis principii reactioni succurrimus solerter. Hinc fortiori mox extremitatum frigori tum frictionibus, tum ca-

lidis istarum, atque tam siccis, quam aromaticis cum vino fomentationibus resistimus insequentes forte lipothymias potu tepido aromatico, ac repetitis vini generosi, aut alcali volatilis, aetheris vitriolici cum aqua cinamomi remixtis portionibus dissipamus. Vomitum effrenem summosque ventriculi lumborum cruciatus, diarrhoeam immoderatam, indicata jam (§. 339.) methode, a injecto clystere compescimus. Si tremores subsultus tendinum, aut verae tandem a praematurae, saepiusque redeuntis apud infantes praecipue convulsiones hic terreant tunc *zinci* flores, puerulis unius, triumque annorum ad *grana* duo, — a tertio vero aetatis anno, usque ad decimum, ad *grana* quatuor omni bihorio porrigendi, ab expertis nuper laudati sunt Viro; nec minus opium sub nimio convulsionis impetu, ac sub pulsu exili, sed duro, inaequali, sub tremore at tendinum subsultu, moschus adhiberi merentur.

Quodsi vero debilitas, ac stupor sensuum magis, quam istorum perversitas, ac impetuosae nervosi systematis turbae observentur; tunc ad corticem mox peruvianum tum ore, tum apud infantes morosos ano-

gerendum descendimus. Nec minora ex ve-
ccantium, sinapismorum applicatione, et ex
amphorae vinique usu, subsidia impetran-
tur.

Ad secundam sic morbi stadium aut Sub stad.
erupt.
tissime, aut tardius interdum pervenitur.
eadem hic et ex febris natura petendae
indicaciones manent. Quodsi nempe, ob vim
vitae deficientem, variolae in cute sepultae
vix prodeant, ac lividum mox colorem aut
cinereum fere aspectum asumant; tunc lar-
gis peruviani corticis dosibus, serpentariae
virginianae radix; aut camphora superaddi-
tur; ac vini portio, non exigua nimis, con-
ceditur assuetis. Simplex interdum eroci in-
usum, aut saturatior illius tinctura eximie
conducit. Si ob vigentem cutis forte spasmum
variolae retardent; tunc pulvis *Doveri*, flores
zinci, opiumque ipsum, in opem vocentur. Si
diarrhoea hoc in stadio vires ultro consumat;
tunc emulsione arabica cum opio remixta, ra-
dice columbo, aut lacte succurrimus tepido.
Nec in solo diarrhoeae casu, *lactis* in attollen-
dis variolis usus hac in specie commendari
meretur: ut quem, jam multos ante annos,
puerri altiori loco oriundo, ac ob pejorem va-
riolarum, jam protinus collapsarum, aspectum

morti vicino, anili consilio vitam evidentissimè servasse novimus, quam expertior licet Medicus servari posse admodum dubitaverat.

Sub. stad.
suppur.

Sub tam lento maturationis opere, ichor magis, quam pus bonum, in variolis tum discretis, ac anomalis vesiculosis, tum praecipue confluentibus, nervosa febre stipatis, praeparatur; ac ab istius demum actione (§. 332.) *suppuratoria* illa, ob millenas jam mortes infamis, nascitur, vel potius continuatur, augetur febris. Hoc igitur in casu, si major forte aestus insurgat, acidum vitriolicum vel in potu (§. 339.), vel cum cortice nuptum, — si vero major jam debilitas ac vis minor vitae illud prohibeat; idem, cum camphora, aut, quod aliis placet, cum arnica, cortex sat largiter praescribatur oportet. Zinci hic iterum flores, quod ipsimet nos experiri uedum hoc in morbo potuimus remedium, eximie laudantur. Sed, quod experientia diuturna confirmavit; ex *opio* iterum hic saepe est auxilium: sub cujus nempe, atque continuati corticis prudenti usu, tum variolae jam protinus collapsae, nigrescentes, tum quaevis maligna, ex nervosa ut videtur irritatione oriunda; saepe extemplo disparent

symptomata. Nec vesicantia hoc in stadio, oblenae licet pustulis, superficiei superimponi non convenit; atque his ipsis nimia et symptomata interdum diarrhoea felicissime fuit dispulsa. Camphorae quoque, magnis in dosibus *exterius* adhibitae, atque tum linteis susceptae, tum linimenti sub forma (N. XXXVII.) variolis illitae virtus eventu confirmatur.

Salivationem difficilem gutturisque marcescentiae, eâdem hic, quam alibi (§. 339.) pertractamus solvimusque methodo. Haemorrhagias hoc periculoso rerum sub statu, tum cortex chinae, tum, si depressae cordis vires non obstant, acidum vitriolicum, tum denique alumen, subinde compescunt.

Si gangraenae forte signa in cute compareant; tunc cortex eidem ad leges jam traditas opponatur. Si vero major in parte dolor gangraenam aut praecedat, aut comitetur; tunc opio, vel et simul moscho conceditur illocus (§. 136.).

Infantibus, qui ob glandularum lymphaticarum infarctus hoc sub stadio periclitabantur, praeter dicta remedia, unguentum mercuriale ad pisi magnitudinem, per tres modo aut quatuor fere dies illitum, quin salivatio sequeretur, profuisse est visum.

In quavis vero specie variolarum, quae ad plantas pedum vix non corneas nascebantur, atque nunc a pure formato extendi, dilatari non queunt pustulae: hae extremos hoc sub stadio dolores, noctesque insomnes convulsiones inducunt. Hoc in casu cataplasma ex lacte cum pane, vapor tepidus, ac matura abscessulorum sectio, symptomata lenire suaverunt.

Sub stadio
exsiccatur.

Si forte *intermittens legitima* cum variolis coire observetur; tunc, quavis istarum sub specie, ex cortice peruviano, nisi manifestior variolosae febris pro illa imponat remissio, subsidium habebitur.

Sed in longum sic protracto malignae suppurationis opere, *exsiccatio* pustularum quo dictum est modo (§. 332.) succedens aegrotandem a periculo immunem necdum esse sinit (§§. 331. 332.). Potissimam hinc purae in promovenda crustarum separatione ponitur momentum, ac praeter indicatos jam fatus (§. 339.), balnea quoque tepida ex lacte cum aqua egregie huc conferunt.

Collectas forte sub pelle materias purulentas, ossibus inprimis, articulis, vasis majoribus, viscerumque caveis, vicinis, quam citissime id liceat, sectione aut caustico re-

medio educere, — continuato vero corticis
assu meliorem suppurationem inducere, uri-
narum imprimis secretionem promovere, ac
febris lentae, metastasis iniquae pericula
avertere contendimus.

§. 343. Non tamen haec semper, ac in Reconva-
lesc. cupit.
quavis variolarum specie iisdem obtinentur
beneficia auxiliis; ac diversa in *reconvalescen-*
tibus, pro febris praegressae, ac morbosorum
effectuum differentia ad redimendam salutem
requiritur methodus. Nec etenim laudata to-
nics post superatas jam variolas alvum eva-
cuantia remedia, sub majori debilitate quam-
plurimis damnosa; — sed cum lenta qui-
etlem, inflammatoriae tamen indolis aegrotan-
tem consumat febris, instituta hinc inde ve-
naesectio, continuatus antiphlogisticorum
usus: — si gastrica forte febris comitaverit,
ac ejusdem signa in longum protrahantur,
— aut si vires non deficient, ac alvo morbi
reliquiae, per artificialem quasi crisin, educi
posse videantur, repetita laxantia; — si ma-
ior virium prostratio, cortex chinae cum
lacte ac blandis nutrientibus; — si vero ma-
nifestus ex latente acredine in metastases
transitus prodatur; diapnoica et antimonialia,

vel et mercurialia, cum opio interdum commiscenda remedia, decoctum sarsaparillae guajaci, cum lacte, etc. tum imprimis balnea, vesicantia, setacea, indicantur. Omnibus vero purus, ac rusticanus aer, amicorum consortia, et longa mentis a curis domesticis quies, corporisque, non superiora viribus exercitia conducunt.

Inocul. var.

§. 334. Ut a tantis, quas hucusque exposuimus, calamitatibus se defenderent mortales; praeter varia jam enumerata (§. 337.), tentamina, ad illud tandem se reductos viderunt: ut victas huic pesti manus traderent et sic quasi daemoni, quo sibi esset propitior, sacrificarent. Cum scilicet benignas nunc admodum, nunc vero malignissimas, ac dira cuivis necessitate imminentes, unica tamen invasione contentas, populi conspicerent variolas; longo jam antequam inserendi contagii innotesceret beneficium, tempore, properarunt parentes, ut sub initioris epidemiae adventu, dilectam mox prolem huic ipsi offerrent, ac minori sic periculo commissam, majori alias committendam, discrimini subtraherent. His curis, ut in rebus humanis solet, mox se admiscuit super-

ritio, ac *emi variolas* dixerunt: cum misso ad aegrotantis lectum infante, hic pro certo oborum numero, tot sibi variolas, quod nummos pustuloso mercatori offerebat, expeteret. Quod si haec pro suscipiendo morbi contagio non sufficeret methodus; eodem quoque lecto animum cum aegroto cubare jubebant; ac nemo tunc, *num haec licerent?* quaestionem movebat.

Tam peregrina hinc nunquam apud Europaeos *acquisita per artem variola* fuit; sed regnantis modo epidemiae occasione illam excitare, ac integram contagio superficiem offerre solebant, donec feliciori nobis, ex Asia advecta, methodo, variolosum in pyxide virus coercere per annos, ac morbum, quam tandem aetate, quo vitae momento luberet, evocare addisceremus.

Haec satis jam nota, atque tam facilis, — nec igitur longis hic argumentis, quod ab aliis jam factum est, exponenda methodus, matrum illinc opus, — in Europa mysteriosae quasi artis sub specie tractata, in ipsa, ex qua originem ducebat, parentum in proles pietate, obstacula invenit: quae doctis non modo, sed ex religione, ut videbatur, dedumptis adaucta argumentis, vix cognitam

Europa expellere operationem minabantur. Sed novae mox pestis devastationes, ac millena uno ex morbo funera, reluctantes civium novitatibus animos ad nova hac superare experimenta coegerunt: quibus ad arithmeticum haec res calculum reducta, ac insignis in quavis Republica inoculationis utilitas evicta est.

Cur vero *artificialis* variola minori hominem, quam *spontanea*, periculo subjiciat; hoc variis dilucidare rationibus Eruditi contendunt. Nos aliam, quam ex actione, quam venenum *vulnere* susceptum diversam inducit, non sat bene perspicimus. Haec et aliis propria est venenis agendi diversitas; nec major inspiratae, aut deglutitae materiae copia, aut volatilis, aut corrupta magis istius naturae, difficilem hunc solvere nodum videntur. *Maligna* licet desumptum ex pustula virus sub media funestae indolis constitutione, *benignam* tamen, cum vulnere inseritur, plerumque aegritudinem inducit; ac unica contagiosae materiae guttula non minus, quam major ejusdem portio, effectus exserere aequales videntur. Cautior illorum, quibus hic morbus inseritur, delectus, — junioris, quae hoc opus suscipitur, ratio aetatis, — tempus

coeterae conditiones, huic morbo opportuna magis, — ipsa demum inficiendorum praeparatio (§. 337.), insertas hominibus variolas mitiores interdum producent; sed urgente malignioris epidemiae periculo, tum adulti, tum senes, gravidae non minus mulieres, quam valetudinarii, ac morbo chronico cunctendi homines, sine quavis fere, aut cum brevi saltem ad morbum epidemicum praeparatione, inoculationis se experimento submiserunt: ac saepe ex eadem variolas, quas vel *sanissimis* epidemia *malignas* inferebat, ceciderunt *benignas*. In ipso hinc vulnuscule, quo virus idem suscipitur, ac in modo, quo natura hoc ad illud evolvit, ab eo, quo cute integra, per pulmonum stomachique vias, susceptum digerit virus, diverso, benignitatis majoris beneficium nobis quidem latere, nec tamen ideo ex cognitis naturae legibus explicari posse videtur.

Non tamen ideo vel ex *insertis* variolis *benigna* semper praedici aegritudo potest; nec mortis hinc inde vel ex illis ipsis insectae exempla desunt. Sed nec ipsi quidem inoculationis adversarii majorem longe ex *naturalibus*, quam ex *insertis* variolis mortalitatem diffitentur; ac si certas forte familias

funus unum aut alterum ex istis, rariori certe, absterruit infortunio; ipsa tamen Respublica, ex capto *in magnis* experimento, insignem omnino hac ex operatione fructum percepit. Saepius hinc, cum a nobis parentes, num proli inserere variolas conveniret, quae-sivissent: consilium quidem inserendi non dedimus; sed propriis hunc morbum filiis inseruimus, et exemplo non minus, quam verbis, proficuum Reipublicae, licet omni periculo non semper immunem, matrum licet voto non ubique respondentem, operationem laudavimus.

Nec id circa sine quovis legum imperio hanc ipsam in civitatibus, quo lubet, loco ac tempore, exercendam esse, docet ratio, ac continuata in alios per inoculationem infectionis pericula abunde docent.

Ipsa variolarum *inoculatio*, quae modo cuivis fere genti diverso instituitur, optime tamen recenti vel saltem non corrupta, aut nimis vetusta pustularum maturarum, ac laete benigneque florentium materia suscipitur. Si temporis ac subjecti pro hoc morbo eligendi concedatur occasio; tunc verno in primis, ac autumnali tempore, in personis alio morbo nequaquam affectis instituenda

est operatio. Infantiae periodus, si forte
primum a nativitate mensem, dentitionisque
epocham excipiamus, opportunius huic operi
temporis momentum offert. Pubertatis in
utroque sexu terminum, menstruationis, gra-
viditatis, ac puerperii statum prudenter evi-
tamus; atque his demum in subjectis *prae-*
paratione, ut vocant, nulla indigemus; nec in-
iuncta mutatio, quae toties salutem disturbat,
nisi paucis ante eruptionem diebus, major
facienda erit. Qui ob praesentis alterius mor-
bi incommoda, ob plethoram, vermes, imi-
centris saburras, ob cachecticum forte habi-
tum, debilitatem, laxitatem, rigiditatem ni-
miam etc. praeparatione indigent; his op-
portuna cuivis ex istis auxilia mature offe-
runtur. Sub periculosae epidemiae ingressu
paucissimae locum exceptiones invenient.

Sub ipso vero *inoculationis* opere natu-
ralis vel spontaneae infectionis, quamvis id
stanti ab aliis non factum sit, fugiatur nihil-
ominus occasio. Cuspide hinc lanceolae aut
sticulus, — vel, sub puris recentis defectu,
filo molli ac laneo, aut sericeo suscepta va-
riolarum materies ad brachium, melis utrum-
que, quo loco in aliis fonticuli ponuntur,
— aut ad manus, pollicem inter digitumque

indicem, sub epidermide introduceitur, ac, sine subjectae cutis laesione, cum imposito cuticulae digito, vel lanceola, vel acus probe abstergitur, aut filius sub illa per nyctemerum firmatur. Nec emplastra, nec fasciae tam insonti vulnuscule imponi merentur; nec gingua sine damno vel quavis a cute feruntur. Qui vesicante epidermidem elevant, aut incisae filum cuti imponunt; hi oborta, ut solet, his in locis phlogosi, aut ex suscepto variolarum viru, an ex cutis laesae ac irritatae effectu haec fiat, ignorant; ac majorem ulceribus hac in parte nonnunquam futuris occasionem largiuntur. Nec etenim amplior hunc ad locum suppuratio, variolarum facile quid detrahit vehementiae aut numero, vel talis, ut rite procedant, requiritur excretio. Frigida lavare partem, qua virus sepultum haeret, aut inutile, aut interdum damnosum dicamus; sed subsequenti fortiori hoc in loco phlogosi, eandem cum fructu imponimus.

Multiplex quidem ad plagam, cui virus commissum est, signorum apparatus observatur; sed communis istorum desursus, si modo contagium, quod non ubique contingit, suscipitur, breviter hic exponendus est.

genere quatuor fere hic stadia inserti veni cernuntur. *Primum*, quo sine manifesta illocum inoculationis irritatione sepultum eet, ac Medicum futurae actionis incertum ee sinit, venenum; *secundum* cum localis iparte illa se prodit irritatio, ac eventum eerationis probabilem jam reddit; *tertium*, co totum jam corporis systema in consensum vocatur, ac invasionis (§. 337.) comoret periodus; *quartam*, quod interdum esse observatur, quo variola ad partem a illnere distantem prorumpit.

Jam *altera* post peractam inoculationem Stad. irri-
tat. loc. ee, rubrorum vestigia punctorum, mox veni macula dilute rubra, aut subflava, in multis conspiciuntur; in aliis, post plures todo dies haec ipsa comparent.

Tertia, circa locum affectum pruritus, vis tensio, ac durities occurrit.

Quarta fere die, rubedo, pruritus, ac durities augentur, minimaeque, nec oculo udo detegendae vesiculae, variolarum *ma-* rum rudimenta, hoc loco comparent.

Quinta, in multis vero tardiori die, Stad. irri-
tat. univ. llurium jam pustularum acervus, ambitu ru- ro, ampliori cinctus, elevatur; axillae, vel t inguina dolent, lassitudo, osteocopus do-

tor, horripilatio, cui calor intercurrit, facit
calor nunc roseus, nunc pallescens, cephalalgia,
vertigo, morositas, anorexia, a
cibi desiderium ac brevis et insolita hilaritas,
succedunt.

Stad invas.

Die *sexta*, axillae dolor continuat, et
brachii sub motu augetur; lymphæ tenuis
pustula majori, halone rubro circumseptâ
augetur; plures acuminatae, ac supra cutem
elevatae, cum ardore ac pruritu exsurgunt
papulae; foetor oris ac sordes ad linguam
produntur, turbantur oculi, ad vespertas horripilatio
calorque alternant, ac in genere primæ
invasionis symptomata (§. 331.), vix
jam elapsa, vel hac demum die, manifestantur,
morositas increscit, dolores abdominis
lumborum, hinc inde sentiuntur; vacillant
pedes, nec auram petere liberiores aegrotantes
desiderant.

Septima, increscunt magis ac spissescunt
te materia molliter turgere incipiunt majores
vesiculæ; rubor easdem ambiens augetur
magisque diffusus apparet. Ad vespertas cephalalgia,
horripilatio, calor auctus, somnolentia,
ac pulsuum frequentia occurrunt.

Octava, febris symptomata, ad noctem
sommolentia, inquietudo, calor increscunt.

cores sub somno, stridor dentium, nausea, gastrici dolor accedunt. Purulentus jam minor vesiculas distendit.

Die *nona*, augetur febris; nauseae, vomitio; lassitudo ac somnolentia continuatur. Interdum nunc oculorum distorsiones, tremores convulsio occurrunt; vel anxietas, palpitation cordis, aut siccitas faucium ac dolor excusantur.

Decima vero, ac *undecima* fere die, subinde tardius, variolae, nisi paucae illae, quae locum, cui morbus insertus est, jam sufficiant; ad coeteri quoque corporis superficiem, — plerumque perpaucae, sed verae, ex quibus aliis communicari contagium non minus, quam a naturalibus potest, — interdum tamen plures, rarius copiosissimae, et rarissimo certe in casu, ob rationes non ubique manifestas, sat malignae prorumpunt; atque, pro hac ipsa rerum differentia, febris alterumque nunc sedatur, aut plurimum minuitur, ac singula nunc modo, quo dictum est (§. 337.) maturationis, ac suppurationis sub stadio decurrunt.

Magna sic apud plures symptomatum, diversitas occurrit, atque febris aut fere nulla, aut pauca, aut sat violens eruptionem

praecedit, ac diversam, ut in naturalibus variolis, naturam, vix tamen non ubique benignam, assumit.

Sub tam felici igitur rerum successu, praeter aurae purioris, siccioris, ac frigidiusculae, jam commendata satis (§. 338.) beneficia, debitumque in victu regimen, alio aegrotantes vix indigent consilio; ac tempore eodem, quo alii, hoc a viru inopinate, ac epidemico furore infecti, dira cum morte luctantur; mediis illi sub lusibus, vix lectulo interdium adstricti, ac sine venustatis plerumque jactura, hanc pestem laeti absolvunt.

Si gravior forte morbus *inoculationem* sequatur; iisdem hic, quae pro *naturali*, variola tradidimus, praeceptis, ac, pro varia subjecti febrisque indole, aliter, aliterque tractandus erit.

ORD. II. GEN. III.

MORBILLA

§. 345. **D**iversam longe a variolis (§. 328.) Nat. mor-
bill.
ac male quondam in Scholis cum iisdem con-
fiusam, *morbilla* aegritudinem sistunt. Eandem
fere haec ipsa cum illis in *Europa* aetatem,
eandemque fere descriptionis ab *Arabibus*
originem agnoscit. Nec minus hoc exanthe-
ma, ac illud, *communem* mortalibus, sed
unica forte minus, quam *variolae*, *invasione*
contentum, nec tamen ideo redeuntem tam fa-
cile, morbum nobis exhibet. Infantes quoque,
variolarum adinstar, frequentius quam adul-
tos *morbilla* corripit, sed nec istis, nec se-
nectuti parcunt; ac rarius *sporadice*, vix non
ubique *epidemice*, vel quovis anni tempore,
hiemis tamen sub fine frequentius, *contagioso*
afflatu in *Populos* dominantur. Sub eadem,
qua *variolae* grassantur, constitutione, *mor-*
billa subinde comparent, aut illas praecedunt,

sequuntur; aut eundem simul, quod rarius est, hominem obsidere cernuntur.

Definitio.

§. 346. Contagiosum igitur ac primarium exanthema morbilli constituunt, quod, praevisis plerumque symptomatis catarrhalibus, tussi sicca, sternutatione, oculorum pruritu rubedine, lacrymatione calida, aut et faucium dolore, ac tandem febre; sub finem tertiae, vel principium quartae diei, tardius interdum, plerumque sine ullo symptomatum decremento, vel et cum istorum evidenti exacerbatione, ad cutem, praecipue faciei, sub forma papularum, aut macularum, punctulorum ruborum, seminum lini figuram referentium, — mox vero in pectore, ventre, ac artubus sub illa macularum rubrarum, pulicem fere morsibus similium, vix tamen perfecte circularium, variolis latiorum, plerumque confluentium, nonnihil asperarum, ac supra cutem prominentium, efflorescit; per suppurationem non terminatur; sed sexta fere die, tardius interdum, exsiccari, ac plerumque per squamulas furfuraceas decidere observatur.

§. 347. Prout coetera exanthemata, sic morbilli, ex febre sibi conjuncta potissimum divisionis momentum agnoscunt. Ipsum idem hoc exanthema inflammatoriae potissimum indoli favere consuescit; sed et gastricam non raro febrim, ac subinde nervosam co sociam admittit; et illinc sat benignam, et fortem aliquando, — hic vero malignam priorem quidem, sed variolarum tunc periculis minime cedentem, naturam ostendit. Nec tam simplicem morbilli ubique aegritudinem, sed cum aliis quandoque exanthematibus, cum miliaribus, petechiis, ipsisque demum, — diximus, variolis, — aut cum locali inflammatione, aliisque affectibus complicatum hic inde morbum constituunt. Quae morbillos inter et rubeolas ab expertis coeterum arte Viris tradita nuper fuit differentia; hic nos ex scarlatinae miliformis, aut pustulosae (§. 295.) cum morbillis facili confusione exortam arbitramur; ac cynanche fauicalem sic dictis rubeolis conjuncta, purulentus humor in pustulis contentus, catarrhalium effectus symptomatum, incerta exanthematis eruptio, et cutis hydrops hanc ipsam insectus, propriam nobis opinionem confirmare videntur. Spurios, quos alii viderunt; morbillos conspeximus nunquam.

Quatuor hoc in morbo, ut in variola
 rum illo, *stadia* observantur: quorum *primum*,
invasionis seu suscepti contagii; *secundum*,
eruptionis, *tertium*, *florescentiae*, *quartum* vero
desquamationis appellamus.

Morbil. infl.

§. 348. Parva satis interdum febris mor-
 billos comitatur; sed cum haec major subin-
 trat; inflammatoriam plerumque naturam
 ostendit.

Sympt. be-
 nign.

In benigniori quidem morbo, praeter
 levem coryzam, narium obstructionem, tus-
 sim siccam, quae interdum jam per hebdo-
 madam continuaverant, praeter aliquem ocu-
 lorum pruritum, ruborem, ac aliqualem de-
 mum lassitudinem, horripilationem calorem-
 que intercurrentem, aut et somnolentiam
 capitisque dolorem, cum pauca siti et ano-
 rexia aut levi nausea; vix multa accusat
 nec lecto adstringitur aegrotans. Quavis tunc
 die ad noctem haec symptomata increscunt
 pulsus frequentiores, sed vix pleni aut dur-
 redduntur; ac ad eruptionem usque sine
 impetu haec continuant.

Sympt. infl.
 grav.

Sub morbo quidquam graviore atque
 inflammatoria cum febre manifeste conjuncto
 praecedunt fere semper sub majori mentis

irritabilitate, symptomata catarrhalia: tussis aspera, sicca, fere continua; cum dispnoea, rauco, coryza, sub qua e naribus tenuis, lacrimis fere similis, et accredinem prodens humor excernitur; sternutatio, emunctio nasi frequens, lassitudo artuum, dolorque lumporum. Rarius haec praecedit, frequentius post plures jam dies sequitur frigus cum calore alternans, inappetentia, ciborum aversio, nausea, conatus vomendi, vel interdum vomitus, capitis gravedo ac dolor, oculorum rubor, pruritus et calida, ardensque lacrymatio; apud infantes potissimum somnolentia, pavores sub somno; inquietudo, anxietas, palpitatio cordis, cum pulsu frequenti, pleno, aut contracto et duro; sitis multa, haec subinde aliquis in faucibus sub deglutiendo dolor. Saepius vero diarrhoea, quae praesens forte vomitus plerumque lenitur. Febris interea ad noctem exacerbatur, atque deliria interdum accedunt. Aliqua ad horas matutinas remissio, sed continuante tussi, nisi nares copiose fluant, ferociori; oculi, dolorem licet vix percipiant, a luce tamen, sensiliores, offenduntur, ac lacrymis innatantes scintillant. Similem interim in variolis, ac in ipsis morbillis oculorum aliquando observavimus

conditionem. Ad vespervas denuo caloris incrementum, oppressio pectoris, ac respirationis, sub perpetua tussi, difficultas, et vel continuus sopor, vel molestae vigiliae occurrunt. Largus etiam ptyalismus aegrotantes accessisse est visus. Multis vero cruor ex naribus, vel ano, aut mulieribus ex utero, cum levamine symptomatum, — alias tamen nimius, erumpit. Sudor aliquando levis, nec certe tantus, ac apud adultos in variolis, exprimitur; urina fit turbida, albescens; aestus interni, sitis magna, ventris alios tormina divexant. Tertiae vero diei sub finem, praegressa iterum in quibusdam horripilatione, incendio majori, inquietudine, — vel apud infantes hinc inde, ut in variolis, convulsione, exanthematis eruptio jam succedit, aut ad quartae principium, — rarius, ac lethali interdum effectu, aut quintam, aut sextam, differtur.

Quam alii *morbillosam sine morbillis febrim* observasse sibi videntur; hanc, licet idem de *variolis* jam constet (§. 331.); nos ipsi conspiciere necdum potuimus; ac dubiam, nisi per inoculationem his in subjectis tentatam confirmetur, observationem putamus.

Morbillosum scilicet exanthema (§. 346.) Stad. erup.
 nunc in vultu, ad frontem praecipue, ac
 paucarum intervallo horarum cumulatim ef-
 florescit; brevi vero tempore et ad collum,
 pectus, abdomen et artus, maxime ad dor-
 sum, nec tamen, qua parte copiosior est
 transpiratio, copiosius prorumpit. In facie
 quidem in racemos, seu corymbos colligun-
 tur papulae rubentes, ac, digito magis, quam
 oculo judice prominentes; ad truncum vero
 et artus, latiores, ac super cutem minus
 elatae, tactu tamen quodammodo asperae,
 cefferuntur: atque sic paucarum horarum, vel
 noctis unius spatio, eruptionis hoc stadium
 absolvitur.

Atque nunc quidem in benigniori mor- Stad flo-
 bo symptomata, saltem aliqua, in sat multis rasc.
 remittunt; tussis tamen ac rauco continuo
 nuant, nec tam perfecta, ut in benignis va-
 riolis, subsequitur remissio.

In graviore vero morbillorum statu, non
 modo nulla in symptomatis, nisi brevis for-
 te, aut solius vomitus, anxietatis, remissio
 observatur; sed tussis ferocitate in plerisque
 augetur; febris ipsa, dyspnoea increscunt;
 defluxio in oculos, somnolentia, intendi, ac
 sudores interdum, olentes, aut diarrhoea,

aut, a quo aegrotus aliquantum sublevatur, vomitus billiosus, interdum ischuria, accedunt. Hoc demum sub stadio, quo maculae ad truncum et artus, ac morbillorum in facie corymbi intense satis rubent et calent, cutis quidem universa quidquam tenditur, inflatur; sed in facie inprimis tumore, in plurimis non tam magno, in aliis tamen conspicuo elevatur, palpebraeque tument, ac interdum clauduntur. Ad ipsam subinde linguam morbilli cernuntur haerere.

Per duos, aut tres fere dies hoc in *flor*
rescentiae statu morbillorum perseverat exanthema, et ad *sextam*, *octavam* usque, febris intensa, ac irritationis, inflammationis, catarrhi violentioris symptomata aegrotantem divexant.

Stad. exsicc-
cat.

Tandem, quo loco primum erupit, exanthema, ad frontem, genas, labia, et mentum, pallescere hoc ipsum observatur: ac, reliquis adhuc intense rubris in corpore morbillis, facies tamen ipsa jam subsidet ac epidermis exasperetur. Idem sic ordo in coeteris quoque partibus observatur, ab sub insigni nonnunquam pruritu, cuticula in squamalas ac furfures delabitur, et *nona* fere die, vel, longiori sub morbo, *undecima*, ex morbillis nil amplius in cute conspicitur. In

aliquibusdam interim subjectis, haec ipsa, quod nobis conspectum est, sine manifesta epidermidis desquamatione evanescunt exanthemata.

Eodem vero tempore, in ipsis adeo benignis interdum, potissimum tamen in gravioribus morbillis, saepius non moderantur adeo, quam augentur febris et tussis; dyspnoea increscit, et periculosae frequenter curibusque lethalis peripneumoniae occurrunt symptomata. In aliis diarrhoea succedit per quasdam aliquando hebdomadas, exsurgit: quae, si moderate fluat; *criticam* interdum naturam habere, — si vero cum impetu continuet, in perniciem aegroti decurrere observatur. Sic et per sudores, peruta copiosa, brunei coloris, et viscida, perurinas abundantes, pallidas, aut sedimento munitas, vel demum per narium haemorrhagiam, symptomata in multis sedantur; sed impetuosae nonnunquam haemorrhagia in aliis succedit, ac liberatum jam exanthemate aegrotum examinat. In pluribus, ac post benignos adeo morbillos, funesta ac phthisis imminitans diutissime continuat: aut ex lenta pulmonis inflammatione et exulceratione deducitur tussis, qua plures ab hoc morbo,

quam ab ipsis variolis, ut plurimum neglecti, consumuntur, trucidantur aegroti. Rarior ab hoc morbo, sed aliquando observatus, est anasarca hydrops. Magna interim, cum hic succedit, *scarlatinae*, non morbillosi exanthematis, praegressae suspicio manet.

Morbil.
gastr.

§. 349. Frequenter satis morbilli sub constitutione *gastrica* exorti, febrem, quae ex hac nomen suum assumit (§§. 98. 99.) ut variolae (§. 333.) coeteraque exanthemata faciunt, pro socia sibi eligunt, ac ejusdem legibus subjecti, illa ipsa symptomata quae *gastricas* constituunt (§. 98. — 105.) offerre consuescunt. Ipsa quidem ab exanthemate excitata super nervis irritatio, Medicis et hic non raro imponit; sed attentius in dominantem aegritudinem, in illa, quae morbum praecesserunt, comitantur, et quae in aliis ab hoc ipso jam liberatis contigerunt observator, ab falsis vera non difficulter separabit; ac frequenter in morbillis, si vel solum excipiatur exanthema, *gastricam* praeter febrem, nil morbi inveniet.

Morb. c.
feb. nerv.
vos.

§. 350. Similia de febre *nervosa*, morbillis, licet rarius, ac in variolis, hinc inde tamen

men conjuncta dicantur oportet. Insignem
 vero tunc morbus lethalitatem habuisse, ac
 aegras interdum provincias devastasse est
 visus; et quàmvis tam infensae mortalibus
 moris symptomata ex dictis (§§. 87. — 91.)
 non pateant abunde; ipsa tamen rei, quam
 tractamus, auctoritas, ut brevem maligni
 morbi ac succinctam tradamus ideam;
 proscit, Sub ipsis quidem morbillis, qui
 inflammatoriam graviores (§. 348.), aut
 si gastricam (§. 349.) sibi adsociarunt fe-
 brim, aut neglectis, aut methodo perversa
 tractatis, sub fine non raro *nervosae* superac-
 celerant symptomata: sub lethali peripneumo-
 niâ, sub diarrhoea profusa, exanthemata live-
 sunt, nigreseunt, haemorrhagiae irremedia-
 biles ac alia, quae maligna dicuntur, obser-
 vantur phaenomena; sed de morbo, jam ipso
 principio malignitatem prodente hic sermo
 non habet, ac in isto sequentia inprimis obser-
 vanda occurrunt.

Catarrhalibus et hic symptomatis ordi. Stad. invas.
 re morbus, quae ipsa jam majori ferocita-
 te, aut sub ferinae, convulsivae tussis phoe-
 nomenis, pectori sat diu insidiantur, ante-
 quam funesti virus in homine se prodant
 indicia. Tam vero singularis mox, nec a

plethora, nec a gastricis saburris, aut evidenti alia ex causa pendens prostratio virium, tristitia, moeror, timidique, aut de salute desperantis animi dejectio observantur. Horror diuturnus, aut ossa concutit, frigus aegrotantem invadit, aut insecuto jam febris calori superadditur novum. Calor nunc et aestus internorum augetur, capitis gravando, aut summus dolor, vertigines, oculorum rubor, lacrymatio, inquietudo, anxietas, leprothymia, somnolentia, accedunt. Multo nunc aut vomitus continui, cardialgiae, aut diarrhoea, cum foetidissimis, aut cruentis dejectionibus, et cum molestissimo tenesmo invadunt. Alios orthopnoeae, ac peripneumoniae malignae (§ 190.), — cynanchi alios, et quidem nervosae, ulcerosae (§ 175. 296.) symptomata divexant. Hos, impetuosa mox narium, pulmonem, stomachum vel et ani, uterique haemorrhagia, — illi deliria phrenitica, taciturna, tremor artuum tendinum subsultus, vigiliae continuae, atque sopor comatosus, aphonia aggrediuntur. Alia haec die augentur, si possunt, symptomata; atque hac ipsa jam, — aut si febris virium non deesse videatur, et extrema virium vitalium dejectio sic jubeat, nonnisi quin

at sextâ, aut tardiori die, *invasionis* hoc
adium, interdum cum morte, terminatur.

Secunda igitur quamplurimum die, hac Stad. erupt.
maligna morbillorum specie, exanthematis
lib convulsionibus interdum, contingit eru-
tio, ac ad omnes hoc partes, cum impetu
exploditur. Nec tamen igitur symptomata
quidquam remittunt; cardialgia, vom-
itusque continuant; rubent magis scintillant-
que oculi, tussis sicca, dispnoea augetur;
ailor, oppressio, anxietas increscit: cutis
est arida et ignea; siccantur, ac livescunt,
cum siti insigni fauces, lingua impuro obte-
ntur muco, aut protinus siccescit; celeriter
nunc pulsant, sed debiles, tremulae ac inae-
quales, arteriae; maxima simul virium pro-
stratio se prodit, exanthemata mox livesce-
re, petechiis maculisque commisceri, aut
omniae cute disparere cernuntur; quo facto,
deliria, convulsiones, alvi fluxus dysenterici
succedunt; urina pallescit, sopores, subsul-
tus tendinum, peripneumonia, faucium oris-
que ulcera oriuntur.

Quo igitur morbillos stadio florere oportet;
hoc, dirae aegrotum praemunt angus-
tiae: febris nervosae symptomata continu-
ant, ac momento quovis exacerbari cernuntur.

Stad. flo-
resc.

Hinc plures *exsiccationis* nec attingunt quidem stadium; sed gangraena partium, oris, buccarum, pharyngis, pudendorum, vel convulsi, syderati, suffocati occumbunt.

Stad. exsicc-
cat.

Nec minora ab exanthematis desquamazione aegrotantem circumdant pericula. Quod enim sub inflammatorio illius statu tam frequens est symptomatum augmentum (§. 349.); hoc, sub maligno morbillorum habitu, immaniter increscit. Post quatuor nempe vel ex lividioris, florescentiae dies, calor quidem ac sitis, hac ipsa disparente, mitigantur, ac oculi siccescunt; sed pectoris oppressio, anxietas, difficultas spirandi, inquietudo, tussisque molesta, inanis, continuant, augentur. Pulsus debiliores inordinati redduntur, profusa saepius diarrhoea, quod virium superest, prosternit; ac supperaddita his miseriis deliria instantem jam mortem annunciant. Interea nunc furfures, nunc integra epidermidis frusta a cute separantur, ac in plerisque axanthemata tam profunda in cute vestigia relinquunt: ut ad cicatricum, quas variolae inducunt, similitudinem accedant.

Feliciorem his sub angustiis exitum speramus, si cutis madescat, si dispnoea, an-

ietas inquietudo decrescant, si tussis moderetur, ac viscida, copiosa materia per spu-
 reddatur, si plures ad labra pustulae efflo-
 esscant; aut si copiosum albumque in urinis
 con paucis deponatur sedimentum. Sed mul-
 , qui morbum superasse creduntur; sat lon-
 os, ab hoc ipso, tempore, ex phthisi pul-
 monum, aut tabe, diarrhoea, aut infelici
 metastasi succumbunt.

§. 351. Alias vero ipsa morbillorum
 febris aut cum gastricis, aut cum nervosis
 mox *complicatur* symptomatis, variisque sic
 insa porrigitur a consueto hujus morbi decur-
 su aberrationibus. *Inflammatoriae* sic febris
 cum *nervosis* affectibus intricatae, memorabi-
 le exemplum in nobilissimo non ita pridem
 conspeximus juvene. Quo scilicet tempore
 variolae morbillique simul, in hac insubria,
 per multis lethales, sub rheumatica constitu-
 tione, grassabantur: robustus hic, sed pe-
 thum nocturnis hinc inde spasmis seu *crampo*
 subjectus adolescens, die 28. Januarii 1790.
 lassitudinem persentit, perhorrescit. Haec
 ad alteram usque continuant diem: sequitur
 calor cum horrore alternans, oculi parum ru-
 bescent, aliqua sternutatio, nariumque ob-

Morb.
 compl.

structio; pulsus pleni, sed molles, paullo frequentes. Ad noctem sudor sat magnus. Die 3.^a, febris non remittit; tussis nunc parva et sicca exsurgit; oculi subrubent, hinc inde sternutat; sed capite non dolet, nec difficulter respirat, nec oris ulla accusatur amarities, nec nausea, nec sordes in lingua comparent; ad noctem febris augetur. 4.^a, haec minor est haesternâ; paucae ac rubrae ad mentum pustulae, — sub vesperis latiores ad thoracem maculae, comparent. Sequitur diarrhoea, et ad noctem sanguinis e naribus fere libra sub tussi ac inquietudine effluxit, nec in insulam concrevit. 5.^a, blande transpirat, febris moderata, tussis adaucta, plures in pectore nunc maculae prodierunt; cessat diarrhoea; sed cruor iterum e naribus, cum aquae calidae per caput decurrentis sensu, atque aliqua in lipothymiam propensione, destillat. Ad vespertas febris increscit; sed tussis moderatur. Sub nocte calor augetur, gulae dolor accedit; sed somno fruitur aegrotus. Die 6.^a, sanguinis iterum ad libram e naribus prorumpit, ac, in vase susceptus, concrevit. Pulsus nunc pleni, sed molles, frequentes; dolor nullus ad caput, vix ullus ad fauces: respiratio, si tussim ex-

piamus sat multam, liberrima. Morbillo-
rum nunc plura in cute observantur exanthe-
mata, oculi prurientes, ac rubi. Ad vespe-
ss horripilatio succedit, augetur calor, ar-
teriae plenioris, ac frequentius pulsant, fa-
cilis respiratio. Augetur morbillorum ad
toracem, ac nova comparet ad brachia eru-
ptio. Rarior quidem tussis, sed magna nunc
pectoris oppressio, difficultas spirandi suc-
cedit. Tunditur hinc vena, sanguisque
obducitur libra. Aliqua post hoc lipothymia,
num jactatione, difficultate spirandi, ac pulsu
parvo, inaequali insequitur; mox vomitus
accedit: a quo pulsus insurgunt, ac minus
frequentes, pleniores redduntur. Sanguis
tenui mox corio obducitur. Sub optimo, ut
videbatur, aegrotantis statu, novae mox ac
prioribus graviores lipothymiae inopinato
cordiuntur; sed insecuto demum quatuor ho-
rarum somno, hae turbae sedantur. Die 7.^a
tussis minor, respiratio facillima, sternutatio,
licet perviae nunc et liberae existant nares,
frequenter; pulsus melles, pleniusculi. Sed
hac etiam vix elapsa nocte, copiosa morbil-
lorum, ad faciem iterum et brachia, sed et ad
tibias et crura contigerat eruptio. Versus me-
ridiem denuo sat gravis spirandi aegrotan-

tem difficultas, post horae interim quadran-
tem cessans, invadit. Solvitur jam alvus,
vomitusque cum emolumento subsequitur
amarus; sed redit mox suspiriosa ac diffici-
lis, mox iterum in facilem commutata,
respiratio. Pulsus nunc pleniores, frequentio-
res, calor major, ac dolor ad oculum, va-
riolis quondam sat male tractatum, compa-
rent; facies rubra, non tensa, ac tussis mo-
derata, sed tendinum subsultus observantur.
Post meridiem, suspiriosa iterum ac diffici-
lis, in facilem, naturalem, et mox ex hac,
in illam, convertitur respiratio; sed post qua-
tuor modo horas jactatio magna, binique
amarae materiae sequuntur vomitus. Remit-
tunt nunc iterum symptomata, et alvus
sponte excernitur; post paucas vero horas,
convulsio spastica tum faciem totam, tum
manus pedesque invadit, ac altos exprimit
aegroto clamores. Sequitur haec tertius nunc
vomitus, alvumque denuo exonerat aegrotus.
Porrigitur liquoris anodini, laudanique liqui-
di, quadriborio quovis repetenda portio: sub
quorum usu pacantur symptomata, ac levi
manuum praegresso frigore, morbillorum
rursus in superficie augetur copia. Ad no-
ctem oritur molestus in ore, non sicco, sic-

itatis sensus, ac hauriendi potus, sine siti
necessitas; quam novae mox inquietudines,
respiratio suspiriosa, defectionis sensatio,
brachiorum, manuum genuumque convulsio
et spasmus excipiunt. Pulsus, nec fortes,
nec debiles, centum in primo minuto ictus
vix superant; nec ulla nunc tussis aegrotan-
tem divexat. Post horam somnus et facilis
respiratio; sed insomnio, ac amissi sanguinis
halluci idea excitatus, debilitatem accusat,
et lipothymias futuras veretur. Has tamen
nec pulsus, nec alia praedicunt symptomata.
Morbilli ad faciem copiosi, adhucdum ru-
bent; in thorace aliqui pallescere videntur.
Desideratus tandem ab opio inducitur som-
nus. Die 3.^a, urina turbida, jumentosa, cutis
subhumida, calorque minor, respiratio libera,
sed tussis sicca recrudescit aliqua. Morbil-
licorum jam imminuitur rubor, et paucas post
horas tum sudor universalis, copiosus foeti-
dusque insequitur; tum puriforme ac multum
in urinis praecipitatur sedimentum. Ab his
immo sebris fere omnis disparet, ac viscida
quaedam per tussim sputas creantur. Pruritus
nunc major, quam ipsa sub exanthematis
eruptione, in cute sentitur. Arescunt plures
in facie morbilli; ad noctem somnus, et

quae per totum hunc morbum *paucissimae* fuerunt *urinae*; hae magnas satis minguntur in copia, ac die 9.^a sedimentum leve ac furfuraceum deponunt. Hac die, sub febre vix ulla, tussis iterum augetur, nec sputa sequuntur. Ad faciem nunc tandem desquamatio succedit; simulque dolor in aure dextra acutissimus insurgit. Hunc interim decem horarum somnus sopivit, ac 10.^a sequente, sudor iterum sat magnus prorupit: quo pectoris artuumque morbilli sine ulla epidermidis desquamatione, evanescunt, ac sub largo urinarum fluxu, nocturnoque sudore, salus integra tandem, post paucos a morbo dies, restituitur aegroto.

Hoc igitur pacto morbilli cum varia tum febre, tum aliis non nunquam *complicantur* affectibus; ac magnam certe medentis in causas istorum et effectus attentionem sibi exigunt:

Causae.

§. 352. Tam communis inter homines, ac ipsae sunt variolae, aegritudinis rationem, non minus, quam de istis fatebamur (§. 335.) ignoramus. Proprium hic iterum contagium ex aegrotante in sanum, ad certas distantias, favente tum aere, tum neces-

ria hoc ad virus suscipiendum dispositio-
nem, translatum subesse, sat clare perspici-
mus; sed acredinis naturam ac primam ori-
ginem, nisi vanae cui sufficiant hypotheses,
indicare nequimus. Summam quidem hoc
virus, *catarrhalis* adinstar materiae, cum
membrana mucosa tam narium ac faucium,
quam asperae arteriae, ac bronchiorum, af-
finitatem ostendit, nec tantum a *scarlatinae*
cum morbillis ab Auctoribus sat diu confu-
sae, exanthemate, effectum distare observatur;
sed utriusque acredinis diversa certe in nul-
la natura est; et sicut *catarrhalis* quacunque
tempore eundem sibi hominem frequen-
tius submittit, nec in cutis superficiem ope-
ratur materia; sic *scarlatinae* illa, tam fixis
ad cutem diebus nec unquam erumpit; tum
habitu externo distinctam, longeque pe-
ctori infensam minus, nec tam extensam
inter omnes, ac sunt morbilli, sed faventem
magis *anasarcae* aegritudinem repraesentat.
Cum *scropuloso*, quod alii putarunt, acri,
nos quidem morbillos affinitatem non lube-
nter concedimus.

§. 353. In genere morbum plerumque Prognosis.
leviorem morbilli sistunt, ac saepe sine quo-

vis artis auxillio apud plebejos in salutem terminantur. Interim, quod de *scarlatina* datum est (§§. 295. 298.), hoc et de *morbillis*, feliciter licet jam superatis, valebit monitum: reliquias scilicet istorum magis, quam exanthema ipsum, aegrotantibus esse timendas. Quae nempe cutis hydrops in illa, — hoc copiosa in istis tubercula, vomicae pulmonum, peripneumoniae, ac phthises, haemorrhagiae sudores colliquativi, diarrhoeae chronicae, gutta serena, ophthalmiae, corneae obscuratio ac ulcera, vel aliae metastases, glandularum infarctus, atrophia, caries, ac interdum gangraenae, inducunt pericula. Rarius haec a morbo leviori; — sed post malignum, frequenter occurrunt; nec in illo, morbi partem spernendam *reconvalescentia* constituit. Tam praeceps, quam tarda nimis exanthematis eruptio, graviores indicare morbillos consuevit; sed vel simplicissimam aegritudinem, tum calor nimius, tum frigus incaute admissum in perniciosam convertunt. Ab eruptione febrim moderari ac tussim: hoc, sicut perrarum, — sic salutarem aegrotantibus exitum promittit. Sed quovis sub exanthematis decursu febris ipsa rem decidit. Quam scilicet, variolis licet

rius, *nervosam* sibi morbilli, favente huic
celo, adsociant (§. 350.); haec strages,
illas illae vix edunt, ac funera centena
maligna sibi parat. Ex ipsa jam, quam
addimus, istorum descriptione, haec satis
discrimina patent. Sed *inflammatoriae* in-
ternum febris huic acredini junctae, ac forte
neglectae, aut calidioribus irritatae effectus,
diffensos morbillis exitus praeparare cernun-
tur. Summus ad cutem calor, nimiusque
exanthematis, oculorum rubor, dispnoea
major, tussisque ferina, deliria, coma somno-
lentum, ac impetuosa cordis ac carotidum
palpatione, hos magis confirmant. Tumidus
egroti aspectus, morbilli ballidi, subflavi,
lividi, aut atrii, — vel intermixtae his ipsis
petechiae, ac maculae sanguineae, faucium,
et in *scarlatina* (§. 296.) gangraena, copio-
sus, ac vi morbi expressus sudor, aut hae-
morrhagia effrenis, diarrhoea profusa, aut
dysentericus alvi fluxus, extremitatum frigus,
— si plura ex istis concurrant, vicina mortis
pericula praedicunt. Plures ad *nonam* fere
morbi diem, — tardius non pauci hoc a
morbo necantur. Majora in adultis, et quos
spirituosi potus delectant, discrimina occur-
runt. Praecepta morbillorum ad interiora re-

versio, innumera aegrotantibus damno inferre consuevit. Diarrhoea moderata, aut abundans urinae fluxus hæc ipsa praevertunt. Biliosus ab eruptione jam absoluta vomitus, quamplurimis conducit; tussis, ex sicca, in humidam, — nisi tarda, et suspecta, conversio, ac vaporosus in cute mador laetiora praedicant.

Cura.

Morb. benign.

§. 354. Vix aliam morbilli, qui benigne incedunt, quam levior scarlatinae morbus (§. 299.) medelam expectant; nec atmosphaerae hic frigus, in variolis tam proficuum, aegrotantibus conducit. Sed et nimius hic calor obest, et ab exaestuante regimine, a praepostero corporis vix desquamati refrigerio, a neglecta in reconvalescentibus tussi, quamplurima in illis, quos sponte sanasset natura, discrimina resultant.

Sub mitioris hinc morbi aspectu, frigida sibi caveat aegrotus ab aura, ac majorem transpirationis, quam in variolis, curam sollicite assumat. Extremus simul vitetur calor; leviter coopertus in lectulo quiete decumbat, oculosque a luce defendat aegrotus. Pro potu, lac aqua remixtum, infusum sambuci cum lacte, istius serum, decoctum

cordei cum oxymelle, aut tenuis emulsio — leviora pro victu, conducunt.

Sub *inflammatoria*, morbillos comitante febre (§. 349.), jam in primo illorum statilio, atque in tenerioribus adeo infantibus, unicum in venaesectione remedium ponatur oportet. Hac etenim non impeditur, sed promovetur exanthematis eruptio; et profusae nimis, quas natura hinc inde excitat, praecaventur haemorrhagiae. Major istius erit necessitas, cum, sub tussi violenta et arida, quasi pleuriticus thoracis dolor; ponderis in pectore sensus, cum gravi dispnoea, ac potioribus peripneumoniae signis (§. 186.) occurrant: quo certe in casu, venaesectio, pro aetatis, virium, ac vehementiae febrilis ratione, repetenda, et quae alibi docuimus (§. 198.), auxilia sat prompte, non tamen assine quovis ad exanthematicam aegritudinis maturam respectu, subministranda sunt. Temellis ac primae aetatis infantibus sanguisugae post aures positae interdum sufficient; sub gravi tamen malo, nec in istis venaesectio praeteriri sine damno potest, ac sanguis hoc in stadio emissus, ab illo, quem fundere peripneumonici solent, non observatur diversus. Tepidus aquae vapor, decoctum antiphlo-

Morbil.
infl.

gisticum, emulsio arabica cum nitro, collutorium emolliens, ac faucium ariditatem et spasmus demulcens linctus, clyster, praecipua hic constituunt remedia. Quodsi, factis jam venaesectionibus, effrenis ad noctem tussis urgere continuet; tunc emulsio arabica cum haustus narcotici (N. XXXVII.) uncia, aut cum opii grano unico remixta conducet.

Quocunque vero morbillorum sub stadio inflammatoria aegrotantem divexant symptomata, et vel facta jam exanthematis in cutem depositione, vel ejusdem ad interiora reversione, vel sub media epidermidis desquamatione, mox ad venaesectionem, et ad praedicta recurrendum est auxilia; nec ob tussim aridiorem, et spudorum visciditatem, aut defectum, ad irritantia, ut vocant, pectoralia, ad kermen mineralem, oxymel squilliticum, gummi ammoniacum, sine damno recurritur; sed illa, quae relaxant, demulcent, ac inflammationi resistunt, potissimum indicantur.

Facta jam cutis desquamatione, aut disperso, sine ista, exanthemate, leve interdum evacuans, ex manna sero lactis soluta, conducet.

Si cum *gastricae* febris symptomatis Cura morb.
 (§§ 100. — 102.) morbilli jungantur; tunc gast.
 morbo distinguentum est, nam haec ipsa,
 quod frequenter contingit, ex sola nervorum
 per contagiosam materiam irritatione, vel a
 consensu dependeant. Insignem hoc in casu
 per emeticis ac purgantibus noxam patientur
 egroti; sed sub anni constitutione biliosa,
 sub evidenti signorum ex saburris apparatu,
 tunc, incipiente vix morbo porrectum eme-
 ticum, ac blanda intestinorum ope man-
 uae, vel olei non rancidi evacuatio, potis-
 simam curae partem constituunt, ac diffici-
 les sub morbi fine diarrhoeas, ipsasque hae-
 morrhagias potenter avertere, exanthema-
 tis in cutem depositionem promovere ob-
 servantur. Sub quovis haec remedia indicari
 possunt morbillorum stadio, ac febris hic
 major, quam exanthematis, quod de variolis
 iam dictum est, habenda est ratio.

Hinc et sub *nervosae* febris cum mor- Cura morb.
 billis ingressu (§. 350.), in istam quaevis maligna.
 conenda est attentio, ac ea ipsa fere, quam
 in malignis consulimus variolis (§. 342),
 addhibenda est methodus. A venae sectione
 igitur et ab antiphlogisticis hic protinus ab-
 stineatur remediis, ac quovis sub stadio,

nisi pectoris forte summa oppressio ac spirandi difficultas absterreat, ad peruvianum confugiendum est corticem. Sub majori dispnoea tussique arida, in succiplenis subjectis, ad curcubitulas, inter scapulas applicandas, — in aliis, ad vesicantia, sinapismos, ad serpentariae virginianae, senekae radicum infusa, ad pulveres ex kermete cum camphora, ad vapores ore hauriendos recurramus oportet. Sub virium dejectione majori, praeter sat generosas laudati corticis doses, vinum inprimis cordiale, camphora, arnica, contrajervae radix, vesicantia in auxilium trahantur. Sub majoribus nervosi systematis turbis, a moscho, ab aethere vitriolico, ac ipso demum ab opio, — in genere vero ex illis, quae in *nervosae* febris cura laudavimus (§. 94.), subsidia petantur.

Symt. cura.

§. 355. Fortioribus, quae hoc in morbo occurrunt, symptomatis, ex eorundem indole ac origine cognitis, oportuna cuivis opponantur remedia. Summa hic oculorum inprimis habenda est ratio, ac positae in loco obscuro aegrotis, si forte major ad illos pruritus ac dolor observentur; aut infusa aquae sambuci vapor, aut tepida ex lacte

malvae decocto fomentatio conducent. Si majori forte oculorum phlogosi, ac subacutis, inflammationem encephali hoc submo facile minantibus, tum hirudinum ad tempora, tum cucurbitularum post aures applicatarum, ac aliorum, quae febris natura indicabit, requiritur usus. Sub graviore acie affectione, demulcens linctus (N. XIXVIII.), aut collutorium, ac frequens vaporis aquosi inspiratio, hirudines, linimentum volatile, cataplasma emolliens, vel rubefaciens remedium ad collum, indicantur. Vehementiori ac somnum omnem dispellenti tussi, nisi latens in pulmone id vetet inflammatio, haustus narcoticus cum emulsione arabica porrectus medetur. Sub effreni ac arre continuo vomitu, nisi ab exanthematis eruptione moderetur; similia, ac imposita epigastrio theriaca conducunt. Diarrhoeam profusam lac vaccinum, ut de variolis jam dictum est (§§. 339. 342.), porrectum, iel et opium, cohibebunt. Nimiam forte in morbillis haemorrhagiam, quemadmodum iam alibi (§§. 97. 342.) docuimus, sed caute, compescimus. Si forte ex intestino- rum phlogosi hic fluxus derivetur; tunc unicum venaesectio subministrabit remedium,

ac abdominis fomentatio, clyster emolliens, dolores moderabunt. Quae vero diarrhoea nec vires deprimit, nec fere aliam, quam ex saburris, originem agnoscit; haec nullis sedetur, oportet remediis. Si morbilli ex cute evanescant, ac grave quoddam ab istis symptoma succedat; tunc habita causae, quae exanthematis reversioni subest, atque effectuum ratione (§. 290.), nunc venae-sectio, nunc balneum, nunc vesicantia, nunc alia indicantur remedia.

Sic et, facta jam cuticulae desquamatio-
ne, pro varia febris praegressae ratione,
nunc, praeter majorem transpirationis cu-
ram, vel nulla, — vel contraria sibi proti-
nus, ut venae-sectio, evacuantia, diuretica,
roborantia, etc., prout de scarlatina jam
monuimus (§. 305.), requiruntur remedia.
Similia de tussi, ac lenta febre ex morbillis
reliqua dicantur, oportet: in qua nunc par-
vae, saepiusque repetitae venae-sectiones,
evacuante, antiphlogistica, vel et opium,
nunc cortex, setacea, nunc lichenis Islandi-
ci, nunc lactis cum aqua selterana re-nixti
usus, conducunt.

Inocul.
morb.

§. 356. Cum vero tam fatalem hominibus morbilli, quam ipsae variolae, hinc inde morbum offerrent; iisdem timoris inducti principiis, hunc sibi quidam, ut vacuolas innumeri solent, per artem communicari, ac se *inoculationi morbillorum*, quin ille multi hoc felicioris licet exitus exemplo ad ausus similes excitarentur, submittere coluerunt. Sanguinem nempe ex cutis, quam confluentes morbillorum maculae obidebant, vulnuscule susceptum, aegrotantis salivam, aut lacrymas, aut desquamatae epidermidis furfures, gossypio suscepta, sani hominis aut laesae, aut etiam integrae cuti admovendo, infricando, morbillosum huic virus inserere, ac mitiores hoc ipso morbillos, quos praesens forte maligna epidemia non daret, communicare valemus. Sed cum rariores longe morbilli, quam variolae, attrages edere consuescant; hinc nova operatio, a pluribus neglecta, augmentum non coepit; nec vigente indolis benignae morbillorum constitutione, aut contagio a civitatibus exule, ut majoris res ponderis commendari meretur. Aliud vero, quotiescunque maligni apud vicinos grassantur mor-

billi, dicendum erit; ac non minora tunc istorum, quam variolarum inoculatio, mortalibus promittit beneficia.

ORD. II. GEN. IV.

PEMPHIGUS.

357. **E**xanthema, quod a Recentioribus Definitio.
Pemphix, aut *Pemphigus*, vel et *febris bullo-*
sa, *vesicularis*, appellatur, in febre nunc ista,
 nunc illa, rarius sine manifesto ejusdem in-
 ilicio, sub forma vesicularum pellucidarum,
 serosarum, flavescentium, variolarum, nucis
 avellanae, aut ampliori extensione elatarum,
 in cute nunc universa, nunc partis modo
 unius aut alterius, efflorescit, brevique tem-
 pore aut in duram ac verucosam substantiam
 corrugatur; aut ruptum, et seroso lymphati-
 coque liquore liberatum, maculas ex rubro
 lividas, vel atras, crustis varii coloris hinc
 inde cinctas, nec nisi raris in casibus foveo-
 llas, aut cicatrices relinquit; — hoc nobis
 exanthema *Pemphigi* sub nomine venit.

§. 358. Huic igitur generi exanthematum Divisio.
 (§. 357.) non minus vix cognitum veteri-
 bus, posteris sat raro, et nobis ipsis non
 nisi bis conspectum morbum, — quam

variolas, quas *spurias* nominare placuit Aucto-
 ribus (§. 329.), atque sic rariorem sane,
 nec facile epidemicam ejusdem morbi spe-
 ciem, Recentiorum *pemphigum*, — et fre-
 quentioram alteram, *variolis* nec quidquam,
 nisi habitu externo ac nomine inepto affi-
 nem, subjugamus; primamque speciem *pem-
 phigum ampliore*, — secundam vero *pem-
 phigum varioloden*, eamque aut *vesicularem*
 (*variola spuria emphysematica*, aut *crystal-
 lina*, *aquosa*, *varicella* Auctorum), aut *so-
 lidescentem* (*variola spuria verrucosa*, *acu-
 minata*, *sicca*, *dura*, *ovalis* Auct.) appel-
 lari vellemus. Illam quidem, plerumque ut
symptomaticam, ac febris ut plurimum vel *ga-
 stricae*, vel *nervosae* effectum progenitam, at-
 que hinc vel ut *benignam*, vel *malignam* ag-
 noscimus; ultimam vero speciem (*P. variolo-
 des*) propria fere cutis, ac contagii specifi-
 ci, sed a variolarum illo distincti, actione
 generari opinamur. Ipse, quem *ampliore*
 vocavimus, *pemphigus*, nunc sine febris
 interdum ac morbi alterius manifesti connu-
 bio, nec tamen ideo semper insons, sed
 interdum malignus, efflorescit; nunc casu
 certe rarissimo (§. 359.) *hystericam* habere
 indolem observatur. Quem *helveticum* alii di-

erunt; pemphigum; hic ad *scarlatinae* speciem *ulcerosae* (§. 296.) pertinere videtur.

§. 359. Qui igitur ex febre propullulat pemphigus, ille, miliarium, petechiarum, miliarum, vel *inflammatoriae*, ves *gastricae* vel *nervosae* adipiscitur naturam, ac incertis aetate morbi principalis diebus, sub malignorum vel, ut semel nobis se obtulit, sub non tam gravium symptomatum *gastrico*, *nervosorum* cohorte, bullarum aut hydaditum sub forma in cute sine manifesto emolumento, ac interdum cum morbi ipsius augmento, erumit. Hoc ipso tamen, quo typis praesentem esse pemphigo articulum committimus, vir robustus triginta annorum, gravi morbo affectus, in *scilicet*, cui praesumus, *instituto* recumbit. Tertia hic aegritudinis die, sectam semel in nosocomio vena, a nobis elicitur curandus. Gravem aegrotus in hepatis regione dolorem, ab attactu adauctum; cum febre vehementi, pulsu durissimo, pleno ac frequenti nobis offert. In dextro hypochondrio non parva tensio, sed tussis nulla, nec major, licet sub inspiratione ad hepar dolor accrescat, respirandi difficultas, nec scapulae aut claviculae consueti in hepatitide cruciatus occurrunt. Mox sanguinem sat copiosum e

Pemph.
ampl. fe-
brilis.

vena profundimus, qui, corio brevi tempore, obductus, coagulatur. Jam dolor ad hepar disparet, ac insigne ad thoracem pondus, cum tussi, ac singulis peripneumoniae, vehementioris symptomatis comparet: hinc continuante sic morbo, et crescente indies discrimine, ad duodecimam usque pervenimus venae sectionem. Sed decima tertia rebellis aegritudinis die, manuum tremores tendinumque continui subsultus, cum summo aegroti pallore ac magna debilitate observandi occurrunt. Haec interim, cum eadem in pulsu durities, eademque respirandi difficultas urgerent, non adeo curamus symptomata; et ad decimam quartam usque morbi diem iterum venam aperimus: quo tempore calor ac dispnoea quodammodo imminui, ac sputa tenacia facilius prodire videbantur. Decima sexta vero morbi non parum jam declinantis, die *pemphigus* ad dorsum, quo forsitan loco jam heri effloruerat, nobis tandem se prodit, atque copiosae, solitariae ex albo flavescentes, tenui sub epidermide fluctuantes, ac levi cutis rubore sat late circumseptae pustulae, avellanae magnitudinem habentes non pellucidae, sed subalbo, puriformi liquore repletae, a media fere spina, ad os

ssacrum usque utroque ex latere prorumpunt, ac corporis in dorso decumbentis pondere hinc inde compressae flaccescunt. Ad noctem nova iterum; ad coxas extensa, pustularum minorum, variolis maturis fere similium, ardentium, jam dicto humore puriformi plenarum, contingit eruptio. Quas heri conspeximus hydadites, hae jam fere omnes conciderunt, ac tenui, flavescente crusta obtectae, vix ullam in cute ambiente rubedinem ostendunt. Sputa simul aegrotus multa, puriformia cum facilitate ejecit, ac febris vix non omnis evanuit. Hic igitur aegrotus *pemphigi* vere *critici* rarissimum, ut opinamur, exemplum offert, ac ad nullam hoc exanthema febrim restringi confirmat.

Varia autem humoris in phleyctaena contenti, nec tamen vere purulenta, conditio observatur; ac ad basin vesicae nunc rubor, nunc nulla in cute comparet mutatio; sed ardor, ac dolor plerumque sentiuntur. Post paucos vero dies contentus in vesica humor aut resorbetur, ac epidermis quasi combusta arescit, in crustam contrahitur, et in squamas demum aut surfures fatiscit: quo in casu infelix visceribus metastasis perniciem subinde minatur; — aut, rupta hydadite, humor

idem exstillat, ac similes, quam in erysipellate pustuloso (§. 282.), mox crustas producit, ab ichore vero subtus latente cutis ipsa hinc inde corroditur; aut inflammata saltem lividamque, decidentibus crustis, superficie ostendit.

Pemph.
apyr.

Rarior sine febre pemphix existit, atque tunc vel benignum, vel in casu, quo febris deesse videbatur, malignum, ac paucos post dies lethalem fuisse, observationes testantur.

Pemph.
hyst.

In sacra virgine, convulsionibus hystericis a multis jam retro annis vehementer vexata, hoc ipso, quo haec scribimus, tempore, in urbe vicina, sanitate, ut videbatur restituta, jam saepius in parte nunc ista, nunc illa, dolor ac ardor tam insignis excitatur; ut aegrota *vivum sibi ignem hanc corporis ad plagam applicari*, per horas modo sex, modo decem, et ultra exclamet, ac prae dolorum vehementia, in ejulatus continuos rapiatur, ac furjat. Ad attactum, pars ipsa, ardoris sedes, prae aliis calere observatur; sed quaecunque aut frigida, aut alia applicantur remedia, ardor idem dolorque continuant; donec, quo loco hae praecipue urgebant, vesica hunc minor, nunc ovi magni

uidinem adaequans, sero limpidō ac flavo repleta, e cute exsurgat: quo facto, mox ardor disparet, ac evacuato humore, tam citata, quam a vesica per cantharides inducta, cutis, ac sanitatis recuperatur integritas.

Quas *spurias* appellant, *variolas*, seu *Pemph. variolades.* *pemphigi variolodes* pustulea, hae, imprimis *vesiculosae*, cum variolis aspectu conspirant; et cum eodem, quo istae, tempore regnare consuescant; incautis pro hoc morbo, aut pro *secundis* variolis frequenter imponunt; sed, sub febre mitiori, secunda jam die, ut plurimum in dorso, apud alios in facie, nunc simul, nunc impetu diviso, discretae cerumpunt, et ad pisi magnitudinem, late circa marginem rubrae, citissime excrescunt. Post nycthemeri fere spatium, jam seroso replentur, ac turgent liquore, nunc pellucido, aquoso, nunc flavo, nunc puriformi; quarta, aut quinta fere die rumpuntur, tenuique crusta obteatae, hanc ipsam tam cito abjiciunt; ut vix unius hebdomadis, aut minori intervallo, jam omnis, — non praeservans interim a variolis, aegritudo terminetur; nec foveas, nisi raro, in cute relinquat. Quas *solidescētes* vocavimus ejusdem speciei varietates (§. 358.), illae quidem,

tum verrucosae, tum acuminatae, et ovaes, ob liquidae materiae defectum, a pemphigo excludendae viderentur; sed aequalis cum *vesicularibus* decursus, consueta cum istis societas, ac cita, non sine praevia ubique exulceratione, exsiccatio, easdem a pemphigo separari non sinunt.

Causae.

§. 360. Non aliae *pemphigi amplioris ac febrilis* causae, quam illae *miliarium* (§. 324.), et febris, ex qua ille scaturit, subesse videntur: ac istius non minus, quam *non febrilis* speciei, ad primas non raro vias origo haerebit. Nervorum interim imperio non pauca debentur exanthemata (§. 276.); atque pemphigi exemplum *hysterici* (§. 359.), ac observata sine febre huius morbi malignitas hoc ultro confirmant. Quam *pemphigus variolodes* agnoscat genesin; hoc obscuris involvitur tenebris; sed quamvis hunc variolarum non raro delectet societas; vix tamen illum ex degenerato istarum semine derivare licebit.

Prognosis.

§. 361. Ex ipsa morbi, de quo loquimur, expositione (§§. 358. 359.), ejusdem jam satis eruitur significatio. Frequentius

emphigo cum febris *nervosis*, quam cum
 iis connubium videtur: et hinc major exan-
 thematis in quibusdam jam satis intelligitur
 thalitis. Qui febre caret: hic raro cum
 discrimine pemphix incedet. Nulla certe pem-
 phigum varioloden circumdant pericula; sed
 e cum *abnormi variola* (§. 332.), a qua
 minus, ac ab alia abludit, confundatur, ca-
 endum est.

§. 362. *Experientiae propriae parum in* Cura
emphigo ampliori curando offerendum ha-
temus. Quos cum *gastrico nervosa*, et cum
inflammatoria incessisse conspeximus: hos,
 remediis, quibus febre succurritur, non aliis,
 curavimus et ipsos; et sic morbo principali
 major, quam exanthemati, attentio vix non
 ubique concedenda videtur. Si forte vehe-
 mens ad cutem irritatio compareret, aut gan-
 graena huic ipsi accederet; tunc methodum
 in pustuloso erysipellate commendatam (§.
 290.), et quae in gangraena laudavimus
 (§. 136.), remedia, ex analogia profutura
 crederemus. Insignes *aceti bezoarrtici*, in epi-
 demia, quae *Pragae* quondam grassabatur
 observatos effectus miramur quidem; sed
 hos explicare non magis, quam negare non au-

demus. In *pemphigo hysterico* (§. 359.), praeter alia, ab experto jam Medico porrecta antispasmodica, opium proposuimus cum moscho; sed num recto id fecerimus consilio, hoc tembus docebit. *Pemphigus variolodes*, nisi cum alio forte morbo complicatus, vix alium sibi, quam naturam, pro Medico exposcit; ac victu moderato, potu diaphnoico ex infuso sambuci ac lacte perato, vel et haustu salino, ac blando interdum purgante, superatur.

ORD. II. GEN. V.

APHTHAE.

363. *Aphtharum*, ut *symptomatis febrilis* Natura et
 ss, alibi jam frequens injecta est mentio; et, diversitas.
 nisi tales, aut nisi aliorum forte morborum,
 et syphilidis, scorbuti, dysenteriae effectum;
 in adultis hae ipsae perraro comparent. Sed
 ratio hujus affectionis apud neonatos est ratio:
 et in quibus haec ipsae, febre non raro ante-
 rior observatur, ac idiopathicam in multis na-
 turam ostendit. Quae vero in illis aphthae
 febrium ut symptoma sequuntur: hae vix non
 epidemicam sub coelo humidiori ac frigido ma-
 nifestant indolem; ac meridionales apud popu-
 los sat rare, nec viso nobis a septem nunc annis
 in Italia exemplo, occurrunt. Infantum aph-
 thae in orphanotrophiis, corotropheis hoc sub
 coelo non minus, quam sub alio occurrunt.
 Epidemicam certe et aphthae febrium sequun-

tur naturam, atque sub certis anni constitutionibus, quod de petechiis, miliaribus jam diximus, evitari per artem vix queunt. *Nervosae* interim, atque *gastricae*, maxime vero *pituitosae febris* (§. 101.), societatem haequaerunt, ac neglecta in illis saburrae abdominalis evacuatione matura, vel exhaustis a morbo viribus, lubenter occurrunt. Num vero recto aphthas ad exanthemata revocemus consilio; de hoc, eo quod suam in pelle externa sedem vix figant, dubitare quis posset; ast forte unicum hoc, de quo satis constet, *exanthema internum* appellari meretur; ac praeter oris, labiorum, gingivarum, buccarum, palati, linguae totius, ac pharyngis superficiem, — in oesophago, ventriculo, intestinorum tubo, ad ani demum confinia, ac ad ipsa genitalia, effloruisse, experientia confirmat.

Definitio.

§. 364. Hinc *aphthae* symptomaticum in adultis, apud infantes primum plerumque *exanthema internum*, ad oris praecipue antrum incerto tempore prorumpens nobis offerunt: cujus natura in papulis subalbis, cinericis, sub epidermide elevatis, subrotundis, lenticularibus, vel minimis, glutinoso

et puriformi liquore repletis, nunc solitariis, nunc in pellis figuram coalescentibus, mox in crustulas deciduis; moxque renovandis consistit, et cujus effectum ciborum in ore turbatio, aut lactis suctus, deglutitio, difficulter et non sine dolore absolvi queunt.

§. 365. Aphtharum non eadem ubique Symptomata sunt symptomata; sed pro morbi aut *primarii*, aut *secundarii* natura, ac pro febris, quam aphthae sequuntur, indole, diversa observantur.

Infantes, imprimis neonati, quos hic morbus invadit, aspectu quidem sani, mox somnolenti, aut prorsus insomnes, ac inquieti, arreptam vix labris calentibus dilectam alias mammae papillam fastidiunt, atque ploratu dolorem, difficilemque lactis suctum, et deglutitionem significant. Interea copiosior in multis urinae excretio contingit, ac alvus minus, quam ante hac, respondet. Augentur anxietas, inquietudo, ejulatus; sitimque majorem uberum frequenti amplexu, — sed simul obstacula sugendi toties repetita mammarum repulsa exprimit misellus. Calorem oris, buccarum, vel ipsa matris persentis papilla, digitusque huic cavo commissus sic.

Aphth.
primar.

cescentem linguam, ac aridos salivae fontes offendit. Alias vix haustum, urgente siti, jam vomitu restituunt, lac grumosum; aut bilem sinceram oris cavo expellunt, ac febris interna urentis symptomata produnt. Post tres, quatuorve jam dies, paucae hinc inde ad labia, gingivas, ad linguam aphthae prorumpunt, ac sub continuo symptomatum augmento, sub privati alimentis ac somno corpusculi tabescentis ac pallidi effectibus, sub imminuta tandem urinae, nunc acrioris, ac lixiviosae fluxu, sub diarrhoea viridisque ac foetentis alvi excretionem, sub pertinaci singultu, voce rauca, clamores suffocante, copiosiores in ore siccissimo erumpunt, decidunt, iterumque renovantur, se mutuo tangunt, in pergamenam quasi chartam confluunt, faucesque obducunt ac claudere minantur pustulae; primum quidem albae, ac margaritarum fere referentes nitorem; tandem vero flavae, cinerescences, fere bruneae, aut lividae, exoriatae, cruentae, foetentes, ac, mortem lentam praedicentes, atrae.

Aphth.
sympt.

Quae in adultis, aut in tenera etiam aetate, sub febribus diversis, inprimis gastricis, pituitosis, aut gastrico nervosis, sub dysenteria, diarrhoea chronica, prorumpunt

aphthae; hae tempore incerto ac sub vario
principalis morbi apparatu, citius tardiusque
in conspectum prodeunt. Saepius, priusquam
hoc fiat, singularem aegrotus in epigastrio
oppressionem, aut rei in oesophago haeren-
tis sensationem accusat, singultum experitur
frequenter, ac tandem de faucium dolore
ac impedito ciborum potusque transitu con-
questus, in his ipsis; depressa linguâ, *ascen-*
dentem ex profunda pharynge aphtharum
cohortem ostendit; ac imae primum fauces,
linguae radix, mox velum pendulum, uvu-
la, palati fornix, gingivae, ac totum si-
nistrum antrum, crusta alba, densa, splendente,
subjectis partibus nunc laxè, nunc tenaciter
adhaerente obducuntur. Alias ipso in omni ca-
so principio morbi manifestatur, ac aph-
thae, primum discretæ, sensim sensimque
confluere, ad fauces dilatari, ac, doctis
ad partium sensu molesto, ardore, dyspha-
gia, dein nausea, epigastrii oppensione,
singultu, per oesophagum ad ventriculum
descendere videntur. Insignem non modo
aphtharum copiam quotidie per alvum ex-
cretam; sed et aphthas a morte his partibus,
intestinis tenaciter adhaerentes, observarunt
alii; et praesens in multis aphtharum ad

anum numerus, ac summa intestinorum ex iisdem deciduis sensibilitas, facilisque a levi purgante hypercatharsis, obsessam aphthis, et excoriatam horum viscerum superficiem testantur abunde. Post breve interdum tempus, oris hae pustulae jam sedem suam, ac illaesam, ut videtur, nitidamque linguae, orisque substantiam, vel sponte, vel linteo abstersae, sub copiosa in multis salivatione, relinquunt; sed paucis ab horis, his, terve indies renatas, cum aliis has ipsas conspeximus; ac per multas sic dies decidunt, redeuntque, vel fixe his partibus adhaerent: donec aphtharum colore ex albo in cinereum, obscurum, vel et atrum mutato, ac siccissima, nigraque oris antrum obtegente crusta, sub voce deleta, tussi sicca, respiratione difficili, ac brevi, sub continuo fere, ac suffocationem minitante singultu, interdum sub tenacissimae pituitae, aut bilis porraceae vomitu, sub abdominis meteorismo, ac foetidissima diarrhoea, facie pallida, cadaverica, lentam properetur ad mortem, ac oris, faucium, oesophagi, ventriculi, intestinorumque gangraena, desideratum aegrotis vitae miserabilis imponat terminum.

§. 366. Aphtharum febrilium causae ab illis febrium, sub quibus occurrunt, et a miliarium, petechiarum rationibus (§§. 317. 324.) vix differunt. Ut plurimum neglecta sub morbi initio saburrarum evacuatio, aut incognita constitutionis annuae natura, huic phaenomeno ut causae subsunt; ac frequenter ex praepostero adstringentium opiique in dysenteriis usu haec mala ad fauces nascuntur. Hinc specifica in producendo hoc exanthemate non requiritur materia, ac in ipsis adeo intermittentibus, in febre lenta et hectica, sub mercurialium usu, scorbuto, sub morbillis ac variolis frequenter hae pustulae diverso ab acri oriuntur.

In pueris neonatis, meconium, tenui ac blande evacuante matris colostro, aut medicamento opportuno non satis expulsum; illac pingue; aut nimium, stomachoque grave, aut mala qualitate insensum; tenacia, teneroque puerorum ventriculo non subigenda alimenta; praematurum lactis in ore pueri ad ubera obdormientis coagulum, neglecta oris, totius corpusculi, velamentorum, lintheorum, atmosphaerae ipsius mundities, transpiratio suppressa, facileque pedum in pueris refrigerium, etc. ut aphtharum cau-

sae adduci merentur. In genere hic morbus in orphanotrophis, paidocomiis, hominumque miserorum, immundorumque familiis frequenter, rarius vero apud infantes, quibus ora, corporisque superficies quotidie purgantur, occurrit.

Prognosis.

§. 367. Magna mortalitatis apud neonatos ratio in aphthis habetur; ac endemicum fere istae in paidocomiis aegritudinem sistunt. Quo Vicinior partui aegrotulorum est aetas; eo majora ex aphthis pericula his imminet. Sat levis interim in multis hic morbus observatur; ac sub recta cura, hic saepe duarum, triumve spatio hebdomadam, non difficulter superatur. Ex ore sugentis infirmo, in uberum papillas, et ex istis in sanae prolis fauces, non raro aphthae transire observantur. Sine proximo contactu communicari hunc morbum, non facile concedimus. Febrilium aphtharum, ex illa morborum, quibus istae accedunt, petenda est prognosis: et cum raro, si unquam, hae *crisin* efforment; quae in febribus aphthae comparent, majora sane istarum pericula significant. Sub quavis interim aphtharum specie, quo partibus profundius inhaerent,

quo plures simul ex istis propullulant, — quo propius sibi cohaerent, ac magis imas obtegere fauces, et ex oesophago ad ventriculum, intestina descendere, aut ex istis ad pharyngem ascendere videntur, — quo tenacius palato adhaerent, — quo saepius evertuntur, et quo major ab illis ardor, dolor, aut tussis, difficultas spirandi, sugendi, deglutiendi occurrit, — quo siccior oris albus aphthis est conditio, — color istarum, quo magis ab albo recedit, — quo major oris excoriatio ac foetor insequitur, — quo certior illas diarrhoea circumdat, corporis quoque vires quo magis labescere videntur; eo maiora hoc ab exanthemate aegrotantibus pericula instant, eoque certior aegrotantium per tabem lentam, per convulsiones, aut per ipsam gangraenam praevидetur interitus.

§. 363. Aphthas infantum primarias praeventi praevenire consilio medicorum est. Periculissima hinc in causis (§. 366.) evitandis, prophylaxeos momenta ponuntur: ut quae in matura evacuatione meconii, in lactatione materna, aut in nutricis non adulescentis, sanioris, ac sobriae, non iracundae

Cura:

delectu, in recta alimenti, pusionis, aetati constitutione analogi distributione, in summatum oris, tum corpusculi totius, linteorum, athmosphaerae munditiae ac puritate, quae-rantur oportet. Plebejas nos saepe matres cum fructu ora prolium, linteis, lotio non acri istarum madefactis; absterisse conspeximus; sed simplex ac purior hic jam sufficit frigida; vel, cum oris jam calor major, aut mucositas hoc exigat; tunc, praemisso uno, alterove enemate, ac balneo; praeterlene emeticum, post hoc vero mitissimum ex cichorei syrupo cum rheo, aut ex manna, evacuans, cum sacchari pauxillo in aqua soluto, aut cum raphani hortensis acrioris succo his ipsis aut melle remixto, oris cavum lavari ac frequenter abstergi conducet.

Praesentibus vero jam aphthis, tum interna, tum externa indicantur in pueris auxilia. Ab irritantibus certe hoc rerum sub statu abstinendum est. Emulsio arabica (N. XV.) saccharo, aut syrupo altheae edulcorata, pro medicina, — ac, si aqua diluatur, pro potu infantibus peraccomodato et nutriente inservit. A medicamento nutritici, nisi haec ipsa aegrotet, porrectis pro pusione nil boni exspe-

namus. Si aphthae per oesophagum cum interioribus communicare, ac ventriculum, intestina obsidere videantur; tunc *dauci carotae*, aut *rapae sativae* succus, aut radicis *aillep*, seminum lini contusorum decocta aquo-
sa cum melle remixta conducunt. Si tormina, diarrhoea, vel convulsio infantem divexent: tunc abdominis fomentatio, ac haustus narcotici (N. XXXVIII.) emulsioni arabicae superaddita portio indicantur.

Externa pro aphthis remedia apud infantes non sine discrimine, quod singula deglutiant, adhibentur. Mel despumatum, aut cum rosis, ut solent, decoctum, vel et syrupus mororum, cerasorum, cum acido vitrioli, ad gratum saporem, remixta, atque ter quaterve in die aphtharum superficie illita, egregie conducunt. Vitriolum album ad grana decem, in aquae tepidae unciiis octo solutum, si aphthae aliquoties in die cum eodem abluantur, similia praestabit. Confirmatae in aphthis virtutis est *borax* cum melle remixtus: hujus igitur ad scrupulos fere duos cum uncia mellis remixti, pluries in die infantis linguae superimponitur portio; aut idem remedium in aqua solutum, superaddito melle, oris cavo

saepius illinitur. Parva quoque ejusdem remedii dosis ad stomachum hincinde deducta, utilitatem habebit.

A quovis interim fauces aut stomachum irritante remedio, sub prima aphtharum efflorescentia, si dolor ac rubor has ipsas circumdet, abstineatur oportet. Similia de morbi, quo aphthae deciderunt, monenda sunt stadio; sub quo scilicet, ob sensilissimam nudae fere cutis naturam, tum novam in oris cavo phlogosin, tum indomabilem ad intestina hypercatharsin irritantia excitarent. Ad mucilaginem hinc arabicam, radicis salep, seminum Cydoniorum, aqua tepida solutam, ac melle edulcoratam, aut si vomitus, vel diarrhoea jam urgeant, ad emulsionem arabicam cum opio, seu haustu narcotico combinatam recurrimus solerter.

Quae cum febre incedunt, aut ex eadem apud adultos, infantes oriuntur aphthae; hae, praeter localia, quae vix adduximus, variis, pro natura illius, tractandae sunt remediis. Si febris, quae tamen rarior est, *inflammatoria*, hoc exanthema comitetur; tunc venaesectionis, hirudinum, ob aphthas, non excluditur beneficium. Sub gastrica symptomatum natura, major emeticorum, blan-

crumque purgantium, sub aegritudinis principio, observatur efficacia. Si *nervosae febris*, quod frequenter contingit, cum aphthis et connubium, ac si livescentem istae, aut stratum jam ostendunt colorem: tunc peruvianum majus a cortice, tum interius portato, tum vero exterius cum acido vitrioli et salis atque melle admoto, expectetur subsidium; atque singula, quae his febribus conveniunt, auxilia quaerantur.

FORMULAE MEDICAE.

IN. §§. PRAECEDENTIBUS CITATAE.

Num. XXXIII.

*Spec. pro foment. sicca.***R**ECIPE flor. sambuc.

Chamomill. ana Manip. duos,

Champhorae rasae drachmas duas.

Misce.

N. XXXIV.

Decoct. Cort. peruv.

Rc. Cort. peruvian. elect. unciam unam, cocu.

Cum aqu. commun. libra una,

Col unciarum octo, adde.

Syrup. Cort. ejusdem unciam unam.

M.

N. XXXV.

Decoct. Cort. saturatum.

℞. Decoct. Cort. peruv, uncias octo,
Extract. Cort. ejusd. nunc dimidiam;
Syrup. Cort. ejusd. unciam unam.

N. XXXVI.

Syrupus acido mineralis.

℞. Acidi vitriolici tenuis unciam unam,
Syrupi violaram uncias quatuor.

N. XXXVII.

Linimentum Camphor.

℞. Camphorae rasae unc. dimidiam,
Solve in
Ol amygdal. recenter expressi unciis
duabus.

M.

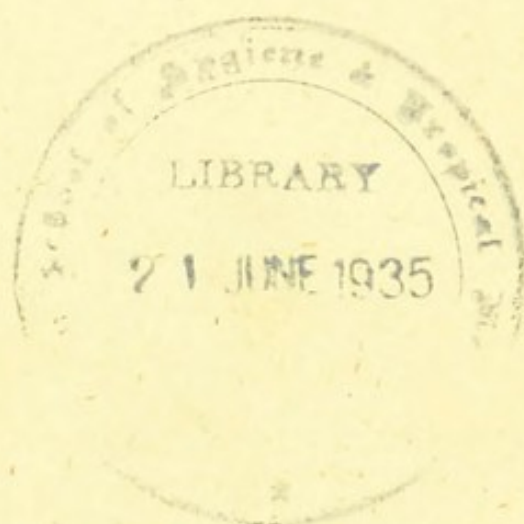
N. XXXVIII.

Haustus narcoticus.

Rc. Opii puri granum unum,
Solve in
Aquae destillatae uncia una.
M.

Finis Lib. III.

ASF
22. vi. 38

